PRVDENTISSIMO, REVERENDISSIMO'QVE

DOMINO D. REMIGIO DRVSIO *Reuerend. Episcopo Brugensi dignissimo, ac domino suo semper obseruando, Iacobus Cruquius Messinius* S. P.

DIVINITVS certè factum videtur, quòd beneficium piæ & immortalis memoriæ patruo vestro, reuerendissime Præsul, domino doct. Michaeli Drusio acceptum ferre non licuit, vt id nunc iam in nepote suo cõmemorem, cui eius plena dignitatis domus hæreditaria ac penè propria relicta est; Quæ quanta fuerit, præter alias functiones, docuit administratio cum dignitate Decanatus D. Petri Louaniensis, nec non almæ Vniuersitatis (vt aiunt) Cancellariatus in primis laudabilis: testatur Louanium eius in iure dicendo æquitatem, moderationemque, dum iudicis officio à reuerendissimo Episcopo Leodiensi præficitur. Qua verò gratia & applausu docuerit, dũ profiteretur ordinariè Decreta, frequentissimus auditorum consessus facilè declarauit. De humani-

tate eius,& morum ſuauitate erga omneis bonos & ſtudioſos, omiſſis alijs,vt de me loquar, quid ſentiam, quantumq́ue hoc nomine me ei debere intelligã,haud facilè dixerim, vt qui primùm noſtrã conſtituit adoleſcentiam,gubernauitq́ue ſua prudentia à primis Dialecticæ naturaliſq́ue audientiæ præceptis, ad eam vſque Philoſophiæ partem, quæ legalis eſt: quiq; deinde ex peregrinatione, quã eius hortatu fortiter inſtitueram,me reuerſum ita humaniter eſt amplexatus,vt quoties honoris ergo, ad eum accederem,non deſierit me officij, modeſtiæq; in rebus agẽdis commonefacere, ne fortaſſe quid ætatis ardore,rerumq́ue ignoratione apud viros bonos,honeſtæ famæ & nomini meo deperiret. Interim ſi quid in iuris ſtudio difficultatis obſcuræ me ab inſtituto curſu deterreret, nihil erat ei antiquius pro ſumma legum peritia, qua multos annos Louanij Anteceſſor clariſſimus illuxerat, quàm iuris nodos,& legum quædam quaſi ænigmata diſſoluere,nosq; veluti data manu per ſalebras omneis magno animo deducere. Verũ ne ſemper quaſi idem ſaxum voluendo,grauatis tœdium obreperet, non rarò problemata quædã aliunde ſumta, ad omne faſtidium diſcutiendum, familiariter à nobis controuerſa ſunt. Paullò itaque prius quàm Brugas ad publicã

profeſſionem

professionẽ vocarer, accidit nobis ab eo condici cœnam, vnà cum domino Doctore piæ memoriæ D. Vulmaro Bernardo I. Conſ. antecessori inter ceteros claro, ac D. Petro Nannio professore collegij Busſidiani peritiſſimo; vbi inter multa quæſitum eſt à familiari patrui tui iuuene non vulgaris eruditionis, Quid in repub. momenti plus, emolumẽtique haberet, viuæ ne vocis energia coniuncta eloquentiæ, an eruditorum virorum monumenta poſteritati relicta, an ij qui iuſtè, piè, & ſobriè vitam inſtituendo nocent nemini, proſunt omnibus? Heîc cùm ſententijs variatum eſt, alijs alia non infeliciter, nec imperitè aſſerentibus, tandem, ne pro ardore ingeniorum conuiuiũ abiret in conuitium, vno ore patruum tuum depopoſcimus omnes, in hoc themate ad viuũ diſceptando, nobis vt gratũ faceret, vt quem exploratum haberemus in eo dicendi genere non eſſe in poſtremis. At hic excuſare ſeſe, primùm quòd eiuſmodi thematis expoliendis, quaſi quotlibetis quibuſdã (vt aiunt) iam vale pridem dixiſſet, deinde talia aliena eſſe à iuris ſtudio; poſtremò difficilius eſſe hoc argumenti genus, quàm in quo ex tempore dicendo, quis nõ plus culpæ quàm gratiæ ſibi pariat. Verùm quando ita iubetis, inquit, quos malim, quàm infacetus haberi cõuiuator, parumque ſalſus,

ſi non garo, ſaltẽ halece cõditos potius dimittere, paucis experiar quid hac in re poſſim. Sed heîc petam à Reuerendiſſ. &,ſi patiatur,orabo, dum capita pauca dictionis huius extẽporaneæ,quæ memoriæ mandaui,conſarcino, quaſi commẽtarios deſcribens,vt animũ ſuum parumper à me auertat, patruumq; cariſſimũ loqui putet,ſicque exordiri. Non temerè profectò viri quidam graues cenſuere bene,ornatè & appoſitè dicere, in rebus humanis facilè primas obtinere: hac enim ipſa dicendi facultate pro comperto eſſe, primos homines,exuta ſenſim feritate, didiciſſe omnem humanitatem, eoſque in cœtum coactos modeſtè & placidè vitam peregiſſe: hac vrbeis conditas, leges latas, populum in tribus diuiſum: hac magiſtratus,principes,duces, imperatores delectos eſſe, cùm ad tranquillandam rempubl. ſeditioneſque compeſcendas, tum ad illatam iniuriã vlciſcendam, hoſteis inuadendos,propagandumque dominium: denique in florẽtiſſimis rebuſpub. & oratores,& eloquentiam viguiſſe ſcriptis proditum tã domeſticis, quàm externis exemplis. Quare vt de Pericle, Demoſthene, Cicerone, Hortenſio, ceteriſque taceam, quibus dicentibus reſpublicæ in varias formas commutatæ, animiq. principum nunc concitati, nunc remiſſi fuere;hoc vnum exemplum

exemplum sit instar multorum: Quando Valerius Publicola, regibus exactis, populum Romanum ferocientem reduceret ad mentem saniorẽ, Senatuiq; parere moneret, quid aliud sua eloquentia, quàm vrbem vrbi iunxit, collabentemq́ue iam quasi reipubl. adolescentiã erexit, cõstituitq́ue? Ceterùm, vt Laconismo vtamur, eloquentiæ vis etsi tanta sit, vt dicta decãtataq; sit saxa mouere, eaq́ue ducere quò vellet; tamen qui res mortalium scripto celebrare, hominesq́ue ad meliora semper conniti debere contendunt, tãtum abest, vt eos disertis in eloquendo viris inferiores iudicem, vt eis etiam multò præstantiores esse velim; qui non solùm viui atque præsentes discendi studiosos erudiunt, atque docent; verùm hoc idẽ etiam post mortem monumentis litterarum assequuntur. Oratores autẽ nemo sanæ mentis ignorat, perindè ac duces & imperatores, dum sunt in viuis, perutiles esse reipubl. hos quidem vt sua facundia contineant vnumquemque in officio: illos verò vt propugnent, extendantq́ue imperij limites. Atqui quis Solonem in Areopago constituendo, legibusq́ue condendis, aut Pericli posthabeat, melleo dicendi lepore excellenti: aut Themistocli, Aristidíue imperatoribus in fugandis fundendisq́ue Persarum copijs? Rursum quis Lycurgis

in perpetuo vitæ modo Lacedemonijs componendo Lysandros præferat, cùm de Atheniensibus trophæa statuunt? Postremò, quis C. Mutio Sceuolæ, suiq; ordinis prudentibus, aut Ciceronem in foro, aut P. Scipionē in excidenda Carthagine superiorem credat, nisi is qui cū multitudine τιμῶσι ὀυ τὰ βέλτιςα, ἀλλά τὰ ἄυτοις βέλτιςα inquit Aristoteles. Nam illorum quidem & dicta concinnè cōmodeque, & horū gesta fortiter aliquádo suis rebuspubl. profuere: at prudentum consilia, leges & instituta, monumentaque, vt olim Lacedemonijs, Atheniensibus, Romanis, ita ceteris quoque ordine politijs vtilitatem incomparabilē adferre nunquam non posse videntur. Verùm enimuerò quánquam hæc ita sese habeant, eloquentiaque ad sedádos populi tumultus, nec non maiorum scripta ad præsentes dirigendos, posterosque sui officij commonefaciendos sunt pernecessaria; tamen quia his, vt adiaphoris, vel vti vel abuti licet, videas ea subuertere populi maiestatem, nedum ædificare stabilireque, si recta intelligentia, definitaq; animi moderatione careant. Quid enim aliud sine eis est oratoria, quàm ἐπιςήμη καπηλικὴ καὶ πανȣργία; hoc est, cauponaria quædam scientia, malitiosaque calliditas? Quid voluit aliud Demosthenis angina? Quid Grac

chorum agraria concio? Quid denique Catilinæ cohortatio ad ſuas turmas agebat aliud, quàm populi tumultum, perniciemq. Romani imperij? Rurſum in multis & Ethicis & Phyſicis præceptis infinita, vel ſummorum philoſophorum dogmata, ſectæ, opiniones, contentiones, confutationes, aſſertiones, nunquid confuſa ſua varietate mentes multorum hominum, tamquã denſis nebulis circumſeptas, obtenebrarunt, inuoluerũt, perdiderunt, dum pro certis incerta, dubia pro manifeſtis, falſa denique pro veris ſunt amplexati? Quod, proh dolor, quàm ſit omnibus apertum, in profanis quidem vnus pro multis ſatis nobis grauis auctor eſt Diogenes Laërtius in Philoſophorum vitis: in ſacris verò, in primis vas electionis diuus Paullus Apoſtolus, & poſt eum primi quique ſcriptores Eccleſiaſtici, Tertullianus, Irenæus, Auguſtinus, Cyprianus, Lactantius, Arnobius, &c. Sed & poëtarum laſciuiam, furta, amores, & id genus fabulamenta relicta poſteris, quanto ignorare, quàm noſſe eſt ſatius? Quæ cùm ita ſint, mea profectò de vitæ integritate ita confirmata eſt opinio, vt nullis rationibus, nullis argumentis adduci poſſim in eam ſentẽtiam, vt credam quicquã eſſe maius inter mortales viro bono: adeò vt non iniuria interrogatus Ariſtippus quid eſſet admirandũ

in vita, ἄνθρωπος ἐπιεικὴς καὶ μέτριος, vir probus, respondit, & moderatus: etsi namque inter multos agat improbos, non tamen peruertitur: imò sua vitæ consuetudine, moribus cõmodis, officiosis adhortationibus, nec non honesta sæpe castigatione ab iniquitate, impietateque retractos ducit ad eam mentis æquitatem, sanitatemque cum perpetua vitæ constantia, tolerantiaque laborum, qualem nec vlla vnquam vis eloquentiæ rectè persuaserit, nec scripta maiorum plurima reddiderint: tanta ea virtutis vis est, quæ scintillas in mẽtibus nostris semel exsuscitatas rediuiuasque nunquã postea sinit extingui. Quid? quòd ad solam viri boni commemorationem deteriores quidem cum stupore erubescunt? omnes verò eius esse simileis magnis votis exoptant, eosque mirabiliter felices censent, quibus eo contigit vti familiariter. Itaque eum ambiunt omnes, ad eum accedunt, obseruãt, venerãtur, cum eo colloqui, audire vicissim, & interrogare gestiunt: nec sibi vitam non acerbam ducunt, tantisper dum id gratiæ ab eo impetrent. Præsenteis sua morum dulcedine delectat, absenteis probitatis cognoscendæ desiderio allicit; bonis est gaudio solatioque, malis dedecori, sempiternoque terrori; omnibus est oblectamento, nullis offendiculo; præ-

sentibus,

ſentibus, poſteris, maioribus, minoribus admirationi cum laude & nominis immortalitate: Atque adeò, vt miſſa exemplorum cõmemoratione finem faciam, ne pro grata audiẽdi patientia, feram odium prolixitatis ingratũ, tanta viri boni gloria eſt & exiſtimatio; vt omnes, ſi velint aliquo eſſe apud homines numero, eos ἢ ἀγαθοὺς εἶναι χρέων, ἢ μιμέεσθαι, inquit Democritus, hoc eſt, aut bonos eſſe oportere, aut ſimulare. Hæc cùm non minùs grauiter quàm doctè attentiſſimis nobis & oculis & auribus apertiſſimis ediſſeruiſſet, finem dicendi fecit. Cui ſic vno vultu, motu, & geſtu corporis applauſũ eſt, vt acclamaremus omnes, tũ demũ bellè actum iri cum rebus mortalium, quando de ijs ſoli boni iudicauerint: hos ſolos verum eſſe reipubl. corpus ſuperis dignos, alios volitare velut vmbras, leuiterque per inane deferri. Hîc iam nolim Reuerẽdiſſimo perſuaſum, patruum ſuum, virum eruditiſſimum in dicendo vſum eſſe hac verborum parſimonia: Verùm quòd tœdioſa quadam polylogia nolim Reuerendiſſimo eſſe moleſtus, ſubticui conſultò ſcriptorum teſtimonia plurima oratoria, poëtica, philoſophica, quibus ipſe philoſophus ſummus vſus eſt, nunc eloquentiam ſcriptis præponens, nunc contrà, nunc vtrumque alteri committens, ita vt eum diceres in

nullo

nullo doctrinæ genere non perfectiſſimum? Sed in primis Horatium ita in ore habuit (abſit dicto vanitas aſſentatoria) vt haud grauatim intelligeres, eum præ ceteris ipſi familiarem fuiſſe, vnà cum magnis illis, & in omni litterarum genere præcellentibus viris, Eraſmo, Martino Dorpio, Gauerio, Neuio, ceteriſque, quibus in florentiſſimo Lilij gymnaſiò olim vſus fuerat. Quin etiā priuatim ſæpe nobiſcum quanti fecerit Lyricum noſtrū, eumque in dexteritate carpendi mores & vitam ciuium Rom. quanto ſuperiorem Iuuenale, Perſio, ceteriſque æſtimauerit, non incertis id & vulgaribus oſtendens argumentis, nemo profectò alicui fidem fecerit, niſi ei, qui ſedulò nocturna manu Horatium diurnaque verſauerit. Quod eò alacriùs à nobis dictum putato, Præſul reuerendiſſime, quòd vnà cum familia, & vitæ integritate veſtræ paternitati, iam nūc à patruo Druſio hæreditarijs, digneris, ipſius inſtar, numerare Horatium inter eos, quibus animum grauioribus rebus defatigatum reficere & recreare ſoles, idque pro auctario patrimonij (vt ſic loquar) ad ornatum familiæ, & immortale decus. Eius autē̄ lectionis nunquam ſatis laudatæ, me auctorem fuiſſe dignitati veſtræ, vel apud Petillianos amicos triumphabo ſeriò, ſi noſtros Commentarios in

vtrumq;

vtrumque Eclogarum Satyrarúmue librum dominationi veſtræ vero vultu inſcriptos, nō obſcurè ſenſero dignos haberi, qui in bibliotheca veſtra locum ſortiti non omnino abiectum, manibus ſubinde ſacratiſſimis contractentur. Hoc enim coniunctionis iam olim ante annos viginti nouem initæ, contra omnē inuidiæ morſum, amuletum fuerit indubitatum in perpetuum ſtabiliendæ. Dominus noſter Ieſus Chriſtus conſeruet præſulatū hunc epiſcopalem domino meo reuerendiſſimo ſaluum & integrum in annos multos.

FINIS.

tis,ſpe cōcepta meliori ſeſe fruſtratos malè dolerent.Deinde vel ſuo magno malo ij ſpōdere non refugiebant fore neminem, niſi nigros (vt Horatiano verbo vtamur) quoſdam homines, qui præclaris his conatibus oggmanniant, quorum blateramenta ſuſurróſque tanti omninò me facere conſuluerunt, quanti culicem elephantus Indicus: viros autem bonos in eum grauiùs inſurgere,à quo nunquam notati fuere,nedum læſi,tam fieri poſſe,quàm rectè cancros ingredi(vt fertur.) Poſtremò varia hominum eſſe ingenia, alios non niſi breuia interpretandi docendique compendia recreare, vt qui ex vnguibus(vt aiunt)facilè leonem conijciant;alios dilucidam planè,& numeris omnibus abſolutá, atque adeò curioſam cùm verborum, tum rerum ſententiarumque declarationem requirere,vt quibus per occupationes negocioſas non ſemper eſt liberum, niſi παρέργως, obſcuris auctorum lectionibus incumbere. Quibus ſanè publici commodi nomine ſincerè monebāt ſatius eſſe operam dare, ſingulaque in enucleando auctore aliquo perſequi, quàm ijs qui ex profeſſo ocium litterariū ſibi quaſi proprium fecerunt, quibus certè πολυλογῶς aliquid enarrare tanti eſt, ac Oreſtis vitam deſcribere. His itaque argumentis (vt laconiſmo vtamur) perſuaſus, non potui tam

amicis viris, deque nobis optimè meritis, tandem morem non gerere; pluribusque cõplecti in his Eclogis multa, quæ mihi auctor visus est ita scribere, vt ea scire neminem multum concupierit, nedum interpretari, præter eos, quibus suam mentẽ sententiamq; non ignorabat probè esse cognitã, adeò vt de eo non temerè Persius scripto tradiderit: Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico Tangit, & admissus circum præcordia ludit Callidus excusso populum suspendere naso. Qua de causa optarim non parum bonos omneis meam fortasse potius cõiecturam, quam omninò veram explicationem mihi patienter donare, quàm strophis obliquis acriùs incessere, vt quem in meris tenebris hallucinantẽ non inhumanum iudicẽt exporrecta manu in lucem educere. Non eo inficias, Turnebum quidem plurima in hoc auctore dẽsissimis obtecta tenebris discussisse, illucidasseq; : Lambinum verò iustissimis, ijsq; doctissimis enarrationibus, multò pluribus tantum non deploratis vitam quamdam restituisse (nam de Badio & Landino nõ licet non bene sentire de suis in Horatium interpretamẽtis, vt quorum erga studiosos quidem benignitatem, in rem verò litterariam animi promtitudinem commendare plus est quàm æquum.) Quare si ijs tamquam auctarium

rium

rium accedam, vt ijs gratum faciam, qui legendis Horatianis monumentis præcipuam ſibi voluptatem reponunt, arbitror tam malo infelicique genio natum neminem, qui mihi id aut impudentiæ verterit, aut temeritati; quando ita natura comparatum eſt, vt omneis liberè, ſi non malitioſè, quod ſentiunt, in medium proferant. Quod cùm ita ſit, meam cõmentationem multis in locis ab alijs interpretibus diſſentientẽ, lector candidus benignè conſulet (vt taceam in contextu auctoris variã reſtitutionem ab alijs aut obiter præteritã, aut non animaduerſam) ſatis gratiæ meis ſudoribus beneficijque repoſiturus, ſi ab inuidorum obtrectationibus nomen meum integrum ſiſtat bonis omnibus. Vale.

Q. HORATII FLACCI
SATYRARVM LIBER I.

SATYRA I.

QVI fit, Mæcenas, vt nemo, quam sibi sortẽ
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
Contentus viuat? laudet diuersa sequenteis?
O fortunati mercatores, grauis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contrà mercator, nauim iactantibus austris,
Militia est potior. quid enim? concurritur: horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat iuris, legúmque peritus,
Sub galli cantum consultor vbi ostia pulsat.
Ille, datis vadibus, qui rure extractus in vrbem est,
Solos feliceis viuenteis clamat in vrbe.
Cetera de genere hoc (adeò sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium. ne te morer, audi,
Quò rem deducam. si quis deus, en ego, dicat,
Iam faciam, quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu consultus modò, rusticus. hinc vos,
Vos hinc mutatis discedite partibus. eia:
Quid statis? nolint. atqui licet esse beatis.
Quid causæ est, meritò quin illis Iupiter ambas
Iratus buccas inflet? neque se fore posthac
Tam facilem dicat, votis vt præbeat aurem?
Præterea, ne sic, vt, qui iocularia, ridens
Percurram: quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? vt pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint vt discere prima.

Sed tamen amoto quæramus seria ludo.
Ille, grauem duro terram qui vertit aratro:
Perfidus hic caupo, miles, nautæq;, per omne
Audaces mare qui currunt; hac mente laborem
Sese ferre, senes vt in otia tuta recedant,
Aiunt, cùm sibi sint congesta cibaria: sicut
Paruula, nam exemplo est magni formica laboris,
Ore trahit quodcunque potest, atque addit aceruo,
Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ, simul inuersum contristat Aquarius annum,
Non vsquàm prorepit: & illis vtitur antè
Quæsitis sapiens: cùm te neque feruidus æstus
Demoueat lucro: neque hiems, ignis, mare, ferrum:
Nil obstet tibi: dum ne sit te ditior alter.
Quid iuuat immensum te argenti pondus, & auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
Quòd si comminuas, vilem redigatur ad assem.
At, ni id fit, quid habet pulchri constructus aceruus?
Millia frumenti tua triuerit area centum:
Non tuus hòc capiet venter plus, quàm meus: vt, si
Reticulum panis venaleis inter onusto
Forte vehas humero: nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portarit. vel dic, quid referat intra
Naturæ fineis viuenti, iugera centum, an
Mille aret. at suaue est ex magno tollere aceruo:
Dum ex paruo nobis tantundem haurire relinquas:
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Vt, tibi si sit opus liquidi non amplius vrna,
Vel cyatho: & dicas, magno de flumine mallem,
Quàm ex hoc fonticulo tantundem sumere. eò fit,
Plenior vt si quos delectet copia iusto:
Cum ripa simul auulsos ferat Aufidus acer.
At qui tantulo eget, quanto est opus, is neque limo

Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in vndis.
At bona pars hominum decepta Cupidine falso,
Nil satis est, inquit: quia tanti, quantum habeas, sis.
Quid facias illi? iubeas miserum esse libenter:
Quatinus id facit. vt quidam memoratur Athenis
Sordidus, ac diues, populi contemnere voces
Sic solitus: populus me sibilat: at mihi plaudo
Ipse domi: simul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur. congestis vndique saccis
Indormis inhians: & tanquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Nescis, quid valeat nummus? quem præbeat vsum?
Panis ematur, olus, vini sextarius: adde,
Queis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctéisque, diésque
Formidare malos fures, incendia, seruos,
Ne te compilent fugientes, hoc iuuat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus:
Aut alius casus lecto te afflixit: habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, vt te
Suscitet: ac gnatis reddat, carísque propinquis.
Non vxor saluum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.
Miraris, cùm tu argento pòst omnia ponas,
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, seruaréque amicos:
Infelix operam perdas: vt si quis asellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique sit finis quærendi: quóque habeas plus,

Pauperiem metuas minus: & finire laborem
Incipias, parto quod auebas: nec facias, quod
Numidius quidam. non longa est fabula. diues
Vt metiretur nummos: ita sordidus, vt se
Non vnquam seruo melius vestiret: ad vsque
Supremum tempus ne se penuria victus
Opprimeret, metuebat. at hunc liberta securi
Diuisit medium fortissima Tyndaridarum.
Quid mi igitur suades? vt viuam Nauius, aut sic,
Vt Nomentanus? pergis pugnantia secum
Frontibus aduersis componere. nõ ego, auarum
Cùm veto te fieri, vappam iubeo, ac nebulonem.
Est inter Tanaim quiddam, socerúmque Viselli.
Est modus in rebus: sunt certi denique fines,
Quos vltra, citráque nequit consistere rectum.
Illuc, vnde abij, redeo. qui nemo vt auarus
Se probet, ac potius laudet diuersa sequenteis?
Quódque aliena capella gerat distentius vber,
Tabescat? neque se meliori pauperiorum
Turbæ comparet? hunc, atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper, locupletior obstat:
Vt cùm carceribus missos rapit vngula currus:
Instat equis auriga, suos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, vt raro, qui se vixisse beatum
Dicat & exacto contentus tempore, vita
Cedat; vti conuiua satur, reperire queamus.
Iam satis est: ne me Crispini scrinia Lippi
Compilasse putes, verbum non amplius addam.

COMMENTATOR.

IN HIS duobus Sermonũ libris generalis Horatij intẽtio est carpere vitia, vt ab his deterriti homines inuitẽtur ad mores bonos. In hoc autem primo sermone inuehitur in auaritiã, qua di-

cit inconstãtiam & leuitatẽ longè esse tolerabiliora, cumque scribit ad Mæcenatem magnæ auctoritatis in republica virum: quia vt est principum præesse populo, eumque corrigere, ita illorum interest eos à vitijs esse alienissimos. Sermo autem est oratio humilis & depressa, quotidianæ collocutioni finitima, dictus, quòd quasi inter præsenteis seratur. In quo libri isti ab Epistolarum libris differunt, quæ ad absenteis mittuntur; epistolis enim absentibus loquimur, sermone verò præsentibus. Quamuis autem hoc opus Satyram esse Horatius ipse profiteatur, cùm ait: Sunt quibus in Satyra videar nimis acer, & vltra legem tendere opus, &c. tamen proprios titulos voluit ei accommodare, hos priores quidem duos libros Sermonum, posteriores autem Epistolarum inscribens. Satyra dicitur lancis genus; tractum à choro Liberi patris, qui est dator vini & lætitiæ: ab ea autem lance, quæ plena diuersis frugibus in templum Cereris inferebatur, nomen accepisse plerique dicunt. Alij propterea hoc carmen Satyram appellauerunt, quia ita multis & varijs rebus refertum est, vt nimio plus audienteis saturet. Alij rursum quòd ita conuitia & crimina hominum liberè inuadat, vt saturi, id est, ebrij solent homines dicterijs aut cõtumelijs afficere. Satyra autem istius inter Lucilij Satyram & Iuuenalis est media: nam & asperitatem habet qualem Lucilius, & suauitatem qualem Iuuenalis. At sciendum tamen est, quòd Satyrarum carmen primo omnium auctore Lucilio sit repertum, etiam ipsomet Horatio teste. *Qui fit.* id est, vnde, quo modo, & qua causa, ita vt sensus sit, quæ ratio, quæ res facit, vt studia diuersa laudentur? *sortem.* propositum, professionem, institutum vitæ. *seu ratio.* aut ratione inimus propositum vitæ, aut fortuna; verbi gratia: aliquis secum init rationem vt militet; hoc rationis est: alius de summo gradu felicitatis ad ima detrusus init docẽdi, aut arãdi necessitatẽ; hoc est fortunæ. *seu fors ob.* Signatè dixit, ratio dederit, fors obiecerit, & breuiter duas sectas tangit: nam cùm dicit ratio, Stoicos notat; cùm fors, Epicureos. Stoici námque dicunt omnia ratione fieri: Epicurei, fortuitu. *Diuersa.* studia. *O fortun.* Hic instabilitatem carpit humanæ vitæ. *fractus membra.* figuratè, sicut pictus acu chlamidem. *Militia est pot.* κατὰ κοινὸν, supp. ait. *Quid enim?* cur nõ? & est Comicum. *concurritur.* confligitur à milite in pugna. *Momento.* puncto temporis: nam ei cito mori est pro beneficio. *Agricolam lau.* beatum appellat. *iuris, legúmq.* quia est aliud ius scriptum, aliud non scriptum. *Sub galli c.* paulò ante galli cantum. vt, sub noctem cura recursat. *consultor.* qui consilium rogat; nam consultus est qui dat consilium. *vadibus.* sponsoribus; à va-

dimon io

dimonio, quo promittit se is, qui ad iudicium vocatur, certo die affuturum. vades ideo dicti, quòd qui eos dederit, vadendi, id est, discedendi habet potestatem. *extractus.* coactus ad soluendum vectigal. *clamat.* magno affectu laudat. *de genere* qui diuersa laudant per inconstantiam. *delassare.* valde lassare. adeò sunt multa, vt si velit hæc enumerare, etiam garrulus nimium defatigetur. *Fabium.* Fabius Narbonensis equestri loco natus, & Pompeianas parteis sequutus, nonnunquam de secta Stoica cum Horatio contẽdit acriter. scripsit etiam aliquot libros de philosophia Stoica. *ne te morer.* nimia copia. *audi quò rem d.* quia omnibus sua displicere dixi, audi quò, id est, ad quam maiorem inconstantiam & insaniam eos deducam. *eris tu.* esto. *qui modò mi.* eras. *nolint.* mutare. *atqui.* certè. *licet esse b.* Magna breuitate occurrit quatuor personis, quæ cùm multum sint conquestæ de suis professionibus, nemo tamen ab aliquo deo induci potest, vt suam deserat. *buccas inflet.* irascatur ordo est, Quid causæ est, *quin.* id est, vt Iupiter iure dicat se deinceps non tam fore facilem & propitium votis, id est, precibus illorum. Inflate buccas, signum est indignantis. *Preterea ne sic.* ne, quemadmodum qui iocularia narrat, ea ridens percurrit, ita ego ridens percurram quod cœpi. Intelligitur percurrit, aut simile verbum per Zeugma. *quamquam riden.* sensus est, nihil vetat ridendo verum dicere, vt risus remedio durities, quæ vera dicentem subsequi solet, temperetur: néue asperè audiatur quod verum narratur. *olim.* nonnunquam, aliquando, interdum. *Crustula.* placentas. Crustula quando in neutro genere dicimus, edulia significamus. Virgil. Et violare manu malisque audacibus orbem fatalis crusti. Sic & Lucret. Gustaui crustula solus. Quando in fœminino, fragmenta significamus. vt Virgil. Concrescunt subitæ currẽti in flumine crustæ. *amoto ludo.* iocularibus rebus, risu. *seria.* necessaria. *terram qui vertit a.* qui rusticæ vitæ studet. Hactenus de inconstantia loquutus est, nunc de auaritia. *qui currunt.* Propria locutio. vt, vastumque caua trabe currimus æquor. *hac mente.* hoc consilio, hoc proposito. *aiunt.* dicunt ideo sese à prima ætate laborare, vt habeant in senectute vnde viuant. *Perfidus hic c.* qui multa perfidè acquisiuit iniqua mensura. *congesta.* viaticum, alimentũ. cùm sibi sint collecta quæ ad vitam tolerandam possunt satis esse. *nam exemplo.* parenthesis. *magni formica lab.* ἀντίθετον, paruula magni laboris. *non incauta f.* prouidens. vt Virgil. metuensque inopi formica senectæ. *Quæ simul.* id est, simul, ac mox, vbi, comprimum. *inuersum.* mutatum, inclinatum in hiemem; est epitheton anni perpetuum; vt, Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox,

quoniam in se semper annus vertitur & voluitur. *contristat aquarius.* tempestate, pluuijs, & frigoribus, quæ maxima concitantur Sole in aquario constituto decimo quinto Calend. Februarias, atque in eo est diebus triginta, scilicet vsque ad decimum quintum Calend. Martias. *Non vsquam pror.* In eo cautior est quàm tu, ô auare, quòd per hiemem quiescit, & vtitur paratis; tu verò vt nemo sit te ditior, nulla pericula pertimescis. *antè quæsitis.* per æstatem. *sapiens.* prudens, prouida. *cùm te.* Insurgit in auarum. *Demoueat.* cessare faciat, vel prohibeat à negocio. *obstet.* obstare possit. *dum ne.* vt non. *Quid iuuat.* hoc est, cùm tãto studio pecuniam quæras, quid te delectat eadem non vti, sed humi defossam seruare. *Quòd si comminuas.* minutatim cõsumas. est anthypophora; quasi dicat auarus, si cœpero hoc argento vti, redigatur, hoc est, redigi poterit ad assem, hoc est, ferè ad nihilum. *timidum depon.* te. vt in arte poetica, Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet vti. *At ni id fit.* id est, nisi minuas, & expendatur argentum. Verba sunt Horatij admonentis auarum; quasi dicat, quid ergo voluptatis erit in pecunia acquisita, si eam non impendis, cùm vsus eius sit necessarius, certè perinde hoc est, ac si eam non habeas. *plus, quàm.* tuus venter aliquando saturatur, vt meus. *vt si reticulum panis.* hoc est, quemadmodum inter venaleis pueros, qui panes portabit, non plus accipiet quàm is puer, qui vacuus & nihil portans ambulabit: ita tu quamuis plus laboraueris in acquirendo quàm alius, cùm factus sis pecuniosus, non plus venter tuus recipiet, quàm eius qui exiguum possidet. *reticulum.* rete, quo in vrbe panis portari solet. *venaleis inter.* anastrophe, pro inter venaleis seruos. *referat.* expediat, proficiat. *intra naturæ fines viuenti.* Intra naturæ fineis viuit, qui paucis contentus est, qui seruit naturæ legibus. Itaque naturæ fines sunt, vt cùm satur sit homo, hoc ei sufficiat, quod etiam exiguo censu contingere potest. sensus autem est, cùm naturæ fineis non possis excedere magnitudine diuitiarum; quia omni modo est naturæ legibus seruiendum, quid tibi prodest lata & ampla possessio? nunquid ideo quia habes centum milia modiorum, plus potes comesse quàm ego, qui tantum habeo centum modios. *at suaue est.* Obiectio anthypophora. hæc contentio inter duos est quidam dialogus. *Dum ex paruo.* Poeta respondet auaro, dicens nihil interesse ex magno an ex paruo haurias, quum satiãdo ventri nostro nõ opus sit multo. *haurire.* accipere, sumere. *relinquas.* concedas. *cum tua plus.* cumeram dicimus vas ingens vimineũ, aut fictile non absimile dolio, quinque, vel sex modiorum, in quo reconditur & reponitur frumentum. sic & alibi, Fortè per angustam

angustam tenuis vulpecula rimam repserat in cumeram frumenti,&c. *Granaria.* horrea, repositoria frumenti capaciora, quod dicit ad differentiam cumerarum. *Vt tibi si sit opus.* aptissima comparatio. ait autem ita stultum esse ex magnis potiùs velle quàm ex paruis diuitijs sumere vt ventrem impleas, ac si desideres vrnam vel cyathum aquæ, & malis eum ex magno flumine haurire, quàm ex fonte minore. *liquidi.* aquæ, humoris, liquoris, more græco. *eò fit.* ideo fit vt propter auaritiam multi periclitentur. Hæc autem est allegoria, qua indicat eos qui magnas diuitias appetunt, quũ modicæ illis ad vitã tuendam possint sufficere, & plerumque illis ipsam acquirendi cupiditatem esse exitij causam. *plenior iusto.* quàm oportet, quàm iustum est, moderatum & sufficiens. *Copia.* abundantia, multitudo pecuniarum & bonorum, vt, respicio, & quæ sit me circum copia lustro. *cum ripa.* allegoricôs. hoc est, periculum quod comitari solet huiusmodi cupiditatem, & ipsos auaros, & omnia ab eis acquisita miserè perdet. *auulsos.* raptos, sublatos. *ferat.* demergat. *Aufidus.* Apuliæ fluuius. *acer.* cum impetu defluens. *at qui tantulo.* hic in mediocritate significat esse securitatem vt ab illa abundantia deterriti, citius ad hanc feramur. *quanto est opus.* quantum sufficit. *limo.* vita perturbata. *turbatam.* continuatio allegoriæ. turbata aqua pro quæstu sordido. *neque vitam.* id est, non cadit in periculum, neque nimia negociorum mole, tanquam aquæ impetu raptus, obruitur. Docet autem allegoricôs paruis contentum, neque sordidum quæstum sectari, neque implicari periculis. *at bona.* maior pars. *cupidine falso.* falsa opinione, aut inepta & inani cupiditate. & notandum cupidinẽ genere masculino pro cupiditate omnino nouè poni. *quia tanti q. h.* multi hæc dicũt, pecuniæ maximę sunt cõgerendæ, quia pro illarum magnitudine & modo personis publicus honor defertur: nam dat census honores. *quid facias ilh.* qui talis est, vt ab hac persuasione remoueri non possit. *Iubeas.* sinas atq; permittas eum esse miserum. *quatenus.* pro quo vsque, quãdiu, aduerbium temporis. is autem libenter est miser, qui quodãmodo vouet vel maximo suo labore maximam quærere pecuniam. *vt quidam mem. Ath.*. de Timone Atheniensi dicit, qui quũ odium generi humano indixisset, ipse tamen pecunia sua lætatus est. *sordidus.* auarus. *populus me sibilat.* quia solebat populus bene de se meritis in publico applaudere, sed malos & improbos auersari & exsibilare. *sic solitus.* supp. dicere. *contemnere v.* non curare obloquia populi. *simul ac.* postquam aspicio & considero

Aliter, at si nolis aliquo obsequio, aliqua sedulitate conciliare tibi tuos cognatos & affineis, perdes operam; sicut is, qui docet asinum currere. Hoc autem est prouerbiale schema, docere asinum currere. *nullo natura.* qui nullo nostro labore, nulla industria nobis nascuntur amici. *doceat parentem.* ordo est. doceat asinum parentem, id est, obedientem frenis, id est, frenatum currere in campo. *Denique sit finis.* sensus est, postremo quum aucta sit pecunia tua, minus iam debes paupertatem metuere, sed labor finem debet accipere, quum habeas acquisitum quantum optaueras, habes enim quod auebas, id est, auide cupiebas: vnde auidi dicti sunt auari. *parto.* id est, parato eo quod desiderabas. *Quumque habeas.* supp. quàm sit necesse. *pauperiem met. mi.* supp. fac vt non metuas paupertatem. *Diues.* supp. ita, vt sit ita diues, vt metiretur numos, non numeraret, vel adeo diues vt &c. *non vnquam.* numquam. potest & nonnumquā pro aliquando, ita vt perrarò Vmidius seruo suo melius vestitus fuerit. *supremum tempus.* vitæ suæ. *fortissima Tynda.* significat Clitemnestram Tyndari filiam, quæ virum suum Agamemnonem adiuuāte AEgisto adultero interfecit. *Quid mi ig.* obiectio per μεγαλοφανίαν ipsius auari. *viuam Ne.* Næuius hic tam parcus fuit, & auarus, vt suo merito sordidus diceretur. at contrà L. Cassius Nomentanus adeò suorū bonorū profusus fuit, vt sestertiûm septuagies libidini & gulæ impenderet: Huius cocum nomine Damam Salustius Crispus centenis numis conductum habuit. hic autem dictus est Nomentanus cognomento ab oppido Nomento: Nam Cassius proprium erat. *pergis pugnantia se.* perseueras in contrarijs, & pugnantia secum, id est, inter se frōtibus aduersis, id est, ex opposito pergis componere, id est, comparare. interrogatio obiurgatoria. *non ego auarum.* solutio à remotione vtriusque obiecti. Vappa hic dicitur perditus, & luxuriosus, stultus insulsus, qui nihil sapit, à vino corrupto & euanido, quod saporē perdidit. Nebulones autem vani & leues vt nebulæ: nam quum sine certo consilio vitam degant, nebulis sunt & vmbris hominum similes. *est inter.* adagium facetum ad dissimilitudinem ostendendam inter auarum & prodigum. Nam vt inter herniosum & spadonem medius est qui omnia sua mēbra sana habet & integra, ita inter sordidum & luxuriosum est liberalis. Tanais autem spado fuit Mæcenatis libertus, at Visellij socer herniosus. *est modus inr.* Iuxta illud Phocilidis πάντων μέτρον ἄριστον, id est, omnium modus est, optimus. huic autem simile est. μηδὲν ἄγαν, id est, ne

quid nimis, vt ait Terentius. *fines.* vltra hos fineis & citra rectũ nequit consistere, sed intra eosdem, quare vltra hos si procedas, vel citrà subsistas, à recto aberras. *Illuc vnde.* Quia digressionem fecit, ad sermonis sui sensum, quẽ inchoauerat, recurrit: nam quum cœperit dicere nullum hominem statu rerum suarum gaudere, sed laudare diuersa, ab ijs tamen dissentire ait auarum, & solum proposito suo gaudere. *quódque aliena* . ita Ouid. Fertilior seges est alieno semper in agro, Vicinúmque pecus grandius vber habet: Nam aliena nobis, nostra plus alijs placent. *neque se maiori.* ad idem redit quod dixit auarum se probare, quia se non solum non patitur, esse pauperem, sed studet omneis superare diuitijs. *comparet.* comparare velit. *hunc atque h.* vnumquemque. *sic festinanti.* quia semper ditiorem inuenit, ideo miseria cupiditatis eum nunquam deserit, dum semper laborat superiores diuitijs vincere· *vt cum carcer.* totus iste versus est διάφορος, nam coniungit aptissimè sequenteis versus superiori sensui, hoc pacto, quemadmodũ auriga instat equis his qui cursu vincunt suos, & contemnit eum quem à tergo reliquit, ita auarus neglecto paupere semper festinat opibus vincere se ditiorem. *carceribus missos*. emissos carceribus currus, id est, ex eo loco vbi stant parati ad currendum, vt fit in certaminibus Olympicis & alijs. *rapit vngula.* ἐναλλαγὴ numeri, pro vngulę. deinde τρόπος est συνεκδοχὴ pro equis. *inde fit ὑπέρβατον,* sic enim est ordinãdum, inde fit vt raro reperire queamus, qui dicat se vixisse beatũ, adeò ardet auiditate pecuniæ auarus, etiã circa diem mortis, vt illud pecunię studium nunquam eum sinat requiescere, ne tunc quidem quum moritur. *Iam satis est.* modum sibi statuit de auaris dicendi. *ne me Crisp.* philosophi cuiusdam loquacissimi nomen, qui ἀρετάλογος dictus est, scripsit etiam versus de secta Stoica, Quare inquit Horatius, finem facio, ne quis putet me hæc suffuratum Crispino . *scrinia.* capsæ sunt quibus libri continentur, aut aliud quippiam . *Lippi.* non oculorum ratione, sed mentis, quòd fuerit insulsus poeta.

CRVQVIVS.

De inscriptione librorum qui Sermones dicuntur.

NON parua est controuersia inter eruditos, inscribi ne debeant hi libri Satyræ, vt non indoctè cõtendit Lambinus, an Sermones iam olim vsitato vocabulo: quare non omnino

insulsè

inſulſè me arbitror facturum, ſi & meam ſuper hac re ſententiam, & quæ in veterum collectaneorum libris offenderim notata, conferam in medium: ne in eodem ego cum multis aliis argumento, aut ἀμούσως, nihilque poſſe, aut commodis aliorum ſtudiiſque non adeo propenſè fauere iudicer. Si quid autem hinc compendij emolumentique ſtudioſorum conatibus accedat, illis quidem gratulabor, mihi verò gaudebo: Sin minus, obteſtabor certe bonos omneis, vt benigniùs hoſce noſtros labores interpretentur, æquique bonique conſulant. Itaque vt quid velim curſoriis quibuſdam notis exequar, in Codicibus manuſcriptis ante annos ſeptingentos (quod argumentis indubitatis aliquando teſtabimur) nihil eſt tanti, quod magnopere alicui fidem faciat, qua epigraphe fuerint olim inſigniti libri tàm Sermonum quàm Epiſtolarum: Sed facilis eſt coniectura hac in re tot ſenſus, quot fuiſſe capita, omneiſque pro arbitratu id ſenſiſſe, quod inſtituto videretur maximè idoneum, vt fit ab iis, qui in triuiis conſtituti, & itineris ignari, quò ſe vertant planè neſciunt. In tribus autem Codicibus Blandiniis & Buſlidiano pro titulo ita ſcriptũ eſt. Incipit primus liber Sermonum Horatij. deinde ſingula poëmata inſcribuntur Eclogæ. Quinque autem alij Codices nullam omnino habent inſcriptionem. Antiquiſſimus autem ex Bibliotheca Blandinia (quæ nũc, prô dolor, vnà cum Dunenſi à barbaris, nec vnquam ſatis execrandis εἰκονοκλαστῶν prorſus lacera, diſtracta, deperdita, exuſta eſt, non ſine incomparabili rei litterariæ, & omniũ diſciplinarum immedicabili vulnere,) is inquam habet, Q. H. F. Carmen ſæculare explicit: incipit Eclogarum liber primus, maiuſculis quibuſdam (ita tamen vt aliquo modo legi poſſent) characteribus eraſis, atque in earum locis depictis aliis, qui lectori τὸ Sermonum exhibent: Quare coniecturam facimus hoc antiquiſſimo habitu ea ſcripta olim prodiiſſe in publicum. Sed is, quùm male ſalſis ingeniis, quibus nihil eſt mentis, redoleret neſcio quid exoticũ, nec domi ſuæ natum, reiecto ex humeris Græco eo ſchemate inſcriptionis, cenſuerunt ea latino cultu emittenda. Quod dum faciunt, déque eius forma diſceptantes non mediocriter (vt eſt vero conſentaneum) inter ſeſe diſſident, ſcinduntur incerti ſtudia in contraria, vt Poëtæ verbis vtar: Nam alij quidem libros Sermonum, ex eo fortaſſe quod dixit, neque ſi quis ſcribat vti nos ſermoni propria &c. Alij verò contrà ex eo, Sunt quibus in Satyra videar nimis acer, &c. libros Satyrarum

rum inſcribendos omnino decreuerunt, maiori certè cum iudicio (vt ego quidem cenſeo) & applauſu quàm ceteri, nimirũ quod ad imitationem Lucilij non temerè dixeris Horatium Romanos monere voluiſſe, ſui quemque officij. Verùm demirari ſatis nequeo, quid in mentẽ venerit illis tam emunctæ naris hominibus, quod ſui quaſi immemores, non perinde toti operi indulſerint ſuam epigraphen Græcam atque ſingulis eius poematiis: Nam in codice Buſlidiano & Blandiniis ſingula notata ſunt hoc titulo Ecloga. 1. 2. 3. &c. quos etiam numeros cum id genus appendice Lambinus nõ diffitetur ſe obſeruaſſe. Rurſum non ſatis ſcio quid hoc ſit portenti, huic quidẽ operi inſcriptionẽ hanc eſſe præpoſitã, LIBRI SERMONVM, & ſingulis ſcriptis poematis eam ita penitus ablatam, vt neque Satyræ vlla nota neque Sermonis appareat. Verumenimuero quum ad me redeo, iniquior meritò videri poſſum cenſor alienorum laborum, & non cernere acutum (vt ait Lyricus) vt qui non videam hos librarios (quicumque tandem ij fuere) in extruendis (pœnè dixeram deſtruendis) ſcriptis Horatianis, tam fuiſſe prouidos, vt futuri nonnihil præſagiſſe videantur, quando ita prioribus adiunxerint poſteriora, ac tanto conſenſu inter ſe ſingula cohærere ſcilicet voluerint, vt, qui fortaſſe de ſuis finibus exorirentur æmuli, non haberent, quod iure in calumniã raperent: nã vt inde à capite hanc in intitulandis Horatianis ſcriptis (vt cum illis loquar) tam præclaram operam ad calcem vſque (vt fertur) arceſſamus: Quis in quatuor Odarum libris eorum induſtriam non odoretur (adoret dicere volebam) qui bene formatum corpus, mutato capite, totum id monſtroſum oſtentent? Quis enim nõ æſtimet hoc ineptum, ſingulas quidem inſcribi Odas, toti verò operi præfigi hoc frontiſpicium, Q. H. F. libri 4. Carminum, non etiam, libri. 4. Odarum ſuum nomen proprium. Nunc quæſo Lector candide vide quanta cura, quo labore, ingenio, quanta denique induſtria in inſigniendis his ſcriptis Acroniani illi & Porphyriani cuculi ſint vſi? Rurſum vt nos aliò transferamus, quàm miſera hactenus & periculoſa contentione per inſigneis hos νοθοσιάρχας laborarunt ἐπῳδοὶ cum odis? eò nãque ventum erat, vt ſolo ἐπῳδῶν nobis reliquo nomine, & vis eius in difficile certamen cum odis deſcenderit, &, ni Deus aliquis propitius epodos reſpexiſſet, eis aut pereundum, aut in exilium perpetuum fuiſſet abeundum: odis, putà, iam olim ſedem earum vſucapientibus. Poſtremo non fuit ſatis his nugiuendis

giuendis esse funditus portentosis, nisi & se impios declararent. Quid? est ne ab omni humanitate alienum filium familiâs nullo suo merito quasi in insulas deportare, nedum à familia nomine & portione hæreditaria arcere? Nemini enim vel propriis vnguibus non est notius, quanta iniuria ad Pisones epistola à suis coëpistolis (vt sic loquar) tanquam cohæredibus auulsa sit, reiectáque in locum non suum: aliísque insignibus quàm suæ familias, omnium oculis exposita, puta, Q. H. F. liber de arte poëtica. Quod eo fortasse consilio ab eis factum est, ne illi miseræ, sui nominis aliquando recuperandi vlla spes superesset: Quod ei profectò hoc fuisset difficilius, quò minùs vnas easdémque sedes occupauerit: Nam in codicibus Blandiniis duobus, Tonsano & Carrionis, ante libros Eclogarum: In aliis duobus Blandiniis & Buslidiano ante libros ἐπωδῶν: in Nannij & Martinio codice locũ habet ante libros epistolarum: vt taceam codices quos Lambinus tractauit. Nunc itaque apud te cogita lector beneuole, nũ immeritò pluribus hic conquerar huiuscemodi iniuriam ab improbis sciolis vt odis & epistolæ ad Pisones, sic his quoque libris, quos nunc euoluimus, esse illatam. Nam quod ita sit, & antiqã horum librorum inscriptionem hanc fuisse: Libri Eclogarum duo: in primis præ se fert vetustissimus codex Bland. Deinde hæc in codic. scriptis manu ad marginem adnotatio, nec recens, nec omnino inepta, nobis vestigium non ociosè prætereundum demonstrat, his verbis, Eclogæ habent hæc nomina: si ad Iouem, Prosodia dicuntur. si ad Apollinem, Dianam aut Latonam, Pæanes. si ad Liberum aut Semelen, Dithyrambi. si ad ceteros Deos, Hymni. si ad homines laudandos, vituperandos, reprehendẽdos, lugendos, Odæ. Sunt enim poëmatia breuia. Quid? nunquid ex his vestigiis vel mediocriter in scriptis versatus, censere meritò potest, non aliter inscribendos hos libros, quàm Eclogarum nomine? Profectò huiusce ego rei disquirendæ gratia maiori vterer animo, & ἐπιχειρήμασι non vulgaribus docerem hęc scripta potius Eclogas, quàm Satyras nominandas, nisi iam multis retrò seculis doctissimorum virorum consensus vnanimis, meis rebus iuberet imponere modum. Atqui tamen hoc citra culpam omitti non potest, & Sermones & Epistolas, aut vno Satyrarũ nomine inscribi debere, iuxta illud Sidonii hac in re (meo quidẽ iudicio) non inepti arbitri, vbi ait: Non quod per Satyras epistolarum Sermonúmque sales, &c. vtrobique enim & amarulentiam irrisionémque

C némque

némque inuenias, & cum argumento dictionem humanæ cõuetudini, colloquióque familiari quàm simillimam: Aut illis quidem proprium relinqui vt dicantur Eclogæ, his verò vt sint epistolæ: Nam sermonis nomen, vt latè patet, & in epistolis etiam reperitur, ita minus est commodum ad hæc inter se scripta discernenda: nisi fortasse quis velit (in qua sententia est M. Arnoldus Woulardus vir doctissimus) Satyras quidem ab Horatio ad imitationem Lucilij scriptas, sed non inscriptas, eásque, etiamsi nominatim quædam sint scriptæ ad Mæcenatem, tamen generatim ad omneis pertinere, Epistolas verò ad eos propriè ad quos scribuntur. Quare his nunc valere iussis, vt ad Commentatorem veniam, & Satyram hic agnoscam, hoc ad ea quę scribit tanquam auctarium apponendum non inutile fore putaui: Nimirum quòd post legem apud Athenienseis ab Alcibiade latam contra comœdiæ antiquæ petulantiam, videtur Satyra sumsisse originem Cratino auctore: is enim Athenis in festis Dionysiis primus eam instituit: ea nimirum de causa, vt personis huiuscemodi, quales erant Satyri, dij valde ridiculi, grauitas illa Tragica, iocis & salibus condiretur. Quod & Horatius in epistola ad Pisones graphicè depingit, inquiens, mox etiam agresteis Satyros nudauit, & asper incolumi grauitate iocum tentauit. De etymo autem ipsius nominis Satyra, præter ea quæ iam diximus, quæque à Commentatore commemorantur, opinatur Varro secundo libro Plautinarum Quæstionum, esse quoddam farciminis genus: Satyra est, inquit, vbi passa & polenta, & nuclei pinei ex mulso conspersi. Sunt qui à lege Satyra nomen habere putant: equidem potius contrà, & legem Satyram dixerim hoc poematis genus subsequutam, quòd velut vno fasce comprehendat omnium vitia, vel ipso teste li. 2. Saty. 1. Primores populi arripuit, populúmque tributim, &c. Ceterùm in hac prima Satyra & Ode prima li. 1. sunt qui existimẽt à se dissentire Horatium, sed falluntur, vt arbitror. Nam & hic & ibi in confesso est Horatium nihil quàm vitæ humanæ docere actiones esse minimè constanteis, omnéisque homines vnum aliquod amplecti studium tantisper dum omnia succedunt pro arbitratu. Contrà optare & sequi varia, vel exemplo mercatoris in Ode prima, qui dum aura flaret minus secunda, detestato negocio laudabat ocium & oppidi rura sui. Ita namque ingenio plerique sumus omnes, inquit Comicus, nostri nosmet pœnitet.

Quî fit Mæcenas. hæc enumeratio, aut, Dialectico more, inductio

ctio inuersa est, nam themati postposita est sua ratio, hoc ordine statuenda, non mercator, non miles, non agricola, non iurisperitus, non aliquis generis huius alium non beatiorem prædicat, ergo nemo sua sorte contentus viuit. *vt nemo.* Sors hic est actio, euentum, professio vitæ, ars, honor, ceteráque quibus humana vita sursum deorsúmque variè agitatur. *seu ratio.* admodùm propriè dicit rationẽ dare, & fortunam obiicere sortem (sic enim habent omnes manuscripti codic.) seu fors obiecerit, non etiam, sors obiecerit. vt aliqui legunt, non aptè: Nam si ratio est eorum quæ sunt semper aut quæ vt plurimũ: & fortuna seu fors, eorum quæ præter hæc fiunt (vt habet Aristoteles. 2. de Physico auditu, cap. 5.) necesse est rationis quidem esse sua munera certo quodam modo dare; fortunæ verò, temerè quęuis obiicere cuilibet. Verumenimuerò vt hæc res quasi ob oculos posita sit, & quorsum Horatius euadat perspicuè cerni possit, paullò diligentiùs adlaborandum est, vt quod ab illo θετικῶς, id à nobis, quòad eius fieri potest, ἐξ ὑποθέσεως disquiratur. In primis nobis pro comperto esse debet, hoc auctoris ἐρώτημα ex intimis philosophiæ penetralibus desumtum esse, qualia propemodum sunt omnia, & Satyrarum & Epistolarum argumenta. Naturæ autem (vt aiunt illi) & animorum vis duplex est, quibus tanquam ducibus agũtur humana ferè omnia, altera quidem ratio: affectio verò & in agẽdo impetus, est altera quæ Græcis ὁρμὴ nominatur. Ratio autem certo consilio iudicióque dirigit & sibi constare facit suas actiones, muneráque & professiones, vt quæ sibi habet adiunctam prudentiam, quæ docet & explanat quid agendum fugiendúmue sit; & ob eam causam possessiones huius sunt certissimæ, nullis motibus, perturbationibus, casibus, nullis denique fortunæ ludibriis obnoxiæ. Sed altera illa ὁρμὴ, quæ in se neque consilium neque modum habet vllum, tam est varia, tam incerta & mobilis, quàm sunt caduca & instabilia, quæ extrinsecus ei obiiciuntur: adeò vt hominem sæpe rapiat in præcipitium, extremáque cõsectari compellat, donec aliquod rationis moderamen quasi frenum ipsi obiectetur iniiciatúrque: Hanc ego arbitror Horatium significare cuiusque sortem, quæ partim quidem à ratione, eam aliquo modo gubernante, partim verò à fortuna ipsius impetus comite non infrequenti, dependet: cuius insana cæcitate, Cothurno (vt aiunt) versatilior factus humanus animus, vel ad quemuis auræ strepitum infelicem, nunc huc nunc illuc impellitur sine recti

rique cognitione. Huc facere possent ea, quæ à Platone de necessitate, iussisque Dei ineuitabilibus disseruntur: déque vi astrorum, in qua fortuna sita est, sine certa fixáque causa: nec non de fati causis indubitatis & firmis: Præterea Lachesis illius hic spargere posset suas sorteis: verùm hæc ipsa cupio esse remota à Christianis & oculis & auribus. *laudet diuersa.* hæc vitę conditio tœdiosa, quam ex sensu mali alicuius à nobis apprehensi volumus omnes cum alio commutatam, ex eo fonte dimanat, quòd & aliena mala leuiora existimemus, & nostram cum felicioribus vitam conferamus: quemadmodum ad finem huius Satyræ liquidò tradit Horatius: Quare si huiuscemodi molestiis affectionibus ire obuiam, eásque reprimere desideremus, *ποιήσομεν δὲ τοῦτο, ἀντεχόμενοι φρονήσεως καὶ σωφροσύνης, καὶ μεταποιήμενοι τοῖς παρεῦσιν καὶ μὴ πολλῶν ὀρεγόμενοι*, id est, hoc faciemus, inquit Hipparchus in lib. de tranquillitate apud Stob. si prudentiam & temperantiam assequuti, præsentibus vtamur, & non multa desideremus. *fractus membra.* Synecdoche constructionis, habens membra labore militari fracta. Quàm fuerit Romanorum militia laboriosa, in ferendo commeatu, in gestandis armis & vallo, plena sunt scripta veterum: Iccirco vult alius militiam à mollitia per antiphrasim dictam, quòd ea minimè mollis fuerit, sed dura & aspera. *Quid enim.* Coniunctio enim, hic expletiua est, ita vt pleniorem quidem reddat orationem, sed nihil addat vlterius: talis est, atenim apud Cic. ad Q. fratrem. at enim inter ipsos existunt graues controuersiæ. sic, sed enim, apud Virg. Sedenim Troiano à sanguine duci audierat. Plautus, Quia enim metuo ne in aqua summa natet. *Cita mors.* sic habent 4. codices Bland. Tons. Carr. & Mart. *datu vadibus.* vas, inquit Varro lib. 5. de ling. Latina, appellatus est, qui pro altero promittebat. Consuetudo erat, quum reus esset parum idoneus inceptis rebus vt pro se alterũ daret, à quo caueri posset, lege cautũ est ab his qui prædia venderent, vades ne darent: & ab eo scribi cœptũ in lege mãcipiorum, vades ne poscerent, nec dabitur. Hæc Varro. ex quo facile colligere licet, primum vadem dictum, qui ex pactis, conuentis & mancipiis sese pro reo, vadimonio obligaret, si fortasse res ab emtore euicta esset, vt apparet ex lege venditionis. At postea cœpit vas quidem dari in re capitali: præs verò in re ciuili & numaria. Quemadmodum Ausonius in suis mono syllabis scribit: Quis subit in pœnam capitali supplicio? vas: Quis quum lis fuerit numaria, quis dabitur? præs. Asconius autem

Pedianus ſcribit prædes dici fideiuſſores, quorum bona prędia dicuntur. *loquacem delaſ* ἐξ ἀκολύθου certum eſt hunc Fabiũ fuiſſe moleſtum aliquem percontatorem. ea enim fere in orbem redeunt, loquacem eſſe, & percontatorem: niſi quis malit eũ clamoſum fuiſſe cauſidicum, ad quem omnes certatim ex eo genere hominum accurrerent patrocinij cauſa: non raro enim iudices clamoribus & improbitate actoris impulſi, vel accelerant vel pronunciant ſententiam, quam plerúmque poſtea velint eſſe tacitam. Videtur itaque talem denotare, qui etiamſi gaudeat in turba litigantium verſari luctaríque, eum tamen nimia hac multitudine tandem poſſe defatigari. *ne te morer.* locus attentionis à breuitate. *ſi quis Deus.* vide quàm commodè in hoc ſtatu cauſæ pro rei magnitudine, de qua hic omnibus ſecũ dicit eſſe controuerſiam, non iudicem aliquem hominem (vt qui omnes inter ſe diſſentiant) ſed Deum introducit arbitrũ, ſi ſingulis citra damnum alicuius, pro voto faciat ſatis, vt datis vnicuique partibus æquis, trãquillos & beatos dimittat: quod quidem beneficium ab homine dari nequit; ſed ab vno Deo, qui auctor eſt ſortis cuiuſque, & tribuendæ, & pro arbitratu ſuo vel in melius vel peius commutandæ: Iuxta illud Dauidis: In manibus tuis ſortes meæ. *Buccas inflet.* de arrogantibus & ſuperciliosis, vt inquit Suidas, ἐπὶ τῶν ἀλαζόνων καὶ ὑπερηφάνων, quo loco ipſe coniungit duo adagia eiuſdem ſententiæ, ὀφρῦς ἀνασπῶντες, καὶ γνάθους φυσῶντες, id eſt, ſuperciliis contractis, & buccis inflatis. *nolint.* ſic ſcriptum eſt in omnibus codic. vt ſit modi potentialis, hoc ſenſu, non poſſunt, nec æquum eſt eos velle, vt mutatis vitæ inſtitutis hinc diſcedant. Tale eſt illud Virg. Quicquid eris, nam te nec ſperent tartara regem, hoc eſt, ſperare non poſſunt. Cic. ad Q. fratrem. Quod labores, nihil eſt: pro, debes laborare. *Iocularia.* ex Quintiliano de ridiculis cognoſci poteſt, quòd iocus ſit in verbo, ludus in facto; ſed alterum frequenter ſubit vicem alterius, vt hoc loco, iocularia pro ludicris rebus. Sic Iuuenalis. Quoties voluit fortuna iocari, non dicto, ſed facto. Ouid. Hos ignara iocos tribuit natura puellis, Materia ludunt vberiore viri. *Quamquam rid.* hoc eſt, ridere & verum dicere; ridere autem hic eſt dicere aliquid riſu dignum, aliquid ſalſi & lepidi, quod riſu mordeat. *cruſtula.* cruſtula, inquit Varro, à cruſta pultis, cuius ea, quæ vt corium exuritur, cruſta dicta. Quare cruſta à corio venit, quaſi coruſta, vt à fide, fiduſtum, à veru, verbuſtum, vt caro verbuſta apud Plautum. *ſed tamen amo.* reditus ad prius inſtitutum, egreſſus eſt

 enim

enim à themate, quasi aliud agens. *Ille grauem duro.* hic quasi basim iacere incipit futuræ conclusionis huius ἐπιχειρήματος, nimirum omneis quidem sequi diuersa studia, sed ad eandē collimare finem vltimam, puta auaritiam. *Ille graue.* periphrasis agricolæ. *nautæque.* mercatores. *vt in otia tuta.* egregius auaritiæ prætextus, ab otio & quiete senili, iis hominibus fere perpetuus, qui sordido quæstu rem faciunt, quem prætexunt inopi senectæ, ita fit vt neque iuuenes, neque senes beatè vitam trāsigant, vt eleganter habet hoc epigramma ἄδηλον. ἦν νέος, ἀλλὰ πένης, νῦν γηρῶν πλούσιός εἰμι, ὢ μόνος ἐκ πάντων οἰκτρὸς ἐν ἀμφοτέροις. ὃς τότε μὲν χρῆσθαι δυνάμην, ὁπότ' οὐδὲν εἶχον, νῦν δ' ὁπότε χρῆσθαι μὴ δύναμαι, τότ' ἔχω. Quod ita Latinè reddidi. Pauper erā iuuenis, ditem premit ipsa senectus: Hei mihi, tunc iuuenem, nunc dolet esse senem. Vti quum poteram, mihi nil erat æris in arca, Vti quum nequeam, nunc mihi plus satis est. *Paruola nam ex.* paruola habent Bland. codices. argumentum ab exemplo peculiari sordidis, qui magnō quidem labore aiunt se bona conquirere, sed nōn perinde fatentur se non in omnibus responđere industriæ & sagacitati ipsius formicæ, nam quæsitis non vtuntur dum tempus postulat ipsius instar. *atque addit a.* neue renascantur fruges secat ore sepultas, inquit Baptista Mantuanus in Eclogis. *quæsitis.* acquisitis cibis. *sapiens.* in hoc consentiunt omnes manuscripti cod. nam moderatè suis vti docet sapiētia. *Demoueat.* in omnibus scriptis præter Mart. *neque hiems i. m.* festinata narratio per asyntheton. *dum ne.* ὥστε μὴ, vt ne, τηλικῶτ. nisi malimus sic exponere, *dum ne*, donec, vel dumodo non sit alius te ditior. *Quid iuuat.* amica monitio, cum tacita obiurgatione. *defossa terra depo.* id est altius fossa, vt delassare, supra, valde lassare. Hæc autem oratio, deponere pondus immēsum de fossa terra, an præpositionem requirat, pro deponere in defossa terra, non ausim dicere: nam deponere hic aliam, quàm propriam vim notare videtur: Verū hoc dispūtent Grāmatici: ego certè huic similem video vsurpasse Columellam li. 5. ca. 4. de vineis loquentem. Omnium autem satorum fere eadem est conditio, nam vel scrobe vel sulco semina deponūtur. *timidum.* proprium auaro, is enim perpetuō sollicitus est, ne diuitias paratas amittat, vt Euclio ille Plautinus. sic Aristoph. ἀλλὰ λέγουσι πάντες, ὡς δειλότατόν ἐσθ' ὁ πλοῦτος, hoc est, Quin dictitant omnes diuitias esse quid timidissimum. Euripides de auaro qui aurum seruat defossum, ait, ἐγὼ μὲν οὔποτ' αὐτὸν ὄλβιον καλῶ, φύλακα δὲ μᾶλλον χρημάτων εὐδαίμονα, hoc est, hunc ego nequaquam beatum nominauerim, sed potius felicem diuitiarum

uitiarum custodem. *Quod si minuas.* ad nummum vnum. iuxta illud Persij saty. 2. nequicquam fundo suspiret nummus in imo. *quid habet p. τὸ* pulchrum est hic bonum vtile: vsu namque splendescit pecunia. *milia frumenti.* per l. vnicum in omnibus scriptis. *tua triuerit a.* per trituram reddiderit. aut est Hypallage, pro triuerint tuam aream, dum excuterentur triturarentúrque. estque concessio. vel subintelligere est opus, τὸ, etsi, aut similem particulam, vt hæc sit sententia; sit ita vt tua area &c. vel, etsi tua area terat cent. mil. fru. non hoc, id est, non ideo capacior est tuus venter meo: sic enim arbitror accipiẽdum τὸ, hoc, vt postea, τὸ, eò. *Reticulum.* reticulum apud maiores notat varia, est enim quo religatur coma, Capillare ipsi Martiali. est & Pastillus odoratorius, vt posteà, Pastillos Ruffillus olet, Gorgonius hircum. Cic. reticulum ad nareis apponebat plenum rosæ. hic autem capitur pro sacculo ad panem gestandũ, siue loculis ad reponendam pecuniã. Vegetio est follis. Ostẽdit à simili auarum non esse melioris conditionis in exaturando ventre, ex amplissimis suis diuitiis, quàm sit seruus, cui inter venalitios ab opere vacuos, panarium gestanti ex dimenso diurno, æqua cum aliis portio dabatur. *vel dic.* responde ô auare. *Aufidus.* perpulchra, & huic comparationi aptissima allegoria, quam lubet paucis euoluere, vt tegumento detracto res aperta sit omnium oculis. Fonticulus hic, est natura recti & honesti particeps, flumen autẽ magnum, vita & conuersatio humana: ex fonticulo haurire, est melioris illius naturæ ductum sequi, qui vnicus est simplex, & ab omni vitiorum inquinamento purus, & sine vllo strepitu tranquillus: ad flumen non procul à capite defluum, id est, vita nõdum perturbatius agitata, seruat sui fontis magnam quidem integritatẽ: verùm vbi ad multa iam stadia ab origine sua, atque adeo miliaria delabitur, fit aqua pluuia turbatũ, vndequaque torrentibus, riuis, lacunis, omnia cœnosa secum omnémque immunditiem deuehentibus, cuius in ripa subsistere periculosum: aquã quóque ex ea haustam bibere & noxium est, & plerumque mortiferum. Ad hunc modum conuersatio humana est eò purior, quò propius abest à natura recti conscia; verùm vbi longius ea valere iussa, cœpit implicari suis affectibus, ita tota redditur ab origine sua aliena, vt vix scintillam recti in illa emicare videas, hinc adest dolus, istinc periurium, illinc furta, rapinæ, cędes, ambitio, assentatio, ceteráque omnium vitiorum caterua, quæ, tanquam putidi riuuli, & cœnosi, tãto impetu, & furore

rapiunt hominem, vt natura neque sui recuperandi vllas vireis habeat, neque illum ab interitu vindicandi, sed vitã amittat in vndis. Quinetiam dictum hoc Horatij simpliciter accipi potest, vt adnotauit Arnoldus Woulardus. ita vt per magnum flumẽ & fonticulum intelligamus immensas & mediocreis opes, vt respiciat dictum illud Hesiodi ἀνιγματῶδες, dimidium plus toto. *at bona pars.* subiectio: qua ostendit Horatius cedendum quidem esse multitudini, sed non cum ea sentiendum, nisi quis velit libenter errare à vero & recto. *Quatinus id fa.* sic habent codices Bland. Mart. & Tons. cum hac adnotatione: quia seruit pecuniæ. *vt quidem Ath.* Commentator existimat hoc ad Timonem Misanthropum pertinere, sed mihi non fit verisimile, propter hoc Aristonymi apud Stobæum Τίμων ὁ μισάνθρωπος, στοιχεῖα ἔφη τῶν κακῶν εἶναι, ἀπληστίαν, καὶ φιλοδοξίαν, hoc est, Timon ille osor hominum elementa malorũ esse dixit, insatiabilitatẽ & ambitionem. Verùm ad marginẽ vnius codicis Bland. scriptum inueni, hic quidam notatur Fabius. *Tantalus a. l.* quàm lepidè, κατὰ παρόδον, auari quasi aurẽ vellicat, inducta hac Tantali fabula, non est enim ouum ouo tam simile, quàm auarus Tantalo, quem mentotenus in aquis stantem, eamque hauriturientem ipsa subterfugit, quemque vt Dij decreuerunt in perpetuum sitire, ita auarum suis vti bonis non sinit dea auaritia. De genere verò apud inferos eius supplicij, inter sese dissentiunt auctores. Homer. ὀδυσ. λ. cum Horatio facit. At Pindarus cum Euripide vult imminens capiti saxum perpetuò minari casum cum ingenti horrore Tantali. Elegans est epigramma γάλλου lib. 4. epigram. in effigiem Tantali. οὗτος ὁ πρὶν μακάρεσσι συνέστιος, οὗτος ὁ νηδὺν πολλάκι νεκταρέου πλησάμενος πόματος. Νῦν λιβάδος θνητῆς ἱμείρεται. ἡ φθονερὴ δὲ κρᾶσις ἀεὶ χείλευς ἐστὶ ταπεινοτέρη. Πῖνε λέγει τὸ τόρευμα, καὶ ὄργια μάνθανε σιγῆς, οἱ γλώσσῃ προπετεῖς ταῦτα κολαζόμεθα. hoc sic Latine à me versum est. Pristinus hic conuiua Deûm, qui plena liquoris Sæpius exhausit pocula Nectarei: Nunc guttam potus mortalis deperit, atqui Iugiter à labris inuida lympha fugit. Hoc, bibe, ait signum, sed & orgia disce tacendi, Has dare me pœnas lingua proterua iubet. *mutato nomine.* ἀπόδοσις fabulæ. *saccu.* sacci vel sacculi supra meminimus in dictione reticuli, hinc saccularii Vlpiano, qui magicis artibus, & hos auarorum loculos incantare, & pecuniam interuertere credebantur. σακκίζειν enim, ἐστὶ τὸ ἐκκενῶσαι διὰ τὴν κλοπὴν τοὺς σάκκους vt habet Hesych. id est, euacuare per frau-

dem

dem ipſos loculos ſeu ſaccos, vt non immerito magna cura ſuis ſaccis indormirent. *neſcis quo v.* ſic legitur in 3. Bland. Tonſ. Buſl. Carr. codic. videtur autem hic locus alludere ad ea Menandri apud Stobæum. *τὸ ἀργύριον εἶναι μειράκιόν σοι φαίνεται οὐ τῶν ἀναγκαίων καθ' ἡμέραν μόνον τιμὴν παρασχεῖν δυνατὸν ἄρτων, ἀλφίτων, ὄξους, ἐλαίου, μείζονος δ' ἄλλου τινὸς*, id eſt, argentū ô adoleſcens tibi videtur, non modo rerū neceſſariarum quotidie pretium præbere poſſe, vt panis, polentæ, aceti, olei, ſed quippiam habere maius. *quibus doleat.* dolor hic paupertatis comes eſt, ex quo tanquam ex oppoſito intelligitur hæc ſententia, adde præter hæc, quæ corpori alendo ſunt neceſſaria, ea etiam bona, ſine quibus non licet in voluptate viuere, ſummóque bono frui, genióque per omnia indulgere, quod nemini fortaſſe eſt integrum ſine vſu pecuniæ, quæ tamen ſi negentur, natura dolet, ſummóque malo afficitur, ex Epicureorum ſententia. *an vigilare m.* à periculis, moleſtia, metu, docet auaros vſu bonorum eſſe pauperrimos. *at ſi condo.* frigus hîc non eſt elementaris ea qualitas, quæ menſibus hibernis corpus adurit, quæque facile etiam ſine fomentis adhibitis à medico pelli poteſt, verùm eſt horror ille aquæ intercutis, quem hydropem nominamus, is enim lecto corpus grauiter affligit, id eſt, ad lectum: hic opus eſt medico qui ſuſcitet afflictum ac reddat amicis. *afflixit.* habent omnes codices, præter Tonſ. qui habet affixit. *ac reddat na.* tres Bland. codices habent, ac gnatis reddat, quod magis eſt ſonorū. *non vxor.* remouet ea quæ commoda dicebat ſe expectare ab amicis, qui multò eum interire magis optant, quàm priſtinæ reſtitui ſanitati, vt, ſi non viuus, mortuus ſaltem prodeſſe poſſit. *at ſi cognatos.* In duobus Bland. codicibus reperi hęc interrogatiuè ſcripta, per an. ad eū vſque verſum, *denique ſit finis.* verùm vſitata doctis lectio mihi probatur magis, nimirum vt hæc ſit clauſula remotionis ſuperioris: at enim coniunctio, hîc eſt illatiua per enallagen, pro, quare, itaque, ergo, aut ſimili: ſicut *ἀλλὰ* apud Homerum, *ἀλλὰ πίθεσθε καὶ ὔμμες, ἐπεὶ πείθεσθαι ἄμεινον.* Tale eſt & illud Ouid. 2. Metamorph. Vix me patiuntur vbi acres incaluere animi, ceruíxque repugnat habenis: At tu, funeſti ne ſim tibi muneris auctor, nate caue. In hunc ergo modum hæc collige. Quare ô auare, ſi cognatos, quos nullo labore dat tibi natura, velis ſeruare amicos, infelix operam perdas, id eſt, perdere debes, potentialiter. Atqui hæc illatio, parùm certe Dialectica nonni-

hil habet ſcrupi, quare opinor eam nõ primoribus tantum labris (vt aiunt) deguſtandam: ſi quid autẽ præter eos quos vidi interpretes hic conari velim, Lector candidus id in bonam partem accipiet, ſibíque perſuadebit, me Laureolam nõ quærere in muſtaciis, ſed ſibi plus ceteris operam dare: quod facile deprehendet in ratiocinatione ſuprà poſita, ſi Dialecticos canones preſſiùs conſulat, nam ſi Connexa (quam Hypotheticã ſeu conditionalem nominant) ea demum vera eſt, quæ partem priorem ſignificat ſine poſteriore verã eſſe non poſſe, hæc Cõnexa, ſi tu auare velis cognatos ſeruare amicos quos nullo labore dat tibi natura, infelix perdis operã, planè falſa eſt & inualida, niſi per Synchyſin (quæ figura eſt Horatio familiariſſima) addas τὸ, nullo labore, (pro ſtudio & benemeritis) prioribus, non etiam verbo, dat, ad hunc modũ, ſi nullo labore velis ſeruare amicos cognatos, quos tibi natura dat, infelix ludis operam. alioqui enim prior pars vera eſſe poterit per ſubintellectionem eius vocis, munificentia, aut ſimilis aliundè petitę, quum poſterior pars non fuerit vera, nam auarus ſi ſit in cognatos liberalior, nõ perdet operam, ſed eos retinebit amicos. Dominus Woulardus cenſet τὸ, nullo labore, eſſe exaggerationem ingratitudinis, quæ ſententia quoque non diſplicet, modò hic ſit ordo horum verſuũ, At ſi tu infelix, his tuis moribus & auaritiæ ſordibus, velis cognatos ſeruare, quos natura tibi dat amicos, etiam nullo tuo labore, perdas operam. Iudicet Lector doctus. *perdas.* codex vnus Blãd. habet, perdes, Mart. perdis. reliqui omnes perdas. *In campo.* ſic ſcriptum eſt in omnibus antiquis, vt ſit motus in loco. *Aſellum doces.* Eraſmus in Chiliadibus habet, aſinũ ſub freno currere doces, id eſt, doces indocilem. cui contrariũ eſt, τὸν ἵππον εἰς πεδίον, hoc eſt, equum in campum ſupp. prouocas. *parentem cur r.* hoc eſt, doceat parere & currere, vt ſuprà, ridentem dicere verum. *denique ſit finis.* aduerbiũ, denique, pulchrè notat hanc vltimam eſſe cõtentionẽ cũ exhortatione, vt aliquãdo ſui miſertus auarus, vtatur quęſitis & miſerè viuere deſinat. *ne faciat.* in hac ſcriptura conſentiunt omnes ſcripti codices, nec reuera aliter legi debet, quia ſuadet Horatius auaro, ne faciat quod Numidius quidã &c. & ita hunc locũ refert Soſipater Chariſius li. 2. de cõiunctione, his verbis. Item τὸ, ne, accentu acuto imperatiua recipit, vt, ne fac. Quoties verò graui accẽtu, pro eo quod eſt, ἵνα μὴ, accipitur, optatiua recipit, vt apud Horatiũ, ne facias quod Numidius, &c. Nõnunquã, etiam ſi acuto accẽtu efferatur, optatiua

quoque

quoque recipit, vt, ne facias, ne ſcribas: ſed intereſt inter hoc & illud, quod diximus, ne fac, quòd hic imperamus, ſuperiùs ſuademus. Hactenus Chariſius, apud quē etiam vides ſeruatā hanc dictionē, Numidius, de qua etiamnū magna fuit cõtrouerſia ex codicibus manuſ. quænā ea eſſet, an Vmidius, Vmmidius, Humidius, Fufidius, an Vuidius, legi deberet, vt ait Nānius noſter per ἀντίφρασιν, quum eo, inquit, nihil fuerit ſiccius. *nō lōga.* attētio à breuitate. *metiretur.* metiri nūmos non perinde nouū & inauditū eſt ac noſtris τραπεζίταις, maximopere pretiū. *fortiſsima Tyndaridarū.* magna me tenet admiratio, viros etiā doctiſſimos, in hac dictione Tyndaridarū, canones Grāmaticos de Patronymicis in, es, maſculinis, & in, is, fœmininis, maluiſſe ſúſque déque habere, vt fertur, quàm, ἐπένθεσιν explicuiſſe pro Tyndaridū, quę filię fuere Tyndari: vt alituum pro alitū apud Lucretium. Profectò Caſtor & Pollux Tyndaridæ merito cū quibuſdā de iniuria grauiſſima expoſtulēt, qui ſororū Clitemneſtræ & Helenæ de parricidio cauſam ipſis cōmunē faciūt, in maſculis, ſcilicet, intelligēdo fœminas. Quāto rectius certè Iuuenalis fratres ab huiuſcemodi cęde liberans, ait ad finē Satyr. 6. Occurrēt multæ tibi Belides, & Eriphylæ, mane Clitemneſtrā nullus non vicus habebit: hoc tantū refert quod Tyndaris illa bipēnem inſulſam & fatuā læua dextrāq; tenebat &c. Nā & Belides, Beli filię quinquaginta ſuos maritos occiderūt, pręter Hypermneſtrā: & Eriphyle cædi paſſa eſt Amphiaraū maritum per proditionem. *Vt viuā Næuius, aut ſic vt No.* ſic habēt omnes ſcripti codices. *Eſt modus in.* hoc enim pro cōfeſſo eſt apud omneis ſanos μεσότητας ἀρετὰς εἶναι, hoc eſt, virtutē in mediocritate cōſiſtere. huc facit illud Pythagorę, μὴ δαπανᾶν παρὰ καιρὸν ἀπειροκάλως ἵνι ἡμῶν, μήδ' ἀνελεύθερος ἴσθι, μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον, id eſt, ne ſumtus temerè & importunè feceris, ſed neq; illiberalis eſto, modus in omni re eſt optimus. *Illuc vnde abij.* reuertitur Horatius ad primū ἐρώτημα, nimirùm quænā vera & indubitata cauſa eſſe poſit incōſtātiæ humanę, quam tandē oſtēdit eſſe præcipuā auaritiā. *nemon' vt auarus.* hęc vulgaris lectio eſt in 2. codicibus Blād. Carr. Tonſ. Mar. Buſl. Nā. ſed tertius Blād. habet. *nemo vt auarus.* ſine eliſione vocaliū, quod in hoc auctore inuentu non adeo rarū eſt. Quartus autē & antiquiſſimus Bland. ſic habet, *quî nemo vt auarus.* & hęc lectio (meo quidē iudicio) vt antiquiſſima, ita & clariſſima eſt: nam quùm ſe redire ait illuc vnde abiit, tùm eadem fere verba repetit. In Carr. codice τὸ, quî, ponitur ſupra τὸ, ac. poſteà, *ac potius laudet.* quod non dubito ab imperito ſcribario poſitū eſſe non

ſuo loco. Hoc itaque argumẽto inductus, curaui, τὸ, qui, apponẽdũ, vt hæc ſit ſentẽtia. Qui fit, vt nemo alius ita ſe probet, id eſt, ſibi in propoſito placeat, vt auarus; nemo ita tabeſcat, &c. ita vt ad ſingulas parteis, quaſi ἀπὸ κοινοῦ, reiteretur hæc oratio. *qui fit vt nemo vt aua.* nã omnis incõſtantiæ in rebus mortalium vult Horatius, quaſi fõtem & ſcaturiginẽ eſſe auaritiam, iuxta illud Apollodori, ἀλλὰ σχεδὸν εἶπε τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν εἴρηκας ἐν φιλαργυρίᾳ γὰρ πάντ' ἔνι. hoc eſt, propemodũ caput malorum nominaſti, auaritiæ enim inſunt omnia. Hunc autẽ locum cur ita explicem, vt cenſeam Horatiũ in auaritiã ponere cetera vitia, ipſemet mihi auctor eſt, & interpres ad finẽ Epiſtolæ li. 2. ad Florũ, inquiens, Non es auarus? abi. quid cetera? iã ſimul iſto cum vitio fugêre: caret tibi pectus inani ambitione, caret mortis formidine, & ira. &c. Ita nãque legi debet locus ille ex antiquis codicibus manuſcriptis, vt ibi dicemus, auſpice Chriſto. *ſic feſtinanti.* dum rapiẽdis opibus dat auarus operã, fit vt cœcos ẽdat catulos (vt aiunt) nec in aliquo vnquã aut acquieſcat, aut animo ſatisfaciat. *Inde fit vt r.* huic ſententiæ concinit illa Phauorini philoſophi apud Stob. οὐδεὶς γοῦν οὕτω πλουτεῖ, ὅστις οὐκ ἐλάττω ἔχει ὧν βούλεται. τὸν δὲ εὐθυμεῖσθαι θέλοντα, χρὴ ἐν μὲν τοῖς ἀγαθοῖς, ἀφορᾶν εἰς τοὺς ἐλάττω ἀγαθὰ κεκτημένους, ἐν δὲ τοῖς κακοῖς εἰς τοὺς μᾶλλον δυστυχοῦντας. ἐὰν δέ γε ἐν τοῖς ἀγαθοῖς εἰς τὸ ὑπερέχον, ἢ ἐν τοῖς κακοῖς εἰς τὸ ἐνδεέστερον ἀποβλέπῃς, ἀεὶ λυπήσῃ, hoc eſt, nemo ſanè adeò diues eſt, qui non pauciora habeat quàm deſideret: at illũ qui animo fururus eſt trãquillo, & bene cõpoſito, oportet in lęta fortuna alios reſpicere qui pauciora bona poſſidẽt: in ſiniſtra autẽ infeliciores: Si verò in proſpera fortuna, meliorẽ, aut in aduerſa, minus malã ſpectaueris, perpetua triſtitia laborabis. *Vita cedat.* hęc vera eſt, & genuina lectio, in ea nãq; correſpõdẽt omnes cod. manuſ. pręter Carr. nec eſt cur de ea quis ambigat quũ ſit appoſitiſſima & latiniſſima: Nã cedere vita, eſt hic quaſi vltro & forti animo ex hac vita migrare, exacto iã vitę curriculo, quẽadmodũ ſolet cõuiua exaturatus diſcedere magno cũ deſiderio. Verùm quia perpauci ſe beatos in hac vita prędicẽt, perpaucos ait Horatius inueniri qui libẽter vita cedãt, & hinc abeãt ad ſuperos. Ad hũc modũ dixit Cic. ad Octauium. Cedã vita, quę quamquã ſollicita eſt, tamẽ ſi profutura eſt reipub. bona ſpe poſteritatis me cõſolatur, qua ſublata nõ dubitãter occidã, atq; ita cedã, vt fortuna iudicio meo, non animus mihi defuiſſe videatur. *ne me Criſpini.* elegãs occupatio tœdioſæ cuiuſdam loquacitatis, quo vitio ad nauſeam vſque laborabat hic Criſpinus Lippus Stoicus.

SATYRA II.

AMbubaiarum collegia, pharmacopolæ,
Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne
Mæstum, ac sollicitum est cantoris morte Tigelli.
Quippe benignus erat. contrà, hic ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo, durámque famem depellere poßit.
Hunc si percuncteris, aui cur, atque parentis
Præclaram ingrata stringat malus ingluuie rem,
Omnia conductis coëmens obsónia nummis:
Sordidus, atque animi parui quod nolit haberi,
Respondet. laudatur ab his: culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet, ac nebulonis,
Diues agris, diues positis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exigit: atque
Quanto perditior quisque est, tanto acrius vrget.
Nomina sectatur modò sumta veste virili
Sub patribus duris tironum. maxime, quis non,
Iupiter, exclamet, simul atque audiuit? at in se
Pro quæstu sumtum facit. hic, vix credere poßis,
Quàm sibi non sit amicus: ita vt pater ille, Terenti
Fabula quem miserum nato vixisse fugato
Inducit, non se peius cruciauerit, atque hic.
Siquis nunc quærat, quò res hæc pertinet? illuc:
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demißis ambulat: est qui
Inguen ad obscænum subductis vsque facetus,
Pastillos Rufillus olet: Gorgonius hircum.
Nil medium est. sunt qui nolint tetigisse, nisi illas:
Quarum subsuta talos tegat instita veste.
Contrà, alius nullam, nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo, cùm exiret fornice: macte

Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.
Nam simul ac venas inflauit tetra libido:
Huc iuuenes æquum est descendere: non alienas
Permolere vxores. nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, vt omni parte laborent:
Vtq; illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpe pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
Accidit, vt cuidam testeis, caudámque salacem
Demeteret ferrum: iure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secunda?
Libertinarum dico: Sallustius in quas
Non minus insanit, quàm qui mœchatur. at hic si,
Quà res, quà ratio suaderet, quáque modestè
Munifico esse licet, vellet bonus, atque benignus
Esse: daret quantum satis esset: nec sibi damno,
Dedecoríque foret. verùm hoc se amplectitur vno:
Hoc amat, hoc laudat: matronam nullam ego tango.
Vt quondam Marsæus amator Originis, ille,
Qui patrium mimæ donat fundúmque, laremq;:
Nil fuerit mi, inquit, cum vxoribus vnquam alienis.
Verùm est cum mimis: est cum meretricibus: vnde
Fama malum grauius, quàm res, trahit. an tibi abunde
Personam satis est, non illud, quidquid vbique
Officit, euitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est vbicunque. quid inter-
Est in matrona, ancilla, peccésue togata?
Villius in Fausta Syllæ gener, hoc miser vno

Nomine deceptus, pœnas dedit vsque supérque,
Quàm satis est, pugnis cæsus, ferróque petitus,
Exclusus fore, cùm Longarenus foret intus.
Huic si mutonis verbis mala tanta videntis
Diceret hæc animus: quid vis tibi? nunquid ego à te
Magno prognatum deposco consule cunnum,
Velatúmque stola, mea cùm conferbuit ira?
Quid responderet? magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet, pugnantiáque istis
Diues opis natura sua: tu si modò rectè
Dispensare velis, ac non fugienda petendis
Immiscere? tuo vitio, rerúm ne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,
Desine matronas sectarier: vnde laboris
Plus haurire mali est, quàm ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niueos, virideisq; lapillos,
Sit licet hoc Cherinte tuum, tenerum est femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius persæpe togatæ.
Adde huc, quod mercem sine fucis gestat: apertè
Quod venale habet, ostendit: nec, si quid honesti est,
Iactat, habétque palàm: quærit quo turpia celet.
Regibus hic mos est, vbi equos mercantur opertos:
Inspiciunt: ne, si facies (vt sæpe) decora,
Molli fulta pede est: emtorem inducat hiantem,
Quòd pulchræ clunes, breue quòd caput, ardua ceruix.
Hoc illi rectè, ne corporis optima Lyncei
Contemplere oculis, Hypsæa cæcior, illa,
Quæ mala sunt, spectes. ò crus, ò brachia: verùm
Depygis, nasuta, breui latere, ac pede longo est.
Matronæ, præter faciem, nil cernere possis,
Cetera, ni Catia est, demissa veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circundata (nam te
Hoc facit insanum) multa tibi tùm officient res:

Custodes.

Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, & circundata palla,
Plurima, quæ inuideant purè apparere tibi rem.
Altera nil obstat; Cois tibi pœne videre est
Vt nudam: ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. an tibi mauis
Insidias fieri, pretiúmque auellier antè,
Quàm mercem ostendi? leporem venator vt alta
In niue sectetur positum sic tangere nolit
Cantat, & apponit. meus est amor huic similis: nam
Transuolat in medio posita: & fugientia captat.
Hiscine versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus curásque graueis è pectore tolli?
Nonne cupidinibus statuat natura modum? quem,
Quid latura, sibi, quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, & inane abscindere soldo?
Num, tibi cùm fauceis vrit sitis: aurea quæris
Pocula? num esuriens fastidis omnia, præter
Pauonem, rhombúmque? tument tibi cùm inguina: num, si
Ancilla, aut verna est præstò puer, impetus in quem
Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: namque parabilem amo Venerem, facilemq́;.
Illam pòst paulò: sed pluris, si exierit vir:
Gallis hanc Philodemus ait: sibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cùm est iussa, venire.
Candida, rectaq́; sit, munda hactenus, vt neque longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri.
Hæc vbi supposuit dextro corpus mihi læuo,
Ilia, & AEgeria est: do nomen quodlibet illi.
Nec metuo ne, dum futuo, vir rure recurrat.
Ianua frangatur: latret canis: vndique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:

Cruribus

Cruribus hæc metuat: doti deprensa: egomet mi.
Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.

COMMENTATOR.

AMbubaiarum collegia. In hac Satyra M. Tigellij Hermogenis modulatoris mores describit. Thema autem huius Satyræ est, dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ambubaiæ autẽ sunt mulieres vagæ ac viles, quibus nomẽ hoc, caussa vanorum & ebrietate balbutientium verborum videtur esse inditum. Aliter. Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ lingua Syrorum: etenim Syris tibia, siue symphonia ambubaia dicitur. *Balathrones.* hos luxuriosos ac perditos vocat: à Seruilio Balathrone, cuius in secundo libro meminit: ex huius autem nomine similis vitæ homines balathrones sunt appellati à balatu fortasse dicti, quæ vox intorta est & ridicula. Legitur & Barathrones, qui bona sua deuorando quasi in barathrum mittunt. Idem & blaterones propriè dicti sunt à blatiendo, id est, vaniloqui. *Cantoris morte.* mutato nomine per inuidiam cantorem pro musico posuit cum obtrectatione, fuit enim modulator optimus, in Sardinia natus: Is fortasse carmina Horatij negabat satis peritè & modulis suis descripta, & icirco carpitur ab illo. *Tigelli.* Marcus Tigellius Hermogenes musicæ artis peritissimus, & vocis eximiæ C. Iul. Cæsari dictatori familiaris fuit, & pòst Cleopatræ acceptus maximè, Augusto quoque Cæsari amicissimus, eò quòd dulce caneret & vrbanè iocaretur, adeò vt inter familiareis & domesticos haberetur: sed is adeò largus erat, vt musicis, scenicis, scurris & circulatoribus multa donaret: quare ob mortem eius omnes tristati sunt. Huius autem exemplo monet omnes auaros, vt muneribus sibi quærant amicos. *Benignus.* ἀκυρολογία, Largus, non enim benignus erat, sed prodigus: verùm hoc dicit ex illorum persuasione, quibus benignus donando habebatur. *Contrà, hic ne p.* auarus, & quicunque alius diuersæ vitæ. *hunc si per.* profusum si interrogaueris, inquit, cur maiorum suorum mores vitans, pecuniam deuoret? respondebit, se nolle videri sordidi pusillique animi, quod alij laudabunt, & alij vituperabunt. *præclaram rem.* amplissimum patrimonium. *Ingluuies.* ingluuies est gulæ voracitas, quæ

normam,& modum, siue gratiam non habet. *stringat.* consumat, attenuet, diminuat, radat: sumta metaphora à ramis quos stringimus quãdo illos nudamus foliis, vt Virg. ecloga. 9. hic vbi densas agricolæ stringunt frondeis, &c. *malus.* sibi nequam. *conductis.* numis fœnori sumtis: nummi enim quasi conducuntur pro quibus merces soluitur: quod facere solent adolescentes, qui sub duris parentibus viuunt, qui aliquando etiam centesimas soluunt, vt pecuniam à fœneratore accipiant. *Fufidius.* auarus quidam fœnerator. *Laudatur ab h.* à frugi hominibus. *ab illu.* à sordidis & auaris. *vappæ f. t.* id est, nisi acriter exigat vsuras, metuit ne dicatur vappa & nebulo, id est, vilis nugator, qui nescit rem facere. *nebulonis.* Nebulones Comici seruos vileis, & fraudulentos nominant. *hic.* Fufidius. *capiti.* à summa capitali. *quinas merces exsecat.* id est, quinas centesimas de sorte deducit in singulos menseis, quas aut accipit, aut in tabulis notat. *Quantò perditior.* tantò, inquit, grauioribus vsuris onerat vnumquemque, quantò intellexerit eum negligentiùs rem suam agere. *vrget.* insistit ad dandam pecuniam fœnori. *nomina sectatur.* obiectionis tacitæ solutio, ne quis fortasse putaret non inueniri, qui pro fœnore quintas centesimas reddere vellent, ostendit quibus hoc fiat, inquiens, sectatur nomina tironum, qui nuper exuta prætexta sumserunt virilem togam, ardentioresque sunt ad explendam suam libidinem, qui, quum nihil accipiant à duris, id est, nimis parcis patribus, coguntur adire fœneratores, qui etiam sunt tam præcipiti auaritia, vt non dubitent filijsfamiliâs pecunias credere, dummodò grauiores vsuras imponant, quod libenter adolescentes faciunt, vt pecuniam accipiant. *sub patribus d.* non licebat per Senatusconsulta tironibus fœnerari, ne bona paterna prodigerent. *Maxime q. n.* exclamatio in detestationem. Quis, inquit, non miretur, quum audierit illum quinque centesimas exsecare, & exclamet, ô maxime Iupiter. *At in se.* ὑποφορά. fortasse dicet aliquis: at quæstum suum erogat in victum, & pro maiori quæstu, vnde nascitur opulentia, maiorem sumtum facit, & plus expendit. *hic vix credere.* respondet, vix possis credere, quàm hic malè se tractet, & abstinendo defraudet suum genium. *Hic.* hic pronomen est, hic, scilicet auarus. *Vt pater ille.* ita sibi est inimicus auarus, vt non peius se affixisse videatur Menedemus ille Terentianus, de se pœnas exigens, quòd filium suum à se per duritiam fugauerat. *Atque hic.* id est, quàm hic aua-

auarus. *Dum vitant st.* id est, dum nolunt dici prodigi, efficiuntur auari. *Malthinus.* Malthini nomine quidam Mæcenatem significari suspicantur: à re autem ipsa fictum est nomen. μάλθακος enim & μαλακὸς, idem est, quod mollis & delicatus. Porrò autem tunicis demissis ambulare, eorum est, qui se molles & delicatos haberi volunt. *est qui inguen.* est qui sibi facetus esse videatur, si altiùs tunicam substringat. *Pastillos Rufillus olet.* hæc quoque ad immoderatam intemperatamque voluptatem pertinent, munditiem plus iusto affectare, & nullam corporis sui curam habere. *Pastillos* Pastilli: διαπάσματα, vnguenta. *nil medium.* nil fit mediocriter ab istis in cœtu luxuriosorum. *tetigisse.* pro tangere. propriè autem dixit tetigisse, vnde & intactæ virgines dicuntur, vt, cui pater intactam dederat. *quarum subsuta.* periphrasis matronarum, quia matronę stola vtutur ad imos vsq. pedes demissa, cuius imam partem ambit instita subsuta, id est, coniuncta. Instita autem Græcè dicitur ὑπόπτυχον, quod stolæ subsuebatur, qua matronæ vtebantur, erat enim tenuissima fasciola quæ prætextæ adijciebatur. sensus autem est, sunt qui non alias quàm matronas petunt. *quidam notus.* honestus & nobilis. Cato ille Censorius quum vidisset hominem honestum ex fornice exeuntem laudauit, existimans libidinem compescendam esse sine crimine: at postea quùm frequentius eum ex eodē lupanari exeuntē aduertisset, adolescens, inquit, ego te laudaui quòd interdum huc venires, non quòd hic habitares. *macte.* id est, magis aucte, vt, macte noua virtute puer. oratio est collaudantis & exhortantis. *dia.* diuina. *venas.* membrum virile. *tetra.* odiosa. *huc.* ad fornicem. *permolere.* violare, polluere, affectare, appetere, subagitare. vt habemus in Terentio de ipso actu turpi. *sit me.* vt ille laudatus fuit à Catone. *mirator.* amator. *Cupiennius.* Cupiennius Libo Cumanus Augusti familiaritate clarus, fuit corporis sui studiosissimus, & concubitus matronarum sectator. *Albi.* matronalis & nobilis. respexit ad stolam candidam, qua vestiebantur matronæ, nam meretrices habebant nigram vestem. *audire est oper.* audite, inquit, quæ patiuntur mœchi, qui eos odistis, fructus enim vobis est vtilis audire quantis incommoditatibus affligantur: vrbanè abutitur Ennianis versibus, ait enim ille, audire est operæ pretium procedere rectè qui rem Romanam Latiumque augescere vultis. hic, vultis, ait, ille, non vultis. *rara cadat.* merito hoc dicitur, quum

adulteris rarò contingat concubitus earum quas sectantur, & ipso metu periculi non sinceram inde voluptatem percipiant. *cadat*. eueniat, contingat. *hic se præcip.* enumeratio incommodorum quæ patiuntur adulteri. *Ille flagellis*. hoc de C. Crispo Sallustio dicitur, qui deprehensus ab Annio Milone in adulterio cum vxore Fausta Sullæ filia, flagellis cæsus esse dicitur, vt refert Asconius in eius vita. *ad mortem*. prope ad mortem. *pro corpore*. ne puniretur, néve testes ei exciderentur, pecuniam dedit. *hunc perminxerunt.* stuprauerunt. Calones sunt serui militum liberi homines, à lignis & palis ferendis dicti, lixæ verò sunt serui eorundem. *accidit*. accidere solet, vt in adulterio deprehensi virilibus amputatis dimittantur. *tesleis*. testiculos. *caudámque salacem*. veretrum, virile membrum, salacem, id est, libidinosam, à saliendo dictam. *demeteret*. abscinderet. *iure omnes*. supp. factum dicebant. *Galba negabat*. supp. iure factum. notat hic amare Seruium Galbam iurisperitum, qui quasi contra manifestum scelus pro adulteris responderet non iure factum esse, vt testes amputarentur, quia primò adulterij pœna pecuniaria erat. sed erat hic Galba insignis mœchus, & matronarum sectator. *tutior at quanto*. quantò tutius est libertinę conditionis mulieres sectari, quàm matronas, si quis tamen in libertinas propensior fuerit, vt Sallustius Crispus, in infamiam corruptorum morū incidet: fertur enim Sallustius tāto ardore insaniuisse in libertinas, quanto mœchus in matronas: quod quum illi in senatu à cēsoribus obiectum esset, respondit se non matronarum, sed libertinarum sectatorem esse, quare ex senatu eiectus est, quod ipse excusat in Catilinę libello. *qua res qua*. hoc est, Sallustius si vellet ea ratione, qua modestè vti licet, largus atque benignus esse, daret quantum satis esset, & quantum res ipsa flagitaret. *hoc se amp.* hoc solo sibi blanditur. *amator Orig.* Origo meretricis nobilis nomen, in quam Marsæus patrimonium suum impendit. Romæ fuerunt tres meretrices nobilissimę, Origo, Licoris, & Arbuscula. *Verum est.* verum est, inquit Horatius, intelligi volens ex amore mimarum & meretricum nimio, vexari quidem & diminui sensum, sed multò grauiora damna accidere famæ. *an tibi ab. p.* Zeugma in verbo euitare. *quicquid vbique off.* ait non satis esse personam matronæ euitare, nisi etiam illud quicquid vbique nocet, atque officit, euites, qualis est & libertina & mima, & meretrix, cum quibus & famam & rem perdis. *oblimare*. deterere, consumere, tractum à li-

ma

ma qua fabri vtuntur. *quid interest*. negat interesse quicquam, an quis in matrona delinquat, an libertina vel meretrice. sequutus opinionem Stoicorum, qui omnia peccata paria esse dicebant. *Peccesse tog.* Matronæ quæ à maritis repudiabantur propter adulterium, togam accipiebant, sublata stola alba, propter ignominiam: meretrices autem prostare solebant cum togis pullis, vt discernerentur à matronis adulterij conuictis & damnatis, quæ togis albis vtebantur. *Villius in Fausta.* Fausta Syllæ filia Tit. Annio Miloni nupta est, quem hic Longarenum nominat mutato nomine, vt alibi, me dulcis dominæ musa Lyciniæ, pro, Terentiæ. & Malthinus tunicis demissis ambulat, pro Mæcenas. *Syllæ gener*. non verè gener, sed quia Syllæ filiam stuprauit, ita frequenter, vt gener vulgò haberetur, nam ea Milonem, Longarenum dictum, habuit maritum. *hoc miser vno n.* quòd filiam nobilem & matronam sectaretur, hanc enim quum Villius affectaret, fortè Longarenus maritus domi erat, à quo collisus est plagis, & ferro petitus. *Exclusus fore*. notandum fore numero singulari. Terent. in Adelphis. Quidnam concrepuit foris? Cic. pro Corn. aperuit forem scalarum. *vsque superq;*. diu & plusquàm satis. *Cum Longarenus*. verus coniux. *huic*. Villio. si animus loqueretur ex verbis mutonis. Muto autem dicitur membrũ virile, vt Lucil. lib. octauo. Læna manu lacrimas mutoni absterget amica. *magno p. d. e. c.* de stirpe magni consulis oriundam. *Velatumq;*. quod est matronæ. *magno p. u.* hoc responderet Villius: quia est nobilis. *At quanto m.* natura abundans his quæ vsus exigit, id est, necessariis non denegat voluptatem honestam. *dispensare*. illam naturæ opem erogare, regere, est cum ratione viuere. *fugienda*. illicita, nempe meretricem, vel matronam appetere. *petendis*. licitis. *tuo vitio r.* putas tu nihil interesse, vtrum tuo vitio labores, an naturæ? nostro quidem vitio laboramus, si dolemus quum deest Phasianus, aut aliquid delicati: rerum autem siue naturæ vitio, quum deest panis, aut id quod necesse est, ita vitio nostro laboramus matronam concupiscentes: rerum vitio, si nobis ad vsum fœmina desit. *vnde*. à quo, vt, genus vnde latinum. non est autem loci, sed personæ. *haurire*. acquirere, percipere. *quam ex re*. ex coitu. plus enim mali accipit qui amat nobilem, si fuerit in re deprehẽsus, quàm fructus & iucũditatis ex amore. *nec magis huic*. huic, id est, matronæ: & sermonem suum conuertit ad puerum Cherintum pulcherrimum eo tempore: sensus est,

nec magis erit huic quàm tuum femur, ô Cherinte, tenerum aut crus rectum, si inter niueos viridesque lapillos iacuerit. &c. Hic autem docet natura, non etiam ornatu pulchras esse mulieres. Cherintus autem dicitur illis temporibus fuisse pulcherrimum scortum, insigni specie & candore. Ordo est, nec femur aut crus magis tenerum est huic matronæ, licet sit inter niueos, & virideis lapillos, quàm hoc tuu, ô Cherinte, quum rectius femur, atque etiam melius crus persæpè sit togatæ. *niueos.* vniones & margaritas. *viridem.* smaragdos. *adde huc.* ad hæc. *mercem.* corpus venale. *sine fucis.* sine lenocinio, fallacia, sine externis ornamentis, non enim tecta, & fucata corpora habent in vsu, sed nuda conspiciuntur: Matronæ autem, si quid formosi habent, id solum ostendunt: quod verò reprehensibile est, magnopere occultant. *sine fucis.* Fucus genus est herbæ marinæ, qua lana inficitur, vt in carmin. Horat. neque amissos colores lana refert medicata fuco. & Virg. alba nec Assyrio fucatur lana veneno. Inde etiam corruptæ merces, fucatæ vocantur: & accipitur pro dolis & fraudibus. Terent. in Eunucho. fucum factum mulieri. *honesti.* pulchri. vt Poet. & quodcunque decus circum caput egit honestum. *Iactat h.p.* quod diuites matronæ faciunt. *quærit quo.* repeti debet negatio, nec, vt sit, nec quærit, quo turpia celet. *Regibus hic mos est.* Reges si equos emant, eos opertos inspiciunt, ne si pulchritudo eorum, mollitiem vngularum destitueret capti & inducti forma, inutileis equos mercarentur. hoc argumento monet vnumquemque debere idem facere in contemplanda muliere, vt magis cōmoditatem mulieris quàm formæ speciem, aut nataleis sectetur. *Regibus.* reges hic diuites sunt & nobiles. *ne si facies.* Ordo est, ne si facies decora fulta est molli pede, inducat hiantem emtorē, id est, admirātem pulchritudinē, & prætereat illius vitia. *molli.* debili. *fulta.* sustentata. *Inducat.* seducat, decipiat. *hiantem.* emendi cupidum. *Pulchræ clunes.* clunes dixit fœminino genere, masculo autem fere vtimur. *Lynceus.* Lynceus Apharei filius tanto fuit oculorum acumine vt per parietem videret: qui stans in Sicilia videbat naueis ex Africa soluenteis. sensus est, noli tam acutus esse in deligendis bonis, vt in iis quæ sunt his contraria, prorsus cæcutias, sed in vtramque partem æquè circunspectus esto. *Hypsea.* Placea Hypsea matrona vitiosos oculos habuisse dicitur, quā hic obiter notat. *Rectè.* supp. faciunt. *o crus.* laudat crura & brachia togatæ, quæ fingit admirari spectatorem. *verum depygis.* sine natibus

tibus magnis, ſicut callipygis, quæ conſpicua eſt magnis natibus. Pyga enim nateis ſignificat. *de.* hic diminuit. *breui latere.* deforme eſt in fœminis furcam habere latere maiorem. *matronæ præter ſ.* nam reliquæ partes corporis veſte celantur: niſi fortaſſe Catiæ ſimilis ſit, quæ proper pulchritudinem crurum, neglecto pudore veſte accincta vtebatur: aut quæ libenter crura nudabat, quæ pulchra videri volebat. Hæc autem adeò impudica fuit, vt in æde Veneris Theatinæ ad Theatrum Pompeianum, quod in campo fuit, adulterium cum Valerio Siculo colono, tribuno plebis, velo obducto commiſerit. *ſi interdicta p.* ſi honeſtæ fœminæ quam compellare non licet, cuius cauſa maximè incenderis, concubitus appetes, multa erunt quæ te impedient, quò minus perſpicere poſſis, qualis ſit quam conſpicis. *Vallo circundata.* allegoricôs, cuſtodiis ſepta ac munita. *Inſanum.* ardentem in libidinem quod cuſtodiatur, ſemper enim ad id plus incendimur, quò difficilius peruenimus. *lectica.* vehiculum. *Cinifiones.* ciniflones & cinerarij, eadem ſignificatione apud veteres dicebantur ab officio calamiſtrorum, qui acus & veruta flando in cinere calefaciebant, quibus matronæ crineis criſpabant. eius & Virg. meminit, inquiens, vibratos calido ferro. *ſtola.* amictu. *Palla.* pro peripodio ponitur, quod tunicopallium dici poteſt. *plurima.* ſupp. ſunt. *inuideant.* officiant, obſtent. *rem.* corpus mulieris. *altera.* togata, quæ ſcilicet proſtat, pellucida veſte vtitur, ita vt tanquam nuda cōſpici poſſit. hæc autem veſtis in Co. inſula conficitur, per quam, ob nimiam ſubtilitatem, quæcumque ſunt interiora tranſlucent. *pæne videre e.* ſenſus eſt, togata induta eſt veſte ſubtiliſſima Coa, & ideo potes eam totam videre, brachia, tibias, pedes, quaſi ſit nuda. *an tibi.* interrogatio togatæ. *mercem.* corpus nudum. *Leporem venator.* reſponſio amatoris matronæ: quemadmodum venator ſectatur leporem magno labore vt capiat, cantat vero & apponit ſociis, & non fruitur; ita amator togatas contemnit ſibi paratas, & ſectatur matronas, quibus aut nunquã, aut nõ ſine magno labore, & periculis frui poterit. *vt.* quemadmodũ. *apponit.* in cõuiuio edendũ. *tranſuolat.* præterit, temnit. *in medio p.* parata & licita. *fugiẽtia.* difficilia. *captat.* deſiderat. mirè captat, ait; propter venatorẽ. *Hiſcine verſiculis.* Horatius loquitur, quibus te venatori cõparas. *dolores.* dolet enim, quia ſæpius fallitur. *curaſq; graueis.* quas patiuntur qui matronas venantur. *nonne cuſ il.* nonne ſatius eſt quærere, quem cupiditatibus modum natura ſtatuerit, quid tolerare

hil habet ſcrupi, quare opinor eam nõ primoribus tantum labris (vt aiunt) deguſtandam: ſi quid autẽ præter eos quos vidi interpretes hic conari velim, Lector candidus id in bonam partem accipiet, ſibíque perſuadebit, me Laureolam nõ quærere in muſtaciis, ſed ſibi plus ceteris operam dare: quod facile deprehendet in ratiocinatione ſuprà poſita, ſi Dialecticos canones preſſiùs conſulat, nam ſi Connexa (quam Hypotheticã ſeu conditionalem nominant) ea demum vera eſt, quæ partem priorem ſignificat ſine poſteriore verã eſſe non poſſe, hæc Cõnexa, ſi tu auare velis cognatos ſeruare amicos quos nullo labore dat tibi natura, infelix perdis operã, planè falſa eſt & inualida, niſi per Synchyſin (quæ figura eſt Horatio familiariſſima) addas τὸ, nullo labore, (pro ſtudio & benemeritis) prioribus, non etiam verbo, dat, ad hunc modũ, ſi nullo labore velis ſeruare amicos cognatos, quos tibi natura dat, infelix ludis operam. alioqui enim prior pars vera eſſe poterit per ſubintellectionem eius vocis, munificentia, aut ſimilis aliundè petitę, quum poſterior pars non fuerit vera, nam auarus ſi ſit in cognatos liberalior, nõ perdet operam, ſed eos retinebit amicos. Dominus Woulardus cenſet τὸ, nullo labore, eſſe exaggerationem ingratitudinis, quæ ſententia quoque non diſplicet, modò hic ſit ordo horum verſuũ, At ſi tu infelix, his tuis moribus & auaritiæ ſordibus, velis cognatos ſeruare, quos natura tibi dat amicos, etiam nullo tuo labore, perdas operam. Iudicet Lector doctus. *perdis.* codex vnus Blãd. habet, perdes, Mart. perdis. reliqui omnes perdas. *In campo.* ſic ſcriptum eſt in omnibus antiquis, vt ſit motus in loco. *Aſellum docet.* Eraſmus in Chiliadibus habet, aſinũ ſub freno currere doces, id eſt, doces indocilem. cui contrariũ eſt, τὸν ἵππον εἰς πεδίον, hoc eſt, equum in campum ſupp. prouocas. *parentem cur r.* hoc eſt, doceat parere & currere, vt ſuprà, ridentem dicere verum. *denique ſit finis.* aduerbiũ, denique, pulchrè notat hanc vltimam eſſe cõtentionẽ cũ exhortatione, vt aliquãdo ſui miſertus auarus, vtatur quęſitis & miſerè viuere deſinat. *ne faciat.* in hac ſcriptura conſentiunt omnes ſcripti codices, nec reuera aliter legi debet, quia ſuadet Horatius auaro, ne faciat quod Numidius quidã &c. & ita hunc locũ refert Soſipater Chariſius li. 2. de cõiunctione, his verbis. Item τὸ, ne, accentu acuto imperatiua recipit, vt, ne fac. Quoties verò graui accẽtu, pro eo quod eſt, ἵνα μή, accipitur, optatiua recipit, vt apud Horatiũ, ne facias quod Numidius, &c. Nõnunquã, etiam ſi acuto accẽtu efferatur, optatiua

quoque

quoque recipit, vt, ne facias, ne scribas: sed interest inter hoc & illud, quod diximus, ne fac, quòd hic imperamus, superiùs suademus. Hactenus Charisius, apud quē etiam vides seruatā hanc dictionē, Numidius, de qua etiamnū magna fuit cōtrouersia ex codicibus manusc. quænā ea esset, an Vmidius, Vmmidius, Humidius, Fufidius, an Vuidius, legi deberet, vt ait Nánius noster per *ἀντίφρασιν*, quum eo, inquit, nihil fuerit siccius. *nō lōga.* attētio à breuitate. *metiretur.* metiri nūmos non perinde nouū & inauditū est ac nostris *τραπεζίταις*, maximopere pretiū. *fortissima Tyndaridarū.* magna me tenet admiratio, viros etiā doctissimos, in hac dictione Tyndaridarū, canones Grāmaticos de Patronymicis in, es, masculinis, & in, is, fœmininis, maluisse súsque déque habere, vt fertur, quàm, *ἐπένθεσιν* explicuisse pro Tyndaridū, quę filię fuere Tyndari: vt alituum pro alitū apud Lucretium. Profectò Castor & Pollux Tyndaridæ merito cū quibusdā de iniuria grauissima expostulēt, qui sororū Clitemnestræ & Helenæ de parricidio causam ipsis cōmunē faciūt, in masculis, scilicet, intelligēdo fœminas. Quāto rectius certè Iuuenalis fratres ab huiuscemodi cęde liberans, ait ad finē Satyr. 6. Occurrēt multæ tibi Belides, & Eriphylæ, mane Clitemnestrā nullus non vicus habebit: hoc tantū refert quod Tyndaris illa bipēnem insulsam & fatuā læua dextráq; tenebat &c. Nā & Belides, Beli filię quinquaginta suos maritos occiderūt, pręter Hypermnestrā: & Eriphyle cædi passa est Amphiaraū maritum per proditionem. *Vt viuā Næuius, aut sic vt No.* sic habēt omnes scripti codices. *Est modus in.* hoc enim pro cōfesso est apud omneis sanos *μεσότητας ἀρετὰς εἶναι*, hoc est, virtutē in mediocritate cōsistere. huc facit illud Pythagorę, *μὴ δαπανᾶν παρὰ καιρὸν ἀπειροκάλως ἔνι ἡμῶν, μηδ' ἀνελεύθερος ἴσθι, μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον*, id est, ne sumtus temerè & importunè feceris, sed neq; illiberalis esto, modus in omni re est optimus. *Illuc vnde abij.* reuertitur Horatius ad primū *ἐρώτημα*, nimirùm quænā vera & indubitata causa esse posit incōstātiæ humanę, quam tandē ostēdit esse præcipuā auaritiā. *nemon' vt auarus.* hęc vulgaris lectio est in 2. codicibus Blād. Carr. Tonf. Mar. Busl. Nā. sed tertius Blād. habet. *nemo vt auarus.* sine elisione vocaliū, quod in hoc auctore inuentu non adeo rarū est. Quartus autē & antiquissimus Bland. sic habet, *quî nemo vt auarus.* & hęc lectio (meo quidē iudicio) vt antiquissima, ita & clarissima est: nam quùm se redire ait illuc vnde abiit, tùm eadem fere verba repetit. In Carr. codice *τὸ*, quî, ponitur supra *τὸ*, ac. postcā, *ac potius laudet.* quod non dubito ab imperito scribario positū esse non

ſuo loco. Hoc itaque argumẽto inductus, curaui, τὸ, quî, apponẽdũ, vt hæc ſit ſententia. Quî fit, vt nemo alius ita ſe probet, id eſt, ſibi in propoſito placeat, vt auarus; nemo ita tabeſcat, &c. ita vt ad ſingulas parteis, quaſi ἀπὸ κοινοῦ, reiteretur hæc oratio. *quî fit vt nemo vt aua.* nã omnis incõſtantiæ in rebus mortalium vult Horatius, quaſi fõtem & ſcaturiginẽ eſſe auaritiam, iuxta illud Apollodori, ἀλλὰ σχεδόν τι τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν εἴρηκας ἐν φιλαργυρίᾳ γὰρ πάντ' ἔνι. hoc eſt, propemodũ caput malorum nominaſti, auaritiæ enim inſunt omnia. Hunc autẽ locum cur ita explicem, vt cenſeam Horatiũ in auaritiã ponere cetera vitia, ipſemet mihi auctor eſt, & interpres ad finẽ Epiſtolæ li. 2. ad Florũ, inquiens, Non es auarus? abi. quid cetera? iã ſimul iſto cum vitio fugêre: caret tibi pectus inani ambitione, caret mortis formidine, & ira. &c. Ita nãque legi debet locus ille ex antiquis codicibus manuſcriptis, vt ibi dicemus, auſpice Chriſto. *ſic feſtinanti.* dum rapiẽdis opibus dat auarus operã, fit vt cœcos edat catulos (vt aiunt) nec in aliquo vnquã aut acquieſcat, aut animo ſatisfaciat. *Inde fit vt r.* huic ſententiæ concinit illa Phauorini philoſophi apud Stob. οὐδεὶς γοῦν οὕτω πλουτεῖ, ὅστις οὐκ ἐλάττω ἔχει ὧν βούλεται. τὸν δὲ εὐθυμεῖσθαι θέλοντα, χρὴ ἐν μὲν τοῖς ἀγαθοῖς, ἀφορᾷν εἰς τοὺς ἐλάττω ἀγαθὰ κεκτημένους, ἐν δὲ τοῖς κακοῖς εἰς τοὺς μᾶλλον δυστυχοῦντας. ἐὰν δέ γε ἐν τοῖς ἀγαθοῖς εἰς τὸ ὑπερέχον, ἢ ἐν τοῖς κακοῖς εἰς τὸ ἐνδεέστερον ἀποβλέπῃς, ἀεὶ λυπήσῃ, hoc eſt, nemo ſanè adeò diues eſt, qui non pauciora habeat quàm deſideret: at illũ qui animo fururus eſt trãquillo, & bene cõpoſito, oportet in lęta fortuna alios reſpicere qui pauciora bona poſſidẽt: in ſiniſtra autẽ infeliciores: Si verò in proſpera fortuna, meliorẽ, aut in aduerſa, minus malã ſpectaueris, perpetua triſtitia laborabis *Vita cedat.* hęc vera eſt, & genuina lectio, in ea nãq; correſpõdẽt omnes cod. manuſ. pręter Carr. nec eſt cur de ea quis ambigat quũ ſit appoſitiſſima & latiniſſima: Nã cedere vita, eſt hic quaſi vltro & forti animo ex hac vita migrare, exacto iã vitę curriculo, quẽadmodũ ſolet cõuiua exaturatus diſcedere magno cũ deſiderio. Verùm quia perpauci ſe beatos in hac vita prędicãt, perpaucos ait Horatius inueniri qui libẽter vita cedãt, & hinc abeãt ad ſuperos. Ad hũc modũ dixit Cic. ad Octauium. Cedã vita, quę quamquã ſollicita eſt, tamẽ ſi profutura eſt reipub. bona ſpe poſteritatis me cõ ſolatur, qua ſublata nõ dubitãter occidã, atq; ita cedã, vt fortuna iudicio meo, non animus mihi defuiſſe videatur. *ne me Criſpini.* elegãs occupatio tœdioſæ cuiuſdam loquacitatis, quo vitio ad nauſeam vſque laborabat hic Criſpinus Lippus Stoicus.

SATYRA II.

Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ,
Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne
Mæstum, ac sollicitum est cantoris morte Tigelli.
Quippe benignus erat. contrà, hic ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo, durámque famem depellere posit.
Hunc si percuncteris, aui cur, atque parentis
Præclaram ingrata stringat malus ingluuie rem,
Omnia conductis coëmens obsonia nummis:
Sordidus, atque animi parui quod nolit haberi,
Respondet. laudatur ab his: culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet, ac nebulonis,
Diues agris, diues positis in fænore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exigit: atque
Quanto perditior quisque est, tanto acrius vrget.
Nomina sectatur modò sumta veste virili
Sub patribus duris tironum. maxime, quis non,
Iupiter, exclamet, simul atque audiuit? at in se
Pro quæstu sumtum facit. hic, vix credere posis,
Quàm sibi non sit amicus: ita vt pater ille, Terenti
Fabula quem miserum nato vixisse fugato
Inducit, non se peius cruciauerit, atque hic.
Siquis nunc quærat, quò res hæc pertinet? illuc:
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat: est qui
Inguen ad obscænum subductis vsque facetus,
Pastillos Rufillus olet: Gorgonius hircum.
Nil medium est. sunt qui nolint tetigisse, nisi illas:
Quarum subsuta talos tegat instita veste.
Contrà, alius nullam, nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo, cùm exiret fornice: macte

Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.
Nam simul ac venas inflauit tetra libido:
Huc iuuenes æquum est descendere: non alienas
Permolere vxores. nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, vt omni parte laborent:
Vtq; illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpe pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
Accidit, vt cuidam testeis, caudámque salacem
Demeteret ferrum: iure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secunda?
Libertinarum dico: Sallustius in quas
Non minus insanit, quàm qui mœchatur. at hic si,
Quà res, quà ratio suaderet; quáque modestè
Munifico esse licet, vellet bonus, atque benignus
Esse: daret quantum satis esset: nec sibi damno,
Dedecoríque foret. verùm hoc se amplectitur vno:
Hoc amat, hoc laudat: matronam nullam ego tango.
Vt quondam Marsæus amator Originis, ille,
Qui patrium mimæ donat fundúmque, laremq;:
Nil fuerit mi, inquit, cum vxoribus vnquam alienis.
Verùm est cum mimis: est cum meretricibus: vnde
Fama malum grauius, quàm res, trahit. an tibi abunde
Personam satis est, non illud, quidquid vbique
Officit, euitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est vbicunque. quid inter-
Est in matrona, ancilla, peccésue togata?
Villius in Fausta Syllæ gener, hoc miser vno

Nomine deceptus, pœnas dedit vſque ſupérque,
Quàm ſatis eſt, pugnis cæſus, ferróque petitus,
Excluſus fore, cùm Longarenus foret intus.
Huic ſi mutonis verbis mala tanta videntis
Diceret hæc animus: quid vis tibi? nunquid ego à te
Magno prognatum depoſco conſule cunnum,
Velatúmque ſtola, mea cùm conferbuit ira?
Quid reſponderet? magno patre nata puella eſt.
At quanto meliora monet, pugnantiáque iſtis
Diues opis natura ſua: tu ſi modò rectè
Diſpenſare velis, ac non fugienda petendis
Immiſcere? tuo vitio, rerúm ne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,
Deſine matronas ſectarier: vnde laboris
Plus haurire mali eſt, quàm ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niueos, virideisq́; lapillos,
Sit licet hoc Chærinte tuum, tenerum eſt femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius perſæpe togata.
Adde huc, quod mercem ſine fucis geſtat: apertè
Quod venale habet, oſtendit: nec, ſi quid honeſti eſt,
Iactat, habétque palàm: quærit quo turpia celet.
Regibus hic mos eſt, vbi equos mercantur opertos:
Inſpiciunt: ne, ſi facies (vt ſæpe) decora,
Molli fulta pede eſt: emtorem inducat hiantem,
Quòd pulchræ clunes, breue quòd caput, ardua ceruix.
Hoc illi rectè, ne corporis optima Lyncei
Contemplere oculis, Hypſæa cæcior, illa,
Quæ mala ſunt, ſpectes. ò crus, ò brachia: verùm
Depygis, naſuta, breui latere, ac pede longo eſt.
Matronæ, præter faciem, nil cernere poſſis,
Cetera, ni Catia eſt, demiſſa veſte tegentis.
Si interdicta petes, vallo circundata (nam te
Hoc facit inſanum) multa tibi tùm officient res:

Cuſtodes.

Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, & circundata palla,
Plurima, quæ inuideant purè apparere tibi rem.
Altera nil obstat; Cois tibi pœne videre est
Vt nudam: ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri poßis oculo latus. an tibi mauis
Insidias fieri, pretiúmque auellier antè,
Quàm mercem ostendi? leporem venator vt alta
In niue sectetur positum sic tangere nolit
Cantat, & apponit. meus est amor huic similis: nam
Transuolat in medio posita: & fugientia captat.
Hiscine versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus curásque graueis è pectore tolli?
Nonne cupidinibus statuat natura modum? quem,
Quid latura, sibi, quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, & inane abscindere soldo?
Num, tibi cùm fauceis vrit sitis: aurea quæris
Pocula? num esuriens fastidis omnia, præter
Pauonem, rhombúmque? tument tibi cùm iguina: num, si
Ancilla, aut verna est præstò puer, impetus in quem
Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: namque parabilem amo Venerem, facilemq́;.
Illam pòst paulò: sed pluris, si exierit vir:
Gallis hanc Philodemus ait: sibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cùm est iussa, venire.
Candida, rectaq́; sit, munda hactenus, vt neque longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri.
Hæc vbi supposuit dextro corpus mihi læuo,
Ilia, & Aegeria est: do nomen quodlibet illi.
Nec metuo ne, dum futuo, vir rure recurrat.
Ianua frangatur: latret canis: vndique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:

Cruribus hæc metuat: doti deprensa: egomet mi.
Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.

COMMENTATOR.

AMbubaiarum collegia. In hac Satyra M. Tigellij Hermogenis modulatoris mores describit. Thema autem huius Satyræ est, dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ambubaiæ autẽ sunt mulieres vagæ ac viles, quibus nomẽ hoc, caussa vanorum & ebrietate balbutientium verborum videtur esse inditum. Aliter. Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ lingua Syrorum: etenim Syris tibia, siue symphonia ambubaia dicitur. *Balathrones.* hos luxuriosos ac perditos vocat: à Seruilio Balathrone, cuius in secundo libro meminit: ex huius autem nomine similis vitæ homines balathrones sunt appellati à balatu fortasse dicti, quæ vox intorta est & ridicula. Legitur & Barathrones, qui bona sua deuorando quasi in barathrum mittunt. Idem & blaterones propriè dicti sunt à blatiendo, id est, vaniloqui. *Cantoris morte.* mutato nomine per inuidiam cantorem pro musico posuit cum obtrectatione, fuit enim modulator optimus, in Sardinia natus: Is fortasse carmina Horatij negabat satis peritè & modulis suis descripta, & iccirco carpitur ab illo. *Tigelli.* Marcus Tigellius Hermogenes musicæ artis peritissimus, & vocis eximiæ C. Iul. Cæsari dictatori familiaris fuit, & pòst Cleopatræ acceptus maximè, Augusto quoque Cæsari amicissimus, eò quòd dulce caneret & vrbanè iocaretur, adeò vt inter familiareis & domesticos haberetur: sed is adeò largus erat, vt musicis, scenicis, scurris & circulatoribus multa donaret: quare ob mortem eius omnes tristati sunt. Huius autem exemplo monet omnes auaros, vt muneribus sibi quærant amicos. *Benignus.* ἀκυρολογία; Largus, non enim benignus erat, sed prodigus: verùm hoc dicit ex illorum persuasione, quibus benignus donando habebatur. *Contrà, hic ne p.* auarus, & quicunque alius diuersæ vitæ. *hunc si per.* profusum si interrogaueris, inquit, cur maiorum suorum mores vitans, pecuniam deuoret? respondebit, se nolle videri sordidi pusillique animi, quod alij laudabunt, & alij vituperabunt. *præclaram rem.* amplissimum patrimonium. *Ingluuies.* ingluuies est gulæ voracitas, quæ

normam,& modum,siue gratiam non habet. *stringat.* consumat, attenuet, diminuat, radat: sumta metaphora à ramis quos stringimus quãdo illos nudamus foliis, vt Virg. ecloga. 9. hic vbi densas agricolæ stringunt frondeis, &c. *malus.* sibi nequam. *conductis.* numis fœnori sumtis: nummi enim quasi conducuntur pro quibus merces soluitur: quod facere solent adolescentes, qui sub duris parentibus viuunt, qui aliquando etiam centesimas soluunt, vt pecuniam à fœneratore accipiant. *Fufidius.* auarus quidam fœnerator. *Laudatur ab h.* à frugi hominibus. *ab illis.* à sordidis & auaris. *vappae f. t.* id est, nisi acriter exigat vsuras, metuit ne dicatur vappa & nebulo, id est, vilis nugator, qui nescit rem facere. *nebulonis.* Nebulones Comici seruos vileis,& fraudulentos nominant. *hic.* Fufidius. *capiti.* à summa capitali. *quinas merces exsecat.* id est, quinas centesimas de sorte deducit in singulos menseis, quas aut accipit,aut in tabulis notat. *Quantò perditior.* tantò, inquit, grauioribus vsuris onerat vnumquemque, quantò intellexerit eum negligentiùs rem suam agere. *vrget.* insistit ad dandam pecuniam fœnori. *nomina sectatur.* obiectionis tacitæ solutio, ne quis fortasse putaret non inueniri, qui pro fœnore quintas centesimas reddere vellent, ostendit quibus hoc fiat, inquiens, sectatur nomina tironum, qui nuper exuta prætexta sumserunt virilem togam, ardentioresque sunt ad explendam suam libidinem, qui, quum nihil accipiant à duris, id est, nimis parcis patribus, coguntur adire fœneratores, qui etiam sunt tam præcipiti auaritia, vt non dubitent filijsfamiliâs pecunias credere, dummodò grauiores vsuras imponant, quod libenter adolescentes faciunt, vt pecuniam accipiant. *sub patribus d.* non licebat per Senatusconsulta tironibus fœnerari, ne bona paterna prodigerent. *Maxime q. v.* exclamatio in detestationem. Quis, inquit, non miretur, quum audierit illum quinque centesimas exsecare, & exclamet, ô maxime Iupiter. *At in se.* ὑποφορά. fortasse dicet aliquis: at quæstum suum erogat in victum, & pro maiori quæstu, vnde nascitur opulentia, maiorem sumtum facit, & plus expendit. *hic vix credere.* respondet, vix possis credere, quàm hic malè se tractet, & abstinendo defraudet suum genium. *Hic.* hic pronomen est, hic, scilicet auarus. *Vt pater ille.* ita sibi est inimicus auarus, vt non peius se affixisse videatur Menedemus ille Terentianus, de se pœnas exigens, quòd filium suum à se per duritiam fugauerat. *Atque hic.* id est, quàm hic

aua-

auarus. *Dum vitant st.* id est, dum nolunt dici prodigi, efficiuntur auari. *Malthinus.* Malthini nomine quidam Mæcenatem significari suspicantur: à re autem ipsa fictum est nomen. μαλθακὸς enim & μαλακὸς, idem est, quod mollis & delicatus. Porrò autem tunicis demissis ambulare, eorum est, qui se molles & delicatos haberi volunt. *est qui inguen.* est qui sibi facetus esse videatur, si altiùs tunicam substringat. *Pastillos Rufillus olet.* hæc quoque ad immoderatam intemperatamq́ue voluptatem pertinent, munditiem plus iusto affectare, & nullam corporis sui curam habere. *Pastillos* Pastilli: διαπάσματα, vnguenta. *nil medium.* nil fit mediocriter ab istis in cœtu luxuriosorum. *tetigisse.* pro tangere. propriè autem dixit tetigisse, vnde & intactæ virgines dicuntur, vt, cui pater intactam dederat. *quarum subsuta.* periphrasis matronarum, quia matronę stola vtutur ad imos vsq. pedes demissa, cuius imam partem ambit instita subsuta, id est, coniuncta. Instita autem Græcè dicitur περιπόδιον, quod stolæ subsuebatur, qua matronæ vtebantur, erat enim tenuissima fasciola quæ prætextæ adijciebatur. sensus autem est, sunt qui non alias quàm matronas petunt. *quidam notus.* honestus & nobilis. Cato ille Censorius quum vidisset hominem honestum ex fornice exeuntem laudauit, existimans libidinem compescendam esse sine crimine: at postea quùm frequentius eum ex codē lupanari exeuntē aduertisset, adolescens, inquit, ego te laudaui quòd interdum huc venires, non quòd hic habitares. *macte.* id est, magis aucte, vt, macte noua virtute puer. oratio est collaudantis & exhortantis. *dia.* diuina. *venus.* membrum virile. *tetra.* odiosa. *huc.* ad fornicem. *permolere.* violare, polluere, affectare, appetere, subagitare. vt habemus in Terentio de ipso actu turpi. *sic me.* vt ille laudatus fuit à Catone. *mirator.* amator. *Cupiennius.* Cupiennius Libo Cumanus Augusti familiaritate clarus, fuit corporis sui studiosissimus, & concubitus matronarum sectator. *Albi.* matronalis & nobilis. respexit ad stolam candidam, qua vestiebantur matronæ, nam meretrices habebant nigram vestem. *audire est oper.* audite, inquit, quæ patiuntur mœchi, qui eos odistis, fructus enim vobis est vtilis audire quantis incommoditatibus affligantur: vrbanè abutitur Ennianis versibus, ait enim ille, audire est operæ pretium procedere rectè qui rem Romanam Latiumq́ue augescere vultis. hic, vultis, ait, ille, non vultis. *rara cadat.* merito hoc dicitur, quum

adulteris raró contingat concubitus earum quas sectantur, & ipso metu periculi non sinceram inde voluptatem percipiant. *cadat*. eueniat, contingat. *hic se pracip.* enumeratio incommodorum quæ patiuntur adulteri. *Ille flagellis*. hoc de C. Crispo Sallustio dicitur, qui deprehensus ab Annio Milone in adulterio cum vxore Fausta Sullæ filia, flagellis cæsus esse dicitur, vt refert Asconius in eius vita. *ad mortem*. prope ad mortem. *pro corpore*. ne puniretur, néve testes ei exciderentur, pecuniam dedit. *hunc perminxerunt*. stuprauerunt. Calones sunt serui militum liberi homines, à lignis & palis ferendis dicti, lixæ verò sunt serui eorundem. *accidit*. accidere solet, vt in adulterio deprehensi virilibus amputatis dimittantur. *testeis*. testiculos. *caudámque salacem*. veretrum, virile membrum, salacem, id est, libidinosam, à saliendo dictam. *demeteret*. abscinderet. *iure omnes*. supp. factum dicebant. *Galba negabat*. supp. iure factum. notat hic amare Seruium Galbam iurisperitum, qui quasi contra manifestum scelus pro adulteris responderet non iure factum esse, vt testes amputarentur, quia primò adulterij pœna pecuniaria erat. sed erat hic Galba insignis mœchus, & matronarum sectator. *tutior at quanto*. quantò tutius est libertinę conditionis mulieres sectari, quàm matronas, si quis tamen in libertinas propensior fuerit, vt Sallustius Crispus, in infamiam corruptorum morũ incidet: fertur enim Sallustius tãto ardore insaniuisse in libertinas, quanto mœchus in matronas: quod quum illi in senatu à cẽsoribus obiectum esset, respondit se non matronarum, sed libertinarum sectatorem esse, quare ex senatu eiectus est, quod ipse excusat in Catilinę libello. *qua res qua*. hoc est, Sallustius si vellet ea ratione, qua modestè vti licet, largus atque benignus esse, daret quantum satis esset, & quantum res ipsa flagitaret. *hoc se amp*. hoc solo sibi blanditur. *amator Orig*. Origo meretricis nobilis nomen, in quam Marsæus patrimonium suum impendit. Romæ fuerunt tres meretrices nobilissimę, Origo, Licoris, & Arbuscula. *Verum est*. verum est, inquit Horatius, intelligi volens ex amore mimarum & meretricum nimio, vexari quidem & diminui sensum, sed multò grauiora damna accidere famæ. *an tibi ab. p.* Zeugma in verbo euitare. *quicquid vbique off*. ait non satis esse personam matronæ euitare, nisi etiam illud quicquid vbique nocet, atque officit, euites, qualis est & libertina & mima, & meretrix, cum quibus & famam & rem perdis. *oblimare*. deterere, consumere, tractum à li-

ma qua fabri vtuntur. *quid interest.* negat interesse quicquam, an quis in matrona delinquat, an libertina vel meretrice. sequutus opinionem Stoicorum, qui omnia peccata paria esse dicebant. *Peccesse tog.* Matronæ quæ à maritis repudiabantur propter adulterium, togam accipiebant, sublata stola alba, propter ignominiam: meretrices autem prostare solebant cum togis pullis, vt discernerentur à matronis adulterij conuictis & damnatis, quæ togis albis vtebantur. *Villius in Fausta.* Fausta Syllæ filia Tit. Annio Miloni nupta est, quem hic Longarenum nominat mutato nomine, vt alibi, me dulcis dominæ musã Lyciniæ, pro, Terentiæ. & Malthinus tunicis demissis ambulat, pro Mæcenas. *Syllæ gener.* non verè gener, sed quia Syllæ filiam stuprauit, ita frequenter, vt gener vulgò haberetur, nam ea Milonem, Longarenum dictum, habuit maritum. *hoc miser vno n.* quòd filiam nobilem & matronam sectaretur, hanc enim quum Villius affectaret, fortè Longarenus maritus domi erat, à quo collisus est plagis, & ferro petitus. *Exclusus fore.* notandum fore numero singulari. Terent. in Adelphis. Quidnam concrepuit foris? Cic. pro Corn. aperuit forem scalarum. *vsque superq;.* diu & plusquàm satis. *Cum Longarenus.* verus coniux. *huic.* Villio. si animus loqueretur ex verbis mutonis. Muto autem dicitur membrũ virile, vt Lucil. lib. octauo. Læna manu lacrimas mutoni absterget amica. *magno p. d. c. c.* de stirpe magni consulis oriundam. *Velatumq;.* quod est matronæ. *magno p. n.* hoc responderet Villius: quia est nobilis. *At quanto m.* natura abundans his quæ vsus exigit, id est, necessariis non denegat voluptatem honestam. *dispensare.* illam naturæ opem erogare, regere, est cum ratione viuere. *fugienda.* illicita, nempe meretricem, vel matronam appetere. *petendu.* licitis. *tuo vitio r.* putas tu nihil interesse, vtrum tuo vitio labores, an naturæ? nostro quidem vitio laboramus, si dolemus quum deest Phasianus, aut aliquid delicati: rerum autem siue naturæ vitio, quum deest panis, aut id quod necesse est, ita vitio nostro laboramus matronam concupiscentes: rerum vitio, si nobis ad vsum fœmina desit. *vnde.* à quo, vt, genus vnde latinum. non est autem loci, sed personæ. *haurire.* acquirere, percipere. *quam ex re.* ex coitu. plus enim mali accipit qui amat nobilem, si fuerit in re deprehẽsus, quàm fructus & iucũditatis ex amore. *nec magis huic.* huic, id est, matronæ: & sermonem suum conuertit ad puerum Cherintum pulcherrimum eo tempore: sensus est,

nec magis erit huic quàm tuum femur, ô Cherinte, tenerum aut crus rectum, si inter niueos viridesque lapillos iacuerit. &c. Hic autem docet natura, non etiam ornatu pulchras esse mulieres. Cherintus autem dicitur illis temporibus fuisse pulcherrimum scortum, insigni specie & candore. Ordo est, nec femur aut crus magis tenerum est huic matronæ, licet sit inter niueos, & virideis lapillos, quàm hoc tuu, ô Cherinte, quum rectius femur, atque etiam melius crus persæpè sit togatæ. *niueos.* vniones & margaritas. *virideis.* smaragdos. *adde huc.* ad hæc. *mercem.* corpus venale. *sine fucis.* sine lenocinio, fallacia, sine externis ornamentis, non enim tecta, & fucata corpora habent in vsu, sed nuda conspiciuntur: Matronæ autem, si quid formosi habent, id solum ostendunt: quod verò reprehensibile est, magnopere occultant. *sine fucis.* fucus genus est herbæ marinæ, qua lana inficitur, vt in carmin. Horat. neque amissos colores lana refert medicata fuco. & Virg. alba nec Assyrio fucatur lana veneno. Inde etiam corruptæ merces, fucatæ vocantur: & accipitur pro dolis & fraudibus. Terent. in Eunucho. fucum factum mulieri. *honesti.* pulchri. vt Poet. & quodcunque decus circum caput egit honestum. *Iactat h.p.* quod diuites matronæ faciunt. *quærit quo.* repeti debet negatio, nec, vt sit, nec quærit, quo turpia celet. *Regibus hic mos est.* Reges si equos emant, eos opertos inspiciunt, ne si pulchritudo eorum, mollitiem vngularum destitueret capti & inducti forma, inutileis equos mercarentur. hoc argumento monet vnumquemque debere idem facere in contemplanda muliere, vt magis cômoditatem mulieris quàm formæ speciem, aut nataleis sectetur. *Regibus.* reges hic diuites sunt & nobiles. *ne si facies.* Ordo est, ne si facies decora fulta est molli pede, inducat hiantem emtorē, id est, admirātem pulchritudinē, & prætereat illius vitia. *molli.* debili. *fulta.* sustentata. *Inducat.* seducat, decipiat. *hiantem.* emendi cupidum. *Pulchræ clunes.* clunes dixit fœminino genere, masculo autem fere vtimur. *Lynceus.* Lynceus Apharei filius tanto fuit oculorum acumine vt per parietem videret: qui stans in Sicilia videbat naueis ex Africa soluenteis. sensus est, noli tam acutus esse in deligendis bonis, vt in iis quæ sunt his contraria, prorsus cæcutias, sed in vtramque partem æquè circunspectus esto. *Hypsæa.* Placea Hypsea matrona vitiosos oculos habuisse dicitur, quā hic obiter notat. *Recte.* supp. faciunt. *ò crus.* laudat crura & brachia togatæ, quæ fingit admirari spectatorem. *verum depygis.* sine natibus

tibus magnis, ſicut callipygis, quæ conſpicua eſt magnis natibus. Pyga enim nateis ſignificat. *de.* hic diminuit. *breui latere.* deforme eſt in fœminis furcam habere latere maiorem. *matronæ præter ſ.* nam reliquæ partes corporis veſte celantur: niſi fortaſſe Catiæ ſimilis ſit, quæ proper pulchritudinem crurum, neglecto pudore veſte accincta vtebatur: aut quæ libenter crura nudabat, quæ pulchra videri volebat. Hæc autem adeò impudica fuit, vt in æde Veneris Theatinæ ad Theatrum Pompeianum, quod in campo fuit, adulterium cum Valerio Siculo colono, tribuno plebis, velo obducto commiſerit. *ſi interdictæ p.* ſi honeſtæ fœminæ quam compellare non licet, cuius cauſa maximè incenderis, concubitus appetes, multa erunt quæ te impedient, quò minùs perſpicere poſſis, qualis ſit quam conſpicis. *Vallo circundata.* allegoricôs, cuſtodiis ſepta ac munita. *Inſanum.* ardentem in libidinem quod cuſtodiatur, ſemper enim ad id plus incendimur, quò difficilius peruenimus. *lectica.* vehiculum. *Ciniſlones.* ciniflones & cinerarij, eadem ſignificatione apud veteres dicebantur ab officio calamiſtrorum, qui acus & veruta flando in cinere calefaciebant, quibus matronæ crineis criſpabant. eius & Virg. meminit, inquiens, vibratos calido ferro. *ſtola.* amictu. *Palla.* pro peripodio ponitur, quod tunicopallium dici poteſt. *plurima.* ſupp. ſunt. *inuideant.* officiant, obſtent. *rem.* corpus mulieris. *altera.* togata, quæ ſcilicet proſtat, pellucida veſte vtitur, ita vt tanquam nuda cōſpici poſſit. hæc autem veſtis in Co. inſula conficitur, per quam, ob nimiam ſubtilitatem, quæcumque ſunt interiora tranſlucent. *pæne videre e.* ſenſus eſt, togata induta eſt veſte ſubtiliſſima Coa, & ideo potes eam totam videre, brachia, tibias, pedes, quaſi ſit nuda. *an tibi.* interrogatio togatæ. *mercem.* corpus nudum. *Leporem venator.* reſponſio amatoris matronæ: quemadmodum venator ſectatur leporem magno labore vt capiat, cantat vero & apponit ſociis, & non fruitur; ita amator togatas contemnit ſibi paratas, & ſectatur matronas, quibus aut nunquā, aut nō ſine magno labore, & periculis frui poterit. *vt.* quemadmodū. *apponit.* in cōuiuio edendū. *tranſuolat.* prȩterit, temnit. *in medio p.* parata & licita. *fugiētia.* difficilia. *captat.* deſiderat. mirè captat, ait, propter venatorē. *Hiſcine verſiculis.* Horatius loquitur, quibus te venatori cōparas. *dolores.* dolet enim, quia ſæpius fallitur. *curaſq; grauen.* quas patiuntur qui matronas venantur. *nonne cuſ i l.* nonne ſatius eſt quærere, quem cupiditatibus modum natura ſtatuerit, quid tolerare

 poſſit

posit, si denegetur, quid denegatum sustinere non possit, quàm nimiis & inutilibus cupiditatibus sollicitari? ordo est, nonne plus proderit quærere, quid sibi negatum natura sit latura, & quid dolitura? *abscindere*. allegoricôs, inutilia ac vana, ab vtilibus & necessariis præcidere, & separare. Inane & soldum (per syncopen pro solidum) propriè significant vacuum & plenum: hic autem accipiuntur pro inutili & necessario: vt solidum est, hoc est, necessarium est, esurienti edere panem: Phasianum autem & alias delicias, non item, sed inane & inutile: sic qui sitit, aqua sitim restinguere potest, non autem vino opus est. Itaque solidum est, ad quod natura inducit; inane verò, quod propter solam voluptatem appetitur. *num tibi*. aliud argumentum simile. *tument*. libidine inflammantur. *non ego*. nolo ego rumpi tentigine, id est, distentione membri virilis, sed malo in præsentem venerem ruere. *Rhombúsve*. Rhombus genus est piscis à Romanis in deliciis habiti. *namque parabilem*. id est, quæ facilè, & viliori pretio paratur, hoc est, nec minus promtam nec nimis duram. Hi autem versus ex Philodemo poëta Epicureio translati sunt. *Illam paullò p.* ordo est, Philodemus ait illam, quæ dicit, paullò pòst, supp. veniam, aut, sed pluris, id est, non tam vili pretio: aut, veniam, si vir meus exierit: illam inquit relinqui debere gallis, matris Deûm sacerdotibus, qui concumbere non possunt. aut Gallis; id est, barbaris hominibus, & minus delicatis, qui largiùs donare possunt, & minùs persentiscunt dolos meretricios. Philodemus fuit Poëta Epicureius, qui Græcè scripsit multa epigrammata. *ait sibi*. placere. *Stet*. constet. *candida*. sine vitio corporis. *rectaq;*. non gibbosa. *munda hactê*. tantum, modò, ita: *vt neque longa*. nec proceritatem staturæ suppositis crepidis effingat. *nec magis alba*. neque colorem fucis mentiatur. *hæc vbi sup.* huiuscemodi mulieri cum mecum concumbit, & est in meis complexibus, do nomen Iliæ, & AEgeriæ, quæ pulchetrimæ fuere: quod & Lucil. ait in quinto, & cruribus crura dilaxat. *Iliæ*. Ilia mater fuit Romuli, & Rhemi. *AEgeriæ*. nympha Numæ Pompilij. *væ pallida*. væ pallida, vna pars est orationis, sicut væsana, & significat valde pallida, sicut apud Persium, vt, Ramale vetus vægrandi subere coctum. *miseram se cons.* ancilla, conciliatrix adulterij, & conscia suæ dominæ, & metuat ne cruribus truncetur. *doti deprehensa*. adultera metuat ne dotem amittat. quia antea in adulterio deprehensæ, dotem amittebant. *discincta tunica*.

ἐνὶ φῶς expressa est adulteri perturbatio: apud antiquos omnes cincti in publicum prodibant. Milites etiam cincti ad bella procedebant, sed discincti, propter aliquod facinus sub iugum mittebantur. *ne nummi pereant.* redimendo adulterio, id est, ne si deprehẽsus fuero, aut pecunia me redimere cogar, aut vapulem, aut stuprum à marito patiar, aut certi adulterij reus, infamis fiam. *Fabio vel I.* id est, etiam si Fabius adulter iudex sit, tamen non poterit negare miserum esse deprehendi in adulterio. satis vrbanè notat Fabium iurisconsultum aliquando in adulterio deprehensum fuisse.

CRVQVIVS.

HOratius in hac satyra agit hoc in primis, vt deterritos à luxuria mœchos, reuocet ad mentem, & vitam saniorem probatioremque: sine vlla dissimulatione perstringens eos, qui magno labore, nec minori damno & periculo, nihil quàm student τὰς γυναῖκας μοιχεύειν, hoc est, mulieres adulterare: quam libidinem scribit apertè neminem nisi turpiter, simul & infeliciter consectari posse. *Ambubaiarum collegia.* Quænam olim dicta sint collegia ambubaiarum, vel potius ambubeiarum, exploratius esse putamus studiosis omnibus, id neque Commentatorem certò assequutum, neque postea quempiam ex ijs qui vulgati sunt, quàm vt plura in id verba sumenda sint: Quare, si, quod ad eam rem facere potest, hic pensiculatius circumspiciamus, quod benignis ingeniis ex vsu esse, eorumque commodis inseruire valet, satis magnam nobis gratiam ab eis repositam iudicabimus, si ex mediis inuidorum turbis nos diligenter asserent. Non latet nos Turnebi doctissimi sententia de ambubais lasciuis & impudicis mulieribus, à Bais dictis, ab, ambu, pro an, antiquitus, quasi circum Baias versantibus; non ignoramus Lambini iudicium non multum à Commentatore dissentaneum. Itaque, vt nostram quoque coniecturam paucis complectamur, Ambubaiarũ collegia coacta sunt ex id genus hominibus, qui nihil quàm nugis, assentationibus, mendacijs, imposturis, præstigiis, & ad forum excogitatis vocibus populum illudebant, ab omni virtutis & honesti tramite procul exorbitantes. Horum autem collegiorum ceu classium enumerat quasi præfectos, Pharmacopolas, mendicos, mimas, Balatrones, sub vno (vt arbitror) patrono Tigellio, qui sæpe

ducētos ex his habebat in suo comitatu, vt videre est Satyra sequēti: sub Pharmacopolis, Vnguētarij, pigmētarij, aromatarij, veterinarij, lithotomi, aliptæ &c. Sub mendicis, tibicines, lyricines, citharœdi, circūforanei, physiognomi, metoscopi, oniropolæ, chiromantici, agyrtæ &c. Sub mimis, histriones, scenici, gesticulatores, atellani, pantomimi, personati, ludiones, saltatores, funambuli, grallatores, pyrrhicharij &c. Sub Balatronibus fuere recensiti, ardeliones, parasiti, ganeones, præuaricatores, aleones, catillones, popinones, bibones, nebulones, & huiuscemodi alij omnes dicti ambubaiæ (meo quidem iudicio) κατ' ἐξοχὴν, ab ambubeiæ herbæ venditatoribus, vna tantum mutata littera: ea namque Plinio dicta ambugia, vitiato, vt opinor, nomine, ab imperito librario, pro ambubeia, apud Dioscoridem, Celsum, Pantinum, Matheolum, Ruellium. &c. legitur, cum nominum & varietate, & multiplicitate, vireis habere formasque æquè varias atque multiplices: Seris enim Græcis nominata, & Latinis intubus vel intubum (ceterorum velut genus) constituit species ferè geminas, primùm complectens siluestreis, satiuasque: & has rursum binûm vtrasque formarum, in quibus continetur Cichorium tùm siluestre tùm domesticum: adde & AEgyptiacum, Theophrasti Aphacam, vtramque Chondrillam, ambosque Sonchos: quæ difficillimū est suis quibusq. rebus sine controuersia nostro tēpore accōmodare, nam facultatibus nō plurimùm discrepare deprehendūtur: quas ita valere in plurimis proditum est, vt fuerint qui vnum Cichorium (cetera vt missa faciamus) & Panchreston & Pancration nuncupare nō dubitauerint ab vtilitate eximia, atque adeò quadā omnipotentia: quorum nos bonam partem facilè adducimur vt credamus ab illis agyrtis & circumforaneis (quos ambubeias, & ambubeiarum magicorumque magistros, quasi præsides ac duces extitisse suspicari licet) factum esse, vt qui similibus nominibus rem facerent, victumq. quæritarent, cantores, mimi, blaterones &c. tāquàm familiæ & collegia illius primæ gentis ambubeiarum, seu Cichorij buccinatores, nomine & appellatione insignirētur, ita vt collegia omnia pari propemodum arte vitā victumque tolerantes, simili parique appellatione continerentur: qua de re nemo profectò dubitabit qui non ignorat tales impostores ac nugiuendos (etiamnū hac tempestate passim in Italia) infinitam nebulonū turbā quasi in clientela & ministerio suo secu trahere, vnguētarios, ad vnguenta porrigenda: Tibicines,

bicines,ad concursum ciendu: Mimas & histriones, ad risum & applausum demerendu: Mendicos,ardeliones,ad patronum suu,quem affectantur, commendandum prædicādumq. à doctrina,vsu,experientia,ad dictorum factorumq. fidem faciēdam:ad vireis herbaru earumq. vsum planè diuinū comminiscendum,quale est illud Plinij de Cichorio,quod eos fauorabiliores efficit:quoru corpora,inquit,cū eius totius succo, cum oleo peruncta essent,faciliusq.quod vellent,impetrarēt.omitto hoc iis hominibus esse familiare,vt singuli pro tēpore & loco non dubitent quāuis personā agere,seq. nunc pro Pharmacopolis venditare,nunc tibiam inflare, nunc saltare & histrionicam exercere, plurimu assentari potentibus parasitarique, adeò vt nō immerito nec inepto vocabulo omnes Ambubaiæ, id est,nugatores nominētur rerūq. viliū ostētatores: vnde etiānum hodie (vt nobis persuademus) eius vocis posterior pars, putà,baiæ,pro nugis vulgò vsurpatur Italis. Nunc superest vt agamus de etymo vocis ambubeia. Ruellius, præter cereros, ait Latinum esse vocabulum,ambubeiamq. Italiam intubu erraticū nominare. Nobis certè ex Commētatore & Matheolo & aliis,dictio Syriaca paucis immutatis litteris formam latinam cepisse putatur: habet enim Matheolus in Dioscoridem lib.2.cap. 125.Mauris Ambubeiā nominari Dumbebe.Deinde ex Commentatore pro confesso est nomen esse Syriacum, quāuis non ignorem id non videri Turnebo,tamen scripta antiqua nolui negligere,ex quibus Cōmentatorem desumsimus: Quòd autē Ambubaiæ Commentatori sint mulieres tibicinæ, Lambino potius tibicines, Pseudoporphyrionem in causa esse coniicimus, qui quùm doctissimi Porphyrionis definitionē hanc,Ambubeia, est intubum erraticum , minùs intelligeret; hanc vocem , intubum, secuit in duas, ex quibus postea suam dedit hanc descriptionē,Ambubeia est mulier in tuba seu tibia canens,erratica,vaga,& vilis,quæ certè multis etiamnum doctissimis viris imposuisse videtur. Hæc autem nostra de Ambubaiis & ambubaiarum collegiis diuinatio, si cui minus probabitur,aut veriorem ipse cōminiscatur & in medium proferat, aut his mecum vtatur , quando coniecturam, quæ nobis faciat satis,cuiuspiam non inuenerim vllam. *Ambubaiarum colleg.* exorditur (vt mihi quidē videtur) ab enumeratione partium, ita vt Pharmacopolæ, mendici, mimæ, Balatrones sint partes collegiorum Ambub. *benignus.* Benignus hic non tàm munificū notat,quàm quod Græcè φιλόφρων dicitur affabilis,humanus, facilis

facilis, commodus, & nonnunquam largus ſupra modum; quemadmodum lib. 2. Saty. 3. vini ſomnique benignus, id eſt, vino & ſomno plus ſatis indulgens: Donatus in Hecyra, benignè præbeatur, id eſt, abundè, largè: hoc enim, inquit, eſt gratius, non ſolùm præbere, ſed benignè præbere. Socrates quùm huiuſcemodi aliquem benignum, qualis ab Horatio deſcribitur Tigellius, animaduerteret, qui omnibus gratificari, nulloque delectu quælibet ſuppeditare vellet, *κακῶς, εἶπεν, ἀπόλοιο, ὅτι τὰς χάριτας παρθένους οὔσας, πόρνας ἐποίησας*, id eſt, malè, inquit, pereas, quòd Gratias virgines, tanquam ſcorta proſtituiſti. *contrà hic.* Hermogenes, qui, quòd ſcortis & decoctoribus benignus eſſet, ſanioribus quidem prodigus videbatur, at iniuſtiſſimus in amicos pauperes, quibus etiam vitæ conſeruandæ neceſſaria denegaret. poteſt & hoc ad auarum & amico pauperi egenóque incommodum pertinere, alium à Tigellio. *hunc ſi per.* aut Tigellium, aut alium voraginem patrimonij & inſignem nebulonem, *ἄσωτον*. *ingrata ingluuie.* ingluuies propriè eſt gurgulio, & colum in gutture *γαργαρεὼν* in homine, in auibus verò quibuſdam *πρόλοβες* Ariſtoteli: hæc autẽ bono iure ingrata dicitur, quòd, inſtar auari, nihil quàm conquiſita congerat, voretque ac perdat, ſine vlla grata ſatietate, quotidie noua ſapidioraq. cõminiſcens quibus delicatè fruatur: & quùm aliæ voluptates rariùs incidant, *ταύτης δ' ἡδονῆς* (inquit Muſonius de victu) *ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν πάντως πειρᾶσθαι ἀνάγκη*, hoc eſt, hanc experiri quotidie neceſſe eſt. *omnia conductis.* vera periphraſis *ὀψοφάγου*, id eſt, obſonatoris: eſt autem *ὀψοφαγία* genuina ſoror & comes indiuidua *τῆς γαστριμαργίας*. *ſtringat.* ſtringere eſt cumulatim bona omnia, quaſi in maſſam redacta, ſtrictim vorare: quod Græcè dici poteſt *δαπανᾶν*: cui contrarium eſt *ἀκροθιγῶς ἀναλίσκειν*, id eſt, moderatè conſumere. *ſordidus.* *φειδωλὸς εἰς δαπάνας*, id eſt, nimis parcus in ſumtu faciendo. *parui nolit.* tacita liptote, nimirum, quòd velit haberi liberalis & magni animi, *μεγαλόψυχος*. *Fufidius vappæ.* ſub Fufidij perſona ponit exemplum alicuius ſordidiſſimi Romani, ſuperioribus ex antitheſi repugnãs. Tigellius enim vel quiuis alius, publicè largus fingitur & benignus, quò liberalis habeatur & magni animi: hic, cõtrà, publicè parcus, ne prodigus æſtimetur & nebulo: Ille in publicum largitur, hic populo fœneratur. Codex Bland. antiquiſſ. habet Futidius. Mart. verò, Fuſidius. *famam.* codex Tonſ. habet nomen. *diues agris.* hic ex Grammaticorum præceptis notandum

tandum est hoc adiectiuum diues sibi adsciscere ablatiuum personæ diuersæ. sic Cic. pro Roscio, locuples metu. Virg. loca fœta furētibus austris. In Odis, viduus pharetra risit Apollo. Plautus, amor melle & felle fœcundissimus. *quinas hic capiti exsecat.* exsecat scriptum est in omnibus codicibus. quinas autem centesimas exsecare, id est, de sorte, seu capitali summa (vt fertur) fœnus exigere, est, quod Flandricè dicitur, **vijue ten hondert:** quod quidem exiguum est in annos, at in menseis singulos, intolerabile: quod ne fieret apud Romanos, censoribus negotium datū erat, vt habet Andreas Dominicus Floccus de magistratu Roma. Fœneratorum autem accusator, ab Asconio propriè quadruplator dicebatur, quod eum pœna lege constituta in quadruplum condēnari curabat. *nomina sectatur.* nomina pro debitis, sectatur nomina tironum, hoc est, studet fœnerari tironibus. *sumta veste v.* vestis autē virilis erat toga pura, omnis scilicet expers purpuræ, & candida. Dioni, ἀνδρικὴ ἐσθής. Plutarcho, λευκὸς τήβεννος, καὶ ἀνδρεῖον ἱμάτιον: quam vestem tirones sumebant deposita prætexta, post annum ętatis decimum sextum, νέοι μηκέτι ἐπιτρόπευόμενοι, hoc est, adolescentes non amplius existentes sub tutela, sub patribus duris; vt ait hic Horatius, qui dicebantur ἀνδρωθέντες & ἄνδρες γεγονότες. *sub patribus duris.* hunc locum non parum declarant verba serui in Phormione ad patrem, cuius adolescens filius eo absente vxorem duxerat. Seruum namque pater iurgiis afficiebat, quòd puellæ dotem non dedisset, quâ donata filium dimitteret, etsi non esset ad manum pecunia, eam aut mutuò sumeret, aut fœnore: ad hæc verba respondet seruus, hui dixti pulchrè, siquidem quisquam crederet, te viuo. nam vetus Senatusconsultum (quod arbitror à Solone ad Romanos delatū) cauebat filio sub patria potestate credi pecuniā non licere; & qui credidisset, petitionē nō habere, ne ære nexus, vt creditum redderet, aut patri necem machinaretur, aut turpiùs eam aliūde peteret. *at in se.* sic habent omnes cod. præter Carr. in se, pro, erga se per enallagen. *pro quæstu s.f.* pro ratione modoq. lucri corpus curat, & splendidè viuit, perinde ac si dicat; etiamsi contra alios sit iniquior, augmentando & extorquendo fœnore, multò tamen erga se est æquior, & opinione liberalior. *peius crucia.* allusio ad epigraphen Terentianæ comœdiæ ἑαυτὸν τιμωρουμένου, id est, seipsum crucianis. *Ita vt p.* refutatio per μείωσιν: tantum enim abest, vt hic Fufidius benigniùs sese accipiat, vt miseria, parcitate & auaritia longè sit infra Menedemū omnium

mor-

mortalium ærumnosissimum. *si quis.* subiectio Rhetorica. *dum vitant stul. v.* huius causa thematis est, amor sui, vt in epist. 18. lib. 1. ad Lollium. sic & Socrates apud Aristonymum, ἐστιν ἐν βίῳ βλάπτον μάλιστα, τὸ ἀνοήτους ὄντας τοὺς πολλοὺς οἴεσθαι φρονίμους εἶναι, id est, hoc in vita in primis est damnosum, quòd multi se sapere existiment, quùm maxima pars stulta sit. *Malthinus tunicis d. a.* subiungit διατήρματα quædam ad expolitionem iam dicti thematis: Sunt qui putent (inquit Commentator) hæc de Mæcenate dici ab Horatio, fortasse proprerea quòd & mollis esset, & vestibus discinctis gauderet: de qua sententia nihil mutat Turnebus & alij plerique: at Lambinus ab iis nonnihil dissentit, eò quòd nolit tam ineptè desipere Horatium; vt de eo tam scribat imprudenter, à quo esset innumeris beneficiis affectus: Equidem pro libertate Horatij, familiarique iocandi modo, dixerim hoc non omnino absurdè nec improbè accommodari posse Mæcenati, præsertim quum vulgò Mæcenas molliter viueret & malè cinctus incederet: si quis autem non ferat tam liberam clientis cum patrono suo dictionem, fingamus, licet, notari Volteium Mænam Pompeij libertum, in quem Epodo quarta inuehitur acerrimè, tam propter longam tunicam, quàm vitæ mollitiem, vt eo loco videre licet. *Pastillos Rufillus olet.* Haud scio an Rufillus & Gorgonius, alter aromatarius oluerit pastillos, à temperandis diapasmatis, an coemtos haberet, nimis muliebriter munditiei studiosus; alter veterinarius tragiatrósue, dicatur olere hircum, quòd τὰ δύσοσμα plurimùm contrectaret, an, quòd omnino balnea & omnem cultum elegantiáque negligeret? Pastillus autē Flandricè nominari potest, een rieckballeken, Græcè à forma rotulæ τρόχισκος, aut à figura panis, ἄρτισκος. Ciceroni est reticulum, vt notauimus Satyra præcedenti. In Pseudacrone impresso habetur διαπλάσματα: cuius ego loco in Commentatore ex scriptis posui διαπάσματα, quòd hoc existimem ei loco esse congruentius, propter odores siccos: Quid autem discriminis sit inter διαπάσματα, καταπάσματα, quæ ex siccis odoribus, & διαπλάσματα καταπλάσματα, quæ ex liquidis componebātur, consulendi sunt medici. veruntamen hoc addam in studiosorum gratiam; medicos καταπλάσματα nominare, quæ ex herbis & contusis stirpibus aut decoctis, nullo oleo addito, parantur: secus autem in emplastris. καταπάσματα verò, seu διαπάσματα medicamenta sunt, quæ corporibus insper-

inſperguntur, præcipuè ad cohibendos ſudores: ſicuti Plin. ait lib. 13. cap. 2. Siccis odoribus conſtant quæ διαπάσματα vocantur. & lib. 21. cap. 19. de roſa. Diapaſmata, ait, inde fiunt ad ſudores coercendos, ita vt à balneis inareſcant corporibus, deinde frigida abluantur. *nil medium eſt.* propoſitio futuræ diſtributionis in fornicarios (vt ſic loquar) adulteros & mœchos. Medium autem capitur pro modo, mediocritate, virtute: vt ſententia ſit, omnes eius ſortis homines, nulla virtutis aut modeſtiæ habita ratione, cupiditates ſuas & libidines ſequuntur. *ſunt q. n.* hæc prior eſt pars Diuiſionis. eſt autem Helleniſmus pro εἰσὶν οἵ. *quarum ſubſuta t. t. i. v.* à Commentatore & aliis hic diſſentio, qui commentantur veſtem ſubſutam non diſcrepare ab inſtita, quaſi velit Horatius hæc denotare idem genus ornatus muliebris, putà, tenuem faſciolam ſiue limbum qui ſtolam ambiat; quod certè ita eſſe nequit, ait enim Horatius inſtitam cum veſte ſubſuta talos tegere. Vnde conijcio inſtitam eſſe ſtolam, cui ſubſuta, ſeu prætexta erat faſcia tenuis mollisque ſeu purpurea, nec differre aliter, quàm quòd alterum ſit Latinum ab inſiſtendo ſeu incumbendo pedibus, alterum Græcum, ἀπὸ τοῦ στέλλεσθαι, quod indutum ad pedes vſque demittebatur, vel ipſo Horatio teſte, vbi paullò poſt ait, ad talos ſtola demiſſa. Cui quidem ſententiæ aſtipulatur Ouidius, 1. de arte amandi inquiens, Eſte procul vittæ tenues inſigne pudoris, quæque tegis medios inſtita longa pedes. *Contrà, al.* altera diſtributionis pars. *olenti.* olido. ab olidis ſcortis. *fornice.* fornix, inquit Iſidorus, appellatus eſt, vbi proſtitutæ pudicitiæ mulieres ſtabant: hinc fornicariæ mulieres in ſacris, quas hic intelligit Horatius, inſano quodam furore ab aliquibus appeti. Nemo in vltima ſyllaba huius vocis, fornice, exiſtimet licentiam quandam eſſe poëticam, quod doctiſſimus quidam pluribus oſtendere conatur, quaſi ea produci deberet, propter ſequentis dictionis bina conſona: aliud enim docent canones verſificantium, qui talem vocalem extendi nolunt, niſi per licentiam. *macte virtute.* ἀρίσταρχώμα. eſt enim oratio collaudantis, & gratulantis ei, qui rectè feciſſe creditur. ita Græci, οὕτως ὄναιο. eſt autem caſus enallage, vocatiui, puta, pro nominatiuo, quale eſt illud Perſii, Cenſorémve tuum vel quòd trabeate ſalutas, pro trabeatus. *ſententia dia Cat.* Periphraſticôs, pro, ipſe Cato, vt epiſtola 12.

lib.

lib. 1. an Stertinium deliret acumen, id est, Stertinius. *venas inflat.* verbum aptum peni languido. alludit ad σατυρίασιν quandam siue tentiginem. *tetra libido.* impura, fœda, quòd fœdè polluat & perdat libidinosos. *descendere.* apposita vox, non quòd fornices semper sint in humilioribus, defossis seu depressis locis, sed quod Subura, vbi meretrices prostabant, erat in decliui inter æsquilias & viminalem: habet enim Marlianus de antiquitate vrbis Romæ lib. 1. cap. 7. à Quirinali verò plana Subura & valle Quirinali. &c. deinde lib. 4. cap. 15. Cliuus Suburanus in æsquilias præbens ascensum, à fine Suburæ initium capit. Postremò eiusdem lib. cap. 20. Subura, quæ inter æsquilias & viminalem iacet, principium habuit à foro Romano. &c. Hunc autem vicum frequentissimum scribit fuisse Iuuenalis, inquiens, Cedere namque foro, iam non est deterius, quàm æsquilias à feruenti migrare Subura. *Permolere vxores.* alludit ad Græcam Paronomasian μύλαδα μύλλειν. Molere autem vetus verbum est pro adulterare, subagitare, quo verbo in deponenti significatione vtitur alibi Ausonius, inquiens; Deglubit, fellat, molitur per vtramque cauernam. Hinc etiam molitores dicti sunt subactores, vt apud eundē, Quū dabit vxori molitor tuus, & tibi adulter. *audire est op.* facit attentionē docilitatemq. ab adulterorū voluptatibus impuris, periculis, & vario pœnarū genere, quò faciliùs boni omnes & animosiùs virtutem amplexentur, & honestè, temperatè modesteque vitam transigant. σωφροσύνη γὰρ, ἔφη ὁ Ἀρίστων. ἡ τῆς ψυχῆς. ἐστὶ ἀρετὴ δι' ἣν πρὸς τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος οὕτως ἔχουσιν, ὡς ὁ νόμος κελεύει, ἀκολασία δὲ τοὐναντίον, hoc est, temperantia virtus est, cuius opera moderationeque erga corporis voluptates ita affecti sunt animo, vt lex iubet, cui opponitur intemperantia. vide epist. 18. libri 1. ad Lollium. ἀλλὰ καὶ αὐτὴ μὲν μόνη ἀταραξίαν καὶ εὔδιον καὶ βίον εἰρηναῖον ψυχῇ παρασκευάζει, id est, sed & hæc quidem sola tranquillam, securam, serenam & compositam cum anima vitā adornat. *procedere rectè.* Apostrophe ad eos, qui gaudēt mœchis non rectè procedere, id est, non succedere omnia ex animi sententia. *vt omni p. l.* id est, quo pacto miseris modis afflictētur. *hic se precip.* hæc suppliciorum genera, hi metus, & effugia laboriosa subsequūtur. l. si adulterium. §. imperatores, ff. de adulter. & l. 4. de adulter. Nam quos marito liberū erat occidere, eos & verberibus cędere, & quauis parte corporis mutilare, aliisque, quas dolor suggesserat, pœnis, multisue punire licebat.

licebat, vt scribit Iuuenalis Satyra 10. Exigit autem interdũ ille dolor plusquam lex vlla dolori concessit, necat hic ferro, secat ille cruentis verberibus, quosdam mœchos & mugilis intrat. Est & de adultero cui nares erant abscissæ facetum & elegans Martiã. Epigr. li. 3. Quis tibi persuasit nareis abscindere mœcho? nil hac peccatum est parte marite tibi. Stulte quid egisti? nil hic tua perdidit vxor, quũ sit salua tibi mentula Deiphobi. *dedit hic p. c. n.* Aristoph. in Pluto. ὁ δ' ἀλοὺς γε μοιχὸς διὰ σὲ που παρατετίλεται, id est, alius autem adulterij condemnatus depilatur. vbi interpres, αὕτη γὰρ ἔφη, ὥρισο δίκη τοῖς μοιχοῖς πένησιν, ἀποραφανίδωσις καὶ παρατιλμός, οἱ γὰρ πλούσιοι χρήματα παρέχοντες ἀπελύοντο, hoc est, hæc enim definita pœna erat mœchis pauperioribus rhaphanismus (in Attide quidem) vulsura Athenis: nam diuites data pecunia absoluebantur. Illarum autem pœnarum descriptionem habet interpres Aristoph. in Nebulis. οὕτω γὰρ τοὺς ἁλόντας μοιχοὺς ᾐκίζοντο, ῥαφανίδας λαμβάνοντες καθίεσαν εἰς τοὺς πρωκτοὺς τούτων, καὶ παρατίλλοντες αὐτοὺς τέφραν θερμὴν ἐπέπασσον βασάνους ἱκανὰς ἐργαζόμενοι, id est, hoc enim modo mœchos condemnatos puniebant, acceptos rhaphanos immiserunt in podices ipsorum, & pilis euulsis cinerem calidum inspergebant, cruciatu satis graui eos afficiendo: *vt cuidam t.* Lambini emendationem ex vetustis codic. non possum non amplecti, quum & in codice Tons. τὸ cuidam expressè sit adscriptum, & in codice Carr. in dictione, ferro, maculata videatur vltima syllaba, atque pro, um, substitutum sit, o, fortassè notatur Carbo, quem Bibienus deprehensum fœdum in modum castrasse dicitur: Romanis enim, qui ingenuam violasset, virilia exsecabantur. *tutior at q.* non temerè tamẽ leges permittunt in quamuis libertinam, petulantiam suam exercere: Nam alia est in concubinatu patroni, alia nequaquam: quæ autem sese patroni concubinam esse nõ patitur, in eam stuprum non cõtrahi Papinianus ait l. 16. §. 1. ff. de his vt qui indig. Sed quę est patroni concubina, in ea committitur adulterium, siue stuprum, (hæc enim duo Iurisconsultis sunt eiusdem notæ) nam matronæ nomẽ nõ amittit. l. si vxor, §. 1, ff. de adulter. etiãsi matrisfamilias honestatem non retineat, quum obsequiũ patrono debeat: Vnde Seneca li. 4. controuersiarum, ait, Memini illum, quum libertum eum defenderet, cui obiiciebatur, quod patroni concubinus fuisset, dixisse, impudicitia in ingenuo, crimen est; in seruo, necessitas; in liberto officium. Imo nec in ingenuas mulieres stuprũ cõmittebatur, quæ cor-

pore palam quæſtum facerent, atque iccirco in concubinatu haberi poterant l. 3. ff. de concub. *libertinarum d.* verbum dico in epexegeſi habet peculiare quiddam, nam & in accuſatiuo reperitur. Cic. ad Atticum, Non fuit apud me Cornelius, hunc Balbum dico. Et in aliis caſibus. Quintil. Incipiamus ab eo, qui cum frequentiſſimus eſt, tum longè pulcherrimus, tranſlatione dico: hic autem genitiuo additur, libertinarum dico &c. *at ſi qua res. εἰ τῇ.* Sententia huius eſt, ſi Saluſtius vellet eo modo bonus atque benignus eſſe, qua, id eſt, quo modo, res, facultates, bona &c. quomodo ratio, honeſtas, boni mores ſuadent, hortantur, monent, & quomodo licet ei eſſe modeſtè munifico, hoc eſt, nõ profuſè & largiter, ſed munera donaret moderatè, & quantum ſatis eſſet, ſi rationem audiret &c. *at ſi qua.* qua, in Tonſano cod. id eſt, quatenus. In Carr. qua, id eſt, in quantũ. at ſi quis exponet, qua, id eſt, qua ratione, per me quidẽ licebit, ſed parũ placebit, durius enim id mihi videtur, ſi qua ratione ratio ſuaderet &c. Vide nũ, qua, per pleonaſmũ redundet: ſicut in illo Virg. Ne qua ſcire dolos, mediúſue occurrere poſſit. Idẽ, Si qua fata ſinãt. *munifico.* ſic habent omnes codices præter Carr. & Buſl. qui habent munificũ. *hoc amat, hoc laudat.* cod. Tonſ. Carr. Mart. & vnus Bland. habẽt, hoc amat & laudat. *vxoribus vnquã alienis.* duæ formæ ſunt vxoris, vt ſcribit Cic. in Topicis, altera vxor tantũ, altera vxor materfamilias. Boetius interpres, tribus modis, inquit, vxor habebatur, vſu, farre, coemtione, ſed ea ſola erat vxor materfamilias, quæ per coemtionẽ veniebat in manũ viri: aliæ duæ vxores quidẽ & matronæ, ſed nõ matresfamilias: poteſt itaq. Marſæus intelligi per alienas vxores demõſtrare nõ matresfamilias modò, ſed & eas quæ matronæ cenſebãtur, quales erãt ancillæ in concubinatu patroni. *an tibi perſonã.* in hoc incumbit Horatius obnixè admodũ, vt Marſæus & eius ſimiles tandẽ reſipiſcant, & in rectã viam redeant, neq. id ſibi proponant, ſolum eſſe extimeſcendum, fugiendúmque, quod legibus adiuncta pœna vetitum eſt, putà mœchari, & matronas ſectari, verùm etiam quicquid vbique gloriæ, & exiſtimationi parùm conducit: vtitur autẽ hac ratione Syllogiſtica, Quicquid vbiq. officit, hoc eſt, quod per ſe & ex ſui natura malũ eſt, hoc vehemẽter euitandum eſt, at cum matronis, mimis, meretricibus deperdere famam, rem patris oblimare &c. omnino malum eſt, itaque peribit malè qui tantum ſcelus à ſe non depellit. *Quid intereſt.* Marſæus videtur nonnihil indignari, quòd Horatius

malum

malum aliud, alio dicat esse detestabilius, quum ex opinione Stoicorum peccata sint æqualia: sed non videt miser se huius contentionis auctorem esse, qui mœchari quidem metu pœnæ vitandũ putet, nõ etiam cũ mimis, & meretricibus, nomẽ in discrimen vocare, & bona consumere: quod etiã si impunè liceret, tamen reipsa ab alio non distat. Quare quum sentiat Horatius ei se esse ludicro, eúmque argutari potiùs, quàm rem ad viuum resecare, vt vicissim eum illudat, vtitur exẽplo Villij, qui non facti quidem, sed personæ nomine graueis pœnas dedit. *matrona, ancilla peccésue to.* sic habent omnes codices scripti, non etiam peccésne. Matronam hic significari opinor vxorẽ matrem familias; Ancillam, libertinam quæ est in concubinatu patroni, cui ex officio ancillatur; Togatã, in fornice meretricem. *Infausta.* ex adiecto, seu (vt fertur) ex personæ circumstantia crimen maius, nempe quòd matrona nobilis. *mutonu.* muto membrum virile apud Lucilium teste Festo, & mutonis manu perscribere posse tagacem, id est, furunculũ: hinc est mutonium, amuletum contra inuidiæ fascinum. Arbitror certè è Græco deductum esse, & metaphoricôs accipi pro, pene, nam μύτις μυτίδος, násus est in marinis piscibus Aristotele teste de Sepia, ait enim eam ἐν τῇ μυτίδι τὸν θορὸν ἔχειν, id est, in naribus habere semen: sed & μύρτον, est caruncula in pudendis muliebribus, quæ mutoni respondet vnica dẽmta littera. *quid vis tibi.* lepida prosopopœia, qua muto per remotionem culpę, fingitur interrogare Villium. *animus.* pro ea affectione quæ sub se habet voluntatem, iram, cupiditatem. *deposco.* tanquam rem debitã. *conferbuit ira.* quum incendor libidine. ὀργῶσα πρὸς σύλληψιν, Gaza ex Aristotel. *at quanto m. m.* ἐπίδειξις ἐπιφωνηματικὴ τῆς αὐταρκείας, demonstratio eius quod satis est per acclamationem: cui conuenit illud Epicuri apud Stobeum: χάρις, ἔφη, τῇ μακαρίᾳ φύσει, ὅτι τὰ ἀναγκαῖα ἐποίησεν εὐπόριστα: τὰ δὲ δυσπόριστα, οὐκ ἀναγκαῖα, hoc est, gratia, inquit, habenda est naturæ bonę, quæ necessaria parabilia fecerit, difficilia autem paratu, nõ necessaria. *pugnantiáq. istis.* Hellenismus. τὰ μαχόμενα τούτοις. *ac non fug. pe.* ab adiunctis contrariis: bona sunt, ergo petenda; mala, ergò fugienda: in quibus quùm reipsa nulla sit concordia, fit, vt in huiuscemodi perditis, in quibus ratio obnubilata est, pessima quæque pro optimis habeantur. *tuo vitio, rerum.* nullis rationibus assequi valeo aut commentatoris expositionem, aut eorum qui ad eius vestigia se composuere, eorum putã, qui hic rei vitium manifestè edisserunt esse eius rei inopiam &

egestatem: quasi verò, si quis careat, aut Phasiano aut vino aut fœmina, is laboret, id est, contaminetur aut inficiatur earum rerum vitio, quùm ipsæ res in se sint bonæ, puræ & incorruptę, &, quas ne contigit quidem: nam si contaminatæ sint & vitiatæ, eísque vsus sit, sua ipsis argumenta libenter concesserim; quùm sit indubitatum imbuta rebus impuris vitiatísque corpora corrumpi: secùs autem, non facilè quis me in id inducat vt credam, id quod pro voto non adest, mihi in vitio esse, adeò vt hinc malus habeat aut grauiter corrigẽdus. Verùm hoc ego senserim verius, esse rerum vitium, à quo res vitiosæ, malæ, & corruptæ dicuntur, iuxta illam Cic. disputationem in De fin. bon. & mal. 3. Qui virtutibus igitur, inquit, rectissimè mihi videris, & consuetudinem nostræ orationis, vitia posuisse contraria: quod enim vituperabile est per seipsum, id eo ipso vitiũ nominatum puto, vel etiam à vitio dictum, vituperari. Nunc ex hac notatione vide, quæso, num rei alicuius vitio laborare, sit hic in defectu boni seu virtutis esse? Quare huiuscemodi expositione valere iussa, dicemus Horatium, quod iamiam ex thesi, nimirum Villii exemplo, ostendit, idipsum facere nunc generatim ex hypothesi: vtpote omnes laborare suo vitio, qui sibi non imperant, sed affectus sibi imperare sinunt, rerum autẽ vitio, quando sibi negatis & illicitis vtuntur fruuntur, vnde scelerati habentur & infames: atque hac ratione duabus de causis culpandi castigandíque sunt adulteri, quòd neque modum in libidine à natura imperatum seruant, neque à consectandis matronis se continent, quæ tamen eis sunt maximo malo & periculo. Quòd autem hunc locum sit aliter interpretatus Commentator, id ideo accidisse puto, quòd Ethici τὴν κακίαν (quod Cic. 3. de fin. & Tuscul. 4. vitium mauult quàm malitiam nominare) defectu metiãtur & excessu, qui vterque ratione medij, (quæ virtus est habitus animi rectæ rationi consentaneus) quùm in vitio esse dicatur, visus est, Acron, neglecto animi bono, defectum quidem egestatem inopiámque, excessum verò interpretari copiam & rerum abundantiam: in qua etiamnum sententia paullò pòst iudicat esse Horatium, vbi ait: Num tibi quum fauces vrit sitis &c. sed fallitur, non enim de rei vitio, aut (vt volũt) defectu ibi loquitur, sed de delectu: vt putà, quòd amator, quùm possit in libertinam sese effundere, nihil quàm matronam desideret. *Quare ne pœniteat*, clausula superioris argumenti, qua hortatur, Sallustium vt rerum vitio ne laboret, missas matronas faciat, quarum consectatio

ctatio plus laboris mali, id est, contumeliæ, ex multis periculis & infinita molestia, quàm voluptatis conferre possit earum contrectatio fruitióque. *nec magis h.i.n.n.* Occupatio per μείωσιν: ait ornatum quidem & splendorem corporis cõmendare formam, sed non promouere voluptatem, nec corpus efficere delicatius. *sit licet hoc Cher.* horum trium versuum sese continuò subsequentium varia est lectio. Tons. cum Carr. codice habet sit licet, ô Chærinte tuum, &c. Bland. vnus, sit licet hæc Chærinte tuum. Martinius cum reliquis. sit licet hoc Chærinte tuum, tenerum est femur, aut crus rectius, atque etiam melius persæpe togatæ est. quam postremam existimo esse probatissimam. Verùm vt ad declarationem versuum veniamus, mihi videtur hæc apostrophe vel præferre amorem masculum amori matronarum ex obliquo sub persona Cherinti scorti delicatissimi: vel dirigit ad nobilem aliquem Romanum (pœne dixerim Mæcenatem, eò quòd eum delicatè Chærintum nominet:) quandoquidem pergit in eodem argumento de matrona & togata, ad finem vsque Eclogæ: Præterea vtitur δεικτικῶς τό, huic, pro delicatula matrona, insignique cùm genere tùm forma, & ornatu: idque contendere videtur, vt nobilem illum deterreat à mœchatu, propterea quòd sub externo habitu splẽdido, contecta sint multa deformia, putidáque. Versuum autẽ hic ordo est. O Cherinte, femur neque est magis tenerum, neque crus rectius huic matronæ, quam deperis, licet sit inter virideis nitidósque lapillos, quàm sit hoc tuum supp. femur: atque etiam persæpe rectius est & melius togatæ quàm matronę: atque ita subintelligitur particula electiua, quàm, ac, aut, similis: quòd loquendi genus, nec Græcis in τῷ, ἤ, nec Latinis multùm est infrequens: vt apud Varronem de re rustica. Non minores oportet inire bimas, vt trimæ pariant, id est, quàm bimas. Liu. hostium plus mille cæsi. Terent. auctore Quintiliano, Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. Idem. Plus millies audiui. Plin. 5. Torrentes verò amplius centum &c. Si verò sit qui legere volet. sit licet, ô Cherinte tuum, &c. non iudicabo eum facere ineptè. *adde hæc q. m.* Imo, inquit, togata non femur solùm mollius aut crus rectius, sed totam ipsam mercem sæpe gerit probatiorem, hoc est, totum corpus, sine vllo naturę vitio, sanũ & integrũ, nullo artificio, nullis lapillis, purpura nulla cõmendatum, nec vllis deniq; pigmentis fucisue infectum, de quo, vt ne dubites, id apertè totum, si voles, ostendit: non enim, matronarum instar, aut eã tantùm

corporis partem palam habet & ostentat quæ honesta est, pulchra & elegans: aut solum quærit in propatulo non esse, quæ visu sunt aut contactu turpia deformiáque, sed totam ipsam mercem tuis oculis, & sensibus habet expositam. Hic ei non libenter subscripserim, qui mercem interpretatur partem corporis pudendam: nam si neque turpia celet, neque solum detegat, venditétue quod illecebrosum est, me hercule, corporis omnia membra habet venalia, alia in vsum, alia in commendationem formæ, ad concitandam Venerem alia. *nec si quid ha.* hæc à partibus corporis, aliis non ad ostentationem, libidinis ergò, denudatis, aliis non celatis turpiter, est quædam epexegesis totius mercis, hoc est corporis venalis. *Regibus hic mos est.* Perpulchrè hanc comparationem equi ad fœminam, præsenti argumento accommodat, vt edoceat Romanos quid in consectandis fœminis facto opus sit, ne cum ingenti nominis & rei dispendio cadant in infinita pericula atq; horrenda mala, quãdo neglectis aliis corporis partibus, solius faciei & capitis gratia, insanis quibusdam conatibus matronas consectantur potiùs, quàm togatas, quas nudas tamen inspicere licet. *opertos inspiciunt.* apta comparatio hipponetarum ad gynæconetas siue mulierum captatores, qui simili fere cura & industria, hi mulieres, illi equos, æstimant, nimirum ex inspectione formæ & totius corporis integritate, quo argumẽto togatas nudas, matronis sola facie detectis, præferendas iudicat. Verùm vniformis scriptorum lectio, nonnihil parit obscuritatis: habẽt enim omnia, τὸ opertos, contra Pseudoporphyrionẽ, qui legit, apertos, cum vulgatis aliquot libris; quorum lectio primo obtutu apertior est, & præsenti comparationi fortasse magis consentanea, quod lectori pluribus ostendere non est operæpretium: Nam si sit vtile opertos equos inspicere, non inutile quoque erit decipi, matronásque opertas consectari, togatis nudis valere iussis. Quod quàm sit alienum ab Horatio, & Virg. 3. Georg. & sensu communi, nemo non intelligit: at tamen ab antiqua lectione discedere, nefas est, quam quidem vt cõseruemus integram, neglecta interpunctione ceterorum codicum, puta, *regibus hic mos est, vbi equos mercantur, opertos inspiciunt*, &c. sequemur eam quę τὸ, opertos, apponit verbo mercantur, hoc modo, vbi equos mercantur opertos, inspiciunt &c. quam lectionem ostendit codex Tons. & Carr. *opertos.* tectos, ornatos, aut, si mauis, phaleratos. sic Seneca epistola 47. Quemadmodum stultus est, qui equum emturus, non ipsum inspicit, sed

stratum

ſtratum eius ac frenos &c. *facies.* ſpecies, pulchritudo, quæ eſt in liniamentis & ſymmetria earum partium, quæ ad primum obtutum ſeſe offerunt. *emtorem inducat.* quod in matrona facit aperta facies, quæ ita pellicit, fallit, perdit, & enecat incautos, vt de reliquis partibus nulla plerũq. ſit cura. *molli fulta p.* ſi malos pedes habeat: κακοπτὺς δ' εἴη, inquit Xenophon. *ne cor. o. L.* Lyncei, habet codex Bland. vetuſtiſſ. quem ſequuti ſumus, cũ Eraſmo, qui & contemplans, cum Glareano, putat eſſe legendum, ſed ea lectio in nullis eſt cod. antiquis. *depugis.* ſic habent omnes Bland. codices, in quibus υ, fere per, u, ſcribitur. *matronæ p. f.* ἀντιπόδιον. *hoc facit inſa.* nitimur enim ſemper in vetitum, & cupimus negata: neque quod licet, libet, inquit Seneca. *tum officient res.* ſic habet codex Bland. antiquiſſ. reliqui omnes ſcripti, *officiunt.* vnus autem Bland. habet, *dum officiunt res.* quam etiam lectionem ait Turnebus ſe inueniſſe. *cuſtodes, lectica.* hæc eſt enumeratio earum rerum, quibus, tanquam vallo, eſt matrona circumdata. *ſtola demiſſa.* ſuprà diximus ſtolam Latinè dici inſtitam. *circumdata palla.* pallam non ignoramus haberi pro peplo, ſeu matronæ indumento, teſte Non. Marcello: Verùm hîc opinor accipi pro limbo, quam veſtem ait paullò ſuprà eſſe inſtitæ ſubſutam. *Lectica.* ſcribit Commentator lecticam eſſe vehiculi genus, nimirum, quo nobiliores matronæ per publicum deferri ſolebant. Sueton. in Othone, ſellam muliebrem, Tunc, ait, abditus properè, muliebri ſella in caſtra cõtendit &c. *ciniflones.* hi & cinerarij Catullo nominantur. Hoc autem officium ſeu miniſterium dicit Soſipater eſſe muliebre. Columella capitum & capillorum concinnatores. Tertullianus ſtructores capillaturę nominat: Græci Βοστρυχοπλόκους καὶ κομμώτας. *Altera nil obſtat.* putà togata per ἀντίθεσιν, quam Coas veſteis indutã, tibi pœnè nudam intueri licet, ita vt nil prætereà ſit obſtaculo, non cuſtodes, lectica, ciniflones, non toga demiſſa &c. Eſt autem Coa veſtis, à Co, inſula: vbi non minùs quàm in Ceo inſula ei propinqua, ſubtilioris veſtis amicula, arte lanificæ ſcientiæ prima, vt ait Solinus ca. 12. ex Varrone, in ornatum fœminarum inuenta eſſe probabile eſt: Nam Coas veſteis, à bombycinis quidem nihil differre (quas tamẽ à ſericis ſeparant) graueis auctores voluere. Huiuſcemodi autem veſtem nominat Petronius nebulam lineam, pro tenuiſſima & ſubtiliſſima, inquiens, palam proſtare nudam in nebula linea. *Altera nil obſtat.* Lambinus Hypodiaſtolen collocandam credit poſt pronomen, tibi; at ſcripti, quos legi, codices

omnes habent interpunctionem post verbum obstat; & eo etiam modo refert Linacer de emendata structura li. 6. verùm (meo quidem iudicio) parùm interest. *Cois tibi.* per eclipsin præpositionis, in. Sic & Ouid. Siue erit in Cois, Coa decere puta. *ne crure malo.* curuo. *pede turpi.* magno & deformi. Codex vnus Bland. habet, vt nudum. quam lecturam si quis probet, sic ordinandam censuerim: Nam in Cois ita pœne videre est eam, vt nudum latus (Synecdochicôs) oculo metiri possis &c. *pretiúmque.* pretium suæ merci præfigi solet, quando ea venalis est: quemadmodum vino vendibili sua edera. Rogat autem togata amatorem, velítne sibi poni insidias, non minus à se quàm à matronis, quæ pro merçe venalitia, id est, vsu corporis, priùs exigunt pretium, quàm eam inspexerint, num proba sit. *leporem venator vt alta.* Sectator matronarum respondet togatæ, venatoris instar, acquisitu difficilia amare se & persequi, non etiam quæ in medio posita sunt, quibus nullo labore frui licet. *In niue sectetur.* sic scriptum est in omnibus codicibus præter Carr. in quo ponitur, sectatur, sed aliud Lambinus præfert, quod & conuenientius arbitror, vt sit potentialis modi: hic etiam num Lambinus pro, cantat, sua opera & industria reponit, captat: Sed ea de re priusquam disseramus, lectorem monere necesse est, hoc à meo more penitus esse alienum, vt in veterum scriptis antiquis quicquam immutandum iudicem pro arbitratu, nisi res vrgeat, aut inter se scripta non constent: Nam contrà quicquam conari, nimis est hominis temerarij: adeo vt mihi potius ignosci, si quid non assequor, quàm pœnitendæ sententiæ culpam deprecari velim. Non hæc dico quasi non sæpius errare me posse existimem, aut veluti pro oraculo habenda velim quæcumque à nobis proficiscuntur: quùm non inficier nihil humani à nobis esse alienum iuxta Comicum: Sed de iis loquor, qui quæuis scripta, quouis iudicio inuertunt & mutant, vt imperitis sapere videatur: In viris autem doctis, huiuscemodi philautia & ambitio locum nullum habere potest, vt quibus multa & varia lectione, difficillima quæque & corruptissima vel nullo labore sunt aperta, vel suæ sententiæ restituta: aut si aliter ab iis fieri nequeat, ita sunt reparata, emendatáque, vt doctissimo cuique probentur. Qualem certè hoc loco animaduersionem à Lãbino præstitam non possum multis nominibus non commendare in verbo, captat, posito pro cantat, ita vt peritissimo cuique prima fronte grata & non parua laude digna videri debeat:

beat: verùm si non improbabili coniectura adnitar verbum, cantat, (pro omnium veterum codicum laudabili consensu) reddere suo loco, hoc ita confido Lambinum accepturum (nemo enim vnus aduertit omnia) in eamque partem interpretaturum, qua me patior ab eo castigari, si quid à me minùs rectè aut dictum aut scriptum notarit: Cædimus enim scriptores, inque vicem præbemus crura sagittis. Quare vt ad institutum reuertar, & huius loci sententiam difficilem, mehercule, & tenebrosam, quantum possim, elucidem, hanc accipe cum ordine sententiam; Venator vt nolit tangere leporem, sic, (δεικτικῶς, ostendendo, putà, togatam domi suæ expositam cunctis amatoribus) positum in cubili suo, sed cantat, id est, cantu buccinæ ciet, vt sectetur per altas niueis fugientem, & apponit sibi captum, fruiturque iucundè, meus est amor huic similis &c. hic vide ἀπόδοσιν concinnam, Venator nō vult tangere seu capere leporem in suo cubili positum, Amator transuolat togatam in medio positam, Venator cantu sectatur fugientem, Amator fugientia captat &c. Hanc autem commentationem satis quidem (vt nobis videtur) aptam ad verbum cantat prò fide omnium codicum, suo loco stabiliendum, quum D. Woulardo Blankebergano communicassem viro eruditissimo, nec non in Horatiana lectione versatissimo, nec post multam contentionem penitus inter nos conueniret, postridie eius diei per puerū misit ad nos suū hoc scriptum extemporaneum: Reuersus heri domum à nostro congressu, ac sumto prandio ad focum, quem, vt fert anni tempus, & valetudo mea postulat, luculentum extruo, desidens, cœpi cogitare, vt aliud ex alio incidit, etiam de nostra concertatione super loco Horatij de cantione amatoris, vt mihi semper visum est, & experiri meditando, an aliquid diuinare possem, post heroas eos, ac giganteos venatores, qui magnas etiam siluas indagine cingunt, & magnis canum molossorum laconicorúmque turmis stipati, putant nullam quamtumuis feram feram eos effugere posse, Turnebum dico & Lambinum & Cruquium nostrum quoque: an aliquid, inquam, non oculorum perspicuitate, qui vel talpa cæcior sum, sed sagaci odoratu; quo si me negem aliqua ex parte donatum, putiditate mea ingratitudinis erga Deum, à quo omnia procedunt bona, reus merito videri possim, assequi valeam, quod illos altioribus rebus intentos effugerit: Et mihi videor aliquid assequutus, ac genuinum sensum Hora-

tij ex tenebris eruisse, μὰ τῆς φιλαυτίας ἐμῆς, aut veriùs φιλαυτίας; sed te iudicem constituo. Si enim, vt, aduerbium accipiatur qualitatis, non comparationis, pro qualiter, & quomodò, omnis mihi videtur sublata difficultas, hoc sensu, cantat amator, qualiter venator leporem in alta niue sectetur, quem in suo latibulo delitescentem nolit vel tangere. vt videatur allusum ad cantionem quamdam vulgatam de generosis venatoribus: Sicut alibi cantionis meminit puerilis, quam næniam vocauit: Et extat in epigrammatis Græcorum puerorum trocho ludentium τὴν νυκτὰ σαῦτον ἔλα. hoc modo seruatur fides antiquis exemplaribus, à quibus non temerè discedendum est, & sententia est clarissima: ac sic etiam locutus est Virg. in Sileno suo de Sileno, Namque canebat vti magnum per inane &c. Apponit, autem cum Turnebo pro, addit, accipi debet, imitatione Græcorum: sic Ciceroni est προστίθημι, pro addo etiam: Item li. 1. Od. 9. lucro appone: In Pseudulo act. 1. sc. 3. Indunt coriandrum, fœniculum, allium, atrum olus, apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum &c. Terent. in And. act. 2. scen. 1. Quum is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi. Cic. 1. in Verr. Custodem, inquit, Tullio me apponite. Ita apponit, hoc loco, pro addit, est velut declaratio quædam cantionis, aut applicatio veriùs ad rem præsentem. Hæc te celare nolui, etiamsi cæcus iter monstrare videar: Quod autem attinet ad duo illa venationum genera quæ hic Horatius tangit, etiam omnibus hodie sunt in ore, legitima venatio & illegitima, quod nostri dicunt, ghetwep ende onghetwep. Et ferina longa cursitatione lassitudinéque ita tenerescens, vt propemodum putrescere videatur, in summo est nobilibus pretio: contrà illegitima illa venatio, feram baculo venatorio in suo cubili conficere, adeo est contemtui, vt magni conuitij & ignominiæ loco vocentur cloppeerders nostrate lingua, à percutiendo & impingendo. Simile dictum audiui sæpissimè ex ore D. Andreæ à Claerhout, D. de Ardoye cognati patruelis Mæcenatis nostri piæ memoriæ, D. Iacobi à Claerhout D. de Maldeghem &c. numquam cepisse se leporem, quin captum iam, & visceratione canum datum, vellet iterum restitutum in pedes, vt noua voluptate se reficeret. boni consule nostras ineptias si non faciunt pro stomacho tuo, ac bene vale Cruqui carissime. Tuus Arnoldus Woulardus, alias Motorius. Ceterùm paucos post dies, quando intelligeret ex Pantino nostro

ſtro (vt qui mecũ ſentiret) nobis non videri hæc verba, cantat, & apponit, eſſe ad amatorem ſed venatorem referenda, protinus aliud meditatus, vt eſt ingenio vir ſagaciſſimo, id litteris mandatum per puerum iterum ad nos deferri curauit, quod hic appoſitum vides. Dies diem docet, ac poſteriora meliora, vt habet Prouerbium. A proximo noſtro litterario congreſſu poſtridie me adiit Pantinus noſter, qui pro ſua humanitate me crebro inuiſit, vt excutiat mihi ſolitudinis tædium, ac refricuit memoriam loci Horatiani, de quo tres iam egimus, nec adhuc planè conuenimus, nam non vſquequaque etiam id quod nuper excogitaui, ei placere intelligo: & quia omnino perſiſtis adductus veterũ interpretũ auctoritate, vt, cantat & apponit, pertineãt ad venatorẽ non amatorẽ, cœpi apud me iterum cogitare de inuenienda commoda aliqua ſententia, ſeruata vbique, etiamſi ſubſannet doctiſſimus Lambinus, antiquorum librorum auctoritate, & interpretum diligentia, ac tandem aliquid mihi videor aſſequutus, hoc modo, Venator cantat, id eſt, cantu ſignum facit ad leporis inſectationem. Solent enim domo egredientes venatores (quamquam non omni ex parte nobis in venatione cum veteribus conueniat) leporarij ſtatim velut auſpicium quoddam facere ſono buccinæ aut cornus (vt intelligentius cum Plinio loquar) partim ad excitandos ſocios & συνθηρευτὰς, partim ad colligendos canes, qui ſparſim ſeruantur in villis, quos numellis colla vltrò præbenteis iuxta ſe habent, donec eò ventum eſt, vbi venandum putent, ac vinculis abſolutos dimittant ad excitandum leporem, quem capiendum maioribus canibus, & præuelocibus, vt vocat Plinius, obiiciunt, quos à celeritate, qua ventos etiam ſuperent (quæ vſitata poetis eſt hyperbole) noſtris videntur **wynden** dici: quum alij qui tardiores, ſed ſagaces, à curſu, non, vt alij, a volatu, **lopende honden** dicantur. Quantopere autem laborioſa hæc venatio ſit veteribus probata, vel ex ſolo Horatio patet; leporem ſectatus &c. ſaty. 2. lib. 2. Item: Cum labor extuderit faſtidia, ſiccus, inanis ſperne cibum vilem &c. & alibi, Romanis ſolenne viris opus vtile membris & famæ. Et, Vt pariter cœnes pulmenta laboribus emta &c. Quid? an non hic occaſio eſt iterum ineundi conuiuium poeticum, aut etiam venatorium, vt nuper cum Pantino & Nanſio communibus amicis noſtris? atque adeò vtinam dignetur quoque nobis adeſſe D. Iudocus Maldeghemius D. de Leiſchot,

ſchot, & maioris & minoris venationis omnia pernoſcens myſteria: Quem etiam Dux Albanus poſt heroa noſtrum D. Iacobum à Claerhout, dignum putauit, quem venationi Flandricæ præficeret. Hæc tibi ſomniabam poſt mediam noctem, quando veriora dixit Horatius ſomnia ex ſententia Hippoc. Speróque pro meâ ſtultitia & philautia, vt me ob inuentionem inauretis, aut ſaltem, quia hoc arrogantius eſt, inargentetis; Nam Pliniana verba etiam aliud agenti, ob aſſiduitatem occurrunt. bene vale amiciſſime Cruqui, & boni conſule noſtra ſtudia, quæ tibi non tam ſudant quàm ſomniant. Tuus Motorius. Ex his itaque noſtris & D. Woulardi commentis, Lector candide, ſi tuo ſtomacho non ſit factum ſatis, ita vt iudices in verbo, cantat, nobis potius & antiquis ſcriptis omnibus aſſentiendum, quàm Lambino in verbo, captat, ſaltem hoc tibi perſuaſum eſto, nos foreis aperuiſſe, vt fertur, ad vlteriorem coniecturam. *hiſcine verſiculi.* hæc verba ſunt Horatij ſuaſorij generis, ab vtili, honeſto & neceſſario, cum tacita obiurgatione, ab inutili, inhoneſtóque. hiſcine (ſic habent omnes ſcripti libri quos legere mihi contigit) verſiculis, amatoriis cantionibus ad illiciendam captandámque matronam, venatoris in morem, arbitraris elapſa præda, condimentóque naturæ neglecto, dolores, æſtus, tentiginem libidinis fomitem ceſſare, nullóque adhibito medicamine extingui poſſe? Studéſne cum natura pugnare, quæ ſtatuat, id eſt, ſtatuere tibi & imperare modum debet, quo ſuæ neceſſitati ſuccurras? quem ſi in togatis nolis, & in matronis aſſequi non poſſis, dolebit ne natura, & ferre non poterit? Perpulchrè docet Horatius eam naturæ neceſſitatem omnibus eſſe ingenitam, vt curemus quibus ad vitam opus eſt, inutiliáque reſcindamus. Quare ſi non libidini voluptatíque ſeruiamus, ſaltem naturæ intra præſcriptos honeſti limites reſpondere conemur. *e pectore tolli.* ſic habet codex Bland. antiquiſſimus, quem ſequutus ſum, præcipuè propter euphoniā. *ſtatuat.* ſtatuere debet, vt ſit modi potentialis. In hoc etiam ſequutus ſum ſcriptos codices. *num tibi quum f.* demonſtrat argumento inductiuo, neceſſitati, non etiam voluptati parendum. Ex his verſibus ſumta eſt ea iuterpretatio, quam paullò antè confutaui de rerum vitio. *tument tibi quum.* hoc vitium Græcis ῥοπάλισμος καὶ τίτανον nominatur, τάσις τῦ αἰδοίυ, Galeno De locis affect. li. 6. cap. 6. item li. 9. *Non ego nam q.* Nam quicquid à natura nobis

nobis datum est, hoc firmum, solidum, & cum summa tranquillitate animi (si moderatè sumatur) coniunctum est. Contrà, Quicquid à natura deuium est, sectaturque vehementem illam, & inordinatã ὁρμὴν, hic nihil habet vita sedati, nihil recti, sed tumultuosa omnia, vana & improba omnia. *namque parabilem*. à sua persona suadet parabilibus vtendum, negligendáque difficilia: ea autem qualia sint, in sequenti versiculo describit ex adiunctis signis, Temporis quidem, vbi dicit matrona, veniam quidem, sed paullò pòst; Pretij verò, quùm ait, veniam, sed non tam vili: Occasionis autem, inquiens, veniam, si vir exierit: talem matronam sub persona Philodemi optat rudioribus, & moræ minùs patientibus, se verò malle potiri ait commodiore, faciliore, candidiore, mundiore, minus fucata, & ad naturæ meliorem non effictá formam studio industriáque. *Gallis hanc Philodemus.* fuit hic Philodemus Epicurus (vt Strabo scribit) patria Gadaræus: quem Asconius Pedianus in oratione Cic. pro Lucio Pisone, scribit Epicuræum fuisse ea ætate nobilissimum: Sed arbitror apud Asconium legendum esse pro Epicuræum, Epicurum dictum, vt habet Strabo, vel hunc ex illo restituendum: tamen Epicuri cuiusdam (quem etiam Gargettium nominat) frequens est mentio apud Stobæum. Huius autem Philodemi carmen amatorium ex ceteris li. 7. Epigrammaton desumtum hic apposui. *ἡ κομψὴ, μεῖνόν με, τί σοὶ καλὸν οὔνομα; ποῦ σε ἐστὶν ἰδεῖν; ὃ θέλεις, δώσομεν: οὐδὲ λαλεῖς; ποῦ γίνῃ; πέμψω μετὰ σοῦ τινὰ, μήτις ἔχει σε; ὦ σοβαρὴ, ὑγίαιν'; οὐδ' ὑγίαινε λέγεις; καὶ πάλι, ἐπάσι σοὶ προσελεύσομαι: οἶδα μαλάσσειν καὶ σοῦ σκληροτέρας. νῦν δ' ὑγίαινε γύναι.* Quod fere ad verbum sic vertimus. Comtula quæ? me operire; tibi quod nomen honestum? heus vbi tè? quoduis, accipe: non loqueris? Quò vadis? comitem dabo: numquis habet te? Crudelis, salue: me ecquid auere iubes? Quin rursum accedam, noui mage dura mouere pectora; nunc sana sis mihi mente precor. *hæc vbi supposuit.* Codex Tonsanus habet, dextrum corpus mihi læuo; quæ lectio conuenit cum simplici facilíque modo concumbendi, quem describit Ouid. de arte amandi li. 3. Mille modi Veneris, simplex minimíque laboris, Quum iacet in dextrum semisupina latus: Et hæc lectio videtur esse vera genuináque, quandoquidem fere hic enumerat cetera quæ coniuncta sunt commodæ Veneri. V *pallida.* ve, hic auget, vt habet Comment. cui consentit Festus ex aliquorum sententia

in voce,

in voce, vegrande, inquiens, vegrande significare alij aiunt, malè grande, vt vecors, vesanus, mali cordis, maleque sanus: alij paruum, siue minutum, vt quùm dicimus vegrande frumentum &c. Quod autem dicit vegrande, malè grande; τὸ malè, ex sententia Sosipatri in aduerbiis, interpretor valdè; ita vepallida, non miserè, sed valdè pallida. *doti deprensa.* Nam adulterij conuicta mulier, dotis parte multabatur: Quod etiam ante legem Iul. Valer. Max. lib. 8 cap. 2. seruatum indicat; referens quoddam Marij iudicium: Enimuerò adulterij damnatæ dos non publicabatur, hoc enim quinque legibus tantum scribit Vlpianus sancitum, Maiestatis, Iuliæ, vis publicæ, parricidij, veneficij, & de sicariis. leg. 3. ff. de bon. damn. vt scribit Bressonius ad L. Iul. de adulter.

SATYRA III.

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Vt nunquam inducant animum cantare, rogati:
Iniussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quidquam proficeret: si collibuisset, ab ouo
Vsque ad mala citaret, Iô Bacche, modo summa
Voce, modò hac, resonat quæ chordis quattuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut, qui
Currebat, fugiens hostem: persæpe velut, qui
Iunonis sacra ferret. habebat sæpe ducentos,
Sæpe decem seruos: modò reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens: modò sit mihi mensa tripes, &
Concha salis puri, & toga, quæ defendere frigus
Quamuis crassa queat. decies centena dedisses
Huic parco, paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis: nocteis vigilabat ad ipsum
Manè: diem totum stertebat: nil fuit vnquam
Sic impar sibi. nunc aliquis dicat mihi, quid tu?

Nul-

Nulláne habes vitia? immo alia haud fortasse minora.
Manius absentem Nouium cum carperet: heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an, vt ignotum, dare nobis
Verba putas? egomet mi ignosco, Manius inquit.
Stultus, & improbus hic amor est, dignusq; notari.
Cùm tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius? at tibi contrà
Euenit, inquirant vitia vt tua rursus & illi.
Iracundior est paulò? minus aptus? acutis
Naribus horum hominum rideri possit? eò quòd
Rusticius tonso, toga defluit, & male, laxus
In pede calceus, hæret: at est bonus, vt melior vir
Non alius quisquam: at tibi amicus: at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. denique te ipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseuerit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala. namque
Neglectis vrenda filix innascitur agris.
Illuc præuertamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipsa hæc
Delectant: veluti Balbinum polypus Agnæ.
Vellem in amicitia sic erraremus: & isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At pater vt nati, sic nos debemus amici,
Si quod sit, vitium, non fastidire. strabonem
Appellat pætum pater: & pullum, male paruus
Si cui filius est: vt abortiuus fuit olim
Sisyphus. hunc varum, distortis cruribus: illum
Balbutit scaurum, prauis fultum male talis.
Parcius hic viuit? frugi dicatur. ineptus
Et iactantior hic paullo est? concinnus amicis
Postulat, vt videatur. at est truculentior, atque
Plus æquo liber? simplex, fortisq; habeatur.

Cal-

Caldior est? acreis inter numeretur. opinor,
Hæc res & iungit, iunctos & seruat amicos.
At nos virtutes ipsas inuertimus: atque
Sincerum cupimus vas incrustare. probus quis
Nobiscum viuit, multum demissus homo ille.
Tardo, cognomen pingui damus. hic fugit omneis
Insidias: nullíque malo latus obdit apertum:
(Cùm genus hoc inter vitæ versetur, vbi acris
Inuidia, atque vigent vbi crimina) pro bene sano,
Ac non incauto, fictum, astutúmque vocamus.
Simplicior quis & est (qualem me sæpe libenter
Obtulerim tibi Mæcenas) vt fortè legentem,
Aut tacitum appellem, quouis sermone molestus:
Communi sensu planè caret, inquimus. eheu,
Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam.
Nam vitiis nemo sine nascitur. optimus ille est,
Qui minimis vrgetur. amicus dulcis, vt æquum est,
Cùm mea compenset vitiis bona: pluribus hisce,
(Si modò plura mihi bona sunt) inclinet, amari
Si volet: hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat. ignoscat verrucis illius: æquum est
Peccatis veniam poscentem, reddere rursus.
Denique, quatinus excidi penitus vitium iræ,
Cetera item nequeunt stultis hærentia: cur non
Ponderibus, modulísque suis ratio vtitur? ac, res
Vt quæque est, ita suppliciis delicta coërcet?
Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus,
Semesos pisces, tepidúmque ligurrierit ius,
In cruce suffigat: Labeone insanior, inter
Sanos dicatur. quanto hoc furiosius, atque
Maius peccatum est? paullùm deliquit amicus:
Quod nisi concedas, habeare insuauis, acerbus:

Odisti, & fugis, vt Rusonem debitor æris:
Qui, nisi cùm tristes misero venêre Kalendæ,
Mercedem, aut nummos vnde vnde extricat: amaras,
Porrecto iugulo, historias, captiuus vt, audit.
Comminxit lectum potus: mensáve catillum
Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut, positum antè mea quia pullum in parte catini,
Sustulit esuriens: minus hoc iucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, si furtum fecerit? aut si
Prodiderit commissa fide? sponsúmve negarit?
Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
Quùm ventum ad verum est: sensus, moresq; repugnant,
Atque ipsa vtilitas iusti propè mater, & æqui.
Cùm prorepserunt primis animalia terris,
Mutum, & turpe pecus, glandem, atque cubilia propter,
Vnguibus, & pugnis, dein fustibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ post fabricauerat vsus:
Donec verba, quibus voces, sensúsq; notarent,
Nominaq; inuenere. dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus deterrima belli
Caussa: sed ignotis perierunt mortibus illi:
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, vt in grege taurus.
Iura inuenta metu iniusti fateare necesse est:
Tempora si, fastosq; velis euoluere mundi.
Nec natura potest iusto secernere iniquum:
Diuidit vt bona diuersis, fugienda petendis;
Nec vincet ratio hoc, tantundem vt peccet, idémque,
Qui teneros caules alieni fregerit horti:
Et qui nocturnus diuûm sacra legerit. adsit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas;

Ne ſcutica dignum, horribili ſectere flagello.
Nam, vt ferula cadas meritum maiora ſubire
Verbera, non vereor: cùm dicas eſſe pareis res
Furta latrocinijs: & magnis parua, mineris
Falce reciſurum ſimili te, ſi tibi regnum
Permittant homines. ſi diues, qui ſapiens eſt,
Et ſutor bonus, & ſolus formoſus, & eſt rex:
Cur optas, quod habes? non noſti, quid pater, inquit,
Chryſippus dicat: ſapiens crepidas ſibi nunquam,
Nec ſoleas fecit: ſutor tamen eſt ſapiens. quò?
Vt, quamuis tacet Hermogenes: cantor tamen, atque
Optimus eſt modulator: vt Alfenus vafer, omni
Abiecto inſtrumento artis, clauſaq; taberna,
Sutor erat: ſapiens operis ſic optimus omnis
Eſt opifex ſolus: ſic rex. vellunt tibi barbam
Laſciui pueri: quos tu niſi fuſte coërces,
Vrgeris turba circum te ſtante: miſerq;
Rumperis: & latras magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lauatum
Rex ibis, neque te quiſquam ſtipator, ineptum
Præter Criſpinum, ſectabitur: & mihi dulces
Ignoſcent, ſi quid peccauero ſtultus, amici:
Inq; vicem illorum patiar delicta libenter:
Priuatúſque magis viuam te rege beatus.

COMMENTATOR.

ARGVIT Stoicos, qui magna ſua vitia nō cernētes, amicorum & aliorū etiam parua notabant acerrimè, quiq. omnia peccata æqualiter punienda dicebant, ſeque ſolos ſapienteis. Quare ſimulat ſe Stoicum, vt ad eorū reprehenſionē commodius accedat, docēs quod alter alterius vitia debet patiēter ferre, aut omneis debere puniri, ſed alios aliis grauius, nā ſi in minimis peccatis, etiā maximę pœnę conſumūtur, reſtat vt maxima peccata, aut maneāt impunita, aut noua ſupplicia adinue-

niãtur. *rogati.* supp. etiam. vt sensus sit, cantores inter amicos, etiã rogati nolunt cãtare. *Sardus habebat.* ab exẽplo cantoris Tigellij, in quẽ grauiter inuehitur, Sardũ nominat, quòd esset in Sardinia natus: Sardiniẽses, secundũ veteres grammaticos, dicuntur incolæ Sardiniæ. Licinius autem de Hermogene loquens sic ait, Sardi Tigelli putidum caput venit. *Ille.* demonstratiuè, quòd de nobili cantore loqueretur, per emphasim. *Cæsar.* Augustus. *Patris.* C. Iulij Cæsaris, patris per adoptionẽ. *proficeret.* impetraret, persuaderet. *ab ouo.* ab initio cænæ; ouum enim erat initium cænæ, quippe quod in exitu à balneis statim offerebatur. *vsque ad mala.* vsque ad secundas mensas. Nam apud veteres mala inter cetera bellaria secundæ mensæ appo-nebãtur. *citaret.* clamitaret, aut recitaret aliqua carmina in laudem Bacchi: vel citaret, id est, clara voce inuocaret Bacchum, his verbis, Io Bacche. Nam citari dicuntur, qui clara voce vocantur: hinc præcones citare dicuntur. *modò summa voce.* acutissima chorda, quæ suprema est, & νητὴ dicitur. *modò hac voce.* id est, chorda quæ crassa est & ima, quæ ὑπάτη nominatur. *chordis quatuor.* supp. in, vt sit, quæ est ima, id est, infima in chordis quatuor, hoc est, in tetrachordo musico instrumẽto, quod quatuor chordis constat. *nil æquale.* mediocre. *sæpe velut.* aliud Tigellij vitium. *currebat.* sic Sallustius in Catilina: citus modò, modò tardus incessus erat. *fugiens hostem.* supp. currit, κατὰ σύλληψιν figuram. *qui Iunonis sacra.* qui sacra in capite portantes sensim incedebant, ac lento gradu, qui κανηφόροι apud Athenienseis dicebantur: adeo inæqualis sibi fuit Tigellius, vt interdum tardissimo gradu ambularet, interdum citato. *Tetrarchas.* Tetrarchæ dicuntur, qui quartam partem regni habent. *loquens.* loquendo imitabatur. *magna.* mirãda & magnifica. *modò sit mihi.* supp. aiebat. *mensa tripes.* Delphica à tribus pedibus dicta. *concha salu. p.* concha marina sine condimentis. *puri.* simplicis, non conditi; quia pauperiores in marina concha salem tritum habere solent, quo cum pane vescantur. *defendere.* depellere. *decies centena.* decies centum milia sestertiûm, id est, mille talenta. *huic parco.* ordo est, si dedisses decies centena huic parco paucis contento, post quinque dies nihil apud illum inuenisses. *in loculis.* diminutiuum à locus. *noctes v.* accusatiuum pluralem posuit, vt iugem siue continuam vigiliam denotaret, vt, vna cum gente tot annos bella gero. *ad ipsum.* vsque ad ipsum mane. *sic impar.* sic inconueniens. *Imo alia.* confiteor me habere vitia sed fortasse leuiora: nec sum similis Mænio, qui dicebat se igno-

ſcere peccatis ſuis; & ea tanquam leuiora pro nihilo ducere. *Mænius ab.no.* Mænius quum de Nouio male loqueretur, ait ei quidam, dic mihi tu, neſcis te? Qui autem de perſonis Horatianis ſcripſerunt, aiũt, Mænium ſcurrilitate Romæ nobiliſſimum fuiſſe. Hic poſt patrimonium obroſum Calendis Ianuariis in Capitolio clara voce optauit, vt quadraginta nummorum æris alieni haberet, quærẽte quodã quid ſibi vellet, quòd tam ſolenni die æs alienum optaret, noli mirari, inquit, octoginta habere debeo. Hic fertur domo ſua, quam ad forum habebat, diuendita, vnam columnam ſibi excepiſſe, vnde gladiatores ſpectaret, quæ ab eo columna Mænia nominabatur. Huius meminit Lucilius, Mænius columnam peteret quum &c. *Stultus.* apertè inuehitur in Stoicos. *hic amor.* quo ſibi quis ignoſcit. *quum tua.* ſenſus eſt, quum tua mala inũctis oculis, quaſi lippus, peruideas, cur ad amicorum vitia perſpicienda cernendáque, tam acute accedis, quàm aut aquila aut ſerpens Epidaurius, id eſt, draco. *lippus.* quaſi lippus, vt Perſius: hos pueris monitus patres infundere lippos quum videas &c. id eſt, quaſi lippos. *aquila.* eſt enim aquila viſus acutiſſimi, nam ſola auium fertur ſolem rectis oculis intueri, idque ſuos pullos docêre, oppoſitis ſoli oculis: & ex alto latentem leporem conſpicere. *ſerpens epidaur.* periphraſis draconis, qui viſus eſt in Epidauro: ex libris Sibyllinis Romani ſunt moniti pro remedio ciuitatis contra peſtem, vt ſimulacrum Aeſculapij in Epidauro peterent, quò Romani quum veniſſent, & Aeſculapium ſalutarent, in conſpectu omnium ſerpens nauem Romanorum petijt, qui ad vrbem delatus, in ripa ſeu inſula Tyberis viſus, ſubito non comparuit, vbi eius anguis ſimulacrum poſuerunt. *Epidaurius.* apud Epidaurum Græciæ ciuitatẽ erat Aeſculapij templum, vbi frequẽtiſſimè colebatur Aeſculapius. *at tibi conſ.* ſint aliqui econtrariò, qui velint inquirere tua vitia. *rurſus* inuicem. *& illi.* quorum vitia teprehendiſti, amici tui. *iracundior.* ſenſus eſt, habet aliqua vitia, ſed paullò iracundior eſt, vt non poſſit deridentium vrbanitatem, quæ tunc maximè exercetur, ſuſtinere, præſtat tamen de ſe ridendi materiam, eò quòd ruſticius ſit tonſus, & toga ipſius ex humeris defluat, & laxos calceos habeat. &c. *minus aptus.* ineptus, quales ſunt, qui ſe non aptant moribus hominum, & obſeruare neſciunt temporum oportunitatem, qui etiam ſunt importuniores. *acutis naribus.* hi ſunt proniores ad ridendum, quia ſunt magis ingenioſi. hoc μεταφορικῶς dicit à canibus, qui odore inueniũt

cubi-

cubilia ferarum. *rusticius.* imperitiùs aduerbialiter. de Virgilio hoc dictum esse volunt, quòd fluebat semper eius toga, non bene composita, & vteretur imperito tonsore. *male laxus.* multum laxus: cui hoc Virgilij est contrarium, Vnanimem alloquitur male sana sororem, id est, parum sana. sed melius dicemus, male hæret, id est, indecenter, vel non hæret. *at est bonus.* his exemplis colligit amicorum vitia, si leuia sint, ferenda esse, iuxta illud, Amici mores noueris, non oderis. *at tibiam.* ita pronunciandum est, vt eius significatio exprimatur. *at ingens ing.* Iterum hęc ad Virgilium referuntur, qui habitus erat incompositi: hæc autem in inculto corpore celantur, quia non facilè putat eum aliquis esse aut bonum, aut sapientem, qui malè vestitur. *te ipsum con.* excute, considera, diligenter exquire. *num qua tibi.* num aliqua vitia tibi natura ingenuit. *aut etiam.* mire hæc duo coniunxit, vitia enim aut innascuntur, aut mala consuetudine contrahuntur: ex consuetudine autem nobis multa insunt vitia, nam si neglexeris te, vitiosus efficieris, quemadmodum neglecto agro spinæ innascuntur. *vrenda filix.* herba inutilis & incommoda: manifesta allegoria, qua significatur ingenium hominis debere disciplinis exerceri, vel vitijs perire. *Illuc præuert.* illuc redeamus & priùs dicamus, illuc veniamus, ad exempla scilicet: tale est illud, volucremque fuga præuertitur Hebrum. sensus est, non debemus offendi vitiis amicorum, sed ea tolerare, imitando amatores, qui non solum non offenduntur vitiis amicarum, sed ea sæpe laudant, aut, decepti amore, non vident, aut videre nolunt, aut delectari se fingunt. *Balbinum.* Luciliana vrbanitate vsus, in transitu amaritudinem aspersit. *Polypus.* vitium fœtidum ipsarum narium. *Agnæ.* Agna nomen meretricis, naribus putidis: quod vitium fingit non offendisse Balbinum. *Vellem in a.* vtinam eum errorem haberemus erga amicos, vt aut laudaremus eorum vitia, aut non videremus, ita fieret, vt error ille potius virtus, quàm vitium diceretur. *vt gnati.* vitium non fastidit. ostendit à parentibus filiorum vitia, aut non intelligi, aut intellecta dissimulari, quod præcipit circa amicos quoque faciendum esse. *Strabonem a.* Strabo dicitur, qui est distortis oculis. Pætus autem, qui est oculis leuiter declinatis, cuique huc atque illuc tremuli celeriter voluuntur. *malè paruus.* valde paruus, exiguus, nanus. *vt.* qualis. *abortiuus f. e.* M. Antonio triumuiro pumilio fuisse dicitur intra bipedalem staturam, quem ipse Sisyphum appellabat ob ingenij calliditatem, hic

pellet, atque ita interpellet amicum, aut agentem aliquid aut cogitabundum, statim eum stultum appellabimus, & carentem sensu communi. *quouis ser.* quod videtur importunitatis. *communi sens.* sapientia & iudicio. *inquimus.* συςολὴ. dicimus. *quàm temere.* quia eadem ab aliis patimur eidemque conditioni subiacemus, atque iccirco debemus vitiis amicorum ignoscere, vt & illi nobis ignoscant, si à recto errauerimus. *nam vitijs.* ideò habent & alij quod in nos iaciant. *vrgetur.* grauatur. *amicus d.* verus amicus debet mea vitia pensare cum bonis & virtutibus, & si plura bona inueniat, ad ea laudanda debet esse propensior, quàm ad vituperanda mala, quæ sunt pauciora. *hac lege.* hac conditione. *in trutina.* idem iudicium erit & eadem æstimatio. ἀλληγορικῶς, nam qui ignoscit peccatis alterius, mox eandem veniam consequetur. *ne tuberibus.* si quis maioribus suis vitiis poscit veniam ab amico, illius minoribus debet ignoscere: Tuber autem gibbus est, aut alia cutis inflatio, hinc tuberosus, gibberosus. sed hic tubera pro grauioribus, verrucæ pro minoribus vitiis accipiuntur. *rursus.* inuicem. *quatinus.* quoniam. Si non possint, inquit, iræ vitia penitus aboleri, nec item alia, saltem dissimulanda sunt, aut moderatè vituperanda, nec vlla malignitate augenda. atque ita paullatim eò descendit, vt contra Stoicos disputet, qui asserunt omnia peccata esse æqualia, vbi ostendit non peccatum ipsum, sed peccantis animum esse spectandum. *ponderibus.* æquo iudicio, æstimatione, & mensura conuenienti debet vti, & eo modo, prout res vnaquæque est, eam punire. *coërcet.* supp. ratio. *si quis eum.* argumentum à simili, quo docet non omnia peccata esse similia, ac per hoc nec simileis pœnas. *Ligurierit.* degustauerit. *Labeone in.* Martius Antistius Labeo Iurisperitus memoratę libertatis, multa liberè contra Cæsarem dixisse & fecisse dicitur, ab eo latas leges contumaciter reprehendens: quare in gratiam Augusti, eum hic carpit, & insanum nominat. *sanos.* sapienteis. *quanto hoc?* quod faceret dominus, quàm quod seruus admiserit. *Insuauis.* amarus. *acerbus,* asper. *vt Rusonem.* significat hunc Rusonem fœneratorem fuisse, & eundem historiographum ineptum, qui solitus erat à debitoribus suis exigere, vt vel se legentem audirent, vel debitum soluerent, quod eis sæpe erat ipsa morte durius. *qui.* debitor. *nisi Vnde vnde extricat amar.* id est, alicunde, vel vndecumque colligendo parat, & dis-

ſoluit, debet, quaſi captiuus morti addicendus, audite illum recitantem amaras & ingratas hiſtorias. *miſero.* debitori. *Calendæ.* quando fœnus erat perſoluendum. *mercedem.* vſuras. *nummos.* ſortem. *Comminxit.* inuitaſti quendam amicum tuum ad cœnam, is potus fœdauit lectum tuum, aut fregit catinum, iccircóne debes eum odiſſe? *Euandri.* Euandrum ferunt cælatorem ac plaſten Athenienſem à M. Antonio Alexādriam perductum, & inde inter captiuos Romam veniſſe, ibique multa admiratione digna finxiſſe. *catillum.* paruum catinum. *tritum.* perfectum, cælatum: alluſit ad materiei ſpeciem, quod tritum dicat, & fractum. *ob hanc rem.* ordo eſt. ob hanc rem minus iucundus amicus ſit mihi, quod aut catinum fregit, aut pullum ante me poſitum ſuſtulit? *commiſſa fide.* fide pro fidei. *ſponſúmve n.* promiſſum, aut ſi neget venire ſponſum pro me. *queis paria.* apertè reprehendit hoc Stoicorum dogma, qui peccata paria eſſe dicunt, quum ne ipſi quidem in ea ſententia permaneant niſi verbotenus. *Verum.* ad æſtimationem veri, ad diiudicandum quod verum eſt. *ſenſus.* aliter ſentiunt omnes homines. *moresq;.* nam conſuetudo hoc improbat, aliter enim punimus furem, aliter homicidam; ſenſus enim aliter indignantur & animus quum audierit homicidium factũ, aliter, quum furtum. *vtilitas iuſti.* ingenioſè ait iùſtum & æquũ ex vtilitate procedere. inter iuſtum autem & æquum hæc eſt differentia: iuſtum ex lege deſcendit, æquum ex natura. vt Maro, haud vinclo & legibus æquam. *prope mater.* bene dicit prope, eſt enim alia vtilitas vera quæ iuſti & æqui mater eſt, repugnans huic dogmati; alia autem eſt pecuniaria. *cum prorepſe.* vult oſtendere iuſtitiam non eſſe naturalem, ſed ex vtilitate natam. *primis anima.* hypallage. primis, pro prima animalia, homines intelligendo. *prorepſerunt.* proceſſerunt. *mutum.* ſine eloquio. *turpe.* incultum. *vſus.* indigentia. *verba.* quæ declarant ſenſus noſtros. *nominaq;.* rerum. *abſiſtere.* ſecedere, ſeparari. *cœperunt.* Zeugma ἀπὸ κοινοῦ. *ponere l.* hic oſtendit iuſti matrem eſſe vtilitatem. *ſed ignotis.* ignorantur, quia illos nemo ſuis ſcriptis celebrauit. *incertam.* omnibus expoſitam non certi mariti, quia non habebant certas vxores. *viribus edit.* hoc eo pertinet, vt probet quod ſuprà dixerat, nempe homines ab initio quum orti eſſent, pugnam habuiſſe inter ſe, ſed primò ferino ritu, deinde ad arma paullatim proceſſiſſe. *iura inuenta.* pergit in eo, vt oſtendat iuſtitiam non eſſe naturalem, ſed adinuentam vtilitatis gratia, natura autem ſcimus, quæ appetenda,

da, quæ fugiẽda, sed ratio efficit, vt discernamus quid iustum, quid iniustum, quid vtile, quid inutile. *tempora.* si ab hominum memoria velis requirere quid gestum, & quid sit litterarũ monumentis proditum. *fastosque dies.* libros consulareis. *nec natura.* hoc est, nouit quidem natura, quid bonum, quid malum, quid dulce, quid amarum: sed quid iustum & iniustum, non item: hoc enim vita nos docet. *nec vincet r.* nec hoc vnquam obtinebit ratio vt paria peccata credenda sint, sacrilegi, & eius qui cauliculos alienos suffuratus est. *nocturnus.* noctu, de nocte, vt alibi, vos exemplaria Græca nocturna versate manu, versate diurna. *legerit.* rapuerit, furatus sit: vt poëta, vel quæ sublegi tacitus. vnde & sacrilegi dicti. *regula.* iustitia, moderatio. *nec scutica.* sensus est. adsit moderatio, ne dignum maiore supplicio, afficias leuiore, quum mineris pati supplicio omnia peccata te persecuturum, si tibi homines permiserint eam auctoritatem. *scutica.* loro. Græcè σκυλκὴ, ἀπὸ τοῦ σκύτους, quod significat corium, lorum. *cùm dicas.* quum tu, ô Stoice, dicas omnia crimina æqualiter esse punienda, non vereor, ne eum torqueas leui pœna, qui dignus est maxima: scilicet quum æquatis criminibus, nullum tam leue putes, quod ferula sit vindicandum. *falce recis.* allegoricôs. eodem supplició te puniturum. *si diues q. s.* eleganter Stoicos ridet argumento Stoico: dicunt enim sapientem diuitem, etiamsi mendicet: nobilem, etsi seruiat: & pulcherrimum, etsi sordidissimus sit. &c. quare si sapiens est diues, & sutor bonus, & formosus, & rex. &c. cur optas, ô Stoice, ab hominibus regiam potestatem tibi dari ad scelera punienda, si rex sis? *Cur optas.* ait, inconsiderate illum optare regnum, quum sapientem, etiamsi sutor sit, regem esse dicat. *non nosti.* per antypophoram introducit aduersarium, qui ex sententia Chrysippi respondeat: quod facit Horatius, vt vrbanius eos derideat. *Soleas.* gallicu-las bene incisas Gall. *des Brosequins.* *quò.* quomodo, interrogatiuè. *Alphenus v.* vrbanè satis Alphenum Varum Cremonensem inducit. sic, inquit, Stoicus, sapiens, & rex, & sutor dici potest, vt Alphenus erat: qui Cremonẽsis abiecta sutrina, quã in municipio suo exercuerat, Romam venit; Marcoque Sulpitio iurisconsulto vsus, sua scientia ad tantum dignitatis peruenit, vt consulatum gereret, & publico funere efferretur. *Vafer.* astutus, cordatus, antiqui etiam pro viro probo accipiebant. *Sapiens ope.* gnarus artis, artifex. *lasciui pueri.* aut Epicureos intelligit, qui Stoicos vehementer oderant, quòd sese

pro infantibus pueris æstimarent, aut simpliciter petulanteis pueros. *Vellunt tibi.* vsque adeo non es rex, vt si ad vellendam barbam tuam pueri venerint, non nisi baculo illos repellas. atque hoc modo ostendit vanissima persuasione Stoicos sibi vendicare quod non habent. *fuste.* clauali. *latras.* iracundè exclamas, ô tu summe regum. *dum tu quadrante.* per quàm vrbanè. sensus est, quam diu solus is lauatum, quadrante balneatori dato, sine vllo comite alio præter Crispinum, regem te esse probare non poteris, quare nec docere paria esse peccata, si non paria sint supplicia. *Crispinum.* hic Stoicus fuit, qui multa eorum dogmata versibus scripsit. *Stultus.* imprudens, ridendo Stoicos, qui alios omneis præter se stultos appellant. *Inque vicem.* tmesis, pro & inuicem. *Priuatus.* non in magistratu aut dignitate existens. *magis beatus.* beatior quàm tu, qui te regem putas.

CRVQVIVS.

EXORDITVR à cantorum vitio, qui in ordine mendicorum honestiorum, suam quandam, quasi δυναστείαν, peculiariter obtinent: tanta namque sunt animi, & quidem arroganti leuitate, vt pro minimo ducant, nulli morem gerere, nedũ gratificari, vel amicissimo cuique: quibus hoc malum inseuit cæcus amor sui; nam ita ad stuporem vsque sibi hoc persuasum habent, vt quod ipsis pulchrum videtur, id ceteris omnibus displicere non posse putent, homines certè philautis cùm primis annumerandi. ab his itaque sumsit initium, quod argumento Tigellij cantoris, φιλαυτοτάτου ita ad vnguem expolit, vt ex huius χαρακτηρισμοῦ, cantorum mores, inconstantiam, leuitatem, ceteraque vitia, omnes, quasi in tabulis designata, possint intueri. Huic autem continuò subiungit ex collegio balatronum Mænium quendam eo cantore non multo probiorem hominem, sub cuius persona describendo philautorum genus & ingenium, agit de amici vitio, id ne dissimulandum, an in meliorem partem interpretandum sit, puniendumque pro facti magnitudine? atque ita sensim delabitur ad Stoica dogmata, vtputà, de æqualitate peccatorum suppliciorumque: de sapiente, an is solus diues, liber, artifex, & rex dici debeat? quod quùm facit, eo modo Stoicos illudit, vt eos nihil minùs quàm liberos & reges, sed egregiè philautos esse diiudicet; adeò namque ij qua-

dam animi propēsione correpti in æstimandis propriis cæcutiebāt, hallucinabanturq́. ὡς ἐπὶ ἐν τῇ στοᾷ ἀνάπαλιν διογένους περιπατοῦντος ἐγέλων τινές: εἶτα οὐκ αἰσχύνεσθε εἶπεν, ὑμεῖς τὴν ἐν τῷ βίῳ ὁδὸν ἀνάπαλιν πορευόμενοι, ἐμοῦ τὴν ἐν τῷ περιπατεῖν κατεγνωκότες, hoc est, vt, quū in Stoa Diogenē retrorsum inambulantē riderent aliqui, non vos, inquit, pudet viuēdi iter facere retrogradum, quod mihi in deambulando tantùm vitio datis? *omnibus hoc vitium*. vitium hic est (vt arbitror) id quod Cic. ait lib. 5. De finib. non malitiam esse, quam Græci κακίαν appellant, sed leuis animi infirmique peccatū. *cantoribus*. non est cantor censendus hoc loco musicæ artis, nunquam satis laudatæ, peritus, sed is qui, aut artificiosæ vocis modulis, aut instrumentis, musicæ famulatur, vtpote citharœdus, lyricen, tibicen, fidicen, & paucis, ij omnes, de quibus hos vulgo iactitatum est prouerbium, Bonus cantor, bonus cupediarius: quod Erasmus in Chiliad. refert dictum esse in vituperium artis Musicæ, quod profectò musicos peritissimos modestissimosque, atque adeò artem ipsam vulgò tam facit audire malè, quàm temeritas fortitudinem virosque forteis; & hypocrisis, ipsam virtutem. verùm quòd ea sit huius loci sententia, demonstrat Hermogenis Tigellij τετράχορδον, cantoris facile principis. *inter amicos*. sibi familiareis, bellos homunciones. *Iniussi*. vltrò, spontè, non rogati: αὐτόματοι, ἀπ' αὐτομάτου: est enim tunc eis πόνος αὐτόματος, non coactus, sed spontè susceptus. *Sardus*. per contemtum: quòd in homine illo esset prudentiæ & moderationis vix vlla scintilla, sed vanæ cuiusdam persuasionis & stultitiæ plurimum: quo nomine erat sua gente, putà, Sardibus hominibus ingenio seruili probè dignus. Quod autem scribit Commentator hunc in Sardinia natum, eaque gratia Sardum cognominatum, non vehementer improbarim, quùm videam scriptores inter se non consentire, à Sardibúsne, an à Sardinia dicti sint Sardi venales: malim tamen Plutarchum sequi, qui in eam partem videtur inclinari magis, vt Sardos, Sardanos, Sardianos, ad Sardeis referat, olim Lydiæ populum satis peruicacibus moribus & improbis. *habebat hoc*. vitium hoc cantorum. ἐπιδεικτικῶς: hoc est, laborabat eo vitio. *Cæsar qui cog. p.* expolitio ingenij Tigelliani à maiori, nam si Cæsari roganti noluerit obsecundare, palam est illo nihil fuisse durius. hunc autem cantorem Tigellium ab Horatio hic posi-

tum

tum putato vnum multorum instar. *ab ouo vsque ad m.* allegoricôs, hoc est, finem non fecit in tetrachordo canendi, dum totam ipsam cantionem, vel ad tœdium vsque auditorum, personaret, incondito sępe vlulatu in morem bacchantiũ, dum vocis modulos chordis aptare laboraret. Hanc autem esse sententiam, notarique Tigellium, tanquam fanaticum, vocalitatis immoderatæ, dilucide licet cognoscere ex ipso verbo, citaret, hoc est, vocem attolleret viriliùs: contra antiquum, priscisque hominibus vsitatum canendi modum, qui primùm quidem cantillabant, & voce quadam querula (quod etiamnum hodie temperatioribus solenne esse nemini dubium est) sua carmina ad citharam vel lyram modulabantur, quod erat μινυρίζειν: At incalescentibus iam nunc animis, cœperunt nonnumquam contendere vocem & clarius accinere, quod παιανίζειν vocitabant: sic ait Plutarchus in Lycurgo, ἐξῆρχεν ἐμβατήριον παιᾶνος, hoc est, incepit paullatim increscentem pæana. hinc etiam ἐμβατήριοι αὐλοὶ dicti sunt. Plat. epist. 7. ἐφέροντο εὐθὺς πρὸς τὰ τείχη παιῶνά τινα ἀναβοήσαντες βάρβαρον καὶ πολεμικόν. hoc est, efferebant continuò ad muros ipsos clamorem quendam barbarum & bellicum. huiuscemodi clamorem denotat Horatius per suprà dictum verbum, citaret, eique primùm accommodat summam chordam ad concitatiorem ἐνθουσιασμὸν aptissimam, quæ ὑπάτη dicta à soni grauitate Saturno tribuitur: postea verò, vt ostendat priorem illam concitationem Tigellij paullatim remitti, ait eum descendere ad imam chordam, & μινυρίζειν, hoc est, minuere, mitigareque vocis sonum grauem, nec non sedatiùs aliquantò chordis accinere: nam chorda ima, quæ νήτη vocatur, acutiùs quidem, sed exiliùs tamen intendit vocem. Hæc autem mihi vera videtur, propositoque accommoda significatio verbi μινυρίζειν, quod vulgò cantatorum barbarè dicitur, canere in voceto, hoc est, voce summissiore: nam in virilem, & quasi stentoriam vocem erumpere, παιανίζειν propriè nominatur. Quod autem doctissimi quidam iudicent, μινυρίζειν pertinere ad diminutionem, & concisos fractosque modulos, *gringoter*, aut *fringoter* Gallis; mihi certè non satis probatur: quin autumarem potiùs hoc esse περιτίζειν, à strepitu citharæ, nam & tremula vox obstreperaque, suo quodam modo numeros concidit; vt taceam hoc genus cantionis apertam lasciuiam præ se ferre, qualia sunt περιτισμοὶ Græcis. Ceterùm ne quis hic admiretur me à Cõmentatore desciscere, qui netē su-

pre-

premam,& summam chordam ; hypaten autem imam constituit,qua causa mihi cum eo iudicet non bene conuenire, & alterutrum in errore esse, nolui hoc tacitum præterire, ne (quùm quasi ex promisso, veteribus ex scriptis optima quæque colligere studeam,quò ex studiosorum manibus eiiciam pseudographa Porphyrionis hactenus & Acronis nomine vulgata) pœnitudine ductus, videar,quasi deserta statione, αὐτομολῆσαι πρὸς τοὺς ἄλλους, pœnasque meæ temeritatis omnibus iure luam: Quare vt huius rei causam reddam, arbitror perito nemini esse indubitatum, summum & imum dialectica ratione dici ad se, & ita alterum alterius esse gratia, vt vicissim & subsint sibi, & præsint, alia atque alia inter sese positione habitudineque, adeo vt idem nunc summum, nunc imum dicatur.Quod quùm ita sit, non difficulter animaduertet lector,me cum Commentatore, neque reipsa, neque nomine, sed consideratione solùm dissidere: Nete enim ratione lunæ, cui dicata est, in Commentatore summa dicitur,eò quòd luna sit in ascensu Planetarum primus: Hypate verò, Saturno consecrata,eisdē ima,quia Saturnus,eo conscendendi numero sit vltimus. Ego autē,qui à Saturno summo planetarum,hanc numerandi seriem sumam delabens ad imam vsque lunam,hypaten quidem Saturni, etiam in tetrachordo summam, neten verò lunæ, imam non dubitaui nominare. Cur autem id ita iudicem, causæ non latent in arte musica peritissimum quemque, quas hic quoque commemorarem libenter, nisi essent ab hoc argumento prorsus alienæ: nihil enim rei est, Horatium legentibus, cum monochordo in quinque tetrarchorda partito, nihil cum numero, situ nominibusque chordarum: vt omittam prolixitatem, perplexitatem, difficultatem artis, quæ nauseam potiùs & contemtum pariant, quàm voluptatem. *Iò Bacche*. in vocandi casu singulariter legere potius velim cum consensu omnium scriptorum codicum,quàm Bacchæ, in numero multitudinis, ita vt per diastolen,e,produceretur:non enim hic affectus extra cantionē denotatur,vt fieri solet in solis acclamationibus & cōgratulationibus.Verùm si qui cum Turnebo, τὸ Bacchæ, vulgatæ lectioni præferant,per me placeat regi sua regina, vt aiunt. *nil æquale*. supp.secum. quantò ergo minus potuit æqualis esse alij? iuxta illud,Conueniet nulli, qui secum dissidet ipse. hoc autem thema est subsequentis enumerationis:Tigellius,inquit, modò præceps ad cursum, modò tardus in incessu, in comitatu,
pom-

pompa, verbis magnificis, cum aliquãdo, aut consulem, aut virum consularem dixisses, aliquando ratione diætæ, abiectum hominem, qui se nonnunquam parcitate ipse superauit, pòst paullò nepos splendidissimus, nihil erat eo diligentius, nihil intemperantius, nihil segnius, nihil turpius: ita vt de eo rectè dici possit illud Philemonis apud Stobæum: ἐπὰν ὁ νοῦς ᾖ μὴ καθεστηκὼς τινὶ, οὐκ ἔσ' ἀκούειν οὐδὲν αὐτῷ, οὐδ' ὁρᾶν: quod sic verti, Siquando secum mente quis non consonat, audire rectè huic nil licet, nil cernere: mens enim videt, ait Cercidas, mens audit, νοῦς ὁρῇ, καὶ νοῦς ἀκούει. *sæpe ducentos*. nimirum patronus ambubaiarum. *omnia magna*. μεγαληγορεῖν. Hellenismus. μεγάλα λέγειν. Aristoph. in ranis. μὴ μεγάλα λίαν λέγε, hoc est, ne magna nimium dixeris. erat enim apud antiquos Dea Nemesis vltrix iactantiæ, iccirco à magniloquentia vehementer se temperabant, *modò sit mihi mensa tripes*. nemini dubium est hic signari mensam plebeiam, vilem & abiectam, quæ vel parcissimo satis esse possit: verùm vnde mensa tripes pro tali sit habenda, qua in apparatu quoque splendido vti non sit indecorum, nemini adhuc satisfactum video. An quod vno pede mutila, vt vult Turnebus ex hoc Martialis, Ibat tripes grabbatus: cui succinit Ouidius, inquiens, erat pes tertius impar testa parem fecit? an sit μικροτράπεζη, à tenui victu? profectò hæc nolim adserere; sed vt id quod mihi probari videtur, explicem, hæc coniunctim sumta, *mensa tripes*, lectorem morantur: at si hoc modo separentur, tripes (qui & trapezophoros nominatur) sit mihi mensa, id est, loco mensę, sententiam habēt omnibus obuiam: nam certam victus tenuitatē demõstrat tripodis angustia, vt cui pauca imponi possint, & ipsius vilitatē vsus exhibet, vt qui mensæ suppositus, eius splendorem suffulciat: taceo tripodes, ablatis mensis, sæpe loco sellarum fuisse, ἐφ' ὧν ἐκάθηντο, inquit Pollux: qualibus etiamnum hodie in familiari supellectili non raro vtimur. *concha s.* hæc cum tripode conficiunt pauperrimam miserrimamque supellectilem, ea namque nulli non vel egentissimo in littoribus collecta domi pro salino haberi potest. *salis puri*. hoc est, concha salem purum continens: Salis puri appellatione, nudum merumq. salem, nulli aiij obsonio condimentoq. coniunctum denotat: quod ita extremè auarorum est, vt in prouerbialem sermonem transierint, salem lingere: Salem ac mensam non præterire. *toga quamuis*, quantuuis villosa. Hæc à Suetonio in Augusto pinguis dicitur, pro toga crassę texturæ, aut

dupli-

duplicata. Sic Iuuenali, lacerna pinguis, è crassiore lana filoq. cõtexta. Est itaq. toga crassa, toga plebeia & vilis: cuius texturam videtur innuere Hesiod. in operi. & dieb. inquiens, *στήμονι δ' ἐν παύρῳ, πολλὴν κρόκα (περὶ τῆς χλανίδα) μηρύσασθαι*, hoc est, stamine subtili non paucam intexito tramam. *nil fuit v.* repetitio superius positi thematis, quòd velit Horatius Tigelliũ omnibus in vita & moribus esse quoddam quasi hominum & inconstãtiæ portentum. *nunc aliquis.* transitio per subiectionem ad *φιλαύτους. Imo alia.* quia vitiis nemo sine nascitur. Imo, hic accipitur antiquo more pro prorsus. sic Plautus in Amphit. act. 4. sc. 1. Quod apud hasce ædeis negotium sit tibi? S. imo quod tibi. sic in Mostel. In somnis fortasse. A. Imo vigilãs vigilantem. *Et fortasse.* sic habẽt omnes codices manuscr. non haud. videtur Horatius ex sententia philautorum respõdere, sibiq. indulgere diminuẽdo sua vitia; quod certe suo more facit, nimirum vt sibi paret huiuscemodi hominũ genus ad audiendum attentius. *Menius absſ. Nouium.* argumentum à facto hominis *φιλαυτολάτου. Ignoras te?* non nosti, qualis tu sis? *dare nobis v. p.* dare verba hic non tam est fallere quàm latere, perinde ac si dicat, an tua vitæ ratio, quasi nobis incognita, latere possit nos, ita vt à nobis reprehendi non queas? *egomet mihi ignosco.* faceta antanaclasis, nata ex *ἀμφιβολίᾳ* quadã participij ignotũ, quod quùm propriè notet incognitum, rapit Menius in aliam partẽ, pro eo, putà, quod est, venia data, perinde ac si dicat, si ab aliis mihi nõ sit ignotũ, hoc est, data venia, egomet mihi ignosco, nulla aliorũ habita cura. *Stultus & imp.* obiurgatio Mænij ab amore sui stulto & improbo, qui dicitur *φιλαυτία*, qua nullum maius malum homini, neq. magis exitiosum contingere potest; secundum illud Platonis in Cratylo, *τὸ γὰρ ἐξαπατᾶσθαι ὑφ' αὑτοῦ, πάντων χαλεπώτατον: ὅταν γὰρ μηδὲ σμικρὸν ἀποστατῇ, ἀλλ' ἀεὶ παρῇ ὁ ἐξαπατήσων, πῶς οὐ δεινόν?* hoc est, à seipso decipi aliquem, res est omnium pessima, nam quando suiipsius impostor ne vel minimum à se discedat, sed ipse sibi semper adsit, quis nõ dicat hoc esse molestum? *διόπερ, ἔφη, ἄνθρωπον φεύγειν χρὴ τὸ σφόδρα φιλεῖν αὑτόν: τὸν δ' αὑτοῦ βελτίω διώκειν ἀεί, μηδεμίαν αἰσχύνην ἐπὶ τῷ τοιούτῳ πρόσθεν ποιούμενον*, hoc est, Quare (inquit de leg. 5.) necesse est hominẽ nimiũ sui amorẽ fugere, seq. ipso meliores sectari, nullo verecũdię pudore impeditũ. *Improbus.* turpis. sic apud Virg. 4. Aeneid. improbus amor. Luci. apud Noni. Oẽs formosi fortes, vbi ergo improbus est? *Dignus notari.*

igno-

versum. *cur in amicorum. v.* ab iracundia amici, & neglecto corporis cultu: quod vitium quum sit leuius,& honesto non aduersarium, vult tegi,& ingenij bonitate, benignitatéque excusari : eó enim humore melancholico laborantibus a natura comparatum est,vt ad irã sint proniores, & dicteriorum scommatumque impatientissimi : adsectatur enim, inquit Aristot. in libello De virtut. iracundiam morositas & inconstántia, de paruis angi, repentequc affici: nec non per breue tempus: moribus etiam melancholici sunt incompositis: in cultu ornatuque corporis minus curiosi, at ingeniosi tamen & viri probi, æquiquе boniqueobseruantissimi : qua de causa non grauatim Cõmentatori subscripserim, qui dicit hic describi Virgilium. Est autem horum versuum (vt mihi quidem videtur) ordo & sententia: Est aliquis paullo iracundior? per interrogationem, ergo minus, id est, non est aptus acutis naribus horum hominum, id est, qui conuersetur cum dicacibus & vrbanis hominibus huius ætatis. Nam rideri possit ab iis, eò quòd rusticius tonso &c. Quod autem hæc interrogatiuè legi debere existimem, non difficulter quis credat, si cognoscat subsequentia quoque vitia (expositione contrariorum extenuanda) per interrogationem efferenda, vtputà, parciùs hic viuit? frugi dicatur. &c. Iactantior hic paullo est? concinnus amicis &c. caldior est? acreis inter. &c. atque hæc interpunctio est in omnibus manuscriptis. *acutis naribus*. nimis sagaciter odorantibus, quod Græcis est *μυκτηρίζειν*. conuenit cum eo Persij: Rides ait & nimis vncis naribus indulges. sic & Horatius alibi, Naso suspendere adunco : erat enim nasus antiquis irrisioni subdolæ dicatus teste Plin. *rusticius tonso*. quod capilli essent inæqualiter decurtati: quemadmodum de se ait Horat. Epist. I. libri. I. *toga defluit*. eadem Epistola, si toga dissidet impar, aut defluit, id est, male cincta est: sic enim monebat Sylla Romanos, vt sibi cauerent à puero male præcincto; de Iulio Cæsare loquẽs. De cingendi modo, notauimus ad primam Epodon. *at est bonus*. concessio per correctionem, à bonitate, amicitia, ingenio, quibus vult obtegi minora illa vitia : non solent enim aliquot næuuli dehonestare formosam faciem. *ingenium ingens*. tale est illud Cæcilianum apud Cic. in Tuscul. Sæpe est etiam sub pallio sordido sapientia. *denique teipsum*. monet Horatius philautum, vt seipsum noscat: indignum est enim, vt ait Plato, *ἡμᾶς τῶν μὲν ἰδίων ἁμαρτημάτων συνηγόρους γίνεσθαι, τῶν δ' ἀλλοτρίων κατηγόρους*. hoc est, nos propria quidem vitia defendere & accusare

cat diſceptandum de humano erga omneis officio, quàm de vitiis inquirendis puniendiſque, nam quod eſt honeſtum & æquum, meritò in deliberatione priorem locum tenet, poſteriorem verò, quod cum bono vtili eſt cõtrouerſum; qualis ea eſt conſuetudo de extenuandis per vitia virtutibus. Docet itaq. ſocietatem inter homines amicitiamq. triplici beneficio conciliari, ſtabiliri & conſeruari, puta, amica diſſimulatione, benigna interpretatione, & vitiorum cum virtutibus æquali compenſatione. *præuertamur.* præuerto, & præuertor vtrumq. in agendi ſignificatione. Illuc præuertamur, id eſt, priùs nos eò vertamus, quàm de vitiis, aut inſitis, aut vſu firmatis agamus. *turpia decipiunt.* Helleniſmus, decipiunt, λανθάνουσι, latent: aut enim non deprehendunt ea occæcati, & ita ἀλαοσκοποῦσι, aut ſic immoderatus amor eſt, vt vitia vel putidiſſima, ſint quouis odore gratiora, iuxta id quod dici ſolet, ſuus cuique crepitus bene olet. *Veluti Balbinum.* hoc autem eſt extrema linea amare, vt fertur. De Polypo autem, vide 12. Epod. *Vellem in amicit.* Transfert ſe ab iis quæ ſunt corporis τοῦ ἐρῶντος, ad ea vitia quæ ſunt animi, τῆς φιλίας: doletque in amicitia non inueniri nomen honeſtum, id eſt, accommodum vitiis amicorum commendandis: Eſt autem hyperbole, nam mala, etſi taceri excuſaríve, tamen commendari non poſſunt. *nomen virtus.* Alludit autem ad nomen ἀρετὴ vnde ars dicitur, quæ rebus nomina dare vſuque cõfirmare poteſt. *At pater v. n.* monet vt in bonam partem ſaltem vitia interpretemur, ſi laudare ea erubeſcimus exemplo parentum, qui liberos quantumuis malè formatos non ſolent faſtidire, vt eleganter docet Apologus de ſimia & ſuis catulis. *ſtrabonem.* Strabo eſt, cuius oculi vergunt ad maiorem canthum. *appellat pætum.* diminuit oculi vitium durius, nomine molliori. quin etiam laudi plerumque datum eſt, pætos habere oculos, nam ſunt ad laſciuiam proniores: Hinc Venus pæta depingitur. Hic ἐν παρόδῳ, adnotare licet olim præclariſſimas Romæ familias ex his notis corporis inſignitas fuiſſe, Strabones, Pætos, Varos, Scauros, &c. *Balbutit ſcaurum p.* qui talos habent extritos, ſcauri dicuntur, ſeu ſcauripedæ, οὐ καλλίσφυροι, καὶ εὔπεζοι. Inueni aliquando in antiquo lexico Latino Græco, à vetere Critico ſcaurum nominari, στρεβλόπους καὶ σκαμβὸς σκέλος. *talis.* Quod in hominibus veri tali non ſint, qui ἀστράγαλοι nominantur, quibus puellæ luſitant, ſed σφυροὶ, hoc eſt, quidam malleoli

prominentiores in imo pedum flexu, quos Flandricè knouſſels appellamus, legendi ſunt Ariſtot. Galenus, Ruffus, Plinius, qui quadrupedibus tantùm in tibijs poſterioribus biſulcis talos inueniri ſcribunt. *Parcius hic v.* ex longo interuallo redit ad expolitionem verſus illius, *Cur in amicorum. &c.* oſtenditque vt cœperat in eo verſu, *Iracundior eſt p. &c.* ad imitationem parētum, qui corporis & formæ vitia amicitiùs interpretantur, omnes debere vitioſas affectiones amicorum extenuare, excuſareque. *Ineptus.* Cic. 2. de orat. multis docet, quis, & ſit, & meritò dicatur ineptus, nimirum, qui neque rei, temporis, perſonæ, dignitatis, neque loci ratione habita, quiduis dicit & facit, ita vt à quouis reprehendi poſſit. qualem Plato de Leg. ἀνεπιτήδειον σύνοικον, ad humanam conſuetudinem inutilem nominat. *Iactantior.* μεγαλαυχώτερος, vnde naſcitur ἀπειροκαλία, qui huiuſcemodi ſe quidlibet dicere poſſe autumant. *concinnus.* elegans & commodus. *truculentior.* aſperior viſu. *plus æquo l.* παῤῥησιαζόμενος τὴν ἀλήθειαν, liberè veritatem eloquens. παῤῥησιαστὴς, qui ab amicis quidem ſimplex, ſed ab aliis habetur odio, propter apertam minimeque fucatam animi ſignificationem: huic contrarius eſt εἴρων, diſſimulator, qualis Socrates cognominatus eſt. *fortisq;.* magno animo. *caldior eſt.* incitatior in rebus agendis, perturbatiorque. Quid ſi hic caldior deducamus à callidus, non etiam à calidus, quandòquidem caldior, à calidus, truculentior, iracundior, idem fere animi vitium ab eadem cauſa caloris profectum denotant; atque hoc modo caloris vitium vix eſſet diuerſum ab iracundia & truculentia: ſed callidior, & in vitio eſt, & eius per acrimoniam extenuatio, non eſt incommoda: nam vt callidi dicuntur, quorum, tanquam manus opere, ſic animus vſu concalluit, Cic. teſte 3. de natura Deor. ita in rebus vertendis, aſtuteque tractandis, non carent mentis acie, quæ prudentiæ nonnulla forma eſt, adeò vt non infrequenter callidum iudices prudentem eſſe, tanta eſt eius vitij cum virtute affinitas. *hæc res & ſeruat.* clauſula expolitionis, qua liquido manifeſtat obſequium vnicum eſſe vinculum amicitiæ cum aliquo ineundæ conſeruandæque, vt ait Comicus, Obſequium amicos, veritas odium parit. *at nos virtutes.* venit ad id quod dicebat ſe velle præuertere, nimirum declarationem eius, *neglectis vrenda f. in. a.* Non enim ſatis eſt nos à natura propendere in vitia, niſi poſthabitis veræ diſciplinæ præceptis, ad eam quoque nequitiam, vitæ

con-

cõſuetudo deteſtabilis accedat, qua duce, diſſimulatio, probitatem mentitur: aſtutia, prudentię locũ vendicat, & verus animi candor, pro importunitate habetur, adeò vt rectè dictum ſit à Menandro ἤθη πονηρὰ τὴν φύσιν διαστρέφει, hoc eſt, mores mali, non rarò naturam ſubuertunt. *ſincerum cupi.* In Commentatore carmen Lucilij legitur ex tribus codicibus Bland. hoc modo. Nam mel regionibus illis incruſtatus calix rucia. quare non dubito Turnebum ex ſcriptis vitiatis in errorem inductum, ita vt pro, mel, legerit, vel. In nomine autem ruta, libenter ei conſentirem, verùm quia tres dicti codices in exquiſitiſſimis characteribus conſonant, ab eis non auſim diſſentire, quid tamen ſit rucia fateor ingenuè me latere, verùm arbitror hoc carmen Lucilij hoc modo legendum: Nam melle in regionibus illis incruſtatus calix rhuſſato, ita vt τὸ rhuſſato, ſit adiectiuum à nomine rhus; cuius duo ſunt genera, μαγειρικὸν & βυρσοδεψικὸν, quorum poſterius cum melle vel aceto miſceri ſolebat. Vide Ruellium de ſtirp. lib. 1. cap. 125. Quem autem finem carmini Luciliano apponit Turnebus, putà, cauli ue bibetur, non inuenio in manuſcriptis; & haud ſcio num ſit ab eo attextus implendi carminis gratia. Illud autem Commentatoris, vaſa etiam dicuntur incruſtari, &c. non eſt obiter prætereundum, ſed excutiendum preſſiùs, quid propriè ſit incruſtare, cuius vim, vt inde ab etymologia petamus, lib. 4. de lingua latina Varro deducit à corio vt notauimus ſatyra. 1. ibi, *dant cruſtula blandi.* &c. adeò vt cruſtum per craſin dictum ſit quaſi coruſtum, nimirum ab vſto corio, hoc eſt, (vt ego quidem conijcio) à pelle vel tergore bouis, alteriúſue pecoris ad ignem vel caldam ſubacto, firmato induratoque: Nam tametſi non ignorem Varronem (vbi de cruſta agit) aliò reſpicere, tamen arbitror maiores tergore parato (quod corium nominant) vel pelle, vaſcula teneriora contexiſſe: vel hoc argumento, quòd vas pelliculare dicitur Columellæ, hoc eſt, pelle contectum. Quod etiamnum hodie in vſu eſſe cernitur, nam aut corio muniuntur vitrea, aut contextis ex vimine fiſcellis, corio conteguntur & ornantur volumina, aliaque innumera. Ab eius autem corij, ſiue coruſti duritie, analogicôs, deſumta eſt cruſta, quæcunque ad rem aliquam, vel per naturam concreta, indurataque ſuperficies eſt, vnde cruſtati piſces, cruſtata aqua, quæ glacie eſt coagulata, vel ex putredine, in corruptis, vel ab immunditie, qualis eſt in poculis gallicis fæculenta ex vino cruſta, ita vt ea

merito dici possint incrustata pocula κατ᾽ ἐξοχὴν: aut opere tectorio subinducta, aut sublicio ipsi Plinio, *Lambrisser* Gallis. aut opere albario, &c. **placsteren / pleckeh**. à crusta verò venit crustare verbum, & incrustare, incrustatio, quæ quum à corio deriuentur, facilè nobis licet assequi coniectura, veterum vitam fuisse simplicem, minimeque curiosam, qui diuitias suas armentis gregibusque metiti, corio & pellibus sua cooperiebant: qui mos apud multos, præcipuè Hispanos (licet pro luxu temporis sit ditior) necdum exoleuit in corio Marocio, quod **Marokin** nominatur à Maroc emporio Africæ celeberrimo, vnde in Hispaniam nauigio deportatur, vt memoriæ mandatum reliquit Ioannes Leo in Africana sua historia celeberrima. Cæterum quando auctis opibus (ita vt fit) aucti sint & animi, desitum est huiuscemodi coruftis (vt vtar integro) contegi vasa, pocula, parietes, trabes &c. & ex auro cœperunt homines argentoque confecta ostentare sigilla, alia quidē emblemata, ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλω nominata, quòd ea ornamēta vel apponere liceret, vel auferre pro arbitratu: qualia Ciceroni sunt (vt opinor) κερχνώματα, Martiali χρυσένδετα. Alia verò sunt simulacra ad imaginem vel Dei, vel herois alicuius efficta, ἀγάλματα, ἀγαλμάτια, καὶ εἴδη θεῶν: hinc Cic. 6. in Verrem, scyphi sigillati, agalmatis ornati cælatique opera sculptorum, cælatorum & vascvlariorum. *sincerum vas.* Iurisconsultis in l. si in rem, suprà de rei vindic. sincerum vas, purum, hoc est, non cęlatum definitur: Quare non fuerit inutile ad præsens institutum aduertere, sit ne sincerum vas, allegoricôs, accipiendum pro sententia iurisconsultorum, pro eo quod est, purum putum, siue figlinum, siue vitreum, aureum argenteumve, quod careat omni dolo & fraude, an pro Lucilij sententia, vas sincerum sit nullo succo imbutum. vnus codex Bland. pro incrustare, habet incurtare, cum hac adnotatione, imminuere: sed (meo iudicio) parùm conuenit. *probus quis*. expositio eius thematis. *at nos virtutes, &c.* per enumerationem. *multùm demissus h.* demissio, inquit Cic. 3. Tuscul. est animi quædam infractio: quare non minimam partem videtur habere ignauiæ. Pro Murena autem demissum vocat supplicem, vnde licet etiam dicere, τὸ demissum in non omnino detestabili esse vitio, sed tamen non laudabili: vel potest demissus homo hic esse, cui vix tutum est se suáque concredere, qualem deliniant versus illi, qui vulgò Catoni, ab aliis Ausonio inscribuntur, Demissos animo ac tacitos vitare memento

mento, qua flumen placidum eſt, forſan latet altiùs vnda. *Illi tardo*. codex Bland. vetuſtiſſ. habet, *ille*, vt iungatur τῷ probus, ſed & interpretationes aliorum codicum ſupra τὸ, illi, habent, probo. quæ res facit, vt cum Nannio legam ille. at ſi qui malint legere, illi, quod certè & extortum eſt, & alienum, neceſſe erit interpretari infinitè pro, τοῦ εἶναι. *tardo cognomen p. d.* hanc lectionem habent omnes codices manuſcripti præter Tonſa. qui τὸ, pinguis, habet, ſed s. littera, non ad latus, ſed ſupra notata eſt. Turnebus τὸ, pinguis, ponendum iudicat cum Lambino: Equidem non video cur vſitatam lectionem magnopere declinemus, quando neque Grammatici canones ea interdicant, neque cuiuis ſit in promtu tardum à pingui clarè ſecernere: adeò vt videri poſſit Horatius ſuſpendere lectorem, eique incertum relinquere, vtrum debeat in vitio ponere: nam & tardi ſtupore non carent, & pinguis venter non generat ſenſum tenuem, vt habet Græcus ſenarius, παχεῖα γαστὴρ, λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. hebeteſcit enim mentis acies nimio luxu corporis, namque affligit humo diuinæ particulam auræ, ipſomet Horatio auctore. atqui tamen in obeſulis non rarò viuidius valet ingenium, quàm in tardis, qui non niſi improbo labore, vix tandem naturam edomare poſſunt: ob hanc cauſam non libenter alicui ſuaſerim, vt veteri lectione neglecta, ſectaretur aliam, nam & durior eſt, & minus ſapit Horatium: at ea tamen lege à me hoc dictum velim, vt nemo arbitretur me ſibi quicquam præſcribere, vt qui ipſe nihil hic ſtatuam: ſatis enim mihi fuerit lectorem monuiſſe ingenij Horatiani, vt is penſiculatiùs diſcutiat hoc problema, vter in vitio ſit alteri præferendus, tardúſne, an pinguis? Non me fugit D. Nannium noſtrũ in pingui plus inuenire vitij, quàm in tardo & cunctabundo, verùm quando & tardus ſit hebes, ea tam breuis dictio mihi fidem non facit. *hic fugit o.* hic, id eſt, alius. Adducor in eam ſententiam, idque ex multis locis, vt credam ipſum Horatium de ſe, ſuaque vita inter magnates viroſque principes agere, vbi regnant inſidiæ, vigent crimina, palleſcit inuidia ſuprà quàm cuiquam eſt credibile, adeò vt non fruſtra, nec temerè vita huiuſcemodi ſit ſplendida miſeria: deinde quum ſcribat bene ſanum, ac non incautum, cenſeri fictum & aſtutum, hoc ei appoſitiſſimè tribui poteſt: quid enim fuit ipſo, in media vitiorum turba (Epicuriſmum excipio) rectius & purius? vt ex inſtitutione paterna modeſtè de ſe gloriatur Saty. 4. & 6. huius lib. Quid eo quoque inue-

nire posses callidius vel Persio teste? Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico tangit, & admissus circum præcordia ludit callidus excusso populum suspendere naso. Postremò, ne longius digrediamur, hoc nobis sit pro confesso, vt effugiat apud suos calliditatis suspicionem, eum testari Mæcenatem de sua simplicitate: quàm, quæso, hoc est Horatianum, eiusque moribus planè natiuum? qui vt eam versutiei opinionem à se remoueat, qua credebatur laborare maximè, omnibus modis lectorem studet præoccupare. *nullique malo.* sumta metaphora ab exercitu, vbi & dextrum latus, & sinistrum, equitatu contectum est, ne pateat irruptioni hostium: ita vir sanus & cautus, ne vel dicto vel facto, sit obnoxius maleuolis, vitat eorum consuetudinem, ἄφθονος, ἀπερίεργος, ἀμεμψίμοιρος, qui nihil omnino inuidiæ, aut curiositatis alit, aut querimoniæ. *versetur.* Blandin. codex antiquiss. habet, *versemur.* & *vbi*, exponit, in quo tempore: sicut & Commentator; quam scripturam si probamus, hæc parenthesis includet quandam deplorationem sui temporis. *non incauto.* pro cato & prudente. *simplicior quis & est.* sic habent omnes scripti manu. Simplex, apertus & alienus ab omni fuco doloque: Simplicitas rectitudini coniuncta, vera virtus est, τὸ καθῆκον Stoicis. Plato 2. de republ. ἄνδρα ἁπλοῦν καὶ γενναῖον, οὐ δοκεῖν, ἀλλὰ εἶναι ἀγαθὸν ἐθέλοντα. *aut tacitum impellat.* sic habent omnes quos legi manuscripti, quare non fui ausus mutare lectionem, præsertim, quòd in Carr. codice hæc adnotata sit interpretatio, impellat ad iram. omnes Bland. habent, impellat, id est, alloquatur: vnus ex iis præterea sic hunc locum declarat: Si quis liberè, & sine obseruatione temporis appellauerit amicum suum; si quis ita est simplex, vt legentem aut cogitantem molestus interpellet, statim eum carere communi sensu dicimus; quemadmodum ferè in Commentatore videre est: quare Lambino subscribendum censeo. *tacitum.* cogitabundum: quod eius est qui seuerioribus aut rebus aut studiis implicatur. *quouis serm.* valde grauis interpellator: nam importunitas & inhumanitas omni ætati molesta est. Cic. de senect. Et, nisi qui nobis vsu est, molestus est, ait Plaut. in Truculent. *Eheu quàm t.* exclamatio pathetica in malitiam naturæ peruersæ & insipientis, quæ dum nocet aliis & iniuriam facit, non cognoscit eidem se malo obnoxiam, & perire se prius oportere, quàm alium perdere, quod malitiæ est proprium, vt eleganter describit Hierax apud Stobæum, in opere de iustitia, ἡ κακία, τῆς ἀδικίας μέλλοντα,

ἴλ α-

ἔλαττον μὲν βλάπτει ἀδ, πλεῖστον δὲ ἀδικεῖν διανοούμενον, hoc eſt, malitia ei quidem minus nocet, qui iniuria afficietur, ſed plurimùm, iniuriam inferre cogitanti. Quod inſigni docet exemplo murænæ, inquiens, οὔτε τῇ μυραίνῃ τοὺς ἐνύδρους ὄφεις εἰς ἄλλων ὄλεθρον δυνατὸν ἀπογεννᾶν, πρὶν τὴν ἀκύησουσαν γαστέρα καταφαγεῖν, ὡς νίκανδρος ὁ κολοφώνιος, καὶ Ἀρχέλαος ὁ φυσικὸς γράφουσιν, hoc eſt, neque muræna priùs aquaticos angueis in alienam pernitiem parere poteſt, quàm prægnantem ſuum vterum perroſerint, vt Nicander Colophonius, & Archelaus phyſicus deſcribunt. Ad eum certè modum, iniquiores nobis, quàm iis ſumus, quos lędimus ignominia, quando ita natura comparatum eſt, vt nemo ſit omnino purus à vitiis: iuxta illud Simonidis quod hic expreſſit Horatius, πάμπαν δ᾽ ἄμωμος οὐδείς, nemo ſine crimine viuit, ſeu criminatione; nemo enim, quantumuis bene viuat, videtur ita natus eſſe, vt omnium ſannas effugere poſſit, nam vnicuique dedit vitium natura creato, inquit Propertius. *amicus dulcis.* hoc argumentum quaſi ex diametro pugnat cum philautis, qui ſibi quidem indulgent, ſed amicos minus honeſtè, vel illudunt vel examinant, at verus amicus non exiſtimat ſuis vitiis magis, quàm amici cōdonandum, ſed æquali trutina, vel notanda, vel ignoſcenda, vel vitia cum virtutibus ex æquo penſanda, atque ea ratione, τὸ κακὸν τῷ ἀγαθῷ ἰᾶ, malum bono medicatur. *inclinet.* ἐπικλίνηται, acquieſcat, faueatque, neglectis poſtpoſitiſque vitiis. *trutina p.* æquali libra. accipitur enim trutina pro libra, vt apud Perſiū, Examénve improbum in illa caſtiges trutina, per allegoriam, alioqui trutina eſt ipſum examen ſiue lingula in medio ſcapo, vnde binæ lances ſuſpenſæ. Pompeio πλάστιγγες dicuntur, ad pendenda ex æquo pondera. *Aequum eſt p.* quemadmodum Perſ. ſat. 4. cędimus, inque vicem præbemus crura ſagittis. ad Piſon. Horat. Hanc veniam petimuſque damuſque viciſſim. Epiſto. vlt. lib. 2. Cædimur, & plagis totidem conſumimus hoſtem. *denique quatinus.* Colligit Horatius, quaſi ex conceſſis, contra Stoicos, vitia ineſſe homini, nec penitus extingui poſſe, vt confutet eorum opinionem, qua docere conabantur, in ſapientem nō cadere vitioſos affectus, ſed ſtultos eo malo laborare: icirco clarè dicit, ſtultis hærentia: ne quis Stoicorum ſcilicet grauius indignetur, ſi hoc taceat, ita ineptire Horatium, qui neſciat Stoicum non affici: at obtinet Horatius antiquum, hac enim via eos attentiores habet, vt admiſſus acrius pungat, & vellicet eorum dogma de æqualitate peccatorum, cui aduer-

fari dicit sensus, mores, & vtilitatem. *cur non ponder.* vult nihil temere decerni de vitiis, sed ea moderamine rationis æstimari, castigarique; qua monitione partim reducit in memoriam, in eo peccare philautos, quos in amicorum vitiis corrigendis ostendit plus æquo duriores: partim præludit, in eo genere non esse multò æquiores Stoicos. *coercet.* cohibeat & regat, ab arceo, quod Festus à Græcorũ magistratu venire scribit, quem ἄρχοντα vocant, in cuius potestate est cogere & prohibere. *ligurrierit.* sic habetur in omnibus scriptis. Ligurrire est, quasi furtim περιέργως gustando consumere, à Græco λιγυρὸν, id est, suaue, vt notat Donatus in Eunucho: verùm quando τὸ λιγυρὸν, per ρ. vnicum, ligurrio verò per rr. duplex, in optimis exemplaribus scriptum inueniatur vbique, & apud Varro. & Terentium, quod & Lambinus ipse fatetur, an hic syncopa, an ibi epenthesis constituenda sit, ἐπέχω. *semesos pisces.* minimum peccauerit. ea namque epitheta, semesus, tepidum, eleuant factum & extenuant. *sanos.* cordatos, & sanæ mentis homines. *quanto furios.* Codex Bland. vetustiss. ostendit tribus subscriptis punctis τὸ, hoc, vulgatum, abundare, cui non grauatim subscripsi, etiam neglecto Pseudacrone, idque propter apertam sententiam: vult enim multò esse furiosius odisse amicum & fugere si paullùm deliquit, quàm seruũ propter ligurritionem tollere in crucem: namque in seruos licebat dominis vel impunè sæuire, sed non sine nota tamen insaniæ: at amico cui debemus omnem beneuolentiam, humanitatem & studium, quis non acerbus, insuauis & improbus, non condonet, & concedat erratum minimum; nam grauiora si feras, facis tua, inquit Mimus. *Paullum deli.* ἐκ παραχωρήσεως proponit paullùm delinquere amicum, ad demoliendum dogma illud Stoicum. *quis paria esse fere pl. p. quod nisi con. ha. in. ac.* hoc parẽthesi includendum est. *habeare in.* hoc ei opponitur quod paullò suprà dixit *amicus dulcis. vt Rusonem.* sic scripta fere omnia: quare D. litteram arbitror accessisse ex affinitate litteræ. t. præcedentis, librariumque ex ore legentis scripsisse Drusonem. quod autem Rusonem, quis aptius legere debeat, certè præter consensum codicum, mihi argumẽto sunt tabulæ Romanæ Martini Smetij nondum euulgatæ, sed scripto dicatæ D. Marco Laurino, in quibus offendisse me recordor M. Occium Rusonem. Quod autem Pseudacronem sequuti alij, non indocti viri, nescio quid somnij recitent; Rusonem, putà, hunc inconditum fuisse, atque insulsum historiographum, non potui præterire,

quin,

quin ἐν παρόδῳ monerẽ lectorem,id mihi videri esse,sincerum vas incrustare, ne longius hinc abeã, & eius artificij crustam esse nomen historia: Quasi verò auaro fœneratori, lucrioni turpissimo, per lucrũ,liceret esse viro bono & historiographo: & non veriùs historia hic sit dicenda Rusonis verba contumeliosissima in exigenda sorte cum fœnore durissimo: quod quidem nisi Calendis reddatur, quid restat debitori aliud, quàm vt, quasi ad necem porrecto iugulo (vt solent captiui ad edictum magistratus lictori iugulum præbere) audiat Rusonis historiam, hoc est, nomina, nexũ,minas acerbiores, verbera, puteal,& innumera cum intoleranda crudelitate alia conuitia duri profecto historiographi, & crudelissimi in miseros debitores. *tristes m. v.* K. tristes ab effectu, quòd debitorem tristem efficiant: sic mors pallida. Calendis autem soluebantur vsuræ, hinc apud Romanos vulgò iactitatum est prouerbium, ad Kalendas Græcas. Augustus apud Suetoniũ quum aliquos vult significare numquàm soluturos, ait ad Kalendas Græcas soluturos. Græci autem ad suas *νουμηνίας*, hoc est, ad sua nouilunia fœnus reddebãt: apud eos enim ad lunas nouas & dabãtur pecuniç & crescebãt vsuræ. *Porrecto iug.* porrigere, extẽdere iugulum, vel est attẽti, vel pœnas luentis. *captiuus vt.* anastrophe, pro, vt captiuus. *cõminxit lect. p.* expolit enumerationẽ delictorũ eius quod dixit, *paullùm deliquit.* idq. exaggerat grauioribus peccatis *κατ' αὔξησιν*. *mensáve catill.* vas in mẽsa escaria (quam cibillã, priùs quadratam, postea rotundam à cibo dictã Varro lib. 4. de ling. Lat. memoriæ prodidit) vbi pultẽ, aut iurulẽti quid ponebant, à capiendo catinũ nominauerunt; nisi quòd Siculi, inquit, dicunt catinum vbi assa ponebant. *Catinum Euandri.* catinum vel fabrefactum ab artifice Euandro, vt vult Cõmentator, vel antiquum, ab Euandro Pallantis Arcadiæ regis nepote, vel pretiosum & carũ, à persona; susque deque, vt fertur. *pullum.* vel iurulentum pro Catino Varronis: vel assum, pro Siculis. *minus hoc.* ideo, vel, ob hoc. *Quid faci. αὔξησις. sponsũmve neg.* fiebat autem sponsio interposita stipulatione certę pecuniæ, quã perderet is qui sponsione vinceretur: erat autem decima pars rei controuersæ in causis priuatis, in publicis autem, quinta; apud Græcos auctore Polluce, erat enim sponsio genus actionis apud antiquos: itaque negare sponsum, arbitror esse negare sponsionem, seu id quod quis spoponderat, non enim priuati quid hic notari videtur, quale potest esse promissum, sed iuridicum, quale est furtum, fidei commissum. *Quis paria*

esse

esse fere p. ad hoc paradoxum Stoicum confutandum hactenus ab initio prælusum est ab Horatio, nūc id omnibus (vt aiūt) neruis oppugnat. *fere placuit.* ferè, aduerbium ab omnibus hic neglectum, non minimam vim obtinet, includit enim in se vniuersalitatē, ita vt vel omisso vel apposito vniuersali signo idē subinde significet, vt hæc sit sententia: queis placuit paria esse ferè peccata, hoc est, omnia: sic dicimus, Romani ferè orbem subegerunt, id est, ferè totum. vtor ferè hac veste, id est, semper, vt notat Valla lib. 2. elegantiarum cap. 50. qui ob hanc causam ait hunc in Lælio locum esse deprauatum, Qui tum fere multis erat in ore, & legendum, Qui tūm fere erat in ore. Quod autem locus iste Horatij ita sit exponendus, res ipsa loquitur: nemini namque dubium est, peccata quędam esse paria, sed vt omnia sint æqualia, vnis Stoicis placuit. In hac etiā significatione accipi debet τὸ propè in saty. 3. lib. 2. eo loco, Insanis & tu, stultique prope omnes, vt ibi dicemus. D. Arnoldus Woulardus, acutè admodùm & significanter ait τὸ fere pertinere ad verbum laborant, seruata nimirùm infinita hac, peccata sunt paria, pro vniuersali, omnia peccata sunt paria. *laborant.* putà, Stoici: nam versus hic dogmaticus, queis paria, &c. periphrasticôs eos denotat. in omnibus autem scriptis cod. hæc est interpunctio, laborant cum ventū, &c. quare præter alia putarim sententiam esse, Stoici laborant, id est, hærent dubitant, ἀμφισβητοῦσι (nisi quis malit eos hic ex Stoicis factos ἐπισκεπτικοὺς καὶ ἐπέχειν) cùm ventum est ad verum, id est, veri inquisitionem, quia sensus moresque repugnant, aduersantur & reclamant, hoc est, iudiciū omnium & fori consuetudo ęquo bono cōiuncta. sensus D. Gregorio propriè κοινὸς λογισμὸς nominatur. *atq. ipsa vtil.* vtilitas hic ea cēsenda est, quæ nō abest ab honesto ex Stoicorū opinione, non etiā ea quæ turpi coniuncta lucrum quærit ex re qualibet: Quonam autē pacto sit mater iusti & æqui, non facile quis dixerit, nisi ad ea sese conferat, quæ sunt iuris humani, siue Gentium vt loquuntur legales, ea nāq. consideratione possit vtilitas haberi mater iusti, & iniusti; nam vsu exigente, inquit Iustinianus, & humanis necessitatibus, gentes humanæ iura quædam sibi constituerunt: Nam quùm obscurata iam esset in hominibus imago Dei per peccatum, cœperunt omnes ritu ferino sectari quæcumque obnoxia morti caro dictaret, tantisper dum misertus humani generis Deus, sopitos in mētibus hominum virtutis igniculos, in quibusdam viris doctis, excitaret, qui per siluas dispersos ne-

nemoraque & ſaltus homines, conſilio prudentiaque ad communionem inuitarent, inuitatos, inque cœtum coactos docerent, edoctos præceptis ſalubribus confirmarent, & iam confirmatos in officio continerent; quod autem, quum facere eis non liceret, propter malorum iniuriam, & inimicas incurſiones (vt eſt humanus animus ſemper inclinatior, in id quod deterius eſt) vallo ſe & foſſa munire cœperunt, vt & hoſtem propellerent, & vim ſibi illatã vlciſcerentur: id autem vt eſſet perpetuum quoad vires & facultates paterentur, omnium conſenſu leges latæ ſunt, ad collaudandos quidem & præmiis honorandos bonos forteisque, ad malos verò & ignauos pœnis dignisque ſuppliciis afficiendos: hoc tandem pacto cœpta eſt vtilitas vitæ communis, neceſſitasq. haberi mater iuſti & iniuſti: Sed ea tamen vtilitas, quùm multo ſit natura poſterior, à qua iuſtitiam dimanare contendunt Stoici, nec non etiam certo id ſtatuunt melioris notæ Philoſophi Plato & Xenophon. 4. de dictis & factis Socratis, ad conuincendum hoc vulgatiſſimum dogma Stoicorum de vitiorum paritate, neceſſe fuit Horatio ab ipſis deficere ad eos, qui ab vtili iuſtum deriuare maluerunt: Scribit enim: *Vtilitas iuſti prope mater*, id eſt, ſola mater, & æqui: quod & poſtea dilucidius exprimit, inquiens, *nec natura poteſt*, &c. Quod quidem eum ad exagitãdos Stoicos arbitror non tam ex animo facere, quàm vt eos ridendos propinet (quod non obſcurè indicat τὸ propè, vnde nonnihil dubitationis ſubeſſe licet colligere) ob nimiam, credo, eorum in Epicureos ſeueritatẽ, quos diſciplina, vitæ modo, & inutili ad rempublicam conuerſatione laſciuire potiùs, quàm viros bonos agere clamitabant, quemadmodum ad finem huius ſatyræ ait, *vellunt tibi barbam laſciui pueri*, &c. Epicureos intelligens: Qua etiam gratia ſcribit Athen. lib. 12. καλῶς ἄρα ποιοῦντες ῥωμαῖοι, οἱ πάντα ἄριστοι, Ἄλκιον καὶ φίλισκον τοὺς ἐπικουρείους ἐξέβαλον τῆς πόλεως, λουκίου τοῦ ποστουμίου ὑπατεύοντος, δι᾽ ἃς εἰσηγοῦντο ἡδονὰς, hoc eſt, pulchrè itaque fecere Romani primates, qui Alcium & Philiſcum Epicureos ciuitate eiecerunt, quia voluptatem inferebant, Lucio Poſthumio Conſule. At ſi quis tamen ad viuum cum Stoicis illud dogma de peccatis paribus reſecet, non prorſus abſurdè (vt exiſtimo) eos ſentire comperiet: Nam (vt Cic. argumenta in hoc paradoxo præteream) hic Sorites ab eis ad hanc rem confirmandam, coaceruari videtur: Quicquid iuſtum eſt, à natura promanat, id autem ſemper eodem modo ſe habet, quicquid autem tale eſt, ſibi par eſſe ne-

cesse est; efficitur itaque iustum iusto par, & à contrario, iniustum iniusto; vnde ex ἀκολύθω colligitur, vitiũ vitio æquale esse & peccatum peccato: verùm huius σωρείτης propositionem diluit Horatius inficiatione, asserẽs ex quorundam (vt iam dictum est) philosophorum sententia, iustitiam non à natura, sed ab vtilitate sumere principium, atq. ab ea, rebus ipsis plus, minúsve communicata, iusti, iniustique nasci incrementum decrementumque. cuius quidem opinionis, vt fidem faciat, iam inde à primis hominibus auspicatur argumentum, quorum naturam scrutatus extrinsecus, hoc est philosophicôs, ab actu ad potentiam, ait in eis, ne vel minimã iusti & æqui scintillam emicuisse, sed eos penitus obbrutuisse, victus ratione, vitæ turpitudine, belligeratione, antris, infantia & inconditis vocibus, donec tandẽ numine diuûm, vtilitate euidenti proposita, impetum brutalem ipsi frenarent, societatis humanæ coniunctionem quærerent, commoda agnoscerent, incommoda deuitarent, honestique & incolumitatis gratia, iura legesque inter se conderent & constituerent ad æqualem inter se tranquillitatem retinendam. *quum prorepserunt.* sic alibi Virg. terrea progenies duris caput extulit aruis. In vulgatis autem codicib. habetur ferrea progenies &c. sed hoc nihil pertinet ad rerum primordia. *mutum.* fandi nescium & rude: est enim oratio vox significatiua secundum placitum, Aristot. definitore: & interp. Hermogen. ἑρμηνεία ἐν δύο τούτοις θεωρεῖται, ἐν ἐκλογῇ ὀνομάτων, καὶ συνθέσει: hoc est, enunciatio in his duobus consideratur, nempe in electione seu notatione nominum & compositione: Itaque loqui est artis, non etiam naturæ. *turpe.* aptum epitheton verbo prorepserunt. *glandem atque.* quatuor naturæ conseruandæ præcipuè seruiunt, victus, tectum, vestes, arma. glãs primis hominibus pro victu fuit; cubilia siue antra, pro tecto: vngues & pugni, pro armis ad propulsandam iniuriam, vt ait Lucret. Arma antiqua manus, dentes, vnguesq. fuerunt: vestium autem hic nulla mentio, quum brutorum instar, sine honesti cognitione, nuditas eis non esset dedecori. *notarent.* sunt enim verba rerum notæ, περὶ ἑρμηνείας Aristot. *absistere bel.* abstinere. ἀφίστασθαι πολέμου, τοῦτ᾽ ἐστὶ, τῆς μάχης καὶ ὁρμητικῆς δυνάμεως: quod etiam latinis non rarum est, vt bellum pro pugna ponatur. *oppida.* Varro. 4. de ling. lat. maximum ædificium est oppidum, ab ope dictum, quod munitur opis causa, vbi sint, & quod opus est ad vitam gerendam, vbi habitent tutò. Est autẽ vero consonum, primos

illos

illos homines, à beluino victu, cantibus, hoc est, eloquentia virorum doctorum abductos ad humanitatem, primum singulas familias muniuisse sepibus, maceriis, muris, ad nocturnum propugnaculum potissimum, quod oppidum, ab ope ferenda, nominabant; deinde, quò à vi maiori tutiores viuerent, plureis familias vnis mœnibus se conclusisse, legesque sibi condidisse, ad malos coercendos, & stabiliendam tranquillitatem: quod sepimentum maximum & multis commune etiam oppidum dictum postea nomen vrbis accepit ab orbe figura, vel ab vruo aratri parte, quo muri designabantur. *ponere leges.* sancire, legibus stabilire, nefarios continere, ad imitationem Græcorum, νόμον τιθέναι, νομοθετεῖν τὸ ἀντιξόουν, hoc est, lege refrenare liberam voluntatem. *ne quis fur.* duo priora, putà furtum & latrocinium bene cōstitutam rempublicam vehementer perturbant: postremum autem eam turpiter labefactatā, bonis omnibus despicabilem facit. *nam fuit.* de bellis ob fœminas gestis, quæque bellorum causæ fuere, lege Athen. lib. 13. & Herodot. lib. 1. *viribus edit.* superior & robustior. *cædebat.* occidebat, pulsabat impetu taurino & fero. *fastósque d.* à fide historiæ, quæ debet omnibus esse argumento certissimo. Tempora itaque sunt ætates mundi, & quid quibusque ætatibus, aurea, argentea, ænea, ferrea extiterit, ac gestum sit: fasti verò mundi, sunt annales mundi, in quibus ab origine & memoria hominum optima quæque, & scitu memoratuque dignissima continentur: quod ab Horatio dictum videtur ad imitationem & morem Romani populi, ex cuius dignitate fuit, res illustreis semper annalibus, quotidianas verò, diurnis actis, & ephemeridibus inscribere. D. Woulardus annotauit, hæc, tēpora fastosque, per epexegesin non malè intelligi posse; quid enim, inquit, aliud sunt fasti, quàm mundi tempora. *nec natura p.* ratio à dissimili: desideratur autem τὸ, ita, per eclipsin, hoc modo, natura non potest ita secernere iustum ab iniquo, vt diuidit, hoc est, dijudicat, bona à diuersis, id est, oppositis malis, fugienda à petendis, incommoda à commodis. Ad huius loci declarationem pertinent ea Ciceronis de Offic. lib. 1. Principiò generi animantium omni à natura attributum est, vt se, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea quę ei nocitura videntur, omniaque quę sunt ad viuendum necessaria, inquirat, & paret, vt pastum, vt latibula, vt alia eiusmodi generis, &c *nec vincet.* ratiocinatio,

cinatio, seu argumentum vllum fidem non faciet, putà, sacrilegium æquale esse peccato cuiuis minimo. *tantundem v.p.* & facti qualitatem & quantitatem paucis complectitur. *qui tenerosc.* Exẽplum hoc rei minimi precij positum est pro quouis alio generis eiusdem; quod poëtis est admodum familiare, nempe certum pro incerto, finitum pro infinito collocare. Non potuisset autem apertiùs demonstrare Stoicos in errore versari, quàm si pro confesso ponat eos contendere neque à sacrilegio distare furtum caulium, neque grauiori supplicio vindicandum: illius enim causæ cognitio, vel infimo cuiq. ex plebe iudicatu est facilima: nam si res rei, caules sacris, factum facto cõferatur, quiuis è vulgo vel sensu carere, vel discrimen inter ea ponere posse existimabitur. Non temerè quidem animaduertit, sed doctè admodum Simeo Bosius (vt refert Lambinus) Horatium alludere ad leges Draconis, etiamsi fortasse in legibus ferendis, is aliò, quàm ad Stoicorum placita suæ mentis aciem direxerit: refert enim Plutarchus in vita Solonis, vnam ferè omnibus delictis mortem ab illo definitam fuisse, adeò etiam vt qui otij damnati essent, capite multarentur, καὶ τοὺς λάχανα κλέψαντας, ἢ ὀπώραν, ὁμοίως, ἔφη, κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις, καὶ ἀνδροφόνοις, hoc est, etiam iis qui olera aut maturos fructus surripuissent, simile supplicium statutum erat, cum sacrilegis & homicidis. *aßit regula.* suadet quasi ex confesso, vt æqualibus delictis æquales irrogentur pœnæ, ne grauius eum castigemus, qui minùs peccauit; sic & Apoc. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tãtum date illi tormentum & luctum. *nam vt ferula.* anthypophora, siue subiectio, vt vult Quintil. *vt.* perfectiua particula, siue absolutiua, vt scribit Linacer, pro, ne non, vt sit sententia, ne non cedas ferula eum qui meretur acerbius corrigi, non vereor, hoc est, mihi certum est te leniter castigaturum eum, qui vel maximo supplicio dignus est, itaque apud vos nulla supplicij deprecatione est opus, vt apud quos crimina sint paria, & æqualia supplicia. *ferula cædas.* ferula planta est νάρθηξ Græcè, de qua vide Theophr. Dioscor. Plin. sumpta est metaphora à gladiatoribus, quos olim, si non placuissent, ferula cæsos ludorum præfecti solebant eijcere ludo: aut à militibus, qui ferula castigabantur si quid facerent contra artem militarem. *& magnu p. m.* falce simili magnis. Hellenismus notabilis, vis enim epitheti, si constructionem spectes, transit in datiuum, si verò significationem, non perinde: sensus autem est, Quum mineris te reci-

recisurum simili falce magna & parua: similis huic est illa locutio Plutarchi paullò suprà, *ὁμοίως κολάζειν τοῖς ἱεροσύλοις*, &c. aut licet subintelligere τὸ, quum, hoc modo, & quum mineris te recisurum parua cum magnis eadem falce. *si tibi regnum per. h.* scita *παρασκευή* ad illudendum decretum aliud Stoicum, putà *ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος*, quòd solus sapiens diues sit; hæc autem ex antecedentibus deducta *ὑπόθεσις*, non caret affectatæ à Stoicis tyrannidis insimulatione, propter inconsultam eorum in puniendo seueritatem; est enim regum *νομίμως τοὺς ἐξαμαρτάνοντας κολάζειν*, vt habet Isocrates in Euagora, hoc est, legitimè erranteis punire. *si diues q. s. e.* ridiculè Stoicum facit sui decreti memorem. Hæc autem ad finem vsque satyræ est faceta quædam *καταστροφή*, ad recreãdum lectoris animum, tædiumque eximendum, quod molestæ illæ, de virtutibus & vitijs, & difficiliores contentiones attulerunt. *non nosti q. p.* arguit Stoicus Horatium ignorationis, simul & digreditur à proposito ad interpretationem dogmatis alterius ex auctoritate Chrysippi philosophi acutissimi, de quo Cic. de natur. Deor. Chrysippus qui Stoicorũ somniorum vaferrimus fuit interpres. sed de hoc postea. *sapiens crep. s. n.* expositio dogmatis ab actu & potentia, nimirum sapientem quidem nosse artem suendæ crepidæ, quo nomine meritò sutor appellari debet, etiamsi non exerceat artem, quum sit hoc vilius, & nimis mercenarium, quàm pro philosopho & sapiente. *quô.* vnus codex Bland. habet quî, sed reliqui omnes, quô, id est, ad quid hoc respõdes? habet Cod. Carr. Redit Horatius eò vnde exorsus est, nimirum ad Hermogenem Tigellium, vt eius vanitatis, inconstantiæ, & philautiæ socios faciat Stoicos. *quamuis tacet.* *οὐκ ἐνεργὸς ὢν*, id est, suo munere non fungens. *cantor tam.* *ἐν δυνάμει ἐστὶ*, potest canere & modulari. *Alfinius vafer.* hoc epitheton non tam vitium quàm spectat ingenium Alfinij, & in emergendo sagacitatem. Hic autem Alfinius Varus (vt 4. codices Bland. in annotationibus habent apertissimè) consul fuit anno ab vrbe condita septingente. quinquagesimo quarto cũ P. Vinitio. vt habet Glarea. in sua Chronol. vel (vt Carolus Sigonius legit) Vinutio: qui etiã pro Alfeno legit, Alfinius Varus: quam lectionem nobis quoque ad oculum demonstrauit Hubertus Goltsius antiquitatis indagator nobilissimus in numismatis Alfinij Cons. quo etiam nomine Horatium hic corrigendum curauimus, proque τῷ Alfenus, substituendum τὸ Alfinius. Ceterùm his valere iussis, quæ sunt

Chronologorum, institutum Commentationis prosequamur. Certè hic locus nobis argumento esse debet Horatium hæc scripsisse paullò vel ante, vel post consulatum Alfinij: vnde non penitus incerta coniectura animaduertet studiosus, Horatium vixisse annum supra sexages. quartum: quo fere tempore scripsit ea, quæ senium sapiunt; quæque annorum nomine sibi vel grauia fatetur, vel minus decora: qualis est 1. Ode lib. 4. & aliquot aliæ in eodem libro: deinde prima epist. ad Mæcenat. ita vt citra omnem dubietatem credere nō sit absurdum eum sine certa epigraphe, pro temporis & personæ opportunitate, nunc hæc, nunc illa poëmatia ad amicos misisse: eaque postea forte inuenta (nam multa interiisse rationi non est absonum) viros doctos in ordinem, & quasdam quasi classeis suis adnotatis inscriptionibus, pro arbitratu redegisse: quibus autem non omninò amara Satyræ petulantia inerat, ea, seruatis propriorum nominum epigraphis, epistolas nominarunt; alia inuenimus in omnibus scriptis antiquis Eclogas inscriptas: Quare ociosa mihi videtur (Odas excipio) de inscriptione contentio, quando ea opera (seruato argumento) cuique sit arbitraria. sed ἐξ ὑποθέσεως, hæc dicta velim. *clausaq; taberna*. vstrina, habet codex antiquiss. Bland. & in ipso carmine subsequenti erasis characteribus, *tonsor erat*. quam ego lectionem, non priùs vulgatæ præferendam putaui, quàm lectorem doctum eius monuissem: Mihi certè placet mirabiliter: nam crineis vstulare & ornare tonsoris est, κομμωτὴς hinc dictus, vel καλλωπιστὴς Polluci, ab hoc est κομμωτικὴ τέχνη, qua color conciliatur ascititius & fucatus: artificij hoc genus aliquantò nobilius, & ad insinuandum se in potentum beneuolentiam accommodatius, quàm Sutrina: quare coniectarer vocem, *sutor*, irrepsisse ex superioribus, puta, *& sutor bonus. &c.* in hunc locum, vbi prius erat, *tonsor*. Quin & Alexander ab Alex. lib. 6. Genial. dier. Alfenus (vbi legendum est Alfinius) inquit, ab adolescentia tonstrinam exercuit, mox sub Sulpitio iuris scientissimus euasit; ita vt Consul effici, & decedens publico funere efferri meruerit. *taberna*. quod ex tabulis olim fiebat, inquit Festus, & tabernaculum ὑποχορηγικὸν. *sapiens operis*. in hunc modum compones hæc verba: sic sapiens est optimus opifex omnis operis, vt Alfinius est tonsor, vel sutor, abiecto instrumento clausaque taberna, vt putà, τῇ δυνάμει, καὶ τῇ ἕξει. sic solus opifex, sic rex. &c. per quandam enumerationem à simili. Ad hunc autem locum

cum nihil pertinet illud *ἀσύνϑετον* epist. 1. lib. 1. ad summam sapiens vno minor est Ioue, diues, liber, honoratus, pulcher, rex denique regum. quum nihil habeat Stoicum, vt eo loco dicemus, si Christus nos seruet incolumeis. *vellunt tibi bar.* ex energia huius illusionis, facilè videt lector, legendum esse, *tonsor erat*. non etiam, *sutor erat*. nam vt tonsoris est comere, & vstulare barbam, sic in contemtum tonsoris Stoici, ait, vellunt tibi barbam, tanquam stulto & inepto ad eam crispandam & discriminandam. *lasciui pueri.* Epicurei, vt suprà diximus, quos pro pueris habebant Stoici. *nisi fuste coërces*. tanquàm sceptro regio: coërcere namque (vt suprà ex Festo notauimus) est virorum principum: qualis hîc sibi esse Stoicus videtur magnorum regum maximus scilicet, cui pro sceptro porrigit baculum, vt Cynicorum more, & latret, & in corona circumstanteis se abigat. *ne longum f.* hoc epilogo concedit Stoico, & habet risui stultum illud de regno somnium, à balneis publicis, ad quæ nullo comitatu accedere, erat præter regiam maiestatem: sibi verò & amicis applaudit, à beneuolentia mutua, ab æstimatione vitiorum virtutumque pro æquitate, à vita priuata quam multis modis ait regia esse beatiorem. *quadrante*. foris quadrante lauari populicum erat, non regium: domi namque regibus sua balnea magno apparatu instructa erant, & seruorum ministeriis valde commoda. Porro à quadrante, est quadrantaria balneatrix, qualem arbitror Cecilio esse Clitemnestram apud Quintilia. lib. 8. vbi describit ænigma esse allegoriam obscuriorem. & Senecæ ad Lucilium epist. 87. balneum ipsum, res quadrantaria dicitur: Erat autem quadrans nummus exigui pretij, nimirum tertia pars assis, qui balneatori dabatur ab iis, qui lauandi causa balneum ingrediebantur: dabatur & portitori ab iis qui ex vrbe in Auentinum traijciebant: ab eo dictus quadrans ratitus, quòd in altera parte ratem habet incusam: non etiam à vecturæ pretio, vt scribit Varro ex Lucilio. *præter Crispinum.* balneatorem putarim potius notari, quàm Stoicum illum philosophum cuius suprà meminit. Persius: I puer, & strigiles Crispini ad balnea defer.

SATYRA IIII.

Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesq́ poëtæ,
Atque alij, quorum comœdia prisca virorum est:
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur:
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus: multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus:
Mutatis tantùm pedibus, numerisq́ facetus:
Emunctæ naris, durus componere versus.
Nam fuit hoc vitiosus: in hora sæpe ducentos,
Vt magnum, versus dictabat stans pede in vno:
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem:
Scribendi rectè: nam vt multum, nil moror. ecce
Crispinus minimo me prouocat: accipe, si vis,
Accipiam tabulas. detur nobis locus, hora,
Custodes: videamus vter plus scribere possit.
Di bene fecerunt, inopis me, quodq́ pusilli
Finxerunt animi, rarò & perpauca loquentis.
At tu conclusas hircinis follibus auras
Vsque laboranteis, dum ferrum molliat ignis,
Vt mauis, imitare. beatus Fannius, vltrò
Delatis capsis & imagine: cùm mea nemo
Scripta legat, vulgò recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd sunt, quos genus hoc minimè iuuat, vtpote plureis
Culpari dignos. quemuis media erue turba:
Aut ob auaritiam, aut misera ambitione laborat.
Hic nuptarum insanit amoribus: hic puerorum:
Hunc capit argenti splendor: stupet Albius ære:
Hic mutat merceis surgente à sole ad eum, quo
Vespertina tepet regio, quin per mala præceps

Fertur, vti puluis collectus turbine, nequid
Summa deperdat, metuens, aut ampliet vt rem.
Omnes hi metuunt versus: odere poëtas.
Fœnum habet in cornu: longè fuge. dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico.
Et, quodcunque semel chartis illeuerit, omneis
Gestiet à furno redeunteis scire, lacúsque
Et pueros, & anus. agedum pauca accipe contrà.
Primùm ego me illorum, dederim quibus esse poëtas,
Excerpam numero. neque enim concludere versum
Dixeris esse satis: neque si quis scribat, vti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens diuinior, atque os
Magna sonaturum: des nominis huius honorem.
Iccirco quidam, comœdia, nec ne poëma
Esset, quæsiuere, quòd acer spiritus, ac vis,
Nec verbis, nec rebus inest: nisi quòd pede certo
Differt sermoni, sermo merus. at pater ardens
Sæuit, quòd meretrice nepos insanus amica
Filius, vxorem grandi cum dote recuset:
Ebrius &, magnum quod dedecus, ambulet ante
Noctem cum facibus. nunquid Pomponius istis
Audiret leuiora, pater si viueret? ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis,
Quem si dissoluas, quiuis stomachetur eodem,
Quo personatus pacto pater. his, ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si
Tempora certa, modosq́: &, quod prius ordine verbũ est,
Posterius facias, præponens vltima primis:
Non, vt si soluas, postquàm discordia tætra
Belli ferratos posteis, portásque refregit:
Inuenias etiam disiecti membra poëtæ.
Hactenus hæc: aliàs iustum sit, nécne, poëma.

Nunc illud tantùm quæram:meritóne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci male, cúmque libellis,
Magnus vterque timor latronibus: at, bene si quis,
Et puris viuat manibus, contemnat vtrunque.
Vt sis tu similis Cæli, Byrríque latronum:
Non ego sim Capri, neque Sulci: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos:
Queis manus insudet vulgi, Hermogenísque Tigelli?
Non recito cuiquam, nisi amicis, idque coactus.
Non vbiuis, corámve quibuslibet. in medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi: quiq; lauantes:
Suaue locus voci resonat conclusus. inaneis
Hoc iuuat, haud illud quærenteis, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. lædere gaudes,
Inquis: & hoc, studio prauus facis. vnde petitum
Hoc in me iacis? est auctor quis denique eorum,
Vixi cum quibus? absentem qui rodit amicum:
Qui non defendit alio culpante: solutos
Qui captat risus hominum, famámque dicacis:
Fingere qui non visa potest: commissa tacere
Qui nequit: hic niger est: hunc tu Romane caueto.
Sæpe tribus lectis videas cenare quaternos:
E quibus vnus auet, quauis aspergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam: pòst, hunc quoque potus,
Condita cùm verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & vrbanus, liberq; videtur
Infesto nigris. ego, si risi, quòd ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum:
Liuidus, & mordax videor tibi? mentio si qua
De Capitolini furtis iniecta Petilli
Te coram fuerit: defendas, vt tuus est mos:
Me Capitolinus conuictore vsus, amicó-

Quę à puero est: causáque mea permulta rogatus
Fecit: & incolumis lætor quòd viuit in vrbe.
Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. hic nigræ succus lolliginis, hæc est
Aerugo mera: quod vitium procul afore chartis,
Atque animo prius, vt, si quid promittere de me
Possum aliud: verè promitto. liberius si
Dixero quid, si forte iocosius: hoc mihi iuris
Cum venia dabis. insueuit pater optimus hoc me,
Vt fugerem, exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viuerem vti contentus eo, quod mi ipse parasset:
Nónne vides, Albi vt male viuat filius? vtq;
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. à turpi meretricis amore
Cùm deterreret: Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer mœchas, concessa cùm Venere vti
Possem: deprensi non bella est fama Treboni,
Aiebat. sapiens vitatu, quidq; petitu
Sit melius, causas reddet tibi: mi satis est, si
Traditum ab antiquis morem seruare, tuámque,
Dum custodis eges, vitam, famámq; tueri
Incolumem possum. simulac durauerit ætas
Membra, animúmque tuum: nabis sine cortice. sic me
Formabat puerum dictis: &, siue iubebat,
Vt facerem quid: habes auctorem, quo facias hoc:
Vnum ex iudicibus selectis obijciebat:
Siue vetabat: an hoc inhonestum & inutile factum,
Nécne sit, addubites: flagret rumore malo cùm
Hic, atque ille? auidos vicinum funus vt ægros
Exanimat: mortisq; metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitijs. ex hoc ego sanus ab illis,

Perniciem quacunque ferunt, mediocribus, &, queis
Ignoscas, vitijs teneor. fortaßis & istinc
Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
Consilium proprium. neque enim, cùm lectulus, aut me
Porticus excepit, desum mihi. rectius hoc est:
Hoc faciens, viuam melius: sic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non belle. nunquid ego illi
Imprudens olim faciam simile? hæc ego mecum
Compreßis agito labris. vbi quid datur otI,
Illudo chartis. hoc est mediocribus illis
Ex vitijs vnum: cui si concedere nolis,
Multa poëtarum veniat manus, auxilioq;
Sit mihi: nam multo plures sumus: ac veluti, te,
Iudæi, cogemus in hanc concedere turbam.

COMMENTATOR.

EVPOLIS *atque Cratinus.* Inuehitur in Romanos, quòd suas reprehensiones nimis indignè ferrent, quum tamen Lucilij & aliorum liberiora scripta, quibus neque scribendo, neque auctoritate dignitateq. multò esset inferior, tanta laude efferrent. Hi primi Archæas Comœdias scripserunt, in quibus suorum ciuium vitia stili amaritudine valde prosciderunt. *atque alij.* alij virorum. per partitionem, vel alij viri, per subintellectionem, qui antiquam Comœdiam scripserunt. *si quis er. d.* mirè per hoc ostenditur origo Satyræ, & qualis esse debeat. *describi.* notari. *quòd.* eò quòd. *sicarius.* sica gladius est permodicus, quem solebant malefici in baculis gestare, vt ex insidiis aliquem interficerent, inde dicti sunt sicarij. *aut alioqui.* alio modo, aut ob aliam rem. *multa cum li.* etiam nominatim. *hinc o. p.* ab illis suprà dictis poëtis. *hosce sequu.* Græcos poëtas ipse Romanus. *mutatis t. p. n.* alio metro vsi sunt antiqui illi poëtæ, qui Comœdias scripserunt, alio verò Lucilius, scilicet Heroico, qui Satyras composuit. *facetus.* vrbanus, peritus, mouendo risum, vitiosos notando. *emunctæ naris.* detersæ, mundæ, elegantis; hoc est, allegoricôs, callidus derisor. sic à contrario; stupidum, mucosum nominamus, quia nō citò vitia odoratur.

tatur. *durus con. v.* asper fuit in componendis versibus. *hoc vitiosus*. in hoc non carebat vitio. *in hora.* breuissimo tempore. *vt magnum.* tanquam rem magnam, & laude dignam se facere putabat, si multos versus, quasi momento temporis dictaret, quùm, contrà, sit laudabilius multo tempore paucos & bonos scribere. *lutulentus*. non liquida & pura copia, sordidus: cui contrarium est luculentus, à luce splendidus: allegoria autem sumta est à flumine turbido. *erat quod coll.* supp. tamen. hoc est, quamuis multa inordinatè, & sordidè scriberet, tamen erant in illius versibus nonnulla, quæ tollere, id est, imitari & pro tuis haberi velles. *garrulus.* ineptus, in multis superfluus. *piger scribendi.* id est, ad scribendum: figura Græca: non laborabat, inquit, vt rectè scriberet, sed vt multa: quod non nego, neque diffiteor facilem fuisse, sed non probo. *non moror.* non recuso. Virg. non dona moror, id est, non recuso. *ecce Crisp.* scilicet digito. sensus ex prouerbiali schemate ductus est: solemus enim dicere, minimo me digito prouocat, quum volumus aliquem tantum valere minimo digito, quantum alius toto corpore. Apposité introducitur Crispinus, nam is, vt Lucilius, libenter multos versus, sed malos dictabat: eius & suprà meminit ratione versuum, dicens: Ne me Crispini scrinia Lippi compilasse putes, &c. *accipe iam.* μιμητικῷ autem charactere prouocantem se ad scribendum Crispinum ostendit. *Custodes.* vt propria dicamus. *inopis.* quia careo inuentione, & iccirco non noui multa scribere. *animi.* ingenij. *perpauca loquentis.* taciturni, non garruli. *at tu concl.* ordo est, at tu, ô Crispine, vt mauis, imitare auras conclusas follibus &c. hortatur Crispinum, vt suo more inflata & turgida scribat: sumta est allegoria à fabris. Hircinis autem follibus comparat pectus Crispini: & auras follibus conclusas, turgidis suis & insulsis cogitationibus: sic & Pers. Tu neque anhelanti coquitur dum massa camino. *Hircinis foll.*. ex hircino corio factis, qui multum aëris emittunt, donec ignis molliat ferrum: sic vult Crispinum non cessare, sed multa verba fundere, donec auditorem contundat, & nimia tandem satietate conficiat. *vsque labor.* tam diu operantes. *ferrum.* sensum. *molliat.* proferat, explicet, maturet. *ignis.* cura & diligentia. *Beatus Fannius.* Fannius quadratus poëta loquacissimus & ineptissimus fuit, cui Senatus audiendi fastidio, vltrò capsas & imaginem obtulit, vt libros suos mitteret, & in auctoritatem reciperetur, tamquàm optimus poëta: vel, vt alij referunt, Fannius poëta malus, quũ

liberos non haberet, hæredipetæ sine eius cura & studio, libros eius & imaginem in publicas bibliothecas referebant, nullo tamen merito scriptoris. *delatis.* ad bibliothecam. *imagine.* qui erat in auctoritatem receptus, eius imago ponebatur inter poëtas. *volgò.* passim aut palam. *recitare timentis.* quia is qui mores carpit, in publico non audet recitare sua carmina. *quos genus hoc.* hoc genus Satyræ: nam qui suorum scelerum sibi sunt conscij, non delectantur hoc poëmate quo vitia notantur. *media elige tur.* de medio populo in medium producito. *minimè iuuat.* non recreat. *ambitione.* superbia, honoris cupidine. *nuptarum in. a.* adulter. *hic puerorum.* corruptor. *argenti spl.* vasa argentea delectant. *stupet Al. ær.* Corinthio, hoc est, Albius tenetur cupiditate vasculorum ex ære Corinthio. *hic mutat.* alius lucri causa & mercium nauigat ab oriente ad occidentem: Maro, Cedet & ipse mari vector, nec nautica pinus mutabit merceis. *quo.* sole. *vespert. r.* ad occidentem. *tepet.* comparatione orientis, vbi sol feruet acriùs. *quin.* supp. etiam. *turbine.* ventis. *nequid.* ne aliquid perdas de summa. propterea se periculis committit, vt aut nihil decedat summæ suæ, hoc est, bonis suis, aut certè vt augeatur. *Omnes hi m.* qui huiusmodi vitiis sunt dediti. *poëtas.* Satyricos. *fœnum habet.* sumta translatio à boue cornupeta, cuius cornibus in modum ansulæ fœnum alligari solet, in signum, vt qui ei fieret obuiam, eius vitaret occursum: sic fingit Horatius sibi consulere mutuò, qui malè sibi conscij sunt, vt procul ab eo fugiant qui vitia reprehendit. *chartis.* scripserit. *furno.* pistrino redeunteis seruos. *lacuque* à lympha haurienda. *primum ego.* ordo est, primùm ego excipiam me numero eorum, quibus dederim esse poëtas, id est, concesserim vt sint poëtæ, quippe qui sermoni cotidiano propiora scribo. *diuinior.* diuina. *atque os mag.* os eloquẽs. *magna.* spes magnas & sublimeis. *nominis.* poëtici. *scribat vti nos.* extenuat se. *iccirco quidam.* quia verba Comœdiæ propè sunt oratio soluta. *quæsiuere.* dubitauerunt an Comœdia esset poëma. *acer spi.* vehementia & maiestas. *rebus.* sententiis. *differt.* distat. *sermoni.* à sermone Comico. *sermo merus.* prorsa dictio. hoc est, in Comœdia neq. verba sunt magnifica, neque sententia grauis. Iraque hoc solo differt ab oratione, quòd eius sermo metro contineatur. *at pater.* subiectio, quoniam dixit in Comœdia non esse verba seria & sensum vehementẽ, & iccirco non videri poëma; fingit aduersarium ostendere ei non inesse spiritũ acrem, siquidem patrem intro-

introducit, vtpote Menedemũ apud Terentium, vehementer & acriter ſæuire in filium ſuum luxu perditum. *nepos.* tacita & egregia ſignificatio filij luxurioſi. *numquid Pomp.* confutat obiectionem ab exemplo, ſcilicet Comœdiam videri acrem habere ſpiritum, hoc modo, ſi pater Pomponij viueret nunquid leuiora verba audiret Põponius à patre, quàm audit filius luxurioſus à patre Comico? Quàm eſt hæc Horatiana, & tacita obiurgatio Pomponij luxurioſè viuẽtis? *ergo non ſatu.* non ſufficiunt verba pura, id eſt, non figuratè dicta, neq. ſonora, vt aliquem poëtam nomines, metro concludere, ſed oportet ea eſſe formata & grauia. *perſonatus.* venuſtè & iucundè dicit patrem perſonatum pro patre Comico, hoc eſt, qui patris perſonam accipit in Comœdia. *his ego quæ.* per σύλληψιν ſubauditur ſcribo. ordo autẽ eſt, ſi cripias his quæ nunc ſcribo, & quæ Lucilius olim ſcripſit &c. ſenſus eſt, ſi diſſoluas verſus vel meos vel Lucilij, non inuenies in verbis eandem grauitatem, quæ eſt in Ennianis verſibus, qui magno ſcilicet ſpiritu, & verbis altioribus ſunt cõpoſiti: quales ſunt iſti, poſtquã diſcordia tetra belli ferratos poſteis portasq. refregit. *tẽpora.* quantitatem ſyllabarum. *modosq;.* pedes & ſonũ. *disiecti.* veſtigia diſſoluti & lacerati poëtę, id eſt, verſus Enniani. *hactenus hæc.* huc vſq. dixerim, an Satyra & Comœdia poëmata ſint, an nõ? *aliàs.* tractabimus alio tẽpore, alio loco. Terẽt. Quin aliàs malim quàm hodie has fieri nuptias. *nunc illud.* nunc illud à te quærã ô Romane, vtrũ iure oderis genus hoc Comœdiæ vel Satyræ, an meritò metuas? *Sulcius acer.* Sulcius & Caprius nomina ſunt delatorũ: alij volunt eos actores fuiſſe cauſarum, vnde etiã rauci dicuntur aſſiduitate agẽdi: alij amaros fuiſſe Satyricos aiũt, qui ad rauim vſq. ſuas Satyras recitabãt, carpẽdo latrones, id eſt, vitioſos & malè viuenteis. *malè.* valdè. *cũque libellis.* in quibus vitia deſcribunt. *vtrũque.* Sulciũ & Capriũ. *Cæli Byrrhiq; l.* Cælius & Byrrhius fuerũt adoleſcentes perditi. ſubiectio à diſſimili. Si tu ſis ſimilis improbè & turpiter viuẽtibus, & ego nõ ſim ſimilis accuſatoribus, vel reprehẽſoribus, cur vis metuere me? *nulla taber.* ſupp. quum. *taberna* Soſiorũ. hoc ideo ſcripſit, quoniã bibliopolę ſtationes, vel armaria circa pilas ſeu columnas habebant: ac per hoc oſtẽdit ſe nõ temerè cuiquã libellos ſuos edere, ſed tantùm certis & electis perſonis, ne incidãt in manus imperitorũ hominũ, qualis erat Hermogenes Tigellius. *in medio.* hypophora aduerſarij; quaſi dicat, multi nõ indigniores te, in medio foro ſua ſcripta recitãt. *quiq; lauãtes* reſpõdet Horat. ſatis vrbanè ſci-

ſcilicet,hoc nō eſſe mirū,quùm & multi in balneis hoc etiā faciāt,cuius cauſam apponit ironicôs,quòd in balneis poëtę vox clarius reſonet,quæ res verſus gratioſiores facit. *Inanes h. i.* declarat quales poëtæ ſint,qui in foro & balneis verſus ſuos recitent,hoc,inquit,delectat vanos & inſipienteis poëtas. *ſine ſenſu.* ſtultè. *tempore alie.* importunè. *lædere gaudet.* ſubiectio. hoc fortaſſe dicis, ô Horati,quoniam Satyram ſcribis, quæ valdè notat homines,& ideo clâm recitas. *vnde pet.* auditum , acceptum, à quo didiciſti me eſſe prauum. *hoc in me i.* hoc, quaſi telum, quo me vulneras , à quo accepiſti? quis tibi id ſuppeditauit? *auctor quis?* quis me detulit, aut quibus coniecturis colligis crimine tali me eſſe dignū? *abſentem q. l. a.* nunc deſcribit qualis ſit,qui ſtudio lædit aliquem. *rodit.* mordet, lacerat, ſunt enim aliqui,qui dum volunt ſe vrbanos haberi,quaſi per facetias lacerant alios , ſicut ſuperiùs,dummodo riſum excutiat ſibi,non hic cuiquam parcit amico. *ſolutos qui captat.* qui meram putant vrbanitatem carpendis aliis mouere cachinnos . *famamq;.* faceti, iocoſi : dicaces hic ſunt, qui riſum mouent dicendo malè & iocis mordacibus. *fingere.* excogitare. *commiſſ. t.* credita ſibi conſilia. *hic niger.* maledicus,malignus,liuidus, obſcurus & latens. ſic nigrum ait malum & venenatum Virg. Nigri cum lacte veneni. *hunc tu Rom.* hunc opus eſt metuere ,non me. *ſæpe tribus l.* duodecim homines in triclinio,nam inde triclinium dictum eſt , ſcilicet à tribus lectis . *quauis aſper.* quauis ratione, quocumq. modo, vt poëta, Qua facere id poſſis,noſtram nunc accipe mentem. *aſpergere.* notare ſermonibus & dicteriis ſalſis. *præter eum.* præter conuiuatorem,qui præbet conuiuiū,qui paſcit. *poſt hunc.* poſtea. *hūc.* conuiuatorē etiam carpit. *potus.* ebrius, *verax*, mirè verax, & ideo liber. *condita præc.* quę ſunt recondita in præcordiis, & penitioribus mentis receſſibus prodit ac publicat. *hic.* qui ſic detrahit. *comis.* venuſtus. *tibi infeſtus.* qui ſimulas te infeſtum & inimicum malis & vitioſis. *ego ſi r.* ſi delectat te in conuiuio , qui maledicit omnibus , me , ſi aliquem ſuo merito reprehendero,non feres? *mentio ſi qua* , vt alibi , Spartacum ſi qua potuit vagantem fallere teſta. *de Capitolini furtis.* fingit ſe loqui cum amico Petillij Capitolini, qui quum præeſſet Capitolio (vnde Capitolinus dictus eſt) accuſatus eſt quòd coronam Iouis Capitolini rapuiſſet , quare ipſe ſublatæ coronæ cauſam dixit , & abſolutus eſt à iudicibus in gratiam Auguſti cuius amicus erat. *furtis.* ſacrilegiis. *vt tuus eſt.* alloquitur Petillij amicum,in amici defenſione parùm candidum. *me*

Capi-

Capitolin. verba defenſoris Petillij, qui quum defendere eum & excuſare deberet, magis lędit. *Iudicium ill.* capitalem ſententiam. Hæc vbi dixiſti, grauiſſimo præiudicio condemnas amicum tuum (vt ais) Petillium. *nigræ loliginis.* Loligo genus eſt piſcis marini, ſuccum habens nigrum, & atramento ſimilem: ex loliginis autem ſucco, liuorē mētis vult intelligi: & ex ærugine, malitiam: malos enim homines atros ac venenatos dicere ſolemus. *ſuccus lolig.* metaphoricôs, pro mentis liuore, & noxia malignitate. *ærugo mera.* venenum purum, vera malitia. *quod vitium p.* abfuturum meis ſcriptis. ordo eſt, ſi quid de me promittere poſſum, hoc verè polliceor, non futurū in ſcriptis meis hoc vitium, id eſt, talem malignitatem loquendi, quæ amicis nocere poteſt. *hoc mihi iuris.* vt liberiùs loquar quæ ſentiam. *Inſueuit p. o.* pater meus, inquit, eam diſciplinam mihi dedit, atque in eam conſuetudinem induxit, vt neque cogitarem quid malignè, neque dicerem: deinde mira vrbanitate vtitur, dum oſtendit quomodo eum pater ſuus monere ſit ſolitus, vt vitia fugeret in notandis quibuſdam Romanis. *cum me hortar.* quum me moneret rectam viam inſiſtere, virtuteſque amplecti. *nónne vides Albi.* ab exemplo Albij filij, mirè docet filium pater, vt viuat ſobriè. *vt malè.* quomodo. & eſt ζεῦγμα in verbo aiebat. *Barrus inops.* magnum documentum, id eſt, qui eſt magno documento per ſuam inopiam, ne tu conſumas hæreditatem paternam, ſicut ipſe fecit. *Sectani diſ.* quum reuocare me vellet ab amore meretricio, proponebat exemplum Sectani mœchi. *Treboni.* hic in adulterio deprehēſus fuit. *ſapiens vit.* philoſophus tibi rationem reddet, quare quid peti debet, aut vitari; mihi, inquit pater, ſatis eſt, ſi te exemplis inſtruā, quid ſit turpe & decorum, ad eum modū quo ego ſum à maioribus meis educatus & edoctus. *cùm deterreret.* dehortaretur. *dum cuſtodis.* pædagogi: vt, imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto gaudet equis &c. *durauerit.* firmauerit. *nabis ſine cortice.* allegoria à natatoribus, hoc eſt, viues pro tuo arbitrio, non egens admonitione aliena, quando ætas tua ſeſe corroborauerit. Diſcunt autem pueri natare ſuppoſitis ventri corticibus. *auctorem.* ducem, quem ſequi debes. *vnum ex iud.* proferebat in exemplum virum aliquem illuſtrem ex Senatorio vel equeſtri ordine, qui aliquando propter æquitatem & iuſtitiam fuerat ſelectus in iudicem. *auidos vici. f.* ſenſus eſt, vt intemperantes ægri, ſi forte audierint aliquem efferri, mortis admoniti, obſeruantius ſecum agunt, ita teneræ mentes à vi-

tiis

tiis ſubmouentur, quando opprobria aliorum audiunt. *exanimat.* ſtupefacit, conturbat, tremefacit, atque abſtinere facit. *auidos.* edaces, & cibi impatientiores. *teneros.* infirmos, inconſtanteis. *ex hoc.* patre. his, inquit, præceptis patris mei effectum eſt, vt à pernitioſis vitijs temperarem. *& iſt hinc.* ab his vitiis mediocribus. *largiter.* multum. *liber amicus.* qui me liberè poteſt increpare. *nec enim cum.* ſe tractare ſecũ ait ſemper, quum aut ſolus deâbulat, aut in lecto decũbens vigilat, de officio boni viri, atq. extrinſecùs ſingulos ſibi proponentẽ quærere, quid ipſe ſequi, imitarique, & quid fugere debeat. *rectius.* exprimit verbis quæ ſecũ cogitat, hoc magis expedit, hoc mihi eſt vtilius. *olim.* aliquando. *hæc ego m.* Sermiones duo ſunt ἐνδιάθετος καὶ προφορικός: ἐνδιάθετος, quo vtimur nobiſcum: προφορικός, quo cum aliis: prior, incluſus; poſterior, prolatus. *vbi quid d.* hoc eſt ex mediocribus vitiis vnum. Iterùm vrbaniſſimè ponit in vitio, ſcribere poëmata; ſed & cætera quæ ſubiecta ſunt, eadem energia condiuntur. *Illudo char.* has cogitationes meas ſcribendo, chartas perdo. *hoc eſt.* ſcilicet chartas perdere illis inludendo. *auxilio q. ſ. n.* hæc dicendo, oſtendit ſe bene ſcribere, neque enim omnes poëtæ mali ſunt. *multò pl.* valdè multi. *ac veluti te.* ordo eſt, ac, veluti Iudæi, cogemus te concedere in hanc turbam, id eſt, in noſtram ſententiam tranſire, ita vt conſentias nobis, non eſſe vitium ſcribere: cogemus te fieri poëtam aut nobis fauere.

CRVQVIVS.

IMpatientiùs accipit Horatius, & nõ nihil ſubiraſcitur Romanis, qui tantum gratiæ & auctoritatis in vnum Lucilium congerant, vt eius Satyræ vel Archilochicam mordacitatem multis quidem præconiis; ſe, contrà, ſuaque ſcripta cenſeant, non ſolùm non mediocri commendatione, ſed ne lectione quidem digna: quę tamen ait abeſſe tantùm ab intemperantia maledicentiæ, vt præter vrbanitatem moleſtæ nihil amaritudinis intentent alicui. verùm enim verò huius offenſionis cauſam transfert in eius temporis vitia, & omnis generis improbiſſima ſcelera, quibus paſſim omnes ita turpiter laborare demonſtrat, vt eidem quaſi culpæ obnoxij, nihil æquè exhorreſcerent, quàm poëtarum chartis illiniri, vulgoque fieri fabula: quo metu, vt eos liberet, deque ſeſe bene ſperare iubeat, primum declarat non habendum ſe in Poëtarum nu-

mero.

mero, vt qui versus dictitet mero sermoni simillimos, minimeque petulantis sycophantiæ: deinde quum dicat asseuerantius, non eo stultitiæ genere se tantùm ineptire, vt sua carmina patiatur, aut in publico decantari, aut imperitæ multitudinis manibus contrectari, satis pollicetur iis, qui sibi malè metuunt, nihil isthinc quicquam suis capitibus impendere periculi: verùm eos monet candidè, & hortatur exemplo amici Petilliani (qui huius Eclogæ scopus est) vt eis curæ sit execrari, publiceque detestari id genus obtrectatores, tranquillitati Reipubl. pestilentissimos, qui insonteis iuxtà ac sonteis sub prætextu virtutis suæ linguæ virulentia penitus contamināt: A quo inhumanitatis vitio ita sese à puero scribit alienum, vt sine vlla vel iniuria, vel amici calumnia, nihil quàm faceto risu possit ea notare vitia, quæ vel lippis (vt aiunt) & tonsoribus nota sunt; vt mali quidem resipiscant, boni verò magno animo virtutem amplexentur: Atqui tanta industria decurrit ad exitum huius Satyræ, tantoque artificio per paternam hanc παιδοτριβίαν, quasi aliud agens, eam describit instituendæ ornandæque Reipubl. formam, qualem nemo bonus summis votis non exoptet se deorum immortalium beneficio aliquando cernere posse. *Eupolis atq. Crat.* Exorditur ab antiquæ Comœdiæ scriptoribus, vt sibi quidem nonnihil apud Romanos beneuolentiæ, Lucilio verò plus comparet inuidiæ; vt qui ad illorum imitationem, nouo quodam modo suam Satyram, satis quidem acutè, sed duriùs, & in ciueis mordaciùs scripsisset, &, quasi ex professo, nouam poësin fecisset: se verò nihil tale meditari, neque suggillare, neq. virulentis blateramentis ait se quemquā velle perstringere; sed vrbana tantùm, & faceta morū castigatione ciueis à vitijs deterrere. *Eupolis.* Quintilianus lib. 10. Instit. Orat. Antiqua, inquit, illa Comœdia, tùm sinceram illam sermonis Attici gratiam propè sola retinet, tùm fœcundissimæ libertatis: etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimum tamen virium etiam in cæteris partibus habet; nam & grandis & elegans, & venusta, & nescio, an vlla, post Homerum tamen, quem, vt Achillem, semper excipi par est, aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. plureis eius auctores, Aristopha. tamen & Eupolis Cratinusque præcipui &c. Hactenus ille. Vixit autē Eupolis Cratino posterior, eiusque in stilo præcipuus imitator, Olympiade 88. vt scribit Eusebius in Chron. *Cratinus.* Persius hunc audacem nominat, quòd maxima libertate carpserit, &

acer-

acerbitate mira proſciderit Athenienſium vitia. hic etiam φιλοπότης dictus eſt. ſed de eo plura Epiſt. 19. lib. 1. ad Mecenatem. *Comœdia p. v.* tres erant Comœdiarum differentiæ, ἀρχαία, μέση καὶ νέα: quarum vnaquæque peculiarem quamdam vim obtinet. de his autem in epiſtola ad Piſones. *ſi quis erat d.* Origo & argumentum Comœdiæ fuit, malos corrigere, fures punire, mœchos continere &c. ſine vllo capitali ſupplicio; quod oſtendit Comœdiæ definitio: κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή: quā παραφραστικῶς vertit Donatus, inquiēs, Comœdia eſt fabula, diuerſa cōſtituta continens, affectuum ciuilium ac priuatorum, qua diſcitur quid ſit in vita vtile, quid contrà euitandum. *dignus.* eiuſcemodi nāque vitiorum publica exprobratio, quoddā erat quaſi malorū remedium: at tandē petulanti quadā licentia etiam in viros bonos & innocenteis indecenter ſæuitum eſt, quo tempore à Romanis leges latæ ſunt contra libellos famoſos. *deſcribi.* καταγράφεσθαι καὶ διαγράφεσθαι, deſcriptio namque teſte Cicerone in Topicis, eſt qualis ſit auarus, qualis aſſentator, ceteraque eiuſdem generis, in quibus natura & vita declarantur. *mœchus.* adulter. μοιχεία, adulterium. λέγεται μὲν καὶ πρὸς παρθένον καὶ χήραν φθορά: κυρίως δὲ, ἡ τῆς ὑπάνδρου, φθορὰ δὲ, ἡ τῆς παρθένου καὶ χήρας ἔκτος νόμων, hoc eſt, dicitur quidem & in virginem & viduam ſtuprum, ſed propriè eius eſt quæ maritum habet: Stuprum verò, virginis & viduæ illegitimum. de ſupplicio mœchorum apud Athenienſeis, vide Satyra 2. huius lib. *famoſos.* non multæ, ſed malę famæ: infamis, cuius fama vulgò laborat. *multa cum:* ἐπαῤῥησιάσαντο τὴν ἀλήθειαν, veritatem liberè profitebantur. *hinc omnis p. L.* horum priſcā Comœdiam, Latinam fecit Satyram, mutato quidem genere carminis, ſed ſeruato maledicendi vitio. *facetus.* cum aculeo & maledicto: etenim de eo iocandi genere agitur hîc, quod profuſum eſt, & immodeſtum, non etiam ingenuum & lepidum. *Emunctæ naris.* acri exactoque iudicio, quaſi purgatis naribus, muccoque emunctis, vt ait Eraſ. non eſt dubium quin ea parœmia ad imitationem Græcorum ſit vſurpata, qui ſtupidum & tardum τὴν εἶναι κορύζης μεστὸν, id eſt, nareis aiunt habere mucco plenas. *durus compo.* Helleniſmus. σκληρὸς συντιθέναι συγγράφεσθαι. ſicuti paullò pòſt. *piger ferre laborem.* hoc eſt, ad ferendum, vel in ferendo labore. Sed hæc duritas, in verborúmne conſequūtione incompoſita, inordinataque, & numeris parùm concinnis: an & in rerum ſententiarumq. virulenta duraque & aſpera mordaci-

dacitate? *n.im fuit hoc v.* hysteron proteron: ad hunc enim modum sunt hæc ordinanda, nam fuit in hoc vitiosus, quòd duros versus componeret, vel quòd durus esset in scribendis versibus. *vt magnum.* ceu rē magnā, siue magni momēti. *sæpe ducētos.* multos. finitum pro infinito. *stans pede.* nullo, vel exiguo labore: huic contrarium est ὅλῳ ποδὶ, omni vel toto pede, pro summo annisu & conamine. *Cum flueret.* quū carmina scriberet conspurcata cœno maleuolētiæ: vel poterit ad genus carminis inuenusti id pertinere, quod effusum potiùs, & vocibus quibussuis sine delectu perturbatum, obscurumq. quàm debita forma elegantique elaboratum fuit. Sumta est translatio à flumine rapido, quod omne genus sordium secum rapit in præceps. *tollere.* dignum imitatione. Quintilianus autem videtur, tollere, interpretari, auferre & remouere vt superuacaneum, vt ait Turnebus, lib. 15. cap. 9. cōtra Cōment. cui subscribit Lamb. à quo non dissentio: verùm hac de re latius in Satyra vltima eo loco, *sæpe ferentem plura quidem tollenda r.* *Ecce Crispinus.* digreditur à Lucilio ad Crispinum Stoicum (fortasse Lu. Plotiū Crispinum) multò, in versibus scribendis, ipso Lucilio vaniorē magisque garrulum: Quod quidem eo consilio facere videtur, vt vitet inuidiam eorum qui gaudebant Luciliana lectione; simul etiam quò; mutato scriptore, non continuò odorentur nimium eius fastum & sententiarum affectationem notari. *minimo me prouo.* supp. digito. Minimo autē prouocare, est contemtim (inquit Erasmus) ad certamen prouocare: sumtum à gestu prouocantium ad pugnam, minimo porrecto digito: Atqui, si liceat tamen ab Erasmo dissentire, vulgò ei minimū digitum porrigimus, vel ostendimus, cui vel minimum concedimus, vel eum nostri æqualem esse iudicamus, idque in malum potiùs quàm in bonū: vtputà, si Horatius exprobret Crispino se nihil morari, siue magni eum pendere, quòd vel momento temporis multa carmina scriptitet, quasi insulsissimus quisque id etiam præstare possit, eique Crispinus minimum porrigat, vulgò intelligimus Crispinum quidem non prouocare Horatium, verùm ei, velut inscitiæ socio, eandem notam inurere pro neglectu suorum carminū, quæ orationi simillima, effundere potiùs quàm elaborare videtur. Qua de causa citius ego crediderim hanc parœmiā, minimo prouocare, traductam à sponsione Iurisconsultorum, quæ fiebat (vt notat Budæus) interposita stipulatione certæ pecuniæ, quam perderet is, qui sponsione vinceretur: idcirco Crispinus causæ Lu-

cilij vt patrocinetur eumque conuincat non minima laude dignum esse, breui tempore multos versus scribere, prouocat Horatium minimo, supp. pretio, seu stipulatione aliquantulæ pecuniæ; Accipe, si vis, inquiens, ego accipiam tabulas, pretiumque sponsionis notabo &c. Nam qui sponsione prouocabat, ita dicebat, & in tabulis publicis pretium scribebat, nimirum, spondeo me tantam pecuniam daturum ni &c. prouocatus autem contrà, restipulabatur. Lacessit itaque Crispinus, & acrius vrget Horatium sponsione, sed is non percellitur, neque restipulatur, verùm dijs gratias agit, quòd sit animo sedatiore, & minus temerario, quàm qui velit cum garrulis, & miranda de se pollicentibus, seriò contendere. *accipiam tab.* sic habent scripti omnes præter Tons. & Busli. qui vulgatis consentiunt. *Dij bene fecerunt.* sermo est gratias agentis, & euentum rei approbantis, Græcis quàm Latinis vsitatior, καλῶς ποιῶν, καλῶς φερόμενος. sic Gregor. εἰς βασίλειον, ὅπερ οὖν καλῶς ποιῶν καὶ συνίδραμεν. Luc. 6. cap. καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι, meritò vos laudauerint. Demosth. 4. Philipp. ἡ τύχη καλῶς ποιοῦσα πολλὰ πεποίηκε τὰ κοινά, id est, meritò fortuna auxit Reipubl. redditus annuos. Aristoph. in Pluto. καλῶς τοίνυν ποιῶν ἀπόλλυται, meritò itaque perijt. Ita hoc loco, Dij bene fecerunt, id est, ô factum bene, me natura esse pusilli animi & rarò loquentis. oratio est modestè de se sentientis, ἐξ ἀντιτύπου Crispini audaculi & garruli. *rarò & perpauca loquentis.* sic habent omnes & scripti & vulgati codices, quos vidi; & eandem lectionem non inficiatur Lambinus se offendisse in omnibus codicibus, præter vnum Faernum, qui loquentes, habebat, sed ſ. alia manu, inquit, & in litura: At omnino tamen sentit mendum esse, scribendumque, *perpauca loquentem.* cui mehercule non grauatim subscripserim, sed vetat ὁμολογία veterum scriptorum; nec video quoque, cur non dicamus (tametsi fortasse duriùs) vel esse synecdochen partis pro toto, vel enallagen partis, putà, rarò & perpauca loquentis, id est, raræ & perpaucæ loquelæ, σπανιολογοῦντος, pro σπανιολογίας, quæ commutatio Græcis familiaris est, atque adeò existimo, Horatium pro suo more, hic expressisse dictum alicuius poëtæ ex veteribus. *at tu conclusas.* concessio per apostrophen, qua Crispino liberum permittit, vt suo more versus leueis, ventóque simileis componat, sed putidos & mordaceis, quorum sententia putido prauoque pectore depromta, non magis grata sit auribus, nisi sui simi-

ſimilibus, quàm ſit flatus follibus hircinis emiſſus cum ingenti fœtore: videtur enim alludere ad hircinam malcolentiam. *beatus Fannius*. exclamatio, qua gratulatus Fannio publicam felicitatem ob capſas delatas & imaginem in ſignum honoris ei vltrò exhibiti, conqueritur ſua ſcripta haberi neglectui, & à nemine legi, quum tamen neque Lucilij mordacitatem referant, neque Fannij ineptias; quem cur beatum nominet vltrò delatis capſis & imagine, non ſatis aſſequor, idne pompæ eius funerali debeat acceptum ferri, putà, cadaueri cum capſis ſeu ſcrinijs & imagine ad rogum vltrò, hoc eſt, ſine extremo iuſſu ſeu teſtamento, elato, an quòd à ſenatu beatus effectus ſit, qui ad eum capſas & imaginem deferri curauit vltrò, hoc eſt, nullo quidem ſuo merito, vt qui ſuos verſus non recitaſſet aut euulgaſſet; ſed vt eius familiam nobilem illuſtraret, poëtæque inſignijs decoraret: Sed de hoc alibi plura. *capſis.* talia erant narthecia capſulis eburneis incluſa, quorum meminit Martial. lib. 14. in Apophor. artis ebur medicæ narthecia cernis habere munera quæ cuperet Pactius eſſe ſua. *vulgo recitare tim*. de hac ſtructura, mea timentis, conſulendi ſunt Grammatici: In primis Valla elegant. lib. 2. cap. 1. *ob hanc rem*, rationem reddit, ob quam vulgò ſua ſcripta non amentur; nemo enim ferre poteſt æquo animo id grauiter damnari, cuius ipſe ſtudio multùm afficitur, etiamſi non ſit neſcius, id ab omni vitio non eſſe alienum: At nullum tamen ad corrigenda flagitia præſentius eſt remedium, quàm vrbana reprehenſio, teſte Pythagora τὰ ἁμαρτήματα πειρῶ μὴ λόγοις ἐπικαλύπτειν, ἀλλὰ θεραπεύειν, ἐλέγχοις, id eſt, vitia velis non obtegere multis verbis, ſed emendare reprehenſionibus. *media erue t.* tres Bland. cod. Eripe, quartus cum Tonſ. Buſl. Nan. & Carr. Martinijque codice habet, *elige. miſera ambit.* ab effectu, quia ambitioſi ſunt miſeri, ἡ φιλοτιμίη, κτῆμα σκαιὸν, inquit Herodotus. *hic nuptarum in. a.* periphraſis adulteri, qui nihil quàm matronas ſectatur, vt abundè ſatis oſtenſum eſt Satyra 2. *aut ob auar.* ἡ μήτηρ ἐστὶ κακότητος ἁπάσης, inquit Phocilides. *hic mutat m.* negociatur, emit, vendit, mercium commutationem exercet, à qua credit Plin. dicta commercia. *ſurgente a ſo.* non me latet à doctis hunc locum ſic exponi vt pertineat ad negociationem, quæ fit peregrè, de qua quoque loquitur epiſt. 1. lib. 1. Impiger extremos currit mercator ad Indos &c. vt hæc

sit sententia. Hic exponit sese periculis, & profectionum variis laboribus, vt ex omni latere mundi contractis coaceruatisque mercibus lucrum faciat, ad rem suam augendam, aut certè, non diminuẽdam: verùm non absurdum videri poterit, si priorem quidem horum versuum interpunctionem negociationi domesticæ donemus, posteriorem verò concedamus mercibus exoticis aduehendis, hac ratione; hic mutat merceis, parat, emit, distrahit à surgẽte sole, id est, ab ortu solis, à summo mane, ad eum vsque solem, quo regio vespertina tepet, hoc est, ad solis vsque occasum, ita vt solidum eum diem, ei rei quasi sit assiduus: ad hunc enim modum epist. 6. lib. 1. ad Numicium, hortatur patronum quemdam, vt causis agendis in foro det operam, Nauus mane forum, & vespertinus pete tectum: quò etiam Persius respexisse videtur Satyra 5. Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti rugosum piper & pallentis grana cumini: deinde quum animaduertit, ne hunc quidem quæstum vel amplissimum eiusce modi lucripetæ (vt sic loquar) explere mentem, eius auiditatem amplius exaggerat, inquiens, Quin per mala præceps fertur &c. hoc est, obijcit se mille calamitatibus & incommodis, agitatus vndis marinis, perinde ac puluis rapitur vento, nulla salutis & vitæ cura, nullo mortis metu; adeò vt lucri amore vel animam vendat, apud Persium Saty. 6. hortante auaritia, mercetur, atque sollers excutiat omne latus mundi ne sit præstantior alter. *omnes hi met.* clausula rationis. Iccirco omnes oderunt poëtas, & versus mordaciores, quia malè sibi conscij, notari & ludicro esse formidant. *fœnum habet in c.* suppl. aiunt enim inter se vitiosi, aut quid simile, fœnum habet hic poëta in cornu &c. & est ἐπίγεια, communis inter eos consilij de vitandis id genus poëtis, quibus ferunt esse volupe omneis ex æquo sua maledicentia vellicare. fœnum autem in cornu habere dicuntur feroces ac maledici, qui vel dicto vel facto quosuis impetere gaudent: quã insolentiam tam brutis quàm hominibus ait Plutarchus in problemate 71. efficere repletionem ac satietatem: vnde est & illud Sophoclis in prætumidum quemdam: Tu verò fernes quasi pullus cibi copia: huic astipulatur Solon apud Laërtium. τὸν μὲν κόρον ὑπὸ τοῦ πλούτου γεννᾶσθαι, τὴν δ' ὕβριν, ὑπὸ τοῦ κόρου, hoc est, satietatem nasci ex opulentia, ex satietate verò ferociam, siue contumeliam, vt ea non immeritò saturitatis filia dicatur. *non huic cuiquàm ..* opportunè dictum ab aduersario, nimirum vt amici carpendi nomine, poëta grauetur inuidia.

chartis

chartis illeu. ſumta metaphora à pictoribus. *omneis geſtiet.* cupiet omnibus hoc innoteſcere, in ora vulgi abire: huic affine eſt, lippis & tonſoribus notum fieri: id enim omne genus hominum, lippi, tonſores, anus, pueri, loquaciſſimum eſt & garrulitate nobile. *à furno redeunteis.* fortaſſe ad eam piſtrillam alludit, cuius meminit Terent. in Adelphis act. 4. Sce. 2. quæ erat apud lacum; priuſquam ad portam venias, inquit, apud ipſum lacum eſt piſtrilla: ea autem eſt piſtorum taberna. lacum autem hic accipio Seruilium, quem Hadrianus Iunius noſter ex ſententia Morilloni ſcribit fuiſſe forum hoc nomine, quem Sext. Pompeius ab auctore nominatum refert, in principio vici Iugarii apud Baſilicam Iuliam, vbi hydræ effigies extiterit à M. Agrippa poſitæ. Vide animaduerſ. Iunij lib. 2. cap. 7. Ab hac interpretatione non diſſentit Plauti locus Gurgulione: In foro infimo boni homines atq. dites ambulãt, in medio propter canalẽ ibi oſtẽtatores meri, confidentes, garrulíue, & maleuoli, ſupra lacũ &c. *Primũ ego m.* hęc confutatio duabus partibus nititur, altera quidẽ extenuatione ſui, & veri poëtæ definitione: nõ enim ſcribere ſe verſus inficiatur, ſed nõ eo ingenio & gratia, nõ eo ſententiarũ põdere & maieſtate, vt promereatur decerni poëta: qua gratia quoq. à nonnullis de Comœdia dubitatũ aſſerit, an poëma cenſeri poſſit, ꝙ & humilior inuentio & diſpoſitio rotũdior ſit, minusq. tornata, quàm vt viuidã poëtę faciẽ oſtentẽt; quod quidẽ ait occaſione præſentis thematis; nã in alia eſt ſentẽtia in Epiſt. ad Piſones. Altera verò, quũ ait, *nunc illud tantũ &c.* tota dependet ex confeſſione eius, quẽ non citra latentẽ mordacitatẽ inducit concedere ſe non eſſe planè diſſimilẽ Cælij Birrijq. ſceleratorũ, cuius gratia vtitur hac ratiocinatione, Quiſquis malis gaudet alienis, nõ iniuria timet Sulciũ, Capriũ, hisq. ſimileis accuſatores, verùm quũ mea vitæ ratio ſit alia, neque criminationibus gaudeat, cur me odiſti & fugis? aſſumtionem autem, ſeque eis minimè eſſe ſimilem, liberius aſtruit à diſſimili, nam illi cum libellis in publico ambulant, inquit, crimina recitant, reos agunt: meos verò libellos nulla taberna, nulla pila oſtentat; nemo ex vulgo, ne Hermogenes quidẽ ille Tigellius, homo vaniſſimus iis legẽdis inſudat, &c. *neq. enim con.* certis & præſcriptis pedũ numeris finire verſum nõ ſatis eſt, nã & modulis eſt opus. *dixeris.* modi potentialis, dicere debes aut potes. *ſermoni prop.* hoc eſt, quouis modo verſum concludat, ſeruato ſolum numero pedum pro genere carminis. *Ingenium cui ſ.* hæc ſunt inuentionis

& diſpoſitionis. *atque os mag.* in quibus eſt elocutio: inuentioni namque debent & idonea verba, & ſentētiæ accōmodari. *magna ſo.* Helleniſmus: vt in ecloga præcedente, *omnia magna loquens.* vtrum autem rectiùs dicatur, ſonaturum an ſoniturum, conſule Priſcianum lib. 2. *des nominis h.h.* dare debes honorē, dignitatem huius nominis, vt poëta nominetur, qui verſu quidem aſtrictior, oratoris virtutes perſequitur. *acer ſpiritus.* ardens & concitatus, alacer & vehemens. *differt.* Helleniſmus. differt cum datiuo pro, diſſidet, alius eſt: Latina namque oratio poſtulat ablatiuum cum præpoſitione à, vel, ab, differt à ſermone, id eſt, ab oratione ſoluta, nulliſque certis pedibus aſtricta. *ſermo merus.* qui verbis puris perſcriptus eſt, &, vt ait paullò pòſt, ſermo verus. merum autem, ſolum, dixerunt antiqui, teſte Feſto: hinc merula auis dicta, quòd ea ſit ſoliuaga, & ſolitaria paſcatur. *at pater ardens.* ἀνθυποφορά, ad conuincendum ſuperius argumentum eorum qui negant Comœdiæ ineſſe acrem ſpiritum. Nam pater in Comœdia ſæuit ardens quod meretrice nepos &c. Quis autem extra Comœdiam eum patrem nō ardere, incādeſcere, cōcitari dixerit, niſi is ſit ignauus, abiectus, inſulſus? *nepos.* Helluo, gurges patrimonij, ἄσωτος, luxu perditus. *inſanus.* ſic habent omnes manuſcripti codices. *magnum quod d.* verecunda ſignificatio φαλλοφορίας, ſacri ipſius Bacchi, in quo φαλλοὶ circumferebantur καὶ ἰθύφαλλοι, αἰσχρὸν καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς πράγμασι, inquit Gregor. Nazianz. in oratione ſecunda Epiphan. hunc autem nepotem filium indicat fuiſſe λαμπαδοῦχον, qui claro die in hac pompa lampada præferebat. Verùm quùm hoc Bacchi ſacrum ſit abominandæ fœditatis, ſatius arbitror omnia eius myſteria honeſto ſilentio prætertre, quàm vel pauciſſima eius obſcœna garrulitate ac petulanti laſciuia cōmemorare: at ſi quis eius originē noſſe deſideret, is legat Arnobiū contra gētileis lib. 5. Si quis pompā, euoluat Plutarchū in Cōmentario περὶ τῆς φιλοπλουτίας; videat in Chiliad. φαλλοφορεῖ, & φαλλὸς τῷ θεῷ. meminit & Herodotus lib. 2. de Phallis; & Theodoritus lib. 3. Licet etiam hunc locum interpretari de facibus, cum quibus amatores inuiſebāt amaſias ſuas, vt Phædromus Plautinus qui ſibi lucebat cereū. *numquid Pom.* Solutio ἀντιυποφορᾶς cum tacita & vrbana reprehenſione Pomponij. *ergo non ſ.* clauſula prioris partis ratiocinationis. *puris per ſ. v.* ſuprà dixit, ſermoni propiora, & ſermo merus, quæ inter ſe conſonant omnia. *ſi tempora certa modoſq;.* certa, nimirùm pro ratione & poëmatis genere, quæ pro

lon-

longitudine & breuitate vocalium, certis dimẽsionum seu pedum nominibus à prosodiographis definita sunt: alia namque est heroica dimensio, alia elegiaca, iambica & hendecasyllaba alia. &c. Sunt & orationi certa sua tempora & modi, sed legibus & modulis non perinde astricta. *hactenus hæc.* transit ad aliam partem confutationis. *nunc illud.* attentio cum alterius partis præparatione. *Sulcius acer amb. & Cap. rauci m.* duplex figura Syllepsis & Zeugma. At Glareanus tamen ab Erasmo monitus (vt ait) arbitratur ita legendum, vt propriis sua dentur epitheta, hoc modo, Sulcius acer ambulat, & Caprius raucus malè. verùm quia nulli manu scripti libri huiuscemodi quid ostentent, non libenter ei subscripserim: est autem Zeugma locutionis Sulcius acer ambulat, & Caprius supp. ambulat, sic enim verbum expressum non differt ab intellecto: tale est illud Iuuena. nil rhombus, nil dama sapit: est autẽ Syllepsis, Sulcius & Caprius rauci ambulant &c. vterque magnus timor latronibus, &c. *magnus.* multùm timendus, formidabilis. *latronibus.* maleficis, grassatoribus, sceleratis. latrones inquit Varro de lingua Latin. lib. 6. dicti à latere, qui circum latera erant regi, atque ad latera habebant ferrum, quos postea à stipatione stipatores appellabant. &c. Festus autem latrones, inquit, eos antiqui dicebant, qui mercede conducti militabant (quod & Varro notat) ἀπὸ τῆς λατρείας: at nunc viarum obsessores dicuntur, quod à latere adoriuntur, vel quod latenter insidiantur. *at bene si q.* correctio. sic Epist. 1. lib. 1. Hic murus aëneus esto nil conscire sibi, nulla pallescere culpa. ὁ σοφὸς Βίας ἐρωτηθεὶς τί ἀνύει τῶν κατὰ τὸν ἄφοβον, εἶπεν ὀρθὴ συνείδησις, hoc est, iccirco Bias interrogatus, quænam res in vita metu careret; bona consciẽntia respondit. *contemnat.* contemnere debet & potest. *vt tu sis.* concessio amarulenta. Hæc autem ratiocinatio est altera pars confutationis, vt supra notatum est. *pila.* pila, inquit Festus, quæ parietem sustentat, ab opponendo dicta est. *coactus.* amicorum gratia & beneuolentia, inuitus, non libenter, non, vt aliorum instar, captem applausum, aut quæstum faciam. *non vbi.* à loco & personis depellit à se maleuolentiæ calumniam. *suaue locus.* ἀντιμερία, pro suauiter. *locus v. re. c.* locus conclusus, hoc est, fornicatus, concameratusque & concauus, vbi iucunda est vocis repercussio, vbi reparabilis assonat echo, vt ait Pers. Saty. 1. *inanes h. i.* κενόδοξοι, quibus pulchrum est digito monstrari, & dicier, hic est. κενοδοξίας τροφὴ, τιμαὶ, καὶ ἔπαινοι, vt habet Chrysosto-

περὶ τῆς ἱερῶν. sine sensu. *ἄνευ κρίσεως, ἀκρίτι.* *Lædere gaudes*. hactenus in id annisus est, vt à scriptis suis amoliretur Satyricę mordacitatis amarulentiam, hic idem reiterat argumentum, quod ad Eclogæ vsque finem persequitur, à sua natura & educatione institutioneque, declarans se quidem iocis & salibus vrbanis gaudere, sed auersari penitus dicacitatem, & obtrectationem; cuius rei vt fidem faciat certiorem, ab adiunctis signis ostendit, quasi ad oculum, quid sit apertè maledicere, quid sub specie cuiusdam amicitiæ mordere clanculum, quid iocosè ridere. *studio.* consulto, data opera, de industria, *ἐξεπιτηδές.* *studio prauus.* *ἐκ κακοσχολίης κακός.* *vnde petitum.* *ἐρώτημα περίεργον*, ad cognoscēdum rumoris huius aut opinionis auctorem. *vixi cum qu.* à consuetudine familiari. *absentem qui.* ab adiunctis & concomitantibus signis confutat eam maledicendi suspitionem. *rodit.* metaphora à canibus. hinc Epigrammatarius: Quid dentem dente iuuabit rodere, carne opus est qui satur esse velit. *solutos.* immoderatos, inurbanos & effusos, qualem risum captant scurræ, *γελωτοποιοί.* *hic niger est.* infelix & fugiendus: veteres enim quod inauspicatum volebant haberi, atrum aut nigrum vocabant; quod felix & fortunatum, album: hinc sunt illa, albo, & nigro lapillo notare. Quin & Græcis *λευκότερον εἰπεῖν* dicitur, aut *μελάντερον*, qui rem aliquam aut clarius, aut obscurius explicat. vide adagia, Creta notare, carbone notare. Deinde quo pacto affectus animi internus pro bonitate naturę aut prauitate redūdet in cutē corporis, aut nigrā aut candidam, legito Cosmographica Guilielmi Postelli, vbi de Chamesia disputat. *sæpe tribus l.* à maiori expostulat cum aduersario de mera calumnia, vt, cui comis quidem videtur & vrbanus is, qui in omneis sine discrimine socios, familiareis, conuiuas, atque adeò in ipsum conuiuatorem post pocula præter omnem humanitatem, nil nisi mera conuitia effundit, ipse verò liuidus & mordax habetur, si quem ineptum merito rideat, quòd vel pastillos olet vel hircum. *sæpe tribus l.* de triclinio, de lectis discubitoriis, deque cœnandi more maiorum, disputabimus oportuniùs alio loco. *vnus auet.* vnus codex Bland. legit, amet; qui idem habet τὸ quamuis, sed cum litura m. *qui præbet aqu.* conuiuatoris est præbere aquam abluendis conuiuis. hæc itaque periphrasis est conuiuatoris, cuius, pro antiquo more, ante cœnam erat curare non minus, vt aqua præberetur, quàm cibus ministraretur à pueris: Quod autem potiùs

tiùs dixerit, qui præbet aquam, quàm, qui præbet cœnam, in causa est verbum aspergere, quò allusit, propriè namque aqua aspergimus, metaphoricôs autem, dicteriis & salibus. *hunc quoque p.* pro beneficio reponens maleficium. *aperit præcor. li.* iuxta illud, τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ νήφοντος, ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ μεθύοντος, hoc est, quod est in corde sobrij, hoc est in lingua ebrij, qui non solum effutit arcana sua, verumetiam in alios audacius loquitur. *hic.* qui auet aspergere cunctos. *Comis.* benignus & facilis, qui alij non grauatè inseruit, teste Valla lib. 4. εὐτράπελος, facetus. *Vrbanus.* lepidus, κομψὸς, ἀστεῖος. *si risi quod inep.* hic versus nobis argumento esse potest, hanc Eclogã subsecutam esse eã, quæ huius libri altera numeratur, in ea enim idem ponitur. *liuidus.* malignus, maleuolus. *si qua de Capit.* hæc est obtrectatoris pestilentissimi, maximeque ab omnibus execrandi vera & viua imago, persona hominis, potiùs quàm homo, λιζυκοθηρίον: nam detrahere aliquid alteri, & hominis incommodum augere, magis est contra naturam quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cetera quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis: nam principio tollit conuictum hominum & societatem, &c. inquit Cic. in offic. *vt tuus est m.* pro tuo more, & omnibus detrahendi consuetudine. *me Capitolinus.* describit detractoris consuetudinem, qui quodam simulatę amicitiæ fuco conceptam malitiam, quam retinere non potest, adumbrare conatur: insinuat enim se in animos auditorum benigna quadam commemoratione eorum, quæ nihil ad rem faciunt; quos vbi parauit attentos, infixo suę maleuolentiæ aculeo, statim subducit sese, ne vel tueri cogatur quod dixerit, aut ne mutuum recipiat. *sed tamen ad.* hic est aculeus liuoris, hic succus lolliginis: exorsus enim ab amicitiæ & conuersationis commendatione, desinit in sententiæ & iudicij calumniam, qua & iudices corruptos, & Petilium reum agit. *nigræ suc. l.* lolligo quasi voligo, vt habet Varro lib. 4. piscis genus, effert enim se extra aquam & subuolat tanta multitudine vt naues mergantur, teste Plin. lib. 32. cap. 2. Lolligo autem externè quidem est alba, sed nigra dicitur ob succum nigrum, est enim ex sepiarum genere: talis est detractor foris quidem blandus, sed intrinsecus nigro maledicentiæ succo plenus. *ærugo.* æris vitium, sicuti ferrugo, vitium ferri. ex ęrugine autem conficitur sutorium atramentum, quod χάλκανθος Græcis nominatur, quasi flos æris: & quia hoc ita inficit corium, & alia quæque ea macula, quam

nunquam vel ægrè admodum poſſis eluere, appoſitè maledicentiæ vitio hic confertur ab Horatio. *procul afore.* ſic inuenio in omnibus manuſcriptis, præterquam Mart. in quo affore ponitur. Ita autem procul afore ſuis ſcriptis hanc ſuffarcinatam ſycophantiam pollicetur, vt ne vel leuiſſimum in eis velit apparere eius veſtigium. *atq. animo pr.* nam qualis vir talis oratio. *liberius ſi quid.* precatur veniam ſuæ libertati, ea lege, vt ſi quid vrbanius, ſi iocoſius, & nimis amarulentum dixerit, nemo grauiùs offendatur. *inſueuit pater optimus hoc me.* in hac lectione conſentiunt omnes ſcripti codices tam mei quàm ij quos Lambinus ait ſelegiſſe, at is emendat tamen & contendit ita legendum; *Inſeuit pater optimus hoc mi.* quæ caſtigatio etiam ſi non ſit pœnitenda, iuxta id quod Ode 4. lib. 4. ſcriptum eſt, fortes creantur fortibus, & bonis eſt in iuuencis, eſt in equis patrum virtus &c. tamen quia hæc præcepta patris, ſunt inſtitutionis potiùs & doctrinæ, quàm naturæ, vt patet ad oculū, malim ſequi & ſcripta & adhuc vulgata: Quod autē ad verborū ſtructuram attinet, fateor quidē nunc eam nemini impunè poſſe donari, niſi velit ἑλληνίζειν more Horatij, qui hic expreſſit, τὸ ἐθίζομαι pro inſtituo: nemo enim doctus ita dixerit, aſſueſco, ſiue aſſuefacio te mores, niſi ad verbū reddat id Platonis de legibus ἐθίζουσι ἤθη. ſed aſſuefacio te moribus, ſiue inſtituo te mores bonos & honeſtos: hinc ἐθίσματα, inſtituta, conſuetudines. Sed & Terentius ita græciſſat in Adel. act. 3. ſce. 4. Deos quæſo, vt vobis decet, ὡς ὑμῖν πρέπει. D. Arnoldus Woulardus, cur, inquit, non hoc modo, pater optimus inſueuit, ſeu aſſuefecit, inſtituitue me vt fugerem hoc? quæ etiam expoſitio ſatis eſt appoſita, ita vt τὸ, hoc, non demonſtret certum aliquod, ſed indefinitè, quæuis vitia. *exemplis vit. q. n.* propoſitio futuræ diſtributionis. *cum me hortaretur.* hortaretur ad frugalitatem ab incommodo & malo prodigalitatis, quo miſerè affli-ctari demonſtrat Albij filium: quod vrbanè facit quidem, ſed non ſine nota Satyrica: hunc autem Albium eſſe Tibullum vix apud me eſt controuerſum, eum enim ſolari, & ad animum recreandum inuitare certum eſt epiſt. 4. lib. 1. ad Albium Tibullum, vt eo loco dicemus. *Barus inops.* ſic cum vulgato codice habent lib. Mar. Carr. Tonſ. at 4. Bland. Buſl. Baius. Nannij verò, Varus. eſt autē epexegeſis, pro eo quod eſt, qui eſt magno documento alijs ne patriam rem &c. *à turpi meretr. a.* conſulit vtendum moderata venere. *Sectani.* cod. Bland. 3. & Mart. Scetani. Tonſ. Cetani. Carr. Setani. vnus Bland. habet Sectani.

Con-

Concessa cum ven. v. dehortatur filiũ ab illicita venere, nẽpe matronarum ab exẽplo Trebonij infamis. *sapiens vitatu.* hic ex grãmaticorum canonibus adnotandũ eſt, cõparatiuos gradus recipere caſus ſuarum poſitionum diuerſæ ſcilicet perſonæ, vt dignum laude, dignius laude. Salluſt. nulla cuiquam inferior: ſic hoc loco, bonum vitatu, melius vitatu. *traditum ab an.* à maioribus, à patribus. ab auctoritate namq. maiorum quæ honeſto coniuncta eſt & æquitati, niſi ſceleratiſſimus quiſque facile recedet nemo, non quod cani, non rugæ repentè auctoritatem afferre poſſunt, inquit Cato ſenior, ſed honeſtè acta ſuperior ætas, fructus capit auctoritatis extremos: Quare Horatius pater vt filius πατρῷικὰ αὐλεῖ μέλη, paternasq. cãtiones canat, cum monet, vt pro exemplis propoſitis vitia fugiat, ſuorumque maiorum veſtigiis inhæreat; decet enim non degenerem filium ex more patris viuere. *incolumem poſſum.* ſic habent omnes manuſcripti, & rectiùs quàm poſſim, teſte Diomede, quem legito, nec non Linacrum, vt ſcire poſſis quãdo τὸ, ſi, finitiuis iungitur, quando ſubiunctiuis. *nabis ſine cortice.* ſine cortice dicuntur nare, ait Eraſmus, qui iam per ætatem non egent cuſtode morum, aut qui eò doctrinæ proceſſerunt, vt iam præceptorum opera non habeant opus: Itaque ait Horat. nabis ſine cortice, id eſt, citra cuſtodem ac pædagogum ipſe te reges ac moderaberis. ſine cortice, ἄνευ φελλοῦ, de ſubere, qui & cortex per antonomaſiam dicitur. vide Plin. lib. 16. cap. 8. *formabat.* erudiebat, mores componebat. ſumta metaphora à figulis, qui argillę quamuis formam imprimunt digitis. *ſiue iubebat.* quod legibus in politia proprium eſt, hoc parentum munus priuatum eſt, nimirum iubere quod honeſtum & laudabile eſt; vetare, quod cum decoro pugnat; permittere, quæ tranquillitatem non perturbant, punire ſcelus & impietatem. Iccirco dicebat Pythagoricus ille Ariſtoxenus μετὰ τὸ θεῖον καὶ δαιμόνιον, πλεῖστον ποιεῖσθαι τῶν γονέων λόγον τε καὶ νόμον, hoc eſt, poſt Deos & dæmones plurimi fieri oportere parentes, & leges. *hoc.* δεικτικῶς. *Vnum ex ſelectis.* id eſt, ex equeſtri ordine, qui ἔκκριτοι, vel ad verbum ἀπόλεκτοι dicebantur: vide Budæum de ſelectis iudicibus. *obyciebat.* eius vitæ rationem quaſi ob oculos ponebat. *inutile factũ.* ſic habetur in omnibus ſcriptis antiquis, atque ita legendum puto: oſtendit enim factum ipſum alterius inhoneſtum, vt deterritus ipſius turpitudine, ſimile quid ne perpetret, additque cauſam, cur id vitare debeat, putà, ne laboret publica nota & infamia, ad inſtar illius

Ro-

Romani, cuius consultò nomen conticet. *auidos vicinum f.* Lambinus ait se in libris aliquot scriptis offendisse hanc lectionē. Hic atque ille: vides vicinum funus. &c. sed ea (vt mihi videtur) omnino mendosa est, atque ab ignaro sententiæ Horatianę supposita, vt qui τὸ auidos putarit non posse attribui τῷ ægros, quibus fastidire potiùs cibos est proprium quàm auere: verùm minùs consideratè aduertit hic Horatium non de communi aliquo morbo agere rerum omnium nauseam adferēte, sed de peculiari aliqua symptomatos specie, qualis est βουλιμία, fames intolerabilis, seu βούπεινα, adeò vt qui eo malo laborant, ab edēdo vix alio quàm mortis metu horroreq. sese contineant: Huic itaq. rei significandæ seruit appositissimè id epitheton auidos, nihil enim is morbus est aliud, quàm edendi cupiditas auiditasq. quæ nascitur (vt D. Gulielmi Pātini in Cor. Celsum lib. 1. verba referam) ex nutrimenti in habitu corporis assidua indigentia, vnà cum stomachi imbecillitate ac frigore coniuncta; quum scilicet in ambientem aërem plusquàm stomachus commodè sarcire queat, dissipatur, vnde & animi deliquia nascuntur, & perniciosè ægri affliguntur. hæc Pantinus. Sed & Galenus lib. 1. ad Glauconem vbi agit de animi defectionibus, βούλιμος ἢ καλούμενος, inquit, οὐδὲν ἄλλο ἢ λειποθυμία ἐστί, hoc est, bulimus dictus, nihil aliud est, quàm animi defectio. vide Gellium lib. 16. cap. 3. Possunt & auidi ægri hic nominari, qui sine discrimine quosuis cibos vorāt etiam noxios, vnde & σκατοφάγειν apud Martialem, vt notauit Woulardus noster. *perniciem qu. f.* infamiam quæ generosis animis & magnis est ipsa morte formidabilior. *quem ign.* ignoscere, & veniam dare debes. potentialiter. *teneor.* sum obnoxius & obuinctus. metaph. *ætas longa.* tria sunt quæ vitæ mores & corporis affectiones efficiunt temperatiores, vtputa, longa ætas, liber amicus, & proprium consilium: ætate namq. prudētiores reddimur, adeò vt nobis iam natu grandioribus ea probētur, quæ quondam ob ætatis inscitiam minimè placuerūt. sic Odysseæ lib. B. Telemachus ad procos, ἐγὼ δ' ἔτι νήπιος ἦα. νῦν δ' ὅτε δὴ μέγας εἰμὶ καὶ ἄλλων μῦθον ἀκούων πυνθάνομαι, καὶ δή μοι ἀέξεται ἔνδοθι θυμός, id est, eram adhuc puer, ast vbi iam sum grandior, & reddit me aliorum oratio doctum, ipseq. grādescit mi animus &c. sic & Paullus, quum eram paruulus, sapiebā vt paruulus &c. Liber autem amicus est, cuius vulnera (inquit Augustinus ad Donatistam) meliora sunt, quàm voluntaria inimici oscula, melius est enim cum seueritate diligere, quàm cum lenitate & obsc-

obſequio decipere: obſequium enim illud moleſtum eſt, quod peccatis indulgens, præcipitem amicum ferri ſinit. Iccirco *φίλον πρὸς ἄνδρα χρὴ λέγειν ἐλευθέρως*, id eſt, amicum oportet alloqui liberè virum, inquit Euripides in Alceſti. Conſilium proprium in deliberatione ſitum eſt; ne ſtatim ad primos animi impetus quicquam à nobis fiat, ſed vt in animo ſemper id Sophoclis obuerſetur, *οὐ γὰρ τι βουλῆς ταυτὸ καὶ δρόμου τέλος*, id eſt, curſus enim haud eſt finis idē & conſilij: ſiquidē in curſu vincit, qui celerrimus ſit, in conſultando, contatio eſt tutior, periculoſa celeritas. *cùm lectulus.* hoc eſt, quando non eſt vacandum amicis, neque in turba luctandum, vt ait alibi: Lectulus quidem ad quietem accommodus eſt, porticus verò ad deambulationem, & vrbanam cum aliis bellis hominibus animi recreationem, vt ſolent qui grauioribus valere iuſſis, gaudent vti familiaribus. *deſum.* is autem non deeſſe ſibi dicitur, qui ſecum quid ſui ſit officij, quid maturè facto opus ſit, cogitat. *rectius hoc eſt.* Plutarchus (vt hoc adiiciam Commentatori) ait *δύο λόγοι εἰσὶν, ὁ μὲν ἐνδιάθετος, ἡγεμόνος Ἑρμοῦ δῶρον, ὁ δ᾽ ἐν προφορᾷ, διάκτορος καὶ ὀργανικός.* & paullò poſt: *οὗ καὶ τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου, καὶ τοῦ προφορικοῦ, φιλία τέλος ἐστὶ, τοῦ μὲν, πρὸς ἑαυτὸν, τοῦ δὲ, πρὸς ἕτερον.* hoc eſt, ſermones duo ſunt, hic quidem internus, ſeu mente conceptus, principis Mercurij donum; alius verò in efferendo poſitus, enunciator & inſtrumentalis. deinde, & vtriusque tam interni quàm internūcij ſeu organici amicitia finis eſt, huius quidē erga ſeipſum, illius verò erga aliū: Quare quum dicit Horatius, *Rectius hoc eſt*, ſecum loquitur, *ἄνευ τινος ἐκφωνήσεως, ἐστὶ γὰρ λόγος ἐν νῷ λαμβανόμενος*, hoc eſt, ſine aliqua enūciatione, eſt enim ſermo in animo conceptus. *hoc faciens.* deliberatio vitę honeſtioris. *ſic.* tacita *ἐπίδειξις*: quaſi dicat, ſi illud faciam, gratus ero amicis: aut poteſt referri ad id quod præcedit. *hoc quidam non.* propoſitio ab exemplo facti alicuius turpis, à quo ſibi cauendum cogitat. *Compreſſis.* ne motis quidem, eſt enim *ἐνδιάθετος λόγος*, mentis conceptus. *hæc ego mecum.* Clauſula ſermonis taciti & interni. *vbi quid datur o.* hæc eſt altera ſermonis ſpecies, qui *προφορικὸς*, id eſt, enunciatiuus dicitur, quo aliis communicamus, cum alijs conferimus τὸ *ἐνδιάθετον*, id eſt, internam cogitationem, & mentis conceptum, & ob hunc dicit ſe apud pleroſque non bene audire. *Cui ſi conced.* hic eſt epilogus huius Satyræ, tam feſtiuus quàm præcedentis erat. *concedere.* ignoſcere, fauere, & noſtræ eſſe ſententiæ. *veniat manus.* hoc eſt, innumera poëtarum multitudo venire debet nobis

auxilio, quæ te nolentem cogat nobiſcum ſentire & dicere. *nam multo pl.* valde multi, in maiori numero. *ac veluti t.* I. faceta & lepida alluſio, cum ſatyrica reprehenſione, aut in Proſeuchas Iudæorum, quarum frequens mentio apud Philonem Iudæum in Flaccum, apud Epiphanium τῶν μασσαλιανῶν in hæreſi 68. & Actorum 16. cap. aut, quod magis mihi probatur, ad proſelytos, qui diuerſæ factionis ac ſectæ nati, in ius Moſaicæ legis recipiebantur: Hebræis Gerim dicebantur; & propriè ij qui ex Ethnicis legibus Moyſi & ceremonijs initiati Iudaiſmum profitebantur, non illi quidem gente, ſed adoptione Iudæi, vnde in actis Apoſtol. dictum eſt, Iudæi quoque & proſelyti: ad hunc modum minatur Horatius aduerſario, niſi αὐτόματος velit ſubſcribere ſuæ ſententiæ, aſſeratque illudere chartis mentis conceptum, eſſe ex mediocribus vitijs vnum, alios multos poëtas venturos ſecum, & inſtar Iudæorum, perſuaſionibus multis eum inducturos, vt in poëtarum turbam concedat, hoc eſt, ſinat ſe poëtarum legibus decretisq́. initiatum ποιητὴν γίγνεσθαι, hoc eſt, in numerum poëtarum adoptari.

SATYRA V. ὁδοιπορικόν.

EGreſſum magna, me accepit Aricia, Roma
Hoſpitio modico: rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longè doctiſſimus: inde Forum Appi
Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignaui diuiſimus, altius ac nos,
Præcinctis vnum. minus eſt grauis Appia tardis.
Hic ego, propter aquam, quod erat deterrima, ventri
Indico bellum, cenantes haud animo æquo
Exſpectans comites. iam nox inducere terris
Vmbras, & cælo diffundere ſigna parabat:
Tum pueri nautis, pueris conuitia nautæ
Ingerere. huc appelle. trecentos inſeris: ohe
Iam ſatis eſt. dum æs exigitur: dum mula ligatur,
Tota abit hora. mali culices, ranæq́; paluſtres
Auertunt ſomnos. abſentem cantat amicam
Multa prolutus vappa nauta, atque viator
Certatim. tandem feſſus dormire viator

In-

Incipit: ac missæ pastum retinacula mulæ
Nauta piger saxo religat: stertitq́; supinus.
Iamq́; dies aderat, cùm nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus prosilit vnus:
Ac mulæ, nautæq́; caput, lumbósque saligno
Fuste dolat. quarta vix demum exponimur hora.
Ora, manusq́; tua lauimus Feronia lympha.
Millia tum pransi tria repimus: atque subimus
Impositum saxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, missi magnis de rebus vterque
Legati, auersos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis colyria lippus
Illinere. interea Mæcenas áduenit, atque
Cocceius, Capitoq́; simul Fonteius, ad vnguem
Factus homo, Antonî, non vt magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco prætore libenter
Linquimus, insani ridentes præmia scribæ,
Prætextam, & latum clauum, prunæq́; batillum.
In Mamurrarum lassi deinde vrbe manemus,
Murena præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multo gratissima. namque
Plotius, & Varius Sinuessæ, Virgiliusq́;
Occurrunt: animæ, qualeis, neque candidiores
Terra tulit: neque queis me sit deuinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim iucundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, salemq́;.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Lusum it Mæcenas: dormitum ego, Virgiliusq́;:
Namque pila lippis inimicum, & ludere crudis.
Hinc nos Cocceij recipit plenissima villa;

Quæ super est ClaudI cauponas. nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnam, Messiq; Cicerri
Musa velim memores: & quo patre natus vterque
Contulerit liteis. MessI clarum genus Osci:
Sarmenti domina extat. ab his maioribus orti
Ad pugnam venêre. prior Sarmentus: equi te
Esse feri similem dico. ridemus: & ipse
Messius, accipio: caput & mouet. ô, tua cornu
Ni foret exsecto frons, inquit: quid faceres, cùm
Sic mutilus minitaris? at illi fœda cicatrix
Setosam læui frontem turpauerat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
Pastorem saltaret vti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donasset iámne catenam
Ex voto laribus, quærebat. scriba quòd esset,
Deterius nihilo dominæ ius esse. rogabat
Denique, cur vnquam fugisset: cui satis vna
Farris libra foret, gracili sic, tamq; pusillo.
Prorsus iucundè cenam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneuentum: vbi sedulus hospes
Pæne arsit, macros dum turdos versat in igne:
Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano, summum properabat lambere tectum.
Conuiuas auidos cenam, seruosq; timenteis
Tum rapere, atque omneis restinguere velle videres.
Incipit ex illo monteis Appulia notos
Ostentare mihi: quos torret Atabulus: & quos
Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Triuici
Villa recepisset lacrymoso non sine fumo,
Vdos cum folijs ramos vrente camino.
Hic ego mendacem stultissimus vsque puellam
Ad mediam noctem expecto. somnus tamen aufert

Intentum Veneri. tum immundo somnia visu
Nocturnum vestem maculant, ventremq; supinum.
Quattuor hinc rapimur, viginti & millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est:
Signis perfacile est. vênit vilissima rerum
Hic aqua: sed panis longè pulcherrimus, vltrà
Callidus vt soleat humeris portare viator:
Nam Canusi lapidosus: aquæ non dulcior vrna
Qui locus à forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit mæstus amicis.
Inde Rubos fessi peruenimus: vt pote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior: via peior, adusq;
Bari mœnia piscosi. dehinc Gnatia lymphis
Iratis exstructa dedit risusq;, iocósque:
Dum flamma sine, tura liquescere limine sacro,
Persuadere cupit. credat Iudæus Apella,
Non ego. nanque deos didici securum agere æuum:
Nec, si quid miri faciat natura, deos id
Tristeis ex alto cæli demittere tecto.
Brundisium longæ finis chartæq;, viæq;.

COMMENTATOR.

E*Gressum magna.* Lucilius lib. 3. descripsit iter suum quod Roma fecit Capuam, & inde ad fretum vsque Siciliense. hunc imitatus Horatius iter suum ab vrbe Roma descripsit Brundisium vsque, commemorans eius itineris incommoda, simul & facetam contentionem Sarmenti scurræ & Messij Cicerrhi. *rhetor co.* mihi fuit. *egressum.* dicimus egressus Romam vel Roma. *Aritia.* ciuitas in via Appia abest ab vrbe vigintimilia passuum. *inde for. Ap.* venimus. forum autē Appij nomen est oppidi. *differtum nau.* plenum his nautis, qui in Pomtinis paludibus nauigant. *hoc iter ign.* Roma ad forum Appij. *ignaui.* tardi. *diuisimus.* partiti sumus in duos dies, hoc est, biduo cōfecimus. *altius præcinctis.* succinctis. hoc est, velocioribus, magis expeditis, ac validio-

dioribus. *vnum.* i. vnius diei. *minus est gr.* Appia via nō est molesta tardioribus, quia diuersoriis est frequēs, vbi possunt manere viatores, quocumq; peruenerint. *hic.* apud forum Appij. *propter aquam.* aquæ causa, quòd ea esset insalubris, ac non apta palato. *ventri ind. b.* id est, famē, non cœno, iubeo esurire, nego alimentum. *expectans.* vt nauigaremus. *iam nox ind.* aspergere vmbras terris. *ingerere.* pro ingerebant, sibi inuicē cōuitiabantur. *huc appelle.* huc applica nauē: ab Appij foro ad Feroniā per paludes nauigabatur, quia via erat durior & difficilior, quàm vt eò vehiculis ire liceret. *huc appelle.* verba sunt alicuius ex seruis ad nautam. *trecentos inser.* verba serui vetantis, ne tam multos naui imponeret ipse nauta, vt locus non esset omnium capax. *dum æs.* naulum petitur. *mula l.* mula autem iungenda erat nauigio, vt per paludes id chorda traheret quò vehebantur viatores. *tota abit hora.* maior pars noctis absumta est. *mali culi.* hos tintinialas vocant plebeij, à sonitu alarum ficto vocabulo. *ranæq; pal.* in paludibus Pomtinis, quas Cæsar ad mare deriuauit. *prolutus.* satiatus, plenus, ebrius. Virg. hausit spumantem pateram, & pleno se proluit auro. *vappa.* vino malo & euanido. *missæ pastum r.* ordo est, nauta piger religat retinacula mulæ missæ pastum, saxo, &c. nam posteaquàm obdormierunt viatores, vt simul cum eis dormiret nauta, dimittit mulam pastum, & chordis, quibus mula traxerat, nauem alligat saxo, ne per paludes vagaretur. *stertitq; sup.* iuxta mulam. *cerebrosus.* ὀξύχολος, iracundus. *prosilit.* cito surgit. *vnus.* aut de socijs suis, aut de iis, qui cum Horatio nauigabant. *mulæ naut.* id est, & mulæ lumbos & nautæ caput ferire cœpit. *dolat.* ferit & grauiter verberat; metaph. quia dolare est fabrorum lignariorum. *exponimur.* transportamur. *ora manusq;.* apostrophe ad Feroniam deā, ex cuius fonte sumta aqua manus & ora abluebant sumpturi prandium. fanum autem Feroniæ in tertio erat miliario à Tarracina. Imò verò Feronia Iouis Anxuris vxor ibi colebatur: quemadmodum Iuppiter Anxur Tarracinę. Meminit huius Feroniæ Virg. lib. 7. inquiens, Circæumq. iugum queis Iuppiter Anxuris aruis præsidet, & viridi gaudens Feronia luco. *repimus.* tardè procedimus, & conscendimus Tarracinam, dictum Anxur à Ioue Anxure, qui ibi colebatur imberbis: iccirco nominatur Anxurus, quasi ἄνευ ξυροῦ, id est, sine nouacula, quia nondum barbam rasisset. *missi magnis de r.* de reconciliatione Augusti & Antonij. *Legati.* ab Antonio missus fuerat Fonteius Capito legatus, ab Augusto Mæcenas intercedente

Cocceio

Cocceio Nerua proauo Neruæ Imperatoris (qui & Augusto & Antonio gratus erat) cum Agrippa: ea autē cōditione cōuenerāt Legati, vt de summa rerū tractarent, exortámq. dissensionem inter duos hos Imperatores cōponerent; quod & fecerūt, & vtrumq. exercitū iuxta Brundisiū in vna castra cū magna lętitia coēgerūt, vt refert Liu. lib. 127. *auersos f.c.* Augustū & Antoniū qui inter se dissentire cœperant. *hic.* apud Anxur. *inlinere.* illinebā, vngebā. *Cocceius.* Nerua, proauus Neruę Imperatoris, Consul Romanus. *ad vnguem f. h.* elegans, vrbanus, facundus: translatio sumta à marmorariis, qui vnguibus iuncturas & leuitatem explorant. Pers. vt per leue seueros effundat iunctura vngueis &c. Virg. in vnguem arboribus positis secto via limite quadret. *Antonij vt non.* hoc est, ita amicus Antonij, vt nemo alius magis. *Fundos.* Fundi nomen oppidi in via Appia. *pretore* qui ex scriba prætor factus erat. *Insani.* qui inanem honorem magni pendebat. *præmia.* insignia dignitatum. *scribæ.* qui de decuria scribarum fuerat, & hoc pro præmio fuerat con sequutus, vt præturam gereret; quem risisse se ait, quod maximi faceret, seseque ostentaret ob latum clauum & prætextam, quæ insignia erant Senatorum & magistratuum. Latus clauus colobion Græcè, dicebatur vestis quę ad pectus magistratuum extendebatur in formam lati claui. *prunæq; vatillum.* vatillum diminutiuum à vase, est vas paruum, in quo pro felici hospitum aduentu incensis odoribus Ioui hospitali sacra fiebant; quod quum ex cupro esset, ita tollebat & ostentabat hospitibus, quasi esset aureum: & ob hanc causam vocatur ab Horatio insanus. est & vatillum in quo ponuntur prunæ in hieme super mensam, ne cœna frigeat. *in Mamurrarum.* Mamurra Senator fuit Romanus, qui maximā partē ciuitatis Formianæ possidebat, vnde dicta est Mamurrana ciuitas: vel quod familia Mamurrarū illinc fuerit oriūda. designat itaq. se Formiis propter lassitudinem mansisse in alterū diem. *Murænap.d.* hospitio quidem apud Murænam accepti sumus, sed cœnauimus apud Capitonem. *Capitone culinam.* id est, cœnam. Culina autem dicta est, quasi colina, quia ibi lares colantur, vel quòd carbones culiat. *Sinuessæ.* nomen oppidi in agro Capuano, non procul à Minturnis. *Candidiores.* humaniores, meliores, dulciores. *sanus.* quamdiu sana mente sum; nihil arbitrabor esse conferendum suaui & amico caro. *Proxima Campa.* ordo est, villula quę est proxima pōti Campano, id est, Capuensi, præbuit tectū: ea autem villula est intra 16. miliarium à Capua, vbi se pernoctasse dicit.

cit. *Parochi.* ſupp. præbuerunt, per Zeugma. parochi, ἀπὸ τοῦ παρέχειν, id eſt, præbere, erant qui legatis reipublicæ cauſa iter facientibus neceſſaria prębebant, publici muliones. *hinc.* ab hac villula. *Clitellæ.* ſaginas, ſiue ſellas, quibus ſtrati muli ſarcinas & onera geſtant vncinis ligneis hinc inde dependentibus. *tempore.* tempori, tempeſtiuè. *namq. pila l.* ſe ait lippum, Virgilium autem crudum, laborabat enim ſtomachi cruditate, quòd cibum ingeſtum difficulter concoqueret. *hinc.* à Capuana villula. *Coccei.* Neruæ. *pleniſſima.* copioſiſſima, quæ eſt ſupra Claudij cuiuſdam cauponas. *Claudi c.* Claudij cauponæ, ſiue taberna oppidum eſt Samnij, non procul à Beneuento. Lucan. vltra Claudi cauponas ſperauit ponere furcas. *pugnam.* litem, contentionem. *Muſa velim.* de re dicturus ridicula, muſam inuocat, vt attentum faciat auditorem, idque ad imitationem operis Heroici. vt, nunc age, qui reges Erato. &: Pandite nunc Helicona Deæ. &: Quis mihi nunc acerba Deus, &c. *lite contulerint.* litigarint, ſe verbis inuicem fatigarint. *Meſſi C. g. o.* Meſſius Cicerrus Oſcus clarum genus, id eſt, claro genere oriundus. figurata locutio. qualis hæc eſt, Creſſa genus Pholoë. &: Qui genus, vnde domo? eſt autem Ironia, nam Oſcis olim nihil erat ignobilius, & magis infame: hinc enim obſcænum deriuari volunt, quaſi oſcenum: erant Oſci olim Campaniæ populi. *Sarmenti d. e.* oſtendit hunc fuiſſe libertum, licet poſtea de decuria ſcribarum fuerit. *his maioribus.* Ironicôs, erant enim obſcuri & ignobiles. *feri.* grandis & duri, quia procerus erat Meſſius. *& ipſe Meſſ.* inquit. *accipio.* opprobrium quod in me iacis. *caput & m.* agitat minitabundus. O *tua cor.* Sarmentus iterum deridet acerbius Meſſium. *exſecto.* ſupp. ſic, propter cicatricem in ſiniſtra parte frontis ipſius Meſſij. *mutilus.* mutilatus, quaſi amputato cornu. Quid faceres ſi cornu bouis inſtar haberes, quando nunc dempto cornu tam iracundè minitaris agitato capite. *at illi.* Meſſio. *ſetoſam.* ſetis opertam, pro capillis. *frons tem l. o.* notanda locutio, pro læua ſiue ſiniſtra parte faciei. *Campanum in m.* hoc enim quaſi à natura Campanis fere omnibus ineſt, vt capitis temporibus magnæ verrucæ innaſcantur, in modum cornuum, quos quum incidi faciunt, cicatrices in fronte manent, quaſi notæ exſectorum cornuum: in hunc ergo morbum, id eſt, faciei vitium (quo Campani laborant) iocatur Sarmentus. *in faciem p.* in fœdam faciem, καὶ αὐτὸ, quia Campanus morbus eſt facies fœdata verrucis. *ſaltaret cyclo.* ideſt,

id eſt, ſaltando exhiberet. *nil illi larua.* quia ore erat deformi ſupra modum. *Cothurnn.* quia longus erat. *ad hæc.* iracundè locutus. *donaſſet iam ne.* vrbanius hæc dicta ſunt in Sarmentum, qui ſeruilibus erat natalibus: ſumta tranſlatione à generoſis pueris, qui egreſſi annos pueritiæ, iam ſumta toga Diis penatibus bullas ſuas conſecrabant, & vt puellę pupas, ad hunc modum ridendo interrogat Sarmentum, catenam ne ſuam & compedes, Dijs ſuſpendiſſet, quibus ipſe ſeruus fuiſſet concatenatus. *quærebat.* interrogabat. *quòd.* eò quòd. non, inquit, quia factus es ſcriba, amiſiſti conditionem ſeruitij, neciccirco dominæ imminutum eſt ius imperandi. *tamq. puſ.* quia erat breui ſtatura. *hinc.* à villa Coccei. *ſedulus.* diligens, officioſus. *pænè arſit.* combuſtus eſt. *nam vaga.* mira energia hic ſenſus eſt explicitus. *dilapſo vul.* diſperſo igni. *lambere.* contingere, vt, tactuque innoxia molli lambere flamma comas, & circum tempora pasci. *ex illo.* Beneuento. *notos mihi.* quia Horatius erat Venuſinus. *torret.* nimio calore exſiccat Apuliæ regionem, peſtemq. adducit. *Atabulus.* ventus infeſtus Apuliæ, ἀπὸ τοῦ τὴν ἄτην βάλλειν. hoc eſt, ab eo quòd peſtem immittat, vulgo dicitur atabo. *erepſemus.* ſyncope, pro crepſiſſemus, tranſiuiſſemus. *numquàm.* difficulter, non ſine magna defatigatione. *villa Triuici.* oppidum in finibus Campaniæ, quò vehicula accedere nequeunt, & iccirco Horatius ad villam diuertit. *villa recep.* ea villa nos accepit hoſpitio, ſed fumoſo, propterea quòd ignis ſtructus eſſet ex vdis, hoc eſt, viridibus & humidis ramis. *Lacrimoſo.* ab effectu, quòd lachrymas excutiat. *ſtultiſſimus.* Qui ei credidi. *intentum ven.* ſupp. me; hoc eſt, dum eam expecto, in ſomnum incido. *hinc rap.* à villa Triuici celeriter vehimur. *quod verſ. d.* hoc eſt, quod in hexametro verſu poni non poteſt. hoc autem dicitur Equotutium. ſic Lucil. Satyr. 7. Seruorum eſt feſtus dies hic, quem planè hexametro verſu non dicere poſſis. *Vænit.* venditur, diſtrahitur, à verbo væneo quod eſt, vendor. *nam Canuſi.* ſententia eſt, apud Canuſium Apuliæ oppidum lapidoſus eſt panis, hac de cauſa ab Equotutio viator emtum panem fert Canuſium, vbi & aqua deeſt, ſicut & in Equotutio. *Callidus.* prouidus, prudens. *mæſtus.* mœſtum dicit propter mutuum deſiderium inter amicos. *Inde.* à Canuſio. *Rubos f. p.* Hi Rubi, oppidum. hinc putant aliqui dixiſſe Virg. Nunc facilis rubea texatur fiſcina virga. *Corruptius.* difficiliùs nobis & moleſtiùs. *poſtera temp.* poſtera dies, hoc eſt, poſtridie cælum erat ſerenum, & ſta-

tus aëris temperatior. *via peior.* iter incommodius propter pluuiam. *Barim xnia.* Barium ciuitas est Apuliæ. alia autem est quæ Grammatico Theotisto dicta est Baris. *Gnatia lymph.* vel quia eget aquis, vel quòd eas salsas habet & amaras; vel quòd in pede montis sita est; ei iccirco videntur aquæ irasci, quum torrentes de montibus impetu magno decurrētes sæpe magnas vrbis parteis diruunt. *dedit risusq. i.* risimus, inquit, quòd apud Gnatiam audiuimus in aris tura sine flammis consumi. *liquescere.* incendi. *limine sacro.* in templo. *persuadere cupit.* Gnatia scilicet, hoc est, sacerdos templi, vel populus ipse, vt sit continens pro contento. *Apella.* nomen fictum, quasi sine pelle: aut certè Apella, circumcisus, quia præputium non habet. *namq. Deos.* hoc ait ex opinione Epicureorum, qui Deos aiunt non aliter posse esse immortaleis nisi quietos, & ab omni cura separatos. *tristeis.* sollicitos. Hinc est illud poëtæ: Nec curare Deûm credis mortalia quemquam. sic & Lucretius de Deo: Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira. *ex alto.* Ita Plautus in Amphitr. in superiori qui habito cœnaculo. verba sunt Iouis. *Brundisium.* hoc est, & profectionis meæ finis fuit Brundisium, & huius quoque carminis.

CRVQVIVS.

MAecenas & L. Cocceius à Cæsarianis legati sunt delecti, vt cum Pollione & aliis Antonij amicis pacem inter Cæsarem & Antonium componerent: nam Antonius tunc temporis Octauianum præsidium & ciueis ipsos Brundisij graui premebat obsidione, vt postea dicemus. Mæcenatem autem comitatus est Horatius officij causa, vt qui nihil habebat antiquius, (vel se teste in prima Epodo) quàm ab eius latere non discedere. Is itaque in hoc itinere (vt solent non ignaui) dum singula, quæ adijt ipse, viæ Appiæ loca describit, plus μομοσκοπὸν agit quàm τοπόγραφον: idque (vt vero est consentaneum) consultò facit: nam vt profectio omnis multa secum trahit incommoda, quibus opus est affligi miserè viatorem, priusquam difficultates viarum superet; ita profectò facūdum aliquem comitem desiderat, qui primum grata aliqua commemoratione lassitudinem & itineris tœdium subleuet, deinde lepidis quibusdam & facetis iocis animum recreatum condiat: quod vt fiat alacrius, nulla seria, aut de rebus arduis narratio ei rei est accommoda, sed aut fabulosa vtendum est, aut ea

quę

quæ fabulosæ sit quàm simillima. Talis hæc est itineris Horatiani expositio, quæ nõ minus reficit lectoris animum, quàm si ei sit ex itinere defatigato comes facetus: in qua risum captat, partim, ab ineptis nautarum & inconditis moribus, partim, à faceta contentione Sarmenti scurræ, & Cicerri Osci, partim, dum insectatur naturæ in locis aliquibus malignitatem, cùm ob aquæ vitium stomacho noxium, tùm propter panis Canusini aut duritiem aut nigrorem, quem lapidosum nominat: Postremò, ita iucundè concludit & lepidè iocatur in illud mysterium Gnatiæ Deæ, vt lector cum viatore, si nihil quicquam hic cum lepido comite ex itinere molestiæ, certè ille ex lectione tœdij nihil persentiscere possit. *Egressum magna.* Succincta periodus grauis & longi itineris: distat enim Aritia, Strabone teste lib. 5. à Roma centum & sexaginta stadia in Appia via, continuò post Albam sita Tarracinam proficiscentibus. Hunc autem cursum citius perfecisse crediderim Horatium, propter Albani montis anfractus sinuosos, cuiuscemodi vias non rarò solent obsidere, & periculis infameis reddere latrones. Scribit Blõdus in Latina sua regione illustrata, Appiæ viæ primam vrbem Albam 16. ab Vrbe distare, eique in eadem via proximam sexto miliario abesse Aritiam, olim ciuitatem nobilem: de qua Liuius in octauo. Hanc ait Seruius nomen accepisse à morbis quos gigneret; quia vicina esset Pomtinæ paludi: Est autem Solinus auctor cap. 8. eam esse conditam ab Archilocho Siculo: hoc in loco, inquit, Orestes oraculo monitus simulachrum Scythicæ Dianæ, quod de Taurica extulerat, priusquàm Argos peteret, consecrauit. Quod & Strabo innuit lib. 5. sed obscurius. *me accepit*. hanc lectionem habet vnus cod. Bland. tres alij, excepit. Buslidia. autem Nan. Tons. Mart. cepit. *hospitio mod.* Iucunda antithesis, per comparationem Aritiæ, modici hospitij, ad Romam magnam. Aritia namque Romæ collata, fuit admodum exigua, vt ait Luca. lib. 6. parua Micenææ quantum sacrata Dianæ distat ab excelsa nemoralis Aritia Roma. *Græcorum longe.* tres cod. Bland. Carr. Mart. habent, linguæ. alij autem, longè. quæ posterior mihi probatur magis: etsi namque linguarum peritum deceat esse Rhetorem, nihil tamen hoc impedit, quò minus sit & disciplinarum doctissimus: vt omittam hunc eum esse Heliodorum (nisi me fallat opinio) cuius in secundo de Antid. Galenus honorificè meminit, cuius & carmen & medicæ artis cognitionem facit maximi. *Inde forum App.* Blondus in Latina

regione; Deinceps, ait, eadem via secus Storacem, siue Nymphæum amnem, vbi olim fuit forum Appij vetus oppidum, nunc est monasterium fossa noua appellatum &c. Hunc Storacem puto à Strabone lib. 5. nominari Storam fluuium, ait enim: In medioq. Storas est fluuius, & prope illũ Hyphormus: dehinc contiguum littus portibus destitutum &c. meminit & Plin. Foroappij lib. 3. cap. 5. ab hoc Appij foro soluit nauis Tarracinam versus Brundisium iter facientibus: & contrà, Tarracina Romam versus soluentibus, ad hoc Appij forum appellit Strabone teste, cuius verba ex lib. 5. hic apponere est operæ pretium ad elucidationem huius loci: Prope Tarracinam verò, inquit, Romam iter facienti fossa ad Appiam viam apponitur, & quidem multis in locis, quam & palustres & fluuiatiles implent aquæ: per eam nocturna maximè fit nauigatio, vt qui primis conscendant tenebris oriente sole egressi, viæ Appiæ reliquum euadant, & interdiu trahentibus mulis remulco perambulent. *Cauponibus atq. m.* sic Satyra huius lib. 1. perfidus hic Caupo &c. Malignus est, qui difficultatem sui ostendit, inquit Donatus, asper, difficilis, auarus, κακοήθης, κακόθυμος: nam qua ratione perfidus, eadem etiam malignus dici potest, quòd nemini det quod suum est. *præcinctis.* expeditis viatoribus à Roma ad Appij vsq. forum iter est vnius diei. *minus est g.* nescio an ea lectio melior sit propter plura eius viæ pericula & incommoda, quam offendi in codice Tons. putà, *nimis est grauis.* &c. quàm vulgata: sed dispiciat lector. minùs autem grauis, id est, non grauis, facilis & iucunda cunctatoribus. *propter aquam.* habet Blondus in Latina regione: à Velitris (cuius ciuitatis vetustæ Liuius meminit lib. 8. vnde Veliterni ciues) recto itinere instituto distat 14. oppidum Sarmineta; & tertio absunt aquæ fœtidæ, ad quas palus incipit Tarracinam vsque nō minus nunc, quàm Strabonis ætate cōsueuerit, nauigabilis. propter huius æquæ deterrimum odorem dicit Horatius hic se non cœnasse. *haud animo æquo.* iniquo animo, grauatè, molestè, ἑταίρων. *comites.* qui vnà erant conscensuri nauem. *Iam nox ind.* χρονογραφία noctis aduentantis. sic Virg. iam nox humida cœlo præcipitat. *cælo diff. s. p.* vndequaque exhibere mortalibus signa cælestia, stellas & sidera, præsagium serenitatis nocturnæ. *tum pueri.* conscensuri nauem serui cum nautis, petulantibus conuitiis contendebant. Pueri dixit ad imitationem Græcorum, quibus παῖδες sunt quorũ opera vtimur, siue in itinere faciendo, siue aliis in rebus: nã Erasmo teste cap. 14.

Matthæi,

Matthæi, hæc vox *παῖς* complectitur & seruos & ancillas & liberos, omneis denique domesticos præter patrem & matrem familiâs. *huc appelle tr. in.* verba sunt ad nautam eius viatoris, quem pôst paullò ait cerebrosum prosiluisse, ac saligno fuste dedolasse lumbos & mulæ & nautæ, vt facilis est coniectura: ea namque verba satis indicant animum ad iram proniorem & præcipitem. *trecentos inseris.* nimis multos. finitum pro infinito. *ohe iam satis est.* ohe, vt ait Donatus, vox est satietatis: quod & asserit Iuuenalis Satyra 7. Satur est quũ dicit Horatius ohe. Sic & Mart. ohe iam satis est, ohe libelle. *mali culices.* molesti alarum strepitu, & sua promuscide infesti. *ranæq; pal.* odiosam illam cantionem sine fine iterando, βρε κεκε κὲξ, κοάξ κοάξ. *auertunt.* depellunt, impediunt. *cantat.* ad itineris tædium subleuandum, & horrorem nocturni silentij. *certatim.* contentiosè, ita vt alter alteri præire niteretur in amicæ laudibus decantandis. *dormire viator.* qui nauigio nobiscum vectabatur. *stertitq; sup.* iners, negligens & otiosus. *cerebrosus pro.* ἀκρόχολος καὶ ὀξύθυμος. qui Virg. dicitur præceps animi, & iræ impatiens: qualem se Horatius esse non diffitetur, vlt. Epist. lib. 1. Irasci facilem tamen vt placabilis essem. significat enim se esse θυμικὸν: tales & iram colligunt & ponunt temere, quos ait Aristoteles non esse metuendos. *saligno.* pro opportunitate loci: gaudent enim salices paludibus & terris aquosis. *quarta v. d.* conqueritur sibi negligentia nautæ tertiam diei partem deperijsse. *Feronia lympha.* Feronia locus nomen accepit (vt scribit Dionys. Halicar. Antiqui. Rom. lib. 2.) à ferendo: Nam plerique Lacedæmonij pertæsi seueritatem legum Lycurgi, fecerunt votum vt enauigato longo maris tractu, quocumque primùm appellerent, id postea sibi domiciliũ fore: Qui quum iam delati essent ad Pometinos campos (à quibus certum est dictas esse Pomtinas paludes, quasi Pometinas, non etiam Pontinas vt vulgò fertur) Italiæ, eum agrum Feroniã appellauerunt: non immemores, quòd eos huc illuc per mare ferri contigerat, vbi & templũ quoque factis votis Diuæ Feroniæ condiderunt. Ceterum lectorem monitum volui, ne ad hos Circæos scopulos perpetuò fluctuèt, aliam quoque fuisse Feroniam vrbem & Deam cum suo luco celebratissimam sub Soracte monte in Tuscia seu Faliscis, nunc sancti Siluestri oppidulum, cuius ad miraculum vsque meminit Strabo lib. 5. Geogr. inquiens. Sub monte autem Soracte vrbs est Feronia, quo nomine & Dea quædam nuncupatur, quam finitimi miro

dignantur honore: eodem in loco ipsius templum est, mirificum sacri genus habens, nam qui eius numine afflantur, nudis pedibus prunas, & copiosum inambulant sub hac dæmone nulla læsione, cinerem: eò ingens mortalium multitudo conuenit, & celebritatis ipsius, quæ quotannis celebratur, gratia pariter & spectaculi huius quod dixi &c. Sed demirari satis nequeo nullam à Strabone fieri mentionem huius Horatianæ Feroniæ, modò ea vera sint quæ à Seruio commemorantur ad finem lib. 7. Aeneid. Virg. Et viridi gaudens Feronia luco. Non vacat, inquit, viridi, nam quum aliquando huius fontis lucus fortuito arsisset incendio, & incolæ vellent transferre simulacrum, subitò reuiruit: Quam ob rem crediderim ea verba Seruij, aut esse suppositicia, aut certè pertinere ad Lucum Feroniæ in Tuscia, propter illud ignis miraculum: non enim adduci possum in eam sententiam, vt existimem Strabonem tam celebrem locum silentio dignum iudicasse, præsertim quùm non omiserit in sua Appiæ viæ descriptione Ariciam, Pomtinam paludem, & Tarracinam. *repimus*. metaphoricôs; testudineo quodam gradu procedimus: propter accliuitatem loci, vbi vel minima defatigatio corporis, ventriculo iam oppleto fuisset grauissima. *repimus*, habent codices Bland. Busl. Mart. reliqui *repsimus*. *Impositum saxis*. Quidam Bland. cod. & Busl. habent, *latè saxis canden.* erat enim vrbs prona in paludes, teste Liu. 4. ab Vrbe. prominens in mare, non minùs quàm solent candidissimi scopuli. *Anxur*. Plin. lib. 3. cap. 5. Deinde flumen Vfens, supra quod Tarracina oppidum lingua Volscorum Anxur dictum: quod ego sanè (Seruij pace dixerim) vocabulum potius ab ἀναξυρᾶν seu ἀναξύειν deduci crederem, quod abradere, leuigare, expolire denotat, quàm ab ἄνευ ξυροῦ, id est, sine nouacula: nam adolescentum est (qualem fingit hîc Seruius Iouem Anxurum) barbâ radere, quò facies ipsa in primis annis delicatior candidiorque mollius insaniat. taceo hanc etymologiam proprijssimè conuenire ipsi etiam loco secundum naturæ situm, qui quùm esset editior, & tempestatibus aëris non minus expositus, frequentibus pluuijs & imbribus densioribus; consentaneum est eum sæpius abrasum fuisse atque expolitum, vt non iniuria dicat Horatius candentibus saxis impositum. *huc venturus erat Me.* ad hunc locum elucidandum, qui totus pendet ab historia, statui in studiosorum gratiam in pauca contrahere quæ ab vno Appiano Alexand. lib. 5. bellorum ciuilium pluribus commemorata sunt, cùm vt

itineris

itineris Horatiani causam cognoscat lector, tùm vt res inter Antonium & Cæsarem cõtrouersas à Mæcenate & Coccejo compositas clarius intelligat. Itaque post interfectos in campis Philippicis Cassium & Brutũ, quum iam Antonius transmarinas prouincias peteret collecturus pecunias, ad promissa militibus honoraria persoluenda: Cæsar verò in Italiam rediret ad agros assignandos veteranis, tunc Lucius Antonius Marci frater Consul Romanus bene affectus erga Rempubl. Triumuirorumque potentiæ vehementer infensus, vltra præfinitum tempus (vt videbatur) mansuræ: Cæsarem nonnumquàm offendebat ad contentiones vsque, dum veteres agrorum possessores, qui ad optimates suppliciter auxilij causa confugiebant, bene sperare iubebat. Is aliquando vano quodam metu Cæsaris simulato, collectoque satellitio Præneste secessit, missis hac de re ad Antonium litteris. Cæsar autem videns huius consilium ad bellum spectare, se quoque parabat. Lucio erant sex legiones ex delectu quem Consul creatus habuit, & vndecim aliæ Antonianæ sub Caleno duce in Italia: Cæsar Capuæ quatuor legiones habebat, & circa se cohorteis prætorias: Sex alias legiones Saluïdienus adducebat ex Hispania. Persuasus à Lucio Bocchus Rex Maurorum Carinati Hispaniam pro Cæsare curanti bellum intulit. Aenobarbus autem cum septuaginta nauibus, & duabus legionibus, adiũcta etiam sagittariorum & funditorum manu, & nonnullis velitibus, gladiatoribusque vagando per mare Ionium quum appulisset Brundisium, triremes Cæsarianas partim cepit, partim cremauit, & Brundisinis intra mœnia compulsis agros deprædatus est: eò Cæsar legionem vnam misit, & Saluidienum properare iussit ex Hispania. Iam certatim delectus agebantur per totam Italiam, hinc à Cæsarianis, illinc ab Antonianis Lucij ducibus. Interim pugnatum est inter vtrosque, nunc minoribus, nunc maioribus prælijs. In eo rerum statu Cæsar equitibus in curiam conuocatis protestatus est, se nec de Antonio queri, nec contra illum facere quicquam, sed coarguendum Lucium censet cum suis instigatoribus, seque illi reconciliandum non inutile iudicat; quod vt facerent aliquot ex equestri ordine legati delecti, ad Lucium Præneste aduolant: sed is respondit, vtrimque iam ventum ad manus præproperè, Cæsarem fictè agere omnia, qui iam Brundisium legionem miserit, quæ Antonium arceat ab Italia. Legati itaque rebus infectis Romam reuersi sunt, nulla hac de re Cæsari facta significatione:

Cæsar

Cæſar in expeditionem profectus eſt, præfecto vrbi Lepido, cum duarum legionum præſidio. Nobilium autem multi ad Lucium ſe conferebant, vt quibus diſpliceret trium virorum potentia: Quare Lucius Romam properans, tribus eius agminibus præmiſſis, vrbemq́ue noctu ingreſſis, ipſe cum exercitu ſubſequens, exceptus eſt à Nonio portæ cuſtode. Lepidus autem relicta Roma, euaſit ad Cæſarem. Lucius populo ſpem fecit, fore vt Cæſar & Lepidus mox pœnas dent eorum quæ in magiſtratu violenter egerant, frater verò deponat ſponte poteſtatem illegitimam: Quare à populo Imperator ſalutatus contra Cæſarem profectus eſt: Qui quum Saluidienum circumuenire captaret, ab Agrippa prohibitus eſt; à quibus vbi inſidias ſibi parari cognouit, ad Peruſiam ſe recepit vrbẽ munitam, vbi & caſtra metatus eſt expectaturus Ventidium & Aſinium cum ſuis copijs: At hic præter omnem opinionem ab Agrippa, Saluidieno & Cæſare tribus exercitibus eſt obſeſſus tam arctè, vt tandem propter famem coactus ſit ſeſe dedere Cæſari cum ſuis copijs. Hunc exitum habuit bellum geſtum contra Lucium, quod videbatur diu vexaturum Italiam: nam Aſinius, Plancus, Ventidius, Craſſus, Ateius cum maximis exercitibus equitum & peditum, rati caput belli fore Lucium, poſt hanc deditionem alij aliò cum ſuis copiis ſe contulerunt. Aſinius autem Aenobarbum pertraxit in amicitiam Antonij, datis ea de re ad Antonium litteris. Ineunte autem vere Antonius Alexandria profectus in Aſiam peruenit, vbi de Peruſinæ obſidionis euentu cognouit, fratremq́ue incuſauit, & vxorem ſuam Fuluiam, quam Athenis inuenit profugam è Brundiſio. Pompeius è Sicilia Iuliam matrem Antonij, quò confugerat cum L. Libone & Saturnino miſit ad Antoniũ; qui Pompeio gratias agens, eius ſe vſurũ ſocietate dixit, ſi bellũ contra Cęſarem gerendum ſit. Ceterùm ipſe Sicyoni Fuluia relicta languida, cùm audiret Aenobarbũ ſibi cum claſſe & magno exercitu venire obuiã, cũ quinq. optimis nauibus, reliquisq́. ſubſequi iuſſis, pergebat ad Aenobarbũ: Qui qũũ iam in cõſpectu eſſet cũ omnibus copijs, ad ſignũ datũ à primario lictore Antonij in prora cõſiſtenti, Aenobarbus detractis inſignijs, appulit ad latus nauis Antonij: Qui recepto in ſuã nauẽ Aenobarbo, ad Poloēta appulit, vbi erãt Aenobarbi terreſtres copiæ: ibi Aenobarbus Imperatori ceſſit ſuo tẽtorio: Inde Brundiſiũ nauigatum eſt; vbi quinq. cohortes Cæſarianæ præſidiariæ cum Brũdiſinis portas clauſerũt: Aenobarbo quidẽ vt hoſti veteri,

An-

Antonio verò, vt hostē adducēti: Sed isratus à Cæsarianis se excludi ex sententia Cæsaris, ceruicē qua vrbs cōtinenti iūgitur, fossa muroq. interfepiuit, cliuūque ipsum crebris castellis obsedit: hortatus Pompeiū vt è Sicilia classe quantum posset Italiā inuaderet. Is cōtinuo Thurios & Cōsentiā obsedit. Antoniani Sigiuntū oppidū Ausoniæ ceperunt. Cæsar nihilo minus cum exercitu Brundisiū profectus, quum videret vallo interclusum, tantum admotis eò castris hostem obseruabat ex insidijs. Antonius inspectante Cæsare machinis oppugnare parabat Brundisium magno dolore Cæsaris, qui opem obsessis ferre non poterat. Tandem Cæsariani post multas exprobrationes cum Prætorianis Antonij mentem suam aperuerūt, nempe se cupidos esse reducendorum imperatorum in mutuam gratiam: aut si Antonius flecti se non patiatur, vim vi repulsuros. Erat tunc temporis L. Cocceius vtrique Imperatori amicissimus in castris Cæsaris: ei iam è castris discedēti multi Centuriones aperuerunt mētem exercitus qui eam quoque indicauit Antonio, vt sciret bellum imminere ab ijs ni redeat in gratiam. Antonius itaque hortatu Cocceij & precibus matris Iuliæ Pompeiū in Siciliam reuocauit: Aenobarbum misit cum potestate in Bithyniam. id vbi cognouit exercitus Cæsaris, legatos delegit qui vtrumq. imperatorem adirent: Hi cohibitis eorum querelis, quippe qui nō ad iudicandū electi, sed ad pacem sarciendam, adhibitoque Cocceio, vt communi amborum amico, & ex Antonianis Pollione, è Cæsarianis Mæcenate decreuerunt præteritarum offensarum obliuionem mutuam, & amicitiam in posterum. Et, quia Marcellus maritus Octauiæ sororis Cæsaris nuper obierat, postulauerunt pacis auctores, vt frater eam collocaret Antonio (cuius vxor etiam iam fato concesserat) moxque despōsa, dictum est, feliciter, consequentibus faustis acclamationibus totius exercitus, vtrique bene precantis: atque ita auersi amici compositi sunt à legatis, Mæcenate, Cocceio, Pollione, & (quem præter Liuium & Appianum ponit hic Horatius) Fonteio Capitone. *Collyria.* Collyrion seu Colyrion linimentum est contra oculorum lippitudinem. de morbis & curationibus oculorum seu colyrijs scribit C. Celsus lib. 6. cap. 6. *ad vnguem f. h.* hoc est, absolutus & perfectus, quem Græci δι' ὄνυχος nominant. hinc ἐξονυχίζειν, ἀκριβῶς ἐξετάζειν. Quod autem habet Commentator ex Virg. 2. Georg. in vnguem arboribus positis &c. ad hunc locum non pertinet: etiamsi Seruius, in vnguem, exponat,

ponat, ad perfectionem, proferens hunc locum Horatij: Nam in vnguem eo loco, significat in ordinē: sicut & alio loco dicit, In versum distulit vlmos, hoc est, in ordinem. *Fundos.* Fundi oppidum decimo à Tarracina miliario abest, sed dextrorsum in via Appia, hinc vina Fundana optima, sed ætatem non ferunt iuxta illud Martialis coqui, hęc Fundana tulit felix autumnus opima, expressit mulsum Consul & ipse bibet *Aufidio Lusco*. in antiquissimo codice impresso memini me legisse Fusco. *pratore.* notatio actorum Fundanorum satis ridicula à prætura Aufidij. *Insani.* insolescentis ob nouum magistratum: Est omninò vero consonum eum fuisse scribam quæstorium, idq. muneris etiam quum præturam gereret apud Fundos obiuisse pro Quæstore Romano, quo nomine & magis ridiculus fuit, & abiectior, quàm qui prætoria insignia ostentaret, quæ scribam nō decerēt præsertim Quæstorium: alioqui prætoris nomen & munus non Romæ tantùm sed etiam apud Latinos, Siculos, & Campanos exterasq. genteis præcipuum fuit: adeò vt apud Achæos bini prætores longo tēpore imperitarint. *prætextum & l. cl.* per epexegesin distributiuā. Præmia namq. seu insignia hæc tria sunt Aufidij, prætexta, latus clauus, & prunæ vatillū. *Prætexta.* toga prætexta, quæ purpureę oræ ambitū habebat, eratq. honestorum puerorū & patritiorum ad annū vsque decimum septimū, nec non magistratuū περιπόρφυρος Plutarcho. *latum clauum.* latus clauus erat insigne ordinis Senatorij, vt equestris, tunica angusti claui, latusclauus Straboni nominatur χιτὼν πλατύσημος. Ego certè haud grauatim Commentatori subscripserim, qui κολόβιον, vel vt inueni in antiquissimis annotationibus, τ̀ κολοβιῶνα nuncupat, amiculum sine manicis, quod à tergo & pectore per caput supra togam in formam vtrimque lati claui ab humeris demittitur ad vmbilicum vsque, quale puer memini gestasse patres nostros nobiliores, quod & testantur antiquissimæ picturæ; quali etiamnum hodie vtuntur monachi & heremitæ, sed addito cucullo quo carebat Senatorium. Quod autem habet Sosipater Charisius clauus impurpurata & inclauata vestis ἐν πόρφυρος ἐσθὴς ἢ ἔνηλος, non multùm aduersatur huic sententiæ, si primum etymon consideres; potuerunt enim postea vel ornatus, vel alterius significationis gratia ex purpura assui, vel ex auro affigi capita clauorum vel latiora vel angustiora. *prunæque vatillum.* sic habent codices omnes præter Mart. & Carr. qui habent batillū: verùm ea est affinitas litterarum B. & V. vt altera in alterius locum

eum non rarò ſuccedat. Exiſtimo autẽ vatillum hic eſſe foculum in cœnatione aut cubili à laquearibus aut contignatione ſuſpenſum, in quo ſub aduentũ hoſpitũ aut conuiuarũ prunis poſitis ſuffitus fiat & adoletur in odorem gratum & ſuauem: quali hodie quoque & Italos & Anglos nobiliores delicatioresq. vti conſtat. *in Mamurrarum.* periphraſis vrbis Formiarum, à familia Mamurrę Romani equitis nobiliſſimi Formiis nati, vt tradit Cornelius Nepos. hinc & Lamiarum familia à Lamo Antiphatis patre & Leſtrigonũ rege qui Formijs regnauit: ab hoc deſcendit Aeliorũ Romæ nobilis familia, vel Horatio teſte lib. Od. 3. od. 17. Aeli vetuſto nobilis ab Lamo &c. *Sinueſſæ.* oppidũ ad Lyrim fluuium, ſiue Gariliani oſtia clarum propter vini copiam in Setano ſinu. Scribit etiam Plin. lib. 31. cap. 2. Sinueſſanam aquam fœminis quidem ſterilitatẽ, viris autem adimere inſaniam. *animæ.* συνεκδοχικῶς, pro toto homine. *qualeis.* Enallage accuſatiui pro ablatiuo caſu, qualibus, inquit Linacer lib. 6. de ſtructura, ex Priſciano: ponitur enim relatiuum in eo caſu in quo demonſtratiuum, talis, poneretur. Ego certè (pace Grammaticorum) dixerim nullam hic eſſe tranſitionem, ſed concordiam, hoc modo, qualeis animas candidiores terra non tulit, hoc eſt, candidiſſimas: niſi quis malit τὸ qualeis, hic vetuſtè poni, vt in ſequenti verſu τὸ queis, pro qualibus. Arnoldus Woulardus in annotationibus ait omnẽ difficultatem tolli ſi per admirationem proferatur, quales animæ? nempe quibus terra non tulit candidiores. *ſanus.* valido, integro & bene habito corpore. ad Epicuri dogma hoc pertinet de ſummo bono. *proxima Camp.* arbitror hic ſignificari Fregellas, qui pons Coruus nũc dicitur; ait enim Liu. lib. 6. Hannibal infeſtiùs depopulato Fregellano agro propter inciſos ponteis &c. Quod & Strabo, lib. 5. indicare videtur, ſunt & Fregellæ quas & præterfluit Liris, qui ad Minturnas erumpit, qui hoc quidem tẽpore vicus eſt, &c. *& parochi.* nõ potui celare lectorem mihi non cõuenire cũ ijs qui hactenus omnes huius cõpoſiti nominis πάρoχος etymon à verbo παρέχω deducunt tanquam à vero fonte, ſequuti (vt arbitror) Pſeudacronẽ. Apud me certè maioris ponderis eſt hac in re Nonius Marcellus, qui de proprietate ſermonum deducit à παρoχίω, inquiens πάρoχος à Græco tractum eſt nomen quod vehiculo præerat: ὀχήματα enim Græcè, Latinè vehicula appellantur: & eſt officij genus quod magiſtratibus apparet. Quid quæſo his verbis dilucidius? Quin & Suidas à Nonio non diſſentit, πάρoχος, inquiens.

quiens, ὁ ἀναβαίνων εἰς τὸ ἅρμα τὸ ζεῦγος, hoc eſt, parochus qui conſcendit in biiugum currum; præfectus nimirùm & gubernator currus. verum notandum eſt, quod ὀχέομαι & παροχέομαι ad mulos (icc irco in Commentatore parochi etiam publici muliones nominantur) quoque & equos pertinet. ξενοφ. ὀχεῖσθαι ἐπὶ τῶν ἵππων, hoc eſt, equis vehi: ſic & Plutarchus alibi. huc quoque pertinet illud Auli Gellij, vel (vt volunt quidam) Agellij lib. 15. cap. 4. de Ventidio Baſſo parocho, quem ait, quum adoleuiſſet, victum ſibi ægrè quæſiſſe, eumque ſordidè inueniſſe comparandis mulis & vehiculis & magiſtratibus, qui ſortiti prouincias forent, præbenda publicè conduxiſſe: atque in iſto quæſtu notum eſſe cœpiſſe C. Cæſari, & cum eo profectum eſſe in Gallias. Itaque ſi coniecturæ aliquid tribui poſſit, exiſtimarem non omnino eſſe abſurdum ad huius nominis, τοῦ πάροχος, rationem pertinere, quo nunc vulgò vtimur, eoque corrupto & barbaro vocabulo, poſta, cuius munus parochi officio in plurimis reſpondet cùm in tranſuehendis magiſtratibus publicis, tùm in præbendis apparandisq. equis & iis quæ ad iter ſunt neceſſaria. Quare parochus iuxta eius etymon eſt verhedus, quòd veheret rhedas, id eſt, duceret teſte Feſto, non etiam præbitor niſi συγκατηγορηματικῶς, ea nimirum ratione qua ſunt Dialecticis ſua vocabula. Quod autem præterea ſcribit Suidas πάροχοι λέγονται, καὶ αἱ παράνυμφοι, παρὰ τὸ παροχεῖσθαι ταῖς νυμφίοις, ἐπ' ὀχήματος γὰρ τὰς νύμφας ἦγον, hoc eſt, parochi etiam dicuntur paranymphi, propterea quòd vnà cum ſpōſis vehantur, nam in curru ſponſas ferebant; accipiendũ eſt metaphoricôs, putà, ꝙ paranymphi, parochorum inſtar, in primo conſidentes curru equos regebant moderabanturque, καὶ παροχοῦντο, id eſt, etiam vnà vehebantur: Quod & indicat Euſtathius. ιλ. λ. vtpote treis in curru nuptiali vehi ſolitos, Paranymphũ, qui in prima currus parte equos gubernabat, ſpōſam mediam, poſtremum autem ſponſum. Qui plura noſſe deſiderat, quæ ad hanc diſputationem facere poſſunt, legat apud Budæum in Pandect. quid ſit πάριππος, verhedus, &c. *luſum. σφαῖρα. namque pila l. i.* Nihil enim aut pranſis aut cœnatis ad concoctionem minus conuenit, quàm vehementior exercitatio corporis: iis præcipuè teſte C. Celſo lib. 1. cap. 2. qui ſunt imbecillo ſtomacho: quo in numero pœne omnes ſunt litterarum cupidi. Eſt autem hoc loco Synchiſis figura, duarũ enim clauſularum dictiones miſcentur. *pila lippis*. pila hic (vt arbitror)

tror) accipitur tàm pro ea, quam palmariam nominamus, ea enim vehementius exercet & mouet ſuperiorem partem corporis; quàm pro globo, qui & cœnatis nocentior eſt: Nam ſecundum Galenum. 5. Val. quoſcunque leui de cauſa vertigines, epilepſiæ, ophthalmiæ, aurium dolores, gingiuarum, dentium, aut capitis infeſtare ſolent, ij exercitationem non ſuſtinent, quæ caput impleat: cuiuſcemodi eſt, quæ inclinato vel capite, vel dorſo, vel humi volutatis geritur. *Crudis.* ait enim Celſus lib. 1. cap. 2. Qui non concoxit, ex toto cõquieſcere, ac neque labori ſe, neque exercitationi, neque negocio credere debet. *hinc nos Cocceij.* fortaſſe de villa quadã ſupra Cumas ad foſſam ſubterraneam: quam Strabo Cocceium cõdidiſſe memoriæ proditum ſcribit lib. 5. *quæ ſupereſt Claudi c.* Claudi habent omnes manuſcripti: & quidam ex iis hanc adnotationem, Claudij Neronis; quæ mihi non placet, ſed omnino exiſtimo (modò eam lectionem admittamus) ſubintelligi debere Appij, nimirum ab Appio Claudio conditi, nam Strabo lib. 6. ſcribit è Brundiſio quibus propoſitum eſt iter Romam duas eſſe vias; Alteram per Peucerios, Daunios, & Samnites vſque Beneuentum, in qua eſt Egnatia, Celia, Netium & Canuſium. Alteram per Tarentum pauliſper ad læuam, & facta circuitione vnius diei, via Appia offertur, plauſtris commodior: Ambæ autem coëunt ad Beneuentum; hinc iam vſque Romã via vocatur Appia, per Claudium, Galitiam, Capuam, Caſilinum vſque Venuſiam &c. Ptolomæus cum Lucano & Silio Ital. Caudium legit: hinc ſunt Caudinæ furcæ memorabiles, & Caudinæ fauces. Atqui videat lector vtrum ſibi probetur magis. *Sarmenti ſcurræ pug.* Iucunda admodum commemoratio cõtentioſæ cuiuſdam & ſcurrilis rixæ inter Sarmentum & Meſſium Cicerrum, ad ſubleuandum cùm itineris in via tædium, tùm lectionis moleſtiam: Quam vt facetiorem faciat, deſcripturus quaſi rem arduam & magni alicuius momenti, inuocat Muſam nobiliorum Epicorumque poëtarum more. *Sarmenti ſcur.* Plutarchus in vita Antonij ſcribit Dellium hiſtoricum à Cleopatra ad cœnã inuitatũ dixiſſe, *αὐτοῖς μὲν ὄξινον ἐγχεῖσθαι σάρμεντον δὲ πίνειν ἐν ῥώμῃ φαλερῖνον. ὁ δὲ σάρμεντος ἦν τῶν καίσαρος παιγνίων παιδαρίων, ἃ δηλίκια ῥωμαῖοι καλοῦσιν*: hoc eſt, ipſis quidem vinum acidũ infundi, Sarmentum autẽ Romæ falernum potare: hic autẽ Sarmentus erat vnus ex feſtiuis & lepidis pueris quas delicias ſuas Romani appellant. Is autem libertate & ſcribatu à Cæſare donatus, quem eius dominã, turpi fortaſſe

de causa nuncupat, erat hic in comitatu Horatij, vt est verisimile. *Quid faceres.* sumta metaphora à pecoribus, quæ cornibus oppositis minātur. Sic in Epodis: Parata tollo cornua. & cornua sumere apud Ouid. pro eo quod est, animo efferri, & se ad defensionē parare. *Campanum morbum.* huius loci interpretationem, quū nemo ex neotericis mihi faceret satis, tanta cura & sedulitate perquisiui, eruique ex lacunis veterum scriptorum, vt non iniuria eam meis laboribus asscribere mihi integrum fuisset, si non maluissem hic ab auctoritate veterum locum plus habere momenti, & ponderis ad fidem faciendam, quàm ea quæ nunc à me vel à doctissimo in argumento simili excogitari possunt: Nam Blandinij codices omnes morbum Campanum, os fœdum, faciem fœdam &c. exponunt insignem arrogantiam & oris impuritatem immunditiemque: verùm codex Tonsanus ad oram paginæ habet hanc adnotationem breuiusculam, sed vsu & maculis tantùm non deletam, putà, In Campania solet quidam morbus, ferruca scilicet, afficere homines in facie. In Carrionis codice etiam adnotatum est, quod vix tandem quoque assequutus sum: Campania est regio, & illi genti Campaniæ solent innasci magnæ verrucæ in fronte, quas faciunt incidi. Siluij codex habet, Campanum in morbum, in varices, vnde olim Campani dicti sunt varicosi. verùm alia adnotatio dicta, visa est mihi ad rem præsentem magis facere; non quòd inficiar temporibus capitis aliquando innasci varices, sed quòd opiner varicosos potius ex tibiarum varicibus dictos, verrucosos verò ex faciei verrucis, quarum aliæ dicuntur acrochordones, aliæ myrmeciæ. vide Pantinum lib. 2. cap. 1. in Celsum. vnde & Fabius Max. verrucosus nominatus est, quòd haberet ἀκροχορδόνα μικρὰν ἐπάνω τῦ χείλους ἐπιπεφυῖαν, hoc est, paruæ carnis elationem in superioris labri extremitate enatam, vt habet Plutarch. in Fabio. Quod autem dicit, *ô tua cornu ni foret exsecto frons*, notat vestigium exsectæ verrucæ, sua & radicis amplitudine & altitudine rotunditateque referre signum cornu cuiusdam euulsi. Quod autem Pseudacro Campanum morbum interpretetur insignem arrogantiam, hoc arbitror eum dicere ex Acrone doctissimo, qui forrasse in suis Commentariis verrucam nominauit Græcè θύμον. Quam dictionem non aduertit pro accentu acuto in priori syllaba notare verrucam fabæ Aegyptiæ magnitudine, vt est apud Ruellium; pro accentu verò graui in vltima signare arrogantiam

tiam. &c. *vti Cyclopa*. κυκλωπικῶς, ritu Cyclopum. Cyclopæa ludi erant ſcenici, in quibus Polyphemus in ſcena in gyrum inconditè admodum ſaltans introducebatur: meminit Pollio in Galieno, & Flauius Vopiſcus in Carino Imperatoribus. *tragicis opus e. c.* κόθορνοι καὶ ἐμβάδες ὑποδήματα τετράγωνα. Pollux lib. 4. erant enim apti vtrique pedi. ob hanc cauſam neſcio an alludat Horatius ad inconſtantiam Cicerri, quòd is eſſet incertæ & ancipitis factionis, nunc Auguſti partibus adhærens, nunc fauens Antonio: Nam quod Commentator habet, Cicerro non opus eſſe Cothurnis, quia longus erat, mihi apparet hoc dictum eſſe frigidius. *Catenam.* ſatis amarè notat Sarmentum ſeruum fugitiuum, qui compedes ferre ſolebat: quos Sarmentus nunc libertate donatus, rogat num à foco ſuſpendiſſet diis Laribus ſacro; quemadmodũ Veianum ſcribit epiſt. 1. lib. 1. rude donatũ ſua arma poſti Herculis adfixiſſe. *nihilò deterius.* ſic habent Bland. 4. Tonſ. Buſl. at Carr. deterius nihilo. Mart. autem, nullũ deterius. Seruabant autem domini in ſeruis manumiſſis, hoc eſt, libertis ſuis, ius operarum, nimirũ in calceis ſuendis & veſtibus, &c. Ius muneris dandi, in feſtis nuptialibus & natalitijs, hinc illud eſt Terẽtij in Phormione, porro autẽ Geta ferietur alio munere vbi hera pepererit. Ius teſtamenti condendi, putà, vt teſtamẽto dominis ſuis legarent dimidiatã ſuorum bonorum partẽ. Porro de patronorum iure in libertos, & cliẽtes, lege Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 20. *cur vmquã.* aliquãdo. ſic habent omnes manuſcripti. *farris lib. f.* quantu ſcilicet ad demenſum diurnum: aliud enim erat menſtruũ, quatuor modij in mẽſeis ſingulos, vt adnotat Donatus in Phor. Terent. *gracili ſic t.* εἰρωνικῶς, perinde ac ſi dicat, eius fugæ cauſam fuiſſe dominæ ſuæ parſimoniã, qui pro vaſtitate corporis, & ſua voracitate diurna, plureis farris libras exigeret. Eſt autẽ gulę exprobratio dura per inuerſionẽ obiectionis de proceritate Cicerri: eſt enim non ſani hominis in alio calumniari, cuius ipſe criminationẽ effugere non valet. *prorſus iucundè.* clauſula commemorationis. *Beneuentum.* vrbs in agro Samnitũ; quæ ab incolis Græcis priùs μαλοείσιον nũcupata erat, quàm à Romanis Colonia deduceretur, à quibus boni ominis cauſa Beneuentum appellatum eſt. *ſedulus.* ἀγὰν ἄτεχνος, diligens quidẽ, ſed parùm cautus, ſimplex, improuidus. captat riſum ab incuria hoſpitis, victus ſeu apparatus tenuitate, obſoleto, humili & paupere tecto, cõuiuarum & ſeruorum cura ſolicitudineq́. priùs quidem in conſer-

uanda cœna, poſterius autem in reſtinguenda flamma, tectoque ab incendio defenſando. *pane macros arſit.* ſic habent omnes ſcripti quos imitor, nec quicquam cenſeo immutandum, eſt enim aperta σύγχυσις, qua figura videtur Horatius delectari. *Culinam.* colinam habet Car. cod. *lachrymoſo n. ſ. f.* fortaſſe ex ramis ficulneis, is enim fumus oculis eſt acerrimus, atteſtante Theophraſto, δριμύτατος ἐστὶ ὁ καπνὸς συκῆς. idem aſſerit Ariſtot. in problematis· Ariſtopha. in veſpis. πυρός ξύλου; φ. συκίνου. β δ ε. νὴ τὸν δί' ὅσπερ γ' ἐστὶ δριμύτατος καπνῶν. *Camino.* pro igni, metaphor. nam κάμινος fornacem notat & fumarium. *mendacem.* ἀπατηλίαν, καὶ ἢ ἀπατήλια βάζει, vt inquit, Οδυς. ξ. quæ ſubdola & fallacia dixit, quæ promiſſis nõ ſtetit. ſic Epiſt. 1. lib. 1. vt nox longa quibus mentitur amica &c. *intentum v.* cogitantem, expectantem, & ſperantem illam venturam, me aufert, hoc eſt, inuadit, occupat, opprimit, & alium quodammodo me facit, atque à mente alienat. *ſomnia.* Inſomnia: quoties cura & ſollicitudo oppreſſi animi vel corporis aut fortunæ, qualis vigilantem fatigauerit, talem ſe ingerit dormienti. Iuxta illud Claudiani, Omnia quę ſenſu voluuntur viſa diurno, pectore ſopito reddit amica quies. De inſomnijs & eorum formis Macrob. lib. 1. cap. 3. Inter cetera hoc vnum ad hunc locum pertinet; Inſomnium animi, inquit, ſi amator delicijs ſuis aut fruentem ſe videat aut carentem. *oppidulo.* Equotutio. Meminit Plinius lib. 3. cap. 11. Tutinorum. Ptolom. in ſuis tabulis Geog. ponit τύπικον ſub Pelignis & Caracenis. *Canuſi lap.* Superiùs paullò facta eſt mentio Canuſij ex Strabone, qui eodem fere loco ait: E Bario ad amnem Aufidum ad quem Canuſiorum eſt emporium, ſtad. ſunt 400. Ibidem ſcriptum reliquit Canuſium & Argyrippam duas Italicarũ vrbium quondam maximas in plano ſitas fuiſſe. *Aquæ non dulcior vrna.* ſic habet codex Buſlid. quam ego lectionem ſeruaui, & prætuli antiquæ tanquàm genuinam; nam vt viliſſima putidiſſimaq. fuit Equotutij, ita Canuſij non erat dulcior, palatoque gratior: Non enim agit Horatius de copia aquæ vel inopia, ſed bonitate & ſapore, aut de ea quæ aut ſalſugine, aut alio vitio corpori hauſta non ſit infeſta aut noxia. *qui locus.* Strabo lib. 6. Canuſiũ & Argyrippa, vtręque in pręſentia ſanè deletæ, à Diomede conditæ dicuntur. *Varius diſced.* fortaſſis vnà cum Mæcenate & Cocceio ad caſtra Cæſaris, ad res inter vtrumque Imperatorem componẽdas, Horatio & ceteris rectà iter Brundi-

ſium

ſium facientibus. *Barimœnia p.* Strabo lib. 6. E Brundiſio verò littus Adriaticum prǽternauiganti, Egnatia occurrit ciuitas, commune & nauigantibus & terreſtre iter facientibus ad Barium diuerſorium. Deinde pòſt paullò. è Brundiſio Bariū 700. ſtadiorum ſpatium eſt. P. Mela lib. 2. cap. 4. poſt Bariū Egnatia, & Ennio ciue nobiles Rudiæ (Rhodæos nominat Strabo) & Calabria Brundiſium. Plin. lib. 3. cap. 11. Pediculorum oppida, Rhudia, Egnatia, Barion. & lib. 2. cap. 107: In Salentino oppido Egnatia impoſito ligno in ſaxum quoddā ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere. *Credat Iudeus A.* Epilogus à credulitate Iudæorum, omnibus Ethnicis ridicula, præſertim Epi cureis, qui irreligioſi, audebant δογματίζειν deos nihil curare, non ira commoueri, non gratia tangi: Qua de cauſa Iudæos ridebant & ſuperſtitioſos clamitabant, quòd certis & ſtatis temporibus ſibi imperata à Deo ſummo (quem ignorauit Gentilitas) ſumma religione ſacra ſeruarent & facerent: Deum vnicum, ſine vlla viſibili forma aut imagine, venerarentur, colerent, & adorarent: cuius verbo creata eſſent omnia, ſtabilita, aucta, imminuta, conſeruata: denique ſine quo nihil eſt, fuit, aut erit: eos autem, quum rem nullam ſenſibus obiectam adorare, ſed ad cælos oculos tollere intuerentur, nubicolas eſſe calumniabantur; vt ſcribit Iuuenalis Saty. 14. nil præter nubeis & cæli numen adorant. *Apella.* Quod volunt aliqui τὸ apella dictum eſſe quaſi ſine pelle, mihi planè videtur ridiculum, ſed hoc inde natum opinor propter circuncìſionem & decurtationē præputij ex mandato Domini, vnde & circuncìſi & curti dicuntur Horatio, & recutiti, quaſi noua cute reſtituti, & Verpi à verrēdo ſanguine podicis, quo morbo peculiariter ipſi laborant, vt non immeritò πυγάλιοι dici poſſint. de apella autem nomine, ſcribit Lambinus cum Scaligero, alicuius Iudæi eſſe proprium. Equidem ſi, quod ſentio candidè adſcribam, velim lector æſtimet me hoc facere, vt aliis auctor ſim diligentius etymi excutiēdi: Itaq. dixerim potiùs eſſe appellatiuum; nam teſte Heſych. ἀπελλαὶ ſunt cœtus, conciones, & ἀπελλακὰς appellat ἱερῶν κοινωνούς. Sed & Plutarchus in Lycurgo Laconicôs ait ἀπελλάζειν, ἐκκλησιάζειν, hoc eſt concionari: Iccirco quando nemo ignoret, quanto ſtudio ſemper, & qua cura, quibus denique perſuaſionibus Iudæi omneis ambierint, circumſtiterint, vt ad ſe traherent (vt notatum eſt ad finem præcedentis Eclogæ) non iniuria crediderim Iudęum nuncupatum eſſe

apellam, hoc est, in docenda sua alios religione concionatorem & quodāmodò oratorem. *nec si quid miri.* Huic contrarium est illud Socratis apud ξενόφ. πάντη γὰρ πάντα τοῖς θεοῖς ὑπόχα, καὶ πάντη πάντων ἴσον οἱ θεοὶ κρατοῦσιν, hoc est, omnia namque vbiq. diis sunt obnoxia, & æquali potentia reguntur ab iis omnia vbiuis gentium. *Brundisium longe.* Strabo lib. 6. in hanc fere sententiam scribit Latinè redditus (quo compendij causa libentiùs vtimur) Quibus è Brundisio propositum est iter Romam duæ viæ sunt, vna quidem mulis vectabilis per Peucetios &c. vsque Beneuentum, altera per Tarentum &c. Tota verò ex Roma Brundisium 360. miliaria continet. Ceterùm portus ipse cum vrbe ceruino capiti maximè est comparandus: & lingua Messapiorum Brundisium cerui caput nominatur.

SATYRA SEXTA.

Non, quia, Mæcenas, Lydorum quicquid Etruscos
Incoluit fineis, nemo generosior est te:
Nec, quòd auus tibi maternus fuit, atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarint:
Vt plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, vt me libertino patre natum.
Cùm referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi verè,
Ante potestatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos sæpe viros nullis maioribus ortos,
Et vixisse probos, amplis & honoribus auctos:
Contrà Leuinum Valeri genus, vnde superbus
Tarquinius regno pulsus fuit, vnius assis
Non vnquam pretio pluris licuisse, notante
Iudice; quo nosti? populo: qui stultus honores
Sæpe dat indignis: & famæ seruit ineptus:
Qui stupet in titulis & imaginibus. quid oportet
Nos facere à vulgo longè, longéque remotos?
Namque esto: populus Leuino mallet honorem,
Quàm Decio mandare nouo: censórque moueret

Appius,

Appius, ingenuo si non essem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propria non pelle quiessem.
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minus ignotos generosis. quò tibi Tulli
Sumere depositum clauum, fieríque tribuno?
Inuidia accreuit: priuato quæ minor esset.
Nam, vt quisque insanus nigris medium impediјt crus
Pellibus, & latum demisit pectore clauum:
Audit continuò, quis homo hic est? quo patre natus?
Vt, si qui ægrotet, quo morbo Barrus, haberi
Et cupiat formosus: eat quacunque, puellis
Iniјciat curam quærendi singula: quali
Sit facie, sura quali, pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, ciueis, vrbem sibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra deorum:
Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
Omneis mortaleis curare, & quærere cogit.
Túne Syri, Damæ, aut Dionysi filius, audes
Deiјcere è saxo ciueis, aut tradere Cadmo?
At Nouius collega gradu post me sedet vno.
Namque est ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paullus,
Et Messalla videris. at hic si plostra ducenta,
Concurrantq́; foro tria funera: magna sonabit,
Cornua quòd, vincátque tubas. saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Mecenas tibi sim conuictor: at olim,
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non, vt forsit honorem
Iure mihi inuideat quiuis: ita te quoque amicum:
Præsertim cautum dignos assumere, praua
Ambitione procul. felicem dicere non hoc
Me possum: casu quòd te sortitus amicum.

Nulla etenim mihi te fors obtulit . optimus olim
Virgilius, post hunc Varius dixere quid essem.
Vt vêni coràm: singultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari,)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. respondes (vt tuus est mos)
Pauca: abeo: & reuocas nono pòst mense: iubésque
Esse in amicorum numero . magnum hoc ego duco
Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre praclaro, sed vita, & pectore puro.
Atqui si vitijs mediocribus, ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta: velut si
Egregio inspersos reprendas corpore næuos:
Si neque auaritiam, neque sordeis, nec mala lustra
Obijciet verè quisquam mihi: purus, & insons
(Vt me collaudem) si viuo, & carus amicis:
Caussa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flaui ludum me mittere: magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Læuo suspensi loculos, tabulámque lacerto,
Ibant octonis referentes idibus æra.
Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
Arteis, quas doceat quiuis eques, atque senator
Semet prognatos: vestem, seruosq; sequenteis
In magno vt populo si quis vidisset, auita
Ex re præberi sumtus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omneis
Circum doctores aderat. quid multa? pudicum,
Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni
Non solùm facto, verùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco paruas, aut, vt fuit ipse, coactor

Mercedes sequerer: neque ego essem questus. ob hoc nunc
Laus illi debetur, & à me gratia maior.
Nil me pœniteat sanum patris huius: eóque
Non, vt magna dolo factum negat esse suo pars,
Quòd non ingenuos habeat, clarosq; parenteis:
Sic me defendam. longè mea discrepat istis
Et vox, & ratio. nam, si natura iuberet
A certis annis æuum remeare peractum:
Atque alios legere ad fastum quoscunque parenteis:
Optaret sibi quisque: meis contentus, honestos
Fascibus, & sellis, nollem mihi sumere, demens
Iudicio vulgi, sanus fortasse tuo: quòd
Nollem onus, haud vmquam solitus, portare molestum.
Nam mihi continuò maior quærenda foret res:
Atque salutandi plures: ducendus & vnus,
Et comes alter: vti ne solus, rúsue, peregré-
Ve exirem: plures calones, atque caballi
Pascendi: ducenda petorrita. nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, si libet, vsque Tarentum:
Mantica cui lumbos onere vlceret, atque eques armos.
Obijciet nemo sordeis mihi, quas tibi Tulli,
Cùm Tiburte via prætorem quinque sequuntur
Te pueri lasanum portantes, œnophorumq;.
Hoc ego commodius, quàm tu præclare senator,
Multis atque alijs viuo. quacunque libido est,
Incedo solus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem Circum, vespertinúmque pererro
Sæpe forum: assisto diuinis: inde domum me
Ad porri, & ciceris refero, lachanique catinum.
Cœna ministratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet: astat echinus
Vilis, cum patera guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd cras

Surgendum sit manè: obeundus Marsia, qui se
Vultum ferre negat Nouiorum posse minoris.
Ad quartam iaceo: post hanc vagor, aut ego lecto,
Aut scripto, quod me tacitum iuuet. vngor oliuo,
Non, quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast, vbi me fessum sol acrior ire lauatum
Admonuit: fugio rabiosi tempora signi.
Pransus non auidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. hæc est
Vita solutorum misera ambitione, grauíque:
His me consolor, victurus suauius, ac si
Quæstor auus, pater atque meus, patruusq́; fuissent.

COMMENTATOR.

NON *quia Mæcenas*. Mæcenatem alloquitur, candorem & benignitatem animi eius commemorans, qui generosos atque humileis absque discrimine accipiat: irridens populum Romanum, qui quum solam nobilitatem admiraretur exteriorem, ignobileis omneis habuit despectui, & nobileis fere so los honore dignos iudicauit. *Lydorum quicquid.* hoc est, quicunque Lydi incoluerunt Etruscos fineis, nemo eorum est generosior te. Lydia quondã profecti (qui & Tyrrheni) Tusciam siue Etruriã incoluerũt. Quod & Virg. testatur, quũ dicit, vbi Lydius arua inter opima virũ leni fluit agmine Thybris. Ab his autẽ Mæcenas trahebat originẽ. Sensus hic est, Non te extollit generis nobilitas, vt despicias eos qui ex infimis nati sunt, sciens quòd nõ genus, sed virtus in homine est quærẽda: neque quia nobilissimus es & potẽtissimus, ideo derides & cõtemnis ignobileis & me libertinũ. *naso susp.* spernis, fastidis, irrides, subsannas: est enim sanna risus solutus eorũ qui detortis naribus sonitũ emittũt in alicuius fastidiũ. *Ignotos.* ignobileis. *cum referre.* interesse. *dum ingenuus.* honestis moribus. Ingenu us hic ad morũ probitatẽ pertinet. *persuades hoc t. v.* rectè sentis ô Mæcenas, quòd ante regnũ Seruij Tullij regis Romanorum alij multi ignobiles quidem, sed viri boni & vitæ optimæ extitere. *potestatẽ.* regnum. *ignobile regnũ.* quia Seruius Tullius rex Romanorũ fuerat Tarquinij Prisci Lucumonis seruus ex captiua

ptiua natus. *nullu maioribus.* ignobilibus. *Contrà.* hoc eſt, multi etiam nobiles fuere, ſed deſpecti & nullo loco habiti, quia virtute carerent; Qualis fuit Valerius Leuinus, à Valerio Publicola; qui cum Iunio Bruto Tarquinium ſuperbum expulit, genus trahens. Valeri per apocopen, ſicut apud Lucilium, Valeri ſententia dia. *vnde.* à quo. vt, Genus vnde Latinũ. Terent. à prædonibus, vnde emerat, ſe audiſſe. *vnius aſſu.* Hic P. Valerius Leuinus adeò fœdis ac proiectis in omnem turpitudinem moribus vixit, vt prouehi non potuerit vltra Quæſturę dignitatem. ergo ſenſus eſt. quamuis populus aſſuerit honores dare indignis, dum titulis atque imaginibus mouetur, tamen ille vilis apud eundem fuit, notatusque ab eo eſt. *licuiſſe.* à licitatione vendentis, hoc eſt, æſtimaſſe valuiſſe, ſupp. *τὸ καὶ νοῶν* perſuades tibi verè. *notante.* iudicante, iudice. *qui.* ſupp. tamen. *famæ.* propter nobileis. *in titulis.* maiorum. dum virtuti præfert nobilitatem. *quid opor. n. f.* ſi populus rectè iudicat, qui frequenter errat, quid nos, qui non vulgariter ſapimus, minus æſtimabimus ignobileis viros bonos, quàm nobileis flagitioſos? *namq. eſto.* conceſſio per ſubiectionem, quaſi dicat, potius debuit honorem accipere Leuinus homo nobiliſſimus, quàm vel Decius vel alius ignobilis. *nouo.* ex ignobili familia nato, nam primi ad honores vocati dicebantur homines noui, qualis fuit hic P Decius. *ingenuo ſi non.* vel ſi populus me ad honores eueheret, & cenſor Appius, qui primus libertinos in vrbanas claſſeis ſeu tribus redegit, me moueret ordine, rectè faceret: quia non eſſem natus ex ingenuo patre, ſed libertino. *vel.* valde. *in propria quo.* *βιωφελῶς* docet vnumquemque debere ſorte ſua contentum viuere. In propria pelle non quieſcere dicuntur, qui mediocritatis ſuæ obliti, maiora ſeipſis appetunt: & hoc inde ſumtum eſt, quòd ductores in pellibus dormitent: vel ab Aſino Cumano, qui induit pellem leonis, quum tamen non haberet tale cor: Ita aliquis ignobilis propriam exuit pellem, alicuius dignitatis habitum aſſumens. *ſed fulgente.* hoc eſt, ſed in fulgente curru gloria illicit ad ſeſe tam ignobileis quàm nobileis, & poſt ſe trahit illectos quaſi fune ligatos. *fulgente curru.* triumphali, qui quatuor equis albis trahebatur. *Conſtrictos.* cupiditate gloriæ plenos, & quaſi vinctos. *quo tibi Tulli.* ſenſus eſt, quid iuuat ipſos honores affectare, quùm ex iis magna naſcatur inuidia. Tullius hic Senatu motus eſt à Cæſare quaſi Pompeianus: occiſo verò Cæſare, recepit latum iterũ clauum, hoc eſt, Senatoriam dignitatẽ, & tribunus militum factus eſt.

Tibi

Tibi Tribuno dixit eleganter, & figuratè, vt suprà, dederim quibus esse poëtis. *priuato quæ.* hoc est, quæ inuidia minor esset priuato tibi, id est, nullam dignitatem habenti. *nam vt quisque.* sensus est, nã postquàm vnusquisq. insipiens, nouus, ignobilis, cupiens est Senatoriæ dignitatis, is petit sibi rem valde incommodam, scilicet materiam inuidiæ & obtrectationis. Notat autem eos qui appetunt honores, quos non gesserunt sui maiores. *impedijt crus.* hoc est, dignitatis calciamentis altioribus vinxerit. *nigris pellibus.* Zangis. *demisit pectore.* ad mediam vsque partem corporis, ante pectus. *aud t.* à populo. *quis homo.* interrogatio exprobrantis aliquid. *vt si qui ægrotet.* à simili. ægritudo hic est animi libido, & mœchandi studium, morbus interior. *quo morbo Barrus.* Barrus mœchus fuit, propter incestũ Aemiliæ virginis vestalis condemnatus: eius autem morbus fuit adulterandi studium, qui bona forma corporis, vt puellis amorem sui inijceret, obambulando dedit occasionem de sua pulchritudine interrogãdi. *sic qui promittit.* reddit cõparationem. nam qui promittit ciueis & vrbẽ sibi fore curæ, cogit omneis homines curiosè percontari de se, & suis natalibus. *tu ne Syri Damæ.* hæc obijcientur ei iudici, aut principi qui est ignobilis. Tu qui es ignobilis & libertinis parentibus, audes tribunatu plebis fungi? Nam Tribuni plebis damnatos de saxo Capitolino præcipitari iubebant, aut carnifici tradi. Syrus, Dama, Dionysius, gentilitia, & ignobilium hominum nomina. *Deijcere è saxo.* Nam capite damnati de saxo Tarpeio præcipitabantur: de quo traditur præcipitatus & deiectus Iugurtha. *Cadmo.* in exilium mittere. Cadmus dicitur eo tempore fuisse carnifex notæ crudelitatis. *at Nouius coll.* subiectio seu anthypophora ex persona Syri filij Damæ. Cur non appetam Senatoriam dignitatem, quum habeam collegam in ordine equestri libertum? *gradu post me.* hoc est, in quatuordecim gradibus equestris dignitatis, sedet vno gradu post me, id est, inferiori. *namq.* pro &. *pater quod er. m.* libertus, qualis erat pater meus Dama. *hoc tibi.* ideóne tu videris tibi Paullus & Messala, qui nobilissimi fuere, quia Nouium vno gradu præcedis? *at hic si plostra.* hic Nouius. reddit populus causam, cur Nouius sedeat in quatuordecim ordinibus, scilicet, quòd sibi placeat eius vox clara in loquendo & sonora. *plostra.* plaustra. *magna.* Vt Virgil. infanda furentem. *Cornua q.* ordo est, quòd vincat cornua & tubas. *saltem tenet.* hoc est, hic cohibet indignationem nostram vt sustineamus eum libertum in

equestri

equestri ordine sedere, quòd sit facundus & eloquens. *rodunt.* lacerant, mordent. *Conuictor.* familiaris, domesticus. *at olim quod.* dicit sibi inuideri, primum quòd viuat cum Mæcenate; deinde quòd aliquando, scilicet sub Bruto, tribunus militum fuerat. *quia non vt forsit. h.* prudentissimè ostendit dissimilitudinem inter honores & amicitiam, inter fortunę bona, & virtutis meritum; nam honoribus publicis inuidere quis potest, quia plerumque temerè & sine iudicio populi decernũtur, ita vt indigni sæpe ad honores perueniant. At quod virtute & vero iudicio quis assequitur, hoc ei nemo inuidere debet: qualis est, ô Mæcenas, tua amicitia, qui neminem admittis nisi perspectum, & tuo iudicio comprobatum. *forsit.* forsitan. *cautum dignos assum.* qui cautus & prudens es in amicis te dignis, & qui non sunt ambitiosi deligendis & assumendis. *non hoc me pos.* hoc est, non iccirco me felicem nominare debent, quòd casu aliquo, aut fortunæ beneficio tibi sim factus amicus, quum nulla fors me tibi obtulerit, sed amicorum & virorum bonorum commendatio qui me nouerunt: quæ cum mea virtute & tuo iudicio me tibi amicum reddiderunt. *singultim.* per interualla, interruptis verbis, propter verecundiam. *infans namq. p.* qui fari prohibet. hæc enim natura fere inest omnibus, vt ad sublimioris dignitatis viros, quum adhuc ignoti accedimus, verecundia nos elingueis faciat. *Satureiano.* Satureiani fundi in Apulia temporibus illis fuisse dicuntur satis ampli ac nobiles; per quos Apulum equum significat. Apulum autẽ equum pro optimo vtique accipere debemus. sensus est. non refero me tibi esse nobilem aut diuitem. *nono post mense.* vt longo pòst tempore venit. hoc autem dicit, vt appareat se diu exploratum & tandem in amicitiam admissum postea displicere non posse. *magnum hoc.* gratum mihi & gloriosum hoc existimo, quòd placui tibi, non propter nobilitatem parentum, sed propter honestam meam conuersationem. *vita.* extrinsecus. *pectore p.* bonis moribus, intrinsecus. *atqui si vit.* hyperbaton. etiamsi de mediocribus & paucis vitiis mea vita est reprehendenda, tamen laudanda est, quòd maioribus non sit inquinata. *velut si.* confert vitam suam egregiæ & formosæ faciei næuis aspersæ: nam vt nulla forma est, quæ næuis omnibus caret, ita nemo non in aliquo vitio est constitutus, sed frequenter cui ignosci possit. *sordeis.* libidinum. *mala lustra.* lustra non tantum ferarum sunt cubilia, sed & lupanaria & popinæ. vt Plaut. in Casina. vbi in lustra iacuisti mala. Mala lustra dixit perpetuo epi-

thero

theto, nec enim sunt bona, vt ad eorum discretionem mala dixerit. Sic & à Plaut. Athenæ Atticæ. & à Lucilio Campana Capua. In lustris itaq. scorta sunt & illecebræ libidinum. *obijciet verè.* bene additum verè, illud enim nobis curandum est, vt probra quæ in nos dicuntur, verè ne dicantur; nam vt non dicãtur in nostra non est potestate. *si & viuo.* ordo est, si neq. auaritiam, neq. sordeis, &c. in me deprehenderis, si sim insons & innocens, & carus amicis (vt me laudem) harum rerũ, harũ virtutum pater mihi causa fuit, & quem alij mihi pro ignobili obijciunt, is in me hæc bona contulit: istud autem ad id pertinet, quod paullò suprà dixit, se quidẽ non esse natũ præclaro, hoc est, nobili patre, sed vita & pectore puro. *Flaui.* Flauius quidam illis temporibus docuit artẽ numerandi; & calculos ponendi. *magni quop.* nobiles. *læuo suspensi l.* συνεκδοχὴ. hoc est, habentes loculos, scilicet calculorum, suspensos à læuo lacerto. *tabulamq.* in qua & characteres arithmeticos notabant, & calculos ordinare discebant. *octonis referent.* ὑπαλλαγὴ, hoc est, singulis idibus referebant octonos asses æris pro mercede scholastica. *puerum.* me. *ausus.* pater meus; quod quidem dicit propter egestatem patris, qui animo quidem erat magno, sed re tenui. *docendũ artem.* quas doceat, id est, doceri faciat: tale est. Quos illi Dædala Circe supposita de matre natos furata creauit, id est, curauit creandos. *semet.progn.* à se natos filios. *vestem seruosq.* sensus est. Ita me honestè aluit pater, vt si quis in magno populo vidisset vestitum, & seruos subsequẽteis me ad ludum, crederet me à maioribus ortum nobilem & diuitem. *auita ex rep. s.* hoc est, ex possessione & hæreditate ab auis & maioribus mihi relicta. *custos incorruptiss.* hoc in eos dictum est, qui interdum vt luxurientur pueri, donis student corrumpere suos pædagogos. *pudicum.* quia pudicitia primus gradus est ad virtutem. *non solum facto.* præclarè dictum: forsitan enim parum sit ita viuere, ne probrosi aliquid in te admittas, nisi etiam suspicionem omnem amoueas & vites. *nec timuit s. n. v.* nec verebatur, inquit, ne sibi pro vitio quis obiiceret, si me ad hoc instituisset, vt præco essem aut coactor, qualis ipse fuit; Præcones dicebantur qui stabant ad hastam, & enunciabant pretia allata: Coactores autem Mercenarij erant eorum qui habebant argentariam: Argentarij, qui habent summam rerum venalium: Coactores etiam dicũtur argentarij in auctionibus, quia pecunias cogant, qui & collectarij nominãtur: Argentarium etiam dicimus, qui summam habet oliuarum &

rerum

rerum similium, à quo accipiunt foranei: Coactor, qui exigit nummos à circumforaneis. *mercedes sequerer*. pretia acciperem. *neq. ego es.q.* si me fecisset præconem aut coactorē. *eóq. non vt me.* ordo est, eóque non sic me defendā, vt magna pars hominū &c. sensus est, pleriq. quùm humilitas grauiter exprobratur, sic se solent defendere, vt non suam culpā dicant esse, quòd de talibus parentibus nati sint: ego autem, inquit, nō tantùm non dicam hoc verum esse, sed cōtrà, talibus me parentibus natū gloriabor: nam si natura permitteret me renasci, & eligere parentes ex quibus nascerer, ego nō mallem ex honestioribus munijs functis nasci, quàm quibus natus sum. *patris huius*. licet fuerit libertinus & coactor. *dolo*. vitio suo & culpa. *ratio*. sententia. *nam si n.i.* hoc est, si natura cōcederet, vt homines aliquādo reuiuiscerent. *legere*. eligere. *ad fastum*. ad superbiā & nobilitatē. *honestos f. e. s.* curulibus honoratos, id est, consulareis & prætorios. *sanus fortasse*. Zeugma. *tuo*. mirè hoc dixit, quia Mæcenas eques permāsit, contemto Senatorio ordine. *onus*. nobilitatis, togā, nam reuera molestiā habet de nobilibus nasci. *demens iu. v.* vulgus enim magni facit nobilitatem generis. *nam mihi*. si adeptus essem maiorē dignitatē, multa mihi essent necessaria. *petorrita*. petorritū genus est gallici vehiculi: alia sunt carpenta, aliæ carrucæ. *curto*. cauda curta. *mantica*. pera, auerta, vulgò bisacia. *vlceret*. maiori onere. *eques*. sessor. Mantica ex Luciliano illo sumtum est: Mantica Cantheris costas grauitate premebat. *sordeu*. auaritiam. *Tulli*. Tullium hunc & suprà increpuit, quòd Senatoriam dignitatē accepisset, non sufficiēs ei nec sensu nec moribus. *Lasanum p.* vas in quo exoneratur venter. *œnophorúmq.* vas in quo vinum ferebatur. οἶνος, vinum, & φέρω, porto latinè. *hoc ego c.* hac re, quòd non multa mihi sint necessaria, vel caballi, vel calones, vel comites, & multa alia. quare cōmodiùs viuo. *libido*. voluntas. *fallacem cir.* fallacē dixit, propter Sarmadacos & sortilegos mathematicos, qui ad metas spectatores circumstabant, & imperitos sortibus & nugis fallebant: aut propter incertos circenseis euentus. *vespertinúmq.* vespertinū hic forum dicitur, aut subura maior, in qua vesperi res furtiuæ vendeban tur, aut minus frequens forum, quod est in vrbe singularum regionum proprium, ad quod meridianis etiā horis vsque ad vesperum ratiocinantes vicini procedunt ἀντὶ διαπλῶν, ad matutina illa fora maiora, & magis frequentia. *diuinis*. Sarmadacis & sortilegis: porro altioris dignitatis homines erubescunt serò in his vulgi circulis consistere: quod tamen sibi

ſibi licere Horatius dicit per vitæ libertatem. *Laganiq; cat.* lagana ſunt placentulæ quædam vulgares, quaſi membranulæ compoſitæ, quæ cum pipere & liquamine conditæ depromi ſolebant ad cœnam moderatam & parabilem. hoc eſt, abeo domum cœnaturus cibum vulgarem & vilem. *Lapis albus.* menſa marmorea, quam Delphicam vocant, ſcilicet quæ pretij non eſt magni: τρισκελὴς τράπεζα. *Echinus.* Echinum dixit, vas ſalis, in modum Echini marini. alij ampullam vitream, alij lignum dicunt cum vncinis, in quo ponuntur calices: alij ampullam ſcorteam, iuxta illud Lucilij, Echinus chinabam infectus. *vilis.* non magni pretij. *guttus.* vas ad guttatim vinum fundendum. *Campana ſup.* fictilis: quia in Campania vaſcula optima fingebantur ex argilla vel ære. *obeundus Marſ.* Marſia ſtatua erat pro roſtris, ad quam ſolebant conuenire cauſidici, qui liteis, & negocia tractabant & componebant. Locus autem à ſtatua nomen accepit, quòd ibi cauſæ agi ſolebant, & vadimonia ſiſti. *Nouiorum poſ. mi.* minor enim ad hanc ſtatuã turpiſſimè fœnerabatur ſummo mane, quare iocatur Horatius, inquiens, Marſiam alteram habere manum erectam, ad depellendum Nouios, quòd eorum fœneratorum impudẽtiam non poſſet ſuſtinere. *lecto.* lectito. *ſcripto.* ſcriptito. *oliuo.* oleo. *fraudatis.* expilatis, euacuatis. *Natta.* notat quemdam Nattam tenaciſſimum & ſordidiſſimum. *ſol acrior.* calidior hora ſcilicet quinta, aut circiter. *rabioſit. ſ.* dies caniculareis æſtuoſos. *pranſ. n. a.* non multùm æſtus cauſa. *interpellet.* ſuſtineat, prohibeat, quantum me ſeparat à ieiunio, tantùm ne ieiunus ſim, ne me vires deficiant. *domeſticus ocior.* domi ocium ago, ocio vaco. *ſolutorum.* alienorum ab omni praua cupiditate, quæ miſeros ambitioſos facit, & grauiter afficit. *his.* hac vita, his rebus. *ac ſi q. auus.* ſenſus eſt; Suauius humilitate generis & dignitatis meæ me victurum mihi perſuadeo, quàm ſi ex Senatoria familia, atque ipſe Senator eſſem.

CRVQVIVS.

A Mæcenatis viri optimi, & ex regia Etruſcorum ſtirpe nobiliſſimi ſententia & auctoritate inuehitur Horatius in iniquum populi Romani iudicium; qui quidem populus ſolius nobilitatis intereſſe, honores ſummos & magiſtratum gerere, ceteros verò volebat vt ignobileis à functione publica non modò arcendos, verùm etiam in petitione ludibrio habendos:

bendos: Quique nobilitatem censebat æstimandam ex auita progenie,titulisque & imaginibus maiorum: Quùm contrà Mæcenas (vt qui non ignorabat ex paruis initijs Romam factam esse magnam) eos non ex eugenia tantum metiri nobileis aiebat oportere, sed ex virtute quoque & probitate vitæ: Nec referre multùm,quo quisque parente esset genitus, modò sit animo generoso & forti,quem & ad summa euehendum putabat,& omnium bonorum,nedum sua,amicitia dignum. Deinde de Mæcenatis amicitia,fauoreque erga se,non fortunæ gratias agit Horatius, sed viris optimis, Virgilio Varioq. & suæ virtuti; quam vt integram esse persuadeat, puroque ex pectore dimanare, commemorat à patre suo libertino, viro incorruptissimo se à puero diligēter & verecundè educatum, Romamque deductum,& magna eius cura ab optimis doctoribus liberaliter institutum. Postremò dum vitæ suæ tenuitatem,frugalitatem,libertatemque recenset, ne ab antiquo discedat,non præterit intactum Tullium, quemdam prætorem sordidum hominem: & Nouium iuniorem, veteratorem & iniquum calumniatorem fœneratoremque. *Non quia Mecenas.* Prolixum hyperbatum, quod hoc modo est ordinandum. O Mæcenas,non ideo suspēdis ignotos adunco naso,quia nemo ex Etruscis generosior,&c. *quicquid Etrus.* de Etruscis scribit Srrabo lib. 5. Geogr. Tyrrhenos,inquiēs,Romani Etruscos appellant,& Thuscos: Græci verò hoc eos nomine appellarunt à Tyrrheno Atyos filio,qui ex Lydia colonos hanc in regionē, sicuti traditur, dimisit. Atys enim ex prognatis Herculis & Omphales vnus,cū sterilitate ac fame populū emittere cogeretur, è duobus filiis sorte iacta,Lydum quidē regni successorem tenuit: Tyrrheno verò maiorem applicans populum, foras abire iussit: hāc ille tandem ingressus oram de suo nomine Tyrrheniā vocauit, &c. Dionys. autem Halicarnas. lib. 1. antiquita. Romanarum de Tyrrhenis prolixam admodum & insignem commemorat originem: verùm hæc paucula Strabonis pro loco præsenti nobis abundè satisfaciūt. *generosior est te.* Laus Mæcenatis ab ea naturæ parte quæ est animi: iuxta illud Odæ 4. lib. 4. fortes creantur fortibus. Generosus autem (vt scribit Seneca) est is qui à natura ad virtutem bene est cōpositus. Quis generosissimus, interrogat Quintilianus, nónne qui optimus? non qui celebritate nascēdi, sed qui virtute maximè excellit. *nec quod auus tibi.* Laus Mæcenatis ab eo genere, quod imperita multitudo putat maximi, vt putà, à titulis, ce-

ris, imaginibus maiorum, &c. *magnis legionibus.* à rectè factis & gestis maiorum. Verè itaque nobilem Mæcenatem, & à fortibus ostendit fortem esse genitū, putà, à paternis & maternis viris cōsularibus, qui magnis legionibus, id est, plenis, seu iusto exercitui imperitarēt. erant autē magnę & paruę legiones, quæ & legiunculæ dicuntur Liuio. Magnæ autē legiones seu plenæ, decem cohortibus militum armatorum numero constabant, peditum quidem. 6100. equitum verò, 726. vide Vegetium de re militari lib. 2. cap. 6. Memoriæ autē proditū est, singulos consules aduersus hosteis copiosissimos non plureis quàm binas duxisse legiones additis auxiliis sociorum: Quod etiam non obscurè denotare videtur Cic. in vltimo paradoxo inquiens, Quū diceres neminem esse diuitē, nisi qui exercitū alere posset suis fructibus, &c. nimirū vt exercitus sit vna legio Romana, &c. *vt pleriq. solent.* tumidi, & claris suis natalibus se plus æquo venditātes nobiles. *naso susp.* vafrè & subdolè irrides, vt ait Eras. Nasus enim sannæ dicatus est, teste Plinio, lib. 11. cap. 32. vnde nasuti, qui doctè norūt irridere. Mart. nō cuicumq. datū est habere nasum. *Ingenuus.* Ingenuus definitur à iurisconsultis, qui statim vbi natus est, liber est, siue ex duobus ingenuis, siue libertinis duobus, siue altero libertino, & ingenuo altero, εὐγενής. sed hic accipitur pro generoso & egregio, qui propriè γενναῖος dicitur. ostendit enim Horatius Mæcenatem nō tanti facere nataleis, quātì generositatē animi, iuxta illud Phalaridis, ἐγὼ δὲ μίαν εὐγένειαν οἶδα τὴν ἀρετήν hoc est, ego autem vnam generositatem noui virtutē: qua de re quoque vide Iuuenalē Saty. 8. *ante potesta.* *Tull.* expolit Mæcenatis de vera nobilitate iudiciū, partim ab exēplo Tullij sexti regis Roma. & aliorum eius sortis, qui ex infimis sua virtute euasere summi: partim ab exemplo Leuini contrario, qui quū natalium splēdore esset illustrissimus, sua factus est ignauia, vitæque impuritate abiectissimus. *ignobile regnū.* per se quidē nobilissimum, sed propter genus regis ignobile. *nullis maior. or.* obscuris, qui nullo inter homines sunt numero; Quod suo more dicit Horatius, vt qui nolit eos inter maiores haberi, qui vitam silentio transegerunt veluti pecora. aliàs maiores sunt aui, abaui, proaui &c. *pulsus fuit.* 4. codices Bland. habent fugit, sed reliqui, fuit, quos sequuti sumus. *quo nostis populo.* hanc lectionē habent omnes scripti libri, quā etiam nō immutaui, quòd characteres integri & immaculati fuere: at non inficior tamē vulgatā lectionē plerisq. magis adlubescere, minusq. in

se

ſe habere difficultatis, ſed in ea tamẽ deſidero latentẽ energiã & gratiam, quã oſtentat alia, ſi hoc modo ſuis punctis interſepta cõſiſtat, vt habẽt codices ſcripti, notãte iudice, quo noſti? populo, &c. vt hic ſit ordo & ſentẽtia, rectè ſentis ô Mæcenas, Leuinum illum Valerij Publicolæ filium non licuiſſe pluris pretio vnius aſſis, etiam notante iudice, noſti quo? populo; qui ſtultus honores ſæpe dat indignis, &c. ea namque pars, quo noſti, ad riſum pertinet, non ad cõmendationem iudicij, quod nullum in populo eſſe, & apertè ſcribit, & Męcenatẽ nouiſſe non dubitat. *ſtultus.* nullo cõſilio ad magiſtratum euehit dignos iuxtà & indignos, probos ac improbos. *& famæ.* vanæ opinioni plùs indulget q̃ rebus ipſis, addictus ſtatuis pluſquam virtuti & rectè factis: hoc nomine Cic. inuehitur in Piſonem, obrepſiſti, inquit, ad honores errore hominum, cõmendatione fumoſarũ imaginum, quarum nihil habes ſimile præter colorem, &c. *ſtupet.* cui mens, animus, iudicium, ſenſus deniq. omnis ſit planè ſtupidus, & ſine vlla vi rationis ad obtutũ imaginum & titulorũ, ex quibus vt generis nobilitatẽ admiratur, ſic eã verã eſſe ſolam cõminiſcitur ſtultus & ineptus populus. *quid oportet nos f.* argumentũ à minore, nimirùm, ſtultus populus plerumq. generis antiquitatem minimi facit, adeò vt eam nullo honore dignã iudicet, quid ergo nos in eo genere æquũ eſt facere, qui multò plus ſapimus? *Longè longéque rem.* ſic habent libri omnes ſcripti, quorũ lectionẽ tanquã genuinam ſeruaui, pro ſuperlatiuo longiſſimè: ſic & Cic. 2. de fin. alteri negant quicquã eſſe bonum, niſi quod honeſtum ſit: alteri plurimùm ſe, & longè longeq. plurimùm tribuere honeſtati, &c. *namq. eſto.* per conceſſionẽ hoc agit Horatius, vt quæ minus rectè à populo fiunt in mandandis honoribus, ea velit corrigẽda & caſtigãda eſſe à viris grauioribus & ſapientioribus: qualis fuit Appius Cẽſor, qui nobileis quidẽ debitis honoribus afficiebat, reiectis indignis, ignobileis autẽ & nouos homines gratia populari & fauore in locũ non ſuum ſubuectos, eo loco mouebat, & indignè nõnunquàm habitos intra ſuam pellẽ ſe cõtinere cogebat: atq. ea demũ præclara eſt Politia, vbi ſingulis ordinibus ſui ſeruãtur honores & magiſtratus, ſuaq. virtutibus præmia decernũtur. *Decio man. nouo.* Cic. de diuinatione lib. 1. At verò P. Decius ille Q. filius, qui primus à Deciis cõſul fuit &c. quare hic homo nouus appellatur ab Horatio. *moueret.* abdicaret honore. *vel meritò.* putã, me Appius eo honore moueret, quoniam &c. approbatio cenſurę

Appij à decoro & ordine. *in propria.* præter Commentatoris allusionem ad pelleis castrenseis, & pellem Asini Cumani, recitat Erasmus in Chil. Cleonem quemdam Atheniensem Byrsopolam, hoc est, coriarium, exercitus ductorem factum, fauēte fortuna victoriam reportasse: sed hominem auarum, quum furto ciuitatis ad summas opes euectus sibi modum ponere nequiret, miserè tandem per alium eiectum, maleque acceptum pœnas dedisse, quòd in propria pelle non quieuisset. *sed fulgente tr.* Correctio seueritatis censuræ Appianæ ab euentu: quo, quasi ἐπιδεικτικῶς, ostendit vel inuitis omnibus, & populo & censoribus, ignobileis plerumque sua virtute nobilibus exęquari, tam in triumphando, quàm imperando, & magistratum gerendo. *Constrictos q.* inuitos & nolenteis; viris enim bonis, nobilibus, ignobilibúsue cauenda est gloriæ cupiditas, inquit Cic. 1. offic. eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio. ostendit itaq. hoc epitheton tam ignobileis quàm nobileis esse viros bonos. Codex Tonsanus habet τὸ constructos, quod epitheton valdè accommodè tribui potest currui triumphali, & vniuersæ pompę triumphantis pro κατασκευαστοὺς, hoc est, magno ornatu conspicuos. *non minùs.* tam ignobileis quàm nobileis. *quo tibi Tulli.* erotema in ambitiosum Tulliū & sordidum ignobilemque: cuius exemplo monet Horatius homines præsertim nouos, ne ad inuidiam vsque popularem velint fieri magistratus, sed vt eo semel abdicato, malint priuati vitam degere. *inuidia ac.* respondet ambitiosi Tullij prǽmium fuisse maiorem inuidiam. *nigris medium im.* nigris pellibus, nimirum hœdinis: nam ex hœdorum pellibus, ad medium vsque crus subductis fiebant nobilium Romanorū calceamenta teste Lazaro Bayfio: quæ nominare videtur Pollux lib. 7. ἀνκξυρίδας κὴ σκελέας. Quid autem Commentator per Zangas (eam enim dictionem sine vllis lituris inueni in annotationibus Bland.) significare velit, fateor ingenuè me assequi non valere, nisi fortasse legamus Zanclas, pro calceis falcatis; sed hoc penes lectorem esto. *demisit pecto. clauum.* de lato clauo dictum Satyra præcedente: cui annotationi hoc addi potest, pro eorum sententia qui aiunt latum clauum tunicam longam fuisse & ad talos vsque demissam, mihi videri latum clauum fuisse ei indumento similem, quo sacerdotes sacra celebrant quas missas nominamus. *quis homo est hic? quo pat. n.* sic habent omnes manuscripti. fingit populū inuidiosè inquirere in genus eius qui factus est magistratus.

ſtratus. *Barrus.* codex Carr. habet, Varus. *& cupiat for.* ſic ſcriptũ eſt in omnibus codic. præterquàm Carr. vbi τὸ, vt, ponitur, ſed alia lectio mihi dilucidior apparet, hoc modo, vt ſi qui ægrotet, quo morbo Barrus, &, ἐπεξηγητικῶς, cupiat haberi formoſus, &c. nã ea Barri ægritudo & morbus erat, putà, vt vulgò haberetur formoſus. Deinde τὸ, qui, pro quis, poſitum eſt, vt apud Virg. Qui caſus agat res. Liu. Qui finis erit diſcordiarũ? *puellis.* aptiſſima perſona formæ virilis inſpiciendæ. *quali ſit fa.* hæ ſunt partes in corpore ſpectabilis formæ, & habitudinis bonæ, εὐεξίας καὶ εὐσαρκίας τοῦ σώματος: non enim ſola ſpecie, ſed & bene habito corpore & ſucci pleno puellæ libenter gaudent. *ſic qui promittit.* Hæc verba in ſe continent formulam quandam iuramenti eius qui magiſtratum adibat. *túne Syri, Damæ.* acerba & amarulentiæ plena apoſtrophe Romani populi in ignobileis, iam ad Tribunatum tumultuoſum & inſoleſcentem ſubuectos. *deijcere e. ſ. c.* ſaxum hoc erat pars Tarpeij montis, hoc eſt, Capitolini, vnde præcipitabantur noxij teſte Plutarcho, πλὴν πέτραν, ἔφη, ἣν νῦν ἐν τῷ καπιτωλίῳ Ταρπηΐαν καλοῦσιν, ἀφ' ἧς ἐρρίπτουν τοὺς κακούργους. *aut tradere Cadmo.* hic locus variè legitur. In 4. codicibus Bland. & Tonſ. ſcriptum eſt, *Cadmo.* & hanc dictionem Cõmentator, & qui Pſeudoporph. ſequũtur, agnoſcunt Cadmũque interpretantur Carnificem. Carr. codex habet *chamo.* χῆμος, pro χάσματι fortaſſe. codex autem Martinius, cum Buſl. & Nann. legũt, *Camo*; quam vocem probat, eamque hic reponẽdam cenſet in lexico ſuo Robertus Conſtantinus: κῆμος enim, inquit, erat freni genus, quod mancipijs in os inſerebatur ſupplicij cauſa: hinc eſt illud Pſalmo 31. in camo & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te. Verùm quia neq. ſeruorũ neq. mancipiorum hic agitur punitio, ſed ciuium Romanorũ, ad quam vehementer exacerbari, eamque indignè ferre ait populum, malim legere Cadmo: verùm quia Horatius videtur, aut grauius ſupplicij genus indicare, aut certè non inæquale priori, in quo Cadmo quoque carnifice opus erat, nimirum ad deijciendos de ſaxo ciueis, ego profectò, *Bathmo,* legendum putarim pro gradibus & ſcalis Gemoniis: in hoc imitatus Dionem Cocceium, qui multis in locis ponit ἀναβασμὸν pro Gemonijs gradibus: Is enim de Seiano ſic ſcribit, οὕτω δικαιωθεὶς, κατά τε τῶν ἀναβασμῶν ἐῤῥίφθη, καὶ αὐτὸν ὁ ὅμιλος τρισὶν ὅλαις ἡμέραις ἐλυμήνατο, καὶ μετὰ τοῦτο ἐς τὸν ποταμὸν ἐνέβαλε, hoc eſt, ita condemnatus de ſcalis Gemoniis præcipitatus eſt, ipſumque

vulgus tribus continuò diebus omni contumeliæ genere affe ctum, tandem in fluuium proiecit. Et de Tiberio, αὐτὸς δὲ κατ ἀναβασμῶν ἐώσθη, hoc eſt, ipſe verò de ſcalis deturbatus eſt. In Vitellio; πρὸς ἀναβασμοὺς αὐτὸν ἤγαγον, καὶ ἐνταῦθα κατέκοψαν. hoc eſt, ad Gemonios gradus ipſum traxerunt, ibiq́. contuderūt. De Seiano autē ad ſcalas pertracto, ſcribit Iuuenalis Saty. 10. Impacto Seianus ducitur vnco. Cornelius Tacitus hos gradus ſimpliciter etiam Gemonias nominat, inquiens, tunc con foſſum, collaceratumque, & abſciſſo capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt. Erant autem gradus ſeu ſcalæ Gemoniæ Romæ in Auentino, iuxta templum Iunonis Reginæ, quos Camillus Veiis captis dedicauit, vnde damnati præcipites deturbabantur. Scribit etiamnum Alexander Alexandrinus quod huc facit lib. 3. cap. 5. Quod ſi quis, inquiens, in rempublicam hoſtilia molitus eſſet, vetus erat mos, vt furca ceruici inſerta, nudum per compita & vicos ducerent, virgiſq́. ad necem cederent; mox de ſaxo præcipitem agerent, aut vnco tractum in Gemonias deijcerent. Sed hæc omnia ſi minus alicui grata erunt, ei liberum fuerit ſequi commentatorem, ita vt tradere Cadmo ſit in exilium eijcere: Eſt enim Cadmus etiam montis nomen in Aſia, in Tauro deſinens; vt ſcribit Plin. lib. 5. cap. 39. *at Nouius Coll.* feſtiuus dialogus inter populum & Syri, aut Damæ, ſeu Dionyſij filium: ait enim Syri filius: Quid ni audeam ciueis deijcere ſaxo, hoc eſt, Tribunatu fungi, quū id audeat Nouius vno me gradu inferior, vt qui ſim libertinus, ipſe verò nihil quam libertus? Cui populus: hòc, id eſt, iccircóne, quia ingenuus es, Paullus tibi & Meſſala, hoc eſt, nobiliſſimus eſſe videris? Syrus: ſed Nouius præterquàm quod nihil habeat ingenuitatis, eſt homo inſulſus, & ineptè clamoſus. Populus: eſto, ſaltem hoc tenet nos, hoc eſt, eius inſignem vocalitatem, ſi nihil aliud, nos admiramur, dignamque iudicamus eo ordine & gradu. Quàm lepidè notat Horatius populum eximiæ ſtupiditatis, qui ceteris aut non cognitis animi bonis, aut neglectis, ad ea fertur plurimùm, quæ extrinſecus inſolita quadam boni ſpecie, gratiam & applauſum mereri videntur. *magna ſonabit cornua.* Magna cornua ſunt tibiæ latiores incuruę. Sicicines enim in funeribus vtebantur latioribus & tibijs & tubis. *nunc ad me.* poſt ineptum populi iudicium de mandādis honoribus citra delectum tam indignis quàm dignis, venit ad Mæcenatem longè longéque à vulgo remotum, vt ex imprudentia temerariæ multitudinis,

tan-

tanquam ex opposito, illustriorem reddat, & magis omnibus conspicuam Mæcenatis in rebus agendis animaduersionem; vt qui non inconsultò quicquàm, sed maturo priùs consilio deliberet secum quàm faciat. *Quem rodunt om.* eorundem verborum repetitio nō caret acrimonia, nā quod ei populus vitio esse passim clamitabat, sibi ipse clamores eos malignos laudi & gloriæ vertit crebra repetitione, manifestò demōstrans genus suū libertinū nō tam esse huius obtrectationis causam, quàm olim quidē in exercitu Bruti, Tribunatū militarē, nunc verò amicitiā Mæcenatis. *dissimile hoc illi est.* ostendit inuidos vehemēter cœcutire, qui nō vident honores & dignitates, ceteraq. fortunę bona, inuidiā fouere posse, eò quòd & indignis nō rarò contingāt; sed amicitiā suā cum Mæcenate nō perinde alicui odio esse debere, qui non temere quosuis, sed eos tātùm, quorum vsu & commēdatione sibi cognita & indubitata fides est, scribit in amicorū numero. Hæc autem cōnexa seu hypothetica cōditionalis negatiua, vtpote, Non si fortasse quiuis mihi inuideat honorē Tribunitiū, te quoq. ô Mæcenas, iure mihi amicū inuideat, nititur hoc loco dialectico, Dissimilium dissimilia sunt consequētia: fortunam enim cōcomitantur, cœcitas, inconstātia, mœror & inuidia &c. At cū virtute sunt, prudentia, certitudo, lætitia, amicitia, vera gloria, atque ea quæ sunt extra omnē inuidiæ malignitatē. *forsit.* sic habent omnes manuscripti codices, vetusto more, pro forsitan. *Inuideat.* potentialiter, pro inuidere possit. *possim.* ita habent omnes libri scripti, & ea genuina est lectio: at Tons. tamen habet, possum; Hic monendus est lector, ineptam codicum interpunctionem doctissimis imposuisse, qui ἐν παρόδῳ hunc locum prætereuntes, non se animaduerterūt inter se pugnantia dicere: nimirùm Horatium casu quidem aliquo nactum esse Mæcenatem sibi amicū, nulla tamen fortuna oblatum, vt de se ait Horatius Quo quid, amabo, aut dici aut scribi potest absurdiùs, Horatium, putà, casu aliquo nactū, nulla tamen fortuna oblatum amicum? Ob hanc causam sit hæc interpūctio, felicem dicere non hòc me possim: casu quòd te sortitus amicum. vt hic sit ordo, non hòc, id est, iccirco possim me dicere felicem, quòd casu te sim sortitus amicum: quod certè ita factum non est; nam nulla fortuna, aut casus vllus me tibi amicum conciliauit, sed sola mea virtus, per significationem amicorum, &c. Erratum autem in eo est, quòd existimarint τὸ, hoc, esse prouocabulum, & apponendum illi ablatiuo τῷ casu: quum τὸ hoc,

hoc, sit hic copula caussalis. *optimus olim.* exponit quòd non fortuito casu sit factus amicus. *prohibebat p.* hæsitatio linguæ præ pudore cogebat me pauca loqui. *non ego me.* à natalibus. *Satureiano.* à bonorum modica possessione commendatio. de Satureiano caballo quæ scribit Commentator, mihi videntur potius esse commentitia quàm vera: & hoc item quod Seruius 4. Georg. annotauit de Satureio oppido apud Tarentum, eius enim nulla est mentio apud eos qui ex professo totam nobis Italiam deliniarunt: apud Strabonem autem lib. 6. inuenire licet Vreum vrbem ad extremum circumflexum Gargani promontorij: ager iste, inquit, cùm omnis generis fructus, tùm verò copiosissimos producit, equis & ouibus aptissimus, lana quàm Tarentina longè mollior, minùs verò candida; regio ipsa propter camporum conualleis, tranquilla: hinc certè arbitror Horatium (vt fuit in componendis & vsurpandis vocibus mirabiliter audax) concinnasse hanc dictionem Satureianum, propter vbertatem soli equis alendis aptissimam. Plin. lib. 3. cap. 11. hanc vrbem in Apulia nominat, Vriam. *pauca.* sapientis animi significatio est verborum paucitas, vt ait Apollodorus, οἱ κράτιστοι τῶν ἀνθρώπων, βραχυλογώτατοι, hoc est, optimi hominum in dicendo sunt breuissimi. Sed & Saty. 4, agnoscet se esse deiecti animi & taciturnum. *turpi secer. ho.* qui æstimas hominem non pro vulgi consuetudine, ex imaginibus maiorum, sed virtute & vitæ probitate. *atqui si vit. me.* per occupationem digreditur ad commemorationem & laudem paternæ institutionis, vt ex ea quiuis cognoscat animū patris fortem & verè generosum. *mediocribus.* sic ad finē Satyræ 4. huius libri, mediocribus & queis ignoscas vitiis teneor, &c. deinde eodem loco, vbi quid datur oci, illudo chartis, hoc est mediocribus illis ex vitiis vnum. quasi velit ridendo iocari & notare Romanos, sibi à natura esse insitum, quod quum plerique ei vitio dabant, id inter mediocria ipse numerabat. *recta.* rectam naturam paullò pòst interpretatur puram & insontem, non auaram & sordidam, non publicis adulteriis & scortationibus infamē: quod Satyra 4. suprà sibi à patre quoque significatum scribit, à turpi, inquiens, meretricis amore quum deterreret, &c. *vt me coll.* modesta parenthesis, obtrectationis ergo vitādæ. *nec mala lustra.* sic habet codex Bland. vetustissimus, & ea lectio multo mihi probatur magis quàm vulgata. De lustris autem sic Festus, lustra significant lacunas lutosas quæ sunt in siluis aprorum cubilia, à qua similitudine ij qui locis

abditis

abditis & sordidis ventri & desidiæ dant operam, dicuntur in lustris vitam agere. *si & vino car. ami.* sic habent omnes codices. *qui macro p. a.* subintell. τὸ, quãuis, hoc modo, qui pater, quamuis esset pauper macro agello, noluit tamen in Flauij ludũ me mittere, &c. vnde conijcere licet & magno animo præditum patrem, qui nollet filium turpiter lucri faciendi rationem addiscere; & hunc Flauium fuisse insignem fœneratorem. Memini me alibi legisse Flauium quemdam fœneratorem in extremis Esquilijs habitasse. *magni quo pueri.* hæc εἰρωνικῶς accipienda sunt, quasi minimè magni: quia nihil est tam angusti animi quàm amare diuitias. *tabulámque.* nominum, hoc est in fœnus dati & accepti. *Ibant octonis.* omnino absurdum est (meo quidem iudicio) hæc verba aliò rapere, quàm ad exercitium fœnoris: quùm sit omnibus doctis exploratissimum ipsis idibus à fœneratoribus vsuras olim redigi solitas, vel ipso Horatio teste ad finem 2. Epodi; non etiam exigi mercedem scholasticam quæ erat annua, vt scribit Iuuenal. Saty. 7. hæc, inquiens, curas, & quum se verterit annus, accipe, victori populus quod postulat aurum: paullo enim suprà de pretio scholastico ait, Rara tamen merces quæ cognitione Tribuni non egeat, &c. quare tabulæ hic sunt qui Ciceroni alibi sunt codices, quomodo, inquit, sestertia 353. in codice accepti & expensi non sunt? & alibi: Vtrum cetera nomina in codicem accepti & expẽsi digesta habes, an non? Quin & Linacer vir acutissimi iudicij, tabulas & loculos ad ratiocinationes refert inquiens lib. 4. de emendata structura, videntur per hoc participium (putà suspensi) Græcorum explicari tempora indefinita, quasi συλλέξαντα. Sed & in arte poëtica videtur eò respicere, Romani pueri longis rationibus, &c. hac de re legito lib. 2. cap. 24. apud Alexand. ab Alexan. *Vt populo.* adeo vt, ita vt. *si quis vidiss.* codices Bland. & Tonf. habent, si qui. *in magno vt p.* frequẽti. sic Virg. 1. Aen. Ac veluti magno in populo quũ sæpè coorta est seditio, &c. *ipse mihi cust.* sedula παιδαγωγία patris in obseruandis moribus, & incorruptè formanda pueritia sui filij. *incorruptissimus.* fuit custos incorruptissimus, nam seruauit filium pudicum ab omni nõ solùm facto, verùm etiam ab omni opprobrio turpi, hoc est, neque dicto neque facto offendit vel oculos filij vel aureis. Quod Plato. 5. de legibus Senioribus præcipiendum in primis censet, inquiens, ὁ δ' ἔμφρων νομοθέτης τοῖς πρεσβυτέροις ἂν μᾶλλον παρακελεύοιτο αἰσχύνεσθαι τοὺς νέους, καὶ πάντων μάλιστα εὐλαβεῖσθαι, μήποτέ τις αὐτὸν ἴδῃ τῶν νέων,

ἢ καὶ ἐπακούσῃ δρῶντα, ἢ λέγοντά τι τῶν αἰσχρῶν, hoc eſt, Sapiens itaq. legumlator ſenioribus præcipiet, vt ſint coram iunioribus verecundi, ac ſummopere caueant, ne quis iuuenum eos aut videat vel audiat agenteis turpe aliquid, vel loquenteis. *nec timuit ſibi.* hoc eſt, pro nihilo habuit, ſi mortuo ſe, cogerer inopia rei deſerere hanc inſtitutionem liberalem, meque ad minùs liberalis vitæ genus demittere, quando talis educatio non rarò tollat ad honores vel infimo loco natos. Aut, non timuit ne ſibi daretur vitio ſi mihi liberalia ſtudia non præſtitiſſet, cùm humilis fuerit, & ſatis ſibi eſſe potuiſſet ſi paternam vitã imitarer: & ideo plus ei debeo, quia ſupra vireis ſtatus ſui filium ſit proſequutus. *ad hæc nunc l.* omnes ſcripti codices habent, *ad hoc nunc.* præter Carr. & vnum Bland. qui habent, *ad hæc nunc.* quos ſequutus ſum, ἐπὶ τούτοις, at non damno tamẽ, *ad hoc,* nam fere conſentiunt ad hæc, & ad hoc, ſed vulgatam putarim reijciendam. videtur enim hæc eſſe ſententia: tantum abeſt vt de patre conqueſtus fuiſſem ſi ei fuiſſem ſimilis, vt ei nunc debeã maiorem gratiam propter educationem liberaliorem. *nil me pœniteat.* modi potentialis, pro pœnitere ſeu pudere debet. hoc autem pertinet ad confutandum populi opprobrium de libertino patre, quem ait ob diligentem in inſtituendo curam laude dignum & immortali gratia, diſſentienſque à communi omniũ ſententia, non modò ſibi gratulari ſe ab huiuſcemodi parentibus eſſe progenitum, verùm etiam non optare ſe ait aut nobiliores aut clariores etiamſi dij conceſſerint. *ſi natura iuberet.* aut ſimpliciter hęc verba intelligi poſſunt, hoc modo, Si (quod fieri nequit) natura cõcederet, vt antè acta tempora redeant, ita vt vnicuique ſit liberum quos velit eligere parentes, ego meos potiùs deligerem quàm conſulareis & Senatorios. aut etiam dici poteſt Horatius alludere ad Pythagoricum dogma de migratione animarũ in alia corpora: ex cuius decreto ſcriptis mãdauit Plotinus in libello de proprio cuiuſque dæmone, Quicunque, inquiens, proprietatem ſeruauerint humanam, homines iterum naſcuntur: Quicumque verò ſolo vſi fuerunt ſenſu, bruta animalia redeunt &c. à qua opinione Stoici non diſſentiebant: imo Plato in Timęo, in extremo de republica, & acerrimè in Phædro eam aſſerit, aperteque optionem vnicuique propoſitam eſſe poſt mille annos, vt quod velit corpus eligat: quam electionem in vltimo de republica, de huiuſcemodi vitæ optionibus loquens, ait magna ex parte iuxta prioris vitæ mores fieri: Sed non diſſuaſerim lectori

ctori Phędrum Platonis euoluere, ad cognoscendam eam vanitatem transmigrationum ipsarum animarum. *à certis annis.* post mille annos ait Plato in Phædro. *honestos fascibus.* sic habent omnes scripti codices, & rectam simplicéq. lectionē esse arbitror eique cōsentientem quod iam dixit, Quod non ingenuos habeat clarosque parentes. At si qui malint cum Lambino legere, onustos fascibus, &c. non vehementer repugnabo propter id quod sequitur, quod nollem onus haud vnquam solitus, &c. *nam mihi continuò.* pulcherrima expolitio eius oneris molesti quod ait incumbere humeris clarorum virorum: & hæc enumeratio est notanda pro παρασκευῆ in sordeis Tullij prætoris, quem iam nunc insectatur. *res.* diuitiæ & opes splendidiores. *salutandi.* adeundi & manus prensandę plurium, cùm officij, tum suffragiorum causa. *ducendus & vnus.* honoris gratia. *vsque Tarentum.* magistratibus sine comitatu & impedimentis, vel longiùs abire, vel diutiùs à republica abesse non licebat quàm ad definitos ab vrbe lapides, & tempus à Senatu præscriptum; sed priuato homini multò liberrima erat vitæ ratio, quo nomine sibi applaudit Horatius. *Tiburte via.* per viam Tiburtinam iter facientem. *quinq. sequuntur pueri.* quàm narrat immundas & odiosas sordeis auari Tullij: qui prætor nō alio quàm seruili comitatu, eoque paucissimo, sine vllis caballis & petorritis exit peregrè. Deinde ea seruos secum ferre iubet, quę in itinere naturæ per omnia seruiant, ne vel obolum impendat vel officij vel ministerij gratia: nam sub œnophori nomine reliquum certè comeatum, nimirùm panem, salem, oleum, vasa, &c. facile est coniicere eum imposuisse humeris seruorum. Sed quàm ridicula est hæc narratio œnophori & lasani. *multis atque.* manuscripta omnia habent, *milibus atque alijs*, præter vnum Bland. in quo scriptum est, *militibus.* sed sub ti. punctis positis. duo autem Bland. ad marginem habent, & multis alijs. vulgata, vtpote, *milibus atq. aliis.* videtur nescio quid redolere antiquum & Horatianum, quale est illud Virg. Tot milia gentes arma ferant Italæ, &c. nisi malimus legere, gentis, collectiuè, quod mihi non perinde probari posse videtur, numeri & antiquitatis gratia: nolunt enim præclari scriptores ita semper obstricti esse Grammaticis normis vt sibi indulgere non possint: Quin & huc adducerem D. Hieronymum in Ruffinum, nisi potius in scripto erratum putarem, vbi ait, sex milibus autem libris (quos ab eo lectos esse confingis) quis credet? at multa huiuscemodi legere

gere

gere est apud classicos scriptores. Plin. lib. 13. cap. 7. Ancus Martius Rex salis modia sex milia in congiario, &c. Iustin. Trecentis milibus mulieribus. Liu. duodecim milia pedites. *hoc ego commodius.* Lambinus hunc locum sic explicat, ego hoc, id est, hac re & multis aliis rebus, viuo commodius quàm tu, &c. Equidem τὸ hoc, non arbitror esse prouocabulum, sed caussalem copulam, vt hæc sit sententia, hoc, id est, ideo ego viuo commodiùs quàm tu & quàm multi, quòd quacumque libido est, incedo solus, &c. ita vt τὸ commodius repetatur ad ablatiuos casus multis aliis, & subintelligatur τὸ, quod: ea namque commodorum vitæ priuatæ enumeratio, pulchrè, quasi per antithesin, docet quibus incommodis impliciti exagitentur qui in dignitate sunt constituti. *fallacem circum.* Habet Commentator hic vocabulum mihi profectò incognitum, nimirùm Sarmadacos, pro incantatoribus seu fascinatoribus: sed fortasse cōpositum ex Sarmatis & Dacis, qui populi olim non parùm huiuscemodi ludibriis infames erant. *Laganiq; catinum.* sic habent omnes codices scripti. verùm quia Lambinus in vno codice inuenisse se scribit, *Lachani*, pro olere, per me licebit lectori vtram velit dictionem sumere, Commentatoris vel Lambini: paruo namque discrimine distat, si quis examinet interpretationem Commentatoris. *pueris tribus.* à pueris tribus, hoc est, paucis, nullo strepitu. *pocula cum cyatho duo sust.* tres Bland. codices habent, *mihi sustinet.* Sed ceteri omnes, duo, quod magis placet pro ratione & consuetudine veterum, qui pocula paria in Delphica mensa ponere erant soliti, vt notauit Turnebus ex Agretio lib. 9. cap. 19. *Cum cyatho.* pulchrè facit Horatius vulgari & cibo parabili respondere pocula vilia & sobria duo, alterum vini & aquæ alterum, vt conuiuæ ex cyatho vinum aqua mixtum haurirent; hinc κυαθίζειν, parcè & moderatè bibere, **limpen** Flandricè, licet, vt fit, cyathis subinde repetitis conuiuæ nonnunquàm hilarescant. Non me fugit quosdam scribere cyathis aquam vinumque haustum ex vasis, inque pocula fundi solitū fuisse, sed alia sententia mihi magis arridet, propterea quòd cyathus Plinio sit pocillū quod vno sorptu euacuari potest, nimirum quòd capiat sescunciam seu ligulas quatuor, **een croesken/ een romerken/** &c. quod ad sobrietatem spectat. *astat echinus vilis.* locus obscurus est, & ipso echino spinosior, cùm propter variam interpunctionem, tùm propter ignorationem & vsum vasorum in mensis antiquorum. omnes codices habent, astat echinus vilis, &c. Carr. autem

tem

tem codex hanc interpunctionem,astat echinus,vilis cum patera guttus, &c. quo etiam modo interpungunt qui echino, legunt.reliqui verò,astat echinus vilis,cum patera guttus. &c. quos sequor: & ad ea quæ de echino commemorantur à Commentatore, hoc quoque adiiciam, vtpote echinum hic mihi videri vas quod Hippocrati quoque ἐχῖνος nuncupatur χύτρα μεγαλόστομος, teste Erotiano,hoc est,olla ventricosa in formam echini,& amplo vastoque ore: sed Polluci quoque, ἐχῖνος, est ollæ genus: eius autẽ vsus, vt id quod res est, cũ doctis omnibus apertè fatear, me prorsus latet: at si quid tamen comminiscar,quod fortasse aut nihil, aut parum ad rem faciat,commentum esto. Scribit Plutarchus in Symposiacis inter res sacras olim habitam fuisse mensam quotidianam,qualem suam describit hic Horatius. proinde sumturi cibum,τὰς ἀπαρχὰς, hoc est,primitias,diis sacrificabant; deinde vt religione quadam ad mensam accederent,manus, & pedes nonnũquam abluebant, tanquam sacrum epulum adituri. hac de causa quid si echinum vilem quis dixerit, quòd aqua plenus seruierit abluendis sordibus, præsertim quòd esset ore amplo? & guttus cum patera fuerit dicatus primitiis vini diis libandis:nam patera, inquit Varro lib. 4. in sacrificando diis magistratus dat Deo vinum. Porro in sacrificijs,inquit eodem loco, remansit guttum & simpulum. *obeundus Marsya*. tradit Plin. lib. 35. cap. 10. his verbis, & in Concordiæ delubro Marsyas religatus. Verùm de quo delubro intelligit incertum est; at propter Commentatorem,qui ait Marsyam fuisse pro rostris, est vero consonum hoc delubrum fuisse ad comitium, quò coibant litium causa,teste Varrone,putà ad curiam Hostiliã,ante quam rostra ex hostibus capta fixa fuerunt in Græcostasi, sub dextra Comitij, supra quam Senatulum γερουσία, quòd ibi seniores consisterent,vbi ædes Cõcordiæ, vt habet Varro, quæ in Græcostasi sita fuit,vt scribit Plin. lib. 33. cap. 1. his verbis: Flauius vouit ædem Concordiæ,si populo reconciliasset ordines: & quum ad id pecunia publica non decerneretur, ex multatitia fœneratoribus condemnatis, ædiculam æream fecit in Græcostasi,quæ tunc supra Comitium erat,&c. *tacitum iuuet*. cogitabundum. sic Ecloga. 4. hæc ego mecum compressis agito labris. *vngor oliuo*. fortasse malobatro, nam vrinam ciet, oculorum epiphoris vino expressum vtilissimè imponitur,item frontibus dormiturientium, vt habet Plin. lib. 23. cap. 4. *immundus Natta*. vult Aldus hic legi Naca pro vili ali-

quo fullone, ſed hallucinatur: notat enim Horatius ſordidum aliquem Romanum, vt habet Commentator, eumque non ex ignobili familia. Meminit autem Cic. in oratione pro L. Muræna, L. Nattæ priuigni ipſius Murænæ, inquiens, Non igitur ſi L. Natta ſummo loco adoleſcens, qui & quo animo iam ſit, & qualis vir futurus ſit, videmus &c. *fugio rabioſi tempora ſig.* Codex Bland. antiquiſſimus habet, fugio campum luſumque trigonem. ſed ſuppoſita ſunt pucta, vulgataq. lectio eſt adnotata. *rabioſi tempora ſ.* Hoc ad Caniculam pertinet leonis ſigni ardentiſſimi in capite ſtellam, vnde dies caniculares: ode 29. lib. 3. Iam Procyon furit & ſtella veſani leonis ſole dies referente ſiccos. & alibi: Rabiem canis & momenta leonis. *Pranſus non auidè.* moderatè, pranſus tantum ne ieiunus ſim; Nam in ieiunio vires deficiunt, & ſtomachus repletur putridis humoribus, vnde naſcitur graueolentia vt teſtatur adagium *νηστίας ὄζειν. diem.* integrum ſolidumque. *domeſticus ocior.* *ἰδιώτης*, non enim tam locum quàm vitæ conditionem denotat ab omnibus negocijs publicis abſtractam, quod apertè docet verſus ſequens, hæc eſt vita ſol. *victurus ſuauiùs.* ſic legi in codice Buſlidiano: ceteri omnes habent victurum. ſed vtram quis ſequatur lectionem, profectò manum non vorterim.

SATYRA VII.

PRoſcripti Regis Rupili pus, atque venenum,
Hybrida quo pacto ſit Perſius vltus, opinor
Omnibus & lippis notum, & tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negotia diues habebat
Clazomenis: etiam liteis cum Rege moleſtas:
Durus homo, atque odio qui poſſet vincere Regem:
Confidens, tumidus: adeò ſermonis amari,
Siſennas, Barros vt equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. poſtquàm nihil inter vtrunque
Cõuenit (hoc etenim ſunt omnes iure moleſti,
Quo fortes, quibus aduerſum bellum incidit. inter
Hectora Priamiden, animoſum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, vt vltima diuideret mors:
Non aliam ob cauſam, niſi quòd virtus in vtroque

Summa fuit. duo si discordia vexet inerteis:
Aut si disparibus bellum incidat, vt Diomedi
Cum Lycio Glauco: discedat pigrior vltro
Muneribus missis.) Bruto prætore tenente
Ditem Asiam, Rupili, & Persi par pugnat: vti non
Compositus melius cum Bitho Bacchius. intus
Acres procurrunt. magnum spectaculum vterque.
Persius exponit causam: ridetur ab omni
Conuentu: laudat Brutum, laudatq; cohortem.
Solem Asiæ Brutum appellat: stellásque salubreis
Appellat comites, excepto Rege: canem illum,
Inuisum agricolis sidus venisse ruebat,
Flumen vt hibernum, fertur quo rara securis.
Tum Prænestinus salso, multúmque fluenti
Expressa arbusto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus: cui sæpe viator
Cessisset, magna compellans voce cucullum.
At Græcus, postquàm est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat: per magnos, Brute, deos te
Oro: qui reges consueris tollere: cur non
Hunc Regem iugulas? operum hoc (mihi crede) tuorũ est.

COMMENTATOR.

PVblius Rupilius rex Prænestinus, postquàm à Prænestinis in exulium missus esset, in Attica militauit sub Actio Varo: deinde quum Præturam gereret, in triumuiratu proscriptus ab Augusto confugit ad Brutum: in cuius castris cum Horatio commilito, tulit ægrè tribunum eum esse militum, generis ignobilitatem ei sæpiùs exprobrans: Quare Horatius vt se vlcisceretur, describit infacetum & arrogans eius in iurgando cum Persio ingeniũ. *Proscripti.* Ab Augusto in triumuiratu. *pus.* pus propriè est sanguis, qui computruit in carne ictu læsa, sed hic accipitur pro liuore. *Venenum.* malignitatem. *hybrida.* mixti generis ex diuersis naturis. hybridæ propriè dicuntur canes, qui ex imparibus nati sunt, vt ex venatico & gregario:

ſic Perſius hybrida, ſemiromanus ex patre ſcilicet Græco, & matre Romana. *omnibus & lip.* hoc eſt, loquacibus & ocioſis hominibus: quia tonſores domi conſidentes ocioſi,& lucrum captantes; Lippi autem vitio oculorum à negociis alieni, domi,in vicis, in tabernis medicantium de publicis rumoribus ſemper inquirunt: hi ergo non ignorãt,quomodo Perſius hybrida ſit perſequutus malitiam Rupilij regis. *negocia.* erat enim negociator apud Clazomenas. *Clazomenas.* Clazomenæ ciuitas eſt Aſiæ. Clazomenis,vt Athenis,in plurali fit aduerbium loci. *moleſtus.* κατὰ κοινὸν, habebat. *odio.* moleſtia. vt Terent. cum iſtoc odio ô Lache. vel odio, id eſt, odioſis verbis & maledicis. *Vincere regem.* hoc eſt, qui poſſet eſſe Rupilio rege odioſior. *Confidens.* audax, temerarius, improbus: Confidens autem in malis, ſed fidens in bonis. Terent. homo confidens, qui illum dij omnes perduint. *tumidus.* iracundus, aut ſuperbus. *amari.* maledici & mordacis. *Siſennas, Barros.* hi fuere maledicentiſſimi. ſenſus eſt; Perſius tanta erat amaritudine orationis, vt de Siſennis & Barris petulantiſſimis & nobiliſſimis conuitiatoribus triumphum ageret. *equis prac. alb.* allegoricôs. hoc eſt, vt eos facilè maledicendo ſuperaret; quia equi albi dicuntur omnium celerrimi teſte Virg. Qui candore niueis anteirent, curſibus amneis. *poſtquàm nihil.* poſtquàm inimici capitales & inexpiabiles facti ſunt. *conuenit.* conuentum eſt. *hoc etenim ſunt.* ſenſus eſt, omnes moleſti, id eſt, calumniatores & maledici ſunt hoc iure, hoc eſt, hanc poteſtatem ſibi vendicant, quo, quam habent viri fortes inter ſe contendentes de gloria, qui tam diu dimicant inter ſe donec alter victor diſcedat. *capitalis.* periculoſa, de vita & capite. *diuideret mors.* dirimeret, & litis finem faceret. *ſumma.* maxima. ſic & Perſius & Rupilius propter ſummam maledicentiam nolebãt ſibi cedere donec alter eorum vinceretur. *duo.* duos. vt Virg. ſi duo præterea taleis Idæa tuliſſet terra viros. *diſparibus bell. in.* incitet diſpareis viros, fortem & ignauũ. *Vt Diomedi.* Glaucus genere Corinthius, ſed natione Lycius qui ceſſit Diomedi arma ſua aurea, acceptis ab eo æreis, quod eſt apud Homerũ Ili. 3. *ditẽ.* copioſam, abundantẽ. *par pugnat.* venere in prælium quaſi digladiatores; ſumta eſt enim metaphora à gladiatoribus ſatis amarè. *cum Bitho Bacch.* Bithus & Bacchius gladiatorum nomina celebrata apud Suetonium. *magnum ſpect. v.* mirè perſeuerat in metaphora theatri ad iudicium. *cauſam.* ſuam. *In ius.* ad Brutum. *ridetur ab o.* quia Græcus latinè diceret. *cohortem.* comitum. *ſolem Aſiæ B.* vt Virg. O lux

O lux Dardaniæ, spes ô sanctissima Teucrûm. *comites.* Bruti, qui ei aderant. sic & Lucil. vt prætoris cohors, vt nostris dixit Aruspex. Oportunè laudās Brutū & comites eius, illum soli, comites verò præter regem stellis salutiferis comparat. *canem ill.* caniculam pestiferam, syrium. *ruebat.* ita impetuosa erat eius oratio, vt de altissimis montibus torrens hiberno tempore solet rapidissimè decurrere. *fertur quò rar. s.* vtique quia non facilè itur in ea loca ad ligna cædendum quæ sunt nimis alta & abrupta. *tum Prænest.* Rupilius Rex. grauiter ac copiosè, inquit, quum dixisset Persius, inuicem Rupilius conuitia regerit; non minùs ridiculus quàm rustici vindemiatores esse solent. *salso.* amaro & copioso. *expressa arb.* depromta & prolata ex pectore reiecit in Persium scommata maledica. allegoricôs. *Vindemiator.* supp. vt. vindemiator per synæresin proferri debet; alioqui versus non constaret: bene hic dicit vindemiator quia in præcedenti versu dixit, arbusto, pro pectore. *cui sæpe via.* Solēt enim rustici leuia circa viam arbusta vindemiātes à viatoribus cuculi appellari, à quibus illi prouocati tantam verborum amaritudinem in eòs retorquent, vt viatores eis cedere cogantur, contenti eos cuculos iterum atque iterum appellare, quasi pigros, & laborem vindemiandi subeuntes alieno tempore, cuculo scilicet cantante. *Cucullum.* Cucullus auis est ridicula, pigra & obliuiosa, nam & obliuiscitur sui nidi, & sua oua aliis auibus fouenda relinquit. *Italo perf. aceto.* afflictus Italica mordacitate ait, ô Brute sequere generis tui gloriam, & hunc Rupilium regem tolle, iugula, & extingue. vrbanissimus iocus. Tarquinius enim Superbus Rex Romanorū vltimus opera Iunij Bruti in exulium est actus. & Ca. Cęsar qui regnum affectare videbatur, per hunc Brutum & alios coniuratos in Senatu est occisus, ita odiosum erat Brutis nomen regium.

CRVQVIVS.

DEscribit Horatius acrem contētionem Rupilij regis Prænestini & Persij Clazomenij, quem Hybridam cognominat, in qua ita clarè & aperrè depingit animum non minùs ferocem, quàm vehemens in vtroq. maledicendi studium, vt vel cœcis ipsis possit esse perspicuum, se, puta, alteri quidem non parum, vtrique verò seriò esse infensum, cuius quidem offensionis suique vlciscendi causam scribit Commentator

libertini generis exprobrationem, sed hoc vt incertum, ita pro comperto est eum non plus Rupilio quàm Persio esse grauem, nam putidam vtriusque obtrectationem debita vltione expurgans, hunc quidem tumidum amarulentumque, illum verò purulentum nominat, venenataq. purulentia turgidum. *Proscripti*. proscribere propriè est scripto aliquid venale significare; at hic proscribere damnare est, proscriptus damnatus, tabulis nempe triumuirorum. De triumuiratu autem, & ab eis facta proscriptione, inter ceteros legendus est Appianus Alexandrinus bellorum ciuilium lib. 3. & 4. *pus atque ven*. Pus venenosum, *πυὸν δηλητήριον* pro potione horrẽda & mortifera, quæ cum morte vitam commutare cogit, allegoricôs, pro impura & pestifera maledicentia, nec non contumelia, quæ alterum hominis (vt sic loquar) patrimonium, alteramque eius vitam tollit è medio, nimirum famam bonam & nomen honestum. *Hybrida*. caninus, caninæ mordacitatis: quò aspexisse potiùs Horatium crediderim, quàm ad eam quæ, ex diuerso genere, vna natura facta est, de qua vide Commentatorem: suam enim deducit à conuitiis etymologiam, *ὕβρις* namque insolentem proteruiam, & *ὑβρίζω*, dicto factóve lędo, & iniurius sum, denotat: sic *ὑβριδὴς*, vt *ὑβριστής*, petulans conuitiatio, insolescensque ob potentiam nobilitatẽque, cuiuscemodi non Persium tantùm, sed & Rupilium esse planè demonstrat ex ingenio & moribus. *omnibus &c.* allegoricôs, de re omnibus notissima. Tale est illud Aristoph. in Pluto. de eo qui repentè diues factus erat, *καί τοι λόγος γ' ἦν νὴ τὸν Ἡρακλέα πολὺς ἐπὶ τοῖσι κουρείοισι τῶν καθημένων*, hoc est, atqui frequens hic sermo erat per Herculem his qui in tabernis consident tonsoriis: eò namque loquacissimi quique concurrere solent, vbi ociosi & desides perquirunt quicquid in republica geritur; plerumque etiam nugis & mendacibus fabulis tempus fallunt: qua gratia Theophrastus dicebat (vt refert Plutarchus) *τὰ κουρεῖα εἶναι ἄοινα συμπόσια*, id est, officinas tonsorũ esse sine vino symposia & compotationes, quòd illic homines nihili nimia garrulitate quasi temulenti reddantur. *permagna nego. d.* liteis difficileis, *πράγματα ἀργαλέα*: alludit enim ad Græcam hanc dictionem *πράγματα πράττειν, πράγματα ἔχειν*, hoc est, litem intendere, & litibus fatigari infestarique, &c. & earum molestiarum causam in se continet accommodatum epitheton τὸ diues. Itaque permagna negocia non sunt ea quæ sunt rerum, sed quæ sunt fori, vt ex *ἀκολουθίᾳ* carminis manifestum est: habebat enim, inquit,

quit, & Clazomenis & cum rege molestas liteis; hinc illum durum nominat, hoc est, pertinacem & duræ ceruicis hominē, *αὐθάδεα*, præfractum & intractabilem. *confidens t. adeὸs.a.* hæc epitheta declarant cūr Persius sit hybrida, vt iam nunc dictum est. *tumidus.* sine coniunctione, que, habēt codices Tonsanus, Busl. & Bland. vetustissimus. *equis præcur. alb.* vide Adagiū equis albis præcurrere. *Sisennas Barros.* Glareanus existimat hic vnum dumtaxat maledicum notari, alioqui, ait, Horatius dixisset Sisennas Barrosque vt equis, &c. alij malunt duos significari, quibus assentior; nā adnotationes Bland. exprimunt τὸ &, verùm hæc res parui est momenti. *ad regem red.* transitio. *postquàm nil inter v.c.* argumentum litis, discordia. *molesti.* οἱ ἀργαλέοι. qui sunt eo iure naturæ, eamque naturam habent, vt nolint vinci, suaque causa cadere, qua natura sunt quoque viri fortes, qui recusant suis hostibus esse supplices: nam fortitudinis est, inquit Aristotel. τὸ μᾶλλον αἱρεῖσθαι τεθνάναι καλῶς, ἢ αἰσχρῶς διασωθῆναι, καὶ τὸ νίκης αἴτιον εἶναι, id est, malle honestè mori, quàm turpiter seruari, & victoriæ causam præstare. *Ira fuit capita.* quàm fuerit ira inter Achillem & Hectorē immoderata & implacabilis, vide Homer. ἰλ. χ. *vt sola divideret m.* Nam secūdum illud Sopho. θυμῶ γὰρ οὐδὲν γῆράς ἐστιν ἄλλο, πλὴν θανεῖν, hoc est, Senecta nulla obtingit iracundiæ, nisi mors. Cuius rei causam scribit Plato. 2. de Republ. esse animi confidentiam & vehementiam, inquiens, ἄμαχόν τε καὶ ἀνίκητον θυμὸς, οὗ παρόντος ψυχὴ πᾶσα πρὸς πάντα ἀφοβός τε καὶ ἀήττητος, id est, inexpugnabilis est & insuperabilis vis animi, quæ si adsit, ad omnia intrepidus est & inuictus animus. *summa fuit.* sic Ode 6. lib. 1. de Achille, grauem Pelidæ stomachū cædere nescij. *vt Diomedi cum.* nota est ex Homero lib. 6. Ilia. Diomedis & Glauci permutatio, quæ fabula transijt in parœmiam, eaq. vtimur in inæquali rerū permutatione, vtpote quando deteriora melioribus commutamus, χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι ἐννεαβοίων, vt scribit Homer. qui Glaucum quemdam ad Troiam Lyciorum ducem introducit ignauū & iactabundum magis quàm bellacem, cum quo decertaturum fingit Diomedē, strenuū simul & astutū, qui quùm stupidū magis animū barbari quàm fortē deprehēderet, potius existimauit illudere hominē, quàm cū eo nulla sua gloria μονομαχεῖν: Itaq. simulata maiorum suorum inter se amicitia, cœpit hortari barbarū depositis armis vt eam renouarent, &, vbi in patriam redissent, ius hospitalitatis ... alter Argis alter in Lycia; hæc

autem vbi à Diomede persuasa sunt barbaro, & pacta inter se, permutatisq. armis sancita, Glaucus pro æreis Diomedi dedit aurea arma. *discedat pigrior.* tres Bland. codices cum Busl. habent pulchrior, sed antiquissimus cum reliquis, pigrior. quę lectio magis apta videtur propter subsequentia, nempe, *muneribus missis.* ea namque verba ad Glaucum pertinent, qui ignauior vltrò Diomedi, vt ab armis discederet, munera misit aurea pro æreis: deinde non insulsè applicatur ei parti, *duo si discordia vexet inertes.* vt inertior, hoc est, ignauior etiam discedat vltrò. *Bruto præ. tenente.* potiente & occupante. *par.* per subintellectionem maledicorum. festiua allusio ad gladiatorum par, quæ non caret aculeo, pugnare enim gladiatorum est, at hìc est verbis acerbè contendere. *compositus cum* B.B. in certamē congressurus & manus conserturus hic dicitur compositus. Bithus autem & Bacchius nobile par gladiatorum fuit, inquit Erasmus in Adagio Bithus cōtra Bacchium, quo nō intempestiuè vtemur, quando duo maledici & ex ęquo improbi cōtendunt de maledicētia. *intus procurrunt.* sic habet codex Bland. vetustissimus, cui subscribendum censeo: post multas namq. inter se contumelias, post multa conuitia & maledicta procurrebant foras in conuentum sociorum ad Brutum, vt is causa cognita, litem dirimeret, eosq. componeret. Intus autē procurrere, est de loco interiore & secessu aliquo in publicum prodire: in ea significatione τὸ, intus, Plauto est vsitatum, vt in Cistell. dic me orare vt aliquis intus prodeat, in Milit. sed vbi ille exierit intus, istic te procul ita volo dissimulare, &c. Variant autem hic codices, nam tres Bland. habent, concurrunt, cū Busl. Carr. & Mart. à quibus non dissentit Canterus vir in primis eruditus. at Tons. habet, occurrunt: verùm (meo quidem iudicio) legendum est, procurrunt. *magnum spectacul. vt.* epiphonema ludicrum in derisum & contemtum vtriusque quasi gladiatorum. *conuentu.* qui eo cōuenerant, vel Bruti, vel huius contentionis spectandæ gratia. *cohortem.* prętoriam, quæ aut consuli, aut prætori in Prouincia erat pro satellitio & comitatu. Asconius Pedianus hanc cohortem nominat alibi consulareis comites. *comites.* cohortis. *agricolis.* quia & messem & corpora adurit. γυῖα τε σείριος ἄζει, inquit Hesiod. *ἐν ἔργοις. ruebat.* eloquebatur inconsideratè quiduis & temerè, vt solent irati; & qui extra se sunt, omnia quæ in buccam veniunt inconsultè euomentes. *flumen vt hib.* χείμαῤῥος. quemadmodum hiberna & procellosa pluuia ex altis rupibus magno impetu decidens

obuia

obuia omnia secũ rapit, saxa, arbores, sata, domos, confusè deuoluens, eo modo confusa erat & inordinata oratio Persij: οὕτω γὰρ λόγοις αὐτοῦ κατερρήγνυτο, ὡς τὸ ὕδωρ χειμέριον ἀπὸ τῶν κρημνῶν. *securis.* quò rarò frondator pertingit. *salso arbusto.* metaphoricôs, pro festiuo, sed mordaci tamen pectore. comparat enim eum duro vindemiatori, cuius illepidis & nimis acerbis conuitiis cedere viatori sæpè necesse est, iccirco ait, *multumq́; fluenti.* allegoricôs, quòd multam vim verborum dicacium funderet. *Cucullum.* olim qui fuissent in re quapiam parum honesta deprehensi (inquit Erasmus) vulgari probro cuculli dicebantur. Id ortum à vinitoribus, qui seriùs cepissent putare vineam, nec hoc opus absoluissent priusquam audiretur ea auis, velut cessationem exprobrans agricolis. huius vocem imitãtes viatores, deridebant vinitores. Vide Plin. lib. 28. cap. 16. & Eras. in Adagio, Cuculus. *Italo perfusus aceto.* Italo aceto, hoc est, vrbanis salibus, non sine acrimonia quadam & illecebra mordacitatis. videtur his verbis subesse vis quædam tacita & planè Horatiana, nimirum quòd homo Græcus sit aceto perfusus Italo: Nemo profectò ignorat aceti vireis esse secare & pungere (quapropter allegoricôs dicitur acetum habere in pectore qui non insulso acumine mordet aduersarios) verùm non perinde norunt omnes duas esse species aceti, putà ὄξος δριμὺ καὶ ὄξος γλυκὺ ἢ γλυκίζον, hoc est, acetum acre, & dulce: & quandoquidem Græcorum plerique gaudebant aceto dulci (quod ex Athenæi verbis, 2. lib. δειπνοσοφ. conijci posse videtur, vbi ait, τὸ μόνον Ἀττικοὶ τῶν ἡδυσμάτων εἶδος καλοῦσι) ridiculè Persium perfundi dicit aceto Italo, hoc est, acri, quod duabus de causis Græco potest esse ingratum, propriè quidem propter acidum saporem, metaphoricôs verò propter maledicentiam. Aceti autem dulcis compositionem describit Constantinus Cæsar lib. 8. γεωπονικῶν. *perfusus aceto.* expressit Horat. illud Aristoph. in Pluto. ὄξει δριμέος σφηκίᾳ, hoc est, aceto aspersus acidissimo.

SATYRA OCTAVA.

OLim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cùm faber incertus scamnum, faceretne Priapum:
Maluit esse Deum: Deus inde ego, furum, auiumq́;
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,

Ast importunas volucreis in vertice arundo
Terret fixa: vetatq́ nouis considere in hortis.
Huc prius angustis eiecta cadauera callis
Conseruus vili portanda locabat in arca.
Hoc misera plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanóque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hîc dabat: heredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquilijs habitare salubribus. atque
Aggere in Aprico spatiari: quò modò tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum:
Cùm mihi non tantum furesq́, feræq́ suëtæ
Hunc vexare locum, curæ sunt, atque labori:
Quantùm, carminibus quæ versant, atque venenis
Humanos animos. has nullo perdere possum,
Nec prohibere modo, simulac vaga Luna decorum
Protulit os, quin ossa legant, herbasq́ nocenteis.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, passóque capillo,
Cum Sagana maiore vlulantem. (pallor vtrasque
Fecerat horrendas adspectu) scalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in fossam confusus: vt inde
Maneis elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, seruilibus, vtq́
Iam peritura, modis. Hecaten vocat altera, sæuam
Altera Tisiphonen. serpenteis, atque videres
Infernas errare canes, Lunamq́ rubentem,
Ne foret his testis, post magna latêre sepulcra.
Mentior at siquid: merdis caput inquiner albis
Coruorum: atque in me veniant mictum, atque cacatum

Iulius, & fragilis Pediatia, furq́; Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Vmbræ cum Sagana resonarent triste, & acutum?
Vtq́; lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
Largior arserit ignis? & vt non testis inultus
Horruerim voces furiarum, & facta duarum?
Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
Diffissa nate ficus. at illæ currere in vrbem,
Canidiæ denteis, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuq́;, iocóque videres.

COMMENTATOR.

Priapum Deum positum in hortis, qui erant in Aesquiliis, inducit referentem non tam magnum sibi esse negocium in custodiendis hortis à furibus atque auibus, quàm veneficis, qui se in eisdem hortis inquietarent. *ficulnus.* Sicut à corilo colurnus, ita à ficu ficulnus deriuatur. *Inutile.* ad nihil aptum; nam materia eius arboris propter fragilitatem nullis fabricis est idonea. *incertus.* esset. *maxima form.* sum. *dextra coer.* quia dextra fustem tenebat ad arcendos fures. *palus.* è palo virile membrum factum. *Importunas.* quia hortis nocent & fructibus. *nouis.* nuper à Mæcenate institutis, aut recens satis, tūc enim aues prohibendæ sunt, ne semina colligant: antea Aesquilina regio sepulchris seruorum & miserorum erat dedicata: Mæcenas autem considerans aëris salubritatem, hortos eò loci constituit. *huc.* ad hūc locum vbi Priapus stabat, olim seruorum cadauera portari solebant sepelienda, vbi quondam Thermæ Traianæ, & domus Crescentiæ. *angusti cellis.* vilissimis ruguriis. *arca.* loculis. *Commune sepul.* à puteis fossis ad sepelienda cadauera pauperum, locus dictus est puticuli: hic etiam erant publicæ vstrinæ. *Pantolabo s. N. n.* Mallius Pantolabus scurra, & Cassius Nomentanus nepos, quū omnia bona sua comissando vorassent, ita vt priuata sepulcra habere non possent, in Aesquiliis publicis sepulti sunt extra portam in qua est Sessorium: Mallius autem Pantolabus dictus est, quod ab omnibus acciperet, postquam sua omnia comedisset, erat enim

sua scurrilitate multis familiaris. Cassius vocatus est Nomẽtanus à Nomento oppido & propter vitam prodigam, eum nepotem nominauit Horatius, eiúsq. sæpius meminit. *mille pedes in fronte*. in latitudine. *in agrum*. in longitudinem. solebat autem priuatis monumentis pręponi cippus eique inscribi, hoc monumentum hæredes non sequitur: vel hi characteres H.M.H.N.S. notari. *Cippus*. lapis in agro erectus, in quo voluntas testatoris, & ea essent incisa, quæ agri modum & fineis ex vtroque spatio designabant. *dabat*. datos demonstrabat, seu significabat. *monumentum ne sequeretur*. monumentum est casus nominatiui, hoc est, ne hæredes haberent aliquod ius ad occupandum illud spatium mille pedum & trecentorum, vt cadauera sua in eum locum inferrentur. *nunc licet Aes*. quia in Aesquiliis Mæcenas domum extruxit, eique addidit amœnos hortos, perditis priùs & subrutis sepulcris. *aggere in ap*. in colle aperto, & egregiis ædibus ornato. *quo*. in quo. *tristes*. ἐκλείψεις, scilicet homines, quia paullò antè hunc locum fuissent intuiti ossibus cadauerum album & squalidum. *Cùm mihi non tam*. sensus est. Ego noui horti sum factus custos, vt terream fures & feras: sed hi mihi non exhibent tantum laboris & molestiæ, quantum mulieres veneficæ. *fures*. propter fructus horti. *feræ*. propter cadauera mortuorum, quæ ad eum locum concurrere solebant, ad ea laceranda & voranda. *suetæ*. trisyllabum per diæresin. *Carminibus*, incantationibus. *versant*. mutant, vexant, exagitant: *has*. sagas. *simul ac*. postquàm, mox vt. *vaga luna*. quia magis vagatur quàm ceteri planetæ, nunc versus Arcton, nunc versus Australem plagã. vt Maro, hic canit errantem lunam Solisque labores. *protulit os*. Virg. extulit os sacrum cælo. *Vidi egomet*. quasi dicat, & vt melius mihi credas, ecce nominatim tibi duas recito, quas egomet vidi. habent hi versus aliquid Tragicæ descriptionis, vt illi Virg. Vidi egomet duo de numero, cùm corpora nostro prensa manu magna medio resupinus in antro frangeret ad saxum. *Canidiam*. pro Gratidia Neapolitana vnguentaria, quam semper carpit vt veneficam, maximè in 5. & 17. Epodo. *passo*. sparso & diffluente. *Sagana maio*. hæc Sagana liberta fuisse dicitur Pomponij Senatoris, qui à Triumuiris est proscriptus: habuit autem sororem se natu minorem, iccirco hic maior dicitur. *scalpere*. effodere. *pullam diuell*. nigram & ad maleficia pertinentem dilacerare dentibus: nam mordicus aduerbium est à mordendo, vt

radi-

radicitus. *manes animas*. ἐπιξήγησις, quasi diceret manes mortuorum. *elicerent*. euocarent. *lanea & effig. erat.* hoc est, duæ erant effigies, vna lanea, & altera cerea. *Compesceret*. cæderet, verberaret, consumeret. *Cerea sup. st.* id est, stabat cerea ante laneam imaginem, quasi datura pœnas. *seruilibus modis*. grauissimis verberibus & flagris. *serpenteis*. ordo est, videres serpenteis atque canes infernas errare. *Canes*. furias, quæ sunt canes Iouis infernalis. *his*. factis scilicet. *ne foret*. ridiculè dicit lunam latuisse post magna sepulcra, ne testis esset eorum quæ faciebant hæ veneficæ. *mentior. at s. q.* hoc est, si quid mentior, hæc pœna sequatur mendacium. *merdis cap. in.* Synecdochicôs, hoc est, caput meum inquinetur merdis albis, hoc est, quæ caput meum albescere faciant. *Iulius & fra.* Pediatius eques Romanus patrimonio consumto se prostituit: quare Horatius mutato genere Pediatiam nominauit propter mollitiem. *fragilis*. mollis & lubricus. *furq. Voranus.* aiunt Voranum Q. Luctatij Catuli libertum fuisse adeo furacem, vt nummos subreptos à nummulario in calceos demiserit, à quo quum deprehensus esset, quidam subridens, bellè, inquit, si te non ἐχαλκευσε, hoc est, verberibus, tanquam æs, recudat, alludens ad calceos. *alterna*. alternatim. *triste*. lugubre & metuendum. *acutum*. tenue, subtile, quia sine corpore emittebantur voces. *vtq. lupi b.* quo modo. καὶ κοινὸν, quid memorem. *variæ*. maculosæ. *imagine cerea.* Hypermeter versus, qualis est ille Homeri, κάπρε ἐγὼ ἱππόδαμοι, καὶ πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα. sic & Virg. hæc finis fandi solio quum Iuppiter aureo. & alibi. Iamq. iter emensi turreis & tecta Latinorum. *Largior ar. ig.* καὶ κοινὸν, quid memorem, vt. i. quo pacto largior arserit ignis, &c. *& vt non. t. v.* τὸ ἐπιφερόμενον ipsius Priapi: Quid memorem quo modo ego testis non inultus horruerim, hoc est, horrore molestus eis fuerim, & interturbauerim voces & facta illarum duarum furiarum. *displosa*. disrupta cũ sonitu. explosum dicitur, quod est eiectum. Tull. Quoniam Aristonis & Pyrrhonis & Herilli iam pridẽ explosa sententia est. 1. offic. sed displosum dicitur, quod est cũ impetu eiectũ. *pepedi*. ἀπέπαρδον. ego ficus, hoc est, ex ficu factus Priapus pepedi diffissa nate. *Currere*. currebant. *Canidiæ d. a. sa.* Iocatur in Canidiam, quòd edentula vteretur dentibus insitis & alienis. *Caliendrum*. peplum capitis, aut crinis suppositiius, seu capillamentum, aut galericulus, capitísve ornamentum. Caliendri meminit & Varro in eo libro, qui inscribitur Virgula diuina, dicens: Ego nunc postulo Agamemnona meum,

tantis cothurnis accipit Critona Caliendrum. *incantata.* aut nondum cantata, aut valde, *Vincula.* amoris, licia ex diuersis coloribus, quibus menteis hominum vinciebant.

CRVQVIVS.

HAec Satyra perpetua est prosopopeia: vt enim vehementius exaggeret veneficarum Canidiæ & Saganæ maleficia, fingit Horatius Priapum Deum suæ narrationis oculatum testem, quò referenti ea, quæ nusquàm dimotis oculis inspexerat, maior fides habeatur: atque, vt lepidiora sint, magisque recreent lectoris animum, nō renuit Priapus pœnas dare mendacij, ridiculè admodum ἐπιλέγων, quo pacto claro ventris crepitu se de veneficis molestis vltus esset, horroreque eis incusso, in vrbem fugauerit. *olim truncus eram.* Exorditur Priapus narrationem à sua materia, nempe ficu, quòd hoc lignum mollitiei esset ab antiquitate dedicatum, pro sua fragilitate & teneritudine. Arnobius lib. 5. contra genteis, scribit Bacchum siue Euhyium auctorem creditum fuisse Priapi, eumque ex ficu formasse, inquiens: Emergit ab inferis Euhyius, & recognoscit extinctum ducem (Prosumnum) Qui, vt fidem compleret pacti, & iurandi solueret religione se iuris, locum pergit ad funeris, & ficorum ex arbore ramum validissimum præsecans, dolat, runcinat, leuigat, & humani speciem fabricatur in penis: omitto cetera obscœnitatis ergo. *truncus ficulnus.* fici arboris. Truncus autem est id, quod radicibus & ramis amputatis est reliquum. ficulnus & ficulneus, quod est de ficu, vt ficulneæ fibulæ apud Catonem, & ficulnea ligna, quæ quia fragilia sunt & friuola, trāsfertur hæc vox ficulnus ad varia: hinc ficulnus Deus, σύκινος θεὸς, pro imbecillo, In Pluto Aristoph. συκίνη γνώμη, de imperito apud Lucian. συκίνη ἐπικουρία ficulnum auxiliū, in Lysistrata Aristoph. vide, ficulnus, in Chiliad. *inutile lignum.* inutile hîc non tam naturam ligni concernit & exprimit, quàm trunci figuram, qui erat iners, ἄσχημος καὶ ἄμορφος, non dolatus, nulli vsui accommodatus: sed & ea est propria τοῦ ligni, significatio, vt sit materia rudis sine vlla peculiari figura: verùm desiit truncus inutile lignum nominari vbi ex eo iam factus esset Priapus. *Faber incertus.* nescius, dubius, quum ei incertum esset. *faceretne pria.* sic habent omnes scripti codices, non etiam, *faceretue*, vt habent vulgati; sed est durius hyperbaton, nam τὸ, ne, semper debet præcedere in oratione,

quum de pluribus dubitatur, τὸ, an, verò subsequi, hoc modo, scamnum ne faceret, an Priapum. *Priapum.* Tam est varia de hoc infami Deo sententia apud scriptores, vt quid priùs posteriúsue dicamus, aut potius taceamus, nobis omnino sit incertum; præcipuè quòd res ipsa sit ita parùm grata piis auribus, vt plus veniæ sit & honesti in eius ignoratione, quàm laudis & eruditionis in huiuscemodi abominabilis figmenti cognitione: Verùm quia præsens argumentum non patitur quin ea declaremus quæ huc facere videntur, iccirco pauca collectim recitabimus. Itaq. nouus hic Deus (ab Hesiodo vel ignoratus, vel consultò tacitus) Lampsacenus, iuxta illud, in obscœno opere, ille tuus ciuis Lampsace, Gallus ero. & Hellespontiacus dictus est: vt poëta 4. Georg. Et custos furum atq. auium cum falce saligna Hellespontiaci seruet tutela Priapi. Hic item Bacchus ab aliquibus est habitus, hortisque præfectus, quia seminibus præesse crederetur, qua gratia à rusticis circum pagos & villas magno risu letitiaque circumlatus, coli est solitus. Arnobius eum à Baccho dolatum memoriæ prodidit. Alij fingunt eum in expeditionibus Bacchi fuisse comitem, quasi sine beneficio Bacchi totus ipse frigeat: & ob hanc etiam causam Liberi putatur & Veneris filius. Diodorus eum Typhonem nominatum perhibet, quem legito, si eius sacri initium nosse desideres; quod quidem sacrum ab annorum numero Seruius trietericum seu triennale nuncupat. Phornutus eum Pana fuisse credit, inquiēs, ἴσως δ' ἂν οὗτος. (πᾶν) καὶ ὁ Πρίαπος εἴη, καθ' ὃν πρόεισιν εἰς φῶς πάντα. Deinde de eius membri magnitudine. ἐμφαίνει γοῦν τὸ μέγεθος τῶν αἰδοίων, τὴν πλεονάζουσαν ἐν τῷ αἰδοίῳ σπερματικὴν δύναμιν. Postea de horti præfectura. παρεισάγεται δὲ καὶ αὐτὸς φύλαξ τῶν τε κήπων, καὶ τῶν ἀμπέλων, ἐπειδὴ κατὰ τῶν γεννώντων ἐστὶ καὶ τὸ σώζειν ἃ γεννᾷ. Postremo de eius falce. δρέπανον δὲ ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ προτείνει, πότερον ἐπὶ τούτῳ χρῶνται πρὸς τὴν κάθαρσιν τῶν ἀμπέλων. Fulgentius hunc Deum inter Dæmones collocat, cæloq. nondum receptum perhibet, propter tenuitatem meritorum. *Deus inde ego. f.* Columella lib. 11. Sed truncum fortè dolatum arboris antiquæ numen venerare Ityphalli, terribilis membri medio qui semper in horto inguinibus puero, prædoni falce minetur. *obscœnóq. ruber.* hic palus porrectus Græcè propriè ἰθυφάλλος nominatur. D. August. de Ciuitate Dei lib. 6. nominat immanissimum & turpissimum fascinũ, sic dictũ ab auertendis fascinationibus, vt in Epod. 8. à nobis est notatum. Ita in Priapeis quoque, Soles sacrum

reuinctus pampino caput ruber sedere, cum rubente fascino. *Porrectus.* extentus: hinc tentum pro eo palo. *inguine.* Inguen pars corporis circa pudenda, βουβών. *importunæ.* aues importunæ, quòd sine vlla Dei reuerentia, quouis tempore essent molestæ. *arundo.* Priapos δρακοφόρος. *huc prius angustis.* digreditur ab officio præfecturę hortẽsis ad enarrationem pristinæ seruitutis agri Aesquilini. *hoc miseræ p.* hic locus erat extra Aesquilias, vt ait Varro lib. 4. vbi plebs ima & inopes humabãtur, dicti Puticuli, teste Festo, quòd vetustissimum genus sepulturæ fuerit in puteis, quia ibi putrescerent cadauera: vel puticuli, quod putescebant ibi cadauera proiecta, vt vult Aelius apud Varronem. Scribit autem Vrbicus in suburbanis loca publica inopum destinata funeribus, Culinas appellari. *Nomentanóq. nepoti.* nepotis nota est significatio: verùm Latina ne sit dictio an Græca disputari potest: Ego certè opinarer eam à Græcis ad Romanos esse translatam, & nõ minus quàm pes, ἀπὸ τοῦ ποῦς ποδὸς, etiam νεποῦς νεποδὸς, Latinè reddi nepos, nepotis, per priuatiuam particulam νε, in compositione: Nam qui nepos dicitur, non est pes, non fundamentum, id est, non filius eius cuius est nepos; nec ab auo quicquam legitimè accipit tantisper dum parentes eius sunt superstites: Quod metaphoræ locum dedisse credo, luxuriososque & prodigos ea gratia nepotes dictos, vbi omnia turpiter abligurierint, quòd pedẽ nõ habeant, hoc est, locum in quo pedem ponant vti subsistant. Si quis autem neget hoc fieri posse vt à ποῦς descendat, propter mediã in πῶ, nepotis, productã, ei respondere quis possit, hoc vsu potiùs & ignoratione factũ quàm artis & etymologię cognitione: quod & in infinitis aliis liceret ostẽdere, si res ipsa postularet, nec enim vulpes, quasi volupes, teste Varrone, habet vulpedis. *mille pedes in fronte.* olim vbi corpus, iniecta in os mortui gleba, crematũ & sepultũ erat, ibi sepulchrũ esse, & locus religioni teneri incipiebat, vt scribit Cic. 2. de legib. non item si in os defuncti gleba iniecta non fuisset: neq; totus ipse fundus pro latitudine sua & longitudine, in quo sepulcrum erat, religiosus habebatur, sed is tantùm locus qui sepulcrum dicebatur: Itaque intra maceriam sepulcrorum hortis vel culturis ceteris in circuitu loca pura seruata emtorẽ sequebantur vel hæredem, si nihil nominatim vel venditor vel testator excepisset: ea de causa monumentorum locus definiri, spatiumq. in agro determinari, cippisque inscribi solebat, quantum religioni cederet. *aggere.* agger pro colle Aesquilino. *aprico.* apricus

locus dictus est, sole vndique illustratus, quasi apericus seu apertus, εὐήλιος: huic contrarius est opacus, & vmbrosus. *Spatiari.* περιπατεῖν, deambulare. *modò*. antequam subrutis sepulcretis, ædibus Mæcenatis hortisque exornaretur. *tristes.* ἐπίλυποι, ad hoc spectaculum, mortis reminiscentes, animo consternati: horrent enim omnes homines ad mortis memoriam, quùm tamen sit ineuitabilis, vt ait Metrodorus, πρὸς μὲν τὰ ἄλλα δύναἶον ἀσφάλειαν πορίσασθαι, χάριν ᾗ τοῦ θανάτου, πάντες ἄνθρωποι πόλιν ἀτείχιστον οἰκοῦμεν, hoc est, aduersus alia quidē, munimēta parari possunt, quòd vero ad mortē attinet, omnes homines ciuitatem immunitam habitamus. *Cùm mihi non.* regreditur ad expositionem sui muneris de custodiendis hortis, conquerens sibi multò molestiores esse sagas in ossibus & herbis colligendis, ad homines incantamentis vinciendos, quàm fures, feras & aueis. *non tantum*. tantùm & quantùm pro tàm & quàm. *Carminibus q. v. atque venenis.* carminibus veneficis, quæ sunt incantamenta veneficarum. *Vaga luna.* ἀστὴρ πλανητὴς σελήνη, noctiuaga. noctis descriptio hæc est. *simul ac vaga.* hoc est, quum iam nox esset. *herbasq; nocenteis.* è sepulcris natas, quasi manibus sacras, & iccirco ad futura veneficia potentiores, qualis est menta, ea namque Plutonis pellex fuisse, & à Proserpina concerpta esse dicitur, posteaque in herbam sui nominis conuersa, vt in Commentarijs Nicandri traditur. *Vidi egomet.* ἀπόφανσις ἐμφατικὴ, à sua persona, commemorat enim fixis sese oculis intuitum esse veneficarum apparatum, ad manes eliciendos, nigram pallam, pedes nudos, capillum passum Canidiæ, vlulatum cum Sagana, pallorem vtriusque, agnam pullam dentibus decerptam, cruorem agnæ in fossam confusum &c. ad veneficiorum conficiendorum superstitionem spectantia. *pedibus nudis.* Proserpinæ sacrificatura, ex præcepto Pythagoræ, qui nudis pedibus adorandum sacrificandumque censuit, quod etiam à triumphalibus viris in ornatu triumphi obseruatum est, qui nudis pedibus ad rem diuinam accedebant. *nigra succ. va.* nigra omnia diis inferis sacra, sicut paullò post dicit agnam pullam dentibus sagarum dilaceratam. *Succinctam.* in eadem significatione scribit Epodo 5. Saganam expeditam in parandis magicis sacrificiis. *passoq. capillo.* incomto & inornato capite, quale caput ei fuisse scribit 5. epod. sic Ouid. passis Medea capillis. *vlulantem.* Vlulare propriè & canum & furiarum inquit Seruius; sed & auibus datur infelicis ominis, buboni, noctuæ. *Pullam d. mor. ag.* exprimit ho-

ſtiæ mactationem, Proſerpinæ propitiandæ gratia, cui ſacra erat agna pulla, quę & tēpeſtati deæ immolari erat ſolita, vt epodo 10. notatum eſt. Virg. 3. Aeneid. nigrā hiemi pecudē. *Cruor in foſſam conf.* hæc eſt immolatio, nempe ſpirantem cruorem in effoſſam terram mittere ad inferos euocandos, vt apud Ouid. haud procul egeſta ſcrobibus tellure duabus ſacra facit. *Lanea & effig.* σύγχυσις eſt, quia eſt ordo confuſior, alicuius incōtinuitatis vitādę cauſa; ordo eſt, erat lanea effigies, & altera cerea: ſic & pòſt paullò. *ſerpētes atq. vid.* pro, videres ſerpētes errare, atq. infernas canes. Donatus huiuſcemodi orationē interpretatur hyperbaton obſcurum & ex omni parte cōfuſum. *Lanea & effig.* Lanea olim in nuptiis & ſacris erant admodū religioſa: In nuptiis quidem, ſponſus ianuā futurarum ædium magno apparatu lana cingit & coronat, poſteisq. laneis vittis ornatos à noua nupta iubet attingi, oleoque & adipe ſuillo inungi, contra amatoria maleficia. In ſacris autem, Varrone teſte, victimarum infulæ erant laneæ, & pilea ſacerdotum lanea, in quibus poſitæ virgæ oleaginæ ſummum lana etiam tegebatur: & ſi per æſtum pilea ſacerdotes non geſtarent, filo laneo capita religabant, quia nudo eos capite incedere nefas erat: hinc flamines dicti, quaſi filamines. A flamine autem Diali, & rege ſacrorum pontifices lanas poſcebant, vt ſcribit Ouid. 2. Faſtorum, Pontifices à rege petunt & flamine lanas. eaſque ad imagines laneas conficiendas tam muliebreis quàm virileis, quæ feſtis compitalibus tot numero in vicis & compitis ſuſpendebantur, quot liberos homines ſaluos eſſe, maneiſque eis parcere precabantur pro ſeruis autem offerebantur pilæ laneæ: Vide Feſtum in voce Laneæ. itaque in his ſacris Canidiæ quæ Cocytia dicebantur: fingit adeſſe ſimulacrum alterum laneum, & alterum cereum: laneum quidem (vt hariolor) vt liberet ab alterius ſagæ carminibus ſibi carum caput; cereum verò, vt perdat eum quem inſectabatur aut ſui amore ardere furereque faciat; cuius cauſa nocturna hæc ſacra erant inſtituta: huiuſcemodi certè Canidiæ maleficium ſuprà in Epodis conqueritur Horatius ſe expertum eſſe. *maior lanea.* potentior, vt quæ erat pro Canidia. *pœnis.* carminibus vlciſceretur ceream. *Cerea.* quæ referebat eū à quo contemta erat Canidia. *ſeruilibus.* & ſtabat, vt iam peritura, ſeruilibus modis, hoc eſt, miſerabiliter: accedunt hæc ad ius antiquum, quando poteſtas erat dominis in ſeruos ad necem vſque ſæuire. *Hecaten v. a.* Proſerpi-

nam, quæ Hecate nominata eſt, vel quòd centum victimis eſt placanda, vel quòd centum annos errare faciat inſepultos: ea autem pręcipuè ob hãc cauſam hic inuocatur à ſagis, quòd (vt ſcribit Phornutus) *προσαναπλάσϑη ταῖς φαρμακίσι συνεργεῖν*, hoc eſt, fingitur veneficis operam dare. *altera Tiſipho*. Tiſiphone vna eſt ex tribus furijs, *ἀπὸ τοῦ τίω*, punio, & *φόνος*, id eſt, cædes, ea enim eſt quæ cædes vlciſcitur. *infernas err. ca.* furias, quas Lucan. lib. 6. nominat Stygias canes. *Lunámq. rubentem.* ad maiorem, putà, deteſtationem veneficarum, quòd ne luna quidem, quam peculiariter etiam inuocare ſolebant, earum ferre poſſet veneficia, & iccirco latebant poſt magna ſepulcra. *mentior at ſi q.* occupatio mendacij facetiſſima, qua, velut aliud agens, notat acriter Romanos quoſdam. *merdis caput.* ſtatuit ipſe Deus ſibi pœnam mendacij *ὑποϑετικῶς*. *ſingula q. m.* tranſitio cum enumeratione eorum quæ peractis ſacris egerint veneficæ. *reſonarent t. e. a.* emitterent vocem triſtem & acutam, & tenuiſſimis ſibilis ſuſurriſque parem. *vtq. lupi barbam.* rictus lupi facit ad veneficia pellenda, iccirco ſolet foribus villarum affigi, ne quid depereat, néue faſcinatio ſagarum irrepat in domum. *Largior arſ. ig.* propter liqueſcentem ceream imaginem in eius ſupplicium & pernitiem, quem execrabantur. Sic Ouid. deuouet abſenteis, ſimulacraque cerea fingit, & miſerum tenueis in iecur vrget acus. *diffiſſa nate p.* alludit ad fragilitatem ligni, quod dum frangitur, præter alia ligna clarè ſonat. *Caliendrum.* *κρησέρα*, ſiue *κρησίερον*, reticulum, capitis operimentum ſimile incerniculo ex lana vel lino, *περιβόλαιόν τι κεφαλῆς*.

vide errata

SATYRA NONA.

IBam fortè via ſacra, ſicut meus eſt mos,
Neſcio quid meditans nugarum, & totus in illis.
Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm,
Arreptaq́ manu, quid agis, dulciſſime, rerum?
Suauiter, vt nunc eſt, inquam: & cupio omnia, quæ vis.
Cùm aſſectaretur: nunquid vis? occupo. at ille,
Noris nos, inquit: docti ſumus. hîc ego: pluris
Hoc, inquam, mihi eris. miſerè diſcedere quærens,
Ire modò ocyus: interdum conſiſtere: in aurem

Dicere nescio quid puero. cùm sudor ad imos
Manaret talos, ô te, Bollane, cerebri
Felicem, aiebam tacitus. cùm quidlibet ille
Garriret: vicos, vrbem laudaret, vt illi
Nil respondebam: miserè cupis, inquit, abire,
Iamdudum video: sed nil agis: vsque tenebo:
Persequar. hinc quò nunc iter est tibi? nil opus est te
Circum agi: quemdam volo visere, non tibi notum:
Trans Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos.
Nil habeo, quod agam: & non sum piger: vsq; sequar te.
Demitto auriculas, vt iniquæ mentis asellus,
Cùm grauius dorso subijt onus. incipit ille.
Si bene me noui, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies. nam quis me scribere plureis,
Aut citius possit versus? quis membra mouere
Mollius? inuideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hîc erat. est tibi mater,
Cognati, queis te saluo est opus? haud mihi quisquam.
Omneis composui. felices. nunc ego resto.
Confice. namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit, diuina mota anus vrna.
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet cunque: loquaceis,
Si sapiat, vitet, simulatq; adoleuerit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quarta iam parte diei
Præterita: & casu tunc respondere vadato
Debebat: quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hîc ades. inteream, si
Aut valeo stare, aut noui ciuilia iura:
Et propero, quò scis. dubius sum, quid faciam, inquit:
Téne relinquam, an rem. me sodes. non faciam, ille:
Et præcedere cœpit. ego, vt contendere durum est

Cum victore, sequor. Mæcenas quo modo tecum?
Hinc repetit. paucorum hominum, & mentis bene sanæ.
Nemo dexterius fortuna est vsus. haberes
Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas.
Hunc hominem velles si tradere. dispeream, ni
Summosses omneis. Non isto viuimus illic,
Quo tu rere, modo. domus hac nec purior vlla est,
Nec magis his aliena malis. nil mi officit vnquam,
Ditior hic, aut est quia doctior. est locus vni-
Cuique suus. magnum narras, vix credibile. atqui
Sic habet. accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. velis tantummodò: quæ tua virtus,
Expugnabis. & est qui vinci possit: eóque
Difficileis aditus primos habet. haud mihi deero:
Muneribus seruos corrumpam: non, hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora quæram;
Occurram in triuijs: deducam. nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. hæc dum agit: ecce
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulchrè nosset. consistimus; vnde venis? &
Quò tendis? rogat: & respondet. vellere cœpi:
Et prensare manu lentissima brachia, nutans,
Distorquens oculos, vt me eriperet, male salsus
Ridens dissimulare. meum iecur vrere bilis.
Certè nescio quid secretò velle loqui te
Aiebas, mecum. Memini bene: sed meliori
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata. vin tu
Curtis Iudæis oppedere? nulla mihi, inquam,
Relligio est. At mi: sum paullò infirmior, vnus
Multorum: ignosces: aliàs loquar. Hunccine solem
Tam nigrum surrexe mihi? fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. casu venit obuius illi
Aduersarius: &, quò tu turpissime? magna

Exclamat voce: &, licet antestari? ego verò
Oppono auriculam: rapit in ius. clamor vtrinque:
Vndique concursus: sic me seruauit Apollo.

COMMENTATOR.

EΚλογὴ περὶ ἐπαχθομένου καὶ ἐπιφερομένου τοῦ Ὀράτιου: refert enim se via sacra incedentem in hominem molestum & garrulum incidisse, neque se ab eo auelli potuisse, nisi aduersarius superuenisset, qui ab eo vadatus erat: Totum autem hunc sermonem δραματικῷ χαρακτῆρι alterno sermone variat. *nugarum.* versuum, sic verecundè poëtæ nugas, & risus suos solent appellare versiculos. *in illis.* nugis. *nomine tantùm.* cuius nihil aliud præter nomen noueram. *arreptáq. m.* supp. ait, *quid agis.* ordo est, quid rerum agis, ô dulcissime. *suauiter.* ago. *cupio o. q.* opto tibi, vt omnia proueniant ex sententia. *occupo.* præuenio illum, rogans, nunquid vis aliud? *noris nos?* scis ne nos etiam esse doctos? *hic ego.* tunc ego, inquam, quia doctus es, ideo nobis magis venerandus, & pluris habendus. *miserè.* multùm. sic dicitur miserè amare, qui vehementer amat. *discedere.* ab illo. *ire.* ibam aliquando celeriùs. *consistere.* consistebam. *dicere.* dicebam puero meo. *Cum sudor ad.* quādo ex tędio & molestia deflueret sudor ad imos pedes, quum sudarem præ angustia animi. *aiebam taci.* dicebam intra me, Bolanum esse felicem, qui ὀξύχολος nullius ineptias ferebat, sed statim, vel in faciē quemuis reprehendebat, vel, de eo quid sentiret, non dissimulatè dicebat. *vt illi n. r.* postquam illi nil respondebam. *video.* intelligo. *nil agis.* non recedes à me, semper te sequar. *hinc quò nunc.* quò nunc is ex hoc loco? *nil opus est.* non opus est te mecum huc & illuc circumduci: aliàs, circumagi est circumueniri, decipi, falli, illudi. *cubat.* ægrotat, languet, iacet. *nil habeo q. a.* verba hæc sunt garruli. sum ociosus. *non sum p.* libenter ambulo. *demitto auri.* metaphora à brutis, nā lassis asinis vel equis pendent aures, sic Horatio defatigatus est animus propter nimiā garrulitatem. *subijt.* portat, quum dorso imponitur. *si bene me noui.* si satis fretus sum scientia mea, scio quòd plus mihi deferes, quàm Visco, aut Vario. Viscus & Varius amici Virgilij & Horatij, diserti fuere illo tempore poëtæ. *quis scribere.* mirè ostendit molestiam garruli. *quis membra m.* quis gesticulari & saltare possit faciliùs quàm ego? *inuideat q. e.* tam bene canto,

vt Hermogenes mihi possit inuidere. Eleganter ostendit Horatius, hunc garrulum etiam esse arrogantem. *interpellandi.* verba Horatij. interrumpendi sermonem, & illum interrogandi tempus erat. *quis te sal.* quibus necessaria est tua salus? *haud mihi.* Garrulus. neminem habeo. *composui.* in vrnis condidi & sepeliui. *Felices.* Horatius inquit. felices sunt illi, quia te carent. *nunc ego r.* vt me etiam occidas. *confice.* interfice. *puero.* mihi. *diuina.* sortilega. *mota.* commota, dixit mihi imminere miserum fatum ex vrna diuina, quum adhuc puer essem. *hunc neq. d. v.* verba sunt anus vaticinātis de morte Horatij per sorteis vrna eductas. *hosticus.* hostilis. *laterum dolor.* pleuritis. *tarda p.* quæ tardos facit. *quando consf. cumq.* tmesis, prò quandocumque. *ventum erat ad* V. supp. templum, sicut, in Pacis, Concordiæ &c. vt, vbi ad Dianæ veneris. *vadato.* in iudicio ei quem vadatus erat, seu quem ipse vadimonio obligauerat. vadatus autē participium est à vador vadaris verbo communi, id est, voco & vocor ad iudicium. respondere ergo debebat ei, à quo in iudicium vocatus erat, aut, quem ipse vocasset. *quod ni faceret.* vrgenti negocio responderet. *perdere li.* Kp. Kp. debebat. *hic ades.* adsis mihi. verba garruli. *intereā si.* Horatij verba. *stare.* i. si habeo vireis vt stem in iudicio. *& propero q. s.* non oblitus erat Horatius quod dixerat, visendum esse ægrotum, & negat se eum posse expectare. *an rem.* caussam, litem. *me sodes.* me, obsecro, relinque, inquit Horatius. *non faciam.* inquit. *ille & præ. c.* Horatius. *sequor.* victorem, id est, pertinacem. *Mæcenas q. t.* agit. *hinc repetit.* post ea verba me interrogat. *paucorum hom.* ait Horatius. hoc est, Mæcenas non gaudet amicitia multorum. *nemo dexterius.* garrul. hoc est, nemo est te felicior amicitia Mæcenatis. *haberes me ad.* haberes apud Mæcenatē qui diligenter tueretur parteis tuas, si ei me commendare velles. *secundas.* sup. parteis. sumtum ab histrionibus. *hunc hominem.* δειϰτιϰῶς seipsum demonstrat. *tradere.* supp. ei, id est, cōmendare Mæcenati. *summosses.* summouisses omneis suo apud Męcenatē lòco, & primus esses. *non isto viuimus.* respōdet Horat. *nec magis his a.* inuidia, simultate, insidiis, detractionibus, factionibus. *nil mi officit.* hoc est, siue ditior, siue doctior, ego ei non inuideo. *vix credibile.* vt non sit aliqua factio in tanta domo, inquit garrulus. *velis tantummodo.* Horatius, velis, inquit, tantùm ei esse amicus, & facile possis impetrare, pro ea virtute quę est in te. *atqui sic habet.* respondet Horatius. *accendis.* hoc dicendo multò me magis accendis, vt cupiam ei familiaris esse, ait garrul. *& est qui vinci possit.* talis

est inquit, Mæcenas, vt difficilis sit exoratu in principiò, sed si sæpe instabis, patietur se vinci. huc facit illud Persij, omne vafer vitium ridenti Flaccus amico tangit,& admissus circum præcordia ludit,nam facetissimè hic ludit garrulum. *haud mihi deero*. ait garrulus, id est, faciam diligenter quantum in me erit,vt Mæcenati sim amicus. *tempora quæram*. obseruabo opor tunitatem, tempora idonea. *deducam*. domum. *Fuscus Aristius*. hic fuit grammaticus illius temporis doctissimus, amicus & familiaris Horatij,quem fingit dissimulare se intelligere quid vellet,vt plus odiosi hominis molestia fatigaretur. *vnde venis?* eleganter mixtum inter se & confusum sermonem interrogandi respondendique expressit. *rogat*. quò ego tendam. *respondet*. mihi interroganti vnde veniret. *vellere*. vellicare. *pressare*. stringere. *lentissima*. flexilia. vt, quantum lenta salix inter viburna cupress. *nutans*. significans, innuens vt me eriperet: est autem nutare aliquid oculis nutantibus velle demonstrare. *malè salsus*. insipiens, malè vrbanus, & ineptus in pernitiem meam. *ridens dissimulare*. dissimulabat se scire quid vellem. *vrere bilis*. vrebar ira, vehementer irascebar. *certè nescio*. hoc Horatius ad Fuscum, quærens aliquam causam, qua se ab importuno illo homine auellat. *memini*. respondet Aristius Horatio. *tricesima sabbata*. quæ Neomenias esse dicunt,quoniam per sabbata Iudæi numeros lunareis accipiunt: Et Sabbatum magnum in renouatione lunæ à Iudæis etiam hodie celebratur. *curtis*. recutitis; curtos dicit propter virilis membri recisam pelliculam. *oppedere*. contradicere, contemnere, ac religionem eorum ridere,quasi contra pedere. *nulla mihi inquam*. id est, facilè eos contemno,quorum religione non teneor. *at mihi*. hoc Fuscus dicit,ne Horatium cupientē ab illo molesto homine auelli,liberaret. *infirmior*. timidior, & ideo superstitiosior; metus enim & infirmitas religionem faciunt. *vnus multorum*. vnus inter multos. *Ignosces*. pro ignosce mihi. *hunccine solem*. supp. metui, id est, diem tam tristem & aduersum: cui contrarium est, candidus; vt hunc Macrine diem numera meliore lapillo,qui tibi labenteis apponit candidus annos. *surrexe*. pro surrexisse, vt Virg. cum genere extinxem, pro extinxissem. *Improbus*. Aristius scilicet, quòd non subuenit amico. *sub cultro l.* prouerbium,id est, in maxima molestia cum illo garrulo. *quò tu turpissime* supp. pergis? verba sunt aduersarij. *licet antestari?* id est,te testē facere? Olim qui antestabatur tangens auriculam eius,

ille respondisset, licet, per iniectionem manus ipse vadatus, quod ei non paruisset, aduersarium suum in iudicium rapiebat; quòd si antestatus non esset, & manum vadatus iniecisset, iniuriæ reus constitui poterat. Plaut. in Persa. Satur. age, ambula in ius leno. D. quid me in ius vocas? Sat. illic dicã apud prætorem, sed ego in ius voco. D. nónne antestaris? Sa. tuán ego causa, carnufex, cuiquam mortali libero aureis atteram? De hac autem antestatione lege duodecim Tabul. his verbis cautum est. Si vis vocationi fuat, testamini. igitur em capito antestari. *oppono auric.* id est concedo, vt ille antestaretur, & præbeo ei auriculam. *sic me seruauit Apollo.* sic euasi garrulum. allusit ad illud Homeri ἰλιαδ. υ. τὸν δ' ἐξήρπαξεν Ἀπόλλων, ῥεῖα μάλ' ὥστε θεὸς, ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ, hoc est, hũc autem eripuit Apollo valde facile, vt Deus, multa autem caligine obtexit.

CRVQVIVS.

QVantum decesserit humaniori litteraturæ per corruptores optimorum scriptorum, nemo vnquam pro dignitate, &, vt res ipsa postulat, dicere poterit. Quid enim aut dici aut fingi potest ineptiùs, quid absurdiùs, quàm id quod à Pseudacrone in hac Ecloga traditum est. Horatium, putà, agere de Epagomeno quodam sic nominato? quum Græca illa dictio non personam aliquam, sed argumentum poëmatis huius planè denotet; est enim ἐπαγόμενος & ἐπιφερόμενος, qui aliquem renitẽtem, & quasi vinctum, secum trahit: cuiuscemodi hominem sibi in via sacra obuiam factũ, vt molestè tulit Horatius, ita se per Apollinem ab eo liberatũ fuisse magnopere gaudet, erat enim metu propè consternatus, ne, quod sibi puero fuerat à Sabella fatatum, nunc foret enecandus audiendi garruli fastidio: nulla enim opera, nullo studio, nulla denique contentione videbat se euadere posse, vt non subsequeretur hunc Pseudacronis ἐπαγόμενον, stulta loquacitate θανατῶντα, nisi ἀλεξικάκου beneficio præsenti neci fuisset ereptus. *Ibam fortè v. s.* exorditur Horatius ab ea consuetudine, quæ sibi cum studiosis omnibus fere peculiaris est, quibus vbi licet à re publica, & rebus grauioribus feriari, prima cura est, & prope vnica, vt secum meditentur, quæ vel cum amicis & familiaribus aliquãdo iucundè communicent, vel scripto euulgent: Quique cum P. illo Scipione, numquã minùs ociosi, vel soli, quàm quùm in ocio soli existere videntur. *sacra via.* viam, inquit Festus,

quidam putant dictam esse sacram, quòd eò itinere vtantur sacerdotes Idulium sacrorum conficiendorum causa. Idulia autem sacra ea sunt, quorũ meminit Varro de Ling. Lat. lib. 4. inquiens, Ceriolensis à Carinarum iunctu dictus. Carinæ postea Cerionia, quòd hinc oritur caput sacræ viæ, à Streniæ sacello, quæ pertinet ad arcem, qua sacra quotquot mẽsibus feruntur in arcem, &c. Quotquot enim Idibus mactabatur agna Ioui quæ Idulis dicebatur, hinc Idulia sacra, vt canit Ouid. Idibus alba Ioui grandior agna cadit. *nugarum.* nugæ sunt ioci & sales, nunc faceti & vrbani, nunc amariores & mordaciores. sic & Catullus & Martialis sua poëmatia nugas appellant. *& totus in illis.* sic habet codex Mart. ceteri verò sine coniunctione expressa. *totus in illis.* videtur exprimere velle phrasim illam Græcam Polybio valde familiarem: ὅλος καὶ πᾶς ὤν. ait enim lib. 5. τὸ δ' ὅλον αὐτὸς ὤν, καὶ τὸ πᾶν Ἀπελλῆς. Deinde lib. 3. πρὸς τὸ βάλλεσθαι καὶ τῷ διακινδυνεύειν ὅλος καὶ πᾶς ὤν. quum tamen Latinè aliud sit dicere, aliquid omni studio conari, curareque, & totum in eo curando esse, vt alibi præterea dicit Horatius, & totus in hoc sum. *accurrit q.* ea est lectio omniũ scriptorum, non etiam, occurrit, vt habent vulgata. *arreptáq. manu.* manum arripere est auctoritatis indicium, quod Cic. pro Muræna expressit, inquiens: Quare quùm ista sis auctoritate, non debes M. Cato, arripere maledictũ ex triuio, &c. ex verbis enim Horatij cognitu est facile, hunc fuisse Senatorij vel equestris ordinis hominẽ: inter æqualeis enim pertinet, dare manum, porrigere manum; deinde, capere, accipere, prensare manum, iungere dextras. *quid agis d.* τί πράττεις, qui vales? Græca dictio: quemadmodum dicimus, εὖ πράττειν, quando bonam alicui valetudinem precamur. *suauiter.* εὖ πράττω, bene ago, rectè valeo. *vt nunc est.* pro rerum statu, ὅπως ἔτυχε, ὡς ἔξεστιν, ὡς ἐνὶ μάλιστα. *cupio omnia.* bene precandi formula. *quum assectaretur.* quùm à latere meo non discederet, me, quocumque irem, comitando, vel me reluctante, ὅταν μοὶ παρακολουθεῖ: Assectari autem, Valla teste, lib. 5. est comitatum præstare, per vrbem præcipuè. *numquid vis?* Valedicendi formula. Terent. in Eunucho: Rogo nunquid velit? rectè, inquit, abeo. *occupo.* præuenio illum his verbis, nũquid vis? hoc est, non exspecto mihi dum priùs valedicat, sed cupiens ab eo liberari, precor eo dicto, numquid vis? abeundi licentiam. *noris nos.* initium molestæ loquacitatis. *noris nos.* sensus est, volo vt noris nos, quia docti sumus; debet enim secunda persona, τὸ, vis, repeti in prima.

aut poterit τὸ, noris, esse modi potentialis, pro nosse debes. ambit autem à sua doctrina familiaritatem & amicitiam Horatij. *hic ego.* applaudit Horatius homini stolido, simulatque eum sibi eò cariorem fore, quò est doctior: iuxta illud, ὅμοιον ὁμοίῳ φίλον. *miserè d. q.* miserè, inquit Sosipater, vt sit miseratione dignum. Terentius in Eunucho. Quam oculos terendo miserè. &c. *cum sudor.* ὑπερβολή, pro vehementi angore, & animi molestia. *O te Bollane.* interpretatur Commẽtator & alij, felicem cerebri hîc esse Bolanum, hoc est, cerebrosum, ὀξύχολον, irasci facilem: Ego potiùs contrà crediderim felicem cerebri meritò dici βραδύχολον, ad iram tardum, & ὑπομένοντα τὰς βιαίας φλυαρίας, tolerantem loquacitatis; hoc enim est fortis animi & modesti patienter audire & pro tempore dissimulare: quod quum non nisi difficulter facere posset Horatius, ὀξύχολος ipse, optat sibi dari cerebrum Bolani τὸ καρτερόν: nam quæ tandem felicitas & laus est, imo quæ non potiùs in viro summa turpitudo, facilè indignari? τὸ μὲν γὰρ θηριῶδές ἐστι, τὸ δὲ φύσεως ἡμέρου, id est, hoc quidem ferinum est, aliud autem naturæ placidæ. *cerebri felicem.* Felix autem cerebri dicitur ea ratione, qua Virgilio 4. Aeneid. Quos illi læta laborum ipsa suis quõdam manibus Sidonia Dido fecerat, κατ' ἔλλειψιν τῆς causa. aut genitiuus est partis cum adiectiuo laudis. *garriret.* φλυαρῇ, nugaciter ineptiret. *vsque tenebo.* te detinebo. codex Tonſ. habet, *vsque ego nam te persequar.* at vulgata lectio mihi placet magis, propter præcedens verbum, abire. *persequar.* duo codices Bland. habent, *prosequar.* quod non minus aptum videtur, nam ferè eos prosequimur, quos comitamur & deducimus: sed fortasse, quia reluctãtem sequitur, persequar, magis est appositum. *nil opus est te.* fingit Horatius multas causas, vt modestè honesteque ab immodica futiliq. loquacitate sese eripiat, garrulumque dimittat, in primis proponit ei molestã fore circumductionem, deinde quem visit amicum decumbentem, ei non esse cognitum, ad quem secum adire, neque vrbanum esse, & parum officiosum, postremò locum esse longinquum, vtpote, prope Iulij Cæsaris hortos, qui siti erant trans Tiberim, extra Ianiculum, ad portam Portuensem. *nil habeo a.* diluit assectator causas Horatij, ne se dimittat, ab ocio suo, & impigritia sectandi, laborisq. patientia. *demitto auriculas.* sumtum à iumentis, & de eo dicitur, qui deiecto est animo, & sua spe frustratur. vni autem homini natura dedit, vt ait Plin. lib. 11. cap. 37. aureis immobileis; sed eius facies, tristitiæ, hilaritatis, clementiæ,

ſeueritatis eſt index. In equis autem & omnium iumentorum genere, auriculæ teſtantur affectum animi: namque auſcultantibus ſunt erectæ, feſſis marcidæ, nutantes pauidis, ſubrectæ furentibus, ægris reſolutæ. *iniquæ mentis.* non æquæ mentis, malè affectæ: iniqua mens dura eſt & recalcitroſa, cui contrarium eſt mens placida & manſueta. *ſubijt onus.* nullus hic eſt tribrachus, vt doctus quidam adnotauit, ſed dactylus pes legitimus, nam verbum ſubijt, finit in t. ſyncopatum, quod etiamnum ſequente vocali eſt longum, vt ſcribunt proſodiographi. *incipit ille.* feſtiuè repetit Horatius & expolit intermiſſam garruli φιλαυτίαν: ſuprà enim dixit, noris nos, inquit, docti ſumus. *ſi bene me noui.* τὸ, ſi, quum res facta ſignificatur, inquit Diomedes, finitiuis iungitur. ſic garrulus, ſi bene me noui, hoc eſt, quia bene me noui: non enim dubitat, ſed aſſerit, vt ſuprà, docti ſumus. ſic Virg. Si te fata vocant, id eſt, quia te fata vocant. Idem. Si potuit maneis accerſere coniugis Orpheus. adfirmat enim potuiſſe. Cic. Si illuſtrantur, ſi erumpunt omnia, id eſt, quia illuſtrãtur omnia, ſuadet vt mutet Catilina mentem. Sic garrulus inſinuans ſe in amicitiam Horatij, inquit, ſi bene me noui, id eſt, quia ego de mea doctrina & eruditione bene mihi cõſcius ſum, non dubito, quin pluris me facies, quàm Viſcum & Variũ, vbi nos noueris: ſeſe aliquem credens, vt ait Perſ. *nam quis me.* oſtentat ſe à peritia ſcribendi carminis & facilitate. *quis membra.* à decoro & molli motu in recitandis ſuis verſibus, cuiuſcemodi nimis effœminatam molliciem inſectatur Perſius ſatyra 1. inquiens. hic aliquis cui circum humeros hyacinthina læna eſt, rancidulum quiddam balba de nare loquutus Phyllidas Hypſipylas vatum & plorabile ſi quid, eliquat, & tenero ſupplantat verba palato, &c. Idem paullo pòſt. Quidnam igitur tenerum & laxa ceruice legendum? de tali motu corporis & geſtu exiſtimo hic venditare ſe garrulum, nec non eo qui à rhetoribus pronunciationi aſſcribitur. Si quis autem membra mouere, malit eſſe, ſaltare, non reluctabor. *inuideat quod &c.* ab arte cantandi. *interpellandi l. h.* lepida ad diſcutiendum tædiũ, & opportuna interruptio vanæ oſtentationis, quæ tam grata erat & Horatio iucunda, ὡς ἂν ὄνῳ τὶς λέγῃ μῦθον, καὶ οὗτος τὰ ὦτα κινῇ. hoc eſt, quàm ſi quis aſino narret fabulam, isque aureis moueat. Itaque vt ab inſtituta ſui prædicatione garrulum diuertat, qua ſe timebat enecandum, pro natura philautorum; qui de ſe dicendi finem facere neſciunt, Horatius ridiculè λὰπ' τ͂

σχερ-

τηθρεδῶν περικοάινει πρὸς τὰ κρόμμυα, hoc est ab allijs digreditur ad cepas, nimirũ ab infaceta laude garruli, ad interrogationẽ stulto homine dignã. *queis te s. est.* codex vnus Bland. habet quibus est te saluo opus. *omneis cõposui.* sepeliui. sic Tacitus alibi. Pisonẽ Vrania vxor, ac frater Scribonianus, Tit. Iuniũ Crispina filia cõposuere. *felices.* felices beati sunt, iuxta illud, diciq. beatus ante obitũ nemo supremaq. funera debet. aut felices, quòd à tua insulsissima garrulitate iam sunt liberati mortis beneficio. *diuina mota anus vrna.* aut hic est Synchisis, aut hoc hemistichium hoc modo legendum est, *mota diuina anus vrna.* namq. vrna nõ nisi impropriè diuina dici potest, anus verò propriissimè à diuinatione: sic Ecloga sexta, assisto diuinis. præterea in scriptis codic. Bland. inuenio suprà τὸ, diuina, scriptum, sortilega, quod haud dubiè non vrnę, sed anui conuenit, cuius est & vrnam mouere, & sorteis educere. sic ait lib. 2. Od. 3. omniũ versatur vrna, seriùs, ocyùs sors exitura. Iterum Ode 1. lib. 3. omne capax mouet vrna nomen. Virg. lib. Aeneid. 6. Quæsitor Minos vrnam mouet. *aut tussis.* hinc promanat Celsi tertia tabis species longè periculosissima, quæ φθίσις nominatur, oriturq. ex perpetua distillatione in pulmonẽ, vnde nascitur eius exulceratio curatu difficillima. legito C. Celsum lib. 3. cap. 23. *quando consumet cumq.* vera tmesis est, vt habet Commentaror, dictionis, quandoque, hoc est, aliquando, sed per epenthesin τȣ̃, cum, metri causa, meo quidem iudicio: siquis autem quid nouit rectiùs istis, candidus impertiatur, aut nobiscum sentiat. *ad Vestæ.* ædem, quæ erat ad Cliuum Capitolinum, vt scribit Varro lib. 5. inter Palatium & Capitolium, teste Festo, non etiam ad templum Vestæ, quod extra Romam quadratam ad Tiberim à Numa dicebatur exędificatum. legito Marlianum de situ vrbis Romæ lib. 3. cap. 16. *quarta iam p. d. p.* hoc est, hora diei tertia, qua in foro causæ agi ceperant, iuxta illud Epigrammatophori, Prima salutanteis atque altera detinet hora, exercet raucos tertia causidicos, in quintam varios exercet Roma labores, sexta quies lassis, septima finis erit. &c. *Vadato.* ei quem vadimonio obstrinxerat: est autẽ vadimonium sponsio sistendi in iudicio: vas dictus est qui pro altero vadimóniũ promittebat. Vide adnotationes Budæi in Pandectas. *si me amas inquit.* codex Carri. sine vlla litura habet, si tu me, inquit, amas. Verùm an ea lectio suppolititia sit, non ausim dicere, certè alia videtur Horatiana ad imitationem Gręcorum, quibus frequens est vocalem naturâ longam, vel diphthongon ante aliam corripere etiam non elisam: cuius rei apud poëtas

Græcos exempla passim sunt obuia. *aut valeo stare.* supp. pro aliquo, id est, alicui patrocinari, causamq. eius tutari instar caufidici. Commentator & alij interpretantur stare, validis pedibus esse, ad diu coram prætore standum: quod quidem per me licet, nec ineptum iudico, sic enim & Lampridius in Alexandro, Postmeridianis horis subscriptioni, & lectioni epistolarum semper dedit operam, ita vt ab epistolis, à libellis, à memoria semper assisterent, nõnumquam etiam si stare per valetudinem non possent, sederent, &c. *sequor.* non concerto, συμφέρομαι αὐτῷ, συγχωρῶ, assentior, concedo, simul eo, patior me ab eo vinci, non repugno. *Mecenas quo modo.* hactenus nugatus est garrulus, & ineptis ambagibus vsus, honorisque causa visus agere cum Horatio; nunc qua gratia id fecerit apertè fateri incipit, putà, vt per Horatium fiat Mæcenati familiarior. *paucorum hominum.* supp. modo. ita vt in interrogandi aduerbio *quomodo*, sit altera pars, putà, modo, nominaliter repetenda, vt sensus sit, eo modo mecum agit Mæcenas, quo cum amicis viuere solent viri pauci, nimirum, viri mentis bene sanę. Quod autem respondet Horatius, paucorum hominum, hoc Commentator & alij interpretantur per subintellectionem τοῦ, est, perinde ac si velint Mæcenatem quasi Timonem aliquem congressus hominum fugisse odisseque, quùm fuerit humanissimus, omnibusq. viris bonis non modò familiarissimus, verùm etiã patronus summus, iuxta illud, Sint Męcenates, non deerunt Flacce Marones. Atqui vixit modo paucorum hominum, hoc est per ἐπεξήγησιν, quo modo viuunt homines bene sanæ mentis: quod & continuò subdit, inquiẽs, Non isto viuimus illic quo tu rere modo, &c. *& men.* τὸ &, accipitur ἐπεξηγητικῶς. *mentis bene sanæ,* cum sanæ mentis appellamus qui sapiens est: sanitatem autem animorum censuerunt philosophi positam esse in tranquillitate & constantia, insaniam autem in perturbationibus, qui morbi sunt animi: quare fuit Mæcenas sanæ mentis, quòd mens eius nullo motu, quasi morbo perturbata fuit, cui menti regnum totius animi à natura tributum est, teste Cic. in Tuscul. 3. *nemo dexteriùs fortuna est.* Hæc verba loculei nihil ad personam Horatij (vt volunt alij) videntur pertinere, verùm continere in se cum præcedentibus laudem Mæcenatis valde memorabilem, vt qui nulla insania, nullis contentionibus ciuilibus supra modum, nullis denique bellicis æstibus vehementer implicitus, se laudabiliter vbique gesserit, cum bona gra-

tia tùm omnium aliorum principum virorum, tùm Cæsaris Augusti præcipuè: hoc enim est dextrè fortuna vti, rebus suis moderatè consulere, nemini inuidere, omnibus gratificari. Dominus Woulardus adnotat Poëtę verba non malè videri esse laudantis modestiam Mæcenatis, qui quùm fortunæ beneficio potuisset longè maior esse, noluit, nam contemto Senatorio ordine, mansit in equestri, quod etiam in eo laudat Propert. *haberes m. a.* suppl. me. verba garruli ad Horatium vanitatis ineptæ, & philautiæ plenissima. *posset qui ferre.* præoccupat Horatium ne quid metuat incommodi, plerumque enim ita contingere pro comperto est, vt quem cõmendaueris atq. ad honores euexeris, is te comtentiùs postea habeat, quàm vilissimum quemque; quòd quidem ne malè formidet Horatius, ait se eo esse ingenio & tam moderato, vt altero post Horatium loco in amicitia Mæcenatis contentus esse possit. *hunc hominem v. si tra.* sic habent omnes scripti codices, ita vt τὸ, si, postponatur verbo, velles, demonstrat autem garrulus seipsum. *tradere.* Mæcenati, eique familiarem reddere. *summosses.* summouisses, summouere posses, ἐναλλαγὴ temporis plusquam perf. pro imperfecto in potentiali modo, Quale illud est Cic. ad Atticum, fit senatusconsultum, vt Vectius quòd confessus esset se cum telo fuisse, in vincla conijceretur, qui emisisset contra rempubl. esse facturum, pro, qui emitteret. Pollicetur autem Horatio mutuum beneficium, si Mæcenati se commendet, se, putà, auctore futurum, ceteris viliùs habitis vt primo loco sit apud Mæcenatem. *non isto viuimus.* indignatur Horatius temerarijs vaniloqui pollicitationibus, & ab æqualitate, modestia, vitaque & moribus honestis omnium, stomachosius confutat eius insulsam persuasionem, de ambitiosa apud Mæcenatem inter familiareis amicitia. *nec magis his al.* ab his malis, quænam ea sint, continuò per expolitionem subnectit. *nil mi officit.* hoc vitium situm est in æmulatione, & inuidia diuitiarum doctrinæque. Carr. codex consentit lectioni vulgatæ. Bland. 4. cum Tons. habent, nihil officit, inquam. *est locus vnicuique suus.* tmesis. id vitium est ambitionis cõtendere de loco & honore. *magnum narras.* rẽ magnã & incredibilem. *cupiam.* cupere debeo: in modo potentiali, sic &, *velis tantummodo.* hoc est, tantùm velle debes. *Quæ tua virtus.* huiuscemodi parentheses referendę sunt, attestante Linacro lib. 6. de figuris, ad σύλληψιν figuram, exponunturque variè, vt scribit Laurentius, putà, quæ tua virtus, qua virtute es,

cuius

cuius virtutis es. & , ea tua virtus est, vel eius virtutis es, vel ea virtute es, &c. lege Laurent. Vall. & Linacrum. *eóque difficileis aditus*. hoc est, non quemuis sine delectu statim adsciscit in amicitiam, est enim mentis bene sanæ; sed eum quem multis priùs argumentis didicit esse virum bonum. *haud mihi deero*. hoc est, nullum studium, nullos labores, nullas denique molestias defugero, vt Mæcenas pro sua erga bonos humanitate, me inter suos connumeret. *muneribus seruos c.* enumeratio formularum maximè idonea, quibus vtantur ij qui sua virtute diffisi, honores in foro & magistratus ambiunt, amicitiasque potentum. *nil sine mag. v. l.* Epiphonemate cõcludit hic garrulus suũ in ambiendo Mæcenate consilium. Præclara est hæc γνώμη, scriptisque celebratissima, quam videtur Horatius reddidisse latinè ex hoc Epicharmi, τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγαθ' οἱ θεοὶ, hoc est, laboribus vendunt nobis omnia bona diui: cui respondet illud Euripidis, ἐκ τῶν πόνων τοι τ' ἀγαθ' αὔξεται βροτοῖς. hoc est, ex laboribus augentur hominibus bona. Idem. τὸ συνεχὲς ἔργον παντὸς εὑρίσκει τέλος, hoc est, interprete Virg. Labor improbus omnia vincit. *hæc dum agit*. sic habent omnes cod. scripti, nullus τὸ, ait. est autem transitio. *vellere cæpi*. prehendere, πιάζειν. *prensare ma.* pressare legit Lambinus ex antiquis scriptis, ita vt pressare sit, arctius comprimere, ne scilicet elaberetur, sed me eriperet iam stulta loquacitate propè enectum: verùm quos legi codices scripti omnes habent, *prensare*. Quod verbum non temere mouendum suo loco putaui, vt quod hîc nõ ineptam habet sententiam, quos enim nobis adesse gaudemus, libenter & sæpius manus eorum & brachia prensamus, idque præcipuè vbi angimur, nec apertè conqueri licet. Qui si aut nolint, aut nõ ausint obsequi nobis, sua brachia & manus sæpius retrahunt nostrisque eripiunt. Ita lentissima brachia, id est, mollia, flexibilia, lubricaque meritò dicuntur, quæ propter assiduum motum retineri nequeunt, sed quò magis presseris, eò magis anguillarum more elabuntur. *nutans dis. ocul.* oculis obliquis & nutantibus significans, vt me eriperet: τοῖς ὄμμασι διανεύων, καὶ παραβάλλων τοῖς πλαγίοις. *malè salsus*. importunè & sinistrè salsus erga amicum, putà laborantem, vnde improbum postea vocat. *vrere*. vrebat, per enallagen modi infiniti pro indicatiuo, hoc est, supra modum excandescebam. *tricesima sabbata*. arbitror tricesima sabbata, dici, ex more Iudæorum (quem subsannat Horatius) Calendas mẽsis Nisan, qui primus in Aequinoctio verno dies habe-

bat

bat triginta: menſes enim Lunares duodecim apud Iudæos alternatim, alij triginta, alij viginti nouem dies habebāt propter Emboliſmum. Aut triceſima ſabbata, à magno illo Iudæorū Sabbot, quod Phaſe nominabant. Aut triceſima Sabbata, hoc eſt, Neomeniæ, nam Hebræi non alia menſiū exordia quàm Neomenias norunt, quas Calendas Latini nominabant, quę Iudęis in primis erant religioſæ, iuxta illud Numerorum, in Calēdis offeretis holocauſta Domino. & Pſalm. 80. Buccinate in Neomenia tuba, in inſigni die ſolemnitatis veſtræ. Sed hac de re legito Bedam de temporum ratione: & Albertum Pighium de ratione Paſchalis celebrationis & reſtitutione Kalendarij Eccleſiaſtici. *curtis.* decurtatis recutitiſque propter præputium. *oppedere.* pedere, oppedere, verba ſunt ridicula, contemtui ſeruientia, ſic & ecloga præcedente, pepedi diffiſſa nate ficus, inquit Priapus, in contemtum veneficarum. Quod autem Ariſtius interroget Horatiū nūm velit Iudæis oppedere, partim quidem ſacrorum Iudaicorum vituperium ſignat, propter præſentiam garruli, à quo metuebat traduci, partim verò religionis metum; Multi namque Romani non alieni à ſacris Iudaicis, veluti profeſſi, vt habet Tranquillus, Iudaicam intra vrbem vitam viuebant: Qua gratia non ſemel edictis Aedilitijs cautum eſt, vt Iudęorum Aegyptiorumque ſacra, ritus & ceremoniæ, ex vrbe pellerētur & exularent, quòd turpiū religionū (quare etiamnū videtur dicere oppedere, propter eorum ſacrorum continuum ocium, & ab rebus agendis vacationē) & nouarum ſuperſtitionum cauſę forent, necnon quaſi ſeminaria quædam contemnendi ritus Romani. In hanc autem ſententiam me impellunt verba Horatij, *nulla mihi, inquam, relligio eſt.* quæ verba nullam omnino contentionem, ſed potiùs in religione Iudaica conſenſum poſtulant, quem vt ſubterfugiat, nulli religioni ſe dicit addictum; Namque Epicureiorum dogma, vt prædicabat deos non curare mortalia, ita non minùs quàm athei non modò ſuperſtitionem, in qua ineſt (inquit Cic.) timor inanis deorum, ſed etiam religionem, (quæ deorum cultu pio continetur) aſpernabatur. *at mi. ſum. p. in.* vel Ironicôs hæc Fuſci verba ſunt accipienda, vel fatendum eſt ei, tanquam proſelyto, perſuaſum fuiſſe Iudaiſmum, ſed id diſſimulare apud hunc garrulum, à quo, ne proditus, malè audiat apud Romanos. *ignoſces. συγγνῶθι μοὶ.* formula valedicendi per deprecationem, ſatis enim videbat Horatium non æquo laturum animo, ſe ab eo deſeri necan-

candum odiosi hominis molestia. *hunccine solem.* exclamatio tacita cum vehementi indignatione. *fugit.* auersatur me, & abit. *improbus.* Durus, sæuus, malè salsus, vt suprà. *sub cultro linquit.* in præsentaneo periculo deserit, inquit Erasmus. Sumta metaphora à victimis iam iam cultro feriendis. huc pertinent id genus adagia, inter sacrum & saxum, inter malleum & incudem. In acie nouaculæ, &c. quibus vti conuenit in periculis extremis & anxietatibus. *aduersarius.* quem garrulus vadatus fuerat. *quo tu turpiss.* iniquissime, improbissime, ἀδικώτατε. *licet antestari.* De in ius vocando, & de antestando memoriæ prodidit cap. 5. ad leges 12. tabularum libro singulari Iacobus Ræuardus in elucidandis legibus nouum nuper lumen exortum, sed iam prô dolor, ante tempus extinctum, ex quo, quæ ad hunc locum facere possunt, pauca hæc desumsimus: Qui ius suum volebant persequi, in ius aduersarium vocabant; quem sequi nolentem, antestationis medio ducebant, & reluctantem trahebant, sique opus esset, rapiebant, &c. ex eodem quoque libuit hîc adscribere eius legis interpretationem, quam Commentator adfert, Si vis vocationi fuat: testamini: Igitur em. capito antestari, hoc est, antestando, ad imitationem Græcorum, τῷ μαρτυρήσασθαι, inquit ex Barnaba Brissonio. igitur em capito, id est, tunc eum capito, siue eum manu prehendito. τό, igitur, nunc quidem, ait Festus, pro completionis significatione valet, ergo; sed apud antiquos ponebatur pro inde, postea, tum. *rapit in ius.* Licebat autem vadato aduersarium renitentem vi ducere, ex lege decemuirali; cuius hæc sunt verba apud Festum in verbo struere, si caluitur, pedémve struit, manum endoiacito. si caluitur, hoc est, si risu, vel techna quadam conatur euadere, si te frustratur. Pedem struere, est vix pedem pedi præferre, ociose ire, remorari, gradum minuere, vel augere, vt habet Festus. Ego certè putarim sumtum esse à luctatoribus, qui, vt euadant aduersarios oppositis pedibus humi prouoluunt, het voetken maken Flandricè, quale est apud Pollucem lib. 3. in Gymnicis supplantare, subuertere, &c. manum endoiacito, hoc est, manum iniicito, rapito, ad prætorē trahito, vt habet Plautus in Penulo. Ad huius autē verbi formā, endoiacito, habet Festus endoitiū, id est, initiū, endoplorato, pro implorato; endoprocinctu, pro in procinctu. *sic me seruauit Apollo.* ab eburnea Apollinis statua, cui suam vitam fert acceptā, designat Augusti forum, vbi vadatus garrulo

garrulo factus obuiam has turbas dedit. Huius statuæ meminit Plin. lib. 7. cap. 53. Iuuenalis Saty. 1. sportula deinde forum, iurisque peritus Apollo.

SATYRA X.

Nempe incomposito dixi pede currere versus
Lucili. quis tam Lucili fautor ineptè est,
Vt non hoc fateatur? at idem, quòd sale multo
Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque cetera. nam sic
Et Laberi mimos, & pulchra poëmata, mirer.
Ergo non satis est risu diducere rictum
Auditoris: & est quadam tamen hic quoque virtus.
Est breuitate opus, vt currat sententia, neu se
Impediat verbis lassas onerantibus aureis.
Et sermone opus est modò tristi, sæpe iocoso,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdum vrbani parcentis viribus, atque
Extenuantis eas consultò. ridiculum acri
Fortius: & melius magnas plerunque secat res.
Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est,
Hoc stabant: hoc sunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes vnquam lêgit, neque simius iste,
Nil præter Caluum, & doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis
Miscuit. ô seri studiorum, qui ne putetis,
Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit? at sermo lingua concinnus vtraque
Suauior: vt Chio nota si commista Falerni est.
Cùm versus facias, teipsum percontor: an, & cùm
Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli:
Scilicet oblitus patriæque, patrisque, Latinè
Cùm Pedius causas exsudet Poplicola, atque

Coruinus: patrijs intermiſcere petita
Verba foris malis, Canuſini more bilinguis?
Atqui ego, cùm Græcos facerem, natus mare citra,
Verſiculos, vetuit me tali voce Quirinus,
Poſt mediam noctem viſus, cùm ſomnia vera:
In ſiluam non ligna feras inſanius, ac ſi
Magnas Græcorum malis implere cateruas.
Turgidus Alpinus, iugulat dum Memnona, dumq́ue
Defingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo:
Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa:
Nec redeant iterum, atque iterum ſpectanda theatris.
Arguta meretrice potes, Dauóque Chremeta
Eludente ſenem, comis garrire libellos
Vnus virorum Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo. forte epos acer,
Vt nemo, Varius. ductu molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure camœnæ.
Hoc erat, experto fruſtrà Varrone Atacino,
Atque quibuſdam alijs, melius quod ſcribere poſſem,
Inuentore minor: neque ego illi detrahere auſim
Hærentem capiti multa cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum. ſæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. age, quæſo,
Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?
Nil comis Tragici mutat Lucilius Atti?
Non ridet verſus Enni grauitate minores,
Cùm de ſe loquitur, non vt maiore reprenſis?
Quid vetat, & noſmet Lucili ſcripta legenteis
Quærere, num illius, num rerum dura negarit
Verſiculos natura magis factos, & eunteis
Mollius? ac ſiquis pedibus quid claudere ſenis
Hoc tantùm contentus: amet ſcripſiſſe ducentos
Ante cibum verſus, totidem cenatus: Etruſci

Quale

Quale fuit Caßi rapido feruentius amni
Ingenium: capsis quem fama est esse, librisq́;
Ambustum proprijs: fuerit Lucillius, inquam,
Comis & vrbanus: fuerit limatior idem,
Quàm rudis, & Græcis intacti carminis auctor,
Quamq́; poëtarum seniorum turba: sed ille,
Si foret hoc nostrum fato dilatus in æuum:
Detereret sibi multa: recîderet omne, quòd vltra
Perfectum traheretur: & in versu faciendo
Sæpe caput scaberet: viuos & roderet vngueis.
Sæpe stilum vertas, iterum quæ digna legi sint,
Scripturus: neque, te vt miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. an tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego. nam satis est equitem mihi plaudere: vt audax,
Contemtis alijs, explosa Arbuscula dixit.
Men' moueat cimex Pantilius? aut crucier, quòd
Vellicet absentem Demetrius? aut quòd ineptus
Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?
Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliusq́;,
Valgius, & probet hæc Octauius optimus, atque
Fuscus: & hæc vtinam Viscorum laudet vterque.
Ambitione relegata te dicere possum
Pollio, te Messalla tuo cum fratre, simulq́;
Vos Bibuli, & Serui. simul his te candide Furni:
Complureis alios, doctos ego quos, & amicos
Prudens prætereo: quibus hæc, sint qualiacunq́;,
Arridere velim, doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. Demetri, téque Tigelli
Discipularum inter iubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

COMMENTATOR.

Respondet iis à quibus culpatus fuerat, quòd Lucilij versus damnasset in ea Satyra quæ sic incipit, Eupolis atque Cratinus, Aristophanesq; poëtæ &c. Nam ibi dixit eum duros componere versus, Nam fuit hoc vitiosus, &c. nunc autē dicit non se poëtam improbasse, sed versus eius, quos non suo, sed eius sæculi vitio duros fecisset. *nempe.* concedentis. quasi diceret, fateor me dixisse, quòd asperos Lucilius & incompositos versus scripserit. *inepte.* stultè, ineptè fauemus alicui, quando aperta eius vitia negamus. *vt non hoc f.* quòd sit asperior & incompositus. *at idem quod.* id est, sed in multòs principes ciuitatis, multa venustè & iocosè dixit. Allegoria est, multo sale defricuit, pro salsè & amarè reprehendit & facetè. *sale.* dixit pro vrbanitate singulariter, vt esset perpetua metaphora in his tribus, sale, defricuit, vrbem. pro eo quod est, mordaci vrbanitate persequebatur ciueis Romanos, Mutium & lupum, nam pro vrbanitate pluraliter sales propriè dicuntur, hoc modo, scimus autem Lucilium vrbanis salibus multos carpsisse. *defricuit.* vehementer afflixit & exacerbauit. *charta eadem.* in eodem poëmate. *nec tamen h.* negat Lucilij versus magnopere mirandos esse, quãuis iocis & amaritudine abundent, nam sunt nimis humiles in verbis & sententiis. *nam & Laberi m.* hoc est, si propter facetias sit admirandus Lucilius, idem sentiendum erit de Laberio Mimographo, qui etiam facetus est in versibus, sed caret tamen iis quæ sunt perfecti operis. hoc argumentum est à comparatione. *Ergo non satis est.* non satis est, inquit, auditori mouere risum: quamuis non negauerim in his etiam nõnullam esse virtutem. Diducere rictum est aperto ore ridere, & risum efficere. Rictus incerti generis est, nam & hic rictus dicitur, & hoc rictum, mensura oris. *est breuitate opus.* breuitate orationis vtendum esse ait, vt citò sententia finiatur, ne defatigetur auditor: Eloquentię namque virtus est, non tantùm in eo, vt pauca copiosè, sed etiam vt breuiter multa dicantur: sic & M. Cato, & Sallustius laudantur multa paucis absoluisse. *est sermone op.* id est, eo sermone, qui modò tristeis efficiat auditores, modò lætos, qui nunc defendat vicem, hoc est, parteis oratoris, nunc poëtæ, nunc vrbani hominis, qui sibi parcit & suis viribus non vtitur, etiam si quid ingenij habeat & industriæ: vult consultò, id est,

data

data opera minùs posse videri. *ridiculum acri for.* interdum, inquit, venustè & ridiculè dicta magis mordent, quàm quæ acri & oratione turbulenta prolata sunt. *secat.* mordet, lacerat. *Illi scripta.* antiqui Comœdiographi, scilicet Eupolis, Aristoph. Cratinus. *hoc stabant.* Absolutè, id est, hac re constabant, placebant, quòd modò tristi sermone vtebantur, modò iocoso, suasq. fabulas temperabant. *pulcher.* Ironicôs. *Hermogenes v.l.* Hermogenes modulator erat, obtrectator Horatij. *simius iste.* notat M. quemdam Demetrium quem simium nominat propter deformitatem & breuem staturam; erat autem ὀρχηστοδιδάσκαλος, hoc est, modulator, histrio, actor fabularum, ad nihil aliud doctus, quàm ad carmina Lucij Calui, & Valerij Catulli decantanda; quare fastidit eorum iudicium: quemadmodum in fine huius sermonis ait, Demetri, teque Tigelli discipularum inter iubeo plorare cathedras. *doctus cantare.* figura Græca, hoc est, doctus ad cantandum & imitandum. *at magnum fecit.* obiectio eius qui defendit Lucilium. *O seri studiorum.* ὀψιμαθεῖς, qui serò studiis vacare cœpistis, qui seri estis ad studia admissi. Castigat eos qui propterea mirātur Luciliū, quòd inseruerit verba Græca Latino carmini, quasi nō quiuis alius possit hoc facere, quùm Pitholeon Rhodius, ineptus aliquis poëta in suis Epigrammatis etiam Latinis Græca immiscuerit. *qui ne putetis.* ne syllaba abundat in sententia. *at sermo concinnus.* altera obiectio. *concinnus.* compositus, ornatus, coniunctus. *vt Chio nota si com.* hoc est, si dulce sit cōmixtum austeris. Nam Chium vinum dulce est, & Falernum austerum: sic à cōparatione vult aduersarius Græca verba Latinis immixta orationem reddere concinnam. *nota sic.* Solebant Romani certis notis signare lagenas, amphoras & cados ad vina cognoscenda, ne à seruis fraus fieret aut corrumperentur. *Cùm versus facias.* eum qui versus Lucilianos laudauerat, propterea quod Græca Latinis admixta habeant, reprehendens interrogat, vtrum tunc solùm hoc faciat quum versus scribit, an etiam quando causam difficillimam Petillij de furto Capitolino perorat cōtra Pedium Publicolam & Messalam Coruinum, qui à Græcis vocibus ita abhorruerunt, vt Messala σχοινοβάτην, Latinè funambulū reddiderit ex Terentio in Hecyra; vbi ait, Funambuli eodem accessit exspectatio. fuerunt hi duo Pedius Publicola & Messala Coruinus oratores Romæ valdè insignes. Petilli autem genitiuus est pro Petillij. *exudet.* cum sudore agat, hoc est, Latinè pronunciet magno studio & constantia. *scilicet oblitus.* Ordo

est, teipsum percontor, id est, ex te quæro, quum dura, id est, difficilis causa Petillij tibi sit peragenda, an oblitus patriæ patrisque, id est, Latini sermonis, malis intermiscere foris verba petita, id est, Græca, quàm vti patrijs? *Canusini more b.* Canusium oppidum in Apulia conditum à Diomede, à quo Canusini Græcam linguam acceperunt, quare dicebãtur bilingues, quia vtebantur Græco & Latino sermone, vnde totus eius regionis tractus olim magna Græcia dicta est. *quũ Græcos.* facere vellem. vt quum canerem reges & prælia. *natus mare ci.* In mediterranea Italiæ, non in ipsa Attica regione. *vetuit me tali. v. Quir.* Eleganter à Quirino se prohibitum ait Græca miscere Latinæ linguæ, quoniã vtique Romulus vt nominis ita etiam linguæ Romanæ auctor videtur esse. *post mediam n.* tunc enim liberior animus vera somniat, quando pituita concocta est, & sensus purgati à vinolentia & crapula. *in siluam non l. f.* quia Gręci auctores sunt plurimi: ergo Græcos versus scribere si vis, tu perdis operam, inquit Quirinus. *Turgidus Alpi.* riualem quendam poëtam Gallum tangit, qui dum pugnam describit inter Achillem & Memnonem, ita hoc facit, vt iterum videatur Memnona iugulare suis carminibus. *turgidus.* inflatus. *defingit.* malè fingit & format, malè describit. *Luteum caput.* lutosum, quasi ipsum Rheni fontem limpidum, describendo faciat sordidum & lutulentum. vt, musco circundat amarę corticis. *hæc ego ludo.* Dum Alpinum poëtam ait suos versus facere, se dicit ludere, id est, id genus carminis scribere, quòd Metij Tarpæ iudicio non subijciatur. *in æde.* Apollinis, vbi poëtæ sua carmina recitabant. *certantia.* quasi in certamen & prouocationem venientia. *iudice Tarpa.* Metius Tarpa fuit iudex criticus, auditor assiduus poëmatum & poëtarum in æde Apollinis seu musarum, quò cõuenire poëtæ solebant, suaque scripta recitare, quæ nisi à Tarpa, aut alio critico, qui numero erant quinque, probarentur, in scænam non deferebantur, iccirco illud ait, *iudice Tarpa.* hoc est scripta mea criticum iudicem non exspectant, quæ sæpius audita, & populo spectata vilescant. *arguta.* callida. *Chremeta senem.* declinatione Græca. *comis.* suauis. *garrire.* nugari, propter personarum humilitatem, quæ in Comœdia loquuntur. *vnus viuorum Fun.* Vnum Fundanium dicit illis temporibus Comœdias bene scribere. *vnus viuorum.* vnus inter omneis viuos. *Pollio regum f.* Pollio est optimus Tragœdiographus: *pede ter percusso*, id est, ter dimenso, nam Tragœdia trimetris versibus ferè texitur. *forte epos acer.* id est,

id est, Varius acer seu vehemens vt nemo alius, hoc est, optimè canit forte epos, hoc est, epicum carmen validum, & grauiter, seu magno spiritu pronunciandum, est enim longum. *ductu molle.* hoc est, versum mollem & æqualem facetumque Musæ concesserunt Virgilio: vnde apparet illo tempore Virgilium Bucolica & Georgica tantùm scripsisse, quia dicit Camœnæ, id est, musæ gaudentes rure, agris & pascuis. *hoc erat experto.* ordo est, hoc erat quod ego meliùs possem scribere, quàm Varro Attacinus & alij multi, qui conati sunt scribere Satyras, quas non satis laudabiliter ediderant. *Varro Atacino.* Varro Atacinus dictus est, ab Atace fluuio Narbonensi. *inuentore minor.* id est, Lucilio, quem sibi præfert, tanquàm Satyræ inuentorem. *dixi fluere.* In Satyra quarta, sæpe ducentos, inquit, vt magnũ versus dictabat stans pede in vno, cùm flueret lutulentus, &c. *plura quidem toll.r.* tollenda, id est, laudanda, non contemnenda, sed imitatione digna. *age quæso tu.* interrogatio Ironica, quasi dicat, non mirum si eum reprehendi, & minorem tamẽ eo me dicam, tu age, id est, dic obsecro, nónne aliquando reprehẽdis Homerum, nec tamen præfers te illi? *grauitate minores.* minus graueis quàm oportet. *nil comis.* elegans. nunquid Lucilius ipse mutat, id est, emendat, reprehendit, corrigit, vituperat aliquid in Attio Tragœdiographo? *non vt maiore.* non tanquam maior sit his quos reprehendit. *quid vetat.* quid prohibet me quærere, num illius natura, an magis earum rerum, quas scripsit, difficultas negaret ei versus molliores? *magis factos.* perfectiores & magis politos. *euntes mollius.* metaphora, quia suis quasi pedibus currunt versiculi, leniùs & non asperius fluenteis. *at si quis pedibus.* sensus est, si quis inueniatur hoc tantũ contẽtus claudere, id est, vt claudat aliquid, cõcludat & finiat senis pedibus, id est, hexametris versibus, quod fecisse videtur Lucilius, numerum versuum potiùs amans, quàm ornatum & mollitiem. *Hetrusci.* Parmensis, quia de Parma fuit, quæ est Hetruriæ ciuitas; cuius Tragœdia Thyestes extat. *rapido feruentius.* Cassium poëtam comparat amni rapido, qui multa purgamenta secum trahit, ita Cassius multos versus parui momenti scribebat, ideo post eius mortem decreuit Senatus, vt libri cum cadauere exurerentur. *capsis.* in quibus sua poëmata conclusa erant. *limatior.* politior, emendatior. sensus est, sit Lucilius limatior quàm rudis auctor carminis & intacti Græcis, id est, non vsitati & vsurpati à Græcis scriptoribus: Nam Lucilius primus inuenit Satyram. *Græcis intacti.* nulli enim Græcorum

hexametris versibus hoc genus operis scripserunt. *quámq. poëtarum.* hoc est, Lucilius scripserit Satyram politiùs & ornatiùs quàm omnes priores poëtæ Latini, & omnibus illis præferatur. *si foret hoc.* si hoc tempore natus esset Lucilius, multa sibi detraheret, multa adderet, vt placeret auditoribus: quia nunc student omnes lenitati: per hoc ostendit eum satis incuriosè scripsisse. *deterreret.* auferret, detraheret, demeret. *recideret.* amputaret quicquid redũdaret. *quod vltrà p. t.* superflua, & nõ necessaria. *viuos & roderet.* viuos, id est, carni adhærenteis, integros. Pers. nec pluteum cædit, nec demorsos sapit vngueis: Sæpe enim hoc faciunt qui volunt inuenire quæ placeant. *sæpe stilum v.* vt deleas & emendes verso stilo, vt legi mereantur tua scripta. *contentus paucis.* noli laborare vt placeas multis, sed paucis & doctis esto contentus tanquàm melioribus. *an tua demens.* hoc est, an malis placere pluribus quàm melioribus, vt etiam librarij in ludis litterariis dictitent pueris adhuc rudibus tua carmina? *non ego.* supp. malo placere pluribus quàm melioribus. *equitem mihi pl.* Romanum, scilicet, sapientem & doctum. *audax Arbuscula.* Arbuscula mima fuisse traditur, quæ quum ab irato populo exploderetur, id est, strepitu & plausu eijceretur, ab equite autem laudaretur, aiebat se contentã esse virorum honestorum testimonio. Arbuscula etiam meretrix fuit, quales secum fuere Licoris & Origo. *explosa.* improbata, eiecta. *Cimex.* iniuriosè. cimex, id est, sordidus, fœtidus, putidus, abiectus. *Pantilius.* nomen est vilis poëtæ & maleolentis. *vellicet absentem.* me, supp. laceret. *Demetrius.* quem suprà simium nominauit. *Fannius Hermo.* id est, scurræ me vituperent. *Viscorum laudet v.* Visci duo fratres fuerunt optimi poëtæ, & iudices critici. quorum pater Vibius Viscus quamuis diuitiis, & amicitia Augusti clarus esset, in equestri tamen ordine permansit quùm filios suos Senatores fecisset. *ambitione relegata.* remota gratificatione, repudiata assentatione: tangit eos qui parcebant vitiosis carminibus amicorum. *Fuscus.* Aristius. *tuo cum fratre.* Publicola. *vos Bibuli & Serui.* familiæ sunt Romanorum. *simul his.* pro eo quod est, cum his. *Furni.* Furnius historiarum fide & elegantia claruit. *complureis alios.* ordo est, dicere possum complureis alios, quos ego prudens, id est, sciens doctos & amicos prætereo, quibus hæc poëmata mea, qualiacumque sint, velim arridere, id est, probari, placere, doliturus si placeant deteriùs nostra spe, id est, minùs quàm speramus. *discipularum.* in schola mimarum. Vituperat eos poëtas,

qui

qui pro discipulis habuerunt in scholis mimarum cœtum & histrionum. *I puer atque meo*. vult videri Horatius, αὐτοσχεδιάσαι, hoc est, ex tempore venisse sibi in mentem hos versus.

CRVQVIVS.

QVum videret Horatius Lucilij scripta præter meritum tanti à Romanis plerisque fieri, quanti alicuius alius nulla, suprà Ecloga quarta stomachosius in eum inuectus, durum, putà, nominans in suo carmine componendo, lutulentumque & garrulum, qua gratia ab eius fautoribus, nõ parua maleuolentiæ nota aspersus, hîc multis argumentis non dubitat iis respondere id à se iure factum esse. In primis de compositionis asperitate, statuit eos arbitros, nũ rectè senserit. Quãtum ad garrulitatem spectat, quæ hic præcipit ἐν παρόδῳ, ad breuiter vrbaneque dicendum ostendunt manifestò, eum futili dicacitate, dum risum captat, pœnè scurriliter auditoribus fuisse grauem: Græcitatis autem studium, quo concinnus habebatur, reprehendit in eo, ab vsu forensi, & decoro latini sermonis. Porrò in eo, quòd dixerat Lucilij versus lutulentos fluere, demonstrando, tam varius est, hîc amphibolia, illic Ironia, vt non immeritò de eo dici possit, si laxes, erepit, si stringas, euadit: namque aduersariis concedendo eum comem fuisse & vrbanum, hoc ita facit, dum de moribus eius æui dubitat & ingenio Lucilij, vt vel inuiti fateri cogantur eum in scribendo fuisse scabrosum & horridum: & quàm virorum doctorum plus turbę, ineptorumq. laudem, nec non applausum ambiuisse. *nempe incomposito*. Nempe, aduerbium est assentientis, vt scribunt Valla, Linacer, & alij grammatici, quo libenter vtitur Horatius ad interrogationem, vt Saty. 7. lib. 2. tibi quid sum ego? nempe, supp. conseruus es, vt ibi docebimus. Deinde epist. 16. l. 1. Respõdésne tuo, dic sodes, nomine? nempe. ad hunc modum respõdet hic Horatius interrogationi tacitæ: & more Comico sumit exordium ex abrupta confessione: atque hoc argumento necesse est eos versus ascititios esse, qui in aliquibus manuscriptis codicibus huic Eclogæ præpositi leguntur, vt omittã in eis nihil quàm simiũ quemdam apparere Horatianum, nam & dictio parùm conuenit, & argumentum Satyræ non in Lucilium sed eius fautores dirigitur: Ad hæc quis non aduertat combinationem eorum versuum cum versibus Horatianis planè esse adulterinam? quos

lubet hic adſcribere ex vnico tantũ Martinio cod. Lucili quàm ſis mẽdoſus teſte Catone defenſore tuo peruincã, qui malè factos emẽdare parat verſus, hoc leniùs; ille quo melior vir hic eſt, longè ac ſubtilior illo, qui multũ puer & loris, & funibus vdis exhortatus vt eſſet, opẽ qui ferre poëtis antiquis poſſet cõtra faſtidia noſtra Grãmaticorum equitũ doctiſſimus: vt redeã illuc nẽpe incõpoſito dixi pede currere verſus Lucili, &c. *quod ſale multo.* ſale multo defricare eſt acriùs mordaciùsq. aliquem notare: ſumta metaphora ab vſu ſalis teſte Plin. lib. 31. cap. 7. In omnibus enim cibis eſt condimenti vice, & auiditatẽ inuitat: ergo hercle, inquit, vita humanior ſine ſale nequit degere, adeoq. neceſſarium elementũ eſt, vt trãſierit intellectus ad voluptates animi quoque, nam ita ſales appellantur, omniſq. vitæ lepos, & ſumma hilaritas, laborumque requies non alio magis vocabulo conſtat. In hanc ſententiam ſuprà Ecloga 7. dixit perfundere aceto. *Charta laudatur eadem.* laudatur, εἰρωνικῶς accipiendum eſt, quemadmodum paullò poſt ait, *nil comis Tragici mutat,* &c. nihil enim quàm fautores Lucilij naſo ſuſpendit adunco, & in hac, & in 4. Ecloga ſuprà. *dederim quoque cet.* dare ſeu fateri debeo in Lucilio eſſe quæcunque in bono poëta deſiderantur. *nam ſic & Laberi m.* argumentum à pari. Hic Decius Laberius eques Romanus fuit, in fine ſuorum ludorum, in quibus certauerat cum Publio μιμολόγῳ, donatus à Cæſare Iulio annulo aureo & quingentis ſeſtertiis, Publio palmam ferente, vt referunt Suetonius & Macrobius. Is etiam Ciceroni aliquando dicenti, reciperem te, niſi anguſtè ſederemus, reſpondiſſe fertur, atqui ſolebas duabus ſellis ſedere: notans eius leuitatem in ciuili tumultu & inconſtantiam. *mimos.* μίμοι ſunt ſcænici verſus: ſed nonnumquàm & ipſi mimographi, & hiſtriones qui pronunciant, cenſentur hoc nomine, ἀπὸ τοῦ μιμέομαι. *diducere rictum riſu.* eſt reſtrictis labris nudatiſque dentibus vt rideant præſentes efficere, vt ait Apuleius, reſtrictis forte ſi labellis riſeris. Ducta metaphora eſt à canibus, qui irati ringunt, & rictum diſtendunt: huic contrarium eſt contrahere rictum, de mœſtis & meditabundis. *& eſt quædam tamen.* tmeſis ettamen, pro, attamen, per Enallagen coniunctionis. *virtus.* vis & facultas pulchri poëmatis. *eſt breuitate opus.* ex ἀντιτύπῳ ſubindicat Luciliũ fuiſſe garrulum & hiulcum, vt cuius ſententia & inæqualis, & nimietate verborum delaſſaret auditores: hæ namque breuitatis partes ſunt, vt æqualiter ſententia decurrat ad exitum, & tantum ſit verborum, vt ait Cicero 2. de oratore,

tore, quantum necesse est. *& sermone opus est.* varietas dictionis quæ est in affectibus mouendis pro ratione temporis, loci & personæ, satis arguit Lucilium nimisquam pro officio fuisse propensum in maledicentiam, vt qui neque rhetoris in appositè dicendo, affectibusque concitandis, neque vrbani parteis exsequatur in simulando, nulla vel argumenti vel stili cura. *interdum vrbani.* vrbanus pro vafro & callido, qui parcit viribus ingenij, & eas extenuat, hoc est, qui dulcis est & facetus, festiuiq. sermonis atq; in omni oratione simulator: qualem Socratem accepimus, quem εἴρωνα Græci nominauerunt, vt ait Cic. *ridiculum.* hoc est, sales non dentati, vt ait Seneca: Nam salsum, inquit Quintilianus de risu lib. 6. in consuetudine pro ridiculo tantum accipimus, natura non vtique: hoc est, quamquàm & ridicula oporteat esse salsa. hæc Quintil. cuius alia scripta huc pertinentia prolixitatis causa omisimus: ridiculum itaque hîc iocus est lepidus, qui serio est cõtrarius. *magnas plerumq. s. r.* Risus enim rerum maximarum momenta vertit, inquit Quintili. dum odium iramque frequẽtissimè frangat: documento sunt iuuenes Tarentini, qui multa de Pyrrho rege securius inter cœnam locuti, quum rationem facti reposcerentur, & neque negari res, neque defendi posset, risu sunt & opportuno ioco elapsi, namque vnus ex ijs, imo, inquit, nisi lagena defecisset, occidissemus te, eaq; vrbanitate tota est inuidia criminis dissoluta. *nil præter Caluum.* hoc est, qui nihil quàm in scænis decantabant carmina C. Licinij Calui, & C. Valerij Catulli: quorũ vitas legito apud L. Gregoriũ Gyraldũ lib. 10. Histor. poẽt. *at magnum f.* rem magnã & admiratione dignam. ἀνθρωπόφορα fautoris Lucilij per ἐξυπνισμὸν. Græca autem miscere latino sermoni numerat alibi Cic. inter vitia orationis, vt qui non nisi in argumentis minus seriis id facere voluerit: Quod ostẽdit Tusculana prima: imo quàm ferat ægrè Latinos viros Græcè disserere, cùm aliis multis in locis, tùm præcipuè id in confesso est ab initio lib. 1. de finib. bon. & malorum. *O seri studiorum.* exclamatio in reprehensionem tam insulsi iudicij. Seros studiorum Græci vna composita voce exprimunt, ὀψιμαθεῖς: ὀψιμαθεῖν enim est serò discere, hoc est, ὀψὲ τῆς ἡλικίας, ætate iam vergẽte: cui contrarium est, παιδομαθεῖν, à puero discere, & primis annis. *qui ne putetis.* Hac adiectione syllabica videtur gaudere Horat. nam præterea semel atque iterum ea vsus est: videtur autem mihi esse Atticismus quidam, pro οἴγε, qui vtique, qui certè: &c. Nam ea particula γὲ

familiaris est Demostheni in ea significatione, & optimis quibusque scriptoribus. Hanc lectionem, *qui ne putetis*, habent omnes scripti codices. *Rhodio quod Pitholeonti c.* Ex Pseudacrone hoc loco præter viginti Demetrios à Diogene Laërtio in vita Demetrij Phalerei enumeratos, Gyraldus lib. 5. Histor. Poët. adfingit vigesimum primum Latinũ, quum alij omnes Græci fuerint 14. philosophi, & sex poëtæ: Hunc autem simium scribit ab Horatio cognominatum, quòd aliena carmina vel cantitaret, vel æmularetur: insuper perhibetur, inquit, à Grammaticis fuisse ἐρωτοποιός, hoc est, qui amatorios versus faceret: An autem sint alij præter Pseudacronem quos perlustrarit Gyraldus, qui Demetrij cuiusdã Latini meminerint, me profectò latet: Ego hunc non ἐρωτοποιὸν, sed δραματοποιὸν video à Pseudacrone vocitatum: vel potiùs vt habent adnotationes Blandiniæ venerandæ antiquitatis, δραματοποιητήν: Quo argumento non omnino certè futili (vt mihi quidem videtur) facilè adducor, vt credam hũc non Latinum aliquem, sed eum esse Demetrium, quẽ Laërtius memoriæ prodidit Comœdiam scripsisse, eumq. Rhodium natione, quem, quòd odiosius vellicaret absentem, Horatius primũ simium, quòd ad imitationem Lucilij Græca Latinis immisceret, nominat, non etiam ab imperitia, quùm sit relatus à Laërtio in doctorum catalogum. Deinde Pitholeontem vocabulo mordaciùs effictò, ἀπὸ τοῦ πίθηκος καὶ λέων, hoc est, quòd in imitando scribendoq. minus obseruaret decorum, sed crudelius insultaret in alios: est enim πιθηλέων, simileo, vt apud Aelianũ πιθηκαλώπηξ, simiuulpa. Nisi quis malit Pitholeonta interpretari simium histrionicum. Nam λέων, οντος, etiam erat genus saltationis horridulum apud Pollucem & Athenæum. Postremò modestiùs eum compellat nomine proprio Demetrium, inquiens, aut crucier quòd vellicet absentem Demetrius: Cui, quòd Græcus inter Latinos Romæ versaretur, contigit, vt Græcis suis scriptis quibusdam Latinas voces insereret; quemadmodum Lucilius Latinas Satyras nonnumquàm iuberet Græcissare: Quem fortasse tutatur iccirco aduersus Horatium, vt sibi quoque patrocinium quærat. *at sermo lingua cõ.* Altera antipophora à compositione penitus insipida, quasi vtraque lingua non sit ex æquo per se concinna, lepida, faceta, iucunda, & elegans, sed ad maiorem gratiam, altera alterius indigeat. *cùm versus fac.* Anastrophe aduerbij interrogãdi, an, quod in ordine præponi debet hoc modo, an, quùm versus facias, &, quùm
dura

dura causa Petillij,&c.tu oblitus sis patrię patrisque,& magis intermiscere Græca Latinis, q̃ purè & clarè Latineq. eloqui? &c. Hæc autē cōfutatio est ab vsu forensi, auctoritate clarissimorum oratorum,& decoro sermonis patrij. Tons. codex hic habet,teipsum percontor,& an quum.sed omnes ad vnum codices scripti habent, patriæq. patrisq. Latini. verùm adnotationes Bland. codicis vetustissimi sunt hæ: quum exsudet,id est, cum sudore, & omni instātia Latinè recitet,Latinè proferat. Quæ veram & antiquam lectionem corruptam esse demonstrant quasi ad oculum,quemadmodum notauit quoque Lambinus ex scriptis legendum esse,latinè. *Canusini more bilingui.* Habet Pseudoporphyrio hoc loco hunc versum ex antiquo aliquo poëta in Canusinum (vt apparet) aliquem detortum,putà, ideo ergo Brunius brichace bilingui: qui versus ita vacillat,vt neque mens, neque pes suum officium faciat: atqui poterit hoc fortasse modo sanari. Brutius ergo ideo *στόμαπ βρύχασι* bilingui:Ita vt hæc eius sententia sit,Brutius,id est, Canusinus, nam Brutij populi supra Lucaniam incoluerunt teste Strabone lib. 6. Appulis proximi, vt videre est in tabulis Ptolomei. ergo ideo, id est, tum, vt habet Festus in dictione, igitur, *στόμαπ βρύχασι*, pro *ἐβρύχασι*,per aphæresin augmenti, hoc est,ore infremuit bilingui, hoc est, Græco & Latino, seu Osco,vt habet Festus in dictione bilingues. Si quis autem plura huiuscemodi carmina Græcolatina desideret, legat Nonium in dictione Compernes. *atqui ego.* argumentum poëticum elegans & facetum, quo quasi oraculo monitus suadet Romanis viris, vt, suo exemplo, ne aut Græcos versus insani faciant,aut Græca Latinis intertexant. *mare citra.* Anastrophe, pro,citra mare,nimirum Tyrrhenū, in Apulia, non in Sicilia, non Achaïa,&c. *Cum somnia vera.* sunt. de somnijs moderatis, veris, ferinis, Plato in principio lib. 9. de republica. Ouid. in Episto. Heroid. Tibull. lib. 3. Hippocrates. &c. *in siluam non lig. f.* hæc verba sunt Quirini seu Romuli ad Horatium. *Turgidus Alpinus.* Hic non minùs ab impurissimo Pseudacrone vanissimoque, quàm in Demetrio Latino fucus factus est viro doctissimo L. Gregorio Gyraldo,qui lib.4.Histor. Poët.inter poëtas recenset Cornelium Alpinum: & nescio cur eum potiùs ex Pseudacrone non appellarit Viuallium Gallum,nisi ob eam forsitan causam, quòd Pseudoporphyrio sua quadam latinitate dexteriùs viris doctis nouit imponere: Nam Pseudacron tam est in multiplici commento multus, confusus,

ineptus & planè barbarus, vt ei sæpè, vel iurato nemo facilè credat. Pseudoporphy. hoc modo paucis & apertè scribit. Cornelius Alpinus Memnona hexametris versibus nimirum descripsit. At Pseudacron suo more fatius & anceps quidam Polypus sic habet. Alpinus hic Memnonis bella descripsit, &c. vel. Viualium (in scriptis adnotationibus legitur Viualum) quemdam poëtam Gallum tangit, &c. Verùm vt Gyraldo, cum multis viris eruditissimis veniam demus, & ad institutum reuertamur, nostram hic opellam benignus lector boni consulet. In Commentatore pro Viualio, probabili coniectura (vt arbitror) legimus, riualem quemdam, &c. Deinde pro Cornelio Alpino (qui quòd riualis esset apud Augustum, satis inuidiosè sic agnominatus est ab Horatio) restituimus ex Seruio & Eusebij Chronicis, C. Cornelium Gallum Foroiuliensem, poëtam præclarum, & Virgilio amicissimum: Qui anno ab vrbe condita 721. primus Aegyptum nomine Cæsaris prouinciam tenuit interfecto Antonio, natus Foroiulij (qua gratia Alpinus est Horatio) anno ab vrbe cond. 681. annis 4. Virgilio, nouem verò senior Horatio, aut circiter: In primis Augusto carus, sed quùm veniret in suspitionem coniurationis in Cæsarem, aut occiius est, teste Seruio, aut propria manu se interfecit anno ætatis suæ 43. vt refert Eusebius. *iugulat dum* M. in hoc verbo iugulat, & epitheto turgidus apertè simultas elucescit inter Horatium & Gallum, nam eum fuisse melioris notæ poëtam in confesso est ex Sileno Virgilij, Qui canit errantem Permessi ad flumina Gallum Aonas in monteis vt duxerit vna sororum, vtque viro Phœbi chorus assurrexerit omnis, &c. Quinimo Gallo inscripta decima Ecloga non obscurè cõtestatur quanto honore Gallum sit dignatus Virgilius, vbi & amorum suorum cum Cytheride libros & Euphorionem latinè à se redditum donauit immortalitate sub eius persona inquiens, Ibo & Chalcidico quæ sunt mihi condita versu carmina pastoris Siculi modulabor auena, &c. Porro de amoribus suis cũ Cytheride, quæ eo deserto Antonium ad Alpeis vsque sequuta est, ita conqueritur: Tu procul à patria (nec sit mihi credere tantum) Alpinas, ah dura, niueis, & frigora Rheni me sine sola vides, ah te ne frigora lædant, ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas, &c. *Iugulat dum Memnona*, Iugulatum ab Achille commemorat, quod ideo tam mordaciter eloquitur, quia duriusculè fortassis in latinum sermonem transtulerat scripta Euphor-

phorionis de pugna Memnonis & Achillis depromto ex Homeri monumentis argumento. Ne quis autem me in hac interpretatione nugas agere dictitet, pro me huius οἰκονομία loci abundè satisfaciet, frustra namque & inscitè meminerit hic Horatius Alpini, si is nullam Græcis scriptis operam dederit quæ pro argumēto præsenti non sint obnoxia calumniæ: præterea quòd hic Alpinus sit Gallus poëta, id inficias ire nemo facilè poterit, qui subsequentem versum, putà, dum que defingit Rheni luteum caput, &c. cùm suprà dictis Virgilij conferat, nimirū Alpinas, ah dura, niues & frigora Rheni me sine sola vides, &c. Nam verisimile est omnino in suis quatuor amorum libris, vt habet in Gallo Virgiliano Seruius, cùm & Alpeis descripsisse, & Rheni caput luteum definxisse, non quòd luteum fontem habeat, sed quòd luteum faciat ipse describendo malè; sic & luteum de vili toreumate dixit Cic. in Verr. *hæc ego ludo.* huiusmodi poëmatia meditor & illudo chartis, quæ vulgata nolim decantari, vel in theatris exhibita imperitæ multitudinis applausum captare, vel Metij Tarpæ alteriúsve critici subire censuram: his verbis ex obliquo Gallum præcipuè rapit in inuidiam, perinde ac si is vel publicè exhiberi curasset à se versum Euphorionem, vel in æde Apollinis recitari. *in æde.* Apollinis & Musarum, quò poëtæ latini sua carmina ferebant recitabantque, quemadmodum Græci in Athenæo Mineruæ templo. *arguta meretrice p.* digressio ab instituta reprehensione Lucilianorum ad amicos suos & fautores, quibus ab indole, studio & diuitis naturæ facultatibus obiter collaudatis, venit ad suos ludos poëticos, quibus se, duce natura, non mediocriter delectari fatetur. *comis garrire.* comis, id est, suauis, habent tres codices Bland. cum Mart. sed Tonf. habet comeis, id est, Comicos. Catr. habet Comeis, ornatos vel curialeis. Interim mihi, comis, magis probatur, hoc modo, tu vnus viuorum comis, id est, facetus, elegās & vrbanus, ô Fundani, potes garrire libellos, &c. id est, Comœdiam argutā scribere; sic in vita Terētij, quicquid come loquēs, &c. Garrire autem est argutè & dicaciter effundere & eloqui, vt dicimus ludere poëma, χαρίειν ἄεθλα. *Pollio regum.* queādmodum Fundanio tribuit posse garrire, propter personas Comicas, in quibus inest actionis magna lenitas, ita dicit Pollionem canere facta regum pede ter percusso: alludens per Senarij trimetri trinam dimensionem ad personarum Tragicarum grauitatem, quæ magno sæpe fastu in scænis inter agēdum pedibus

bus tabulata pulſant. *forte epos acer.* In tribus codicibus Blandiniis & Buſl. hi verſus ad hunc modum leguntur, forte epos acer, vt nemo, Varius. ductu molle atque facetum Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ. quæ lectio, quum mihi magnopere probaretur, nolui committere in vtilitatem publicam tantum facinus, vt ea poſteritati non traderetur. Si quis autē ex me ſciſcitetur, quo id argumēto tantopere aſſeuerem, dicam planè quod ſentio: nimirum meo animo videri penitus abſurdum, vt acer Varius ducat forte epos, nā ducere mollioris eſt carminis & facilioris, quàm vt verſibus Epicis maieſtate & auctoritate refertis, conuenire poſſit; At id vt canatur, rectè requirere alacritatem, ingentemq́ue ſpiritum, atq. vim quandam animi præſentem propter grauitatem & pondus Epici carminis: Mollia verò faceta & mediocria duci poſſe, & facili moderamine decantari, ſine magno verborum rerumq́. ſtrepitu, vt quæ ferè vltrò ſequuntur; qualia ſunt, τὰ ἔπη τῶν βουκολικῶν καὶ γεωργικῶν Virgilij ad quæ non incertum eſt alluſiſſe Horatium. *forte epos.* carmen robuſtum Perſio, epos enim, vt ſcribit Diomedes, carmen eſt hexametron diuinarum rerum & heroïcarum humanarumq́. comprehenſio. ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐπῶν ποιήσει Ὅμηρον μάλιστα τετάυμακα, ἐπὶ δὲ διθυράμβῳ Μελανιππίδην, ἐπὶ δὲ τραγωδίᾳ Σοφοκλέα, hoc eſt, in Epico quidem carmine, Homerū maximè ſum admiratus, in dithyrābo, Melanippidē, ſed in Tragœdia Sophoclem: hinc dicti ſunt Epici poëtæ, Heroici, κατ᾽ ἐξοχὴν. *ductu molle atque f. v.* facetum, inquit Quintilianus, lib. 6. cap. 4. non tantū circa ridicula opinor conſiſtere, neque enim diceret Horatius facetum carminis genus natura conceſſum eſſe Virgilio, decoris hanc magis & exultæ cuiuſdam elegantiæ appellationem puto: Ideoq́ue in epiſtolis Cicero hęc Bruti verba refert. ne vlli ſunt pedes faceti, ac deliciis ingredientes mollius: quod conuenit cum illo Horatiano, Molle atque facetum Virgilio. hæc Quintil. *hoc erat, experto.* regreſſio ad id quod propoſuerat, vtpote ad diluendam inuidiam aduerſariorum, ſimul & ex ἀκολούθου declarat ſe gaudere molli & faceto carmine: quod Varroni Atacino & quibuſdā aliis (quorum nomina conſultò ſubticet) natura negatū dicit. Varro Atacinus cognominatus eſt à vico vel fluuio Galliæ Narbonenſis. Euſebius in Chronicis, P. Terentius Varro in vico Atace, inquit, in Prouincia Narbonenſi naſcitur Olympiade 175. qui poſtea trigeſimum quintum annū agens Græcas litteras ſummo ſtudio didicit. Vide

Vide Quintil. lib. 10. *inuentore minor.* Hæc ironicôs intelligēda nemo inficiabitur, si cognouerit hic antithesin esse tacitam, se, putà, molli carmine delectari, Lucilium verò duriùs scribere quod sub reprehensionem cadit: quo ergo pacto verè quis asserat Horatium esse Lucilio inferiorem? Si verò quis τὸ, minor, existimet ad ætatem, non etiam ad carmen esse referendū, vt ita res sese habeat (natus est enim Lucilius Olympiade 158. Horatius autem Olympiade 179.) tamen non crediderim de annis esse contentionem, sed scribendi carminis ratione; quo nomine & quæ sequuntur risui subseruiunt: an non est id Lucilio coronam detrahere, cum incompositum, garrulum & lutulentum notare? *at dixi fluere l.* Satyra 4. *quum flueret lutul.* lutulentus autem propriè est luto & cœno plenus, πηλώδης, τεναγώδης. at hic pro vitioso ponitur metaphoricôs: fluere lutulentum Lucilium, allegoricôs est eum scatere vitiis & inepta garrulitate *sæpe ferentem plura q. t. r.* notabilis ἀμφιβολία in his duobus verbalibus tollenda, relinquendis, quæ vel in bonam partem vel malam accipi possunt: nam si spectes eum fluere lutulentum, id est, vitijs redundantem, sensus erit, plura in eo tollenda esse, hoc est, excipienda, rescindenda, damnandaque relinquendis, hoc est, quàm quæ relinquantur & probentur, in qua sententia videtur esse Quintilianus: sin autem examines quæ continuò subsequūtur, videberis aduersari debere priori sententiæ, ita vt tollenda probentur, & damnentur relinquenda, hoc est, plura sint imitatione digna: in qua opinione sunt alij propter dictionum verbalium proprietatem & vsum; sed ea ratio infirmior est: Malim sic à minore colligere, si quid in magno reprehendas Homero, cur mihi non licebit in aliquibus docere incompositum fuisse Lucilium? *doctus.* εἰρωνικῶς. *comis.* vrbanus, facetus: sed quæ vrbanitas quæso in garrulitate, & nimis mordaci dicacitate, cuius vbique insimulat Lucilium? *num rerum dura.* plerumque enim ornari res ipsa negat contenta doceri iuxta Manilium. *ac si quis pedibus quid claudere.* hanc lectionem habent omnes scripti codices quos sequutus sum, vt hæc sit sententia, perinde ac si satis hoc sit ad commendationem nominis, si quis amet scripsisse ducētos ante cibum vers. &c. hoc vno sit contentus, vt aliquid versibus Heroïcis possit describere. Lambinus legendum censet hoc modo, *at sit quis pedibus quid c. s.* sed nescio an id asserat ex scriptis codicibus. Duo codices Bland. Carr. Busl. habent, *ac si quis pedibus qui c. s.* &c. Claudere verbum pertinet ad rationem & numerum carminis

minis hexametri, quod fenis pedibus clauditur, finitur & conftat. *fcripfiffe*. Enallage temporis plufquàm perf. pro præfenti fcribere. *ducentos*. multos, finitum pro infinito. *Etrufci quale fuit C.* hæc tacita quædam nota eft Caffij Seueri Parmenfis, ab ingenio nimis quàm fatis luxuriante, fed ea non multùm abeft à laude, erat enim Caffius poëta non ignobilis, quod fubindicat hoc ad Tibullum lib. 2. Scribere quod Caffi Parmenfis opufcula vincat. *capfis quem fama eft*. de genere mortis ipfius Caffij diffentit ab Horatio Valerius Maximus lib. 1. cap. 7. de fomniis. Præterea Orofius lib. 6. cap. 19. Et Caffius Parmenfis, inquit, vltima violatæ partis Cæfaris victima, &c. fuerat enim fequutus parteis Caffij & Bruti contra Antonium & Cæfarem, vt videre eft apud Appianum Alexand. bellorũ Ciuil. lib. 5. *ambuftum propriis*. occafionem fumfiffe videtur quòd tot fcripferit libros, vt facilè nulla alia materia adhibita ex iis rogus conftrui potuerit, inquit Woulardus. *fuerit Lucilius in*. Conceffio ad euincendam vel inuitis aduerfariis afperam Lucilij garrulitatem. *fuerit limatior idem quàm tu*. ordo verborum talis eft, fuerit idem Lucilius auctor carminis Satyrici intacti Græcis, limatior quàm rudis, &c. Ita vt τὸ, quàm, medium locum teneat inter comparatiuum & pofitiuum eiufdem cafus, non fatis vfitata (fateor) ftructura, vfitatiùs namque dixiffet Limatior quàm rudior: verùm vt auctores extra inuidiam collocati, confultò fæpe negligunt fuperftitiofos grammaticos, ita nihil opus eft ornatioris dictionis gratia, obfcuriùs & perturbatiùs interpretari fententiam, quàm clarius & commodiùs: Quin ad hanc quoque loquendi formam Columella lib. vlt. fic fcribit: iccirco reddit timidiorem, quàm virilem pluribus. *Græcis intacti carminis*. carminis, putà, Satyrici, quod genus poëmatis Græci nõ tractarũt, nã Satyra, inquit Quintilia. lib. 10. tota noftra eft. *poëtarum feni. turba*. contemtim feniores Latinos poëtas turbam nominat, propter carminis ruditatem. *dilatus in æuum*. vnus codex Bland: habet, dilatus; tres reliqui cum Mart. delapfus: Bufl. Nan. Carr. & Tonf. Delatus. *fæpe caput fcab*. caput fcabere, vngueis arrodere, geftus hominis funt cogitabundi, & de mutando, cuius pœniteat, agitantis intra fe. Quintil. lib. 11. In hac cunctatione, inquit, funt quædam non indecentes (vt appellant Scænici) moræ, caput mulcere, manũ intueri, infringere articulos, &c. *fæpe ftilum ver*. præceptum de cura iudicioq. in fcriptis priùs adhibendo quàm euulgentur. Stilũ autem vertere eft mutare quod fcripferis: fumpta metaphora

phora à ſtilo graphiario maiorum, qui in tabulis ceratis, quod acutiore ſtili parte inaraſſent, inuerſa ſtili latiore, æquor cereum, litteris obliteratis iterum complanabant. Hinc eſt illud Cic. Verr. 3. timuit aliquando & commotus eſt, vertit ſtilū in tabulis ſuis, quo facto cauſam omnem euertit ſuam. *vilibus in ludis.* Commentator hæc verba refert ad ludos litterarios; quod ſanè vt non penitus improbē, ita malim pertinere ad ludos Scænicos, quos vileis appellat à vili & cōtemta plebecula. *non ego.* ſuppl. volo ſeruire Scænæ, ſeu mea carmina in Scænam produci. vult itaque Horatius vnūquemque ſuum noſſe ingenium, acremque ſe & bonorum & vitiorum ſuorum iudicem præbere, ne Scænicis plus tribuant prudentiæ iudicijque quàm ſibimetipſis. *equitem.* vel Mæcenatem, vel optimum & doctiſſimum quemque. *exploſa Arb.* præter corruptores Horatij opinor eſſe neminem, qui Arbuſculam ſcribat mimam fuiſſe aliam à meretrice, cuius & Seruius meminit in Gallo, & alij: cur autem id cenſeā, mihi auctor eſt ipſe Horatius ſuprà Ecloga 2. in Origine meretrice, quā mimam quoque nominat, inquiens, Vt quondam Marſæus amator Originis ille qui patrium mimæ donat fundumq. laremque. *Pantilius.* è Græco effictum vocabulum, ſignificat omninò vilem aliquem poëtam, παντηλήτος, omnino mutilus, & vilis: eumdem quoque cimicem cognominat, ab oris fortaſſe fœtida maledicentia, aut pedore corporis, inſtar cimicis putidiſſimi. *Fannius.* Non eſt hic C. Fannius à quo lex Fannia lata eſt, qui fuit ante tertium bellum Punicum, gener Lęlij; verū eum fuiſſe autumo, quem Appianus lib. 5. bellorum Ciuil. ſcripto tradidit Sexto Pompeio fuiſſe cariſſimum, quemque Velleius Paterculus ſcribit bellis omnibus ſopitis, odiſſe ſtatū Reipub. feliciſſimum, inquiens, erant tamē qui hunc feliciſſimum ſtatum odiſſent: Quippe L. Muræna & Fannius Cepio, diuerſis moribus, nam Muræna ſine hoc facinore potuit videri bonus: Cepio & hoc antè erat peſſimus, quum iniſſent occidendi Cæſaris conſilia, oppreſſi auctoritate publica, quod vi facere voluerant, iure paſſi ſunt: Ei iam mortuo ſepeliendoque fortaſſis honoris ergo, & familiæ eius conſolandæ, à Senatu delatæ capſę ſunt & imagines, tamquam bono poëtæ, vt habet Horatius Ecloga 4. ſuprà. *Plotius.* Tucca vnà cum Varo Aeneidos emendator. *Mæcenas.* C. Mæcenas Cilnius, vt adnotauit Onufrius Panuinus. *Valgius.* Titus Valgius, à Tibullo laudatus. Seruius refert hæc Valgij carmina, Sed nos ante caſam tepidi

mulgaria lactis, & finum vini cessamus fundere Baccho. *Octauius opt.* P. Victor variarum lect. lib. 14. cap. 7. hunc vult eum esse qui in Epigrammate quodã celebratur Romanæ scriptor historiæ: Ego certè propter epitheton optimus, potius iudicarim hic signari Octauium Augustum, qui mansuetudine & morũ facilitate mirabiliter ab omnibus cõmendatur, & Poëta fuit non incelebris. *simul his.* hellenismus, *ἅμα τούτοις*: sic *ἅμα ἐμοί*, mecum. *complureis alios.* per enumerationem colligit amicos suos viros bonos & doctos, quibus si placere se intelligat, pro nihilo habet reliquam turbam imperitorum hominum, Qualeis fingit Demetrium, & Tigellium, quibus mandat & precatur *οἰμώζειν*, hoc est, plorare, lugere inter cathedras, in conuersatione, consessu & familiaritate mimarum & histrionum, quos edoceant gesticulari, & recitare sua carmina in vilibus ludis. *I puer.* abrupta apostrophe cũ indignatione. *citus.* *ἀντιμερεία* nominis pro aduerbio. Virg. nec gregibus nocturnus obambulat, id est, noctu.

FINIS.

Q. HORATII FLACCI SATYRARVM LIBER SECVNDVS.

SATYRA PRIMA.

SVNT *quibus in Satyra videar nimis acer: & vltra*
Legem tendere opus: sine neruis altera, quidquid
Composui, pars esse putat: simileísque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam, præscribe. Quiescas. Ne *faciam, inquis,*
Omnino versus? Aio. Peream male, si non
Optimum erat. verùm nequeo dormire. Ter vncti
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto:
Irriguúmque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Cæsaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt. neque enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereunteis cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi.
Attamen & iustum poteras, & scribere fortem,
Scipiadam vt sapiens Lucilius. Haud mihi deero,
Cùm res ipsa feret. nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem:
Cui, male si palpere, recalcitrat vndique tutus.
Quantò rectius hoc, quàm tristi lædere versu
Pantolabum scurram, Nomentanúmque nepotem:

Cùm sibi quisque timet, quamquam est intactus, & odit?
Quid faciam? saltat Milonius, vt semel icto
Accessit feruor capiti, numerúsque lucernis.
Castor gaudet equis: ouo prognatus eodem,
Pugnis. quot capitum viuunt, totidem studiorum
Millia. me pedibus delectat claudere verba
Lucili ritu, nostrûm melioris vtroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus, olim
Credebat libris: neque, si male gesserat vsquam
Decurrens aliò, neque si bene. quo fit, vt omnis
Votiua pateat veluti descripta tabella,
Vita senis. sequor hunc, Lucanus, an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub vtrunque colonus,
Missus ad hoc, pulsis (vetus est vt fama) Sabellis:
Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis:
Siue quòd Appula gens, seu quòd Lucania bellum
Incuteret violenta. sed hic stilus haud petet vltrò
Quemquam animantem: & me, veluti custodiet ensis
Vagina tectus: quem cur destringere coner
Tutus ab infestis latronibus? ô pater, & rex
Iupiter, vt pereat positum rubigine telum:
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis. at ille,
Qui me commorit, (melius non tangere, clamo)
Flebit: & insignis tota cantabitur vrbe.
Seruius iratus leges minitatur, & vrnam:
Canidia Albuci, quibus est inimica, venenum:
Grande malum Turius, siquis se iudice certet.
Vt, quo quisque valet, suspectos terreat: vtq́ue
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. vnde, nisi intus
Monstratum? Sceuæ viuacem crede nepoti
Matrem: nil faciet sceleris pia dextera. mirum:
Vt neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos.
Sed

Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: ſeu me tranquilla ſenectus
Exſpectat, ſeu mors atris circumuolat alis:
Diues, inops, Romæ, ſeu fors ita iuſſerit, exſul,
Quiſquis erit vitæ, ſcribam, color. ô puer, vt ſis
Vitalis metuo, & maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat. quid cùm eſt Lucilius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem, nitidus qua quiſque per ora
Cederet, introrſum turpis? num Lælius, aut, qui
Duxit ab oppreſſa meritum Karthagine nomen,
Ingenio offenſi? aut læſo doluere Metello?
Famoſíſque Lupo cooperto verſibus? atqui
Primores populi arripuit, populúmque tributim,
Scilicet vni æquus virtuti, atque eius amicis.
Quin, vbi ſe à vulgo, & ſcena, in ſecreta remorant
Virtus Scipiadæ, & mitis ſapientia Læli:
Nugari cum illo, & diſcincti ludere, donec
Decoqueretur olus, ſoliti. quicquid ſum ego, quamuis
Infra Lucili cenſum, ingeniúmque, tamen me
Cum magnis vixiſſe inuita fatebitur vſque
Inuidia: & fragili quærens illidere dentem,
Offendet ſolido. niſi quid tu, docte Trebati,
Diſſentis. equidem nihil hîc diffindere poſſum.
Sed tamen vt monitus caueas, ne fortè negoti
Incutiat tibi quid ſanctarum inſcitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, ius eſt,
Iudiciúmque. eſto, ſi quis mala: ſed bona ſi quis
Iudice condiderit laudatus Cæſare. ſi quis
Opprobrijs dignum latrauerit, integer ipſe?
Soluentur riſu tabulæ: tu miſſus abibis.

COMMENTATOR.

AD Aulum Trebatium ſcribit iuriſperitum, quem conſulit quidnam faciat, quoniam quibuſdam nimis acriter videbatur in mores Romanorum inſurgere, aliis autem nimis erat remiſſus & lenis. Hic autem Trebatius eques Romanus iuriſperitus fuit, qui & aliquot libros de iure ciuili, & de religionibus nouem compoſuit. Quoniam autem hic quid Ecloga ſit quæri ſolet, ſciendum eſt quòd Ecloga hæc nomina ſub ſe continet: ſi ad Iouem, proſodia dicuntur; ſi ad Apollinem, Dianam aut Latonã, Peanes; ſi ad Liberũ aut Semelen, dithyrãbi; ſi ad cæteros deos, hymni: ſi ad homines laudãdos, vituperãdos, reprehendẽdos, lugẽdos, odæ ſunt & Eclogę, ſunt enim breuia poëmatia. *nimis acer.* maledicus, mordax vltra modum &, pluſquã oportet, aiunt me lacerare, & inuehi in mores aliorum. *vltra legem.* Satyræ; lex autem Satyra, ea tantummodo reprehendit quæ digna ſunt reprehenſione. Et mirè legem dicit, quia ad iuriſperitum ſcribebat. *tendere opus.* ſæuire maledicendo. *ſine neruis.* aiunt eſſe nimis lenem, & parcere indignis: vel dicunt verſus meos nullius eſſe momenti, & carere viribus ingenij. *deduci.* ſcribi, componi. *præſcribe.* ſtatue tanquam ex lege quid debeam facere: iucundè ad iuriſperitum, cuius erat dubia interpretari & exponere; vnde ſunt in iure ciuili reſponſa prudentum. *quieſcas.* reſpondet Trebatius. *ne facias.* Horatius. *aio.* Trebatius. *peream malè.* Horat. *ter vncti t. T.* hoc eſt, qui facilè dormire nequeunt, per Tiberim tranſnatent, & fatigati multis ſe potionibus impleant, quò ſomnus facilis accedat, hoc enim melius eſt, quàm aliquem ſuo periculo laceſſere: ſeſe etiam ſub noctem exercere in cõſuetudine fuiſſe veteribus etiam alio loco ſignificat, dicens: te per gramina Martij campi, te per aquas, dure, volubileis. *alto.* multo. *irriguum m. c.* plenum, madidum, perfuſum. *ſub noctem.* paulò ante noctem, veſpera ſcilicet aduenrante. *habento.* habeant. vide, vt directis iuriſconſultorum verbis vtitur ad Trebatium iuriſconſultum. *aude.* propter difficultatem & grauitatem carminis Heroïci, inquit, aude. *cupidum pater.* eleganter his paucis verſibus oſtendit ſe præſtare poſſe quod negauit. *deficiunt.* deſtituunt. *fracta cuſpide.* qua vulneratus erat hoſtis. vt Virg. Et venit aduerſi in tergum Sulmonis, ibique frangitur. Ex hiſtoria de Mario hoc ſumtum eſt, nam Marius aduerſus Santonas

talia

talia tela commentus est, vt fracta mitterentur, ne remitti abs hostibus possent. *attamen & i. p. c.* si non potes gesta Cæsaris scribere, at potes iustitiam & fortitudinem, vt Lucilius Scipioni fecit, qui vitam eius priuatam descripsit, Ennius verò, bella. *Scipiadam.* Dicit non Scipionem, quod notandum est: hic autem Annibalem, ex Italia reuocatum vicit, vnde Africanus dictus est. *cum res ipsa f.* quum fuerit oportunum tempus: sibi autē deest, qui non facit quo sibi opus est, & quod oportet. *nisi dextro t.* ordo est. verba Flacci non ibunt per attentam aurem Cæsaris, nisi dextro tempore, hoc est, non audiētur à Cæsare, nisi oportuno tempore. *cui si palpere.* metaphoricôs, cui si aduleris & assenteris, ostenditur: Palpari propriè est manibus mulcere: palpêre dixit à verbo deponenti palpor palparis; dicitur & actiuè palpo, as, palpo, vel palpor, id est, blandior, assentor. *recalcitrat.* translatio ab equis. sensus est, si quis ficta adulatione aggrediatur Cæsarem, repugnat, contemnit & respuit, nec se decipi patitur. *Vndique tutus.* in omnibus suis rebus inaccessibilis; vt Virg. Tuta iacu nigro: & est sensus, sapientia vndique munitur, & omnium rerum cognitione. *quanto rectiùs hoc.* nimirum vt Cæsarem laudes, quàm Satyrico carmine scurram describas. *tristi.* mordaci & Satyrico. *cum sibi quisque.* hoc est, qui eodem vitio laborant, etiam te tacentem metuunt & oderunt. *quamquam est intactus.* exemplo nos terreri significat, etiam si non lædamur, nam quod in alios fieri videmus, id etiam in nos futurum timemus. *intactus.* nec dum notatus & carmine laceratus. *quid faciā.* quid nunc vis me facere? nam à scribēdo non magis abstinere possum, quàm Milonius ebrius à saltando. *saltat Milonius.* scurra erat illorum temporum, qui quum semel esset ebrius, statim saltare incipiebat. *icto cap.* vinolentia capite perturbato. *feruor.* vini. *numerúsq. l.* ad opinionem ebrij accrescit numerus lucernarum, ita vt non vnam lucernam aut lunam, sed plureis arbitretur aspicere se: Sic Lucretius: bina lucernarum flagrantia lumina flammis, & duplices hominum facies, & corpora bina. Iuuenal. & geminis exsurgit mensa lucernis. *Castor gaud.* Duo fratres ex eodem ouo nati sectantur diuersa studia. *equis.* equestri certamine. *pugnu.* cestibus, pugillatu. & est zeugma. *quot capitum.* Terentianum illud: quot homines, tot sententiæ. suus cuique mos est. singuli homines singula studia captant. *nostrum melioris v.* hoc est, qui melior fuit & te & me ô Trebati, censu & natalibus, fuit enim vir bonus & valde nobilis, vtpote Magni Pompeij auus. *Lucilij ritu.* more

Satyrico. *Ille velut fidis*. hoc Lucilius ex Anacreonte traxit & Alcæo Sapphoque Græcis lyricis, quos ait Aristoxenes libris propriis amicorum loco vsos fuisse. *fidis*. non prodituris. *sodalibus*. amicis. *decurres alio*. ad aliud vitæ genus, quàm ad libros suos. *quo fit*. vnde fit. *vt omnis*. ordo est, omnis vita senis. *votiua*. votiua tabula, est, quæ ex voto posita est in templo aut aliquo loco publico, in qua descripta, hoc est, depicta est fortuna alicuius: Ita solent naufragi, suum naufragium in tabella depictum, circumferre, & in templis alicui Deo consecratũ suspẽdere: ad hunc modũ Lucilij senis vita tã clara est in suis libris, quasi esset depicta in aliqua tabula. *Lucanus an Appulus*. id est, ego dubius sum & incertus: nam Venusini Lucanis sunt affines & Appulis. *nam Venusinus*. quoniam oppidum Venusinum in confinio Lucaniæ & Apulię positum, habitatur à Romanis colonis, eò missis ob hanc rem, vt siue Apuli, siue Lucani bellum Romanis mouerent, per Venusinos prohiberẽtur. Venusium autem oppidum est vbi natus est Horatius. *finem sub*. prope, iuxtà. *missus ad hoc*. eò missus erat Romanus colonus, eo tempore quo à Romanis Sabini victi sunt. *quo ne per vacuum*. vt ne per vacuũ locũ Sabellis expulsis, iter Lucanis ad Romanos esset peruium. *Vacuũ*. cultoribus, siue incolis, id est, nullis obstãtibus. *incuteret bellum*. moueret. *violenta*. Bellicosa. *sed hic stilus*. ego neminẽ lacessam vltrò, sed vtar lingua mea tanquã gladio, magis ad tutandũ me, quàm alium irritandum. *quemquam animant*. Viuum hominẽ & animã habentẽ. *quem cur distrin*. cur gladiũ velim distringuere, si nemo maledicus me persequatur? *latronibus*. maledicis. *ô pater*. optãtis est. vt, ô, falsa potius formidine ludar. *vt pereat*. vtinã pereat, vtinã omnes sint insontes, vt nulla sit causa, cur vtar hoc scribẽdi stilo. *qui me commorit*. cõmouerit, lacessiuerit, prouocauerit. *melius non tang*. parẽthesis, qua consulit maledicis, ne de ipso malè loquantur. *flebit*. dolebit, Græcismus. *οἰμώζει*. *insignis*. notatus. *cantabitur*. diuulgabitur meis carminibus. *Ceruius irat*. Ceruius Ascanij libertus, calumniator accusauit Cn. Caluinũ lege de sicariis. *vrnam*. reorũ, id est, damnationem, quia pro sorte quæ acciderat, damnabatur vel absoluebatur reus. vel *vrnam*. ad reiectionem iudicum, quia vt iudices sorte eligebantur. ita & sorte rejiciebantur. *Canidia Albuti*. supp. filia. vt Virg. Deiphobe Glauci. Canidia autem posita est pro Gratidia. *grande malum Turius*. supp. minatur. C. Martium Turium significat iudicem corruptissimum, qui accepta pecunia pro reis pronunciare sit solitus, qui fidem suam corruperant: hic etiam quo tempore Verres reus erat, di-

uersi coloris tabulas fertur dedisse cera notatas, vt sciret qui pro sua voluntate iudicasset, nam sua nomina centumuiri non adiiciunt. *vt quo quisq.* quomodo vnusquisq. terreat, & vlciscatur se de inimicis suis, & quo pacto hoc sit omnibus à natura datum, audi & cognosce mecum, & intellige. *nisi intus m.* à natura insitum. *Scæuæ viuacem.* εἰρωνικῶς hoc totum dictum est, crede huic longæuæ matris suæ vitam, eius pia dextera (ironicôs) nihil faciet sceleris, hoc est, vt eam perimat, nullo gladio, sed veneno vtetur. Scæua luxuriosus quidam fuit, qui matrē dato veneno necauit, propterea quòd ei nimis diu viueret; ætas enim parentum longæua luxuriosis & perditis semper est molesta: sic Cic. pro Scauro. Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam oblisit. *vitiato.* corrupto, hoc est, noxia potione. *ne longum.* ne multa dicam. *quisquis erit v.* hoc est, quicumque me vitæ exitus manet, quicumque status aut modus vitæ meæ fuerit, non desinam aliquid scribere. *fors.* fortuna. *color.* qualitas, status, conditio, modus. O *puer, vt sis v.* verba Trebatij ad Horatium, ô Horati, ne non sis vitalis, metuo, id est, ne cito pereas, nam potest te quiuis ex potentioribus, à te lacessitus, occidere. *ne quis amicus.* pro inimicus per antiphrasim. *frigore te f.* morte te afficiat, quæ frigida est, vt Virg. frigida mors. *quid quum Lucilius.* rogat Horatius, quid passus est Lucilius, quum in multos dixisset principes ciuitatis? *morem.* Satyricum. *detrahere & pell.* detrahere pellem, est reuelare vitam, detracto vitij velamento, nempe, hypocrisi, quæ honestatis & probitatis opinionem in animis multorum generare solet. *nitidus.* bonus & honestus ciuis. *cederet.* incederet & lateret. *introrsum t.* malæ mentis. *num Lælius.* Lælius hic socer Scipionis fuit. *& qui duxit.* Scipionem Africanum putat qui Africam subegit, vnde Africanus; Numantiamque funditus deleuit, vnde Numantinus dictus est. *ingenio.* carmini irati, tanquàm læsi à Lucilio, fuere. *Metello.* Macedonici filio. Q. Cecilius Metellus consularis, filios consulareis vidit, & ab illis elatus est: hic potens fuit tēpore Scipionis Africani, & quùm in concione quædam contra se decreta declamaret, Scipio ait, hi sunt quos Annibali eripui. patere ergo, inquit, nos liberos esse. ob hęc & alia Lucilius, in gratiam Scipionis, eum carpsit, quamuis amicum. *famosisq. Lupo.* criminosis, maledicis. P. Rutilius Lupus consul fuit cum L. Iulio Cæsare, anno ab vrbe condita 664. *cooperto v.* compresso & increpato. *arripuit.* culpauit, lacerauit, secuit, persequutus est. *tributim.* per tribus. *æquus.* amicus, vnicam diligens virtutem. *amicu.* virtutis. ostendit nulla

maleuolentia Lucilium persequutum esse multos, sed amore virtutis. *quin.* supp. etiam, id est, insuper. *à vulgo & s.* à publico conspectu. *secreta.* loca, intra suos parietes. *remorant.* remouerant, per syncopen: sic Terent. commorat ibi omneis nos. *virtus Scipia.* periphrasis, id est, Scipio & Lælius. *Læli.* per apocopen, pro Lælij. *nugari cum i.* Iocari solebant cum ipso Lucilio. *& discincti ludere.* non vestem, sed expediti maioribus negociis & depositis seriis. Scipio Africanus & Lælius feruntur tam fuisse familiares & amici Lucilio, vt quodam tempore Lælio circum lectos triclinij fugienti Lucilius superueniens, cum obtorta mappa quasi feriturus sequeretur. *decoqueretur holus.* donec cœna pararetur: ostendit per herbas eos fuisse sobrios. *infra Lucili c.* hoc est, etsi non sum eorum natalium, quorum Lucilius fuit: constat enim Lucilium maiorem auunculum Pompei fuisse, etenim auia Pompeij soror Lucilij fuerat. *cum magnis.* Augusto, Pollione, Mæcenate, & aliis. *inuita.* nolens. *fragili quærens.* id est, volens inuidia me fragilem lædere, impinget in solidum, & inueniet me talem, qui possim resistere mordacibus & maledicis. Illidere dentem, dixit metaphoricôs. *nisi quid tu d.* AT. nisi tu fortasse refutas quæ dixi. *nihil hinc diffindere.* ait Trebatius. infirmare, mutare, differre: vtitur Trebatius iuris antiqui verbo: Prætor enim solebat dicere, hic dies diffissus esto. *sed tamen vt m. c.* suppl. fac, id est, consentio tibi, te solidum & fortem esse, sed tamen fac vt caueas admonitus, ne ignorantia legis venias in discrimen & periculum. *sanctarum.* aut participium est à sancio, id est, firmatarum: aut nomen, & significat inuiolatarum: aut sanctarum, id est, sacrarum, vt fœdus sanctum dicitur & sacrum. *inscitia l.* ignorantia legum; quibus cautum erat, ne quis in quemquam maledicum carmen scriberet: eleganter iurisperitus de legibus loquitur. *si mala con.* maledica & contumeliosa. *ius est.* lex 12. tabularũ. *iudiciumq.* actio ex lege. *esto.* Horatius loquitur. *si quis mala.* inepta, ridicula: amphibolia est in dictione, mala, nam semel significat, famosa, & semel, inepta. *latrauerit.* allatrauerit, lacerauerit, persequutus fuerit. *soluentur risu t.* vel subsellia, vel leges 12. tabul. vel iudices non erunt in eum seueri. *tu missus abibis.* dimissus absolueris, impunitus & securus dimitteris, nihil periculi patieris. hæc verba sunt Trebatij, soluentur risu t. t. m. a. hoc est, ridebunt leges, & veniam merebitur à iudicibus, si aliquem, ipse extra noxam positus, iure lacerauerit.

CRVQVIVS.

INiquè ferens Horatius suos versus ab aduersariis in calumniam rapi, scribit ad Trebatium iurisconsultum, tamquàm de iure calumniæ eum consultaturus, quid sibi faciendum suadeat: Cui Trebatius quùm persuadere nequiret vt ocium ageret, scribendique finem faceret, propterea quòd hoc ei à natura comparatum esset vt versus scriberet, amicè monere videtur, vt Cæsaris vitam, mores & res egregiè gestas ab obliuione hominum & silentio potiùs vindicaret, quàm vt vilem aliquem scurram suis coloribus depingeret: nimirùm quòd hoc carminis genus omnibus ex æquo, mali metu, esset odiosum: verùm quando nec hoc impetrare ab eo potest, propterea quòd Lucilij numeris & carpendi ritu gauderet, tandem hoc agit Trebatius, vt id saltem caueat, ne iuris ignoratione incurrat maledicendo in legem & actionem de famosis libellis. *Sunt quibus. εἰσὶν οἷς*, Hellenismus per eclipsin. exorditur ab inæqualitate censuræ popularis de iis suis scriptis diiudicandis, quibus mores insectatur & Romanorum vitia, quæ alijs quidem acriora nimisq. mordacia, alijs verò remissiora, & minus habere acrimoniæ videbantur. Hic autem versus, Sunt quibus in Satyra v. n. a. &c. (vt aliàs diximus) in causa est, cur hi seriò sint inscripti libri Satyrarum; verùm quàm id factum non sit ex sententia Horatij, facilè is deprehendet, cui cum viris aliquot doctissimis persuasum fuerit, nulla vmquam Horatij ab initio Satyrarum numerosa volumina extitisse, sed succincta quædam, lepidaque singillatim ad amicos missa poëmatia, quæ viri postea leporis Horatiani amantes selecta digestaque, Eclogas inscripserunt. Quod etiamnum ex Satyra vlt. lib. 1. non obscurè licet coniijcere, Horatium, putà, non populo, sed amicis scripsisse, vbi ait, hæc ego ludo, quæ nec in æde sonent certantia iudice Tarpa, nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris. Deinde Satyr. 4. nulla taberna meos habeat, neque pila libellos queis manus insudet vulgi, Hermogenisque Tigelli, non recito cuiquàm nisi amicis. &c. *vltra legem.* nō Satyræ vel Satyriam, vt habet Pseudacro & alij, quæ lex est multis alijs cōferta legibus, teste Festo Pōpeio, sed vltra legē, hoc est, vltra modum, & vsitatam in notandis vitiis consuetudinem; perinde acsi sine personæ delectu, ferociùs quosuis laceraret. *tendere*

oper.

opus. intendere, exacerbare, moliri criminationem mordaciorem. *sine neruis*, ἄνευρον, ἐκνενευρισμένον. Metaphoricôs, nam vt in corporibus ossa neruis compacta librataq. firmantur validiusque subsistunt, ita oratio neruosa est, quæ suis rebus & sententiis apposite connexa, verborum eleganti maiestate & pondere suffulcitur, elucidaque sua claritate discutit lectionis omne tœdium. *præscribe.* responde: ex more prudentum, quorum responsa pro legibus habita sunt. *ne faciam in.* lepida responsi interpretatio, nam pro auctoritate iurisconsulti Trebatij inducit Horatius eum vno verbo responsa dare, nimirùm, quiescas, aio. Quæ res videtur arguere Trebatium satis elati animi, eumque callidè Horatius naso adunco suspendere, fortasse propterea quòd ex iis esset, qui versus Horatianos tanquam nimis enerueis calumniabantur (erat enim Epicus poëta non inter postremos, vt habet Alexāder ab Alexandro lib. 6. cap. 23. ad finem) & iccirco eos se timere latenter innuit, inquiens, *quùm sibi quisq. timet. &c.* Quo nomine quoque si non abstineat à maledicendo, videtur Trebatius ei mortem minari, inquiēs, ô puer vt sis vitalis metuo, &c. verū hæc ita dextrè luduntur ab Horatio, vt nihil minùs quàm ridere videatur. Non me clam est ab alijs hìc me dissentire, quare cum eo quoque nō pugnabo qui à me dissentiet. *pereā malè.* assentitur quidem, sed planè ridiculè, nā causam subdit risu dignam, quæ se vel nolentē cogit versus dictare, vtpote, quòd nō possit, dormire. *ter vncti t. t.* Cōsilium iureconsulti, forma quadā, antiquo iuri respōdendi propria, datū de somni causis, quod quùm sit medicum, non etiā iuris, nō caret tacita sua energia: Tres autem somni conciliādi causas respondet, Vnctionē, natationis exercitiū, & potationē: De exercitamentis salubribus, legito enarrationē Pantini in caput 1. lib. 1. C. Celsi. *aut si tantus amor.* post ludicra Trebatius nunc seriò respondere videtur, sed non multò rectiùs tamen cōsulere, nam qui pro arbitratu ita leuia aut mediocria describere nequit vt placere possit, qua is ratione commendabit ea quæ in sublimi versantur? qualia sunt gesta Cæsaris. *multa laborum.* suadet ab vtili, vt describat fortia facta Cæsaris. *cupidum pater op.* Honesta sententia est: non vult enim Horatius maiora conari quàm pro facultate & viribus ingenij: atque hoc est quod alibi dicit, suo se metiri modulo. *neque enim quiuis h. pi.* hi versus sumti videtur, aut ex metris Trebatij de bello Parthico, Gallicóve, vel alterius poëtæ. *horrentia.* ἀντιμερία, pro horrida ab effectu, quòd horrorem incutiāt

hosti

hostibus. *describat*. sic habet codex Mart. ceteri, aut describit, aut describet. *attamen & iustum.* correctio, qua Trebatius hortatur Horatium, vt Cæsarem præconiis illustret à iustitia & fortitudine, si non omnia eius gesta decantare valeat, idque vt faciat exemplo Lucilij, qui Scipionē dignis encomiis celebrauit. *haud mihi deero*. faciam quod in me erit. *nisi dextro tempore.* τὸ, nisi excipientis est & metuentis ne aliquando tempus oportunum non habeat adeundi Cæsaris, suaque ei scripta exhibendi: subauditur autem τὸ, nā, vt hic sit ordo, nam verba Flacci non ibūt per attentam Cæsaris aurem, nisi dextro tēpore, hoc est, quùm vacat à rebus tam ciuilibus quàm bellicis gerendis. attenta auris hic est prudens quæ audita discernit vera ne sint an falsa. In vno ex codicibus Bland. habetur hæc lectio, aut mihi deero quùm res ipsa feret, aut dextro tempore Flacci verba per attentam. &c. quam lectionem propter claritatem facilè censeo vulgatæ præferendam. *cui malè s. p.* malè palpari, est valdè assentari, & modum excedere; quod qui facit Cæsari, is sibi deest & nocet, ad eanamque Cęsar recalcitrat (metaphoricôs) vndique tutus, ἀσφαλής, non enim fallitur. *quantò rectius.* ab honesto & decoro Trebatius nititur inducere Horatium, vt hoc amet, & Cæsarem laudibus efferat, dissuadens Satyram ab inhonesto & periculo, odioque. *quid faciam.* huiuscemodi interrogatione fere vtimur in contentione, vbi nos aut aliud sentire, aut non ita facto opus esse, clarè docemus; tale est illud in Tytiro, Quid facerem? neque seruitio me exire licebat. *saltat Milonius*. ab inductione huius generis. *quot capitum, viuunt. &c.* colligit sibi à natura esse insitum, vt versus scribat Lucilij ritu; hoc est, Satyrico carmine vitia carpat. *saltat Milonius.* quasi aliud agens taxat Milonium, quòd is in saltum propensus esset si quando vino incalesceret, quando, scilicet, quod in animo occultum est, profertur in apertum: ait itaque se à scribendo non magis abstinere posse, quàm Milonium ebrium à saltando. *accessit feruor cap.* hoc est, vt ait Anacharsis apud Athenæ. lib. 10. ὅτι ψευδεῖς δόξαι τοῖς μεθύουσι γίγνονται, quando falsæ opiniones accidunt temulentis: & quando ea quæ simplicia sunt, apparent multiplicia. Refert autem Athenæus eodem loco non infacetum Anacharsidis responsum. συμπότης γὰρ τις ἰδὼν αὐτοῦ τὴν γυναῖκα ἐν τῷ συμποσίῳ, ἔφη, ὦ Ἀνάχαρσι γυναῖκα γεγάμηκας αἰσχράν, καὶ ὅς ἔφη, πάνυ γε κἀμοὶ δοκεῖ, ἀλλὰ μοὶ ἔγχεον, ὦ παῖ, ποτήριον ἀκρατέστερον, ὅπως αὐτὴν καλὴν ποιήσω, hoc est, quùm quidam è conuiuis vidisset ipsius vxorem in conuiuio, inquit, O

Ana-

Anacharsi, vxorem duxisti valde deformem. Et ille, Prorsus, inquit, idem mihi videtur. sed heus puer porrige poculum meracius, vt illam formosam faciam, nam ebrio τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται, vt habet Theocritus, hoc est, deformia pulchra videntur. *quot capitum.* γνώμη celebratissima: Quot homines, tot sententiæ, inquit Terent. Mille hominum species, & rerum discolor vsus, ait Pers. velle suum cuique est, nec voto viuitur vno: Hanc sententiam expoliuit prima ode lib. 1. & Satyra 1. lib. 1. *nostrum melioris v.* Laus Lucilij ab æquitate, constantia, & vitæ probitate; eum enim ne sibi quidem plus pepercisse ait, si quando à recto discederet, quàm alij cuiuis: eoque dicto tacitè Trebatium insimulat arrogantioris animi: quod ne in peiorem partem accipiat, se ipse suo more socium ei vitio adiungit, nam Lucilium & se & Trebatio fatetur fuisse meliorem. *Ille velut fidis.* expolitio eius dicti, nostrum mel. vtro. Erat, inquit, tanta fide & sinceritate Lucilius, vt nihil omnino silentio transeundum, sed scriptis mandandum putarit, quicquid vsquam domi, forísve, bene malève gessisset. hinc tota senis vita ex actis, ex scriptis non minùs à quouis cognosci potest, quàm si in tabella aliqua ad viuum deliniata fuisset. *fidis ar.* Libri sunt fidi sodales arcanorum. *neque si male gesserat.* sic habent omnes scripti codices, & existimo non esse inferiorem altera lectione, quæ habet, cesserat; nam ex eo quod quis bene vel malè gessit, eius vita laude vel vituperatione digna censenda est, non item si quid cui vel bene vel malè cedat, quod fortunæ potiùs quàm personæ asscribi debet, vt omittam τὸ, cesserat, non satis aptè posse accommodari τῷ, arcanis, quæ bene gesta vitam commendant, contrà, si malè. *vsquam.* sic habent omnes codices præter Carr. & vnum Bland. qui habent vnquam. verùm in eius mutatione non magna vis est. de rebus autem gestis à Lucilio, sic obiter scribit Velleius Paterculus, lib. posteriore, Celebre & Lucilij nomen fuit, qui sub P. Africano, Numantino bello eques militauerat. *decurrens aliò.* aliò quàm ad libros suos, non deflectens ab instituto vitæ curriculo ad viuendi aliud genus. Laus à constantia. *vita senis:* cur senis? Nam si fides adhibenda est Eusebio in Chronicis, mortuus est Lucilius anno ætatis suæ quadragesimo sexto. An quòd multis annis præcessisset Horatium? An ex eorum sententia, qui indignè ferebant eum quasi senem reprehendi ab Horatio iuniore? Equidem his in medio relictis, fortasse coniectem Lu-

cilium

cilium hic senem denominari ad eam Seruij Tullij annorum rationem, qua scribit Gellius lib. 10. cap. 28. ex Tuberone, eum iuniores ad annum vsque 46. supraque eum annum seniores appellasse: hoc quoque modo interpretatur Seruius hunc versum Virg. Aeneid. 6. Iam senior, sed cruda Deo viridisque senectus. senior, inquiens, est virens senex, vt iunior est intra iuuenem, &c. eaque senectus verè cruda dicitur, quæ non est matura & plena: cuiuscemodi describit in Epist. ad Pisones, inquiens, Maturúsve senex, an adhuc florente iuuenta feruidus. &c. Virg. æui maturus Aletes. *sequor hunc L. an. Ap.* propter confineis terminos Lucaniæ & Apuliæ. *Sabellu*. de Sabellis, ὑποκοριστικῶς, à Sabinis, legito Strabonem lib. 5. *sed hic stilus*. post egressionem compendiosam de agris Lucaniæ & Apuliæ, expulsionemque Sabinorum, pro veteri quadam historia, deque Venusinis in expulsorum agros in Coloniam deductis, per quos inhiberentur Lucani vel Apuli, ne in Romanos agros inexpectati facerent impetum: reuertitur ad prius institutum de carmine scribendo Lucilij ritu seu stilo, quo se adeò moderatè pollicetur vsurum, vt neminem impetere velit acriùs, nisi à quo prius sit lacessitus. *animantem*: ἔμψυχον. neminem viuentem, quantumvis abiectæ sortis & humilem. *veluti custodiet ensis*. perpulchra collatio stili in animo conditi, quo veram vitam, hoc est, honestum nomen propugnamus, & ensis vagina tecti, quem non distringimus euaginamusque, nisi dum vitam caducã morti conamur eripere, vim omnẽ & iniuriam propulsando, quod homini cũ ceteris animantibus à natura imperatum est. *tutus ab infestis latro*: cui cautum est de vi, nihil ei necesse est distringere gladium, cuius vsus est ad propellendam, non ad inferẽdam iniuriam, nam vim vi depellere licet. *O pater & rex*. Optat à Ioue maleuolis eam dari mentis quietudinem, vt per eos sibi liceat pacatam vitam peragere, neque opus esse maledicentiã maledicentia retundere. *vt pereat*. Vt optantis est aduerbiũ, vt pereat, vtinam pereat: Terent. in Eunucho: vt illum dij deæque senium perdant, qui me hodie remoratus est. Item in Adelp. vt Syre te cum tua monstratione magnus perdat Iupiter. *telum*. telũ pro gladio: Virg. 9. Aeneid. At nõ hoc telũ mea quod vi dextera versat, effugies. Alioqui tela, teste Festo, propriè dici videtur quæ missilia sunt: è Græco videlicet eorũ nomine, quia illi τηλόθεν missa dicũt, quę nos eminus: hic autẽ metaphoricôs capitur pro Satyrica maledicẽtia. *at il. q. me c.* videtur ex obliquo

nonnihil respicere Trebatium. *Ceruius iratus.* Quemadmodum superiùs intulit enumeratione in suo quemque sensu abundare (vt Apostoli verbis vtar) ita simili hic argumento inducit vnicuique à natura & vim & rationem sui vlciscendi esse ingenitam: quod eo consilio facit, ne videatur θεομαχεῖν, εἰ μὴ πασσάλῳ πάσσαλον ἐκκρούει, hoc est, nisi paxillum paxillo (vt est in prouerbio) depellat. *Ceruius ir.* Ceruius per C. habent omnes cod. præter Mart. qui habet, Coruius: Lambinus videtur legere, Seruius, per s. verum nescio an ex scriptis codic. Ceruius autem à Ceruo gentilitium est, de quo vide Comment. Cic in Verr. 7. meminit cuiusdam P. Ceruij iudicis, inquiens, P. Ceruium talem virum legatum, qui, quia legatus isto prætore in Sicilia fuit, primus ab isto iudex reiectus est &c. Sed & Horat. lib. 2. 6. Saty. scribit de Ceruio vicino. *leges.* condemnationem ex latis legibus & præiudiciis in rebus & causis certis. *vrnam.* sortitionem in dubiis rebus: quod vtrumque Virg. breuiter, vno item carmine complexus est, inquiens, partibus æquabat iustis, aut sorte trahebat. Vrna autem triplex erat, vt patet ex illo ad Q. fratrem, de Sex. Cælio. Senatorum eum vrna copiosè absoluit: Equitum, adæquauit: tribuni ærarij condemnauerunt: Quo autem pacto ea à Prætore, & in qua causa adhiberi solita sit, ad sortitionem iudicum, subsortitionemque, post factam ab accusatore & reo Iudicum reiectionem, vide apud Budæum in Pandect. ex Asconio Pediano. *Turius.* arbitror legendum esse ex Cicerone in Verr. & aliis mul tis in locis, Furius. *sic collige mecum.* Apostrophe ad Trebatium, quem monet vt secum diligentiùs perpendat, nùm sit naturæ aduersari, se non tutari, acceptamque iniuriam non vlcisci; quod vt sit euidentius, raciocinatur à brutis, quibus in eo æqua cum hominibus portio à natura est indita, τὴν πρώτην ὁρμὴν τὸ ζῶον ἐπὶ τὸ τηρεῖν ἑαυτὸ οἰκειοῦσης αὐτῷ τῆς φύσεως ἀπ' ἀρχῆς, vt aiebant Stoici, id est, nosmet ipsos commendatos esse nobis primamq. ex natura hanc habere appetitionē, vt conseruemus nosmet ipsos, interprete Cic. 4. de fin. *Imperet hoc nat. potens.* potens, id est potenter, adeo vt ea vis animi, nimirùm προθυμία τῆς ἐκδικήσεως, id est, propensio vltionis non sit in hominis potestate, nisi accedat ratio. *dente lupus.* Inductio, enumeratione quidem partium imperfecta, sed perfecta sensu, vel auctore Brasida, vt refert Plutar. Nam is quando manum in caricas temerè misisset, & à mure, inibi fortè latente, morderetur, Pape, inquit, vt nullum est animal tam

pusil-

pusillum, neque tam inualidum, quod lacessitum non cupiat vlcisci sese. *Sceuæ viuacem c.n.m.* ἐν παρόδῳ illudens Scæuā quemdam de veneficio materno, facit Trebatium, more iureconsultorum, adducere exceptionem de ea naturæ lege, qua dictum est vnicuique animanti esse ingenitum iniuriam illatam propellere: Scęua nepos, inquit Trebatius, viuacitate matris, graui iniuria (vt credebat) affectus, non vlciscitur se de matre, neq. sceleris quicquam sua dextera molitur in matrem, falsò ergo colligis, ô Horati, se ipsum vindicare, ad vniuersa pertinere. *mirum.v.n.c.l.* Diluit Horatius hanc ratiocinationem inficiatione à simili: Nam vt neque lupo calce, neq. boui dente quemquam lædere à natura datum est, ita Scæua ignauus non ferro sed veneno plurimùm valet, quasi hoc ille à natura acceperit: verùm veneno tollere aliquem, non est se vlcisci? & vim depellere vi, itáne certis quibusdam limitibus circumscriptum est, vt excluso veneficio, ad solā viri dexterā, aut ea arma pertineat, quæ à natura alicui cōcessa sunt? *ne longū f.* particula transitionis & docilitatis. Paucis colligit ad extremum vsque vitæ spiritum, se nullis malis, nullis infortuniis, nullis comminationibus, nullis deniq. pœnis, ne mortis quidem metu, abduci posse à scriptione Lucilij ritu. *tranquilla.* matura & composita, quam comitari solet mors naturalis, quæ est lenissima, iuxta illud Plato. in Timæo. ὁ δὲ μετὰ γήρως ἰὼν ἐπὶ τέλος κατὰ φύσιν, ἀπονώτατος τῶν θανάτων, καὶ μᾶλλον μεθ' ἡδονῆς γιγνόμενος, ἢ λύπης, id est, quæ mors senio sensim ad exitū deducente per naturam obrepit, est omnium facillima, atque adeò cum voluptate potiùs quàm cum dolore coniuncta. *seu mors atris.* hoc est, siue ante tempus à natura præfinitum moriendum mihi sit, immatura & violenta morte, quæ ὁ θάνατος ἀλγεινὸς, mors est acerba, Platone teste, eodem loco. *diues, inops.* fortunæ commoda & incommoda, diuitiæ, inopia, patria, exilium. *ô puer.* τὸ, puer refertur ad τὸ, pater, in initio huius positum. *vt sis vitalis m.* verba hæc tacita significatione videntur innuere Trebatium nonnihil minari Horatio; vt suprà. *Qui me commorit.* diximus Horatium ex obliquo respicere Trebatium. *vt sis.* vt, pro ne non: vt Terent. sed vim patris vt queas ferre, &c. Idem. at vide, vt satis modo contemplata sis, id est, ne non satis, ἵνα μὴ. *Vitalis.* vitalis hic accipiendum eo modo, quo apud Cic. in Lælio, cui potest esse vita vitalis (vt inquit Ennius) qui non amici mutua beneuolentia conquiescat: sic, vt sis vitalis, hoc est, ne tibi vita non sit vitalis, metuo, ne non sis viuax, ne aliquot

annos ſupereſſe non poſsis : vitale autem propriè eſt, ad vſum vitę pertinens. Plato in apolo. *ὁ δ' ἀνεξέταστος βίος, οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ*, hoc eſt, vita non explorata, non eſt homini vitalis, id eſt, acerba eſt; illud autem Satyra 7. huius lib. . *vt vitale putes.* longè aliter eſt accipiendum, vt ibi dicemus. *frigore.* effectus pro ſua cauſa: mors enim horrorem & frigus inducit hominis cadaueri. Virg. 4. Aeneid. Et quum frigida mors anima ſeduxerit artus, omnibus vmbra locis adero, &c. *Quid quùm eſt* L. reſpõdet Horatius ſibi non plus imminere periculi, quàm olim Lucilio, qui non timuit inſectari Romanos etiam nobiliſſimos quoſq. *detrahere & p.* videtur hoc ſumtũ eſſe ex Apologo. *Cederet.* incederet, per Aphęreſin, obãbularet. *famoſisq; Lupo.* oſtẽdit Horatius viros bonos nulla affici cõtumelia, ſi quis in improbos & iniquos vehemẽtior exiſtat; qualis hic erat Rutilius Lupus, cuius inſimulãs Lucilius rapacitatem ſcripſit hos verſus quos apud Varronẽ mẽdoſiſſimos eleganter emẽdauit Ioſephus Scaliger diuinũ profectò ingeniũ, Tunnos captato, cordulũ exclude, minores occidũt, Lupe, ſaperdæ te: hæc iura, Silurum ſumere te, atq. Amiã: Monet enim Lucilius Lupũ, vt deſinat inſectari piſceis minores, vt ſunt cordyllę & ſaperdę, qui eum occiderẽt, *ἱερωνικῶς*, ſed captet maiores, putà Tunnos, Siluros, & Amias, à quibus nihil ſcilicet ei ſit periculi. *primores populi arr.* Perſ. Satyra 1. Secuit Lucilius vrbẽ, te Lupe, te Muti, & genuinũ fregit in illis. *populumq. tributim.* ſic habent omnes codices ſcrip. nec mutandũ cenſeo, etiã ſi vir doctiſſimus quidam ſcribat ſe offendiſſe in ſcripto aliquo codice, *tributum.* idque affirmet auctoritate Porphyr. quam nõ inuenio: Non autem dubito quin ea ſit hic Horatij ſententia quam aliter expreſſit Perſ. inquiens, Secuit Lucilius vrbem, hoc eſt, omneis tribus, quæ fuere quinque & triginta vrbis antiquæ, vt conſtat ex Cic. in Verrem & Rullum, ex lib. 1. Appiani de bell. Ciuilib. ex Valerio Maxi. *ſcilicet vni æq. virtuti.* aſſerit non alia de cauſa Lucilium mordaciùs in Romanos ex æquo omneis inuectum, niſi ſolius virtutis amore: æquus autem is eſt virtuti, qui bonis omnibus parcendum iudicat, maloſq. malè punien dos. *quin vbi ſe à v.* oſtendit ex *ἀντιθέσεως*, Scipionem Læliumq. non tantùm non fuiſſe Lucilio offenſos poſt increpationem Metelli & Lupi, ſed optimè erga eum affectos, eoque familiariſſimè vſos. *& ſcæna.* foro, vbi magiſtratus, tanquam in ſcæna, ſuam perſonam agit: perpulchra, mehercule, fori metaphora ab actionibus ſcænicis. Liceret hinc egredi in campum

pum

pum amœnissimum de vita humana, quę nihil est quā fabula; & vnumquemq. in hoc mundo tanquam theatro amplissimo suas parteis agere, superis nostras actiones inspectantibus, remunerātibusque, pro merito actionis, vnicuique, sed non lubet in alieno foro rhetoricari, & vetuit Woulardus noster, inquiēs, Spartā quam nactus es, hanc adorna. *nugari cum illo.* animum à rebus grauibus remittere, παίζειν γὰρ ὅπως σπουδάζῃ, κατ' Ἀνάχαρσιν, ὀρθῶς ἔχειν δοκεῖ, vt refert Aristot. hoc est, ludere namque vt agas seria, iuxta Anacharsidis sententiam, æquum esse videtur. *Decoqueretur olus.* Decoqueretur, omnino coqueretur. De præpositio augmentat. Hic vide herbaceam & frugalem cœnam, τὸ τοιοῦτον ἄριστον, οὐ χωρεῖ προδοσίαν, dicere solebat Epaminundas, hoc est, tale prandiùm non recipit proditionem. & Amphis apud Athenæ. lib. 10. δεῖπνον γὰρ εὐτελὲς, οὐ ποιεῖ παροινίαν, hoc est, nam cœna frugi nulla debacchatio. *quicquid ego sum.* Quod subindicaui nonnihil fuisse simultatis inter Trebatium & Horatium, ex hoc quoque loco satis apertè cognoscere licet, non enim tantopere genus suum & ingenium facultatesque inculcaret, nisi se ab eo læsum sentiret, non familiaritatem cum viris magnis commemoraret, nisi hoc nomine ei se inuisum deprehenderet, non dentem solidum minaretur, nisi eum fragilem laxumque risisset: Si quis autem velit Trebatio narrari ab Horatio obtrectationis alicuius querelam, profecto tam acris querela, tacita est accusatio, quamtumuis Horatius εἰρωνεύεται. *quicquid ego sum.* genus loquendi satis familiare Horatio, pro quicunque ego sum, cuiuscumque conditionis, sortis, generis: tale est illud exordium Epod. 5. At ô deorum quicquid in cælo regit terras. *Lucili censum.* ex censu honores, dignitatem, nobilitatemque intelligimus; erat enim Lucilius equestris ordinis: An autē auus Pompeij Magni, an auunculus fuerit, inter se dissident Pseudacro & Pseudopor. *fragili quærens ill.d.* Illidere dentem fragili, est in rem fragilem dentibus incidere, eamq. dētibus permolere: Metaphoricôs autem est alicuius nomen & famā maledicentia vellicare, lædereq. & perdere: Nam vt dens, ita & mordacitas morsusq. pro amarulenta obtrectatione metaph. vsurpantur. Illidere autem & offendere hic συνώνυμα sunt, sed fragilis & solidus in qualitate contraria, alterum δυνάμεως, alterum ἀδυναμίας φυσικῆς: se itaque solidum pollicetur, hoc est, firmum & integrum, aduersarioque resistere potentem. *nisi quid.* quid ad imitationem

linguæ Græcæ, τί, pro, κατὰ τί, per eclipsin: Ita, quid, secundum quid, pro, in quo. Quintilia. Quid tibi tantum mali feci? quid offendi? Terent. in Eunuch. homini homo quid præstat? Cic. hoc præstat amicitia propinquitati. Terent. hoc pater & dominus interest. *docte* T. aut agit hic Horat. εἰρωνεία Socraticum, vt mihi quidem videtur, aut modestiam ostẽdit non nimium iudicio suo tribuendo, vt vult Woulardus. verũ enim verò si nolimus Horatiũ in hac Satyra clanculum mordicare Trebatiũ, cur hic eũ percontatur insidiosè de sua sententia in hoc scribẽdi genere, quãdo & ipsemet suprà profiteatur, nullo se mali metu auelli ab eo posse, & nõ sit nescius, vel se teste, nihil esse Trebatio odiosius? *nihil hic diffindere possum.* in omnibus scriptis habetur, *hinc.* deinde in antiquissimò cod. Blandinio, Mart. & Busl. diffindere, in tribus aliis Bland. diffingere, in Carr. defindere; in Tonf. defringere. sed nos cũ Cõmentatore, Lãbino & Alciato seruamus diffindere, Alciatus enim in l. morbus, ff. de verb. signif. sic ait, diffindere pro differre, quò minus pro te pronunciem, perinde ac si Trebatius sine dilatione velit pronunciare sententiam: Quin contrà potiùs (pace tanti viri dixerim) Trebatius asserit nihil se posse diffindere, hoc est, non agere iudicem ac dissentire ab Horatio, vt quem iam animaduerterit in id genus carminis ita à natura propensum vt abduci non possit, attamen se monere eum posse, ne ignoratio legum facessat ei plus satis negocij. Apud antiquos autem tria erant pronunciandi genera, aut enim dies diffindebatur, hoc est, res in alterum diem differebatur, aut comperendinabatur, id est, in tertium diem rejiciebatur: aut iudex non liquere pronunciabat. *sed tamen vt monitus c.* reiectis Trebatius iudicis partibus, nunc per correctionem agit consultum: Codex Tonf. habet, sed tamen id monitus caueas, quæ lectio non parùm placet: Commentator non ineptè notat hic per eclipsin subintelligi τὸ, fac: nam in subiunctiuis non rarò aut, fac, aut, vide, subticetur. *si mala condiderit.* hic versus præ se fert antiqui iuris formulam, qua fingit pro cautione, Horatio respondere Iureconsultum, vt monitus caueat. *ius est, iudiciúmque.* hunc locum interpretatur in episto. ad Augustum, Quin etiam lex pœnaq. lata malo quæ nollet carmine quemquam describi. &c. Et in arte poëtica. *esto, si quis mala.* Hæc sunt Horatij percontantis Trebatium ad eum vsque versum, soluentur risu. t. idque cum nota interrogationis in vetustissimo codice Bland. sed codex Carr. habet interrogationis

puncta post *τὸ*, latrauerit. Nos autem (quamuis non multum interſit) ſequimur Bland. codicem. *eſto ſi q. mala.* concedit Horatius eum legibus & graui ſupplicio eſſe obnoxium, qui malis, hoc eſt, maledicis verſibus, innocentis & viri boni nomen famamq; proſcindit, ſed non exiſtimat perinde eum in legem peccare, qui bona, id eſt, non maledica carmina conſcribit, ſed ea quæ laudata à Cæſare iudice, lacerationibus & conuitiis, malos, improbos, & ſceleratos omnium oculis & auribus quaſi in tabula deliniatos, publicéve decantatos exhibeant: Namque huiuſcemodi carpendi vitia ſtudium, neque legibus inhibitum eſt, neq. bonis moribus aduerſarium. Pſeudoporphy. & alij cenſent Horatium hic ludere amphibolia dictionis mala; verùm non video cur magnopere in eo ſit laborandum, quũ nec bona carmina hic eſſe ea opiner, quæ ornata diligenter & exculta ſunt, ſed ea quæ ſunt vtilia vitiis caſtigandis, quorum ſequẽs verſus eſt epexegeſis, hoc modo, bona carmina ſunt, quæ ab integro & viro conſcripta bono, allatrant, & ſuis coloribus depingunt eum qui opprobriis dignus eſt. *Iudice condiderit laudatus Cæſare.* ſic habent duo codices Bland. Tonſ. & Marti. quos ſequuti ſumus, ad tollendam ſynchyſin, verborum laudatur, & condiderit, nimis certè inuolutam. Si quis tamen eam Horatianam iudicet minimeque mutandam, non repugnabo. *opprobrijs* duo cod. Bland. habent, *opprobrium dignum. ſoluentur riſu t.* reſpondet Trebatius, & approbat Horatij ſententiam. *tabulæ:* perpulchra Apodoſis dictionis tabulæ, ad ſcænam, paullò ſuprà poſitam, pro iudicibus, auditoribus, ſpectatoribus. Elegans eſt alluſio ad legẽ tabellariam, & iudicia Centumviralia, in quibus veteri diſciplina & conſuetudine populi Roma. ſuffragia pictis in tabula notis à ciuibus & iudicibus dari ſolebant.

SATYRA II.

QVÆ virtus & quanta, boni, ſit viuere paruo:
(Nec meus hic ſermo eſt: ſed, quē præcepit Ofellus,
Ruſticus abnormi, ſapiens, craſſáque Minerua:)
Diſcite non inter lanceis, menſaſq; nitenteis,
Cùm ſtupet inſanis acies fulgoribus, & cùm
Acclinis falſis animus, meliora recuſat:

Verùm hic impransi mecum disquirite. cur hoc?
Dicam si potero. malè verum: examinat omnis
Corruptus iudex. léporem sectatus, equóve
Lassus ab indomito: vel, si Romana fatigat
Militia assuetum Græcari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit: pete cedentem aëra disco.
Cùm labor extuderit fastidia: siccus, inanis
Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. foris est promus: & atrum
Defendens pisceis hiemat mare. cum sale panis
Latrantem stomachum bene leniet. vnde putas, aut
Quî partum? non in caro nidore voluptas
Summa, sed in te ipso est. tu pulmentaria quære
Sudando. pinguem vitijs, albúmque, nec ostrea,
Nec scarus, aut poterit peregrina iuuare lagois.
Vix tamen eripiam, posito pauone, velis quin
Hoc potius, quàm gallina tergêre palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara auis: & picta pandat spectacula cauda:
Tanquam ad rem attineat quidquam. num vesceris ista,
Quam laudas, pluma? cocto num adest honor idem?
Carne tamen quamuis distat nihil: hac magis illa,
Imparibus formis deceptum te patet. esto,
Vnde datum sentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? ponteis ne inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? laudas insane trilibrem
Mullum: in singula quem minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species, video. quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit: his breue pondus.
Ieiunus rarò stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino

Vellem, ait harpyijs gula digna rapacibus. at vos
Præsentes austri coquite horum obsonia: quanquam
Putet aper, rhombúsque recens, mala copia quando
Aegrum sollicitat stomachum: cùm rapula plenus,
Atque acidas mauult inulas. nec dum omnis abacta
Pauperies epulis regum. nam vilibus ouis,
Nigrísque est oleis hodie locus. haud ita pridem
GalloniI præconis erat acipensere mensa
Infamis. quid? tum rhombos minus æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutóque ciconia nido:
Donec vos auctor docuit prætorius. ergo
Si quis nunc mergos suaueis edixerit assos:
Parebit praui docilis Romana iuuentus.
Sordidus à tenui victu distabit, Ofello
Iudice. nam frustra vitium vitaueris illud,
Si te aliò prauum detorseris. Auidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret:
Quinquenneis oleas est, & siluestria corna:
Ac, nisi mutatum, parcit diffundere vinum: &,
Cuius odorem olei nequeas perferre, (licebit
Ille repotia, nataleis, aliósve dierum
Festos albatus celebret:) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens vtetur? & horum
Vtrum imitabitur? hac vrget lupus; hac canis, aiunt.
Mundus erit, qui non offendet sordibus, atque
In neutram partem cultus miser. hic neque seruis,
AlbucI senis exemplo, dum munia didit,
Sæuus erit: neque sic, vt simplex Nauius, vnctam
Conuiuis præbebit aquam. vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc, victus tenuis quæ, quantáque secum
Afferat: in primis valeas bene. nam, varia res
Vt noceant homini, credas, memor illius escæ,

Quæ simplex olim tibi sederit. at, simul aßis
Miscueris elixa: simul conchylia turdis:
Dulcia se in bilem vertent: stomachóque tumultum
Lenta feret pituita. vides, vt pallidus omnis
Cena desurgat dubia? quin corpus onustum
Hesternis vitijs animum quoque prægrauat vnà:
Atque affligit humo diuinæ particulam auræ:
Alter, vbi dicto citius, curata sopori
Membra dedit: vegetus præscripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam:
Siue diem festum rediens aduexerit annus:
Seu recreare volet tenuatum corpus: vbique
Accedent anni, & tractari mollius ætas
Imbecilla volet. tibi quidnam accedet ad istam,
Quam puer, & validus præsumis, mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant: non, quia nasus
Illis nullus erat: sed, credo, hac mente, quòd hospes
Tardius adueniens, vitiatum commodius, quàm
Integrum edax dominus consumeret. hos vtinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset.
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupet humanam: grandes rhombi, patinæq;
Grande ferunt vnà cum damno dedecus. adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustra mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. iure, inquis, Trasius istis
Iurgatur verbis. ego vectigalia magna,
Diuitiasq; habeo tribus amplas regibus. ergo,
Quod superat, non est, melius quò insumere poßis?
Cur eget indignus quisquam te diuite? quare
Templa ruunt antiqua Deûm? cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?

Vni

Vni nimirum rectè tibi semper erunt res?
O magnus post hac inimicis risus! vtérne
Ad casus dubios fidet sibi certius : hic, qui
Pluribus assuerit mentem, corpúsque superbum:
An, qui contentus paruo, metuensq́; futuri,
In pace, vt sapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hunc ego paruus Ofellum
Integris opibus noui non latius vsum,
Quàm nunc accisis. videas metato in agello
Cum pecore, & natis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temerè edi luce profesta
Quicquam, præter olus fumosæ cum pede pernæ.
Ac, mihi seu longum post tempus venerat hospes,
Siue operum vacuo gratus conuiua per imbrem
Vicinus: bene erat, non piscibus vrbe petitis,
Sed pullo, atque hædo: tum pensilis vua secundas,
Et nux ornabat mensas, cum duplice ficu.
Post hoc ludus erat culpa potare magistra:
Ac venerata Ceres, vti culmo surgeret alto,
Explicuit vino contractæ seria frontis.
Sæuiat, atque nouos moueat fortuna tumultus:
Quantũ hinc imminuet? quanto aut ego parcius, aut vos
O pueri nituistis, vt huc nouus incola venit?
Nam propriæ telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quenquam statuit. nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris.
Postremò expellet certè viuacior heres.
Nunc ager Vmbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli proprius: sed cedet in vsum
Nunc mihi, nunc alij. quocirca viuite fortes:
Fortiáque aduersis opponite pectora rebus.

COMMENTATOR.

IN hac Satyra ſub perſona Ofelli Stoici inuehitur in luxurioſos. Ofellus Latinus dicitur quędam ſectæ Stoicæ è Gręco tranſtuliſſe. *Quæ virtus, & quanta boni.* ordo eſt, ô boni, diſcite, quæ & quanta virtus ſit hominibus viuere paruo. *præcepit.* docuit. *Ofellus ruſt.* non ſatis eruditus, ſed durus & ſeuerus incultusq́ue. *abnormis ſap.* non vltra modum & normam ſapientię Stoicæ. *craſſaq́. Minerua.* craſſiore & rudiore ingenio. *non inter lanceis.* non eo tempore, quo cibis delicatis, fulgore auri & argenti auocati fueritis. aut non inter lanc. hoc eſt, nolite epulando de mediocritatis bono diſſerere. *Lanceis.* vaſa pretioſa. *menſasq́; nitenteis.* ſplendidas luxuriæ apparatu. *Inſanis.* ineptis, nimiis, indignis. *acies.* oculorum obtutus. *fulgoribus.* auri & argenti. *acclinis.* inclinatus, deditus, pronior ad falſa. *meliora.* præcepta & rationes ſapientum: quando ſcilicet mentis integritas occæcatur per luxuriam, decepta rerum ſpecioſarum fulgore. *Impranſi.* ieiuni, ſobrij: vt alibi, poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri. *diſquirite.* mecum diſcite. *cur hoc.* velim vos impranſos de vero cognoſcere. *malè ver. ex.* hoc eſt, quicunque iudex eſt vitijs corruptus, de rebus ipſis rectè iudicare nõ poteſt, ita etiam animus ingluuie corruptus, nõ poteſt examinare verum. aut ſicut iudex pretio corruptus falſum iudicat eſſe verum, ita animus corruptus vera non prouidet, & mens malis referta, non poteſt librare iuſtitiam. *leporem ſectatus.* id eſt, venatus: hic docet ex labore prouenire, vt & paruo contentus viuas, & omnis cibus, etiam vilior, ſuauis videatur. *ab indomito.* fero, forti. *Græcari.* potare, conuiuijs operam dare Græcorum more. *molliter.* leuiter, paullatim. *fallente.* quæ pila ſui delectatione facilè laborem obliuiſcitur. *diſcus agit.* delectat. *cedentem aër.* aër enim leuis facilè cedit ponderi. *pete diſco.* iacta diſcum in aëra. *extuderit faſt.* delicias ciborum tibi eiecerit, excuſſerit. *ſiccus,* ſitiens. *inanis.* famelicus. *ſperne cibum v.* Ironicôs, facito vt ſpernas, & non edas. *diluta.* mixta. hoc eſt, noli bibere niſi cõditum ex melle & vino falerno potum. ἀντιφραστικῶς, itaque ſententia eſt, quùm fueris labore defatigatus, non quæres cibos nobiliores, aut potum delicatiorem, ſed quæcumque tibi offerentur, libenter adſumes. *foris eſt promus.* ſupp. ſi dixero. *promus.* à promendo, qui penui præeſt: cellarius. *atrum.* tempeſtuoſum. *latrantem ſto.* eſurientem, cibi nimia fame auidum.

metaph.

metaph. sic in vlt. Saty. ait, iratum ventrem. *leniet*. satiabit, placabit. *qui partum.* paratum. *non in caro nid.* electo sapore, in apparatu pulmentariorum, quia cibi suauitatem prohibet inanis & vana voluptas: nitor, oris, splendor; nidor, oris, propriè est odor gratus culinæ. *pulmentaria q.* per laborem cibum exquire. Hoc autem Socrates primus ait, qui quum ad noctem vsque spatiaretur, interrogatus à quodam cur hoc faceret, respondit, obsono cænæ: significans se ideo deambulare, vt cibum libenti animo caperet. *pinguem vitijs.* supp. nam pinguem, hoc est, plenum vitijs & refertum: Nam vitiosum hominem, segnitie debilitatum, & delicatum nullæ poterunt recreare deliciæ. *album.* pallidum. vt Pers. albus sede legens celsa, liquido quùm plasmate guttur colluerit. Idem. atque albo ventre lauatur. *lagoïs.* est genus piscis, quod in Italo mari non capitur. *vix tamen.* hoc est, quamuis apertè videas ea non prodesse tibi, tamen persuadere non possum, vt his relictis adhæreas veritati, mediocritatique, & neglecto pauone, edas gallinam. *posito p.* apposito. *quin.* vt non. *tergere.* quibuscumque enim vescimur, eis videmur edendo os nostrum tergere. *vanis rerum.* stulta rerum vanitate. vana rerum sunt deliciæ luxuriosæ & cibi superflui. *veneat.* vendatur magno pretio. *picta pandat s. c.* Ideo delectaris scilicet pauone, quia in cauda variis coloribus illustrata, ostendit admiranda spectacula. *ad rem att.* ad gustum & cibi saporem. *honor idem.* pulchritudo plumarum. *carne tamen.* hoc est, quamuis caro gallinæ non differt à carne pauonis, tamen patet te deceptum esse imparibus formis, hoc est, pulchritudine pauonis. *esto.* concedo. *vnde datum sentis.* vnde nosti, quo sensu percipis, quòd iste lupus potiùs est marinus quàm fluuiatilis? at qui palati subtilitate gloriantur, melioris saporis aiunt esse pisceis illos, qui rapidiore vnda exercentur, quàm qui languidiore torpescunt: iccirco dicuntur lupi esse meliores, qui inter duos ponteis capiuntur, vbi aqua concitatior est, quàm qui in ostiis fluminis Tiberis. *ponteis ne inter.* vnde scis, an sub ostia amnis Tusci, id est, Tiberis captus est lupus, an inter ponteis eiusdem fluminis? *trilibrem.* trium librarum. *minuas p.* quem seces in parteis ad pulmentorum confectionem. *ducit te species v.* seducit simul & delectat. *species.* magnitudo. *quò pertinet ergo.* cur ergo magnitudinem laudas in mullo, & reprehendis in lupo? quia scilicet in vtroque te delectat quod est rarius. *illis.* lupis. *his.* mullis. *vulgaria.* vsitata: quæ passim inueniuntur. *magnum.*

mullum

mullũ. *harpyis gula d. r.* hoc eſt, guloſus ait ſe velle videre in catino magno magnum mullum. *præſentes.* potẽtes precibus meis fauete, & coquite, hoc eſt, putrefacite flatu calido, & putrida reddite horum obſonia. ſic, præſentia numina Fauni. *quamuis putet a.* corrigit ſe, quaſi fruſtra Auſtros inuocauerit, quùm luxurioſis ſit neceſſe ſuas putere epulas, atque delicias quantumuis ſapidas propter ſatietatem & affluentiam. *putet.* contemnitur, & fit vilis. *quando.* quia, ſiquidem. *ægrum.* faſtidientẽ. *ſollicitat:* vexat. *cum rapula plenus.* rapulum diminutiuum à rapũ rapi neutri generis. *plenus.* exaturatus, & deliciis affluens. *inulas acidas.* non quòd herba ſit acida, ſed quia cum aceto condita habet ſaporem acidum. *nondum omnis ab.* hoc eſt, parcitatis antiquæ ſunt adhuc quædam veſtigia. hoc quùm dicit, oſtendit recentem eſſe luxuriam conuiuiorum. *Pauperies.* Pauperies eſt moderatio & temperantia. *epulis regum.* quamuis reges viuant copioſè, nondum tamen omnino menſis de ſuis excluſerunt epulas pauperum. *non ita pridem.* redit ad inuidiam luxuriæ. *Gallonii præconis.* Gallonius præco primus Acipenſerem piſcem ſuę menſæ appoſuit, quare eius menſa etiam à Lucilio taxatur. *tutus erat Rhomb.* quaſi adhuc incognitus Romanis. hæc tranſitio eſt, vt Cæcubum, & prælo domitã Caleno tu bibes vuam, mea nec Falernæ temperant vites, &c. *donec vos auctor.* Sempronius Ruffus prętorius inſtituiſſe creditur, vt Ciconiarum pulli manducarentur, quare quùm in prætura petẽda repulſam tuliſſet, tale epigramma meruit. Ciconiarum Ruffus iſte conditor hic eſt duobus elegantior Plancis, ſuffragiorũ puncta non tulit ſeptem, Ciconiarum populus vltus eſt mortem. *donec vos duct.* Aſinius Sempronius Ruffus, poſt multas à ſe inuentas delicias, docuit etiam Ciconias eduleis eſſe. *ergo ſi quis nunc mer.* ſignificat Horatius non in pretioſis cibis & ſplendidis conuiuiis eſſe voluptatem præcipuam, ſed in opinione & perſuaſione. *praui docilis.* quæ id quod non eſt rectum citò diſcit. *ſordidus à tenui.* ſordidus, nimis aridus: tenuis victus, minus parcus & mediocris: quare fruſtra laborat ſordidus, vt videatur minus parcus. *Ofello iudice.* Ofellus quùm locupletiſſimus eſſet & moderatam vitam viueret, ſubito ſuis agris eiectus aiebat, ſe fortunæ iniquitatem parum ſentire, quoniam illi in egeſtate nihil durum videbatur priſtinæ conſuetudinis exercitatione. *iudice.* iudicante. vt: non nobis rege Latino, id eſt, regnante. *nam fruſtra vitium v. i.* ſunt enim virtutes poſitæ in confinio vitiorum: etenim ſeueritas ſi modum exceſſerit, labitur in crudeli-

tatem:

tatem: sic ex religione fit superstitio, nam omnes virtutes nimietate fiunt vitia. *vitium vita ill.* gulæ & luxus. *prauum.* sordidum: non enim erit sordidus, qui frugaliter vixerit. *ex vero.* ex re ipsa. *oleas est.* oliuas comedit. *mutatum.* deprauatum, acetum factum. *licebit.* quamuis. *ille repotia.* repotia dicuntur dies septimus, quo solet noua nupta redire ad parentes suos; aut repotia, sunt quæ Grçci dicunt ποτιστρόφια: aut mutuæ inuitationes: aut dies alter à nuptiis, quo virgo ad muliebrẽ habitum cõponitur. *cornu ipse bili.* cornu quod sextarium capit: habent enim propolæ cornua, quæ hanc olei tenent quantitatem, nempe sextarij mensuram. *non parcus.* λειπλωτὴ. liberalis in aceto veteri, acsi diceret in eo solo non auarus. *albatus.* in alba veste. *quali igitur vic.* obiectio. *horum vtrum imi.* Gallonium, an Auidienum? *hac vrget lupus.* prouerbium. Nam vbi res duæ nobis molestæ, inter se pugnant, eo prouerbio vtimur. Per lupum autem & canem significat ex vna parte luxuriam, & ex alia auaritiam imminere. lupus, luxuriosus; canis auaritia perditus. *mundus erit.* id est, mundum sequitur victum, qui neque in sordidam, neque in luxuriosam vitam sit inclinatus. *in neutram partem cultus.* Hoc est, cui mundus est cultus, neque sordidus, neque luxuriosus. *cultus.* nomen genitiui casus. sic alibi, qui feros cultus hominum. Virg. cultusq; feros mollire colendo. Sallust. atque ipse cultus rei. *dum munia didit.* quæ quisque agat, vtpote, tu rus ibis, tu boueis pasces, tu granaria curabis, &c. *sæuus erit.* nimis tenax & parcus in dando singulis dimenso: & asper in exigenda à singulis impensi ratione, castigandoque, adeò vt seruos nonnumquàm castigaret priùs & cæderet, quàm peccassent, dicens: vereri se ne cùm peccassent, cædere tunc ei non vacaret. *vt Næuius vnctam.* Nam vt Albutius rigidior dicebatur in domestica disciplina; ita Nçuius profusior & remissior. *vitium hoc q. m.* profusionis. *accipe nunc v.t.* modestus, moderatus, non sordidus. *in primis v.b.* Enumerat commoditates victus tenuis, nẽpe corporis sanitatem, alacritatem, & lætam senectutem. *variæ res.* amplior apparatus, luxuriosior cibus. *simplex.* vna. *sederit.* quam facilè digesseris. *miscueris.* comederis, in stomachum ingesseris. *bilem.* amaram. *tumultum.* molestiam, dolorem, tormina. *pituita.* synçresis metri causa. *vides vt p.o.* vidésne quomodo omnes pallescunt, & ægroti fiunt ex dubia, hoc est, ex lauta, & variis rebus apparata cœna? *dubia.* Lauta, luxuriosa. sic Terent. in Phorm. Cœna dubia apponitur. *hesternis vitijs.* hesterna cruditate, vel intemperantia.

tia. *diuinæ part. au.* diuini ſpiritus partem, id eſt, animam. Virg. Aethereum ſenſum atque auraï ſimplicis ignem. *alter vbi dicto cit.* ordo eſt, alrer qui tenui victu contentus eſt, vbi dedit membra curata ſopori, dicto citius vegetus ſurgit ad præſcripta munia, id eſt, ad neceſſarias functiones, & officia abſoluenda. *curata.* ſufficienti cibo referta, recreata. *vegetus.* alacer, lætus. *ad munia.* ad neceſſarias functiones, ac ſolita officia. *hic tamen ad melius.* narrat alias commodirates eius qui vtitur victu tenui, ſcilicet dierum feſtorum, deinde corpus languidum faciliùs recreatur & conualeſcit, poſtremo ſenectus facilius toleratur & tractatur. *quondam.* aliquando, de futuro, vt Virg. Nec Romula quondam vllo ſe tantùm tellus iactabit alumno. *ad melius.* ad lautius conuiuium. *hic tamen.* tamen abundat. *ſeu recreare volet.* hoc eſt, & luxurioſo & frugi ſenecta accedit, quæ molliùs ſe tractari vult, quàm iuuentus, ſed quùm iuuenis delicatè vixeris, omnia dura futura ſunt, nihil erit quod recreare poſſit, ſi languere cœperis aut ſeneſcere. *accedent anni.* omnia namque orta occidunt, & aucta ſeneſcunt. *tibi quid nam acc.* hoc ait, licet velis ad iſtam ſenectutem tuas delicias adijcere, eamque recreare, profectò non poſſis, tantæ ſunt enim vt eis addi nihil poſſit. *dura valetudo.* epitheton valetudinis, quæ poteſt eſſe & bona valetudo. *rancidum ap.* leuiter tantùm putentem: Flandricè, garſtich. *naſus.* naſus pro odore. Hic naſus dicitur, & hoc naſum, eſt enim incerti generis. *hac mente.* hac intentione. *tardiùs adue.* ordo & ſenſus eſt, quòd hoſpes ſeriùs adueniens, commodiùs ederet vitiatum & rancidum, quàm dominus conſumeret inregrum & non vitiatum. *edax.* vorax, glutio. *hos vtinam inter.* quia dicitur ante deos nata eſſe terra, mirè ait, prima tellus, illo enim tempore, quo mundus ex diſcordibus in hanc concordiam formatus eſt, ex terra generati traduntur Heroës indocilis turba vitiorum. *das aliquid famæ.* captas famam & laudem, & iccirco agitas magna conuiuia? *quæ carmine g.* eſt ne aliqua fama gratior, quàm ſit ea quæ carmine delinit animos audientium & docet? Huiuſcemodi autem carmen dicitur ἀκρόαμα, quia auditũ delectat. Antiſthenes philoſophus quũ vidiſſet adoleſcentẽ aromatibus multùm delectari, ô te, ait, infelicem, qui ſummum acroama, hoc eſt, laudem tuam non audiuiſti. *grande ferunt v. c. d.d.* ſuperfluitas cibi & potus adferũt grande dedecus & dãnum, dedecus quidẽ, dum guloſus dicitur & vorax, damnum autem

autem, dũ bona sua dissipat, vt neq. sibi, neq. alijs possit prodesse, expensis & consumtis omnibus, & ad extremum etiam is est omni egestate ita pressus, vt ne obolus quidem restet ad emendum laqueum suspendio. *adde.* hæc etiam incommoda adfert apparatus mẽsæ. *iratum patruum.* censorem, magistrum, & eum qui debet habere curam tui. *te tibi iniquum.* exosum. is sibi iniquus est, qui omnia sua dat alijs. *laquei pretium.* quo emas tibi laqueum ad suspendium. Plaut. in Pseudol. Sed quid de dragma facere vis? restim emere qui me faciam pendulum. *iure inquis Trausius.* Trauius pauper & luxuriosus fuit. *iurgatur.* increpatur, culpatur. *ego vectigalia m.* satis arroganter opes suas vectigalibus Reipubl. comparauit: & nouè dixit vectigalia pro priuatis redditibus. *tribus a. r.* quæ sufficiant tribus regibus. *ergo quod superat.* Horatius respondet, quod superat, id est, superabundat tuis vsibus, non est aliquid in quo iustiùs possis insumere? superest autem, quod est reliquum. *cur eget ind.* cur te diuite aliquis pauper est? *indignus.* scilicet egestate, hoc est, bene natus qui non deberet egere. *vni nimirum.* id est, credis te semper fore felicem? atqui memento fortunæ, memento conditionis humanæ, quæ semper est instabilis. *O magnus posthac.* quùm patrimonium omne per luxuriam consumseris commutata fortuna. *vterne.* vter magis videtur tutus aduersus fortunæ incommoda, qui lautis epulis semper est vsus, an qui simplici victu? hoc est, an luxuriosus, an frugi? *ad casus dubios.* ad mutationem fortunæ. *certius.* firmiùs. *pluribus assuerit.* assuefecerit se deliciis & apparatibus. *in pace v. s.* in prospera fortuna: nam qui est in bonis, & viuit paruo contentus, ita se parat ad inimicam fortunam, quemadmodum sapiens parat bello necessaria in pace. Bello comparat egestatem. *quo magis.* his verbis meis, quibus dixi melius esse vti victu tenui, audi quid solebat dicere Ofellus. *integris.* non imminutis. *latius.* largiùs, copiosiùs. *accisis.* opibus imminutis. *metato.* ad mensuram diuiso & limitibus distincto cum milite Augusto: huic contrarium est, immenso. *fortem.* animo. *mercede.* conducto ab eo ad quem fuerat translatus. *non ego narrantem t. e.* hæc verba sunt Ofelli ad finẽ vsque, cuius ager ab Augusto fuerat donatus Vmbreno militi, à quo eundẽ postea conduxit: Nõ me terret, inquit, fortuna mutata, vel paupertas, quia & antea, quùm essem diues, moderatè viuere & parcè assuetus sum. *ego narrantem.* audiui narrantẽ hæc. *luce profesta.* profesti dies sunt, qui non sunt sacri. *operũ vacuo.* vacanti, ocianti, nil agenti propter imbrẽ.

sed pullo atq. h. Et primæ sunt mensæ, quæ ad satietatem ; & secundæ, quæ ad delectationem faciunt, in quibus datur opera poculis. *duplice ficu*. bifida. *ludus erat*. ludebamus poculis, vino indulgentes, præeunte quoque culpa, quia culpabatur ille qui multum biberet. Si quando liberè potare vellent antiqui, id est, sine Archiposia, dicebant se magistram facere culpam. *ac venerata Ceres.* rogata deinde Ceres, vt perseueraret in frugibus, ita vt se ostenderat, tristitiam explicuit vino. Venerata autem in passiua significatione posuit, vt Virg. cursusq. dabit venerata sacerdos. *ita Culmo.* supp. vt. *feria.* molesta & grauia. *sæuiat.* insaniat fortuna, tamen nos non lædet, non deterreor eius minis, nam & in diuitiis, & in paupertate vna mihi consuetudo moderatè viuendi est. *nituistis.* bene accepti fuistis. bene vixistis. *quantum hinc.* de eo quod in vsu habeo, de hac parsimonia, de exiguo, quantum potest irata fortuna detrahere. *vt huc.* Postquàm huc venit. *nouus incola.* miles Vmbrenus, qui agrum meum possidet. *nequities.* luxuries, quæ paupertatis amica est, quæ consumtis bonis, agrum quoque consumere coget. *aut vafri m. i.* vafri, callidi, hoc est, reus ipse factus, proturbabitur agro suo. *Vmbreni.* nomen militis qui Ofelli agrum ab Augusto acceperat. *proprius.* perpetuus. *fortes.* forti animo. *fortiaq.* fortes estote aduersum fortunæ incommoda.

CRVQVIVS.

IN hac & vltima huius libri Satyra in argumento penitus dissimili eadem fere facies est versuum, quibus hic quidem luxu perditos, illic verò nimijs infameis sordibus insectatur: at illic pro decoro personæ vrbanæ, Nasidieni, videlicet, alicuius, festiuiùs quodammodo lepidiusque iocatur, hic verò rusticiùs aliquantò & grauius exagitat luxuriosum, valdè apposite subseruiens Ofello rustico, ex cuius præscripto, si de victus ratione voluptateque sit concertatio, ait hominis sobrij & frugalis censuram summis assensionibus esse probandam; luxuriosi verò prorsus abominandã ; vt cuius iudicium vnà cum corpore & animo ita sit oppletum crapula & oppressum, vt ad veri cognitionẽ sese nequeat erigere, dum nũc huc, nunc illuc nutans eius sententia in palato gratificando, non in se ipse, sed in rerum formis & speciebus spectandis vnicam voluptatem sitam esse iudicet: Quod quàm sit à vero dissentaneum, pulcherrima antithesi constituta ex incommodis gulę,

&

&iis bonis quæ victum ſimplicem facileque parabilem comitari ſolent, clariſſimè demonſtrat: Cui ſubjicit τὴν δίαιταν, qua tā in proſperis quàm rebus aduerſis placidiſſimè ſemper vtebatur Ofellus ruſticus, vt qui non ignoraret, ſibi non agros ipſos, ſed eorum vſumfructum ſolummodo pro tempore à diis immortalibus eſſe conceſſum. *quæ virtus & quanta boni:* alloquitur ἀσώτους, quos, εἰρωνικῶς, nominat viros bonos, eosque monet, vt ſecū velint diſquirere, quæ virtus ſit & quanta, hoc eſt, quam vim habeat, & quàm præclaros in homine fructus concitet, viuere paruo, hoc eſt, vita frugalis & ſobria: Quæ cum bona valetudine & alacritate corporis (vt poſtea diſputat) ſedat appetitiones, & efficit, vt hæ rectæ rationi pareant, conſeruetque conſiderata iudicia mentis. *boni*. in vocandi caſu, per ironiam. ſic habent omnes codices ſcripti præter Carr. qui ſupra i. habet s. litteram poſitam. Sed non malè, inquit Woulardus, in gignendi caſu accipi poſſe videtur pro ſummo bono, cuius omnes virtutes ſunt partes. *viuere paruo.* hoc eſt, viuere ſecundum naturam, vt Socrates, qui interrogatus quonam differret à ceteris hominibus, reſpondit, καθόσον οἱ μὲν λοιποὶ ζῶσιν ἵν' ἐσθίωσιν, αὐτὸς δὲ ἐσθίω, ἵνα ζῶ, hoc eſt, alij quidem viuunt vt edant, ego verò edo, vt viuam. *nec meus hic ſermo eſt ſ. q.* Hi duo verſus parentheſeos nota incluſi, tacitam habent occupationem, qua non inconſultò hæc de frugalitate præcepta Horatius accepta refert Ofello ruſtico, ne minùs ipſe temperans (quod Damaſippus ei obiicit Satyra ſequenti) alios tenuitatis in vita ſeruandæ temerè monere dicatur: nam nihil eſt inſanius, quàm caſtigare alios, eiſque hoc vitio vertere, cuius ipſe criminationem effugere non poſſis. *quem præcepit Of.* crediderim τὸ, præcepit, impuliſſe Pſeudacronem in id commentum, quo vult Ofellum Græca quædam tranſtuliſſe latinè, quum nihil tale ſignificet Horatius: quaſi verò præcipere, ſit hic præcepta philoſophica à Græcis accepta ſcribere, non etiam, aut aliquem dicto docere, aut facto in vita alicui præire. *Ofellus ruſticus, abnormis ſapiens craſſaq. M.* haud aliter legitur in omnibus ſcriptis codicibus, præterquā tribus Bland. vetuſtiſſ. qui habent, *abnormi, ſapiens craſſaq. Min.* quam lectionem vulgatæ prætuli, etiamſi eam non cenſeam eſſe damnandam, quæ nunc à doctis recepta eſt, nam τὸ, quæ, per epexegeſin iungit hos caſus ſimileis, abnormi craſſaque. vt hic ſit ordo, Ofellus ruſticus & ſapiens abnormi craſſaque Minerua: atque hoc modo poſterius eſt prioris interpretatio: Eſt enim

abnormis Minerua, non accuratum, non eruditum iudicium, non ad normam Philosophicæ hypotheseos (vnde sapientes nominantur) exactum, non argutis cõtentionibus exædificatum, sed crassum & pingue, hoc est, simplex & sincerum, ad naturam factum, eaque dignoscenda, quæ vitæ sunt humanę: quo nomine iure crassum, non quidem ex sui natura, dicitur, sed ex thesi & rebus singulis ad vsum vitæ tranquillitatemq. necessariis, in quibus totum consumitur: Quali fuit Ofellus, vir bonus, ad naturæ modulum & normam victitans, in nullo apparatu magnifico, nullis deliciis vrbanis vanus ostentator splendoris eximij, sed fructibus domi natis sese, purosq. suos & hospites moderatè, nec non hilariter recreans, atque ad omnem fortunæ tumultum forti animo impauidus existens. *non inter lanceis*. remotis priùs iis quæ sunt cum luxu coniuncta, quibus capti sensus, & quasi blandis quibusdam laqueis irretiti, rectum illud animi lumen ita sopiunt, vt vmbram pro corpore, pro vero falsum exosculetur, statuit impransos, sobrios & frugi homines accedere debere ad cognoscendas eius virtutis vireis, quæ paruo viuere iubet, ad sensus purificandos à vanis erroribus, mentemque in veri cognitionem exuscitandam. *mensasq. nitenteis.* nitidas, opulentas, lautas. epitheta tam mensarum pretiis, quàm ciborum lautitiis accommoda. Satyricè notat, idq. obiter, Romanos nihil quàm inter epulas philosophari solitos: Quod & Persius ait, ecce inter pocula quærunt Romulidæ saturi, quid dia poëmata narrent. *cum stupet in. a. fulgo.* qui stupor oculis iam caligantibus, reliquisque sensibus propemodum obbrutescentibus, mentem è sua sede & statu dimouet, ita vt falsis adhęrens meliora repudiet. *impransi.* remoti à mensis opiparis, non corrupti deliciis, sed integri iudicij, sanæ mentis, sicci & inanes, vt paullo pòst ait. *dicam si potero, malè verum exa. o. c. i.* ἀξίωμα γνικὸν: ex quo infertur, quòd nemo cibo potuque refertus, rectè verum examinet: hinc est illud Theognidis, πολλοὺς δὴ κόρος ἄνδρας ἀπώλεσεν ἀφραίνοντας, hoc est, multos sæpe viros luxus rapit insipiẽteis. *leporem sectatus.* hæc quædam est enumeratio eorum, quos impransos iubet secum disquirere, quanta virtus sit viuere paruo, vt qui venatione, equitatione, militia, pila, disco, contentiusque exercitati famem obsonantur. *vel si Romana fatigat m. ass. Græcari.* Gręcari, inquit Pseudoporph. est luxuriari, vel Græco more ludere; quã posteriorem partẽ probant viri quidam doctissimi; verùm prior mihi commodior videtur, vt quę

sit

sit tacita quędā & perelegans antithesis inter hęc duo viuendi genera, nimirùm, militaria exercere, & suauiter Græcari, quorum alterum est sobrij, alterū in luxum profusi: Nam militia Romana præter venationem & equitationem, est seuera illa maiorū disciplina, qua Romani arma tractare, quotidianoq́. exercitio corpus roborare addiscebant, vt quæcumque in acie & pugna possent vsu venire, ea in campestri meditatione prænoscerent, auctore Vigetio. At Græcari, contrà, est genialiter viuere, delicijs affluere, venereis operā dare, pollucibiliterq́. obsonare, vt cum Plauto loquar, quibus vnà & vires corporis neruique, & animi masculi turpiter effœminantur, debilitantur, franguntur & pereunt; quos inter lanceis & mensas niteanteis ait Horatius hic stupere fulgoribus, &c. Nunc si Græcari sit ludis Græcis, putà, pilæ & disco, operam dare, & frustrà hortabitur his ludis assuetos expeditosque, vt labore fastidia tollant, & iniquo iure corruptos eos iudices culpabit, vt qui non mensis opiparis, sed Gręcorum ludis sese recreent, corpusque exerceant. *assuetum Græcari molliter.* synchysis dictionis molliter, quæ adhærere debet τῷ Græcari, non etiam τῷ fallente, vt existimant viri quidā docti: sic & in fine præcedentis Satyræ pro fide aliquot codicū, ponitur τὸ, laudatur, ibi, bona si quis iudice cōdiderit laudatur Cæsare, &c. sic Saty. 8. lib. 1. Lanea & effigies erat, altera cerea. & ibidem paullò pòst: serpenteis, atque videres infernas errare caneś, & aliis in locis multis; ea namque figura delectatus esse videtur Horatius. Itaq. hos versus hoc modo ordinabimus: vel si Romana fatigat militia te assuetum Græcari molliter; seu te fatigat pila velox austerum studio fallente laborē &c. *pila velox.* Hæc Græca exercitia, pila ludere, discū iacere, non minùs certè quā Romana, vehemēter exercēt omneis corporis parteis: verū quia minus habent in se periculi, voluptatis autem plurimū, faciliùs ad ea ducūtur delicatiores. de ludo autē pilæ, vide Sipontinū. *seu te discus agit.* Est autē discus massa ferri, aut æris, vel grauis lapis, qui corporis exercendi gratia in altū vel latum proijci solet. Homer. Iliad. β. δίσκοισιν τέρποντο καὶ αἰγανέῃς, hoc est, discis oblectabantur, & tragulis. vbi interpres, δίσκος ἐστὶ βαρὺς λίθος, ὃν ἐξώθουν οἱ γυμναζόμενοι, τὸν γὰρ σιδηροῦν, σόλον προσαγορεύουσι, hoc est, discus est grauis lapis, quem iaciebant, qui se exercebant, nam ferreum orbem σόλον nominabant. Item Iliad. ψ. interpres δίσκος πλατύς ἐστι, καὶ κοιλότερος, ὁ δὲ σόλος στρογγύλος καὶ σφαιροειδής, hoc est, discus (lapi-

deus) latus eſt & magis concauus, ſed ſolos (ferreus) rotundus & globoſus. *Cedentem.* aër & omnia liquida facilè cedunt. *cum labor ex.* Labor (tanquàm genus exercitiorum) quùm ventriculum plenitudine, ciboque nimio grauatũ ſubleuarit, eumque ingeſtum aduentitio quodam calore, concoqui, digeri, & egeri, inanitatemque fieri coëgerit, tùm iudicato quantum bonum ſit viuere paruo, quàm præclarum cibi condimentum, fames, potionisque ſitis. *extuderit faſtidia.* eiecerit, fugauerit, depulerit ſatietatem, quæ faſtidia parit. ponitur effectus pro ſua cauſa, faſtidia, pro ſaturitate. *ſperne cibum v.* conceſſio ironica: nã famelico & inani ſtomacho cibus etiam tenuis eſt gratiſſimus, & quiuis potus ſuauiſſimus. *Hymettia mella.* dulciſſima; nimirum, Attica, ab Hymetto monte: At mel Sardum, minus ob amaritudinem probatur. *Falerno.* Falerna vina erant auſteriora; iccirco luxurioſi ea melle optimo diluere ſolebant. Eſt autem hypallage figura, non enim mella vino, ſed contrà, vina melle condulcorantur, *κεκραμένος ὁ οἶνος τῷ μέλιτι.* *foris eſt promus.* hypophora latentis occupationis eius, qui famelicus labore effectus, negat ſibi opus eſſe, vt contentus victu quidem tenui famem, viliori verò potu ſitim ſedet, quùm penus ei ſit delicatior, locuplesque, nec non affatim pecuniæ qua ciborum lautitias comparet. *foris eſt promus.* ait Horatius. hoc eſt, qui tibi penum promat & congerat, domi non eſt: mare autem tempeſtuoſius, nauigationem piſcationemque damnoſam minitatur: Quare ſi neque penus adſit pro voto, neque piſceis mare ſuppeditet; reliquum eſt, vt aut fame ſitique pereas, aut panis cum ſale, hoc eſt, modicus, parabiliſque cibus ſtomachum latrantem, cibique vehementer appetentem mitiget placetque, id quod bene, hoc eſt, iucundè & cum ſumma voluptate fiet. *cum ſale panis.* panis, miſeris cibus eſt, ſal, condimentum, cui nonnumquam accedit acetum: hîc autem panis cum ſale pro frugaliſſimo victu ponitur, eſurientibus longè iucundiſſimus. *vnde putas, aut q. p.* hoc erotemate luxurioſum parat attentum, vt conuictus intelligat in cibo potuque non eſſe comiſſandi ſummam voluptatem. *non in caro nidore.* Hoc argumentum procedit à remotione partis alterius, ipſius diſiunctæ, ad aſſertionem alterius, hoc modo: aut in te eſt edendi voluptas ſumma, aut in caro nidore, redolentibusq. condimẽtis, at non eſt in nidore, relinquitur ergo eam in te eſſe vno: remotionem autem veram eſſe demonſtrat ab vſu & experientia, inquiẽs, *pinguem vitijs albumq.*

hoc

hoc est, qui corpore est probè saginato, nitidaque & bene curata cute, nihil ei lautum est, non, vel instructissima mensa, tam est ei hebes ad omnia palatum. *sed in te ipso e.* iuxta illud Socratis, δεῖν τὰς ἡδονὰς, μὴ παρ' ἄλλων, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν θηρᾶσθαι, id est, oportet voluptates, non ex aliis, sed ex nobis ipsis aucupari. verùm eas vt percipiat corpus, decet præparatum esse & bene compositum, nã obiecta quidem ad id sunt, vt cõmunem illam animæ cũ corpore συμπάθειαν moueãt, sed is motus quẽ sensum nominamus, in oppleto corpore, meatibusq. viscerum iam crapula oppilatis, delectabilis nullus est, quare nec voluptas vlla: Itaque ad tam crassam euaporationem citius discutiendam, seuũumq. huiusecmodi ἔμφραξιν cõmodiùs dissoluendam, hortatur & suadet Horatius pulmentaria, hoc est, voluptatem sudando, exercitioq. laborioso quærendam. *albúmque.* extenta per pinguedinem cute, & ideo albicante nitidaque: non arbitror autem poni pro pallido, qui color non nisi corpus peius affectum solet arguere; verùm albor corpori conuenit vncto, molliq. & bene habito nec nõ delicato, vnde apud Athenæum lib. 8. Stratonicus citharœdus Rhodios λευκοὺς κυρηναίους καὶ μνηστήρων πόλιν, id est, albos Cyrenæos & procorum ciuitatem nuncupat. *nec ostrea.* per synæresin. *nec scarus.* apparatus lautitiæ splendidissimæ, nam pisces olim in deliciis erant Romanis. *nec scarus.* de scaro Plin. lib. 9. cap. 17. Nunc scaro, inquit, datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisq. vesci, non aliis piscibus, mari Carpathio maximè frequens, &c. Plinij sententiam de scaro in se transtulit Macrob. Satur. lib. 3. cap. 16. *peregrina.* peregre aduecta. *Lagois.* crediderim quòd Lagois hic nõ piscis sed auis genus notaretur, quodque à scaro & ostreis transiret ad carnis oblectamenta, quod sequens versus indicat. *vix tamen eripiam.* in hac lectione consentiunt omnia scripta præter Bland. lib. duos, in quibus est hæc scriptura, *vix tandẽ eripiam.* cum nota interrogationis posita post hunc versum, picta pandat spectacula cauda? Quam lectionem nolui celare lectorem, vt dispiciat vtra sit conuenientior: mihi certè posterior non improbatur propter acrimoniam: non damno tamen aliam, quam quidem si sequamur, conqueritur Horatius, sin τὸ, *tandem.* magis videbitur idoneum, stomachatur iracundiùs se difficulter id efficere posse, vt luxurioso persuadeat vitæ prioris ἀψικορίαν, id est, rerum adamatarum fastidium: cuius certè rei nulla alia causa est, quàm vsus & assuetudo vanitatis, vt ait, ea

namque, vt altera natura, tantum valet, vt mala quibus as-suenerimus optima videantur: contrà, quæ sint optima, propter insolentiam habeantur à nobis pessima. *quia veneat au.* ratio vanæ persuasionis, à pretio, nouitate, & pulchritudine plumarum pauonis. sic Iuuenal. Magis illa iuuant quæ pluris emuntur. *tamquam ad rem att.* ἀγανάκτησις: offenditur enim à sensu communi ita esse abalienatum luxuriosum, vt de pennis picturatis æstimet pauonis pulmentaria esse delicatissima: quasi verò quicquam ex iis quæ sunt extra pauonem, eum reddant sapidiorem palatoque gratiorem. *num vesceris ista.* exaggerat erotemate, non ex re ipsa, sed ex opinionis deprauatæ iudicio hunc errorem innasci animis hominum impurorum: neque enim spectata pluma coquitur, neque, vt viuo commendationem, ita cocto augmentat saporem. *cocto num adest.* sic habent omnes scripti codices sine elisione m. litteræ: sed & vnus Bland. habet, *num adest color idem. carne tamen quamuis.* Aut pura comparatio est carnis gallinæ ad carnem pauonis cum imparitate formarum, sine vllo carnis inter vtramque discrimine, ita vt luxuriosum solis formis & pulchritudine deceptum iudicet; quem sensum adhuc omnes sequuti sunt: aut est concessio cum correctione; confert enim gallinam pauoni, ita vt helluoni quidem donet & carnis sapore nobilitateque pauonem distare à gallina, & formæ specie, at eum tamẽ inficiatur tam gustu probitateque carnis decipi, quàm plumarum pulchritudine, ob quas pauonem censeat gallinæ præferendum: verùm pro hac sententia firmanda, ita ordinato expositoque hos versus, Quamuis nihil magis hac carne pauonis distat ab illa gallina, tamen natura carnis & sapor non ita te decepit vt formarum imparitas. Quid autem differat gallinacea caro à pauone, norint ij qui in iis delicientur. *imparibus formis.* impares formæ sunt in pulchritudine dissimiles, hinc formosus, cui contrarium est deformis. *esto.* concedit hunc errorem quasi tolerabilem, & quodammodo venia dignum propter συναίτια τῆ αἰσθήσεων, id est, ea quæ coadiuuant & sensum recreant, puta, externam in pauone pulchritudinem. *vnde datum s.* si nihil in lupo concurrat τὸ συναίτιον, nec forma, nec pretium, nec raritas, quod te iuuet in eo diiudicando, vnde hoc habes, à natura ne, arte, an gula, vt eum Tiberinum potiùs quàm marinum esse credas,
inter

inter ponteis potiùs quàm in oſtiis Tiberis captum ? *captus hiet.* ordo eſt, vnde datum ſentis, an hic lupus captus ſit Tiberinus, an hiet in alto ? In τό., hiet, aut eſt enallage temporis, pro hiarit, hoc eſt, ſpirauerit, eſcam captauerit hiando, vixerit, aut alluſit ad naturam piſcium, qui omnes capti confeſtim in latum os diducunt. Quid ſi hiare, inquit D. Woulardus, accipiamus pro repando ore & lato in menſa, ſpectacula exhibere, quod etiamnum hodie in piſcibus, nobilium menſæ obſeruant ? An autem lupus Græcis λάβραξ nominetur, an καλλιώνυμος, qui & ἄνθιας, vide Athenæum lib. 7. *ponteis ne inter iact.* de Lupo Tiberino inter ponteis Tiberis agitato, vide C. Titij & Lucilij ſententiam apud Macrobium lib. 3. cap. 16. Columella autem lib. 8. cap. 16. Mar. inquit, Philippus erudita palata faſtidire docuit fluuiatilem lupum, niſi quem Tiberis aduerſo torrente defatigaſſet. Item Plinius lib. 9. cap. 54. Galenus de alimentorum facultatibus ſcribit ſe nequaquam vidiſſe in aquis dulcibus lupum genitum, ſed tantùm in fluuios è pelago aſcendiſſe: & iccirco raro in fluminibus parui captantur. *trilibrem mullum.* quia mulli magnitudo rara, iccirco luxurioſo carior eſt & commendabilior: ait enim Plinius lib. 9. cap. 17. Mullorum magnitudo modica, binasque libras ponderis raro admodum exuperant. legito Macrobium lib. 3. cap. 17. *in ſingula quem minuas.* in ſingulas parteis carnis garelo maceratas: ſed crediderim pulmenta hic propriè dici, hepar in primis, deinde caput: Nam Galenus quũ non ignoraret mullum neque ſapore gratioſum neque carne ſalubrem, rogauit quemdam, cur tanti emeret mullos prægrandeis? is reſpondit, propter iecur & caput. *ducit te ſpecies.* inuitat te mulli magnitudo, prouocatque effrenem illam ὄρεξιν. Hac conceſſione manifeſtò declarat, ἀσωτίᾳ hunc ſola duci, οὐχ ἵνα τρέφηται, ἀλλὰ ἵνα ἥδηται, οὐδ' ἵνα ῥωννύηται τὸ σῶμα, ἀλλ' ἵνα λεαίνηται τὴν κατάποσιν. hoc eſt, non vt alatur, ſed vt delicietur, neque vt roboretur corpus, ſed vt detergat, lenemq. ac lubricam gulam reddat, vt qui nullo iudicio in mullo pro vaſto corpore pondus conquirat, & in lupo damnet etiam cum pondere proceritatem. *proceros.* procera, prolixa, & in longũ producta, inquit Feſtus, quaſi ex cera, ob eius facilitatem. *quia ſcilicet illis.* à raritate delectus. *modum.* proceritatẽ. *breue pondus.* exiguũ, vt quibus corpora ſunt contractiora, magisq. ſolida ſucculentaque.

Ieiunus raro stomachus. Epiphonema in detestationem luxus. sic autem habent omnes codices scripti, non etiam vt vulgò legitur, *ieiunus stomachus raro vul.t.* sed vtraq. sententia apta est siue τὸ, raro, determinet τὸ, ieiunus, siue τὸ, temnit. *vellem ait h.g. d.r.* fingit Horatius hæc optare Catillonem κακόβουλον, eumque à proposito nullis rationibus abduci posse. *harpyijs gula digna rapacibus.* διατύπωσις helluonis, cui gula est, non homine, sed harpyiis voracibus dignissima. aut gula, id est, helluonum luxuriosa cibaria merentur, vt ab harpyiis de mensa eripiantur & contactu fœdentur. Est autem harpyia ἁρπακτικὴ θεὰ, vt ait Etymol. id est, raptrix dea: Hesiodo autem in Theogonia duæ sunt harpyiæ, filię Electrę & Taumantis, ἠυκόμους θ' ἁρπυίας ἀελλώ τ' ὠκυπέτην τε (vbi τὸ, ως, δ' ἀελλῶς corripitur) Apollonius in Argonaut. etiam duas ponit. Apollodorus lib. 1. de deorum origine ait, Ad hæc dij harpyias in illum (Phineum putà) immiserunt: eæ verò sunt alatum genus animalium: Quæ vbi Phineo paratam esse mensam intuebantur, à cælo deuolitantes maiorem ferculorum partem abripiebant, ac reliqua perpauca, & ea quidem tam graui odore fœdata remanebant, vt perferri minimè possent, &c. hunc & Apollonium legito. Seruius autem tres ponit; Celeno, Aello & Ocypeten. *at vos Austri.* κατάρχη: namq. obsoniis eorum cupedijsque percoquendis, id est, humido suo calore corrumpendis Austros ventos imprecatur. *obsonia.* ὀψώνιον, siue ὄψον, quidquid cibo, hoc est, pani additur, seu ei quod panis locum supplet, qualia sunt pulmẽtaria, condimẽta, &c. ab ὀψὲ, id est, serò, vel quòd in vesperum tantùm apparabantur; vel quod seriùs ea sint in voluptatem excogitata. cui sententiæ quadrãt ea; *necdũ omnis abacta pauperies epulis regum.* vel ab ὀπτῶ, quod est, asso; namq. assa veteribus erant elixis delicatiora. *quanquàm putet aper.* διόρθωσις; qua veluti pœnitentia ductus imprecandi, ait Austris nihil opus esse, vt eorum putida reddant obsonia, quùm recẽtissimæ quæque atque exquisitissimæ deliciæ non sapiant, cibo potuq palatis obsurdescentibus; penitusq. corruptis. *mala copia.* condita omnia (inquit C. Celsus lib. 1. cap. 2.) duabus de caussis inutilia sunt, quoniam & plus propter dulcedinem assumitur, & ægriùs concoquitur. Condita autem ἡδύσματα καὶ ἀρτύματα Græci vocant; Embammata Columellæ; Plinio autem liquamina & intinctus ex aceto, melle, saccharo, mulso, garo, & iusculis dulciariis (vt sic loquar)

quar) gulæ causa comparatis: quæ omnia sollicitant, & molestiam conciliant ægro, imbecillo, & infirmo stomacho: qui per ingluuiem natiuo calore propemodum extincto, difficilius tardiusque concoctioni seruit. *cum rapula pl.* tacita antithesis. Nam mala copia, quæ est cupediarum & dulciariorum (vt medico vtar vocabulo) plenus & oppilatus stomachus, cupit rapula & acidas inulas ei copiæ contrarias, escasque oligotrophas, quæ pauci sunt alimenti, quæque ventriculum calentem refrigerant, crassosque eius humores & crudos ex ingurgitatione tenuant dissecantque. *acidas inulas.* de inula, quæ & Helenion, &, vulgò, Enula, scribit Plin. lib. 19. cap. 5. Siser, inquiens, his seritur mensibus, Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, breuior his est, sed torosior, amariorque inula, per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mistis saluberrima. Quod autem dicat hic acidas inulas (quas huius libri ecloga vltima nominat amaras) arbitror hoc referendum ad ἐκλειγμάτα, ex quibus sumitur, teste Galeno lib. 7. medicament. simplicium, vbi ait, Helenij herbæ radix maximè vtilis est, non primo statim concursu excalefaciens, &c. Deinde paullò post, Quapropter Eclegmatis, quæ faciunt ad educendos ex thorace, & pulmone crassos lentosq. humores, idoneè commiscentur. *pauperiem.* pauperiem nominat victum tenuem & vili parabilem, qui quidem non tenuis & vilis exaturatis, sed rarus & delicatus splēdidusque, putatur, qui iocus suo sale non caret, ait enim non abiectam esse pauperiem epulis diuitum consultò, sed ob nauseam & plenitudinem, quæ nisi frugalitate corrigatur, & ventriculus refocilletur, omnino necesse est tandem elanguescere extinguique hominem. *nam vil. ouis.* oua vilia dicuntur, quod vilioris seu minoris sint pretij; vt suprà, sperne cibum vilem, &c. de ouis & ouorum differētia triplici legito docta simul & peculiaria scripta Pantini in cap. 18. lib. 2. C. Celsi. *nigrisq.* maturis & amaris: nigrescunt enim maturescentes oleæ. *haud ita pridem.* ab exēplo & facto Gallonij demōstrat luxū non officere modò stomacho, valetudinemq. tentare, verū etiā infamiæ notā suis sectatoribus inurere, quibus sine inuidia publica minus est integrū nobiliores cibos esitare. *Galloni.* habent hanc lectionem omnes scripti cod. pro Gallonij, per apocopē, nō Gallonis. hic autem P. Gallonius à Lælio dictus est, teste Lucilio, gurges; Lælius præclarè & rectè sophos, illeque verè ô Publi gurges Galloni es homo miser inquit, cœnasti in vita nunquàm bene, quùm

omnia in isto consumis squilla atque acipensere cum decumano. *acipensere.* Plin. lib.9. cap. 17. apud antiquos, inquit, piscium nobilissimus habitus acipenser, vnus omniū squammis ad os versis contra aquam nando meiat: Nullo nunc in honore est, quod quidem miror, quum sit rarus inuentu: quidam eum Elopem vocant. Secundo autem bello Punico scribit Macrob. eius celebre nomen fuisse, adeò vt non nisi à coronatis ministris cū tibicine solitus sit in conuiuium sacrū inferri, lege Macrob. lib. 3. cap. 16. Ego Rondeletij sentētiæ omnino subscribendū iudico, qui monitus à Iulio Scaligero perpulchrè edisseruit contra Nigidiū (cuius auctoritate nititur Plin.) nō esse natatilis naturæ, habere situm squammarum ad caput obuersarum: atque hunc acipenserem non esse elopem, aut glanium, sed Circassis & ceteris Mæotidis accolis ὀξύρυγχον, & Gothis Sturionem, quibus vna cum Oceani accolis etiamnū hodie hic piscis *steur* nominatur. Vide Scaligerum in exercit. 218. cap. 3. *Quid: tunc rhombos minus æquor alebat?* sic habent omnes libri scripti, præter Mart. & vnum Bland. qui habent, æquora alebant. *tutus erat rhom.* Ironicôs hoc dictum videtur, nam & rhombus antea in honore fuerat, & edulis ciconia ante prætorium: scribit enim Plin. lib. 10. cap. 23. Cornelius Nepos, inquiens, qui D. Augusti principatu obiit, quum scriberet turdos paullò ante cœptos saginari, addidit, ciconias magis placere quàm grues, quum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit attigisse. hæc Plin. Quare non est à vero alienum hic ludere Horatium: nec alio fortasse nomine Prætorium Asellium (vt in Bland. adnotationibus) velle auctorem ciconiæ coquendæ, quàm quòd de ea lautam quandam & nouam ὀψοποιΐαν, adinuenisset: Cui argumento est quod subsequitur de mergis assis, quū elixi fuissent priùs in lautitiis. Habet Pseudoporp. non ineleganteis in prætorium versiculos, sed suis pedibus claudicanteis, eos autem sic firmabis: Ciconiarum Ruffus iste conditor Plancis duobus est hic elegantior, suffragiorum puncta septem non tulit, ciconiarum populus mortem vltus est. *ergo si quu.* ostendit à simili iuuentutem Romanam lubricam & in malum quoduis propensam. *edixerit.* nimirùm prætorius aliquis è magistratu helluonum: edicere namque magistratus est publici: Quare ludicrò videtur effingere ὀψοφάγυς inter se & magistratus creare, & singulis, pro notitia gulæ, obsonandi præfecturas addicere designareque. *sordidus à tenui victu.* Docuit

Hora-

Horatius in victu tenui voluptatem edendi esse summã, coq. libenter vti, non qui ocio torpescunt, sed qui labore corporis sudandoque famem pro obsonio quæritant: nunc autem ne parcitatis (quę ad auaritiam proximè accedit) tenuitatisq. gratia, sedulaque eius commendatione à maleuolis luxuq. perditis adducatur in odium, etiã apud viros bonos, tãquàm patronus auaritiæ, quod vitiũ est quouis luxu multò detestabilius; Nunc, inquã, clarius explicat, Ofello iudice, nõ eundẽ esse sordidũ & tenuẽ victũ: non Philosophicis quidẽ argutiis, sed argumentis è medio desumtis, Ofelli rustici more, & à rebus ipsis factisq. sordidorũ. *distabat*. sic inuenitur in omnibus scriptis præter Carr. vbi legitur, distabit. verũ quia in hac causa vtitur Ofelli exemplo, quem puer se nouisse ait, fortasse rectius legemus, distabat, quasi ex ore ipsius dictoque & facto id puer didicisset: aut dicere poterimus esse enallagen hoc an illo modo legamus pro, distat. nullo namq. tempore parcus à sordido victu non discrepat; qua gratia adnotat Woulardus, distabit, tibi scilicet, id est, distantia inter se illa habebis. *nam frustrà v. v. i.* quod faciunt stulti dum vitant vitia, tunc enim in contraria currunt; atqui non est sordidus qui frugaliter victitat, ergo alius est sordidus, alius tenuis victus, alius luxuriosus. *Auidienus cui ca.* argumentum ab exemplo, quod, quia ob oculos versatur, euidentiùs fidem facit. *cui canis ex vero ductum*. ductum habet codex Bland. antiquissimus, quem sequuti sumus, suffragantes Lãbino. *quinquenneis oleas est*. comedit. descriptio victus sordidi familiaris Auidieno. *quinquenneis*. nimia vetustate corruptas. *ac nisi mutatum parcit defundere v.* sic legitur in 4. codicibus Bland. reliqui habent, *diffundere*, sed ineptè, meo iudicio, non enim auari est, sed optimi cuiusque & prudentissimi patrisfamiliãs vina diffundere, hoc est, postquã deferbuerũt, in cados aut amphoras vasaq. minora è doliis mittere, vt in his sint donec vsus causa probẽtur. l. p. §. fin. ff. de tri. vino & ole. ea itaque sententia vini diffundendi huic loco aptari nequit, propter repotia, nataleis & dies festos, quibus vina defunduntur amicis, hoc est, propinantur, diisq. libari solent optima & pretiosissima. verùm Auidienus pro sua auaritia, vina mutata, hoc est, corrupta & euanida propinat, oleumq. caulibus instillat odoris deterrimi. *cuius odorẽ olei*. hæc ita ordinato, ipse caulibus instillat id oleũ, cuius olei odorem, &c. *parcit defundere v. &*. sic habẽt omnes scripti cod. prętet Mart. in quo τὸ, &, omissum est. *ille repotia*. postridie nuptias, ait Festus.

Festus, apud nouũ maritũ cœnatur, quia quasi reficitur potatio, ἐπαύλια propriè dicta, sicut & προαύλια, pridie nuptiarum. Cõmentator habet, repotia sunt inuitationes mutuæ, quę Grę ci, inquit, ποδοστρόφια dicunt, &c. hic ego legendum censeo ποδοστρόφια, non ea certè tantùm quæ sunt nuptiarum, sed ea etiam quæ ex symbolis in ordinem agitabantur; quorum con uiuas Plautus in Curculio vocat, ἐρανιστάς: & nescio an Horatius alluserit ad id Homeri Odyss. λ. ἠ γάμος ἠ ἔρανος, ἐπεὶ οὐκ εἰλαπίνη τάδε γ' ἐστίν, vbi interpres, ἔρανος dicitur, τὸ ἐκ συμβολῆς γινόμενον δεῖπνον, hoc est, ex collecta seu collatione comparata cœna seu conuiuium. Adrianus Turnebus vir doctissimus ait etiam repotia celebrari solita iam liberis natis; cuius ego non perinde rationem probo ac sententiam: ait enim lib. 3. cap. 6. Quum maritis noua quotannis propè soboles nascatur, vt renouanda sit epulatio, iccirco ea conuiuia repotia appellata: Atqui vt rari sunt mariti quibus quotannis noua proles nascitur, ita repotia non vnius mariti annui proletarij, sed plurium conuiuatorum gratia dici videntur, à quibus vicissim reparãtur compotationes: Quare crediderim eas comissationes nominari repotia, quæ liberis natis, matreque puerpera (quam partus grauiter afflixit) post præscriptos, vel à natura, vel religione, dies, sanitati reddita, inter propinquos aut vicinos ordinatim celebrantur: ad quæ non minùs quàm nouas nuptias (quæ Flãdricè weer bruloften vocitantur) fit concursus ab omnibus, suis symbolis seu collectis penuariis in vnum collatis, quæ Græcis ποδοστρόφια dicta, hic à Commentatore fortasse significantur, ita vt loco θ. litteræ, ab ignaro scripta sit d. littera latina: huc facit illud Ausonij: Con iugioq. dapes & sacra repotia patrũ. Turnebus & Lambinus hic pro ποδοστρόφια, legunt παιδοτρόφια, ab educandis liberis. *veteris non parcus a.* acetum vetus est in laude apud naturaleis & medicos: at hic ponitur pro vetustescente, seu moriente (vt habet Pers. Satyr. 4.) languidoq; ue. Quam, quæso, narrat Horatius egregium apparatum sordidi Auidieni? vtpote quinquenneis oleas, & corna siluestria, cum condimento memorabili, putà, vino vappa, oleo fœtido, quod non puer, sed ipse, non infundit, sed instillat cornu bilibri, ex ingenti copia, paucas guttulas, interim non parcus (εἰρωνικῶς) aceti veteris. Quã indecens, illiberalis, inhumanus & odiosus animus Auidieni? *hac vrget lupus, hac canis aiunt.* sic habẽt omnes scripti codices pręter Carr. & Mart. in quibus scribitur, *hac canis angit.* Sed priorem

rem cum Cantero & doctissimis magis approbo: Deinde Bland. codices habent, *hac vrget Lupus*. Conuenit autem hoc dictum in hominem suspenso animo, sententiaque ancipiti, vtrum sequatur aut fugiat, edacitatē ne, quę per Rutilium Lupum denotatur, an sordeis canis Auidieni. Huic autem respondet id prouerbij, in triuio consistere consilij: nam viam pro ratione consilij non infrequenter est inuenire, tam apud Græcos, quàm Latinos scriptores. *mundus erit*. hic versus variè legitur. In 4. codic. Bland. Busl. Nan. hoc modo, *mundus erit, qua non offendat*. ceteri habent, qui; deinde alij habent, offendit; alij, offendet: postremò duo Bland. legunt, sordidus; alij duo, sordibus. Verùm in tanta lectionis varietate, hæc mihi placet, mundus erit, qui non offendet sordibus. quæ mihi non minùs legitur per synchysin huius dictionis, cultus, quàm paullò suprà notaui legendum τὸ, molliter, ibi, seu pila velox molliter, &c. hoc modo, is cultus, id est, victus erit mundus, qui in neutram partem miser, id est, infelix & miserandus, non offendet sordibus, id est, turpi immūditia nauseaque, quæ tam luxū comitatur, iuxta illud Iuuenal. Saty. 1. Sed quis ferret istas luxuriæ sordeis, &c. quam auaritiam. Quod autem Commentator & alij velint τὸ, cultus, esse genitiui casus, omnino displicet, & absurdum sanè videtur, vt vel primo quasi obtutu cuiuis id manifestum fuerit. *atque in neutram*. τὸ, atque, accipitur epexegeticôs; nam is victus non est mundus qui offendit sordibus, qualis is est, qui in vtramque partem est miser: vtraque autē pars est eius virtutis, quæ frugalitas dicitur, vtrumque extremum, luxus, putà, & auaritia. *hic ne. ser*. sapiens. *Albuci senis exem*. Commentator nec non Lambinus Albucium scribunt senem auarum, Næuium autem prodigum; quod ita se habere docet Lambinus ex Horatiano versu Saty. 1. lib. 1. vt viuam Næuius, aut sic vt Nomentanus? Contrà, Glareanus Pseudacronem subsequutus, Albucij exemplo vult taxari luxuriosum (propter seruos cessatores in apparandis conuiuiis) Næuij verò, sordidum, quòd conuiuis vnctā, id est, sordidam aquam præbuisset: Me certè Lambino assentiri in primis facit versus ille Horatianus: deinde τὸ, senis, quod auaris potius quàm prodigis datur: postremò τὸ, simplex, nam prodigalitas ferè ex simplicitate, nimiaque facilitate, ortum habet. *dum munia didit*. dat, distribuit: ēst enim dido, is, ere, compositum verbum antiquum à do, as, are, veteribus nō inusitatum. Lucret. lib. 4. Nec refert quicquam, quo victu corpus

ala-

alatur, dummodo quod capias concoctum didere possis artubus & stomachi humectum seruare tenorem. Virg. Aeneid. 7. diditur hic subitò Troiana per agmina rumor. *simplex Næuius.* Exemplum à Næuio luxurioso. *Simplex.* Supinus, & parùm prudens. *Vnctam.* Vnguentis dilutam, quod etiamnum hodie in apparatu splendido magnificum est. *accipe nunc v.t.* enumeratio eorum quæ comitantur, & simplicem & compositum victum, vt vtrimque ex oppositorum cognitione, clarius euadat omninò negligendam esse nimiam curam corporis, cùm vt hoc vegetum sit & validum ad quæuis munia subeunda, tùm vt animus profusa crapula non impeditus, euigilet alacris & promtus, ad ea perquirenda quæ sunt honesta & cum virtute coniuncta. huc facit illud Senecæ epist. 8. hanc ergo sanam, inquit, & salubrem formam vitæ tene, vt corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est; durius tractandum est, ne animo malè pareat. Et Epist. 13. honestum ei vile est, cui corpus nimis carum est. sic & D. Hieron. ad Nepotianum, pinguis venter non gignit sensum tenuem. *in primis v. b.* bona valetudo, ἐυεξία τοῦ σώματος καὶ ἐυεξία, simplicem victum subsequitur, quo bono corporis aliud nullum est optabilius, quod significat hęc Flandrica sentẽtia, **Gheen ponden voor ghesonden**. *nam variæ res.* Varietas ciborum, condimentorum, pulmentorumque: de quibus legito suprà, in dictione, mala copia. ex Celso. Hoc autem argumentum est ex opposito, nam καχεξία sociatur ingluuiei. *vt.* quemadmodum corpus afficiant. *credas.* credere potes aut debes, potentialiter. *memor ill. escæ.* memorem facit victus simplicis, & non conditi à voluptate, vt ad eum reuertatur neglecta luxuria. *olim tibi sederit.* aliquando tibi placuerit. Virg. 4. Aeneid. Si mihi non animo fixum immotumque sederet. *at simul assum m. e.* inæqualitas ciborum ex sua substantia, cum dissimili & coquendi & condiendi modo, solent esse κακόχυμα, si stomachus sit imbecillior. *Vides vt pallidus o.c.d.d.* surgat de cœna dubia. In omnibus scriptis adnotata est interrogationis nota præter Carr. pallidus hic dicitur à pallore, qui ὤχρος Græcè dicitur, qui nascitur propriè ex multa pituita cum pauca bile, alius autem pallor est qui ἀχροία nominatur, quam Cic. decolorationem nuncupat, quæ varias causas habet, vt videre est apud medicos. *dubia.* Cœna dubia est opipara, multisque ferculis instructa, quod prouerbium parasitorum est, inquit Erasmus. Phormio

mio apud Terent. Cœna dubia apponitur, quid isthuc verbi est? vbi tu dubites quid sumas potissimum.. aliàs autem dubium periculosum significat. Ita cœna dubia ea quoque esse potest, quæ non caret suspitione veneni. *quin corpus onustum.* ea namque est sympathia corporis & animi inter se, vt mutuis affectionibus aut grauiùs non raró, aut leuiùs agitentur: Quemadmodum doctè simul & luculenter disputat Pantinus in suis commentariis in 2. cap. lib. 2. C. Celsi. huc accedit illud apud Stobæũ. *τὰς σιτήσεις ποιοῦ, μὴ ἀνειμένας, καὶ σκυθρωπάς, ἀλλὰ λαμπρὰς, καὶ εὐτελεῖς, ἵνα μήτε διὰ τὰ σωματικὰ αἱ ψυχαὶ ταράττωνται φενακιζόμεναι, καὶ τῶν ἡδονῶν τῶν σωματικῶν ὀλιγωρῶσιν, ἔπειτα βλάπτωνται, τρυφῶντα μὲν πλοῦτον, νοσοῦντα δὲ εἰσαῦθις τὰ σώματα*, hoc est, conuiuiis vtitor, non cum neglectu & tristitia, sed hilariter & cum frugalitate, vt neque per corporea animæ deceptæ perturbentur, neque corporeas voluptates contemnant, & deinde lædantur: diuitiis quidem luxuriantia, in posterùm verò morbis affligenda corpora. *atque affligit humo.* Scripti codices ad vnum omnes habent, *adfigit*. verùm codices Bland. tres minutissimis characteribus exhibẽt hanc adnotatiunculam, dejicit in terram; quæ facit vt omninò non dubitem libenter amplexari cum Lambino, *τὸ*, affligit, vt omittam verbum, prægrauat, eam sententiam designare, corpus enim vitiis hesternis, hoc est, hesterna crapula onustum, prægrauat animum, eumque prægrauatum affligit humo, siue potius humi prosternit: nec difficulter mihi quis fidem fecerit antiquam lectionem fuisse, affligit humi; & insciтè à sciolis vtrumque deprauatum, pro *καταβρίθει χαμαί*. Sic Gregor. in vers. *ἀλλὰ κάτω βρίθει με χοὸς πάχος*, id est, Atqui deorsum deprimit me humi corpulentia: In eadem significatione Celsus vtitur conflictari, ægroti est, inquiens, in lecto conflictantis: Hesychio est *ῥιπτάζ.* seu *ῥύπταζ.* *diuinæ particulam a.* hoc est, animũ ipsum ex sempiternis illis ignibus sumtum, quę sidera & stellas appellatis, ait Cic. ex Platon. *alter vbi dicto c.* ex antithesi enumerat cõmoda victus frugalis. *vbi dicto citius c.* non parũ cespitat hic Pseudacron coordinans, *τὸ*, dicto citiùs, verbo surgit, quùm rectius (meo quidẽ iudicio) apponi debeant proximo participio, curata, hoc modo: Alter, qui paruo viuit, vbi dicto citius, hoc est, parcè & sobriè membra, hoc est, corpus curauit, & sopori dedit, surgit vegetus, &c. ostẽdit enim frugi hominẽ, non, instar luxuriosi, multis ac Sibariticis missibus, quasi *ἀρχιπατονεῖν* suas

voluptates, easque in multas noctis horas producere. *hic tamen ad melius*. in Tò, tamen, subintelligitur τὸ, quamuis, in hanc sententiam: Quamuis frugalis cibo simplici & parco contentus viuat, tamen præ luxurioso hoc habet commodi, vt non abhorreat à melioribus & lautioribus, si quando vel tempus, aut valetudo corporis hoc requirat: hac etiam ratione subindicat quo parcus distat à sordido, qui nihil quàm genium fraudat, nec vnquam se refocillat, etiam tunc quùm maximè est opus: de hoc structuræ genere vide Laurēt. Vallā lib. 2. elegāt. cap. 41. *quondam*. quandoq. ad futura pertinet. *aduexerit*. sic habent 4. cod. Bland. Busl. Nan. Mart. sed Carr. & Tons. adduxerit. *vbique*. hoc est, & quando. *tractari mollius æt. i. v.* senes enim vita lautiori libenter tractari solent: hinc est illud, λιπαρῶς γηράσκειν, beatè consenescere, delicateque, nec vlla premi egestate. *Rancidum aprum*. ab auctoritate & disciplina maiorum non obscurè notat deliciarum gurgites; iis enim ita curæ erat diætæ superflua abscindere, vt eum hospite mallent etiam rancescentia laudare, quàm turpem saginam nimia corporis luxuria contrahere: Quare, ξενοκράτης εἴποτε σάμνον οἴνου ἀνοίξειεν, ἔφθανεν ὁ οἶνος τρεπόμενος πρὶν ἀναλωθῆναι. καὶ τὰ ὄψα πολλάκις ἕωλα ἐξέρριπτεν. ὅθεν καὶ ἡ παροιμία, τὸ ξενοκράτους τυρίον, ἐπὶ τοῦ ἐπὶ πολὺ παραμένοντος, καὶ μὴ τάχιστα ἀναλισκομένων, vt scribit Stobæus. hoc est, Xenocrates si quando vini cadum releuisset, in vappam conuertebatur, antequàm consumeretur. Sæpe & obsonia pridiana iam corrupta abiecit: hinc natum est diuerbium, ξενοκράτους caseolus, de rebus diu durantibus, & quæ non facilè consumuntur. *sed credo*. Hellenismus, ὡς οἶμαι. *non quia*. ὑπόφορα. nasus autem metaphoricôs pro iudicio ponitur. *quod hospes*. Nota antiquos plus hospitalitati quàm gulæ tribuisse. *vitiatum commodius*. codex Bland. cum Tons. habet, *vitiaret*. & in tribus codic. Bland. adnotatum est, reprehenderet; sed vulgata lectio videtur antiquior, commodius enim licet hospiti vitiatas & rācidas apri reliquias edere, quā totum recentemque aprum helluoni turpiter & incommodè lurcari. Huic autem lectioni videntur ea patrocinari quæ ad finem postremæ satyrę commemorat Fundanius de discerptis membris gruis, de armis leporū auulsis, de merulis & palumbibus sine clune: quas res vitiatas Nasidienus sordidissimus cùm apposuisset, sibi id fore laudi credebat ad imitationem antiquæ parsimoniæ, vt ibi dicemus: vitiatum aprum ponî pro suis partibus vitio ranciditatis maleolentibus verisimile

est

est. *hos vtinam inter*. videtur alludere ad illud Hesiodi in oper. & dieb. μηκέτ' ἔπειτ' ὤφελον ἐγὼ πέμπτοισι μετεῖναι ἀνδράσιν, hoc est, ô vtinam non visa ætas mihi quinta fuisset. *heroas*. Martianus capella dicit alibi, heram denotare terram, vnde heroes dicti, nimirum terræ filij & principes. *das aliquid famæ*. in quibusdam codicibus ponuntur hæc erotematicôs, sed malim esse hypophoram. *quæ carmine g. a. o. h.* hoc est, quæ fama carmine celebrata potest esse gratior auribus humanis audituque iucundior quàm acroama frugalitatis sobrietatisque? quàm vitæ frugaliter honesteque peractæ? quod vti fiat, inquit Epictetus, πειρῶ καλῶς ποιεῖν, καὶ οὕτω καρπώσῃ τὸ καλῶς ἀκούειν, hoc est, conator rectè facere, hoc enim modo bonam famam lucrifeceris. *occupet*. sic habet codex Bland. vetustissimus; quam scripturam vulgatæ. puto præferendam, vt sit modi potentialis. pro occupare possit aut debeat: ceteri codices consentiunt vulgatæ. occupare aureis, est auribus insonare. *grandes rhombi*. comissationes luxuriosæ. ex antithesi infamiæ. *adde iratum p.* congeries malorum quæ extrinsecùs adsunt gluroni. *as laquei p.* sic habent cod. 4. Bland. & Tons. ceteri, æs, sed priorem probat Canterus doctissimus. *Trasius*. variè transformatur hæc dictio. 4. codices Bland. & Tons. habent Trausius. Busl. Traxius. Nan. Traulius. Carr. Tosius. Quid si Thracius legamus, vt sit gentilitiũ à Thracibus? *iure inquit Trasius istis i. v.* translatio huius increpationis facta ab asoto quodam diuite, in Trasium aliquem luxuriosum & egentiorem. *Ergo quod superat*. νηστεία increpãs abusum, demonstrat vsum verum & laude dignum. *Cur eget ind.* supp. egestate & inopia. Erotema, à caritate in proximum. *quare templa r.* à pietate & religione erga deos. *cur improbe caræ.* à pietate in patriam. *vni nimirum rectè*. perpulchra εἰρωνία, monens asotum fortunæ instabilis. codex Bland. antiquiss. habet, *rectæ*. Ad hunc locum pertinent illa Philemonis, ἀνὴρ πένης γέγως, μὴ οὐ τέχνην μαθὼν, οὐ δύναιτ' ἂν ἀσφαλῶς ζῆν τὸν βίον: ἀλλὰ χρήματ' ἐστὶν ἡμῖν, ἀδ' ἐ τάχιστ' ἀπόλλυται, κλήματα, οἰκίαι. τύχης δὲ μεταβολὰς οὐκ ἀγνοεῖς, ὅπη τὸν εὔπορον τίθησι πτωχὸν εἰς τὴν αὔριον, hoc est, vir pauper qui nullam didicit artem, nequit tranquillè viuere vitam; sed pecuniæ nobis non desunt; at illæ cito pereunt: Sunt nobis prædia & domus: an ignoras fortunæ vices, quæ diuitem nunc efficit in crastinum pauperem & mendicum? *ô magnus*. magnus risus, pro multùm ridiculus, per syllepsin, vt Terent. vbi illic scelus est, qui me perdidit.

T *vter*

vter ne ad cas. d. sic legitur in omnibus scriptis, non etiã, vt vulgò, vternã. verũ de τῷ, ne, an ociosa sit particula, an ornatus gratia apposita interrogationi, mihi profectò nõ satis liquet, atqui crediderim eã interrogationi seruire, sed per synchysin lõgiùs abesse suo loco, & subsequi debere τὸ, hic, hoc modo, vt er ad casus dubios, &c. hic ne qui pluribus ass. &c. an qui cõtentus p. &c. eam certè scribẽdi rationẽ multis in locis ostendo Horatio esse peculiarẽ. *ad casus dubios.* τὸ μέλλον γὰ ἅπασιν ἀνθρώποις ἄδηλον, ait Demost. καὶ μικροὶ καιροὶ μεγάλων πραγμάτων αἴτιοι γίγνονται, hoc est, euentus enim omnibus hominibus incertus est, & occasionũ momenta ad res maximas causæ existunt. *fidet sibi c.* erit constantior. *mentem corpusq.* propter mutuã sympathiam. *superbum.* elatum luxu, delicijsque. & ideo ἀνόητον καὶ ἄφρονα. *vt sapiens.* ἔμφρων καὶ νοήμων. *aptarit idonea b.* Iuuenal. Tecũ prius ergo voluta hæc animo ante tubas galeatũ serò duelli pœnitet, &c. *quò magis hu credas.* à diæta & victu modico Ofelli rustici. *videas meiato in a.* quilibet videre audireque potuit narrantem hæc, ego non temerè edi in luce profesta &c. per synchysin. τὸ, videas, autem ponitur per enallagen, putà, secunda & certa persona pro quauis tertia & incerta. *fortem col.* constantem & patientem. *fumosæ cum p. pernæ.* est autem perna pars è succidia, quæ tria continet, pernam, petasonem, & lardum: hoc autem epithetum sumtum est iuxta salsuram M. Catonis, qui in libris de rebus rusticis pernas salitas in fumo biduũ suspendere fecit. Sic & Plaut. in Capt. Quanta pestis pernis veniet, quãta lardo, aduenien s totum deturbabit cũ carne carnarium. *per imbrem.* propter imbrem, vel potiùs, per metathesin, per hiemem, perceptis, putà, iam frugibus, opereq. rustico peracto, quo tempore præcipit Hesiod. curare corpus, genioq. indulgere. inuitat genialis hiems, inquit Poëta: tunc enim grata est vua pensilis, ornatque nux cum ficu duplici secundas mensas. *bene erat.* satis erat, & abundè ad hilaritatem, dum pullis, hædis inemtisq. dapibus vesceremur. *non piscibus v. p.* magno pretio emtis ad luxum, quod est Catillonum. *secundas & n. o. m.* Mensæ aliæ sunt primæ, aliæ secundæ, aliæ tertiæ, teste Polluce; Mensæ autem secundæ, δευτέραι τράπεζαι Græcis dictæ erant, quibus bellaria, tragemata & id genus dulcia apponebantur. Dicæarchus apud Athenæ. lib. 14. ἦγε τὴν πολλὴν δαπάνην ἐν τοῖς δείπνοις παρέχουσα, δευτέρα τράπεζα παρεσκεύαστο, καὶ στέφανος, καὶ μύρα, καὶ θυμιάματα, & τὰ τούτοις ἀκόλουθα πάντα. *culpa potare magistra.* Nullus est ex scriptis codicibus in quo

quo non offenditur hæc lectio: verùm quia Lambinus censet legendum, *cuppa pot. mag.* statui apud me non ita discedere ab vsitata lectione, vt in vitio ponam, aut eàm sic efferre, vt Lambini conatus improbem, qui mihi non parum laudis mereri videntur: certè penes eruditum lectorem esto, vtram velit notare. *post hoc ludus erat culpa p.m.* hoc est, postquàm nos edẽdo expleuissemus, bibendo ludebamus, sed non sine culpa, quæ nobis inter potandum dominabatur tanquàm magistra poculorum, nimirùm vt & is qui prorsus esset abstemius, & qui largius hauriret æquo, & qui extra ordinem biberet, quique ad iniquas bibendi leges inuitaret, in multam incideret plùs minúsve bibendi, ita fiebat, vt omnes æquis & animis & sententiis hilaresceremus. Turnebus huc alludit, sed aliud comminiscitur, *culpa magistra*, inquiens, conuiuæ bibere non cogebantur, ne in ebrietatem inciderent, sed vt ab ea coërcerentur, nemo, nisi qui aliqua in re peccarat, calicẽ ducebat, vt bibere pœnę & dedecoris esset, nõ inuitationis aut magisterij: sic apud Plaut. in Sticho, qui peccat, poculo multabitur, vter, inquit, demutassit, poculo multabitur. hæc ille. atqui (vt cum bona gratia viri doctissimi loquar) is locus Plauti omnino suffragatur sentẽtiæ Lambini, planeq. conuincit legendũ esse, cuppa mag. vult enim vtrũq. seruũ Sangarinum & Stichum ex vno poculo vinum ducere: fallitur autem Turnebus in interpunctione versus Plautini, addit enim τὸ, poculo, verbo multabitur, quasi multa esset poculũ, quũ debeat apponi verbo demutassit, hoc modo; agedũ Stiche, vter demutassit poculo, multabitur: Nam paullò pòst ait Sãgarinus, hæc facetia est, amare inter se riualeis duos, vno cãtharo potare, & vnũ scortũ ducere. Quare si hic Plautum sequamur, emendationẽ Lambini necesse est amplecti, & ludere cuppa magistra, erit vnius cuppæ conuiuas omneis magisteriũ pati, & ex ea in ordinẽ potare. *ac venerata Ceres.* postquã Cererẽ venerati essemus, in vota nostra inuocassemus, eiq. libassemus, vti ea exurgeret alto culmo, hoc est, culmũ faceret exurgere altum, expulit, explicuit, discussit, spe fertilioris segetis, seria contractæ frontis, curas omneis & molestias, obliuionemque præteritorum laborũ vino non difficulter induxit. Codex Mart. habet, at venerata, &c. Tons. *ac venerata C. ita culmo vti surget. al.* ceteri habent, *ac ven. Cer. ita cul. s. a.* Ceterùm hic versus satis quoque patrocinatur ei interpretationi qua suprà diximus τὸ, imbrem, μεταληπτικῶς accipi prò hieme. *seuiat atque no. m.* ἀπὸ κοινοῦ repeti

debent hæc verba, noui audire narrantem hæc verba. *sæuiat a. n.*&c. *nouos.* alios ab iis quos nobis concitarunt bella ciuilia. *ô pueri nituist.* per metalepsin, nitere enim corporis εὐεξίαν demonstrat, quam præcedit & bona valetudo, & victus moderatus, quemadmodum pallor indicat καχεξίαν, & malam valetudinem, cibumque intemperatum. *Vt huc.* postquàm huc venit, hoc est, in possessionem missus ab Augusto: huius rei meminimus Ecloga 5. lib. 1. Nulli codices habent τὸ, hic. *nam propriæ tel.* commorandi enim natura diuersorium nobis, inquit Cato Maior, nõ habitandi locum dedit. Lucil. Satyr. 17. Cetera contemnit, & in vsura omnia ponit non magna, proprium verò nil neminem habere. *nos expulit.* per Augustum, qui Vmbreno militi eius agros assignauerat. *viuacior heres.* his consonant quæ ad Iulium Florum scribit Episto. 2. tanquàm sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ, nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema permutet dominos, &c. Nam de sua possessione quis excidit, aut vi, aut luxu, aut iuris ignoratione, aut morte. *subnomine.* supp. dicitur. *quocirca viuite for.* clausula παραινετικὴ. tale est illud Virg. Durate, & vosmet rebus seruate secundis, &c.

SATYRA TERTIA.

SI rarò scribis, vt toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quaque retexens,
Iratus tibi, quòd vini, somnique benignus
Nil dignum sermone canas. quid fiet? ab ipsis
Saturnalibus huc fugisti. sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis: incipe: nil est:
Culpantur frustra calami: immeritúsque laborat
Iratis natus paries dijs, atque poëtis.
Atqui vultus erat multa, & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Inuidiam placare paras virtute relicta?
Contemnère miser. vitanda est improba Siren

Desidia: aut, quidquid vita meliore parasti,
Ponendum æquo animo. di te Damasippe, deæq;
Verum ob consilium donent tonsore. sed vnde
Tam bene me nosti? postquam omnis res mea Ianum
Ad medium fracta est, aliena negotia curo,
Excussus proprijs. olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes lauisset Sisyphus ære:
Quid sculptum infabrè, quid fusum durius esset.
Callidus huic signo ponebam millia centum.
Hortos, egregiásque domos mercarier vnus
Cum lucro noram. vnde frequentia Mercuriale
Imposuere mihi cognomen compita. noui:
Et morbi miror purgatum te illius. atqui
Emouit veterem mirè nouus: vt solet, in cor
Traiecto lateris miseri, capitísque dolore:
Vt lethargicus hic cum fit pugil, & medicum vrget.
Dum nequid simile huic, esto, vt libet. ô bone, ne te
Frustrere, insanis & tu: stultíque propè omnes:
Si quid Stertinius veri crepat: vnde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore, quo me
Solatus iussit sapientem pascere barbam,
Atque à Fabricio non tristem ponte reuerti.
Nam, male re gesta cùm vellem mittere operto
Me capite in flumen: dexter stetit: &, caue faxis
Te quidquam indignum. pudor, inquit, te malus vrget:
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primùm nam inquiram, quid sit furere. hoc si erit in te
Solo: nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia: &, quemcumque inscitia veri
Cæcum agit: insanum Chrysippi porticus, & grex
Autumat. hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. nunc accipe, quare
Desipiant omnes æque ac tu, qui tibi nomen

Insano posuere. velut siluis, vbi paßim
Palanteis error certo de tramite pellit:
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit: vnus vtriq;
Error: sed varijs illudit partibus: hoc te
Crede modo insanum: nihilo vt sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. est genus vnum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: vt igneis,
Vt rupeis, fluuiosq; in campo obstare queratur.
Alterum & huic varium, & nihilo sapientius, igneis
Per medios, fluuiósque ruentis. clamet amica
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, vxor,
Hic fossa est ingens: hic rupes maxima: serua:
Non magis audierit, quàm Fufius ebrius olim,
Cùm Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus. huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit, veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto:
Accipe, quod numquam reddas mihi, si tibi dicam:
Túne insanus eris, si acceperis? an magis excors
Reiecta præda, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio. non est satis: adde Cicutæ
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus:
Cùm rapies in ius malis ridentem alienis:
Fiet aper: modò auis, modò saxum: &, cùm volet, arbor.
Si malè rem gerere insani est: contrà, bene sani:
Putidius multò cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu nunquam rescribere poßis.
Audire, atque togam iubeo componere, quisquis
Ambitione mala, aut argenti pallet amore:
Quisquis luxuria, tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,

Dum

Dum doceo insanire omneis, vos ordine adite.
Danda est ellebori multo pars maxima auaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Heredes StaberI summam incidêre sepulcro.
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio ArrI:
Frumenti quantum metit Africa. siue ego prauè,
Seu rectè: hoc volui: ne sis patruus mihi. credo
Hoc StaberI prudentem animum vidisse. quid ergò
Sensit, cùm summam patrimonI insculpere saxo
Heredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium: & cauit nihil acrius: vt si
Forte minus locuples vno quadrante perisset,
Ipse videretur sibi nequior. omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulcris
Diuitijs parent: quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens ne etiam, & rex,
Et, quidquid volet. hoc, veluti virtute paratum,
Sperauit magnæ laudi fore. quid simile isti
Græcus Aristippus? qui seruos proijcere aurum
In media iussit Libya: quia tardius irent
Propter onus segnes. vter est insanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite resoluit.
Siquis emat citharas, emptas comportet in vnum,
Nec studio citharæ, nec musæ deditus vlli:
Si scalpra, & formas non sutor: nautica vela
Auersus mercaturis: delirus, & amens
Vndique dicatur meritò. quid discrepat istis,
Qui nummos, aurúmque recondit, nescius vti
Compositis, metuénsque velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper aceruum
Porrectus vigilet cum longo fuste: neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum:

Ac potius folijs parcus vescatur amaris:
Si positis intus Chij, veterísque Falerni
Mille cadis: nihil est, tercentum millibus, acre
Potet acetum: age, si & stramentis incubet, vnde-
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum, ac tinearum epulæ, putrescat in arca;
Nimirum insanus paucis videatur eò, quòd
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius, aut etiam hæc libertus vt ebibat heres,
Dijs inimice senex custodis? ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,
Vngere si cauleis oleo meliore, capútque
Cœperis impexa fœdum porrigine? quare,
Si quiduis satis est, periuras, surripis, aufers
Vndique? tun' sanus? populum si cædere saxis
Incipias, seruósve tuos, quos ære pararis:
Insanum te omnes pueri, claméntque puellæ.
Cùm laqueo vxorem interimis, matrémque veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro: vt demens genitricem occîdit Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente?
Ac non antè malis dementem actum furijs, quàm
In matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo est habitus male tutæ mentis Orestes:
Nil sanè fecit, quod tu reprendere possis:
Non Piladen ferro violare, ausúsve sororem
Electram: tantum malè dicit vtrique, vocando
Hanc furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus, & auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, vappámque profestis:
Quondam lethargo grandi est oppressus: vt heres
Iam circum loculos, & claueis latus, ouánsque

Cur-

Curreret. hunc medicus multum celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: mensam poni iubet: atque
Effundi saccos nummorum, accedere plureis
Ad numerandum: hominem sic erigit. addit & illud,
Ni tua custodis, auidus iam hæc auferet heres.
Men' viuo? vt viuas igitur, vigila: hoc age. quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus, atque
Ingens accedat stomacho fultura ruenti.
Tu cessas? agedum sume hoc ptisanarium oryzæ.
Quanti emptæ? paruo. quanti ergo? octo assibus. eheu:
Quid refert, morbo: an furtis, pereámque rapinis?
Quisnam igitur sanus? qui non stultus. quid? auarus?
Stultus & insanus. quid? si quis non sit auarus:
Continuò sanus? minimè. cur Stoice? dicam.
Non est cardiacus, Craterum dixisse putato,
Hic æger: rectè est igitur, surgétque? negabit:
Quòd latus, aut renes morbo tentantur acuto.
Non est periurus, neque sordidus. immolet æquis
Hic porcum laribus. verum ambitiosus, & audax.
Nauiget Anticyram. quid enim differt, barathróne
Dones, quidquid habes, an nunquam vtare paratis?
Seruius Oppidius Canusi duo prædia diues
Antiquo censu, natis diuisse duobus
Fertur. & hæc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucésque
Ferre sinu laxo: donare, & ludere vidi:
Te, Tiberi, numerare: cauis abscondere tristem:
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per diuos oratus vterque penateis,
Tu caue ne minuas: tu ne maius facias id,
Quod satis esse putat pater: & natura coërcet.
Præterea ne vos titillet gloria, iure-

Iurando obstringam ambo: vter ædilis, fueritve
Vestrûm prætor: is intestabilis, & sacer esto.
In cicere, atque faba bona tu, perdásque lupinis,
Latus vt in circo spatiere, aut æneus vt stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis:
Scilicet vt plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Ne quis humasse velit Aiacem Atrida vetas cur?
Rex sum, nil vltrà quære plebeius, & æquam
Rem imperito: ac, si cui videor non iustus, inulto
Dicere, quæ sentit, permitto. maxime regum,
Di tibi dent capta classem reducere Troia:
Ergo consulere, & mox respondere licebit?
Consule. cur Aiax heros ab Achille secundus
Putescit, toties seruatis clarus Achiuis:
Gaudeat vt populus Priami, Priamusq; inhumato:
Per quem tot iuuenes patrio caruere sepulcro?
Mille ouium insanus morti dedit, inclytum Vlyssem,
Et Menelaum vnà mecum se occidere clamans.
Tu, cùm pro vitula statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargisq; mola caput, improbe, salsa:
Rectum animi seruas? quorsum? insanus quid enim Aiax
Fecit, cùm strauit ferro pecus? abstinuit vim
Vxore, & nato, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violauit Vlyssem.
Verùm ego, vt hærenteis aduerso littore naueis
Eriperem, prudens placaui sanguine diuos.
Nempe tuo furiose. meo, sed non furiosus.
Qui species alias vero, scelerisq; tumultu
Permistas capiet, commotus habebitur: atque,
Stultitiáne erret, nihilum distabit, an ira.
Aiax cùm immeritos occidit, desipit, agnos?
Cùm prudens scelus ob titulos admittis inaneis:

Stas animo? & purum est vitio tibi, cùm tumidũ est, cor?
Si quis lectica nitidam gestare amet agnam:
Huic vestem, vt natæ, paret ancillas: paret aurum:
Pusam, aut pusillam appellet, fortíque marito
Destinet vxorem: interdicto huic omne adimat ius
Prætor, & ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? si quis natam pro muta deuouet agna:
Integer est animi? ne dixeris. ergo vbi praua
Stultitia, hic summa est insania. qui sceleratus:
Et furiosus erit. quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum.
Vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimonI mille talenta:
Edicit, piscator vti, pomarius, auceps,
Vnguentarius, ac TuscI turba impia vici,
Cum scurris fartor, cum velabro omne macellum,
Manè domum veniant. quid tum? venêre frequentes.
Verba facit leno. quidquid mihi, quidquid & horum
Cuique domi est, id crede tuum, & vel nunc pete, vel cras.
Accipe, quid contrà iuuenis responderit æquus.
In niue Lucana dormis ocreatus, vt aprum
Cenem ego: tu pisceis hiberno ex æquore verris:
Segnis ego, indignus, qui tantum possideam: aufer:
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Vnde vxor media currit de nocte vocata.
Filius Aesopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet vt decies solidum exsorberet, aceto
Diluit insignem baccam: qui sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen, iacerétve cloacam?
Quincti progenies ArrI, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum,
Luscinias soliti impenso prandere coëmtas.

Quor-

Quorſum abeant ſani? creta, an carbone notandi?
Aedificare caſas, ploſtello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa
Si quem delectet barbatum: amentia verſet.
Si puerilius his ratio eſſe euincet amare:
Nec quicquam differre, vtrúmne in puluere, trimus
Quale prius, ludas opus: an meretricis amore
Sollicitus plores: quaro, faciáſne, quod olim
Mutatus Polemo? ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia? potus vt ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas:
Poſtquàm eſt impranſi correptus voce magiſtri?
Porrigis irato puero cùm poma, recuſat.
Sume Catelle: negat. ſi non des, optat. amator
Excluſus quî diſtat: agit vbi ſecum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arceſſitus: & hæret
Inuiſis foribus? nec nunc, cùm me vocet vltro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit: reuocat: redeam? non, ſi obſecret. ecce
Seruus non paullo ſapientior. ô here, quæ res
Nec modum habet, neque conſilium, ratione, modóque
Tractari non vult. in amore hæc ſunt mala, bellum,
Pax rurſum. hæc ſi quis tempeſtatis prope ritu
Mobilia, & cæca fluitantia ſorte, laboret
Reddere certa: ſibi nihilo plus explicet, ac ſi
Inſanire paret certa ratione, modóque.
Quid? cùm Picenis excerpens ſemina pomis
Gaudes, ſi cameram percuſti fortè: penes te es?
Quid? cùm balba feris annoſo verba palato:
Aedificante caſas quî ſanior? adde cruorem
Stultitiæ: atque ignem gladio ſcrutare: modò, inquam,
Hellade percuſſa Marius cùm præcipitat ſe,
Cerritus fuit: an commota crimine mentis

Ab-

Abſolues hominem: & ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita ſiccus
Lautis manè ſenex manibus currebat, & vnum
(Quid, tam magnum addens) vnum: me ſurpite morti:
Dijs etenim facile eſt, orabat: ſanus vtriſque
Auribus, atq; oculis: mentem, niſi litigioſus,
Exciperet dominus, cùm venderet. hoc quoque vulgus
Chryſippus ponit fecunda in gente MenenI.
Iupiter, ingenteis qui das, adimíſque dolores:
Mater ait pueri menſeis iam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit: illo
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi ſtabit. caſus, medicúſve leuarit
Aegrum ex præcipiti: mater delira necabit
In gelida fixum ripa: febrímque reducet.
Quóne malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octauus amico
Arma dedit: poſthac ne compellarer inultus.
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet: atque
Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
Stoice poſt damnum, ſi vendas omnia pluris.
Quam me ſtultitiam (quoniam non eſt genus vnum)
Inſanire putas? ego nam videor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens cùm portat Agaue
Nati infelicis, ſibi tum furioſa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam inſanum: tantum hoc ediſſere, quo me
Aegrotare putes animi vitio. accipe: primùm
Aedificas: hoc eſt longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritum, & inceſſum: quî ridiculus minus illo?

An, quodcunque facit Mæcenas, te quoque verum est,
Tanto dissimilem, & tanto certare minorem?
Absentis ranæ pullis vituli pede pressis,
Vnus vbi effugit: matri denarrat, vt ingens
Bellua cognatos eliserit. illa rogare,
Quantáne? num tantum, sufflans se, magna fuisset?
Maior dimidio: num tantum? cùm magis, atque
Se magis inflaret: non, si te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multùm abludit imago.
Adde poëmata nunc: hoc est oleum adde camino:
Quæ si quis sanus fecit: sanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem. iam desine. cultum
Maiorem censu. teneas Damasippe tuis te:
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O maior tandem parcas insane minori.

COMMENTATOR.

SI *raro scribis vt toto n. q. a.* Inducit Horatius Iunium quemdam Damasippum secum loqui, qui consumto per mercatum patrimonio, philosophari cœperat, ab hoc fingit desidiam suã castigari, quòd nec in vrbe, diuersis cõuiuiis & occupationibus impeditus, quicquã scriberet, nec in villa, ad quam tamen secesserat scribẽdi gratia, comportatis secũ multis auctoribus Græcis. *si raro scribis.* Damasippus obiurgat Horatium ab ocio. *membranam.* chartam ad scribendum, sic dicta quod membra tegat. *scriptorum.* à te. *retexens.* relegens, reprehendens, emendans, delens. *vini somniq. b.* nimis indulgens vino & somno. *dignum sermone.* opinione, quam de te habent omnes, vel prædicatione. *Saturnalibus.* festis Saturni, quæ celebrantur decimo septimo die Decembris. *huc fugisti.* ad villam vt scriberes. *culpantur.* à te accusantur. *Iratis natus. p. d.* solebant enim scriptores antiqui parietes lectis suis proximos cera illinire, & habere iuxta se graphia, vt si fortasse noctu aliquid occurreret, id ante obliuionem litteris notarent. *immeritus labo.* arguit eorum stultitiam, qui quùm sententiarum aut verborum vrgentur inopia, in parietes, quasi minus cõmodos irascuntur. *natus.* structus, ędificatus. *minantis.* pollicẽtis, promittẽtis. Poëta

per

per contrariũ dixit promiſi vltorẽ,& verbis odia aſpera moui, id eſt, minatus ſum. *Vacuũ*.ocioſum. *tepido tecto*. fuit Horatius frigoris impatiens, vt ipſe de ſe teſtatur in Epiſtol. Quòd ſi bruma niueis Albanis illinet agris, ad mare deſcendet vates tuus,& ſibi parcet.: Amauit enim Horatius focũ luculentiorem,iccirco ſub hiemẽ ſolebat ſe trãsferre in villã propter lignorum copiã. *tepido*. tẽperato. *quorſum pertinuit*.quid profuit? *ſtipare*. ſtipatos comportare horũ auctorum libros, Platonis philoſophi cũ Menandro comœdiographo, Eupolide & Archilocho ſatyrographis & maledicis poëtis. *Inuidiam placare p*. Ideóne virtutẽ & induſtriã deſeris, ne te ſequatur inuidia? hoc ſi facis, habeberis cõtemtui, nã ea eſt natura hominũ vt potẽtioribus inuideãt,& humilioreis aſpernẽtur. *vitanda eſt improba ſ*[illegible] deſcriptio deſidiæ à ſimili, hoc eſt, deponenda eſt turpis ocij delectatio;aut ſi vis in ocio viuere, deponẽdum eſt, quicquid laudis & gloriæ in negocioſa vita es meritus. *dij te Damaſippe*. loquitur Horat. &cum Damaſippo iocatur optãs ei tonſorẽ,quia Stoicorum ritu barbã habebat demiſſam. *Verum ob conſil*. rectũ & vtile. *Ianum ad medium*. vbi frequens eſt forũ mercatorũ.Iani autẽ ſtatuæ tres erant,vna in ingreſſu fori, altera in medio,vbi erat eius tẽplum prope Baſilicã Paulli, vel pro Roſtris, huc concurrebant, & potiſſimum ſtationes ſuas habebant fœneratores, alij ad reddendum fœnus,alij ad accipiẽdum. Tertia autem ſtatua erat ad exitũ fori: Ideo Ianus dictus eſt Deus mercatorum,quia incipit,& in eum deſinit annus,qui ſemper voluitur, ita & mercatores ſunt in perpetua volutatione emendo & vendẽdo: Qui & biceps eſt, quia mercatores non tantũ debent curare quanti rẽ emant,ſed & quanti vẽdere poſſint. *fracta*.cõminuta,cõſumta,perdita.*excuſſus*.deiect⁹, expulſus,alienatus. *quo ære*. in quibus vaſis: ſignificat Corinthiorum vaſorum amatorem ſe fuiſſe. *vafer Siſyphus*. Rex Corinthiorũ filius Aeoli, qui æris temperaturã primus inuenit. *quid ſculptum inf*. imperitè,cui contrariũ eſt,affabre. *fuſum*. ſigna ænea fundũtur. *durius*.aſperius,non leuius,& malè formatu. *ſigno*. fuſo. *ponebã*. æſtimabã. ſe æris peritũ fuiſſe oſtentat. *milia centum*. ſeſtertiûm numûm. *vnus*. ſolus. *vnde frequentia Mercur*. ordo eſt, vnde frequentia cõpita impoſuere mihi cognomen Mercuriale, hoc eſt vulgò cognominabar Mercurius: ex lucro mercatores & negociatores appellãtur Cerdones, quia κέρδος Græcè ſignificat lucrũ, omnes enim cerdones lucro ſtudẽt. *Compita*. cõpita dicũtur loca, ad quæ ex multis regionibus cõcurritur. *noui*. Horatius

ratius loquitur, noui te hoc studiũ habuisse. *purgatũ*. liberatum. *morbi*. negocij. *atq. emouit vete.* morbũ mutaui, inquit Damasippus, sed morbo nõ carui. *nouus*. Philosophia Stoica. *vt solet*. supp. fieri. *traiecto*. mutato, trãslato. *lateris miseri*. quũ dolor lateris aut capitis mutatur in dolorẽ cordis, quod fit quando morbus nõ sanatur, & desinit, sed immutatur tãtùm, morbusq. morbo suc cedit. *vt lethargicus hic q.* Quemadmodum qui lethargo laborauit, fit pugil, hoc est, freneticus, φρενῆτον. Hi morbi autem sunt contrarij, nam Lethargus, est sopor cõtinuus in obliuionem inducens, qui veternus dicitur; Phrenesis est deliriũ men tis, & quædã insania, quę phreneticũ nunquam finit quiescere, sed impellit in perpetuas vigilias. *medicum vrget*. cædit. *dum nequid simile huic.* dummodo non sis phreneticus & me cędas, quouis morbo labores, per me licet, irridet Damasippum. *ô bone.* εἰρωνία. *ne te f.* ne te decipias, ô Horati, inquit Damasippus. *stultiq. prope omnes*. insaniunt, ex opinione Stoicorũ, qui dicunt omneis insanire præter sapienteis, seque tantummodo sapienteis appellant. *si quid Stert. v. cr.* fuit hic Stertinius Stoicus, qui Damasippum à pontis præcipitio retraxit, & ad philosophiam hortatus est, quum ille bonis omnibus perditis cuperet interire. *crepat*. loquitur, sonat. *vnde*. à quo Stertinio. *descripsi*. notaui diligenter. *solatus*. consolatus. *sapientem*. irrisio philosophorum. *pascere*. nutrire, in signum sapientiæ. *Fabricio*: vnde se in Tiberim præcipitem dare voluit, damni dolore cõmotus. hic autem pons Fabricius dictus est, à Fabricio consule conditore, qui nunc Lapideus nominatur, iunctus insulę Tiberinæ. *nam malè re g.* perditis rebus meis. dicit causam ob quã se voluit dejicere in Tiberim. *dexter*. bonus, felix, faustus, propitius. Virg. Sic sidera cælo dextra feras. Pers. dextro Hercule. *caue faxis*. notãdum est, ve, syllabam in verbo secũdæ coniugationis, caue esse breuem. sic Pers. in, vide, breuem posuit, Vide sis ne maiorum tibi forte limina frigescant. *insanos qui inter ve.* inter insanos non est insania metuenda, sic stulta verecundia est, vereri in his vitiis quæ videntur esse communia. *Primùm nam.* ἀναστροφὴ, pro nam primùm. *nil verbi.* ordo est, nil verbi addam, quin, id est, vt non pereas, te præcipites. *quem mala stultitia.* definit quid sit furere. *Chrysippi port.* Stoici philosophi, ἀπὸ τῆς στοᾶς porticu. *autumat*. affirmat, dicit, comprobat. *formula*. regula. hæc definitio. *sapiente*. Stoico. *nunc accipe*. Stertinius Damasippo. *desipiant*. stulti sint. *insano posuere*. & illi insaniunt quibus tu videris insanus. *velut siluis*. comparatio. *certo de*

tramite.

tramite. de via recta amouet & abducit. *partibus*. modis. *caudam trahat*. Prouerbium est, hoc est, risu dignus est. sumtum à consuetudine puerorum: solent enim pueri deridentes nescientibus à tergo caudam suspendere, vt, veluti pecora, caudam trahant. *Est genus vnum stultitiæ*. Enumerat stultitiæ genera, vnum, inquit, genus stultitiæ est, quoties non timenda metuimus; alterum, quùm verè timenda non metuimus. *vt ignem*. proponit aliquos esse, qui res facileis pro difficillimis habent, & semper timore depressi, quærunt latere. *alterum & huic con*. huic contrarium, ab hoc diuersum. *nihilo sapient*. æquè stultum, vt qui temerè & sponte feruntur in præceps. *Clamet amica mater*. hæc cōpositè proferenda sunt; videntur autem sumta è Græca tragœdia φιλημήτης. *serua*. te, caue tibi. *non magis aud*. vt vitet præcipitium. *dum Ilionam edor*. Iliona filia fuit Priami nupta Polymnestori, cui Priamus in belli desperatione constitutus, credidit filium suum Polydorum cum ingēti pecunia, sed barbarus, auaritia incēsus, Polydorum interemit, & pecuniā sibi vendicauit: hac de re scripta est tragœdia, in qua agenda fusiùs histrio egit parteis Ilionæ, qui ebrius, dum vellet simulare Ilionam dormientem, grauitate vini in verum somnum inductus est, atq. ita dormiuit, vt non audiret etiam mille Catienos agenteis parteis filij Polydori, & inclamanteis matrem Ilionam, hisq. verbis sepulturā implorāteis, mater te appello, soror ô, surge, & sepeli me. *Catienus m. d*. Catienus histrio egit partes Polydori, dictus à Catio quodā nobili cantore. *mater te app*. verba sumta sunt ex veteri tragœdia. *errori*. Error proprius est iis qui in siluis incerta via vagantur. *Integer est mentu*. Interrogatio ironica. *esto*. Concedamus creditorem sapere, dum probemus hunc ipsum magis insanire quàm Damasippum. *reiecta præda*. neglecto lucro. *præsens*. propitius. *Scribe decem à Nerio*. Nerius & Cicuta fœneratores fuere callidissimi, & admodum astuti. sensus autem est, pecuniam à fœneratore Nerio accipe mutuò, quæ si non sufficit, accipe centum tabulas, id est, centū milia a Cicuta fœneratore doloso, & hoc debitum sit firmatum centum catenis, id est, iuris nexibus, siue cautelis, tamen debitor frustrabitur consignatores. *scribe decem*. decem milia H̶S. Scribere iuris verbum est, pro mutuum sumere, rescribere verò est reddere debitum. *Cicutæ*. Cicuta fœnerator fuit, sic dictus ab amaritudine morum. *Nodosi*. Dolosi, qui multis dolis & nodis obstringat debitores. *Catenas*. cautiones, iuris nexus. *sceleratus*. callidus, ingeniosus. *Proteus*. Proteus est

V quiuis

quiuis perfidus debitor, qui mille modis ſtudet elabi ne reddat debitũ. *Cùm rapies in ius m. r. al.* Græcus eſt ſermo, qui ſignificat, ſi eum in ius rapere cœperis, non ridebit ex animo, ſed riſum ſimulabit ſuis malis, id eſt, ſuo ore. *fiet aper*, ferox. *modo auis.* fugax. *modo ſaxum.* mutus. *ſi malè rem g.* adhuc verba ſunt Damaſippi ſub perſona Stertinij. *contrà.* ſcilicet, rem bene gerere. *Putidius.* Si inſani eſt malè rem gerere, multò putidius eſt cerebrum Perillij, quàm debitoris, qui id ſtudet dictare, quod debitor nunquàm ſit ſoluturus. *Dictātis.* credentis; quia quùm damus, dicimus, ſcribe cautionem pro ea pecunia. *reſcribere poſ.* reſcribere eſt debitum ſoluere, hoc eſt, ſcriptum debiti liberare. Terent. Sed tranſi, ſodes, ad forum, atque illud mihi argentum iube reſcribi. Phormio, hoc eſt, reddi per ſcripturã. *audire atq. togam i. c.* ſenſus eſt, iubeo audire, & ad præcepta vera auaros iubeo eſſe bene cultos. Nam qui ſoluto pallio audiũt, negligentes iudicantur, & minimè curioſi. Eſt autem ὕστερον πρότερον, nam priùs neceſſe eſt ſe componere, quàm audire. *triſtive ſuperſtitione.* inani, quia ſuperſtitio triſteis & tetricos homines efficit. *calet.* nimius eſt. Zeugma in verbo calet. *dum doceo inſ. o.* dum oſtendo omneis inſanos eſſe. *ordine.* per ordinem. *danda eſt helleb.* Plurimum hellebori dandum eſt auaris, tanquàm maiori morbo laborantibus. *hellebori.* helleborus nomen eſt herbæ, quo purgatur cerebrum. hic ponitur pro remedio inſaniæ curandæ. *neſcio.* Liptote, pro bene ſcio. *Anticyram.* μετωνυμία, quia continens pro contento ponitur. Anticyra nomen eſt inſulæ & oppidi in Propontide, ſicut Helenius teſtatur, vbi multum hellebori naſcitur. ſenſus eſt, tanta eſt auaritiæ dementia, vt totius inſulæ helleboro ſanari non poſſit, quod caput tamen ſanat, & mentem recreat. *Hæredes Staberi.* Staberius homo fuit auariſſimus, adeo magnitudine pecuniæ delectatus, vt quùm finem vitę adeſſe intellexiſſet, monumento ſuo hæredes inſcribere iuberet, quantum quiſque à ſe in partem accepiſſet. Qui ſi in aliquo mentiti eſſent, damnationis nomine centum paria gladiatorum populo exhiberent, epulum etiam populo pararent ad arbitrium Arrij voraciſſimi, & frumentum quantum Africa feraciſſima mitteret, hoc eſt, infinitum. *ſummam.* relictam pecuniam. *ni ſic feciſſent.* ſummam ſepulchro incidiſſent. *damnati.* teſtamento. *Arbitrio Arrij.* ad Arrij ſententiam, qui fuit valdè luxurioſus. *ſiue ego praue.* ἀνθυποφορά Staberij: hoc enim ſubiicit Staberius, ne quærerent ſui hæredes cur hoc fieri voluerit. *patruus mihi.* ne ſis

sis indagator & censor seuerus rerum mearum. *prudentem animum.* ἱερατικῶς. *quoad.* quamdiu. *vitium.* supp. esse. *Cauit nihil acrius.* nihil magis timuit, nihil sic cautè vitauit atque pauperiem. *minus locuples.* si forte vnum quadrantem minùs reliquisset mortuus quàm viuus habuerat. *videretur se neq.* luxuriosior & abiectior, sic suprà dixit, illum aut nequities, id est, luxuria. *diuitijs pa.* omnium enim rerum regina est opulentia. *construxerit.* congregauerit, coaceruauerit. *Clarus erit.* Hæc ἱερατικῶς dixit. *Hoc veluti v. p.* Has quasi virtute paratas diuitias putauit ad virtutem pertinere. *Græcus Aristip.* Docet insanum etiam esse eum qui pecuniam spernit, cuius vsus est necessarius. Aristippus Græcus Cyrenaicus dictus est: quùm serui eius auro onusti tardiùs ambularent, quod à rege quodã Mauritaniæ acceperat, iussit vt abjicerent, tanquam itineris impedimentum. *Vter insanior h.* qui congregat an qui contemnit. *nil agit exemplum.* Quasi Damasippus dicat Stertinio, ad rẽ dubiam discernendã opus est, non dubio sed argumento certo. *si quis emat citha.* nunc probat non minùs insanos auaros, quàm qui nimiùm pecuniam contemnunt. *formas.* Calopodia. *aduersus m.* alienus à mercatura. *vndique.* ab omnibus. *qui.* quomodo. *Dominus.* si tamen dominus dicendus sit. *nihil est.* quod dico parum est. *age.* præterea. *stramentis.* stratis: stramenta dicuntur vilia quæque, quæ substernuntur dormientibus. *Vnde octoginta a. n.* scilicet lxxviiij. hoc est, vno anno minùs quàm octoginta, sicut dicimus vndeuiginti, id est, nouemdecim. *stragula.* pretiosa plumario opere facta. *Blattarum.* Blatta genus est vermis, vesteis corrodens, sicut & tinea. *dijs inimice s.* inuehitur in auarum. *curtabit summæ.* de summa minuet, amputabit. *quisq. diurum.* Vnusquisque dies. *porrigine.* porrigo morbus quidam capitis cariem faciens, nascitur autem ex sordibus & incuria capilli impexi. *quare si quiduis satis est.* si contentus es paruo, & exiguum tibi sufficit, quare periuras, vt habeas amplissimas diuitias? Si mediocritate contentus es, cur cædibus mercaris opulentiam & sacrilegio? Sed fortasse dicturus es, quare ego insanus appellor, quùm hoc non faciam, neque matrem occidam? Quamuis non occidas matrem apud Argos, vt Orestes fecit, tamen reuera es insanus. *Vxorem interimis.* Propter diuitias. *incolumi cap. es?* potest'ne fieri vt sano sis capite, id est, sanæ mentis? *Argis.* apud Argos. *actum.* agitatũ. *tutæ mentis.* sanæ mentis. *splendida bilis.* sic Pers. vitrea bilis, flaua vel atra. κατὰ ἀντίφρασιν. *pauper Opimius.* aliud exemplum ad auaritiæ

insaniā docendā. *pauper arg.* Ita dicimus diues opū. pauperem autem dicit animo, non fortunis: sic alibi, magnas inter opes inops. *positi*. repositi & conditi. *Veientanū*. Veientū ciuitas est Căpaniæ, vbi nascitur pessimū vinum: sic Pers. Veientanumq. rubellū. *Cāpana f. trulla*. trulla vas fuit fictile. *vappamq.* vinū corruptum & insipidū. *lethargo*. morbo veterno, qui facit homines immemores nimio somno. *multum celer atq. fid.* hæc duo medico sunt necessaria, sciētia & diligētia. *accedere plur.* supp. iubet, ἀπὸ κοινȣ. *men' viuo.* mene viuo? verba sunt ægroti Opimij. *deficient inopē.* verba medici hortātis ęgrotū, vt cibū sumat. *inopē.* inanē te destituēt viribus. *vt viuas vigila*. verba medici. διαλογισμὸς. *fultura*. robur. *ruenti*. deficiēti. *hoc ptisanarium or.* Ptisanā ex oriza confectam. *quanti e.* ægrotus. *paruo*. medicus. *quanti er?* æger. *octussibus*. medic. octo assibus. *Eheu quid r.* ægrotus. *quisnam igitur*. Damasip. ad Stertiniū. *quid si quis.* non sufficit ad sanitatē auarū non esse. *Craterum*. Craterus nomen est medici excellentissimi sub Augusto; de quo Pers. Quid opus est Cratero magnos promittere monteis. *negabit*. Craterus. *acuto*. penetrabili, pernicioso, graui; vt alibi. Cum semel accepit solem furibundus acutum: acutus Græcè ὀξὺς, ab ὀξύνω, acuo. *quid enim differt*. sensus est, quid intersit, vtrùm non vtaris, an in barathrum mittas: à Barathro, dictus est baratro, onis, scurra voracissimus. *dones q. h.* Eadem namque est insania mentis, nimis parcere, & prodigere. *Seruius Oppidius*. hoc exemplum est eius partis. *quisnam igitur sanus? Canusi.* Canusium oppidum est Apuliæ. *diuisse*. diuisisse. *postquàm te talos.* postquam, inquit, ô Aule, te luxuriosum fore cognoui. *talos*. tesseras. *donare*. nuces. *ludere*. talis. *te Tiberi*. quum te, ô Tiberi, deprehendi fore tenacem. *cauis*. locis occultis & absconditis. *numerare*. nuces. *tu Nomenta*. ô Aule, ne sequereris luxuriosum. *tu*. ô Tiberi. *Cicutam*. auarum fœneratorem. *tu caue*. bene monet appetendum quod naturæ sufficit, ostenditq. paternum affectum naturę consentire quæ paucis est contenta. *titillet*. ad se quadam iucunditate rapiat, ne vos delectet atque sollicitet ambitio. *ambo*. ambos. *intestabilis*. cui non licet testamentum condere, vel testamento quid ab alio accipere. *sacer*. execrabilis, execrandus, κατ' ἀντίφρασιν, sacri enim dicebantur periurij & obnoxij numini per quod iurauerant, si iuramentum non seruassent. *In cicere atque faba*. antiquis temporibus, vbi pauperiores erant Romani, hæc dabantur & spargebantur in vulgus, ab his qui ludos Floraleis exhibebant, ad plausum & fauorem populi captandum, hac

occa-

occasione carpit ambitionis insaniam. *latus.* Latus, inflatus & superbus ambules in circo & theatro. *aneus vt stes.* Tibi erigatur ænea statua. *scilicet vt pl.* ironicôs. *nudus.* Nudatus agris & bonis paternis, vt tibi applaudat populus, imbelli vulpi, sicut Agrippæ genero Augusti, qui virtute fuit leo. *Astuta.* Quod enim leo viribus, hoc vulpes conatur astutia facere. *Ne quis humasse velit.* Introducit aliquem altercantẽ cum Agamemnone, vt doceat saniores esse eos qui insani videntur his quos sanos putamus. Dogma autem quoddam Stoicorum pragmaticôn vocatur, πάντας ἀνθρώπους μώρους εἶναι, quod est, omneis insanos esse homines. *Humasse.* sepeliuisse. *Atrida.* ô Atrida. vocatiuus est. *Vetas cur?* contra ambitionẽ διαλογισμὸς inter plebeium & regem Agamemnonem. *rex sum.* ordo est per tmesim, rex sum, & æqua impero, qui potui vel iniqua. *nil vltrà quæro ple.* Hæc verba plebeij secant continuam regis responsionem. *Maxime regum.* Plebeius ad captandam regis beneuolentiam, prius optat illi, vt victor de Troianis saluus domum redeat: deinde interrogat an sibi liceat regem de aliquibus percontari: Qua in re imitatur Socraticas dialectos, quibus callidè obtrectat & carpit ambitionem. *Dÿ tibi dent.* Homericum hoc est, ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες ἐκπέρσαι πριάμοιο πόλιν, εὖ δ' οἴκαδ' ἱκέσθαι. *Consule.* Rex. *cur Aiax.* plebeius. *gaudeat vt pop.p.* iccirco non vis eum sepeliri, vt gaudeant de eius morte & tua crudelitate Troiani & ipse Priamus? sic Poëta: hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ. *Tot iuuenes.* Troiani. *mille ouium.* Rex. *Insanus.* Aiax. *Tu quum p. v.* plebeius. *spargis mola.* molam salsam dicũt far & salem cum aqua, quæ spargebatur inter cornua quando initiabatur victima. *Caput.* natæ tuæ Iphigeniæ. *Rectum animi ser.* sanus esse potes? *quorsum?* supp. tendis, quid vis? loquitur Agamemnon. *insanus quid enim A.* ostendit magis Agamemnonem insaniuisse quàm Aiacem. Hæc autem est fabula. Aiax postquàm causam amisit, cum Vlysse contendens de armis Achillis, dolore & insania correptus, irruit in gregem pecudum, atque interficiens boueis, putabat se necare Agamemnonem & Vlyssem: at postquã resciuit se turpiter egisse, restituta mente præ dolore gladio incubuit, quare Agamemnon prohibuit eum à communi sepultura. *Vxore.* ab vxore. *precatus.* tantum. *Teucrum.* fratrem suum. *Violauit.* occidit. *Vlyssem.* inimicum & aduersarium. *Verum ego.* Rex. *aduerso littore.* inimico, vnde nauigare non poteram. *Prudens.* sciens & volens. *Placauis. v.* vnde Virgilianum illud,

illud, sanguine placastis ventos & virgine cæsa. *nempe tuo.* plebeius certè tuo sanguine placasti ventos. *meo.* Rex. *Non furiosus.* quia hoc feci nomine patriæ. *qui species.* plebeius. *Alius verisceler'sq. tumultu.* Hoc est, qui res alias facit modò iustas, modò iniustas mentis agitatione, is non sanus habetur. *Scelerutu.* Mali confusione & societate. *Capiet.* Sumet, & facere quid aggredietur. *Commotus.* Insanus. *nihilum distabit.* nihil interest, vtrum quis per stultitiam erret (vt Agamemnon in filia) an per iracundiam, vt Aiax qui pecus strauit. *Desipit.* Vt tu dicis. *Cum prudens.* ô Atrida. *ob titulos.* ob gloriā & vanum triumphum. *Stas animo.* es sanus? *Purum.* à vitio, cares vitio? *Tumidum.* Turbatum, sollicitum & superbum. *Si quis lectica.* Aliud argumentum à simili; quo ostendit Agamemnonem insanire. *Amet.* velit. *Destinet.* Spondeat, constituat. *Interdicto.* Edicto prætoris ei bonis interdicatur qui talia agit. *Huic.* talia agenti. *Ius.* Administrationem rerum suarū. *Abeat.* transferatur. *Propinquos.* tutor agnatus esto. Insanis & mēte captis interdicto prętoris bonorum possessio tollebatur, & propinquis tuenda tradebatur. *Quid si quis g.* argumentum à minori. *Deuouet.* Destinet atæ. *Integer est animi?* Interrogatiuè. *Ne dixeris.* hunc esse sanum. *Praua stultitia.* Quæ ducitur ambitione. *Sceleratus.* Crudelis. *Furiosus.* Iracundus. *Bellona.* Belli Dea, Martis soror. *Vitrea fama.* Studium ambitionis est fragile, ideo dicitur fama vitrea. *Circumtonuit.* percussit furore & insania. *Cruentis.* Absolutè, pro sanguine. *Nunc age luxuriam.* Dixit in auaros, in ambitiosos, nunc luxuriosos vult etiam insanos esse: age, inquit, nunc videamus vtrum luxuria non habet stultitiam. *Nomentanum.* pro quouis luxurioso. *Vincet enim.* probabit ratio stultos esse omneis luxuriosos. *hic.* Nomentanus postquam hæres accepit à parentibus mille talenta, id est, amplissimas diuitias, omnibus cupediariis & obsonatoribus, edicit, mandat cum grauitate, vt mane ad se domum veniant. *Tusci vici.* Tusci aliquando ab Aricinis pulsi contulere se Romam, & vicum, qui modò Turarius dicitur, insederunt, eiq. suum nomē dederut. *Turba impia.* in Tusco vico habitabāt lenones, meretrices, fœneratores: qui iccirco dicuntur impia turba, quia ad peierādum erant faciles, & inhumanissimi, ita vt neque misericordia mouerentur, neque flecterentur precibus. *Cum scurris.* Histrionibus, parasitis. *Fartor.* qui suillas vendit, & ex iis facit salsitias. *Cum Velabro.* Velabrum locus Romæ, vbi prostabāt omnia quę ad victus rationem & delicias pertinebāt. *Quid tum.* quid tum,

postea-

postea quàm omnes conuenerant? *verba. f. l.* apud luxuriosum leno primùm loquitur, tanquam patronus omnium nebulonum. *quicquid mihi.* Lenoni. *aequus.* ironicôs. *In niue Luca.* Verba luxuriosi ad venatorē & piscatorem, non etiam ad lenonem, vbi notat incuriam, oscitantiam, & ineptiam luxuriosi. *Tu piscis.* Ad cupediarios habētur hæc verba. *Segnis ego.* supp. sum, ingratus & tardus in dando vobis præmio, quùm tantum bonorum possideā. *sume tibi.* ô venator. *Tibi tantundem.* ô piscator. *Tibi triplex.* ad lenonem. *vnde.* à quo. vt cariorem meretricem faceret, finxit nomen vxoris. *Filius Aesopi d.* Alio exemplo docet luxuriosos insanire. Menij Aesopi tragici filius Aesopus luxuriosus, quùm omnium rerum vile putaret dispendium, gemmā pretiosissimā ab auricula vxoris Metellæ detractam, & in aceto dilutam deuorauit, vt patris scilicet opulentiam vinceret voracitate & luxu. *Scilicet vt decies solidum.* Integrum, decies centena milia sestertiûm, vt se iactaret. *Insignem.* pretiosam. *Baccam.* Vnionem, margaritam albam. *Illud idem.* Eandem baccam. *Iaceret ve.* τὸ, ve, πρὸς τὸ, cloacam, iungendum est, non minus certè insanus, quàm si eam baccam, aut in flumen abiecisset, aut in cloacam. *Quinti progenies Arri.* Aliud exemplum de luxu. *Par nobile.* Notum, famosum. *Amore gemellum.* Amore gemelli dicuntur, qui amant paria: gemellum, id est, concors & æquale. *Luscinias.* διὰ συναιρέσεως, duarum vocalium posteriorum. *impenso.* Magno pretio emtas, erant enim carissimæ. *Quorsum abeant.* quibus adnumerandi sint, bonísne, & creta notādi, an malis, vt carbone notentur? bona enim albo lapillo signabātur, aduersa verò nigro. Pers. illa prius creta, mox hęc carbone notasti. *Aedificare casas.* Hæc puerilia sunt. *Plostello.* puerili, de luto & sarculis confecto. Diminutiuū est à plostro seu plaustro. *Ludere par impar.* Micare, ludus est micantium puerorum. *Si quem delectat.* Hoc est, si quem videris barbatum hæc facere, dices, hunc amentia versat, habet & defatigat. *Puerilius.* Stultius, ineptius, si ratio obtinebit puerilius esse amare, quàm in puluere ludere, nónne insanus eris? *Ponas.* Deponas. *Insignia morbi.* Instrumenta luxuriæ. *mutatus Polemon.* Polemon iuuenis fuit Atheniensis perditæ luxuriæ: is quùm ebrius incederet per vrbem, fertur audisse è propinquo Xenocratis vocē disputantis, deinde introiisse coronatus, & vnguentatus ad eū deridēdum: senex autem perseuerauit, & inuectus in luxuriam, coēgit Polemonem pœnitere sui, & coronas abiicere: qui postea tantus in philosophia extitit, vt dignus existimatus sit,

 qui

qui Xenocrati succederet.fuit autem Xenocrates cōtinentissimus, & maximè sobrius: de quo Lais sponsionē fecerat, q͏̄ cum posset ad suos amores sollicitare concubitusque: nocte ergo quadam terrorem finxit,& confugit ad eū, &, quasi necessitate coacta, cum eo mansit: Ille verò immobilis iacuit, postea dum soluere sponsionem cogeretur,respondit, ego de homine,non de statua sponsionem feci. *Fasciolas*. Fasciolæ,ornamenta quædam sunt brachiorum,pedum,articulorum, vel vittæ. *Cubitale*. puluillus qui cubito cænanti supponi solebat. *Focalia*. Collaria,à collo dependentia, ad fouendum collum & fauces. *vt ille*. Polemon. *Furtim carpsisse*. pudore affectus hoc fecit, ne quis intelligeret eum aliquando fuisse luxuriosum. *Impransi*. Sobrij,ieiunij,rigidi,seueri, & est ἀντίθετον ebrij seu poti. *correptus*. castigatus. *Magistri*. Senis Xenocratis. *Porrigis irato p.* Iterum vt ostendat non esse amatorem sanum, probat paribus esse moribus amatorē & puerum. *Sume catelle*. verbum est blandientis. *amator exclu.* aptat similitudinem. *qui distat*. à puero. *Agit vbi secum*. quando intra se deliberat. *heret*. stupet & stat defixus ante molestas sibi fores vbi erat exclusus. *Ne nunc cum me v. v.* eleganter eludit amatorem dicto Terentiano. *dolores*. quos patior amator. *Seruus*. Parmeno. *Non paullò*. multò sapientior consulit Hero. *quæ res*. vt amor. *Nec modum habet*. in se. *Tractari*. Regi non potest. *hæc*. Varia & mutabilia. *Cæca flui. forte*. incerto casu contingentia. *Explicet*. proficiat. *ac si*. quam si det operam vt cum ratione insaniat. *Quid cùm Picenis*. Solent amantes ex malis semina, duobus primis digitis compressando in camerā,velut augurantes, mittere,vt si cameram cōtigerint,posse sperare ad effectum ductum iri, quod animo conceperint. *Penes te es*. Sanus es, redisti ad mentem? *Quid? quum b.f.* quid quum per delicias balbutire affectas senex, & puerilia imitaris? Hypallage. non enim verba palato feris, sed verbis balbis palatum. Pers. & tenero supplantat verba palato. *ædificante casas*. puero puerilia facienti. *Adde cruorem stul.* Iram cruentam amori. *Ignem gladio scr.* Auge stultitiam crudelitate. Pythagoricum hoc est. *Hellade percussa*. Marius quidam ob amoris impatientiam, Helladen puellam quandam occîdit, quòd ab ea contemneretur,& se posteà mœrore præcipitauit: Quid ergo, dicis eum non fuisse insanum, quem sceleratum fuisse negare non potes? *Cerritus fuit*. Furiosus,ira Cereris percussus. In Plauto habes Cerritus siue laruatus. *an commotæ mentis*. an aliud putabis esse insaniam, aliud scelus committere,

quùm

quũ omnes qui aliter faciunt quàm debẽt, insani habẽdi sint. *sceleris damnabis eum.* an pronũciabis non fuisse insanũ, si pronũciabis crudelẽ? absolues insanũ & eundem condẽnabis sceleratum? *ex more.* ex vulgari cõsuetudine, quia vulgus aliũ iudicat insanũ esse, & aliũ crudelẽ. *Cognata vocabula.* apta. *ἐπίθετα. rebus.* criminibus. *Libertinus erat.* transit ad superstitiosos, quos etiam ostẽdit nõ esse sanos. *Compita. αἱ τριόδοι* Græcè dicuntur. Iusserat Augustus in cõpitis deos penates cõstitui, vt religiosiùs colerẽtur, quibus ex libertinis sacerdotes dati sunt Augustales appellati. *siccus.* sobrius, abstemi⁹. ne quis dicat quod ebrius hoc fecerit. *lautis m. s. m.* quia solebãt precaturi deos, manus & pedes abluere. *surpite.* subripite. *mentẽ nisi litig.* sumtũ est hoc argumentum à dominis mancipia vendentibus, quorum omnia vitia sibi cognita tam animi quàm corporis debebant aperire emtori, nisi postea litigare vellent, propter celatum vitium: ergo tenetur venditor emtori præstare damnum, si non dicit seruum, quem vendit, esse superstitiosum. *auribus atque oculis.* à partibus principalibus ad totum corpus. *exciperet dom.* fide interposita asseueraret. *hoc quoq. vul.* superstitiosorum. *Chrysippus.* Stoicorum, magister. *fœcunda in gente.* inter Menenios stultè superstitiosos. Menenius autem fuit ijs temporibus insanus aliquis de familia Meneniorum, mirè superstitiosa & stulta: vnde neniæ dictæ videntur, ineptiæ. *fœcunda.* quia multi fuere Menenij, id est, stulti. *Iuppiter ingen.* alterum exemplum superstitionis stultæ & insanæ. *cubantis.* ægrotantis. *frigida si p. q. r.* Votum matris. *illo mane d.* die Iouis. *casus.* supp. si. *ex præcipiti.* malo, ex desperatione, ex periculoso morbo. *necabit.* occidet. *fixum.* stantem. *quóne malo m. con.* interrogatio. *mentem concuss.* habens mentem concussam & commotam. *timore deor.* religione. quales sunt, qui putant omnia hominibus contingere à diis. *hæc mihi Stert.* hic tandem finit Damasippus verba quæ habuit cum Stertinio. *sapientum oct.* Septem fuere sapientes Græciæ; hunc Stertinium adnumerat quasi octauum ludendo: sic Iuuenal. Tertius è cælo cecidit Cato. *arma.* præcepta. *compellarer.* insanus dicerer: est enim compellare iniuriosè alloqui: vt Cic. in Philip. laudat, an compellat edicto? *ignoto ter.* ignota sibi vitia, sumtum hoc est ex Aesopi fabula, quæ duas peras dicit habere mortaleis, posteriorẽ in qua sunt propria cuiusque vitia, & priorem, in qua sunt aliena, nostra vix cognoscimus, aliena videmus acutè. Pers. Sed præcedenti spectatur mantica tergo. *Stoice post d.* Nunc Horatius ad Damasippum,

pum, qui hactenus cum Stertinio est philosophatus. *sic vendas omnia p.* supp. quàm comparasti. *qua me stult.* supp. dic. *ego nam v. m. s.* ego non videor mihi insanire. *quid? caput abscissum.* Quid mirum si videris tibi sanus esse, quoniam Agaue quùm per insaniam ferebat caput filij sui Penthei abscissum, non intelligebat se insanire. Pentheus autem quùm rideret sacerdotes Liberi bacchanteis, inter quas erat Agaue eius mater, ab eis discerptus est, caputque amputatum, quod mater suis manibus gerebat. *stultum me fateor.* Horatius. *concedere v.* consentire veritati, liceat mihi confiteri quod verum est. *edissere.* expone, explana, explica. *accipe.* Audi. Damasippus ostendit Horatio sua vitia. *aedificas* magnificè. *longos imitaris.* aut proceros, quia fuit breuis staturæ, aut diuiteis. erectus ambulas, ac proceros nobileisq. imitaris. ædificas autem dixit propter Mæcenatem, qui tunc in Aesquilijs magnificas ædeis & hortos amplos ornabat. *ab imo ad summum.* à pedibus vsq. ad caput totus es duorum pedum, tamen ita studiosè ædificas altiorẽ domum, quasi non te capiat hæc in qua habitas. *moduli bipeda.* Magnitudinis duorum pedum. *Idem corpore.* Hic notatur superbia & magnus animus Horatij. *Turbonis.* Turbo gladiator quidam fuit exiguę staturæ, sed magni animi in prælio. *Spiritum & incessum.* Animũ & gestum tumidum. *Qui ridiculus.* Cur tu minus es ridendus quàm gladiator Turbo quũ sis eadẽ statura. *Verum est.* æquum & iustum te facere. *minorem.* inferiorem te imitari. *Absentis ranæ p.* Exemplo fabuloso vult ostendere insanos esse, qui imitantur eos quibus longè sunt inferiores. *denarrat.* Diligenter narrat. *cognatos.* Fratres, quod notandum est, quasi secum natos & genitos. *Eliserit.* Oppresserit. *Rogare.* rogabat. *sic magna.* nùm tam magna fuisset? *maior d.* Ita vt vnũ & semis haberet magnitudinis modum. *abludit imago.* discrepat, aberrat. comparatio. *adde poëmata.* nunc ad insaniam illam quam pateris in ædificando, adde istam insaniam faciendi poëmata. *Poëmata.* quæ nunc facis, qui fomes est insaniæ, sed & poëtę omnes insaniunt. *Oleum adde camino.* Prouerbium in augmẽto. oleum enim auget flammam. *quæ si quis.* Homerum intelligit. vel hoc modo, sed nullus sanus ea facit, ergo nec tu sanus es quum ea facis. *iam desine.* Horatius admonet, vt sese comprimat etiam insanum. *Non dico hor. ra.* Iracundiam tuam taceo. *cultum maio. cens.* Damasip. supp. non dico, arguit vestitum Horatij supra censum. *teneas Damasippe.* Horat. tibi habeto tua vitia, quia cognosco insaniam tuam. *mille p. p. m. f.*

Damasipp.

Damasipp. supp. non dico. *furores.* amores libidinosos. *ô maior tan. p.* Horat. *maior.* Stultior me. In Stoicos hoc dictum est, qui sua non agnoscentes vitia, aliorum grauiter persequebantur.

CRVQVIVS.

MIRO quodam artificio sui temporis Stoicos homines impuros illudit Horatius, sub persona ei rei accommodatissima Damasippo, stulto quodam, & non omnino sano mercatore, quem sibi facit recitare, quonam pacto mercibus suis aliquando temerè commutatis, ex satis amplis opibus deuenisset ad extremam ferme pauperiem, adeo vt iam fabula vulgò factus, præ pudore de se in Tiberim præcipitando non dubitaret, nisi auctore Stertinio Stoico retractus, & à præcipitio liberatus didicisset στοϊκίζειν, hoc est, impudentem esse, in alios acriter insultare, eisq. nomen insaniæ obiectare, vt qui iam Stoicus liber esset, barbam nutriret, & à Stertinio sapere didicisset: hoc enim erat eorum tunc temporis hominum supercilium, qui sese pro Stoicis venditabant, vt se solos sapere, ceteros omneis insanos esse clamitarent; sese virtutem amplecti, alios esse in vitio, quùm tamen vita & moribus nihil esset ipsis ambitiosius, auarius, nequius, superstitiosius: Quod de Damasippo in cõfesso esse ait Horatius, quem pulchrè quidem de stultitiæ generibus fingit ex antiqua Stoicorum virorum ἀκωλύτων, ἀνεκβιάστων, ἐλευθέρων, ἀπαρεμποδίστων, disciplina cum Stertinio disserere, sed stultitia se non esse inferiorem, inquiens, ô maior tandem parcas insane minori. Ceterùm suo more eos ex insidiis adoritur, dum in exordio se suaque studia Damasippo liberè vellicanda propinat. quod eo consilio facit, vt tutius circum præcordia ludat, ipsique minùs animaduertant se viris bonis ludos fieri. *si raro scribis vt eo.* Hæc lectio, ne quis offendatur nouitate, non est nostrum commentum, sed trium codicum Blandiniorum cum Martinio, quam non temerè putaui vulgandam: Nam præter codicum Bland. venerandam antiquitatẽ, ad hoc me quoq. impulit, cùm recta ipsius interrogationis deductio ex priori parte propositionis cõnexæ, seu (vt loquuntur doctores scholastici) hypotheticæ, quæ talis est, si raro scribis ob vini somnique benignitatem, quid nunc fiet à te sobrio: tùm vulgati Acronis nomine commentarij, in quibus hoc loco notatum est hyperbaton, quod

quod vel neglectum, vel à nemine adhuc animaduersum, certè nullum erit, nisi per τὸ, si, constituamus hic, ἀκολουθίαν ὑποθετικήν: Omitto ad huius lectionis assertionem, in hac Satyra τὸ, sic, non semel inuasisse locum huius cōditionalis copulæ, si. paullò namque pòst vulgati codices habent, sic puerilius his ratio, &c. vbi citra vllam ambiguitatem & sensus & scriptorum codicum (quod & Lambinus notauit) legendum est, si puerilius his r. Insuper non procul à fine huius Satyræ, vulgò legitur, Stoice post damnum sic vendas o. p. vbi scripti codices habent, Stoice post damnum si vendas omnia pl. his itaq. argumentis mihi videor suo loco restituisse τὸ, si. Atqui tamen mihi non sum ita suffenus, vt existimem vulgatam lectionem carere suo patrocinio. *si raro scribis vt t.* valdè artificiosè fingit Horatius Damasippum de fide scribendi ei significata secum expostulare, hocq. futurum quodammodo promisisse, vbi relicta vrbe, finitisque Saturnalibus se in villulam recepisset; quasi vrbis strepitus & commissatio iis diebus sacra facilè totum Horatium sibi mancipassent: Nunc autem Damasippus quasi nō immemor promissi, eius oscitantiam castigat ex hypothesi; Si vini, inquiens, somniique indulgentia fuerit in causa, quo rariùs scriberes, necesse fuit eam sobrietate discuti, verùm à Saturnalibus in villula fuisti, nihil te impeditiorem vertit aliò, non somnus vigilias occupauit, non vinum frugalem victum interturbauit, calami parati, paries apertus, non defuere docti comites fidique stipatores Plautus, Menander, Eupolis, Archilochus; quid ergo nunc fiet aliud quàm vt promissa appareant, & scribas aliquid laude dignum? *vt toto non qua. a.* Hæc per exaggerationem efferūtur, vt à tempore & tarditate sit ipsa castigatio vero similior. *Vt toto non q. a.* Hoc est vix aliquando multò etiam pòst tempore poscas membranam, est enim finitum pro infinito positum. *membranam poscas.* in qua ex παλιμψήστῳ seu tabula rasili, ex diariis, tabulis ceratis scripta confusiùs obscuriùsve, describas nitidiùs, ordinatiùs perfectiusque, tanquam euulganda, atque oculis omnium exponenda: Videtur itaque membrana hic poni pro codice, in quo nihil deleri aut radi potest: aliàs autem membrana etiam rasilis est, vt ait in epistola ad Pisones, membranis intus positis delere licebit: Membrana propriè dicitur ea quæ vulgò nominatur charta virginea, Martiali verò charta virgo, quòd fœtum virginem & incorruptum seruarit, ὑμήν Græcè, pellicula cui fœtus includitur, vt videre est apud Galenum ad Glauco.

Glauco. *ſcriptorum quæque retex.* commutans, emendans quæ in tabulis aliquando ſcripſeras. eáque iterum quaſi ab initio cœpta ita delendo maculas, vt nihil antea ſcriptum fuiſſe videri poſſit, ſumta metaphora à tela quæ texitur & retexitur, *ἀναλύεται. Iratus tibi.* Hæc cauſa eſt efficiens, cur rarò ſcribit, & nil laude dignum, quæ commemoratur à Damaſippo velut eius rei conſcio. *Vini ſomnique benig.* plus impendio addictus. *Nil dignum ſermone c.* ea namq. mollities, omneis neruos & animi & corporis frangit, mentiſque oculos ita præſtringit, vt nihil videre, nihil meditari poſſit homine dignum. De vini autem indulgentia quæ capitis grauedinem, ſomnumque comitem fere habet indiuiduũ, cur obſit bonæ menti, dilucidè Xenophontis in ſympoſio cõparatio hæc exprimit: *τὰ τῶ ἐν τῇ γῇ φυομένων, ὅταν μὲν αὐτὰ ὁ θεὸς ἀθρόως ποτίζῃ, οὐ δύναται ὀρθοῦσθαι, οὐδὲ ταῖς αὔραις διαπνεῖσθαι, οὕτω δὲ καὶ ἡμεῖς, ἢν μὲν ἀθρόον τὸ ποτὸν ἐγχεώμεθα, ταχὺ ἡμῶν, καὶ τὰ σώματα, καὶ αἱ γνῶμαι σφάλλονται,* hoc eſt, ea quæ terræ ſunt inſita, quando nimium cælitùs madeſcunt, nequeunt erigi, neq. ab auris perſpirari; ita nos quoque, ſi potum ſine modo hauſerimus, mox & corpore & animo laboramus. &c. *quid fiet.* poſterior pars hypotheticæ per hyperbaton. *ab ipſis Saturnalibus.* poſt dies Saturno ſacros. de feſtis Saturni dicemus poſtea. *ſobrius.* ſcriptus codex Gualteri Siluij & vnus Bland. habent hanc interpunctionem, ab ipſis Satur. huc fugiſti ſobrius. ſed Bland. pro *τῷ*, ergo, habet, eſto, deinde antiquiſſimus Bland. pro *τὸ* ab, habet, at. Sobrius autem ei opponitur, quod ſuprà dixit, *vini ſomníque benignus.* perinde ac ſi dicat, ſi vini ſomnique copia largior obſtitit tibi ſcripturienti, nunc ſobrius *ἄοινος, ἀϋπνόοντι*, dic aliquid dignũ promiſſis. *incipe.* age, hortantis. *immeritúſq. ἀναμαρτία,* pro immeritò. *iratis natus p. d.a.q.p.* iratis, malè propitiis, malè fortunantibus. ſic Perſ. diis iratis, genioq́. ſiniſtro: huic contrarium eſt, diis hominibuſq. plaudentibus: qui plura volet huc facientia cognoſcere, legat in Chiliad. Eraſ. adagium, Genius malus. *dijs atq. poëtis.* velim diſpiciat lector doctus, nùm foret ex ſententia auctoris, *dijs atq. poëtis,* interpretari per *ἓν διὰ δύοιν*, pro diuinis poëtis, perinde ac ſi ironicôs hæc dicantur à Damaſippo? *paries.* de pariete ſcriptum hoc loco Pſeudacronis, mihi videtur eſſe purum putum commentum: non negauerim tamen maioribus noſtris tabulas cera incruſtatas fuiſſe, atque à parietibus ſuſpenſas, *κηρώματα*, à materia, ſeu *παλιμψήστους*, à radendo dictos, in quibus quæcumque primùm in

men-

mentem veniebant, incerto ordine notabant: Verùm solidos lecti parietes cera inlitos, nugamentū crediderim: quin potius parietes dixerim pluteos, in quos cogitabundi, vel pugnos vel caput illiderent, si quid pro voto non suggereret animus: hinc dicitur paries laborare, ictus & verbera pati, metaphoricôs: Quale quoq. est illud Persij, nec pluteum cędit, nec demorsos sapit vngueis. Sunt enim Plutei quoque tabulæ, teste Festo, quibus aliquid præsepitur. *atqui vultus erat*. perpulchra ἠθοποιία, quæ affectum promittentis imitatur, & eius factum exprimit, nō sine cauillo. *Vultus*. Vultus est index animi, vultu annuimus, abnuimus, significamus; in eo nāque elucescit affectus mentis: Quare rectè & propriè Græcis τὸ πρόσωπον, nominatur. *minantis*. pollicentis, per μετάληψιν, alterū nāq. ex altero quodammodo ducitur. *quorsum pertinuit*. χλευασμοῦ species, facti obiectio, cum amara insultatione. *stipare*. quasi stipatores educere: cum eo conuenit quod proximo versu dicit, comites educere tantos. Non arbitror autem Horatium, ne per somnium quidem cogitasse, quem ex his quatuor scriptoribus, cui aut coniungeret, aut postponeret, vt vir quidam in primis doctus, non penitus inscitè commentatur: Demus enim Menandrum politicoteron aliis duobus, à Platone minùs dissentire, tamen Socratica ea grauitas, & diuina Platonis philosophia sublimior videri potest, quàm quæ demittat se ad comicam actionem populique vilitatem. Quare ludamus potiùs cum Damasippo, dicamusque Horatium iniquè egisse, qui tantos viros nullo ordine aut loco sibi tanquàm stipatores eduxerit in casulam suam & rusticam villulam, quando eos pro dignitate tractare nolit, eisque colloquendo commentandoque fieri familiarior. *Inuidiam placare par. v. r.* Colligit Horatium vnum esse ex iis, qui dum vitant stulti vitia in contraria currunt: virtus enim quæ consistit in actione, gloriam habet comitem, ea autem misera est, si caret inuidia: contrà, cessatio à scribendo, cuius acriter insimulat Horatium, habet adiunctam desidiam miseram quæ est in contemtu. Itaque si virtutem negligit inuidiæ metu, necesse est eum viuere inglorium turpiterque contemni; ea est enim natura hominum, vt potentioribus inuideant, aspernenturq. humiliores: Hæc autē extrema, esse in gloria, & contemtim viuere, inter se maximè pugnāt. Ceterum Damasippus ex obliquo notat amatulētius Horatium, quòd neglecta disciplina Stoica (quæ iubet suos sectatores virtutem colere, in foro versari

&

& republ.) quærat ocium forūq. vitet, & Epicuro sit addictior impendio, vt qui ex eius præscripto nolit ad rempublicam accedere. *vitanda est improba siren d.* hortatur Horatium ab honesto, vt ocio & cessatione valere iussa, se componat ad bene agendi scribendique studium, si nolit ad desidiam tamquam ad Sireneios scopulos, omnium facere iacturam, virtutis, vitę honestæ, nominis, famæ celebris, existimationis & amicorum omnium. Alludit Damasippus ad δογματικὰς σειρῆνας τοῦ ἐπικούρου, quarum meminit Diogenes Laert. in Epicuri vita; sed nimis inuidiosè id facit, vt purà vir Stoicus. *Vita meliore*. bene agendo, virtutem exercendo. *ponendum*. deponendum. *æquo animo*. patienter. aut potiùs ἀνθυμάτως. *Dij te Damasippe.* Agit Horatius gratias de tam sano consilio, sed εἰρωνικῶς: vt qui gratitudinis ergo ei vicissim precetur à diis beneuolis dari tonsorem, qui barbam tondeat, hoc est, eum donari meliore mente, qua simul cum depôsita barba possit ab insania Stoica liberari, nec amplius neglectis propriis, alienis impediri curis: curiositatis enim morbo adiuncta est grauis stultitia dementiaque. *sed vnde*. quomodo, vel ex quo tam sedulò percontatus es quid agam, quid mediter, quò me vertam, apud quem rerum mearum te, velut ἐπαχθοτάτην geris? *Ianum ad medium f. e.* De Iano medio, imo & supremo quæ in scriptis Blandinijs antiquissimis sedulò conquisiuimus, in Commentatore reponi curauimus, satis (vt mihi quidem videtur) vero consona & aperta, si de foro constaret vllum vestigium, Augustíne id fuerit, iuxta Apollinis ædem (nam Augustum consecrasse Ianum in suo templo ex Aegypto aduectum, constat ex Plinio) an Neruæ, quod postea forum transitorium dictum est: in qua sententia est Seruius, inquiens, captis Faliscis ciuitate Tusciæ, vbi inuentū est simulacrum Iani cum frontibus quatuor: vnde, quod Numa instituerat, translatum est ad forum transitorium, & quatuor portarum vnū templum constitutū. Nunc autem quùm nihil ea de re certi dici possit, putaui fore præter rem in ea controuersia tēpus terere. Verū monēdus lector est, vt in Cōmentariis cōsideret ea quę de Iano & mercatore scripto tradita sunt, q̄ sit philosophatū insigniter, ἀλληγορικῶς, ab inepto aliquo & nugiuēdo nebulone: Nā quod ait, ideo Ianus dict⁹ est Deus mercatorū, &c. hoc omnino corruptū est, & pro mercatorū, legendū puto annorū, referendūq. ad Ianū quadrifrontē, cuius simulacrū sic effictū erat, vt dextra manu trecentorū, sinistra autē quinq. & sexaginta

ginta numerũ haberet,ad anni dimensionẽ ostendendam : & quatuor fronteis,quatuor anni tempora signabant:eiq. Varro lib.4. rerum humanarum,pro numero 12. mensium,totidem aras dicatas fuisse ait. *Fracta.* à naufragio sumta metaphora. sic & Persius,cantas quum fracta te in trabe pictum ex humero portes. Ad hunc modum ait Damasippus, quum res mea ad medium Ianum fracta est quasi ad scopulos illisa naui negociorum,mearumq. mercium. *aliena negocia curo.* hoc Damasippi studium in inspectanda vita aliena detorquet ex obliquo in eiusdem notæ Stoicos, quibus φιλομάθεια ἀλλοτρίων κακῶν (vt ait Plutarchus) μέλεται μᾶλλον ἢ τῶ οἰκειοπραγεῖν, hoc est, studium aliena mala cognoscendi, curæ magis est, quàm rem propriam gubernandi. Atq. hæc vna caussa est cur optet Damasippo tonsorem,vt supra dictum est: Nam Platone auctore 4. de republica, τὰ αὑτῶ πράττειν, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν, δικαιοσύνη ἐςὶ, hoc est, suas res agere, & non curare aliena, perfecta virtus est: Quare supra omneis desipiunt Stoici, qui, quid domi suæ fiat, ignari, aliena præsertim vitia tantopere perlustrent. *excussus.* eiectus; notat vim stultitiæ, cui dominatur fortuna.*olim nam quærere.*narrat Damasippus quid priùs egerit, quàm sit factus Stoicus.*quærere.* cognoscere. *quo vafer ille.* periphrasis æris Corinthij: hæc enim est sententia, olim fui studiosus æris Corinthij cognoscendi quærendique: Nam Sisyphus Aeoli filius,rex Ephyræ quam condidit, quæ postea dicta est Corinthus,in eo ære lauit suos pedes.*quid sculptum.* sic habent omnia scripta, non etiam scalptum vt vulgata.*fusum durius.* minùs artificiosè. Commemorat se nullius rei studio magis captum fuisse quàm operis sculpti,celati,conflati,signati &c. cuius generis sunt Agalmata, Toreumata, Emblemata, Chrysendeta, &c. *Callidus h. s. p.* hoc est, arte & vsu edoctus imponebam signatis operibus iustum pretium: hic fortassis est Damasippus, cuius Cic. meminit lib. epist. 7. ad M. Fabium Gallum. *Mercuriale.* Omnes codices scripti sic habent præter Tons. in quo legitur, Mercurialem. *Compita.* per metonymiam, pro iis qui in compitis auxionantur. *Et miror morbi te purg.* Est autem hellenismus, θαυμάζω σε καθαρθέντα τῆς νόσου ταύτης.*atqui emouit. v.m.n.*Respondet Damasippus se veterem quidem morbũ exuisse, sed in eius locũ successisse alium quemdam ad miraculum vsque nouum,inquiens, vetus illud studium cognoscendi, quærendi, & æstimandi ea, quæ sensibus obiecta,non parum mihi voluptatis afferebant, eiecit,
meque

meq. eius obliuisci fecit nouus animi morbus, noua vitæ ratio, noua disciplina, qua nunc ex professo inspicio, æstimo, & insector vitã & mores hominũ: qui morbus mirè, id est, valde & mirabiliter nouus inauditusq. est, vt qui non in fortunas hominũ, sed in nomen, famã & existimationẽ grauiter incũbit. Perstitit itaque Damasippus in curiositate: verũ hęc posterior in vitio longè priorẽ superat, id quod à simili in vitiis & affectibus corporeis non obscurè denotat, inquiens, *vt solet in cor traiecto la. m. c. q. d.* pro nobilitate namq. mẽbri affecti vehementior morbus est: vt si cor elanguescat, corpus laborat grauiùs concutiturq. validiùs, quàm si vel latus vel caput doleat: & non rarò fit, vt per incuriã ex συμβεβηκόσι, id est, accidentibus, acria nascantur συμπτώματα, id est, vehementes corporis affectus, *in cor tra. l. m.* à simili, ait enim plerumque ita fieri, vt animi non minus variis affectibus quàm corpora morbis exagitentur, adeò vt postremum malorũ nonnumquã sit omnium grauissimũ: vt qui ex pleuritico, aut cephalalgico (qui morbi sunt partiũ corporearũ) totus ipse fiat Cardiacus difficil:imeq. laboret: aut rursum, si Lethargicus fiat Phreneticus, quæ posterior affectio innumeris periculis exsuperat priorẽ. *in cor.* non est hic cordis dolor, eius partis quæ in corpore primatũ obtinet, sed stomachi, siue oris ventriculi: Loquitur enim Damasippus ex eorũ opinione, qui stomachi dolorem, ob vicinitatẽ partiũ, iudicant esse cordis. Quin & veteres τὸ, cor, καρδίαν nominarunt, propter συμπάθειαν fortasse, hinc καρδιαλγία, affectus stomachi Galeno lib. 1 de morbis & sympt. & καρδιωγμὸς, hoc est, vt idem cõmentatur Aphoris. 17. lib. 4. δῆξις καρδίας, τουτέστι, τοῦ στόμαχος τῆς γαστρὸς, id est, mordicatio, seu (vt Plinius exponit) rosio stomachi, siue oris ventriculi; vnde nimia quædã nascitur corporis imbecillitas, immodico sudore digerenda. *lateris miseri.* Quid si hic credamus non πλευρῖτιν, hoc est, περὶ τὰς πλευρὰς νόσον, sed περὶ τὰς πλευρὰς πόνον, designari, vti nec per capitis dolorem, κεφαλαίαν (qui morbus interdũ acutus est, & pestifer, teste Celso lib. 4. cap. 2.) sed κεφαλαλγίαν, hoc est, non intensum & inueteratũ capitis dolorem? Quandoquidem videtur Horatius hoc velle, quod minùs difficilis morbus nonnumquam transmutetur in acerbiorem: quemadmodum fatetur Damasippus affectionẽ corporis & actionem in negociorum merciumq. administratione, se commutasse in affectum animi, qui grauiores turbas dabat; quam sententiã subsequens versus dilucidiùs aperit, puta,

Vt lethargicus hic cùm fit pugil. Nam qui lethargo laborat, is morbo afficitur non perturbato molestóve nec sibi, nec alij: at is si cadat in phrenesin, protinus vehemētia mali concitatur, effertur, sursum deorsumq. rapitur, & quasi pugil aliquis ita totus exagitatur, vt & sibi & aliis difficilis, acerbus & formidolosus non iniuria esse possit. Nunc autē quum languidi, & in agendis rebus minus alacres λήθαργοι quoque vocentur Zenodoto, νωθροὶ verò Suidæ, pulchrè admodum videtur Horatius sub persona Damasippi veterē morbum, studium, putà, rerum agendarum, velut somnolentum & inhabile ad acquirendum & conseruandum, cum lethargo nonnihil conferre: & nouum morbum in perspiciendis alienis ex professione Stoica, velle multum continere φρενίτιδις: ea namque cura turbulenta est, & maleuoli hominis, adeò vt non temerè tales dici possint ἐπιχαιρέκακοι. *Lethargicus.* λήθαργος, veternus Latinè (quamuis Plinio hæc duo nonnihil discrepent) est marcor quidam, & inexpugnabilis pænè dormiendi necessitas, vt scribit Celsus lib. 3. cap. 20. ἀπὸ τῆς λήθης, obliuione, καὶ ἄργος, ἐπὶ τοῦ ἄλγος, strenuus, προσθῆ τοῦ λ. εἰς ρ. non etiam ἀργὸς, id est ignauus, vt quidam volunt. nam quum à celeri & repentina obliuione dicatur, phrenitidi periculosè succedit, vt calidis frigidi morbi omnes, dum imperitia medicorum phrenitidi per refrigerantia obluctando in contrariam temperiem cerebrum inducunt: fit autem cerebri substantia tùm pituita, tùm tumore quodam frigido, tum febricula affecta. *fit pugil.* motu, gestu corporis & agilitate membrorum incomparabili: Phreneticus enim nimia inquietudine non est absimilis pugili. *Et medicum vrget.* est enim Phreneticus tam alienatæ mentis, vt ne medico quidem parcat à quo iuuari possit. duo cod. Bland. habent, *& modicum vrget. simile huic.* Phrenetico, supp. facias. *esto vt lubet.* esto insanus si voles, nihil id mea refert. *ô bone.* Damasippus per apostrophē, ait Horat. ab insania nō esse liberum. *ne te frustrere.* ne te lateat, μὴ σὲ λάθῃ. *stultiq. prope omneis.* Ne quis existimet Damasippū hic aliud dicere ab hoc Stoico paradoxo, ὅτι πάντες οἱ μῶροι μαίνονται, propter, τὸ, propè, quod exceptionem denotare videtur; quasi aliqui stulti essent, qui non insanirent; is ex præceptionibus grāmaticis in memoria habeat, huiuscemodi particulas, fermè, ferè, prope, plurimùm vniuersale quid adferre iis, quibus apponuntur, vt notauimus Ecloga 3. lib. 1. *si quid Stert. veric.* 2. codices Bland. & Busl. habent, verum. *tempore quo me.* ex eo tempore, quo &c. *Sapientem pascere*

pascere barbam. alludit ad vetus hoc dictum, ἐκ πώγωνες σοφοί, barbatenus sapientes. Barbam autem prolixam iocando in Philosophorum supercilium: qui plus in cultu corporis, quàm animo & vitę moribus sanctimonię ponũt: Lucianus subinde τ' βαθὺν πώγωνα nominat, hoc est, barbã profundã: non enim πωγωνοφορία, aut etiã, τριβωνοφορία (vt Plutarchus loquitur) philosophum facit. *non tristem*. liptote. lætum. *nam malè re gesta*. cum eo conuenit quod suprà dixit, quũ omnis res mea Ianũ ad medium f. e. *operto cap*. velato. operiũtur capita vel pudoris, in nubentibus olim: vel luctus, in funere, vel religionis causa, in deuotionibus. Damasippus autẽ hic videtur desperatis rebus omnibus se deuouisse patri Tiberino. *dexter stetit*. astitit faustus mihi & fortunat', meq. seruauit. *pudor, inquit, te m. v.* pudor est ex iis vocibus quæ dicuntur ἀδιάφορα, quibus cũ in malũ, tùm in bonũ vti licet: pudor autẽ hic malus dicitur inutilis & pernitiosus. In 4. cod. Bland. Mart. Tonf. & Sil. legitur, angit, in aliis, vrget. *insanos qui inter*. Insani cũ insanis rectiùs conueniunt: alludit ad id prouerbij, pares cum paribus. *quem mala stultitia*. hæc definitio est eius quod dixit, *furere*. Est enim furere cæca mente, mala stultitia, & ignorãtia veri grauiter agitari perturbariq. mala autẽ stultitia redit in ordinẽ cum stulta malitia, ait enim Aeschylus, ἡ δὲ μωρία μάλιστ' ἀδελφὴ τῆς πονηρίας ἔφυ, id est, stultitia maximè soror, est malitię. *quemcunq. inscitia v.* hoc modo legitur in 4. codicib. Bland. & Tonf. alij habent, quæcunq. inscitia v. *Chrysippi porticus*. à loco, qui στοὰ nominatur, descriptio Stoicorũ. *nunc accipe*. attentio cũ beneuolentia, qua Stertinius Damasippum reddit docilem. *qui tibi nomẽ insano p.* Omnia scripta cõsentiunt in datiuo, insano, præter vnicũ Tonf. qui habet insani. *Palanteis error*. codex Tonf. & Sil. habet pallenteis. *vnus vtriq.* iidẽ codices habent, vtrisq. *Illudit partibus*. vt putà, dextra & sinistra, quæ procul absunt à medio, quo nomine sunt in vitio. *caudã trahat*. ordo est, crede te hoc modo insanũ esse, ita vt is qui te deridet, nihilo te sapientior, caudã trahat, id est, sit ignauus & excors; qui etiã præ malo tecum pudore vel tutissima formidat, tristis etiam, & tuo more desperatus, fortassis ob rẽ malè gestã sibi extremum malũ meditans. Sumta est autẽ metaphora à brutis, quæ quũ timent, vel iniquiùs aliquid patiuntur, simul & caudas contrahunt, & demittunt auriculas. vnde est illud Plinij, Canũ degeneres, caudam sub aluum reflectunt: ponitur autem trahat, pro contrahat, vt postea Ecloga 6. Seu bruma niualẽ interiore diem

trahit. de auriculis demissis ait Horat. Eclog. 9. lib. 1. Demitto auriculas vt iniquæ sortis asellus: Qui namque animo sunt deiecto vel meticuloso, τὰ ὦτα ἐπὶ τ̃ ὤμον ἔχειν, ait Plat. li. 10. de republ. id est, auriculas in humeros demittunt. Lambinus in huius loci interpretatione (reiecta Turnebi sentētia, quę certè nec mihi videtur hîc satis rectè aptari posse) sequitur Pseudacronem, cui subscriberem, si Erasmū, in Horatiana lectione versatissimum, non viderem in Chiliadib. hoc dictum omisisse. postremò nostrā opinionem, putà, ignauiam & metum quorumdam notari, manifestò asserunt continuò subsequentia, nimirum, *est genus vnum stultitiæ, nihilum metuenda timentis*. hoc enim genus stultitiæ sub se continet inerteis & ignauos, qui exhorrent vel leuem auræ strepitum, caudamque trahunt & fugiunt meticulosi, iuxta illud Poëtę: Degeneres animos timor arguit. Hic ἐκ παραδρομῆς monendus est lector beneuolus, si fortassis, vt fit, audiat nos iniquiùs lacerari, quòd vulgatos Acronis & Porphyrionis nomine cōmentarios, ausi simus è manibus studiosorum ereptos, exterminare, adque barbaros relegare, ne dubitet nostrum patrocinium suscipere, vel hoc argumento, quòd ex hoc loco in finē vsq. huius libri, quæcumque typis edita sunt Porphyrionis apposito nomine, ea me ad verbum fere inuenisse adscripta ad oram libri Buslidiani nullius auctoris addito nomine: vnde nō leuem coniecturam facere licet, quæ Porphyrioni dantur, ea esse doctioris alicuius plagiarij. *Est genus vnum st.* Adfert duo stultitiæ genera inter se contraria, alterū in ignauia, metu & inutili pudore, sub quo continetur Damasippus (quùm rebus amissis cogitaret de se in Tiberim præcipitando) & alij quos ait ob ignauiam trahere caudam: alterū in audacia & temeritate situm, vt pòst paullò ostendit. *in campo.* Campus est terræ planities ampla & grandis inquit Valla. *quam Fusius eb. ol.* hæc Ilionæ tragœdia scripta est à Pacuuio: ait enim Festus in dictione repotia. Pacuuius in Iliona, abeo depulsum māma pædagogandum, &c. *mater te appello.* Hic qui matrem excitat Polydorus Priami filius natu minimus, est interfectus à Polymestore Thrace, hospite Priami, marito Ilionæ, qui, teste Marone, Polydorum obtrūcat, & auro vi potitur, &c. Euripides autem in Hecuba tragœdia, manifestè dicit Priami filium fuisse: sed Pacuuius, ex quo hæc adducuntur, Priami nepotem fecit ex Iliona, quæ erat maxima natarum Priami, iuxta Virg. verùm nihil est absurdi, & Hecubam matrem veram esse Polydori in

Hecuba Euripidis,& Ilionam in tragœdia Pacuuij etiam matrem appellari,vtputa nutritiam ; alumni ab infantibus namque & pueris patres & matres nuncupantur. Quin imo Hyginus in fabulis cap. 109. scribit Ilionam Polydorū fratrem pro filio suo,& filiū suū ex Polymestore Deiphilū pro fratre educasse,quam ipse Polydorus suā matrē credidit donec ab ea esset edoctus se esse fratrē. *huic ego vulgum.* locus attentionis:ostēdam,inquit,vulgum in emēdo, vendendo,credendo,insanire errorem similem huic, hoc est, ita ad stuporem vsque esse temerarium, & indormire lucro,vt nullis clamoribus, exhortationibus,consiliis,nulla deniq. rerum suarum iactura abduci possit à spe captandæ prædæ . *insanit veteres st. D.e.* Cōcessio, per expolitionē eius loci suprà, hoc si erit in te solo,&c.qua erigit animum Damasippi, & à pudore malo liberatum constituit: nam si emere veteres statuas est insanire , non potest omnino sana & integra mente esse is creditor,qui stulto alicui suam pecuniam committit, à quo neq. suam sortē neque fœnus recipiat. *accipe quod numquàm reddas m.* Locus hic & implicitus est & varius,cùm propter nomina fictitia Nerij,Perillij,& Cicutę, quæ tréśne sint personæ an duæ; fœneratoréśne omnes,an iurisperiti,non satis perspectū est ; tùm propter inuolutam sententiam ad eum vsq. versum , *audire atq. togam iub.cō.* &c. ita vt prima facie non facile quis dixerit,vna ne res,an plures agantur? Quare lector benignus nostros conatus boni consulet , si quid fortasse non omnino pro voto responderit . Itaq. quùm de debito & credito omnis sit instituta cōtrouersia,sciscitatur Stertinius vter altero sit insanior,debitórne an creditor? Prior quæstio nititur hypothesi, altera facto : illa quidem eum qui oblatam pecuniam non accipit , hæc verò eum qui fœnori dedit,quod debitor numquā sit rescripturus , ostendit insaniorem. *esto.* concessio,qua sub hypothesi docet creditorem liberalem nequaquā stultescere , sed Damasippū aut aliū quemuis è vulgo vehementer esse excordem,qui neglecta creditoris benignitate, reiicit pecuniam quā nunquàm sit redditurus. *scribe decem à Nerio.* hoc factū est auari creditoris fœneratorisque, Nerij,putà,Perillij,quem Stertinius infert ipso debitore multò esse insaniorem, vt qui dictet seu credat ei à quo numquàm quicquam sit accepturus , etiamsi iure cogatur ad rescribendum debitum . *quam præsens Merc. fert.* videtur alludere ad τὸ ἑρμαῖον , hoc est, ad lucrum faustum & fortè oblatum à Mercurio , quod meritò esse debet gratissimum . *Scribe de-*

cem à Nerio. In hac lectione consentiunt omnes scripti codices. Verba sunt Nerij Perillij fœneratoris auari ad debitorem, cui dictat formulam scriptionis. *scribe decem*. numerus certus pro incerto, secundum vsitatum iureconsultis loquendi modum; aiunt enim illi, finge Titium accipere vel dare decem, &c. *non est satis*. Hæc verba sunt Stertinij agentis cum Nerio Perillio, hortantisque, si ei non existimet satis esse datum scripto seu syngrapha creditoris, vt ei adscribat, si volet, centum tabulas, hoc est, certa prolixaq. verba, eaq. diligenter cautionibus, & iuris nexibus colligata, qualibus vti solebat Cicuta nodosus, id est, callidus aliquis & versipellis argentarius, vel (quod vero magis est consentaneum) pararius: nam parariorum fides & auctoritas in vsuris, fœnore, contractibus, & id genus aliis obligationibus, interposita, non parui olim fiebat. Senec. lib. 2. de benefic. Quidam nolunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, &c. Vlpia. lib. 2. ff. de proxenet. Si proxeneta interuenerit faciendi nominis, vt multi solent, videamus an possit mandator teneri, &c. *Proteus*. metaphoricôs pro tergiuersatore, qui quasuis strophas comminiscitur ne soluat debitum, instar Protei Dei qui in varias figuras se transformabat. *cum rapies in ius malis r. a.* sic habent Blandinij codices, ceteri, in iura, sed alia lectio genuina est ad imitationem illius Homeri ἰλ. υ. οἱ δ' ἤδη γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτρίοισι, hoc est, ast illi malis iam ridebant alienis, id est, vultu simulato se ridere fingebant: quod quidem facere assolent, qui ridendo dolos & fraudes machinantur. *fiet aper m. a.* à brutis, rupibus, & plantis subindicat varios affectus debitoris in illudendo creditore. De Proteo marino Deo vide fabulam Aristei lib. 4. Georg. Virg. *si malè rem gerere*. colligit ὑποθετικῶς ex dissentaneis, eisque adiunctis Nerium Perillium creditorem, quem ex actis, cautionibus, & re bene gesta omnes iure sanum iudicent, multò reuerà maiori mentis vitio captum esse, quàm Damasippum, quem plerique omnes ob rem malè gestam & ad Ianum medium deperditam, velut insanum, agebant in præcipitium: nemo namque non censeat eum penitus impotentem animi, qui credit alicuius fidei id quod fere prænouit eum rependere non posse. *Perilli*. Codex Sil. habet Parelli. *Audire atque togam i.c.* παρασκευή, qua, velut inuitans ad se omneis, spargit collectim capita futuræ declarationis sui promissi, vtputà omnes insanire. Verba sunt Stertinij Stoici sub persona Damasippi.

Togam

Togam iubeo compo. Iubeo vos esse procinctos paratosque: sumta metaphora à classe, quæ procincta dicebatur, teste Festo, quùm exercitus cinctus erat Gabinio cinctu confestim pugnaturus. *ambitione mala.* Ambitio, inquit Festus, est ipsa actio ambientis: ea autem mala est; quæ virtute non nititur, nam virtute ambire oportet, inquit Plautus, non fauitoribus. *Argenti pallet amore.* affectus auari exprimitur argenti colore. *Tristi ve superstitione.* Epitheton ab affectu, vt, pallida mors. *ordine.* ἐφεξῆς. *Danda est ellebori.* primo ordine statuit auaros, velut antesignanos huius insanæ militiæ. *nescio an Anticyram.* αὔξησις μετωνυμικὴ. *ratio.* res ipsa & sanum consilium. *Hæredes Staberi.* Expolitio insanæ auaritiæ, ab exemplo Staberij hominis auarissimi, qui testamento cauit, vt hæredes quantam quisque summam accepisset, eam cippo incidi iuberent, apposita, ni sic fecissent, gladiatorum, epuli, & frumenti plurimi pœna. *siue ego praué.* προκατάληψις Staberij. *praué.* κακῶς. *siue recté.* ἄνευ κακίας, sine intentione mala. *ne sis patruus m.* ne me castiges. Nota est patruorum in nepotes seueritas: vnde metaphoricôs patruus pro censore morum & obiurgatore sumitur: hinc ait Persius Satyr. 1. Cùm sapimus patruos. Vide Adag. in Chiliad. Patruum esse. *Prudentem animum vidisse.* In omnibus codicibus, quos vidi tam scriptos quàm excusos, legitur τὸ, vidisse: at Lâbinus sequutus (vt arbitror) phrasim iuridicam, legendum censet, iussisse, verùm nescio an id quoque ad manuscriptum codicem: nam referens hæc verba, credo hoc Staberij p.a.v. ad superiora, ait testatoris esse iubere & cauere testamento. Quod etsi non inficier, tamen propter omnium codicum consensum, mihi religio fuerit hoc verbũ vidisse, suo loco mouere: præsertim quũ videam nõ omnino id esse pretium operæ; imo perturbatam iri lectionis consequutionem in eius verbi transmutatione: nam prudentem Staberium vidisse, præbet occasionẽ Damasippo sciscitandi non quid iusserit, sed quid senserit, quid prouiderit, quid intenderit in huiuscemodi testamenti factione, nimirum (Stertinio tacitam testatoris mentem subindicante) Staberium ijs testamẽti formulis intendisse, vt vir bonus moreretur: quod iudicabat non futurũ, si moreretur vno quadrante pauperior quàm vixerat. nam pauperiẽ credebat esse summum vitiũ, propterea quòd cernebat diuites solos haberi bonos, claros, forteis, sapiẽteis, reges, &c. atq. in eo sensu τὸ, hoc, non præcedẽtia, sed subsequentia demõstrat. Deinde Staberij

prudentem (*στερεωτικῶς*) animũ vidiſſe, dictũ puta per ſynchyſin, pro eo quod eſt, Staberij prudenti animo vidiſſe, hoc eſt *προνοῆσαι*, prouidiſſe; ne ſcilicet vulgò crederetur pauperior occubuiſſe, eoq. nequior: Si quis magis probet Lambini lectionẽ, quẽ certe non improbo, hoc ei per me integrũ eſto. *credidit ingẽs paup. v.* Ingens vitium ex Stoicorum ſchola eſt ſummum malum: Quare Staberius ſi pauperiem crediderit ingens vitium, credidit eſſe ſummum malum, nec iniuria vitandum: cuius opinionis auarę Stertinius Stoicus inſimulans Staberium peripateticum, non parùm notat, idque ex obliquo, eius ſectæ philoſophos, tamquàm nimis plebeios, qui res fortuitas, vitę, putà, commoda & incommoda, dignarentur boni & mali nominibus, quum reipſa nihil tam ſit abiecti animi quàm amare diuitias. Quòd autem Staberius in ea fuerit hæreſi, vt pauperiem in extremis malis numerarit, argumento eſt, quod, ex antitheſi, in diuitiis omneis boni parteis collocauerit, vtpote virtutem, famam, decus, &c. Diuites enim nominantur clari, fortes, iuſti, &c. *minus locuples.* pauperior, per liptoten. *periſſet.* ſic habẽt tres codices Bland. Sil. Carr. reliqui, periret. *quas qui conſtruxerit.* Sic codex vnus Bland. & Buſl. ceteri omnes, cõtraxerit. *ſapiénſne.* variãt hic codices, alij, ſapiénſne etiã & rex; alij, ſapienſq. etiã rex: alij, ſapiẽſq. etiã & rex habẽt. Quare lectori ſit liberũ eam vt probet quam volet. Mihi certè prima videtur Horatiana: gaudet enim non raro Horatius ea particula, ne, pro vtique: quod alibi quoq. à me notatũ eſt. *hoc veluti virt. para.* Clauſula mentis & intentionis Staberij teſtatoris. *virtute paratum.* quaſi præclarum aliquod facinus & nobile habuit accumulatas diuitias. *ſperauit mag. lau. f.* ſibi perſuaſit in aggeſtis relictiſque diuitiis eſſe nominis immortalitatem, & gloriam perpetuò duraturam. *quid ſimile iſti.* tranſitio ad factum Ariſtippi philoſophi ab hac Staberij mente planè diſſentaneũ, non minùs tamen inſanum. *Græcus Ariſtippus.* hoc Ariſtippi factum refert hoc modo Laërtius in Ariſtippo. *τοῦ θεράποντος ἐν ὁδῷ βαστάζοντος ἀργύριον, καὶ βαρυνομένου, ἀπόχεε, ἔφη, τὸ πλέον, καὶ ὅσον δύνασαι βάσταζε*, hoc eſt, quum ſeruus in via geſtaret argentum grauareturque, effunde, inquit, quod eſt nimium, & quantum potes, ferto. *nil agit exemplum.* Nam in re controuerſa iubẽt canones dialectici ex notioribus ignota dubiaque colligi: litem namque lite, hoc eſt, incertis incerta velle diluere, dicunt ipſi *παραλογίζεσθαι*. *ſi quis emat citharas.* pluribus exemplis, iiſque dilucidioribus infert auaro nihil eſſe dementius

nec

nec studio cith. Non enim omnes qui habent citharam sunt citharœdi, vt est in prouerbio, πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι, hoc est, multos thersigeros, paucos est cernere Bacchos. *si scalpra.* scalprum à scalpendo dictum, sutorium instrumẽtum, quo scinditur coriũ, σκυτοτόμων ἐργαλεῖον, inquit Pollux. supernè bifidum, hinc erectum, illinc, recuruum, non dissimile vinitoriæ falci, Græcè, σμίλη. *formas.* Græcè significantius dicitur, καλόπους, ὁ ξύλινος πούς, ligneus pes, een leest/ vne forme. ἀπὸ τοῦ κάλον, τὸ ξύλον, lignum. *quid discrepat istu.* ab istis. omnes scripti codices habent, quî dis. *istu.* duo cod. Bland. cum Mart. habent, iste. Hæc autem est comparationis redditio, qua docet auarum in conquirendis, congerendis & recondendis pecuniis, artis iis vtendi non minus esse ignarum, quàm quemuis ex iam dictis. *nescius vti.* nesciens vsum, vt ait Ecloga 1. lib. 1. *folijs amaris.* Herbis, quales sunt erucæ, inulæ, &c. vt scribit Saty. 8. huius lib. erucas virideis, inulas ego primus amaras monstraui incoquere, &c. *nihil est.* ἐπανόρθωσις. *si & stramentis.* à cibo, potu & cubitu expressit ad viuũ sordidissimi hominis τὴν δίαιταν, cum tamen ait vulgò minùs insanum videri propter errorem communem. *filius aut e. l.* ἐπίπληξις: obiurgatio castigatioque tenacitatis à destinatis. *ebibat.* metaphor. comissando consumat. *custodis.* quibus parcis, nepotibúsne an senectæ, metuens nequando tibi quid ad vitã deesse possit? *quantulũ enim summæ cur.* διάλυσις eius partis, ne tibi quid desit? à breuitate vitæ senilis, nã pauci dies parum decurtabũt, & diminuent summam pecuniariã, etiam si victus sit aliquanto liberalior, & cultus solito mundior. *Vngere si cauleis o. m.* si victu quidem frugali, sed mundo vtaris, non etiam sordido. *capútq. cœperis.* ex vitio capitis, vtpote porrigine, totum corpus neglectim habitum, facilè colligere licet. *Porrigine.* porrigo est vitium capitis, vbi inter pilos quædam quasi squamulę surgunt, inquit Cor. Celsus lib. 6. cap. 2. eæque à cute resoluuntur, & interdum madent, multò sæpius siccæ sunt, &c. fereque id in capillo fit, rariùs in barba, aliquando etiam in supercilio, &c. videto Celsum. Porrigines, inquit Plin. felle ouillo capiti illito tolluntur. *quare si quiduis sat.* ἀνακατάληψις. *populum si c. sa.* Argumẽtum à minori ad id quod maius est, minus est enim saxis aliquem è populo aut seruos petere; quo tamen nomine quiuis vel à pueris insanus habetur: quanto ergo maius indicium est insani capitis in vxorem & matrem sæuire capitaliter, & hanc quidem veneno, illam verò laqueo è medio tollere?

lere? *Cum laqueo vxorem.* vt dote potiaris. Videtur notare facinus alicuius ſcelerati ciuis. *Incolumi capite es?* es ſano cerebro & ſenſibus integris? *quid enim.* ἀγανάκτησις auari, qui animo fert iniquiſſimo, ſe inſanientis inſtar, haberi vxoricidam, matricidamque, quùm nullius ſceleris credat ſe eſſe cõſcium; τὸ, enim, particula eſt expletiua, vt notauimus Ecloga 1. lib. 1. *neque tu hoc facis Argis.* ἐλάττωσις ἐμφατική, facinoris ipſius Oreſtis in occidenda matre ſua Clitemneſtra, à iuſta doloris cauſa, quòd illa patrem Agamemnonem interemerat: à loco, quòd apud minus humanas furioſaſque mulieres: à vi manifeſta, quòd ferro, quæ ſingula vehementer aggrauant auarum, atque ipſo Oreſte, multò magis à mente alienatum docent, vt qui nulla vel iræ, vel doloris, ſed vnius auaritiæ cauſa ſceleratus eſt in omneis qui Romæ, quaſi totius humanitatis domicilio, qui dolo, fraude, veneno, laqueis, clam deniq. omnibus, qui non ſemel, vt Oreſtes, ſed perpetuò dementiam ſuã exercet. *an tu reris eum.* πρόληψις. Diluit enim inficiationem auari, qua tacitè negat ſe furere, vt qui matrem non interfecerit, quemadmodum Oreſtes, quem antea ſanũ, propter hoc facinus dij immortales immiſſis furiis crudeliter exagitatum ſedibus incertis vagari voluerunt. Ad hoc reſpondet Damaſippus ſub perſona Stertinij: cędem matris Oreſti non exſtitiſſe furoris cauſam, vt qui multo antè tẽpore inſaniuiſſet, nimirùm, ex quo id facinus animo ſecũ meditatus fuerat; imo tantùm abeſt, vt matricidiũ eius dementię caput & origo fuerit, vt ei finẽ impoſuiſſe videri poſſit: nihil enim poſtea mali, non in Piladem ſocium, non in Electram ſororem perpetraſſe legitur. Ad hunc modum auari non deſinunt apud ſe non eſſe, etiam ſi grauius aliquid protinus in aliquem non ſtatuant, nam multò ſæpe priùs moliuntur parentibus, amicis, notis, ignotis inſidias, habendi libidine, veluti furijs agitati, quàm ad crudele aliquod crimen impellantur: qua in re vel Oreſte quoque ſceleratiores apparent, quòd tantiſper dum viuunt, vt ſuam ſitim expleant, flagitia flagitiis accumulare non ceſſant. *in matris iugulo.* παθοποιΐα, crudeli facinori exprimendo appoſita verba ad commiſerationem. *male tutæ mentis.* maletuta, compoſitè, vti dicimus, maleſana. At codex Tonſ. habet, tutæ malè, mentis. *Vocando hanc furiam.* Alludit ad illud Euripidis in Oreſte, μέθες μ' ὄντα τῶν ἐμῶν ἐριννύων, μέσον μ' ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς εἰς τάρταρον, id eſt, ſine me, quæ vna es ex meis furiis, medium me tenes, vt in tartarum

rum præcipites. *pauper Opimius argenti.* Ex thesi suprà posita, ibi, *quid discrepat istis*, &c. subinfert hypothesin, qua sub persona Opimij cuiusdã graphicè depingit auari naturam & mores. *Pauper argenti.* Thesauri repositi recõditique: sic alibi, integer vitæ, scelerisq. purus, &c. *Veientanum.* Veientanũ vinum saporis admodum ingrati, nascitur in agro Hetruriæ Veientano. Pers. Satyr. 5. Veientanumque rubellum exhalat vapida læsum pice sessilis obba. *Trulla.* Vas potorium, quod nomen à terendo deriuat Nonius. *Truula.* Diminutiuè, deinde trulla, vas vinarium (inquit Cic. in Verr. 6. de gemmea trulla regis Antiochi) ex vna gemma prægrandi erat trulla excauata cum manubrio aureo, &c. Iuuenal. Si trulla inuerso sonitum dedit aurea fundo. Sic & apud Plin. trulla murrhina. Trulleum autem vas erat aquarium quo manus, Nonio teste, abluebantur. *Lethargo grandi.* diuturno & alto, de quo suprà. *Vt hæres iam c.l.* Depingit affectus hæredis in hæreditate captanda. *Excitat hoc p.* prudens medici consilium in vitio corporis expellendo, quod nullo pharmaco corrigi potuit. *iam hæc auferet.* sic habent omnes scripti cod. non etiã, hoc, vt vulgati. *hoc age.* τῦτο πράττε. Hoc antiquum verbum sacrificale est, inquit Budæus 5. de asse. quo vtebatur præco in sacris imperandis, vt habet Plutarch. in Coriolan. eo autem vtimur, quum vni rei mentem adhiberi volumus, & aduerti animum. Plaut. in Pers. hoc age, opus ne est hac tibi emta? *Venæ,* vires, robur, arteriæ. *tu cessas?* Sic habent omnes antiqui codices, non, quid cessas? vt legit Lamb. Medicus impellit quodammodo, & vrget adhortando, veritus ne veterno iterum corripiatur. *Hoc ptisanarium oryzæ.* ptisana est hordeum aut triticum decorticatum: sed & aliæ fruges decorticantur, vt videre est apud Dioscoridem lib. 2. cap. 79. de hordeo & cap. 88. de oryza. apud Columellam ptisana (ptisanarium autem est diminutiuum) est pultis genus ex farina hordeacea, cui maxima restaurandarum virium, nutriendique vis inest: eius cremor siue succus datur febricitantibus, vt habet Galenus lib. 1. ad Glauco. Ceterùm de ptisanæ præparatione, & polentæ cõsideratione legito scripta Andreæ Matthioli in 79. cap. Dioscor. lib. 2. dicitur autem ptissana vel ptisana, πτισάνη, ἀπὸ τῦ πτίσσω, id est, purgo, decortico, &c. *quanti emtæ.* oryzæ in genitiuo casu. *octo assibus.* tres Bland. codices habent, octussibus, quam Linacer expressit lectionem lib. 6. de emend. struct. sed (modò sint characteres idonei)

per

per inanimaduertentiā. Nam Budæus 1. lib. de asse satis luculenter ostendit vsum harum assis partium; centussis, decussis, octussis, &c. Codex. Tons. habet octussibus. Mart. hoc modo, VIII. assibus. vetustissimus Bland. codex habet hanc scripturam, oct. assibus, quæ vt per apostrophum est apertissima, ita & optima. *eheu quid refert.* ob eam summam tanto dolore percellitur animus Opimij (quasi ad vitam sibi præterea nihil esset reliqui) vt indignabundus vehementer insurgat in medicum, qui se excitauerit, mortique eripuerit: quandoquidem hoc ptisanarium tanti constiterit, inquit, video mihi pereundum esse, hoc est, diuitias meas (nam sua bona auaris ipsa vita longè cariora esse nemini dubium est) si namque non furtis & rapinis hæredum, profectò ego morbo, id est, morbi curatione viuus vidensque totus exhaurior, pauper fio & pereo: Quid ergo nunc mihi beneficij præstitisti, ô medice, qui me ex somno suauissimo, quasi morte dulcissima ad vitā reuocasti ęrumnosam, ipsaque morte mihi longè formidabiliorem? *pereā nq. rap.* sic legitur in omnibus scriptis, præter Mart. qui sequitur vulgatam lectionē, putà, pereamne, &c. sed non aptè: ex pręceptionibus enim grammaticis, τὸ, ne, in interrogationibus præcedere debet, τὸ, an; vt alibi notauimus. *quisnam igitur sanus?* transit ad aliud stultitiæ genus. Est autē dialogus Damasippi & Stertinij Stoici, hos namq. duos facit Horatius vnà colloqui, ab eo loco, & caue faxis te quicquam indignum, &c. ad eum vsque, hæc mihi Stertinius sapientum oct. *qui non stultus.* descriptio sani à negatione oppositi: Quæ ratio describendi dialecticis non est incognita, sed docendæ rei minus accommoda. *stultus & insanus.* plùs est insanire quàm stultescere: habet Plato in Timęo, δύο δ' ἀνοίας γένη, τὸ μὲν μανίαν, τὸ δ' ἀμαθίαν, hoc est, duo amentiæ genera, alterū quidem insaniā, alterum verò ineptā stultitiā: vtrumq. dicit Stertinius exagitare hominem sordidum. *non est Cardiacus.* à simili. Est autem Cardiacus morbus ἀπὸ τῆς καρδίας, id est, à corde (sic enim stomachum, qui in his maximè languet, veteres nominabant) dictus, quoties, putà, cum acuta atque æstuante febre, & cum magna animi desperatione, atque anxietate, corporisque iactatione stomachus languet, & immodico sudore superū corpus digeritur, rigente atque arescente inferno. Hæc Pantinus medicus doctissimus in cap. 20. lib. 3. C. Celsi. *Craterū dixisse p.* ab auctoritate. *rectè est* εὖ ἐστι, εὖ ἔχει τὸ σῶμα, bene est igitur, est ne iccirco corpore bene cōstituto? *negabit.* Craterus, quia aut pleuri-

pleuritide, aut è renibus laborare, & corpus grauiter affici posse constat. De pleuritide dictum est suprà. de renum doloribus scribit C. Celsus lib. 4. cap: 10. *morbo tentantur acuto.* morbus acutus, *νόσος ὀξεῖα*, est vbi sine intermissionibus accessiones & dolores graues vrgēt, vt habet Cels. lib. 3. cap. 2. quē legito eiusdē lib. cap. 1. & 2. de morborū differentiis. Codices Bland. & Tons. habent tententur, ceteri, tentātur. Colligit autē Stertinius more Stoico, strictim, hoc modo, non si non est Cardiacus aliquis, ergo est sano corpore. non est enim vnum morbi genus quo affliguntur humana corpora, sed multa & varia. *non est periurus n. s.* reddit comparationem, hoc modo: non si non est periurus neque sordidus, iccirco non est ambitiosus & audax. aliæ namque diuitiæ sordescunt, & aliæ sunt ambitiosæ. *immolet æquis hic p. L.* hoc est, gratus sit Laribus ob acceptū beneficium, eisque porcum sacrum faciat æquis, propitiis, beneuolis, *ἀλεξικάκοις*, vt Iulius Poll. lib. 5. cap. 27. vt qui mentem ei sanam præstiterint, conseruarintque, & à periurio fraudeque deterruerint, auaritiæque sordibus: hoc enim est munus Larum, mentem largiri bonam, & quæ in familia sunt, omnia sana, tuta & integra præstare: hinc *δαίμονας* Cic. Lareis interpretatur in, De vniuersitate ex Timæo Platon. *ἐσθλοὶ μὲν γὰρ ἐπιχθόνιοι φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων*, vt habet Hesiodus, hoc est, sancti & terrestres, hominum queis credita cura est. Quo nomine quoque Apuleius de Socratis dæmonio eos bonos genios nominat: Cui concinit D. Augustinus de Ciuitate lib. 9. cap. 11. Lares, inquiēs, appellantur si boni sint meriti, contrà Laruæ, si mali. Hinc etiam pro diuersitate vel beneficij vel maleficij, Lares quidem pręstites habent, Laram, Larum matrem, inquit Lactant. quæ eadem & Muta & Larunda nominatur; habent & Manam, Maturnam, Matutam, tùm quòd pręstent oculis omnia tuta suis, vt canit Ouid. 5. Fastor. tùm quòd ab eis bona suo tempore cuncta promanent. Laruę verò Tryptes, Furam, Furinamque, & Maniā matrem habent asseclas; quæ quidem Mania, insania est & insipientia, siue *ἀπὸ τοῦ μάνου*, quòd ea affectio ita remittat dissoluatq. animum, vt non sit apud se: siue *ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι*, quod est insanire: siue *ἀπὸ τοῦ μονοῦσθαι*, quòd agat in solitudinē eum, qui eo morbo laborat; est autē incerta eius etymologia teste Cic. 3. Tuscula. quæst. verum enimuero quicquid id est, & Maniā laruasque & Lareis geniosque bonos piaculari porco placare studebat antiquitas; hos quidem, vt prodessent & familiam augmentarent,

rent, quos τῶν ὑδόπας vocat Hesiodus, illos verò, ne nocerent, animumq́. delirio turbarent: quod obscuriùs significat Hesiodus inquiens, ἀλλὰ ἔμπης τιμὴ καὶ τοῖσιν ὀπηδεῖ: Quemadmodum & ex hoc loco, & Varrone de re Rust. lib. 2. cap. 4. & ex Menechmis Plautinis, Epidicoq́. est testatissimum. In Epidico namque sic ait Stratippocles: Desipiebam mentis, quùm illas scriptas mittebam tibi. Epidicus: Men piacularem oportet fieri ob stultitiã tuam, vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneũ? In Menechmis inquit Cylindrus: Nunc obsonatu redeo. Menech. responde mihi adolescens, quibus hic pretiis porci veneunt sacri sinceri, namos eos à me accipe. iube te piari de mea pecunia; nam ego quidem insanum esse te certò scio. Item pòst paullò. Cylind. Si me consulas, numum illum, quem mihi dudum pollicitus dare, iubeas, si sapias, porculum afferri tibi: nam tu quidem Hercle, certò non sanus satis Menechme. Itaque & Maniæ ob insaniam Larum matri, vt Varro quoque testatur lib. 2. de analogia & festo, atque laribus ipsis porcum in hostiam mactatum fuisse in confesso est. Verùm cur porcus in id genus sacrificij assumtus sit, non arbitror perinde esse certum: atqui est vero consentaneum, diabolum inuidia generis humani, quùm primum idolorum cultum miseris mortalibus, & à veri Dei cognitione alienatis persuasisset, id in primis curasse ad maiorem abominationem, iramque Dei implacabilem homini conciliandam, vt deos suos iratos, non alia quàm humana victima propitios redderent, vt qui non nisi & meliores animas & eximias hostias diligerent: testatur Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 7. inquiens, idq́. obseruatum aliquamdiu, vt pro familiarium sospitate pueri mactarentur Maniæ Deæ matri Larum, &c. Testantur hoc sacra Dianæ Tauricæ, testatur Aegyptia Iuno, testantur Lęstrigones, Iupiter Latialis, Saturni Colossus apud Carthaginenseis, Phœnices, Cretēses, Galli in sacris Saturni; denique testantur diris omnibus deuota, sacra Orgia. Quæ quidem sanguinis humani litatio tantisper inualuit, dum viri sapientes, melioriq́ue mente prędiri, magnisque imprecationibus tam barbarum morem detestati, ad humaniorem vitæ modum statuendum, à cędibus eos humanis, rituq́. ferino deterritos arcerent, proque hominibus, alios bruta mactanda, alios primos fructus, alios vina libanda, ceteraque id genus dijs offerenda docerent: qui verò belluis sua scelera expianda crederent, non immemores se à maioribus

bus accepisse, deos suos exquisito nidore delectari, & in familia sua non offenderent post hominem quicquã suilla carne pretiosius, ab iis porcus immolari cœptus est, præsertim diis Laribus, qui & familiares essent domesticiq. & aruorũ tutelares, quasiq. cum homine nati & præ ceteris colendi; hinc etiamnum Lares grundules nominati sunt, à grundiendo verbo antiquo. Quod autẽ in ceteris victimis porcus in sacrum pro homine successerit, Diophantes Lacedęmonius apertissimis scriptis, in sacris deorum testatum reliquit, porcum, putà, loco hominis ab Atheniẽsibus, immolari cœptum, apud quos antea qui centum homines interemisset, Marti hominẽ sacrificabat. Legito Alexan. Alexandrinũ lib. 2. cap. 22. lib. 3. cap. 12. Sed & Varro de re Rustica lib. 2. cap. 4. ait à suillo pecoris genere immolandi initium primũ sumtum esse videri, quòd animalium soli sues σύται, ἀπὸ τοῦ θύειν, id est, sacrificare, dicti sunt. De carne verò suilla quòd ea sit delicatissima, & varijs condimentis pluribusque aptissima, docent ὀψόπτιοι pro sua ganea, quinquaginta & amplius ex ea missibus excogitatis adornatisque, adeò vt non ex alio animali parabilior, non lautior, non denique iucundior humanis voluptatibus, nec ex sua natura sapidior materia apparari possit, taceo lardum, pernam, taceo succidiam maiorum delicias. *nauiget Anticyram.* πλεῖν ἐπ' ἐλλέβορον. Nõ enim minus est cõmotæ mẽtis, quàm auarus & periurus: itaq. ad purgandã cerebri maniam opus est ei ellebori candidi potione. vide Adagiũ, Anticyras nauiget. *Barathrone.* per barathrũ, in luxu, intellige ingluuiẽ, seu ventrẽ omniuorum; in ambitione, dum largitionibus immensis captant & ambiunt honores & magistratus, intellige populum, donorũ munerumq. voraginẽ, ac per hoc stultoru diuitum perniciem: quemadmodum docet postea, inquiens, in cicere atque faba bona tu perdasque lupinis, &c. Erat autem Barathrum locus Athenis profundior (vt κεάς, ἄδος ὁ, apud Lacedæmonios) in quem maleficos, κακούργους deturbabant demergebantque. At propriè βάραθρον est infinita quędam profunditas & hiatus ingens, qui integra sæpe flumina deuorat, παρὰ τὸ βαίνειν, ab ingressu. Cælius lib. 9. cap. 34. βάραθρα, fauces hiatusq. præcipites. *Seruius Oppidius.* hæc descriptio sani hominis posita est pro thesi: vtitur enim exemplo Seruij Oppidij, cuius consilium in admonitione liberorum ponit tanquam ἀνακεφαλαίωσιν iam dictorum de auaritia: simul & transit ad ambitionis & luxuriæ stultitiã. *diues antiquo censu.* antiquus census, antiquæ diuitię

fue-

fuerunt prædia, fundi, agri, greges, armenta, &c. nimirum ante æs, aurum, argentum signatum. *diuisse.* per syncopen pro diuisisse: sic habent omnia scripta, non etiam, didisse, vt aliqui putarunt. *fertur & hac.* omnes cod. manuscr. habent, hoc: sed non video multum interesse. *fertur & hoc mor.* præclarum & laudabile liberis à patre relictum testamentum, iam morti proximo; quæ quasi rediuiua scintilla patrum patriarcharum eluxit in animo Seruij ethnici. *ferre s. l.* id autem dicimur laxo sinu ferre, cuius nullam curam gerimus. perelegantes ἐνέργειαι ex notis hominis prodigi, sordidique: huic autem contrariũ est, in sinu manum habere, de tenaci & auaro. *numerare, c. a. t.* notæ auari. *Tristem.* sollicitum. *Nomentanum.* prodigum. *Cicutam.* auarum. *quare per diuos δ' ἐνεὶς μετὰ προσηγορίας. & natura coërcet.* quod natura dictat & requirit, quod naturæ sustinendæ satis est. videtur alludere ad Græcã phrasim ἐξαρκεῖ τῇ φύσει: sic enim loquũtur Græci, ἐξαρκεῖ ὑμῖν, vobis satis est: Euripides, τὰ δ' ἐξαρκεῖ πόσει, id est, hæc marito sufficiunt. *ædilis fuerit v. v. p.* hi primi gradus erant ad ampliores honores & magistratus, de quibus à populo deturbati, non facilè postea ad dignitatem perueniebãt: quare opus erat multis promissis & largitionibus ad populi fauorem demerendũ. *Fuerit ve.* sic habent omnia scripta, eaque sequuti sumus cum Cantero viro doctissimo. *in cicere atque faba.* ad hunc modum Pers. Saty. 5. Cicer ingere largè rixãti populo, nostra vt Floralia possint aprici meminisse senes, &c. Floralibus enim ludis 4. Kal. Maias, ædiles cicer, fabas, & missilia in plebẽ spargere consueuerant, leporesque & capreas, aliáque multa animalia populo exhibere, non sine ingenti diuitiarũ profusione. Vide Lactantiũ de obscœnis his sacris in honorem Floræ meretricis lib. 1. cap. 20. *latus vt in circo.* sic habent omnes cod. scripti. est autem synchysis, pro, vt spatiere in lato circo & amplo, nimirum Martio. Alij aliter interpretantur hęc verba, sed non satis aptè, vt mihi quidẽ videtur. *nudus agris, nud. n. i. p.* ex diuenditis prædiis, inque missilia popularia studij & applausus ergo, facultatibus omnibus erogatis. *scilicet vt plausus.* Ludicra comparatio leonis ad vulpẽ; Agrippæ ad obscuri alicuius diuitis filium, ad honores, si non virtute, saltẽ diuitiis aut alio consilio euehi conantẽ. Notus est Apologus vulpis, aut potius asini Cumani, qui leonis exuuiis studuit aliis animalibus esse terrori. Hæc autẽ ἐν παρόδῳ scripta sunt ab Horatio in gratiam M. Agrippæ Vipsanij generi Cæsaris Augusti. *ne quis humasse*

velit

velit. Hæc thesis Agamemnonis regis vanissimi cōmodè subsequitur obtestationē Seruij Oppidij, qui liberos ad omnem modestiam cohortatos, iureq́ue iurando obstrictos, noluit ad popularem gratiam seque suaq. perdere turpiter: non ignarus quæ vanitas illa & quanta secum trahat incommoda. Namq. ex insano hoc Agamemnonis decreto de non humando Aiacis cadauere (quod huc ex Aiace Sophoclis translatum est) quòd satis inuidiosè fingit regem cum plebeio controuertere, statuit in propatulo ambitionis insanos & horrendos comites, vtputà imperandi libidinem, philautiam, formidinem, vlciscendi studium, impietatem, titulos inaneis, iram implacabilem, etsi qua sunt his crudeliora. *ne quis h. v.* Dialogus est Agamemnonis & Plebeii liberti. *Rex sum.* ab auctoritate regia, cui quod lubet, licere necesse est. *nihil vltrà quære. p.* codex Blandinius antiquissimus ostendit apertè pro, re, syllaba erasa, supra scriptam, ro, ab inepto aliquo & audaculo castigatore, qui putabat fortasse magna se cum gloria claudicanti pedi mederi posse pro, re, substituendo, ro, quum lippientibus oculis ipse minùs clarè cerneret continuò subsequentis dictionis bina consona, cuius ratione per Grammaticos canones licet nonnunquàm syllabam natura breuem prolongare; prætereo ἐπὶ ἡμιμέρειαν ἐπιπαλικὴν, taceo delicias Horatianas, quas vna sæpe littera corrumpit: quod hic liquidò constat factum esse: nam si quis pressius examinet hūc locum, non difficilè deprehendet eum desiderare personam secundam, quùm sit obliqua interminatio, si, nulla præfata venia, pergit de regiis rebus percontari regem. hanc itaque lectionem sequor cum Cantero doctissimo. *quære Plebeius.* Plebeius, non est aliquis è plebe (vt mihi apparet) sed nomen serui, aut potius, liberti Agamemnonis, quemadmodum paullò pòst dicemus in dictione libertinus. *& æquam rem imp.* Ab æquitate decreti regij, vel ipso rege iudice: sed bene sciscitatur Musonius apud Stobæū, ἆρ' ἔσθ' ὅπως βασιλεὺς ἀγαθὸς εἴη τὶς, ἂν μὴ ἄνθρωπος ἀγαθὸς ὤν, hoc est, an quis rex bonus esse possit, nisi idē vir bonus fuerit? *ac si cui v.* Antiquiss. codex Bland. habet, *at si cui.* hæc est concessio libertatis percontandæ sententiæ regiæ de iure facti. *maxime regum.* assentatiuncula. *dij tibi dent.* εὐχή, ad captandum regis animum. Hæc fere ex Homero. vide Commentat. *reducere Troia.* sic habent fere omnia scripta, & veram lectionem esse existimo, ita vt antiqui τὸ re, fere pro arbitratu aut longarint, aut breuiarint: sic & Ouid. 10. Metamor.

In quē recidimus quicquid mortale creamur. Legito Gifanij doctissimi collectanea in Lucret. Aliqui codices habent, redducere, sed aliud malo. *ergo consulere.* ἐρώτημα. consulere hic est percontari & interrogare, teste Festo, in verbo consulas: imitari videtur iuriscōsultos, ad quos consultores quùm adibant dicere solebant, licet consulere? Cic. pro Murena. *Cur Aiax heros.* πύσμα. sic Homerus ιλ. β. ἀνδρῶν δ' αὖ μέγ' ἄριστος ἔην Τελαμώνιος Αἴας, ὄφρ' Ἀχιλλεὺς μήνιεν· ὁ γὰρ πολὺ φέρτατος ἦεν. *putescit.* In hoc verbo nulli codices scripti dissentiunt, quare id seruandum putaui tāquam genuinum; nam putescere propriè magis cōuenit abiectis insepultisq. cadaueribus quàm putrescere: hinc vult Aelius apud Varronem lib. 4. de ling. lat. puticulos dictos, quòd putescebant ibi cadauera proiecta. Nonius quoque putidum non putrem, sed odoris mali ex Cic. 5. de fin. bon. & mal. non inscitè illud dictum videatur in sue, animum illi pecudi datū pro sale, ne putesceret. At putrescere verbū sepultis quoque cadaueribus aptari potest: Non inficior tamen apud Homerū ιλ. λ. legi πύθεται, hoc est, putrescit, pro inhumato Aiacis corpore, sed meo iudicio, minùs aptè: prætereà non necesse est fateri Horatium in omnibus expressisse Homerum, verùm per me nolim quemquam certare de asini vmbra, vt aiunt. *Gaudeat vt Priami p.* hæc sunt expressa ex ιλ. α. ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιό τε παῖδες ἄλλοι τε Τρῶες, hoc est, Gaudeat & Priamus, necnon Priameia proles atque alij Troës. argumentum à causa finali, vtputà, non vis humo tegi, sed à feris laniari cadauer Aiacis, vt gratum facias hosti. *Per quem tot iuuenes.* periphrasis cædis multorum Græcorum per exaggerationem. *mille ouium insf. m. d.* αἰτιολογία, cur sæuiendum ducat in cadauer Aiacis, putà, Vlyssis & Menelai ab eo destinatam mortem, totiusque exercitus, nisi Deus aliquis hūc conatum restinxisset, & in ouilia pecudesque conuertisset. hæc ex Aiace flagellifero Sophoclis, vbi ait δυσφόρους γνώμας, Aiacis oculis obiectas fuisse, non enim vidit nihil in mactandis ouibus, verùm iudicauit esse aliud quod intuebatur, quàm id quod erat. quare fuit animus diuinitùs perturbatus, vt voluit antiquitas, tanti mali causam simpliciter ad deos referens: sed qui propiores causas indagati sunt, aiunt hoc vitium perturbatæ mentis de atra bile nasci, vnde fumosi quidam & turbidi halitus euaporati, inq. cerebri loculis concepti, tenebras offundunt intellectui, καὶ θεοειδεῖς παρεγχέουσι, id est, ferinam quandam dementiam. Quare vt solent oculi

caligare & vehementer obtenebrari, quùm fumus talis de ventriculo ad eos fertur: ita halitus isti pestiferi, mentis & animi lumen admodū obtundunt, & μανιακὰς efficiūt. Talem scribit Aristot. fuisse Bellerophontem, dum miser in campis mœrens errabat Alæis, ipse suum cor edens hominum vestigia vitans, teste Homero: talis fuit Argiuus ille cuius meminit Horat Epist. 2. ad Florum lib. 2. *Tu quùm pro vitula.* ἱερώτημα ἐμφατικὸν, cum indignatione ab impietate facti, nimirùm, mactatione natæ Iphigeniæ in Aulide, quam Calchas vates respondit immolandam ad numen placādum. Vide Seruium 2. Aeneid. in expositione eius versus, Sanguine placastis ventos, & Virgine cæsa, &c. Item Iphigenia Euripid. *Spargísque mola caput i. f.* Lubet hic in gratiam studiosorum, quibus librorum copia pro voto non semper est ad manum, pluribus agere de ritu sacrificandi veteribus vsitato: Itaque sacrificaturi molam ex farre molito, & sale cū ture masculo inter hostiæ cornua deponebant, eam mactam esse significantes, quod quidem ad probationem proficere credebant, vt, si non obstupuisset, sacro faciendo crederetur idonea; qui ritus nominabatur immolatio, quasi molæ in caput victimæ collocatio, vino aut musto in caput victimæ affuso; quod priusquam funderet, scipulo aut simpuuio ligneo fictilive, (quod inter sacra vasa cyatho non valde erat absimile) & ipse auspex sacerdos leuiter delibabat, & circumstantibus gustandum deferebat, vt pariter libarent: & hic ritus vocabatur libatio: postea setas inter cornua victimæ, manu euulsas tamquam prima libamina projiciebat in ignem: conuersusq́. ad ortum, obliquum cultrum à fronte victimæ ad caudam ducebat: tandem victimam diis exhibitam & dedicatam, mādabat iugulare ministros, qui à mactando cultrarij, victimarii, & ab aliquibus popæ, agonesque vocitabantur: alij sanguinem emanantem admotis vasculis excipiebant: alij excoriabant & abluebant: alij ignem succendebant: Mox aruspex ferreo cultro viscera explorabat an perlitatum foret: Erat autem is culter oblongus manubrio eburneo, clauis æneis, ære Cyprio, & argenteo capulo ornatus: non enim manu licebat contrectare viscera: his peractis ex omni viscere & membro ministri parteis certas decisas farina inuoluebant: & in calathis sacrificanti offerebant: is aris impositas incenso foculo comburebat, quod reddere erat & litare: Deinde ad epulas ipsi & conuiuia conuersi diis laudes canebant, pedibusque circum aras complodentes

ad numeros psallebant, pulsatisq. cymbalis choreas agebant. *rectum animi s.* Rectum animum, constantem & firmum. Quæ vindice nullo (1. Metamorph.) sponte sua sine lege fidem, rectumque colebat. Recto autem contrarium est prauum. *quorsum?* supp. hæc. rogat Agamemnon. *insanus.* quem insanum autumas. *quid enim.* τὸ, enim, est expletiuum. verba sunt Plebei. *abstinuit vim vxore.* ἐξήτησμὸς facti Aiacis ex antitheto facti Agamẽnonij, qui natam mactauit: quum is neq. reipsa lęsit Atridas, quod iure tamẽ ei licitũ fuit ob iniquũ de armis Achillis iudiciũ: sed verbis tantum minatus est: neq. fratrẽ Teucrũ, neq. Vlyssem in armis Achillis adeptis aduersariũ persequutus est: ita diluit singulas illatæ cõtumeliæ causas. *verùm ego vt her.* ἀναγκαῖον. confutat Agamemnon insaniæ notam à necessario: non enim inficiatur se natam immolasse, sed negat eo nomine se commotæ mentis habendum, vt qui prudẽs, hoc est, pręsenti & constanti animo, sensibusque integris, non etiam dementia perculsus id fecerit, deosque placauerit, qui in Aulide classem detinebant irati. *nempe tuo.* tacita παλιλογία, ad impietatem patris contra filiam retegendam, ait, tuo sanguine, putà, natæ tuæ Iphigeniæ. *meo, sed non f.* cõcessio facti, sed inficiatio furoris. *Qui species alias vero scel.* ostẽdit argumẽto syllogistico (cuius hęc est propositio, qui species alias verò, &c.) Agamẽnonem verè insanire: hoc modo, Qui sibi persuadet verũ id esse quod falsum est, idque insuper scelere contaminat, sęu (vt adnotauit D. Woulardus) qui sub specie iustitię scelus admittit, id est, qui multum sceleris admiscet veritati, is habendus est cõmotæ mentis: At tu inaneis titulos imperij cõtra Troianos pro veris duxisti, de quibus triumphum agere magnopere studuisti, quod quidem animo concipiebas non fore nisi diui felicem nauigationem annuerẽt tuo sanguine placati, nõ sine immani scelere: quî ergo fieri potest te non fuisse furiosum? Codex antiquissimus Bland. habet, *Species alias veris,* cum hac adnotatione, contrarias veritati. Codex Carr. habet, alias veri, sed supra, i, litteram, o, posita est, quem sequutus sum, multùm commendans sagax ingenium Lambini, qui nullo suffragante sibi codice, vt ait, alias veris, legendum aduertit: equidem Bland. codicis lectionem typis mandari maluissem propter vetustatem, sed .s. littera maiuscula ademta sequenti dictioni, adscripta erat præcedenti: In Buslidiano. s. apertè est erasum. quare sine vllo fuco expressi Carr. codicis lectionẽ. Sed quid si (ὑπερβατῶς) propter plurium codicum consensum

in τῷ, veri, exponamus τὸ, alias, infinitè, hoc modo, qui capiet, concipiet, animo cōprehendet alias, id est, aliquas species veri permixtas tumultu sceleris, hoc est, coniunctas cum scelere, contaminatasque tumultuoso aliquo facinore? *Aiax cùm immeritos.* sic habent omnes codices præter Mart. qui habet, *Aiax immer. cum occidit.* Est autem argumentum à minori: nam si insanit qui agnos occidit immeritos, quanto insanior qui filiam mactat innocētem? explicat speciem veri & recti falsam, vtpote, inaneis imperij titulos, cum scelere commixtam, nimirùm, cum cæde Iphigeniæ filiæ. *committis inaneis.* sic omnes cod. præter vnum Bland. qui habet, admittis. *purū est vitio tibi cum t.* Codex Carr. habet, purum est vitio, vel cum t. e. cor. *si quis lectica.* aliud argumentum à minori, quo docet insanire Agamemnonem. *Nitidam.* Abluto vellere candidam. *Pusam aut pusillam.* Codex Mart. habet, Rusam & pusillam. Bland. antiquissimus, Rufam & posillam, sed supra *o*, ponitur *v.* reliqui omnes habent, Rufam & pusillam. Variant quoque lectionem qui hunc locum tractant: Ioannes Despauterius in sua versificatoria (quem eius dictionis arbitror auctorem) pro. pusillam (quæ dictio primam corripit) legit Rufillam, quem sequuntur non pauci contra fidem omnium codicum manuscriptorum, verùm ea mihi certè non probatur; quis enim agnam nitidam (nimirùm à lanæ candore) dixerit Rufillam, aut etiam Rufam? vt habent scripta. Qui color etiamsi in forma bene exculta quibusdam non sit ingratus, vel Gallis & Cimbris testibus, qui student ad rutilam speciem nigros flauescere crineis, vt scribit Serenus, tamen cum agnæ non video posse accommodari. Lambinus ex codicibus nonnullis calamo exaratis, quos non nominat, scribit pupam aut pupillam. quod equidem non improbo, at malui tamen legere, *Pusam aut Pusillam*, immutatione, R. litteræ, quam habet codex Mart. in P. non multum discrepantem. seruata quoque in vtraque dictione, pusa & pusilla, ex etymologia, pari syllabarum quantitate, ita vt pusa sit puella, & pusilla, puellula, nulla epitheti consideratione, quod quantitatem aut turbare, aut præceptionibus Grammaticis obnoxiam reddere posset. nam vt non inficier Pusillus adiectiuum, primam syllabam habere breuem, tamen nolim sub eam legem cadere appellatiuum pusilla, sed dependere ex pusus & pusa primitiuorum natura, quæ tunc temporis in vsu aliquo erant: Pomponius enim apud Varro. lib. 6. de ling. Lat. in epigrammatio

his vtitur, dicit pusum pusa puella, hic mutua muli, nam verè es pusus tu, tua amica senex. *abeat tutela.* Tutela pro curatione, pertineat ad propinquos, iuxta illud Iustinia. lib. 1. institu. de curatoribus: furiosi quoque & prodigi licet maiores sint viginti quinque annis, in curatione sunt agnatorum ex leg. 12. tabul. *quid? si quis.* redditio argumenti per exaggerationem. sic habent omnes codic. non, quod, vt excusi. *ergo vbi praua.* complectitur ambitionem amentem nutrire clientelam, nec admodum laudabilem, putà scelus & furorē, idq. agit Sorite Stoico perpulchro, hoc modo: Qui ambitiosus est, captat inaneis titulos, laudem popularem, imperia, &c. Hunc autem iubet Bellona gaudere cæde & sanguine, eum itaque furiosum esse necesse est & sceleratum, verùm qui sceleratus est, prauè stultus est, & summè insanus, ergo qui ambitiosus est, summè insanus est. *vitrea fama.* vana & inconstans, fortunæque similis, quæ quum splendet frangitur, inquit Publianus. *Circumtonuit g. Bellona cr.* Stupidum, animi impotentē, attonitū reddidit, ἔξω φρενῶν, ἐμβρόντητον. Bellona belli Dea, ἐνυὼ Græcè τὴν οἱ μὲν τροφὸν, οἱ δὲ μητέρα, οἱ δὲ θυγατέρα Ἄρεως παρέδωκαν, inquit φουρνοῦτος, hoc est, quam alij alumnam, alij matrē, alij sororem Martis tradiderunt. ἡ ἐντιθεῖσα θυμὸν καὶ ἀλκὴν τοῖς μαχομένοις, hoc est, quæ furorem immittit & robur depræliantibus. Dicta est autē παρὰ τὸ ἐνύω, ὅ ἐστι φονεύω, inquit Eustathius. *nunc age luxuriam.* Stertinius per exhortationē transit ad luxuriosum & prodigum, quem sub Nomentani persona docet reipsa non esse sanæ mentis. *Vincet enim ra.* Ratio, rerum euentus. In omnibus scriptis manu legere est, vincet, quæ sequutus sum, non improbās aliam lectionem. *hic simul ac.* narratio facti Nomentani ἀσώτου. *Mille talenta.* Amplissimum patrimonium, 175000. lf. groff. Fland. Certum autem positum est pro incerto. *Tusci turba impia vici.* Lurcones, gancones, barathrones, mendici, pharmacopolæ, lenones, & id genus homines perditi, deplorati, & abiecti; quorum meminimus in 2. Ecloga lib. 1. in comitatu Tigellij. Non prorsus ineptè quis dixerit turbā quoque impiā hic dici sicarios, insidiatores, gladiatores, & eos qui vitam simul & libertatem impiè venalem habebant, iuxta illud Plauti in Curculio. In Tusco vico ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant: Nihil enim magis impium in Deū ac naturam potest excogitari, quàm se, vitam, & libertatem pretio vendere: quales ij sunt, qui ad pretium participandum se venūndari passi sunt, vt scribit Iustinia. Instit. lib. 1. tit. de capi-

tis diminutione. *Cum scurris fartor.* Sub his comprehendo fagi-natores, qui ex altilibus lucrum faciebāt non paruum, & ma-cellarios. *Velabro.* Velabrum autem vel à velando, quòd viam ad hippodromum ferentem è foro, velis, in ipsis ludis obten-dere solebant: vel à vehendo: nam olim paludibus Auenti-nus mons à reliquis erat disclusus. Itaq. eò ex vrbe (inquit Varro lib. 4. de ling. Lat.) qui aduehebantur ratibus, quadran-tem soluebant, quod de aqua tum dicebatur velabrum; & vnde escendebant ad imam nouam viam, locus sacer velabrū: Hunc locum Varronis sic restituit Turnebus; qui talis est: Itaque eò ex vrbe, qui aduehebātur ratibus, quadrantem sol-uebant, cuius vestigia, quòd ea, qua tùm ibatur, velabrum, & vnde escendebant ad imam nouam viam, lucus est & sacellum, Larum. Ego certè (pace Turnebi) putarim locum Varronis hoc modo legendum: Qui aduehebantur ratibus, quadran-tem soluebant, cuius vestigia (quod aqua tum ibatur) vela-brum, & vnde escendebant ad imam nouam viam, lucus erat, & sacellum Larum, &c. nam in ipso velabro sacer locus erat, quod velabrum dicebatur, vt Varro ostendit lib. 5. in quo Accæ Laurētię sacrificium fiebat, qua in nouam viam exitur: veteres porrò, escendo, pro ascendo dicebant, vt notauit Tur-nebus. *Omne mac.* Veteres quò quæque ferrent, quæ vendere vellent (inquit Varro lib. 4.) forum appellabant, hoc erat anti-quum macellum, vbi olerum copia: ea loca etiam nunc (ait Varro) Lacedæmonij vocant μακελλώτας: sed Iones ostia hor-torum & castelli μακέλλους, &c. & paullò pòst: Hęc omnia post-quàm contracta in vnum locum (putà forum boarium, olito-rium, piscarium, cupedinis) quæ ad victum pertinebant, est, ædificatus locus, appellatum macellum, vt quidam scribunt, quòd ibi fuerit hortus, alij quòd ibi domus fuerit cui cog-nomen fuit Macellus, quæ ibi publicè diruta est (damnato Macello latrone) à censoribus Aemilio & Fuluio, è qua ædifi-catum hoc quod vocatur ab eo Macellum. *accipe quid contra.* attentio. Quidam codices habent, contra hæc. *in niue Lucana.* perpulchra διατύπωσις ἀσώτου. *Verris.* Sic habent scripti libri omnes præter Mart. qui sequitur vulgatam lectionem. *currit.* Omnes codices in hoc verbo concordāt. *filius Aesopi.* Aliud ex-emplum perditæ luxuriei. Plin. lib. 9. cap. 35. tractans de Cleopatræ luxuria, quæ detractum ex altera auricula vnio-nem, acetoque resolutum, ea cœna consumsit centies ses-tertiûm, &c. Prior, inquit, id fecerat Rom. in vnionibus magnę

taxationis Clodius Tragœdi Aesopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres, ne in triumuiratu suo nimis superbiat Antonius, pœne histrioni comparatus, &c. Vide Cęliũ lib. 15. cap. 3. *prauorum am.*. Rerum prauarum studio. *impenso.* Omnino existimo, vel reclamantibus codicibus omnibus legendũ esse, immenso. ἀμετρητῶς, ἀμετρὶ, hoc est, immodico pretio & incredibili. sic enim Plin. lib. 9. cap. 40. Qui ista mercantur immenso. Item lib. 20. cap. 9. Siluestres siue erraticæ immenso plus effectus laudat Cato, loquens de brassica. Impenso verò non videtur eam vim præ se ferre (quanquàm id non improbem) nec inueniri existimo apud idoneos scriptores eo modo positum, sed cum suo appellatiuo, vt apud Cæsarem 4. belli Gallici. Quæque impenso parant pretio: vbi dubitare quoque licet, an impenso pretio, sit idem quod soluto, an magno: sic etiam fortasse apud Suetonium in Tiberio, impensæ preces, pro magnis: habet enim nescio quid latentis energiæ, vt per se poni nolit; quemadmodum τὸ, immẽso. quod velim à doctis pressiùs excuti. *quorsum abeant.* In 4. codicibus Bland. Busl. & Tonſ. legitur, notati, in Mart. & Carr. & Sil. notandi; prętere a in 2. Bland. Busl. Tonſ. scriptum est hoc modo, quorsum abeant? sani, vt creta, an carbone notati? iudicet lector. *Aedificare casas.* Ostendit ab indecoro eos non esse apud se, qui immoderatè gaudent amoribus, non enim magis decet barbatum senem & virum grauem ea stultitia moueri, quàm tractare puerilia, ædificare casas, &c. qui ludi sunt pueriles. *delectet barb.* Aut virum grauem, aut philosophum. *si pueril.* Sic habent 4. cod. Bland. & Busl. at Mart. habet, sed, alij sequuntur vulgatam lectionem, sed non aptè. *In puluere trimus.* Antiquissimus codex Bland. habet, primus, quod non improbo, sed alia tamen lectio commodior apparet. Trimus autem est trium annorum infans. *faciásne, quod o. m. p.*? Hoc est, redeas ne ad mentem? quod si ita est, ergo amens fuisti. *Mutatus Polemo.* Vide Comment. & Diogenem Laërtium in vitæ Polemonis exordio. *Cubitale.* Sic habent omnes scripti libri, verùm in antiquissimo Bland. videtur e. littera esse adiectitia propter eius exilitatẽ, adeo vt autumem antè scriptum fuisse cubital: quamuis non inficier etiam cubitale legi posse, eique non obsistere metri necessitatem, nam τὸ, focalia, primam quidẽ longam habet pro colli, aut molli habitu, aut ornamento, quod à ceruice ad fauces protenditur, ad eas à frigore defensandas, quasi faucalia, sed idem etiam primam corripit, pro ferro ad crispan-

criſpandos crineis apparato, aut ligneis vimineiſq. orbiculis, qui igni & flammæ opponi ſolent contra ardorem: tunc enim à foco, deducetur ea dictio, vt focillo, refocillo. ceterùm quæ hic enumerantur ægrotorum refocillamenta, paullatim voluptate magiſtra, molles homines, fractiq. delicijs ad ſe tranſtulerunt, faſcioli namque (ἀναδεσμοὶ) ſunt quibus obligantur vulnera; at delicatulis nunc ſunt tæniæ oblongæ inuolutæque, nonnunquàm ad capitis ornatum, brachiorum, περὶ βραχιόνια, (quæ & cubitalia nominantur) & crurum, περισκελίδες. Focale erat quo valetudinarij ceruicem & fauceis aduerſus frigora munire ſolebant, γνάθιον. at nunc ad illecebras Marte Scythica eſt opus. *Carpſiſſe coronas.* Flores, ex quibus coronæ ſiue ſerta compoſita erant, quales erant roſæ, violæ, lilia, ſiſymbria, anemone, ſerpilus, crocus, hyacinthus, heliochryſus, &c. Iul. Poll. lib. 6. cap. 19. *Porrigis irato p.* à puerili inconſtantia, moribus, & leuitate, colligit amorem nihil eſſe quàm meram ſtultitiam: repetit autem puerilia, vt id apertè quod iamiam dixit, & reipſa & ratione conuincat, per Phædriam Terentianum, vero penitus eſſe conſonum. *Amator excluſus qui.* Redditio comparationis puerilis. Huc faciunt illa Plutarchi, τὰ δὲ τῶν ἐρώντων πάθη ἀληθῆ, σέργουσιν, ἐχθραίνουσι, τὸν αὐτὸν ποθοῦσιν ἀπόντα, τρέμουσι παρόντα, κολακεύουσι, λοιδοροῦσι, προαποθνήσκουσι, φονεύουσιν, εὔχονται μὴ φιλεῖν, καὶ παύσασθαι φιλέοντες οὐ θέλουσι, σωφρονίζουσι, καὶ πηρῶσι: παιδεύουσι, καὶ διαφθείρουσιν, ἄρχειν θέλουσι, καὶ δουλεύειν ὑπομένουσι. τοῦτο αἴτιον γέγονε μάλιστα τοῦ μανίαν ὑποληφθῆναι τὸ πάθος, hoc eſt, Sed amantium affectus veri ſunt, amant, oderunt, eundem abſentem deſiderant, præſentem metuunt, adulantur, conuitia dicunt, pro amato moriuntur, occidunt, optant non amare, abſtinere amore nolunt, corrigunt, & obcæcant, docent ac perdunt, imperare volunt, & ſeruitutem tolerant: hæc eſt cauſa cur hic affectus maximè pro inſania reputetur. Itaque rectè dixit Sophocles, ἔρωτος γὰρ νόσημα, τοῦτ' ἐφήμερον κακὸν, id eſt, amoris morbus, malũ eſt diarium. *Agit vbi ſecum.* haud aliter habent omnes ſcripti cod. Explicat amatoris dialogiſmũ, huc ex Eunucho Terentij tranſlatum: ſunt enim fere verba Phædriæ. *Ecce ſeruus.* Phædriæ Parmeno. *non paullò.* Liptote. *Tempeſtatis prope ritu.* Effectus, pro cauſæ incertitudine & mobilitate: quæ tota pendet ex ſideribus cæli octaui. Vnde illud Virg. lib. Georg. 1. Quid tempeſtates autumni & ſidera dicam. *Cæca fluitantia ſorte.* incerto euẽtu & dubio. Vt Virg. lib. decimo: Neſcia mens hominum fati

fortisque futuræ. *nihilo plus expl.* Parmeno Terentia. Nihilo plus agas quàm si des operam vt cum ratione insanias. *quid? cum Picenis.* Ostendit amatorem μελαγχολᾶν, aliis quibusdam indiciis: Nam quemadmodum nemo nisi demens aliena loquitur, à se dissentit, secum ipse contendit, ait, negat; id quod de Phædria Terentiano suprà in confesso est, ita digitis primoribus compressis in altum malorum semina subhumida eiaculari, imagines quasdam de camera tāgenda animo concipere, iisque veluti felicis alicuius amoris omnibus mentem addicere, non est nisi malè sani hominis. De mittendis in altum granis pomorum, quemadmodu vulgò nunc eiaculantur cerasorum lapilli, vide ludum sympotiacum apud Iul. Poll. lib. 9. cap. 7 circa finem. *si cameram.* Cameræ, teste Nonio, tecta sunt in curuitatem formata: Græcis καμάρα apud Festum. καμάρης ἅμαξα, Plaustrū concameratū, quale est, quod nominatur Gallicè *vne galliotte.* Cameratum opus, concameratio een vaulsceersel. *quid? quū balba feris.* sic Pers. Saty. 1. Eliquat & tenero supplantat verba palato: hoc enim est molliusculè, blandiusculeq. verba pronuciare ad gratiā puellę captandam. ferire verba palato, ὑπαλλαγή. Mart. codex & Tons. habēt, feris; reliqui, feris. *Adde cruorem stultitiæ.* hæc amoris est extrema dementia, ne dicam extrema linea, nimirùm se vitamque suam in periculo ponere, amoris potiundi gratia, quod est furibūdi hominis & mente collapsi. Consurgere namque & violenter quædam manu facere, non parua species est phrenitidis, vt habet C. Cels. lib. 3. cap. 18. *Ignem gladio scrutar.* Alludit ad Pythagoræ symbolū, putà πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν, hoc est, ignē gladio ne fodito, hoc est, irā, amorē, Venerē ne concitato, irritato, vi nec minis exagitato, vitā deniq. qui ignis est sumtus ex sempiternis ignibus, ne perdito: quod qui facit, stultitiæ crudelitatē cōmiscet. *Scrutare.* ἀνακρίνε. *Hellade percussa.* cęsa. exemplum sceleris furiosi Marij, ob impatientiam amoris. *Cerritus fuit.* Ceriti, inquit Nonius, laruati, male sani; aut Cereris ira, aut Laruarū incursatione animo vexati. Plau. in Amphit. Quasi adueniēte morbo medicati iuuenē, tu certè aut Laruatus es aut Ceritus. Est autē Cerritus aut epenthesis literę r, aut syncope syllabę, re, quasi Cereritus, fanaticus, Cereris furore agitatus, νυμφόληπτος, lymphaticus. *Modò inquā.* ὃν τρόπον, quomodo inquā Marius fuit Ceritus quùm percussit Helladē amasiam. hellenismus. ostēdit autem Marij exemplo nonnūquàm eos qui amant, scelere contaminare suos amores, & ob id in-

insanire

ſanire maximè; niſi quis iudicet ſcelus non eſſe inſaniã; & Marium ob ſcelus quidẽ damnandũ, ſed à cõmota mente liberandum, minimeq. inſanũ eſſe dicendũ: hęc autẽ cõtrouerſia pendet ex definitione ſceleris & inſanię; nã tametſi ſint hæc vocabula ita cognata, vt contingat aliquando eumdẽ & ſceleratũ eſſe & inſanũ, tamen alia vis eſt inſaniæ, alia ſceleris, inquiũt. *Libertinus erat.* Ad extremũ paucis ſuperſtitionẽ cõplectitur ab inſania nõ abeſſe; verũ à ſuo ingenio nõ diſcedit: nã inducẽs Damaſippũ ſub perſona Stertinij docere ab euẽtis ſuperſtitioſos ſupra modũ ſtulteſcere, ipſe, quaſi aliud agẽs, ridet omnia ſacra, ceremonias, diuinũ cultũ, preces, vota, &c. vt cui nulla erat religio, Ecloga 9. lib. 1. atq. adeo ſub libertini perſona ex obliquo Stoicos ipſos nõ ſinit intactos, ꝙ aſſerant deorũ immortalium religionẽ, eos curare mortalia, & animorũ immortalitatem contra Epicureos, qui cũ Horatio vnà credebant deos ſecurum agere æuum, nec ſi quid miri faciat natura, deos id triſteis ex alto cæli demittere tecto. Ecloga 5. lib. 1. *Libertinus erat.* Hæc dictio multum negocij moleſtiæque faceſſit omnibus interpretibus, nec adhuc ſatis eſt explorata. Pſeudoporp. Pſeudacróue libertinos hic (neſcio quos) ſacerdotes commentus eſt, ſacrorum compitalium ab Auguſto dictos Auguſtaleis, quos profectò nec vllus alius ex veteribus (quod ſciã) vnquã fuiſſe litteris prodidit: ſed nec id expreſſit Horatius, nõ enim ſacerdotem ſed Libertinum ait per compita cucurriſſe. Alij multò magis ad rem diſſerunt, inquirentes, quî fieri poſſit libertinum habere dominum & venalem eſſe, quùm libertinus ſerui manumiſſi, hoc eſt, liberti ſit filius (pro eorum ſententia qui inter libertũ & libertinũ diſcrimen ſtatuunt) Nannius noſter, cuius induſtriam ſemper feci maximi, nõ minùs ingenioſè quàm modeſtè ſcribit hic libertinum dici libertum dedititium, ex eo genere qui per omnem quidem vitam ſerui, in morte verò fiebant liberi: verùm an hi à dominis vendi poterant, arbitror non eſſe compertum. Quare altera Lambini ſententia mihi commodior apparet, qua per hypotheſin ait, hunc locum intelligendum hoc modo, ſi libertinus hic ſuperſtitioſus ſeruus eſſet, & à domino ſuo venum expoſitus, dominum in vendendo fuiſſe mentem excepturum propter inſaniam, ne teneretur emtori redhibitoria. Ceterùm vt noſtram quoque coniecturam lector dijudicet, ego ſanè auſim dicere, τὸ, Libertinus, nomen eſſe lautioris alicuius ſerui proprium vel de Mæcenatis familia, vel alterius Romani poten-

potentioris, quem gaudet Horatius suo more adunco suspendere naso, vt fertur, eò fortasse quòd Stoicis esset addictior: cur autem id ita esse credam, faciunt innumera id genus cùm libertinorum tùm seruorũ nomina, puta, liber, libertus, cliens, plebeius (cuius suprà iam facta est mentio) ingenuus, libertinus, liberalis, Romanus, &c. In tabulis Romanis Martini Smetij, Marco Laurino, viro quùm natalibus tũ cognitione antiquitatis nobilissimo dicatis, sed nondũ euulgatis, passim obuia, & hinc patronorum, illinc dominorũ pręnominibus expressa. Præterea non parùm me iuuat Dionysius Halicarnass. lib. 4. Antiq. vrb. Romæ, memoriæ prodens (vt eum Latinè loqui faciã) Seruium Tulliũ mãdasse, vt viciniæ sacella lignea dedicarent Laribus, & quotãnis eis sacra facerent, conferentibus liba singulis domibus, sacrificisq. compitalia sacra facientibus, seruos ministrare voluisse, non etiã ingenuos aut libertinos, quasi hoc gratius esset Laribus: Quod festũ nostra quoque ætate Romani agitant paucis diebus post Saturnalia cũ primis celebre & sumtuosum cõpitalium appellatione, duratque mos ille priscus in sacris placandi genios per seruorum ministeria, qui temporaria libertate fruuntur per eos dies, vt hac honorifica humanitate mansuetiores redditi dominos cariores habeant. & leuiùs ferant suæ fortunæ inclementiã. Hactenus Dionys. Ex cuius verbis *Libertinum* hunc Horatij necesse est seruum fuisse, ministrasseque vicatim, cursitando sacra faciẽtibus, qui sacrifici libertini ne fuerint an alterius sortis homines, Pseudoporphyrioni, & post eum Alexãdro Alexandrino edisserendũ relinquo: eos autem Augustaleis non fuisse omnino mihi persuadeo: vt qui multò antè quàm Augustus esset, à Tullio rege sint ordinati. Meminit quidem Sueto. Tranquil. Augustum cõpitaleis Lares ornari bis in anno instituisse, vernis floribus & æstiuis, sed sine vlla aut sacri aut sacerdotij mentione, quod non temerè præterisset, si de suo nomine quid Augustus innouasset. Quare crediderim hoc commentũ Pseudoporphy. natũ esse ex sacerdotio sodaliũ Augustaliũ, de quo sic scribit Cornelius Tacitus lib. 1. annaliũ: idẽ annus nouas ceremonias accepit addito sodalium Augustaliũ sacerdotio, vt quondam Titus Tatius retinendis Sabinorum sacris sodaleis Tatios instituerat, sorte ducti è primoribus ciuitatis vnus & viginti. Tiberius Drususque & Claudius & Germanicus adijciuntur. Hæc Tacitus. Nunc velim lectorem perpendere secum, num hi

ſacerdotes libertini fuerint: deinde num ſacrifici ſacrorum Compitalium, qui à Senatu non Auguſti ſed Tiberij tempore ſunt inſtituti. *qui circum compita.* feſtis Compitalibus. *αἱ περαιό-διαι* dicta ſacra, quæ non ſtata erant, ſed conceptiua teſte Macrobio his fere verbis: Die noni poſt Calēdas Ianuarias Quiritibus Compitalia erunt. *Siccus, lautis mane s. m.c.* Ridet Horatius ceremonias, ieiunium & manuum ablutionem, Stoicis, & iis qui reuerenter ſacra tractant, commendatiſſimas; adeò vt Heſiod. in operib. & dieb. vetet Ioui ſupplicari, niſi manib' lotis, inquiēs, *μηδὲ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λειβέμεν αἴθοπα οἶνον χερσὶν ἀνίπτοι-σιν, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν, οὐ γὰρ τοί γε κλύουσιν, ἀποπτύουσι δέ τ' ἀράς.* quos verſus ſic ad verbū fere vertimus: Nequādo de mane Ioui nigra vina ſacrato illotis manibus, néue immortalibus vllis, nam minùs aduertūt animum, & tua vota recuſant. *Vnum quid, tam magnum addens, vnum.* hanc lectionem habent 4. cod. Bland. Buſl. & Carr. ſed Tonſ. Mart. Nan. & Sil. habent, quiddam. verùm in priori magis acquieſco, propterea quòd plenis buccis irrideat opinionē Stoicorum de immortalitate, cui riſui hęc verba ſunt aptiſſima in hanc ſententiam, & addens ieiunio alijſq. ceremoniis vnum quid, id eſt, aliquid, tam magnū (*εἰρω-νικῶς*) Nihil enim amentius eſſe opinabātur & magis ridiculum Epicurei, quàm ſentire animā eſſe immortalē. Atq. hanc opinionē, *ἀνάφορυτοῦ*, vnū, magis efficit ludicrā. pertinet enim *τὸ*, vnū, ad præcedentia per *ἐξοχὴν* ridiculam, vt ſenſus ſit, vnū, inquā, nimiū, ô dij me ſurpite morti, hoc eſt, ſubripite morti, nolite me mori, donate me immortalitate. Non autē aſſentior iis, qui *τὸ*, vnum, iungendum ducunt pronomini me, propter *ἀκόλουθον*, & codicum Bland. interpunctionē. *me ſurpite morti.* Codex Tonſ. habet morte, in caſu ablatiuo. quę lectio ſi cui probabitur, is diffiteri non poterit libertinum hic eſſe ſeruum vitæ pertæſum, eumq. ob ſenium rogare Deos, vt ſe per mortem liberent à ſeruitute. *Dijs etenim f.* Planè ludit Stoicos, qui credebant Deos curare mortalia, eoſq. vel ad inferos demergere homines, vel immortaleis reddere poſſe; quum ſimul omnia cum vita & corpore cadere *δογματίζονται οἱ ἐπικούρειοι.* *Sanus vtriſq. au.* Synecdochicôs, pro toto corpore. *mentē.* Stultitiam Stoicam, putà, ſuperſtitionem, qua mens malè affecta erat: venditori namque incumbebat notabilia tam corporis quàm animi vitia declarare emptori, niſi litigioſus, hoc eſt, litis actionis redhibitoriæ ſtudioſus in vendendo mancipio, excipere & pronunciare vellet huiuſcemodi vitia. *hoc vulgus.*

Super-

superstitiosorum. contemtim propter Stoicos. *ingente Meneni.* In natione stultorum. Gens autem Menenia, aut dicta est à Menenio consule mentis non satis integræ, qui voluit videri esse ab Agrippa Menenio: cuius meminit Halicarnasseus: Aut crediderim notari gentem Stoicam, quæ in cultu deorum & sacris ceremoniis ita sedula erat & curiosa, vt ab Epicureis pro stulta & superstitiosa risui haberetur; μενοινὸς enim curiosus est, μενοινὴ, cura & sollicitudo, ἀπὸ τοῦ μενοινάω. Non celabo lectorem me in Tons. Sil. & Carr. codicibus inuenisse Meneci, quam lectionē facio non minimi, propter Menœceum Thebanum, qui propter salutem patriæ in perpetuum stabiliendam, sese dedit ex oraculo præcipitē, vt scribit Apollodorus lib. 3. & Papinius 10. Thebaidos. Itaque sub gente Menœci vult Horatius Chrysippū ponere, seu adnumerare insanis eos qui statim iudicant & sacris & oraculis dandam esse fidem: Quasi mortalia omnia dependerent ab arbitrio deorum. Equidē hanc lectionem euulgassem, sed volui priùs lectorem consulere. *Iuppiter ingentes.* Alterū superstitionis argumentum, quòd superior: à sexu & affectu materno erga liberos, aliquātò quidē tolerabilius est, at inconsideratius tamen & insanius: Libertinus ob seniū delirus precatur deos immortalitatem; aut (vt habet codex Tons.) vitæ pænitudine ductus ob incōmoda seruitutis optat mortē: Mater nimis quàm sollicita de valetudine pueri supplicat & vouet, votiq. reā se facit, quæ, postea vel casu, vel opera medici, puero pristinæ sanitati reddito, quasi dānata voti, puerū statuit in ripa Tiberis nudum religiosula, febrim reducit stultula, & eum necat penitus insana. *Iuppiter in.* Inuocatio Iouis, bonorū omnium, malorumq. (vt credebāt Ethnici) auctoris: Quod & Archilochus ait τοῖς θεοῖς τίθει πάντα, hoc est, diis adscribe omnia: Et Hesiodus in exordio operum & dier. quantumuis id inficietur Epicurus, teste Lactantio. *mensem iam q. c.* à diuturnitate morbi difficultas, & desperatio melioris valetudinis, *Frigida si puer.* quartana frigida, quòd ferè ab ingenti horrore incipiat afflictare corpus, teste C. Celso, qui toleratu molestior multò est, quàm subsequens eum calor. *si puerum.* votum matris per hypothesin. *Quo tu indicis ieiunia.* hoc est, quo tuo nomine cōsules aut prætores sacra imperant: poterit etiam pertinere ad decimum Kal. Ianuarias Ioui feriatum. *Nudus in Tiberi st.* à me statuetur, vt ablutus viuo flumine ad tua sacra sacer accedat, gratias tibi pro beneficio sanitatis acturus. *Casus medicúsve leua.*

In

In tribus Bland. & Mart. codice legitur, casus medicusque leuarit. nec inuenio eam lectionem penitus absurdam, modò per ἓν διὰ δυοῖν reddas in hunc modum, casus medicusque, id est, medicus fortunatus, quem casus aliquis iuuat: nam in quartana inueterata depellenda, plus sæpe casus ipse quàm medici quoduis pharmacum valere potest. *ex præcipiti.* ex præpropero, præmaturoque malo, quod ante tempus à natura præfinitum, ante senium in mortem puerum præcipitaret. *in gelida f. r.* In defluentibus aquis ipsius Tiberis, ripæ proximis. *febrimque reducet.* ὕστερον πρότερον, pro reducet febrim per frigus aquæ, puerumque necabit. *quóne malo m. p.* Clausula superstitiosæ insaniæ per ἐρώτημα. *quóne.* de hac particula, ne, qua non semel vti gaudet Horatius, sæpius à me dictum est: at hic videtur habere energiam peculiarē perinde ac si dicat, quo quæso, quo amabo, malo mater concussa mentē, synecdochicôs, id est, habens mentem percussam, & furore exagitatā? *Timore deorum.* δεισιδαιμονία. Superstitionis & religionis discrimē apertissimè declarat Cic. lib. 2. de natura deorum. Nonius autē Marcell. Qui tota die precabantur (inquit) & immolabant, vt sibi sui liberi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen patuit posteà latius. Qui autē omnia quæ ad cultū deorum pertinerent, diligenter retractarent, dicti sunt religiosi ex eligendo: sed verè superstitiosi proprietatem ex hoc habent, quòd præ cultura deorum supersedeant cetera, id est, negligāt. Itidem & religiosi, quasi religosi omnium ceterorum sacrificiis deseruiant: hæc Non. *Hæc mihi Stertini.* Clausula propositi thematis, vtputà, omnes stultescere & insanire: ab auctoritate doctoris Stoici Stertinij, quē Horatius sub persona Damasippi, εἰρωνικῶς, vocat octauum sapientum. *Arma dedit.* metaphoricôs, arma, pro defensione. *Dixerit insanum qui me.* Explicatio defensionis à talione: nam qui, quæ vult, dicit, quæ nō vult, audiet, εἰ δέ κε κακὸν εἴπῃς τάχα κ' αὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις, hoc est, si malè cui dicas, sis plura audire paratus, inquit Hesiodus in oper. & dieb. ita Plaut. Contumeliā si dices, audies: vt enim salutabis, ita & resalutaberis. Videto in Chiliad. Qui quæ vult, dicit, &c. *dixerit.* eclipsis cōiunctionis causalis, quare, aut similis. *Stoice post damnum.* Hic dialogus inter Horatium, & Damasippu protenditur ad finē vsq. Satyræ: inquit Horat. Stoice post damnum. Hæc coniunctim legenda sunt, perinde ac si dicat, si damnum passus nō fuisses, nunc Stoicus nō esses. *Si vendas omnia pluris.* Hanc lectionem inueni in duobus codic.

Mart.

Mart. & Carr. Silius etiam habet, si, sed cum e littera suprascripta. Equidem hanc sequutus sum: ita vt hæc sit eius sententia. ô Damasippe (inquit Horatius) si post damnum rerum tuarum ad medium Ianum, nunc factus Stoicus vendis pro mercibus omnia præcepta Stertinij pluris & cariùs, adeò vt iam sapiens factus, præceptorumque peritus, de omnibus sententiam ferre possis; dic, quam me stultitiam putas insanire? Allusio pulcherrima ad diuitias & merceis Stoicas, nimirùm sapientiam, vnà cum suis comitibus, morositate, arrogantia, mordacitate, curiositate; &c. quibus venditando, easque quasi venaleis exponendo, ceteros inescare studebant, nam se solos sapienteis, diuites, liberos, bonos, feliceis, & beatos prædicabant. Qui autem vulgatam lectionem amplexantur (quod sanè per me sit omnibus integrum) τὸ, sic, aiunt esse feliciter ominantis. *Stoice post dã.* Faceta notatio stultitiæ; nam malo accepto stultus sapit (vt fertur) παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω, Hesiodus, ἐν ἔργ. καὶ ἡμέρ. sic etiam, ἐξ ὧν ἔπαθες ἔμαθες, quæ nocent docent. *quam me stultitiam.* Hæc lectio integra seruata est in codice Mart. quã non iniuria probat Lambinus, etiamsi ceteri codices omnes sequantur vulgatam; illa enim sapit amabilem hellenismum, μαίνεσθαι μανίαν. Sic Seneca de vita beata, insanire insaniam hilarem. *quid.* attentio. *Caput abscissum.* Argumentum à simili. *demens.* vetustissimus cod. Bland. habet, *manibus portauit.* *Agaue.* Filia Cadmi ex Hermione. *Nati infelicis.* Penthei, qui Agaues & Echionis filius (vt scribit Apollodorus lib. 3.) à Cadmo in regno subrogat⁹ Bacchica sacra à fœminis fieri prohibuit: quiq. quùm se in Citheronem montem Mimallonidas exploraturus contulisset, ab Agaue matre per furorem, eum feram esse arbitrata, mẽbratim cõciditur. *Aedificas, hoc est, long. imi.* Omnino mihi persuadeo, dum viueret Horatius, hæc fuisse prouerbialia quædam schemata, *Aedificas, longos imitaris*; pro eo quod est, effers te, nimis tibi φίλαυτος es, neque tuo pede te metiris, sed maiora tuis viribus conaris: hoc autem sumtum arbitror ab incessu fastuosorũ, ἐπ' ἄκρων ὀνύχων βαδιζόντων, hoc est, summis ingredientiũ vnguibus; eoque modò se efferentium, quò longiores ceteris appareant. In verbo autem ædificas, elegans est allusio ad architectum, qui domum ædificat vel superbiorem vel altiorem quàm par est; de quo Theocrit. in Thalysia, ὥς μοι καὶ τέκτων μέγ' ἀπέχθεται ὅστις ἐρευνῇ ἶσον ὄρευς κορυφᾷ τελέσαι δόμον ὠρομέδοντος, hoc est, Si mihi magno pere

gnopere faber est inuisus in altum qui struit adnitens superare iugum Oromedontis. Itaque ædificare, in altum struere, metaphoricôs ad eos pertinet, qui se student aut æquiparare, aut præponere iis, quibuscum nullo modo sunt cõferendi: quod vitium Damasippus in Horatio damnat, quem iccirco ait imitari longos, quòd quùm sit statura corporis pusilla, incedendo sese efferat, vt longus videatur. Non me latet Erasmum interpretari hoc Horatij, moduli bipedalis, de iis, qui potenteis sumtu conantur æquare: verùm in eo quoque non dubito eum sententiam expendisse ad verbum, *ædificas*, pro eo quod est, sumptuosas ædeis extruis, ad imitationem Mæcenatis, qui in Esquiliis tunc temporis ædificare credebatur, (vt habet Pseudacro) quòd etsi non inficier hunc locum sic exponi posse, tamen ex spiritu & incessu Turbonis, ex Apologo ranæ se inflantis, ex poëmatis, quæ confert oleo, facile licet coniicere hæc ad animi fastum potius spectare; quod & subindicant hæc verba pòst paullò supposita, nimirùm, non dico horrẽdam rabiem: deinde, cultum maiorem censu: postremò, mille puellarum. Quod autem, ædificare non ineptè possit interpretari propriè, pro eo quod est, sumtui non parcere in ędificando ad imitationem longorum, id est, potentium & nobiliũ virorũ, doceri potest ex eo Iuuenal. Saty. 8. Quid prodest Pontice lõgo sanguine cẽseri? ita vt lõgi sint qui longam maiorũ suorum seriẽ ostẽtant: quẽadmodum de Mæcenate scribit Horatius Ecloga 6. lib. 1. *Turbonis in arm.* ait Commentator Turbonem gladiatorẽ fuisse, ego certè crediderim eum fuisse homuncionem mentis non satis sanæ, qui vulgò, eò magis erat ridiculus, quòd sumtis armis, in modum gladiatoris sese gauderet ostentare publicè, suamque ridiculè prædicare fortitudinem, non minùs quàm Thersites ille Homericus. *An quodcumq. f.* M. hoc est, an in dicto, facto, cultu, &c. tequum est parem esse Mæcenati? *Tanto dissimilẽ.* vetustissimus cod. Bland. & Tons. habent, *tantùm*; Sed vt seruemus, tanto, sic est ordinandum: an æquum est te dissimilem tanto, & minorem, certare tanto, id est, cum tanto viro? μαχεῖν ἢ μάχεσθαι τοσούτῳ. *Absentis ranæ.* argumentum ab Apologo ranæ se boui exæquare nitentis. *Pullu.* πῶλος. cuiusuis animalis fœtus. *Vituli.* Bouis iunioris. *quantáne.* vt suprà, quóne malo m. c. *num tantùm sufflans se magna fuisset.* Sic habet Bland. vetustiss. cum Tons. quos sequutus sum. ceteri habent, tandem sufflans: nulli autem, inflans; Carr. & Mart. habent, sic magna. f. sed arbitror lectorẽ me-

cum probaturum lectionem Bland. & Tonſ. codicum, vt ſit ſenſus, nùm tantùm, id eſt, tam magna fuiſſet, &c. ſic etiam accipiuntur tantùm & quantum in 8. Saty. lib. 1. cum mihi non tantum fureſque feræque. ſ. &c. ſic & in ſequenti verſu, *num tanto?* quum ſcribendum ſit, *num tantum*, pro, tam magna fuiſſet; quanquam hic tanto, tolerari poteſt, propter comparatiuum, maior. *Hæc à te non multum abim.* redditio comparationis, qua iucundè fingit ſe à Damaſippo inſimulari faſtuoſæ dementiæ. *Oleum adde camino*. Hoc eſt, maioris inſaniæ materiam, inquit Eraſ. Vide adagium, oleum camino addere. Pſeudoporphy. corrumpit hoc loco vulgatum adagium, inquiens, oleum in incendium; quùm dicendum ſit, oleo reſtinguis incendium, *ἐλαίῳ πῦρ σβεννύεις*. *quæ ſi quis.* In vulgata hac lectione conſentiunt, vnus cod. Bland. Carr. & Tonſ. ſed tres alij Bland. & Sil. habẽt, quæ ſi quis ſanus facit, & ſanus facies tu? ſed Mart. quæ ſi quis ſanus fecit, ſanus facias tu. *non dico horr.* præteritio choleræ. *iam deſine*. inquit Horatius *ἀγανάκτησι* ſimulata. *cultum m. c.* præteritio cultus ſumtuoſi, per *ἀνάφοραν τοῦ*, non dico, *ἀπὸ κοινοῦ*. *teneas Dam.* tecum habita, inquit Perſ. *mille puellar.* Præteritio conclamatæ libidinis. *O maior tand.* Exclamat Horat. cum indignatione, in *πολυπραγμοσύνην* Stoicam: quas merces iam iam ait venditare Damaſippum.

SATYRA IIII.

Vnde, & quò Catius? non eſt mihi tempus, auenti
Ponere ſigna nouis præceptis: qualia vincunt
Pythagoran, Anytique reum, doctúmque Platona.
Peccatum fateor, cùm te ſic tempore læuo
Interpellarim: ſed des veniam bonus, oro.
Quòd ſi interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox:
Siue eſt naturæ hoc, ſiue artis, mirus vtroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem:
Vtpote res tenueis, tenui ſermone peractas.
Ede hominis nomen: ſimul & Romanus, an hoſpes.
Ipſa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ouis erit, illa memento,
Vt ſucci melioris, & vt magis alba rotundis,

Ponere. namque marem cohibent callosa vitellum.
Cole suburbano qui siccis creuit in agris,
Dulcior. irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subitò te oppresserit hospes:
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris viuam misto mersare Falernò.
Hoc teneram faciet. pratensibus optima fungis
Natura est: alijs male creditur. ille salubreis
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante grauem quæ legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno:
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil, nisi lene, decet. leni præcordia mulso
Prolueris melius. si dura morabitur aluus:
Mitulus, & viles pellent obstantia conchæ,
Et lapathi breuis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
Murice Baiano melior Lucrina Peloris.
Ostrea Circeis, Miseno oriuntur echini. civi la vecchia
Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
Nec sibi cenarum quiuis temerè arroget artem,
Non prius exacta tenui ratione saporum.
Nec satis est cara pisceis auertere mensa,
Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis
Languidus in cubitum iam se conuiua reponet.
Vmber, & iligna nutritus glande, rotundas
Curuat aper lanceis carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus est, vluis, & arundine pinguis.
Vinea summittit capreas non semper eduleis.
Fœcundæ leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus, atque auibus quæ natura, & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæsita palatum.

Sunt, quorum ingenium noua tantùm crustula promit.
Nequaquam satis in re vna consumere curam:
Vt si quis solùm hoc, maláne sint vina, laboret,
Quali perfundat pisceis securus oliuo.
Massica si cælo supponas vina sereno:
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura:
Et decedet odor neruis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet fæce Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ouo:
Quatinus ima petit, voluens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis, & Afra
Potorem cochlea. nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho: perna magis, ac magis hillis
Flagitat in morsus refici. quin omnia malit,
Quæcunque immundis feruent allata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere iuris
Naturam. simplex è dulci constat oliuo:
Quod pingui miscere mero, muriáque decebit:
Non alia, quàm, qua Byzantia putuit orca.
Hoc vbi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycióque croco sparsum stetit: insuper addes
Pressa Venafranæ quod baca remisit oliuæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo.
Nam facie præstant. Vennucula conuenit ollis.
Rectius Albanam fumo duraueris vuam.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus, & alec,
Primus & inuenior piper album cum sale nigro
Incretum, puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium, dare millia terna macello:
Angustóque vagos pisceis vrgere catino.
Magna mouent stomacho fastidia, seu puer vnctis
Tractauit calicem manibus, dum furta ligurrit:

Siue grauis veteri creterræ limus adhæsit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe quantus
Consistit sumtus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulenta radere palma:
Et Tyrias dare circum illota toralia vesteis,
Oblitum, quanto curam, sumtúmque minorem
Hæc habeant, tanto reprendi iustius illis,
Quæ, nisi diuitibus, nequeant contingere mensis?
Docte Cati per amicitiam, diuósque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
Nam quamuis referas memori mihi pectore cuncta:
Non tamen interpres tantundem iuueris. adde
Vultum, habitúmque hominis: quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris inest, fonteis vt adire remotos,
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

COMMENTATOR.

V*Nde, & quò Catius?* Sub persona Catij risurus est Poëta Epicureos, vt in proxima Stoicos. fuit autem M. Catius Epicureus, qui quatuor libros scripsit de rerum natura, & de summo bono; quod quum Epicurei in voluptate ponerent, hoc est in gulæ & corporis libidine, contra Stoicos, qui summum bonum dicebant esse voluptatem rerum honestarum, rogat Catium Horat. vt sibi dicat cœnæ parandæ & ordinandæ magistrum, eiusque præcepta. *Vnde, & quo Catius?* Horatius interrogat Catium. *Vnde.* is, & quò is? *Non est mihi tem.* Respondet Catius. *Tempus.* Respondendi. *auenti.* cupienti. *Ponere signa.* Scribere, annotare, cõsignare literis noua præcepta. *Nouis.* miris, recẽtibus, magnis. *Pythagoram.* Pythagoras Samius tyrannos suæ patriæ fugiens, apud Crotonẽ physicam Philosophiam docuit, suadens inter cetera propter μετεμψύχωσιν, ab animalibus abstinendum, vetuitque per ea iurandum in hunc modum; μὰ τὸν κύνα, μὰ τὸν χῆνα: quòd diceret Deum omnibus animalibus permixtum. Et quum multos iuuenes haberet auditores sibique fauenteis, ne ab his ciuitas occuparetur,

 à prin-

à principibus occiſus eſt. *Anytiq. reum.* Socratem. Nam Anytus & Melytus accuſauerunt Socratem per inuidiam, quòd iuuenes corrumperet, quòd nouos deos colere doceret, quòd maiorum religionem non ſeruaret, quare condemnatus eſt, & in carcere hauſto veneno mortuus. *peccatum fateor.* ait Horatius. *Tēpore lęuo.* Siniſtro, inopportuno. *Interpellarim.* alloquutus ſim. *bonus.* propitius. *interciderit.* Exciderit interpellatione mea, & in obliuionē venerit. *repetes mox.* Facilè recordaberis & reuocabis in memoriā. *ſiue eſt naturæ.* Optima es memoria & naturali & artificiali. *ἰσχυρίζω. quin.* Aduerbiū affirmādi. *id erat curæ.* Hoc ego agebam & meditabar apud me ea quę audiueram à magiſtro meo. *tenueis.* ſubtileis, quæ difficulter memoria tenentur. *peractas.* explicatas. *ede hominis.* Nomina magiſtrum tuum, inquit Horatius. *ſimul.* ede. *Ipſe memor p. c.* inquit Catius, memorabo præcepta magiſtri mei, ſed nomen tacebo: Sciebat enim Epicurum multis eſſę odio, tanquam voluptatis auctorem. *Longa quibus f. o. er.* Bene ab ouis incepit, id eſt, ab initio cœnæ; vt alibi, ab ouo vſque ad mala citaret, io Bacche. *Vt ſucci melior.* Quia longiora oua & meliora ſunt; & candidiora quàm rotunda. *ponere.* apponere. *marem.* magnum. *namq.* hoc eſt, ideo longa ſunt melioris ſucci, quoniam continent marem vitellum, hoc eſt, gallum. *Cohibent.* Conſtringunt, in ſe habent. *Calloſa.* dura, fortia. *Vitellum.* Vitellus eſt oui pars media. *Cole ſuburbano.* id eſt, caule: vt clode, pro claude; ſorices, pro ſaurices; coda, pro cauda. Caulis, inquit, dulcior eſt, qui naſcitur in aridioribus locis: Suburbana autem loca riuis abundant. *Elutius.* Inſipidius, diſſolutius, liquidius, aquatius, minus ſapidum & fatui ſaporis; ab eluo eluis. *ſi veſpertinus.* aliud præceptū. Si veſperi hoſpes ſubitò te oppreſſerit, id eſt, inexpectatus venerit. *reſponſet.* deſipiat, reſiſtat, & aduerſetur palato. *doctus eris.* noſſe debes. *malum.* malè. *miſto.* cum aqua. *hoc teneram.* hæc res. *pratenſibus.* in pratis creſcentibus: dulciores enim ſunt & innocui. *alijs* Quia noxij, periculoſi, & ſæpe mortiferi. *Non bene creditur.* metaphoricôs, vt, non bene ripæ creditur. *Antè grauem quæ l.* Ante æſtum ſolis vehementem, manè. *Aufidius fort. m. m. F.* Aufidius conditum de Falerno vino faciebat, ſed ſtultè, quia auſterum eſt, & non debebat niſi mollis vini conditum ieiunus guſtare. *mendoſè.* Imperitè, malè, non rectè, ſtultè. *vacuis.* ieiunis. *nil niſi lene d.* Quicquid ante cibum bibitur aut ſumitur debet eſſe lene, propter ventris conſtipationem. *mulſo.* mulſum eſt commiſtio aquæ puræ & mellis in-

cocti: quod & μελίκρατον dicitur. *Prolueris*. Perfuderis, irrigaueris. vt Virg. pleno se proluit auro. *Si dura morabitur al.* Si venter suum officium non faciet. *Mitulus & viles*. Pisciculus ex genere concharum nigrarum: enumerat cibos parabileis. *viles*. non magni pretij. *obstantia*. ventri: quæ claudunt meatu ventris. *Lapathi breuis h.* Parua, non excrescens in altum. *Non sine Coo*. Vinum Coum à Co insula. *Lubrica*. Lenia, quæ deducunt & soluunt ventrem. *Conchilia*. Quæ implentur luna crescente. *Generosæ f. t.* Conchilium generosum non vbique nascitur. *Murice Baiano*. Qui apud Baias nascitur. *Lucrina Peloris*. Quæ in Lucrino sinu nascitur, vbi meliores murices capiuntur, quàm in Baiano littore. Lucrinus autem sinus oppositus est Peloro Siciliæ promontorio, vnde fortassis dicta est Peloris muricis genus: est autem murex genus piscis, vt Lucilius, Murexque marinus. *Ostrea*. In genere neutro. *Circæis*. Circæum mare à promontorio dicitur, vbi Circe filia Solis habitauit, non procul à Caieta. *Miseno*. Mare Misenum à Miseno Aeneæ nauclero, qui ibi periit submersus. *Pectinibus patulis*. Pectines plani sunt pisces ex genere concharum. *Patulis*. Repandulis, os aperientibus: ad naturam respexit: patulum enim dicitur, quod natura patet. vt Virg. patulæ recubans sub tegmine fagi. Patens verò, quod & aperitur & clauditur. *Molle Tarentum*. Molle, aut delicatum, aut quia mollior est ibi aër, aut à molli purpura, quæ ibi tingitur & in vsu est. Est autem Tarentum oppidum in Apulia, quod Tares filius Neptuni ibi struxisse dicitur. *nec sibi cœnarum*. Nemo debet arroganter dicere se nosse apparare cœnas, est enim magni artificij componere & ordinare cœnę fercula: elegans ironia. *exacta*. perfectè cognita, considerata, explorata. *tenui ratione*. Quæ difficulter percipitur. *Nec satis est*. Piscatoria mensa, quæ pro Rostris ponebatur, vbi pisces pretiosi vendebantur, & nonnumquam pendebantur. *Auerrere mensa*. Emere & auferre. sensus est, non sufficit caro pretio pisceis emere, eosque à mensa vẽditoris domum ferre, nisi prius didiceris, quod ius, quibus piscibus sit aptius ad prouocandum palatum conuiuæ languidi, id est, fastidiosi, & defatigati nimio luxu. *Languidus*. Satiatus edendo & bibendo. *iam*. iam languidus. *reponet se*. Suauitate condimenti ad edendum reuocabitur. ita & alibi: Et cubito remanete presso. *Vmber & iligna*. à loco, de Vmbria scilicet. *Ilígna*. Deriuatiuum ab ilice. Aper autem nutritus iligna glande solidam carnem habet & dulcem. *curuat*. sua

pondere: *inertem.* pinguem: *Laurens*. à loco. à Laurento Latij oppido. *malus est*. noxius. *Vlua.* Vlua est herba palustris. sic Maro: Pastus siliquis & arundine longa. *Vinea summittit capreas.* Siluestreis. Capreæ quæ in vinetis aluntur, non semper sunt edules, id est, aptæ vt edantur. Est autem ἀμφιβολογία: aut enim non semper submittit, aut non semper edules. *Fœcundi leporis.* Quia dicuntur lepores semper esse prægnantes. *Sapiens.* Sapiens hic à sapore, non à sapientia dictus est. *armos.* Sumen, pro lumbis. *ætas.* modus. *patuit.* nota fuit. hoc est, nemo ante me de sapore quicquam nouit. *Sunt quorum ingen.* Sunt qui in inueniendis crustulis tantùm sunt ingeniosi, sed ideóne satis idonei sunt apparatores & constructores conuiuiorum quia hoc norunt? Irridet eum quòd de opere pistorio in suo libro scribit de se ipso, hęc primus inuenit & cognouit Catius Miltiades. *noua tant. crus.* Tenues placentulas, opus dulciarium. *promittit.* Adinuenit & approbat. *Nequaquam satis.* supp. est. *Laboret.* curet. *securus*. ignarus, vel negligens, non curans, sine cura. *Massica suppones.* quæ cras es poturus. *Si quid crassi.* Immaturi & odoris asperi; quia si asperum fuerit, eius odor neruis est inimicus. *Lino vitiata.* per saccum lineum colata. *Surrentina vafer*. Docet quomodo vina per commixtionem turbida, reddantur pura & liquida. Surrentina autem debilia sunt; Falerna, acria & robusta: itaque ex fece Falerni Surrentina fiunt gratiora & mollia. *Limum.* Fecem. *quatinus.* quoniam. *imapetit.* Quia vitellus, qui est aliquantuli ponderis, petens fundum, voluit secum aliena, id est, deducit sordeis & fecem. *tostis marcentem.* Præceptum pro potoribus. *tostis.* frictis aut assis. *marcentem.* languidum, grauatū vino, & ideo cibos fastidientem. *Squillis.* Squillæ pisces sunt, quas Græci, καρίδας nominãt, aut καμμάρυς. *recreabis.* refocillabis ad potandum. *potorem.* ebriosum. *nam lactuca in. a.* Confutat illorū opinionem, qui putabant lactucam stomacho esse vtilē post vini largam potationem. Quin etiam apparet apud veteres vltimis mensis lactucam dari solitam. *innatat.* Supernatat, non subsidet, & per hoc lædit stomachum, acremque reddit. *post vinum*. largiùs sumtum. *perna magis.* sensus est, siue lactuca vtilis est stomacho post potationem, siue noxia, tamen perna ac hilla magis recreant. *Hillis.* Hilla est diminutiuum à positiuo hira; & significat intestinum salsum, vel (vt alii dicunt) fartum salsitium. Alij dicunt hillum in neutro genere ab hilo, id est, paruo seu minimo. *Duplicis per iu.* id est, iusculi, siue iuscelli.

pingui mero. mulso. *miscere.* temperare oportebit. *muria.* aqua salsa, pro liquamine, seu garo: est autem muria vocabulum Syriacum. *nonalia.* muria. *Bysantia.* Constantinopolitana. *orca.* olla Græca, βύζα, seu vasis genus ore angusto in formam κανκάλια. *hoc vbi confusum.* dulce oleum mixtum cum mero & muria. *herbis.* oleribus. *Corycioq.* à loco. Est enim Corycius mons in Cilicia. *croco.* hic crocus, & hoc crocum legitur. *sparsum.* fusum, consþersum. *stetit.* cessauerit agitari, feruere. *pressa Venafranæ.* Addes oleum Venafranum. à loco, ex Venafro Campaniæ allatum. oleum, oliuum, liquor est; olea, oliua, arbor; bacca, fructus arboris. *Picenis.* ab oppido. *Tiburtia.* Ab oppido Tibure. *succo.* sapore. *facie.* specie, pulchritudine præstant Picena. *Vennucula.* Vua Venusina. à loco. *ollis.* In quibus seruantur eius botriones. *duraueris.* seruaueris. *hanc ego.* vuam Albanam. *Incretum.* permixtum. *Circumposuisse ca.* in catinis in circuitu mensæ posuisse. *Catillis.* Diminutiuum à catino. *puris.* mundis & tersis, aut nihil aliud habentibus. *macello.* emere res magni pretij. *angustoq.* breui. *Vagos pisceis.* ἐντιθὲν naturale, piscibus enim naturale est latè vagari. *ligurrit.* leuiter comedit. Terent. Itidem patria qui obligurrierat bona. *grauis limus.* multum cœnum, multæ sordes. *Veteri creterræ.* antiquo vasi. *Vilibus.* parui pretij. *scopis.* habendis. *mappis.* lauandis. *scobe.* hic scobis, & hæc scobes, dicitur rasura ferrarum. Græcè πρίσμα. Theotisca lingua, vrpora; sed hic pro omni purgamento domus ponitur. Sunt qui velint hic esse ferrum, quo raduntur sordes à pauimento, à tabulis marmoreis, ab ipsis sedibus. *quantus.* quàm paruus. *neglectis.* sensus est, quantò in his magis exiguus est sumtus, tantò facilior offensa culpandi si negligantur. *ten'.* supp. oportet. *Lapides varios.* aut mensam marmoream diuersi coloris, aut (quod ferè omnes volunt) pauimentum vermiculatum. *palma.* pro scopis ex palma confectis. *radere.* verrere. *& Tyrias.* ordo est, an decet te dare Tyrias vesteis, id est pretiosos tapetes aut mappas circum toralia inluta, id est, sordida? namque olim in toris iacentes epulabantur. Toralia autem à toris, hoc est, herbis tortis dicta sunt, super quas olim discumbebant cœnaturi. *hæc habeant.* munda toralia & mundæ mensæ. *quæ nisi diui.* Sensus est, iustiùs reprehenderis, si non habueris domi omnia munda quæ minoris constant, quàm si defuerint tibi pretiosi pisces, & optima vina, quæ non solent habere nisi mensæ diuitum. *docte Cati.* Iocatur Poëta in eum Epicureum, qui hæc omnia conuiuio-

rum præcepta digesserat, ad quem se à Catio deduci flagitat. *ducere.* deducere. *auditum.* ad audiendum. *interpres.* tu scilicet. *Vultum habitumq.* pronũciationem & gestum. *quia contigit.* Quia concessum tibi fuerit eum videre & audire docentem. *at mihi cura.* Quia desideramus scire quæ ignoramus, & iam nota non magni facimus æstimamusque. *fonteis remot.* Ipsum præceptorem. *Vitæ præcepta bea.* ἱερωνικῶς.

CRVQVIVS.

QVemadmodũ in precedente Satyra sub Damasippi persona Stoicam πολυπραγμοσύνην est acriter insectatus, ita hic sub persona Catij cuiusdam plenis buccis irridet Epicureorum μικρολογίαν φυσικὴν ἐν ὀψοποιΐᾳ: nam quum essent indocti nec non sordidi, non verebantur se doctissimis quibusque, atque adeo primæ notæ philosophis cùm in cognitione rerum, tùm in artificio culinario anteponere, perinde acsi in sumtu magnifico luxuque ipsi præ ceteris essent dapsiles, quùm tamen nihil præter tenuia, parabilia atq. omnibus pœnè obuia in his præceptis describat, paret, misceat, coquat & condiat, in quibus quantum à vera ratione, vsuq. communi dissentiat, vel mediocriter in rerum naturis, obsonandique arte versatus facilè intelligat Horatium eam sectam ita fecere ridiculam; vt etiam cum ratione doceat insanire. De imperita illorum hominum arrogantia hic agit præcipuè, sordeis autem declarat ex professo Satyra vltima sub persona Nasidieni. Errant itaque tota via, qui credunt hæc præcepta Catij culinaria ab Horatio seriò tradita, quùm nihil quàm illudat stultam planeque insulsam Epicureorum sapientiam. *Vnde, & quò Catius.* ἱερώτημα ἀποσπηγελκὸν. Quo salutationis genere non rarò vtimur, quando in eum incidimus qui est occupatior, quàm vt pluribus detineri possit. An autem hic sit Catius ille Insuber, cuius est mentio apud Cic. lib. 15. Epistola vna & altera, de quo ad Cassium ita scribit, Catius Insuber Epicureus, qui nuper mortuus est, &c. iudicent doctis mihi certè non apparet, nam in scriptis annotationibus inuenio eum dici Miltiadẽ: sed ea res minoris est momenti, quàm vt in ea inquirenda velim quemquã bonas horas malè perdere. *non est mihi tempus.* Viua διατύπωσις hominis occupati. *auenti ponere signa.* ἀπολογία ab occupatione philosophica. *auenti.* cupienti, meditanti; aliâs auere etiã gaudere est, teste Festo. *ponere signa no. præ.* Fingit Horatius ab Epicureo philosopho didicisse Ca-

se Catium præcepta quædã noua de re culinaria, & in ijs disponendis, eorumque rationibus & causis cùm propriis tùm aduentitijs describendis ita præpeditũ, vt se minimè patiatur interturbari: qua in re ludit hominis ambitionem planè stupidam cum sordibus coniunctam, vt in argumento dictũ est. *ponere signa.* Ponere signa nouis præceptis, est apponere siue adscribere causas, rationes & argumenta ad persuasionem. Non me clã est, Commentatorẽ & alios viros doctissimos aliter interpretari hæc verba, nimirũ vt ponere signa nouis pręceptis, sit noua pręcepta litteris mãdare, sunt enim nomina rerũ signa seu notæ, auctore Aristotele περὶ ἑρμηνείας, verũ quòd ab iis dissentiam, in causa est narratio & expositio pręceptorũ Catij, quæ fere singula suas habent adiectas rationes. *nouis pręcep.* videtur hoc εἰρωνικῶς dictum, nã vt ea quæ hic parari præcipit, non erant prorsus incognita, ita nec noua hæc præcepta iudicanda sunt, nisi fortassis eorum ratione quæ à Pythagora, Socrate & Platone multo antè tempore de cibi & potus honesto vsu tradita fuerant. *qualia vincant.* qualia signa & argumenta commentariaque vincere & superare possint ea, quæ in rerum natura inuenta, descripta & suis rationibus comprobata sunt à Pythagora, Socrate, & Platone summis philosophis. Hic vide, sub persona Catij, inani scientiæ persuasione intumescenteis Epicureos. In tribus codic. Bland. Tons. Carr. Marti. habetur, vincunt, iuxta vulgatam lectionem. In antiquissimo Bland. vincent. in Siluij codice, vincant. quod postremum mihi in primis placet: at vulgatũ tamen, vincunt, tam propter plurium scriptorum codicum consensum, quàm arrogantiam Catij, arbitror non habendum in postremis. *Anytiq. reum.* Periphrasis Socratis ab accusatore Anyto. vide Comment. *doctumq. Platona.* Scribit Tzetzet lib. 10. artem condiendi obsonia exercuisse Platonem. *Peccatum fateor.* ἐξομολόγησις importunitatis cum deprecatione. *siue est naturæ hoc.* Ironica cõmendatio Catij, partim à natura, hoc est, naturali rerum causarũq. cognitione; partim ab arte, hoc est artificio culinario, præceptionibusq. obsonãdi. Cõmentator & alij hęc pertinere volũt ad memorię vireis & artẽ; verũ mihi magis arridet hæc expositio, ita vt τὸ, hoc, demonstret τὸ, aliquid, quod vel ad causas naturaleis, vel ad popinariam spectat. D. Arnoldus Woulardus hoc modo adnotauit: Quæ interciderunt, iterum ad memoriam reuocare, partim est naturę partim artis, tu in vtroque plurimum vales. Hic notandum est

ex præceptionibus Grammaticis τὸ, siue, in orationis exordio positum præter aliarum copularum naturam, treis minimum sensus postulare, vt, siue amat, siue odit mulier, inconstans est. ita hoc quoque loco, siue hoc, quod in memoriam reuocabis, sit aliquid, quod ex causis naturalibus pendet, siue deliciarum noua præcepta spectat, tu in vtroque es admirandus. *quin.* certè, profectò, affirmandi aduerbium φιλάυτῳ, Catio mirè subseruiens. *id erat curæ.* ἐπιμελὲς μοὶ ἦν, μέμηλε μοὶ τοῦτο: ad Græcam phrasim, hoc ego mecum cogitabam, hoc mihi erat curæ, erat cordi &c. *vtpote res tenueis.* εἰρωνία: hæc enim præcepta de rebus parabilibus, habet Catius pro rebus tenuibus, hoc est, magni momenti & luxus; quas tenui quoque sermone, λέπτῳ λόγῳ, λέπτῃ φροντίδι, subtili ratione & magna cura ait disputatas ab aliquo doctore. Qua in re vel cœcus videat Horatium impendio ridere nimias in rebus paruis argutias Catij, quæ λεπτολογία dicta est. *Longa quibus facies o. e.* hic aduertito initium τοῦ λεπτολογεῖν: Argutatur namque Catius longa oua rotũdis esse præferenda, quasi melioris succi: quod sanè dictum ita arguté sua ratione munitum est, vt vulgò creditum sit ab Horatio seriò pronunciatum, adeò vt videri quoque possit dedisse nõ minimam occasionem viris doctissimis, Columellæ & Plinio, alijsque non paucis idem astruendi: Columella namq. lib. 8. cap. 5. scribit: Quum volet quis quàm plurimos mareis excludi, lõgissima quæque & acutissima oua subjiciet: & rursus, quùm fœminam, quàm rotũdissima. Habet & Plinius lib. 10. cap. 52. Quæ oblonga sunt oua, gratioris saporis putat Horatius Flaccus; fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem. At Aristoteles lib. 6. de historia animalium, planè diuersum ab his scribens, ait, ἐστὶ δὲ τὰ μὲν μακρὰ καὶ ὀξέα τῶν ὠῶν, θήλεα. τὰ δὲ στρογγύλα, καὶ περιφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄῤῥενα. hoc est, oua quidem longa & acuta, sunt fœminina, seu fœmellas excludunt: at rotunda, & in orbem pro acutie desinentia, mascula. Hanc Aristotel. sententiã multis argumentis asserit Auerrois, quam nec Beroaldus in Plinium, reprobat. sed sunt etiam qui & Plinio, & Columellæ non segniter astipulantur: verùm quicquid id est, nobis indubitatum est Horatium in hoc dicto Catij, quod omnino coniectaneum est, & subsequentibus præceptis, nihil quàm Catio cum suis Epicureis os sublinere, non etiam id scribere, quod reuera sentit. Quod autem ad auctoritatem attinet, non video cur Aristoteli, quod ad rem rusticam attinet, Columella

mella (vt Pliniũ omittã) aut contrà, alter alteri cedere debeat: nam certissima experientia posteriorum ornithotrophorum, seu auiariorum, docet neutrum rectè dixisse, sed promiscuè, nunc hæc, nunc illa oua, marem & fœminam edere, idque, vt arbitror, pro virture seminis. Itaq. præceptum Catij (vt mihi quidem videtur) exponi debet ex Columellæ Plinijque sententia potiùs quàm Aristotelis, ita vt callosa sint oblonga, cohibeantque vitellum marem seu masculum. *Vt succi melioris.* id est, gratioris saporis, vt ait Plin. *vt magis alba.* cãdidiora. Quis hic non afferat Horatiũ μυκτηρίζειν physica signa Catij. nam si oua longa sinr gratioris saporis, quis ea neget, liquidiora, dulcioraque, & palatum iucundiùs afficere, & corpus humectare vtiliùs? Quod si ita sit, quis non affirmet ea fœminã potiùs cohibere quàm marem, quùm mascula omnia calidiora, minusque humida, magis astringant, minusq. sapiant? Deinde ob easdem causas hinc calidioris, illinc humidioris naturæ, quis dicat oua mascula candidiora esse fœmineis? an non doctiores Physici censent affectionem internã ferè deprehendi ex signis corporis exterioribus? *Ponere.* apponere mensæ, vt 2. Satyr. vix tamen eripiam posito pauone, &c. Iuuenal. Quę sibi totos ponit apros. *namq. marem.* Mas vitellus est masculus, seu vnde masculus nascitur: est enim τὸ, mas, hoc loco, vnum ex iis nominibus, quæ ambigua dicta, inter appellatiua & adiectiua mediam naturam habent, vt τὸ, rex, in illo Virg. hinc populum latè regem belloque superbum, &c. *cohibent.* in se continẽt. *Callosa.* vocabulum Catianum. Callosa, inquit Lambinus, veluti callo obducta, id est, dura; equidẽ callosa interpretor plena callo, hoc est, alburnine, eò quòd oua longa calore concreta, plenius habeant firmiusque albumen, rotundis; Quod autem callum interpreter albumen oui, facit Lucretius lib. 4. inquiens: Proptereaque fere res omnes, aut corio sunt, aut etiam conchis, aur callo, aut cortice tectæ. &c. Sic & callum aprugnum interpretantur laridum apri apud Plin. lib. 8. cap. 51. nec non fungi callum. Ad eum etiam modum ait Plin. lib. 15. cap. 28. Carne palmæ placent, succo vuę & cariotæ, callo pira & mala, corpore melimela, mora cartilagine, nuclei grano, &c. Sed quid si callum, oui testiculam nominemus? non raro enim experimur aliam alia duriorem. *Cole suburbano.* Sic habent 4. codices Bland. Busl. Tons. at Carr. & Mart. habent, Caule, cum vulgari lectione. Hoc autem venit à Græco, καυλὸς; quod propriè stipitem notat, seu

scapum

ſcapũ thyrſúmve, vt καυλός τῆς κράμβης, caulis braſſicę, at μετωνυμικῶς, pro ipſa braſſica ponitur, quod ea inter herbacea, apud antiquos (auctore Catone) principatum obtineret. Senſus autem eſt, Colis, ſeu caulis, id eſt, braſſica agreſtis, dulcior eſt hortenſi. *irriguo nihil eſt e. h.* horto, per metonymiam, pro caule hortenſi multis aquis irrigato. Hæc autem ſi ratio phyſica vera eſt, eos toto cælo errare neceſſe eſt, qui de re hortenſi, magna cura nec minori eruditione ſcripſerunt; omnes enim aiunt vno conſenſu caulem braſſicam gaudere ſolo humido & minùs aprico: in primis Columella lib. 11. cap. 3. frigidis, inquit, & pluuiis regionibus poſitio eius eſt optima. Poſt hunc autem Palladius in Februario, titulo 24. Caules, ait, ſolum pingue & ſatis ſubactum diligunt, argillam & glaream timent, ſabulone & arenis non delectantur, niſi perennis vnda ſuccurrat. Idem rurſum in Iunio tit. 4. Hoc menſe, inquit, circa ſolſtitium, braſſicam ſeremus, cum inchoante transferemus Auguſto vel irriguo, vel pluuia initiante madefacto, &c. Quare quùm ſuccus eius ſit nitroſus ſalſuſque & abſtergens, ſi in agrum ſiccum & valde apricum transferatur, omnino opus eſt eam degenerare & amariorem fieri. At fortaſſe volet aliquis halmyrin denotari, quam τῇ ἡδονῇ, φησὶν Ἀθηναῖος β. θ. πρώτην κεκρίσθαι, hoc eſt, ganeæ & voluptati natam, inter ſua genera, ſibi primatum vindicare. Equidem hoc mihi minimè perſuaſerim: nam halmyris ſiue marina, lurconibus quidem nimio luxu faſtidioſis, ſua ſalſugine & acore crapulam quidem corrigere, ſed palato iam penitus infatuato, reuera dulcis eſſe nequit, vt quæ natura guſtu ſit acris, ſalſa & amara; vt omittam hic de agreſti, non etiam marina aut ſilueſtri præceptum dari à Catio. relinquitur itaq. de braſſica capitata, Lacuturri, braſſica Aricina, ſimilique potius agere Catium, quæ delectatur irriguo loco, qualis eſt conuallis Aricina, vnde Lacuturris allata Romam eſt, vt ſcribit Plin. Quin etiam hiberna quàm æſtiua braſſica melior eſt, quòd frigore & humore hiberno facultas eius temperetur, lotium cit, lumbricos tollit, &, quæ ex vino fit, crapulam diſcutit (vt ſcribit Ariſtoteles in problematis) ante omnẽ alium cibum pręſumta, ebrietatem arcet, &c. Qua de cauſa, vt finem faciamus, vel ruſtici olitores dixerint Horatium nihil aliud quàm pro ludo habere Catium; norunt enim illi vſu & induſtria, braſſicam præſertim capitatam, ſiue caulem album, ſi ex humido ſolo tranſponatur in agrum ſiccum, multum

tum natiuæ facultatis virtutisque deperdere. Non immerito certè quis dixerit in hoc præcepto Catium inuidiam facere velle Pythagoræ in eius brassicæ descriptione & laude, à quo dicta est Pythagoræa, vt scribit M. Cato. *Doctus eris viuam m. m. F.* vel irridet Horatius nouum hoc Catij commentum, qui, vt vino suo parcat, gallinam præcipit immersandam misto Falerno, contra nobiliores ὀψοποιὺς, qui volunt merum vinum ei tei in primis esse præsentaneum, carnemque efficere molliculam: vel manifestat insignem eius imperitiam, qui in nouo (vt ait) præcepto se non videt sentire cum vulgo. Verum enimuerò non solùm (vt vulgus opinatur) vinum, non aqua sola teneritatis alicuius causa est, sed suffocatio, spirituumque vitalium intus violenta conclusio, quæ vis calore sanguinis per corpus disperso, carnem quodammodo maceratam tenerescere facit. Alij autem coqui, vbi festinato opus est, non aquæ aut vini solliciti, per cerebrum acu immisso mactant aueis: Alij per rosttum infusa aqua aceto mista, pòst paullò iugulant: Alij semiputato iugulo sinunt alitem cursu, volatu, saltu, alarum concussu motuque, dum mortuus concidat, delassari; & hanc asserunt indubitatam rationem tenerioris carnis, delicatiorisque. Nec ab hac profectò multum dissidebat opinio ganeonum olim in lupo Tiberino, apud quos (auctore Horatio Ecloga 2. huius lib.) nullo loco lupus erat, præter eum qui inter ponteis captus apponebatur: eum enim rapidiore vnda sursum deorsumque iactatum agitatumque molliorem probabant: contrà, duriorem languidiore aqua, secundoque flumine delatum reiectabant. Quin & ferina (vt aucupio piscationique venationem associemus) mollissima est tenerrimaque, ea quæ citato, multoque & irrequieto cursu exercita, captaque, aut opere pistorio crustis integitur, aut ad luculentum inassatur focum: nam φυσικῶς, per sudorem multum, eumque continuum, tenacioribus, superfluisque humoribus eiectis, sanguineque meliore, calidioreque per corpus diffuso, necesse eit carnem velut excoctã mollescere. Ceterùm gallinaceæ carnes (si primæ notæ philosophis fides danda est) nobilissimæ existunt, sunt enim boni succi, facillimæque concoctionis, nec non omnibus naturis, temperamentisque peridoneæ: quo nomine certum est eas præcipui esse alimenti, & elixas & inassatas, sed has quidem cœnæ, brumalibus præcipuè diebus. accipiunt, illas verò prandia salubriùs. *Pratensibus optima fungin. c.* Quis paullò nasutior

non deprehendat, Horatiũ in hoc præcepto notare Catium vel quouis fungo inſipidiorem, qui pratẽſibus fungis primas tribuat; quùm vel propriis digitis nemini non ſit magis notum, prata & decliuia quęque ſuo lentore craſſo, & vligine putri fœtidaque nihil extuberare præter ſubnigros, aſpectu triſteis, malè olidos, & ad leuiſſimum quemq. contactũ fragillimos: Quam ob rem demirari ſatis nequeo ex iis qui hac de re ex inſtituto ſcripſerunt, hunc riſum animaduertiſſe neminem præter vnum Ruelliũ, qui viſus eſt hic nõnihil ſubdubitare, inquiens lib. de ſtirpibus 3. cap. 114. Galli fungos cãpiniones nominant, quod in cãpis tepido imbre proueniant: præferũt è mõtibus inter iuniperos, & in locis apricis enatos; quãquàm ſcribit Horatius, pratẽſibus optima fungis natura, aliis malè creditur, &c. hęc ille: qui ſubodoratur quidẽ aliquid, ſed minùs accuratè rẽ attingit: Verùm hoc ei cõmune eſt cũ omnibus pœnè viris doctis, apud quos auctoritas Horatij, ꝓpter omnigenam & pręcellentẽ eruditionem, tanta eſt, vt malint ea, quę per occupationes minùs aduertũt eſſe ludicra, ſeriò interpretari, quàm videri ab eo diſſentire. Hinc Robertus Conſtantinus vir doctus in lexico ſuo ait, quoſdã hos Catij fungos putare Amanitas, ab Amano monte (vt arbitror) dictos, quorũ meminit Galenus tribuẽs eis in vtilitate, alterum poſt boletos locum. Paulus Aegineta lib. 1. οἱ δὲ ἀμανῖται, δευτέρας εἰσὶ τάξεως. Atqui neſcio an apud Amanitarũ fungorũ ſcriptores legi potiùs debeat, ἀμμονῖται, id eſt, arenoſi & littorales, ab exundante nõnumquàm maris alluuione: quandoquidem campeſtribus & montoſis facilè quiuis locum primum conceſſerit. Porro (vt ad inſtitutum redeamus) pro cõperto eſt apud omneis, fungos ex humido enaſci frigidoque; ſed eduleis & innoxios, ex tenui magis & aëria, quàm terreſtri pituitoſaque materia, quæque miſtam habet qualitatem putredinoſam auctore Galeno lib. 7. de Facult. ſimpl. medic. cuiuſcemodi ſunt pratenſes, noxij, peſſimi, & frigidi nutrimenti, vt non minùs verè quàm doctè in Dioſcoridẽ annotauit Amatus Luſitanus medicus non indoctus: quod eos quoq. minimè fugit qui fungorum, boletorum & tuberum deſiderio capiuntur: non raro namque inſident quercuũ & caſtanearũ radicibus, earumque ſuccidis caudicibus, ſectantur cãpeſtria, rimantur apricos foſſarum aggeres, terramq. leuẽ, & minimè tenacem, ſed modicè temperatã, ex ea enim vtiles exudãt ſalubreſq. & odorati fungi: quod etiãnum in horto noſtro certa experientia didicimus

mus annis iam proximè præteritis, quū enim cùm ad humoris redundantis copiam compeſcendam, tùm ad excoquẽdum inutile ſoli vitium per frigus hibernum, ſub hiemem pro more denudaſſemus leui ſarculo malorum pirorumq. radices; ſub veris ſubſequentis initium, leui priùs iniecta palea eas rurſus terra integi iuſſimus, vnde iam vere præcipiti, atque autumno proximo, poſt imbreis calidiores enati ſunt fungi, ad palmi altitudinem pediculo, calloque turbinato, adeò candido, & odore grato, vt omnibus ſpectatoribus eſſent admirationi. Sed de his plus ſatis: qui plura noſſe concupiſcit, is legat Plinium lib. 21. cap. 3. & lib. 22. cap. 14. Theophraſt. Dioſcor. Athenæ. Ruell. &c. *Ille ſalubreis æſtates pera.* Etiam ſi quis adhuc credidiſſet me pro commentariis mera ſomnia commemorare, hoc vnicum præceptum Catij, eum vel inuitum nobis aſſentiri compellat, faterique planiſſimè Horatium ei rei dare operã, vt eruditis omnibus huius Epicurei coqui innoteſcat ſtultitia craſſiſſima, quæ, quaſi ex diametro, diſſidet à præceptionibus conuiualibus doctiſſimorum ſcriptorum; Nemo enim ſapiens vnquam velit aut ſuaſerit alicui, niſi ei malè velit, vt poſt cibum mora deglutiat: ſic enim ſumta celerrimè cum cibis aliis in ventriculo corrumpuntur, perinde ac pepones (auctore Galeno) nouo quodam & inexplicabili modo: at contrà, initio menſæ, ventriculo ab excrementis vacuo, non omnino ſunt inutilia: multùm quidem humectãt, ſed refrigerant modicè: quinimò protinus intumeſcunt, ſi non ſuperueniat alius cibus, auctore Plinio lib. 23. cap. 7. Quare Galenus libro de cibis boni & mali ſucci, in primis cauendũ præcipit, ne fructus hic omnino maturus edatur; nam is ſummè maturus facillimè vitiatur, & in venenum tranſit. Non ſum neſcius Lambinum & Turnebum longè aliam præcepti huius Catiani dare interpretationem: verùm quòd hoc quaſi πρὸς ἀφοσίωσιν, ab eis factum ſit, dandum eſt grauioribus ſtudiis. Nec alia ſanè de cauſa venia dignus eſt Ioannes Bruyerinus Campegius, qui de re cibaria lib. 1. cap. 1. Quæcumq. ferè hic ridiculè ſcripta ſunt, ea temerè iudicet indoctè ceciniſſe Horatium. *ante grauem.* Mora inſolata minùs humectant, & citiùs in ventriculo corrumpuntur. *Aufidius forti miſcebat m. F.* Satis apertè demonſtrat Horatius in hoc & ſubſequenti præcepto, cùm potus, tùm cibi vilioris vſu, Catium nihil minùs quàm palato ἐπικυρίζειν, ſed eum eſſe potiùs de numero eorũ quos μικροψύχους cognominare ſolemus, hoc eſt, parui & illiberalis

a animi

animi, humilisque & præparci: quibus ὑδρομέλι, id est, aqua mulsa ob nimiam parcitatem familiaris est; verùm non ob id tantùm facetus est Horat. in Catium, quantùm quòd Aufidij probatissima οἰνομέλιτος, conficiendi ratione damnata, suam aquam dulcem, longè præferendam censeat: nam etiamsi neutrum sit inutile corpori reficiendo, ventrique molliendo, tamen si Plinio, Dioscoridi, & alijs, qui à maioribus acceptam vtriusque compositionem, posteritati tradiderunt, fidem damus, οἰνομέλι, seu mulsum Plinio, vtilius multò deprehendemus; ait enim Plin. lib. 22. cap. 24. Mulsum ex vetere & austero vino vtilissimum est, facillimeque cum melle concorporatur, non implet stomachũ, appetendi reuocat auiditatem cibi, aluũ mollit, corpora auget, &c. Vide Ruellium ex Plinio lib. 3. cap. 21. Idem etiã de οἰνομέλιτι lib. 1. cap. 143. sic scribit ex Dioscoride fere ad verbum: Mulsum quod οἰνομέλι vocant, ex annoso austeroque vino & melle quàm optimo vtilissimum fit, minùs hoc inflat, & velociter sidit: inueteratum, corpus auget: media ætate, aluum vrinasq. ciet: supersumto cibis, noxia contrahitur: antecedens, implet quidem, sed auiditatem cibi commouet, &c. *si dura morabitur aluus.* Quàm commodè Catius & oportunè suo mulso subnectit cibum vulgò parabilem, & ad parsimoniam scitè condiendam minimè malum, nec minus inidoneum ad aluum molliendam quàm suum mulsum vel se auctore ipso! Cui sanè (vt ceteros taceã huius artis peritissimos) non aduersatur C. Celsus lib. 2. cap. 29. Aluum mouent, inquiens, cocleæ, garum, salsamenta, ostrea, pelorides, echini, musculi, & omnes ferè cõchulæ, maxime ius earum, &c. quanquam in hoc à Catio dissentire videri potest, quòd iusculo adscribat, id quod Catius fortasse carni piscium: habent enim omnia testacea naturã geminam, alteram quidem salsè succosam, quem ὠμὸν Græci nominant; qui aquæ, in qua coquuntur, mixtus, aluo molliendæ est appositissimus: alteram verò carneam, crassiusque concretam, quæ ventrem nihil aut parùm lenit, nisi iuris natiui, eiusque copiosioris salsique gratia: Verùm enimuerò vt cum homine parco liberaliùs agamus, quàm pro merito, eumque doceamus nihil præcipere dissentaneũ ab iis qui in eodem argumento versantur: interpretabimur hic ad aluum molliendam Catium nolle quenquam mitulos vorare, aut conchas, sed eas cum lapatho vinoque Coo albo priùs incoctas, vnà cum decocto sumi velle. Quod autem id vtile sit ad aluum

duram

duram demulcendam, obstantiaque pellenda, scribit Athenæus lib. 3 δειπνοσοφ. inquiens, Ὄστρεα συνεψόμενα μαλάχῃ, ἢ λαπάθῳ, ἢ ἰχθύσιν, ἢ καθ' αὑτά, τρόφιμα, καὶ εὐκοίλια, id est, ostrea cum malua, aut lapatho, aut piscibus, aut per se incocta nutriunt, & ventrem leniter ducunt: hinc & ἀρτυματώδης Lapathus dicitur, nimirùm, quòd cibis condiendis sit aptus. Variant autem hic codices. quatuor Bland. Sil. Carr. habent, *mitulus & vil.* Mart. mitilus & v. Tons. *Mitilus & viles pellant o.b.c.* Vt vt est, docti ferè sine magno delectu scribunt, alij, mitulus, alij mytulus. De mitulis autem Plin. lib. 9. cap. 25. memoriæ prodidit, eos inter conchas margaritiferas collocans, in Bosphoro Thracio ruffos ac paruos vniones proferre: at nobis hodie licet obseruare non tantùm mari quantum ostiis fluuiorum marinis gaudere mitulos non margaritiferos, testa leui, nonnunquàm hirsuta & nigricante, quos nunc musculos latiniores, Flandri mosselen, Itali muscioli; Græci μύακας nominant, quos Plin. lib. 22. cap. 10. in mitulos asserit degenerare, Tellinis paullò maiores: Quod contra Paullum Iouium facit, qui in libello suo De piscibus maluit cũ Athenæo labi, quàm consistere, verũque fateri cum Hippocrate lib. 2. de Diæta, cum Dioscor. lib. 2 de Medica materia. Galeno lib. 11. de simplic. Medica. facult. & cũ Paullo Aegineta. Scribit enim Athen. lib. 3. ἀντὶ τοῦ κόγχος ἀντελλεν καλέομεν, ἐστὶν δ' ἄδιστον κρέας, τὴν πελλίναν λεγομένην ἴσως δηλοῖ, ἣν Ῥωμαῖοι μύτλον ὀνομάζουσι, hoc est, pro cõcha nos antellen appellamus, est enim caro insuauissima, tellinã dictã fortasse significat, quã Romani mytlõ (corruptè pro mytulum) nominãt. *Conchas.* cõcha κόγχη Græcè: nomen generis est omniũ testaceorũ: sed hic nõ ineptè crediderim denotare tellinas Romanas notissimas: Romę naq. plurimæ circũferuntur venales, qua gratia viliores habentur inter alia genera pisciũ. *& lapathi breuis herba.* Lapathũ, aut Lapathus, λάπαθον, ἢ λάπαθος, ἀπὸ τοῦ λαπάζω vel λάπτω, quod est, euacuo, herba quæ ventrẽ euacuat, rumex latinè; Ceterum quod dicit breuis herba, subindicat ὀξυλάπαθον, ab acutis foliis, putà, acetosam nostrã, qua in acetariis nõ raro vtimur, qui est rumex minor seu breuis, ideò fortasse, quod nõ diu vigeat, vt adnotauit D. Woulardus. Sed hic monẽdus est lector, ne culpet Lapathũ qui palato minùs iucũdus, inter piscium delicias scilicet, extra ordinẽ turpiter hic oberret, quasi edulis: non enim præcipit Catius vt sit edendo, sed vt vnà cum conchis coquendo parandoque iuri subseruiat. *Sed albę non sine Coo.* ὁ μὲν λευκὸς τ' οἶ-

των, λιπ7όπαζις τῇ φύσει, οὐρητικὸς, θερμὸς. &c. ait Athenæus, hoc est, vinum album natura est tenuissimum, vrinam prouocat, calidũ &c. Qua causa quoque Hippocrati dicitur ὀλιγοφόρος, quod aquę minimam sustineat cõmistionem. Quòd autẽ Coũ velit infundi, hoc facit, propterea quòd salsius sit aliis, siue id vltramarinum fuerit, siue factitium: cuius confectionem legito apud M. Catonem cap. 112. Qui item vinum Coum addi iubet in suo decocto, inquiens: Decocto ex perna, brassica, beta, felicula, mercuriali, mitulis, capitone, scorpione, cocleis, & lente, adde, vini Coi cyathũ vnum, bibe, interquiesce, deinde iterum eodẽ modo, deinde tertium, purgabit te bene, &c. *Lubrica nascenteis.* χειροτοχαφία ab accrescente luna, quo tẽpore conchilia implentur, esui aptissima gratissimaque palato, καὶ πρὸς τὸ γλοιῶδες κὴ κοιλίαν ἄγειν, id est, ad id quod viscosum est & glutinosum, per aluum agendum. Sunt enim tũc temporis crassioris succi, salsiorisque: qualia sunt omnia ὀστρακόδερμα, id est, quibus testa est pro tegmine: nam ostrea, quasi ostea, id est, ossea denominari volũt aliqui: Hæc omnia ad incrementũ lunæ augescunt, & ad decrementum minuuntur, auctoribus Aristot. Lucil. Plinio, & ea conchilia maximè, (Plinio teste lib. 2. cap. 99.) quibus non est sanguis. *Sed non omne mare.* Occupatio à diuisione, sumta à natura loci marini, quæ certè ad nihil aliud subiecta videtur, quàm, vt vel suam rerum cognitionem deprędicet, vel suæ parcitati patrocinetur, ne pro mitulis & conchis apponat murices, ostrea, pelorides, &c. ad aluũ leniendã. *murice Baiano.* In littore Baiano extra Lucrinũ sinũ. *Lucrina Peloris.* Peloris capta in Lucrino sinu, qui à lucro dictus (vt arbitror) propter vbertatem pisciũ qui ibi alebantur, meliores & suauiores reddebantur, magna olim vectigalia pręstabat Romanis, cõtiguus Baiis: de quo sic Strabo lib. 5. Lucrinus verò sinus vsq. Baias latitudinẽ pandit, qui ex exteriori pelago, per aggerẽ lõgitudinis stadio. 8. Latitudinis autẽ vnius orbitæ arcetur: illũ autẽ ab Hercule traducẽdarum Gerione boũ causa exaggeratũ fuisse perhibent, qui, quũ pedibus perãbulari propter fluctus ingrediẽteis per hiemes non posset, Agrippa exornatũ meliùs construxit; leuioribus enim lẽbis pręstat ingressum, stantibus in anchora prorsus incõmodus, captandis verò ostreis vberrimus: de quo Martia.

Non omnis laudem pretiumque Aurata meretur, sed cui solus erit cõcha Lucrina cibus. *Peloris*, de Peloridibus ait Diphilus apud Athenæum lib. 3. χημῶν δὲ τῶν παχυτῶν αἱ μικραὶ, καὶ λεπ7ῶν.

πτὴν ἔχουσαι τὴν σάρκα, ὄστρεια λέγονται καὶ εὐστόμαχοί εἰσι καὶ εὐέκκριτοι: αἱ δὲ παχεῖαι, βασιλικαὶ δὲ πρός τινων καλούμεναι πελώριαί τε λεγόμεναι τρόφιμοι, δυσέκκριτοι, εὔχυλοι, εὐστόμαχοι, καὶ μάλιστα αἱ μείζους, id eſt, ex chamis autem magnis, quæ minores ſunt, carnemque habent tenuem, oſtrea dicuntur, ſtomacho vtilia, ventremque ſubducentia: ſed maiores, quæ à quibuſdam regiæ dicuntur, & peloriæ, nutriunt, non excernuntur facilè, ſunt boni ſucci, ſtomachoque conferunt, & maximè quæ ſunt maiores: ὀνομάζονται παρὰ τὸ πέλωρον, ait Athenęus, hoc eſt, nominantur à voce pelorion quæ magnum ſignificat. *Oſtrea Circeis.* Hoc eſt, oſtrea Lucrina, meliora ſunt oſtreis Circæis, aut, oſtrea oriuntur Circæis, vt adnotauit Woulardus: Circæa autem oſtrea nigra ſunt & carne & teſta. *Miſeno oriuntur e.* In eodem autem maris Thirreni tractu ſunt, Vulturnum, Liternum, Cumæ Chalcidenſium, Miſenum, portus Baiarum, Bauli, lacus Lucrinus, & Auernus, Circęũ, &c. quemadmodum videre eſt in tabulis Ptolomęi, & apud Plin. lib. 3. cap. 5. & Straboně lib. 5. *Echini.* Echinus marinus (eſt enim alius terreſtris, quem Erinaceum potiùs nominaueris) piſcis eſt rotundus, ſpinis horridus, & aculeis armatus, hirtusque, vnde & nomen accepit, ἐχῖνον enim Latini hirtum vocant. Ariſtot. lib. 4. de hiſtoria animal. plura eius genera deſcribit. Vide quæ adnotauimus Epodo 5. Galenus autem Echinum marinum ex oinomelite & garo ad aluum ducendam edi præcipit, qui autumno in plenilunijs calidisque diebus cibo maximè eſt idoneus, vt ſcribit Athenæus lib. 3. ex Ariſtot. apud quem plura legito. *Pectinibus pat.* Pectines piſces ſunt ex conchiliorum genere, qui pectinatim conchas habẽt ſtriatas, vulgo *des coquilles.* Laudatiſſimi ſunt Mytilenis Plin. lib. 33. cap. 11. Pectinum cibo purgatur veſica, quorũ mares alij donacas, alij aulos vocant, fœminas verò onychas, Plin. eodem loco. De pectinum, muricum, & concharum generibus luxuq. Plin. lib. 9. cap. 33. & 34. Ex pectinibus iuxta Athenæ. lib. 3. teneriores ſunt albi, odoris enim non ſunt tetri, ſed ventri accommodi: ex nigris autem & ruffis maiores & verni ſunt gratiores ori: generatim verò omnes ſtomacho ſunt vtiles, concoctu faciles, aluoque molliendo non inepti, ſi ſumantur cum cumino & pipere. *molle Tarentum.* à mollicie & luxu populi, vt videre eſt apud Strabo. lib. 6. vbi & Tarentum ab Heroë quodam nomen accepiſſe litteris proditum ſcribit. Tarentum etiam, Varrone teſte, Sabinorum lingua molle ſignificat. *Nec ſibi cenarum.* præ-

clarè quidem per occupationem ſeſe oſtentando, de nobilioribus conchiliis loquutus eſt Catius, at maluit tamen, quàm generoſior haberi, iuſculum piſcarium de vilioribus conchis conficiendum præcipere, quò ſuis rebus (ſi quando forte fortuna res ita poſtularet) honeſtiùs conſulendo minùs decederet: At interea dum in arte iuris componendi ſapiendique primas ſibi vendicat (quùm tamen vix aliquid præter vulgaria, tenuiter tamē, præcipiat) elabitur ad ferinam, de qua an rectiùs ſapiat, iam videbimus. Sed priùs diſputandum opinor, an (quod hic viri quidam in primis docti fieri cenſent) Catius, poſt ea quæ ſunt prandij ſeu promulſidis, nunc ordine præſcribat, quæ ſunt cœnæ menſæque ſecundæ? Ego quidem non facilè in animum induxerim id ita eſſe, præſertim quùm ſit prò comperto Horatium hic agere Democritum, notareque egregiam hominis dementiam, qui volens, ex Epicureorum ſupercilio, conuincere ea, quæ de conuiuandi modo fuerant à maioribus moderatè relicta poſteris, hic inducitur ea nūc mollius delicatiusque ſcilicet, quaſi nuper à ſe inuenta ſui ſimilibus impudenter obtrudere velle, & in multis quidem ex iis non ſequi naturam, in aliis verò pro delicijs habere inciuilem parſimoniam, in omnibus autem fere eſſe perturbatum, delyrareque potiùs quàm rectum diſpoſitionis ordinem ſeruare: Quòd autem nonnulla facies in aliquibus appareat alicuius & veritatis & ordinis, ea res vnica doctis impoſuit, quo minus callidum Horatij fucum perceperint. *Non prius exacta.* Iuxta illud Solonis, ἄρχε, πρῶτον μαθὼν ἄρχεσθαι, id eſt, imperiū gere, ſed nō priùs, quàm imperiū ferre didiceris. ita nemo rectè cœnā parat, niſi qui priùs eam parare didicerit. magnifica ſcilicet verba Catij in cibo parabili, & omnibus obuio. Codex Carr. habet, ni priùs ex. *tenui ratione.* μικρῷ λόγῳ. *Nec ſatis eſt cara.* Catius pro ratione ſuarum ſordium vtitur ἀγανακτήσει quadam obliqua in eos, qui nulla cura rei familiaris, in caris piſcibus emendis gaudēt dare milia terna macello, vt habeantur magnifici δαπανηταὶ, ſed hoc eſt immane vitium, vt inquit poſtea, & promi magis quàm condi: Quare non in caritate & profuſione, cum Nomentano, vult eſſe luxum, ſed in eo putat omne ſtudium eſſe collocandum, vt cognoſcat obſonator quibus piſcibus ὄπτησις, & quibus ἕψησις accōmodatior, id eſt, qui piſces elixi ſuauiores ſunt aſſis, ad inuitandā orexin faſtidientis præ nimia crapula ſtomachi. Quod quidem conſilium λεπτολόγῳ Catio non prorſus eſt inutile; ſed ſplendido con-

do conuiuatori & lauto nihil minus conuenit, vt qui gaudet fercula ferculis accumulare. *Cara p. a. mensa.* Cara mensa, est species ὑπαλλαγῆς, pro, caros pisceis: Quod schema satis est familiare Horatio. *Auerrere.* Sic habent omnes cod. scripti, præter Tonſ. qui sequitur vulgatam lectionem. *Languidus in cubitum.* Alludit ad antiquum ex tricliniis cœnandi morem, è quibus conuiuæ accumbentes, corpore leniter in sinistrum cubitum inclinato, cibũ potumque tantisper capiebant, dum essent saturi: deinde capite ad quietem in ceruicali reclinato, crapulam dormientes exhalabant, donec ad nouas delicias excitati, sese rursus in cubitum reponerent. verùm de tricliniis postea latiùs. *Vmber & iligna n. g.* Nunc obiter enarrat aliquot ferinæ species, non tam vt id dicat, quod res est, quàm vt argutetur; nam aprum quidẽ siluestrem, glandeque iligna nutritum, vmbrumque commendat: Laurentem verò malum esse censet, vt qui sit impinguatus vluis & arundine, ciboque minùs arido; qua in re non tam gulæ, quàm suæ culinæ subseruit. Est quidem ea sententia non procul à vero, verùm delicatioribus parum grata, vt qui humido pingui magis recreentur, quàm cibo solido & aridiore, suoq. pondere lancibus gestandis nimis oneroso: qualis est caro aprorum siluestriũ, præ iis qui in cœno & paludibus volutantur; nam siluestribus est caro durior solidiorque & vix superuacanea pinguedine respersa, cùm propter solidius nutrimentum, tùm propter continuas eorum cursitationes, defatigationesque in aperto puroque & aridiore aëre, quibus et nemora sunt conuenientissima, inquit Columella lib. 7. cap. 9. quæ vestiuntur quercubus, subere, fago, cerris, ilicibus, oleastris, tamaricibus, corilis, pomiferisque siluestribus, &c. At apri qui limo & radicibus cœnosis vescuntur, vel qui domi in ocio summo, multoq. & coacto pastu, eoque nec satis solido enutriti sunt, carnem quidem habent pinguiorem ganeæque magis accommodam, sed alimenti non omnino probissimi: quod indicat Catius asserens talem carnem esse inertem, hoc est, inertia, ocio, desidia, & multo somno acquisitam, malamque, id est, deterioris succi & nutrimenti. *Vinea summittit cap.* Capreæ non sunt hic vitiũ capreoli, hoc est, clauiculi, seu cincinni, coliculive, quibus ipsa vitis se à palis sustẽtat, suosque quodammodo pampinos librat, sed capræ siluestres, feræque, quæ relictis rupibus & siluis, æstate quidem pampinos, autumno verò pampinaria auidissimè sectari solent & carpere; vnde & nomen sor-

tiuntur, Varrone teste; Inter agrestia verò animalia medici caprearum carnes concoctu faciles aiunt, probique succi; idque propter pernicitatem, & in cursu, recursu, saltuque irrequietam, lasciuamque, nec non aëris, quo delectantur, ariditatem: Atram autem bilem, qua (vt cetera siluestria) redundant, carnisque siccitatem temperari dicunt, si humentioribus incoquatur. nãque elixam, quàm assam salubriorẽ censent: at contrà tamen nobiliores inassatã plus appetere cernimus, quã elixam. Quo argumẽto licet cõijcere plus eos palato studere quã rectæ valetudini. Sed de capreis & capris legito Plin. lib. 8. cap. 50. & 53. Et in primis Iuliũ Scaligerũ lib. 15. contra Cardanum exercitatione 207. vbi ait Pliniũ pro epulis, titulos caprarum conuiuis apponere. Vinea itaque non semper summittit capreas eduleis, id est, alit & nutrit, metaphoricôs, nam vt matribus summittimus agnos, nutricationis gratia, ita vinea sibi nõ semper summittit capreas eduleis, id est, aptas esui, nimirùm brumali tempore in altis niuibus; quare tunc temporis lepores captabimus, quorum, auctore Catio, sapiens, id est, saporũ peritus sectabitur armos: ait enim, *Fœcundi leporis sapiens sectabitur ar.* Quod non aduertens Ioannes Bruyerinus lib. 13. cap. 24. de re cibaria, à Catio dictum, fecundi leporis, inquit, sectandos armos docuit Flaccus Horatius ganeæ non imperitus; Nostra ætas, inquit, spinæ mediæ callosa præfert. Equidem Horatium ganeæ non imperitum fuisse, facilè concesserim, sed eum tam desipuisse, vt seriò potiùs, quàm iocò, ridendiq. Catij gratia crediderit armos esse lumbis leporinis præponendos, nemo mihi facilè persuaserit: Quis enim nescit in lepore, nil armis esse aridius? Quis contrà, gustauit ipsa pulpa quicquam succulentius? vt non immeritò ex ea pulpamentum apud omneis semper fuerit laudatissimum: Quod quidẽ non ignorauit miles ille Thraso, lepus, inquiens, tute es, & pulpamentum quæris? Sed & clunes non sunt in postremis ganeæ partibus, qui à coquis delicatioribus larido confossi, solent vel inassari, vel panificio incrustari: & anterior pars concisa, vel ex aqua & vino addito pipere elixari, vel iurulentè crustis integi. De fœcunditate autem leporis scribit Herodotus in Thalia, τοῦτο μὲν ὅτι ὁ λαγὼς ὑπὸ πάντων θηρεύεται, καὶ θηρίου, καὶ ὄρνιθος, καὶ ἀνθρώπου, οὕτω δή τι πολύγονόν ἐστιν, ἐπικυΐσκει τε μόνον πάντων θηρίων, καὶ τὸ μὲν δασὺ τῶν τέκνων ἐν τῇ γαστρὶ, τὸ δὲ ψιλὸν, τὸ δὲ ἄρτι ἐν ταῖς μήτραισιν πλάσσεται, τὸ δὲ ἐπαναιρέεται, hoc est, ita certè fœcundum animal lepus est, vt ab omnibus capiatur, &

feris

feris,& auibus, & hominibus,superfœtetq́. sola inter omneis feras, alium quidem ex fœtibus hirsutum habens in vtero, alium glabrũ, alium qui iam in matrice formatur, alium qui cõcipitur. vide Plin. lib. 8. cap. 56. Antiquissimus codex Blãd. vna cũ Tons. habet, *Fæcũdæ leporis.* quos sequutus sum, quòd fœmellæ caro, quàm maris, succulentior sit: etiamsi physici contendant leporẽ sexus esse incerti, nunc marem, nunc fœminã, id autem ipsi viderint, veriúsne, an audaciùs asserant. *pisci-bus atque auib.* Digna me herculè sentẽtia glorioso Catio, cui ad applausum præter Gnatonismum iure dixeris deesse nihil, adinstar Terentiani militis, qui labore alieno magnã partam gloriam verbis in se trãsmouet; Quasi verò ante eum catillones nulli, ligurritores nulli, popinones nulli, non auium, non piscium amantes obsonatores, sed viri boni omnes, frugales omnes, cordis quàm palati studiosiores omnes. *sunt quorum ingenium.* Inuidiosè suprà satis iniquus fuit in Aufidium, quem culpat in Falerno vino melle miscendo; hic certè non multò est æquior in eum (nisi quòd nomini parcat) à quo superari se in pemmatis, tragematis, placentis, & dulcibus crusta contegendis, opereq́. pistorio, lactarioq́. planè non audet inficiari, sed per ἰξυτισμὸν artificis, ait alia quoq. necessaria esse cognitu, neque crustulis tantum adornandis vnam esse dandã operam. De placentis, pemmatis, & id genus dulciariis plurimis, tam antiquorum quàm recentium coquorum, Ioannes Bruyerinus lib. 6. cap. 7. de re cibaria. *sunt quorum.* Hellenismus, εἰσιν, ἃ ν. *Nequaquam satis in re v.* Sensus est, non satis est eleganti obsonatori, vt vnius condimenti aut confectionis sit peritus, in eoque omnem curam & studium impendat, sed etiam necesse est in omnibus eum culinæ partibus esse artificiosum & diligenter exercitatũ. Ceterùm codex Siluius & Carr. habẽt in re vna est cõsum. cur. *Vt si quis solũ hoc.* ἀιτιολογία à simili, quę ex obliquo inducitur, vt manifestet Horatius Catium non tantùm id agere, vt nõ malo vino & oliuo perfundi curet pisceis obsonator, quantùm vt in austeriori vino medicãdo, & in iure duplici componendo ipse & ingenium suum & mirum artificium deprædicet, quasi τῆς ὀψοποιίας ἐγκύκλια pernouisset. *Massica si cœlo supponas v. s.* Nouum hoc Catij præceptum de vinis ad auram nocturnam cælo sereno exponendis, facit ad inuidiam veteribus comparandam, qui vina austeriora, vt fierent innocentiora, saccellanda scribebãt, nõ ignari (vt mihi persuadeo) huius rationis, quam Catius sibi vendicat, quæ non nisi

longo tempore vina mollia potui apta redderet, quùm percolatio id efficiat vel intra paucos dies. Sed nec ad hoc solú veteres amariora vina σακκίζεσϑαι, hoc est, per saccos vinarios mittenda censebant, vt liquidiora purioraque redderẽtur, verùm etiam vt peregrinis saporibus additis eorum facultatem ipsa retinerent, palatumque suauius afficerent: Qua de re videto Constant. Geoponi. lib. 7. cap. vlt. de vinis autem cælo sereno supponendis scribit Plinius quoque, inquiens, Campaniæ nobilissima exposita sub diuo in cadis verberari Sole, Luna, imbre, ventis, aptissimum videtur: Quod arbitror ad musta densiora robustioraque pertinere, nam & hoc in aliquibus Galliæ tractibus fieri certum est; nec non in Germania inferiori, vbi pro foribus œnopolarum ex tabulis vinariis cellulis ædificatis olim solitum erat ad Diui Martini vsque sacrum musta Rhenana collocari sub dio in eum finem (vt arbitror) vt ea citiùs subsiderent, mollescerentque, lunarique de nocte, tepore dissoluta, caloreque solis diurno, & ventis perflata quodammodo excoquerentur. *lino vitiata.* ἀνϑυποφορά Catij in eos qui vina percolatione mitigari volebant, vt iam dictum est. Ceterùm monere lectorem duxi nõ esse absurdum, velit ne cum Siluio codice legere, *Integrũ perdunt limo vitiata saporẽ*; ita vt Catius eum rideat, qui limo, hoc est, vini fece censet & odorem & austeritatem vini Massici non inutiliter corrigendã. Quod quidem indicat non perinde in fortibus (qualia sunt Massica) atque in tenuibus fieri posse, qualia sunt Surrentina, quæ fece Falerni robustiora redduntur, ait enim, Surrentina vafer qui miscet f. F. Quòd autẽ ea sint tenuia testatum est Plin. lib. 14. cap. 6. Surrentina in vineis (inquit) tantum nascentia, conualescentibus maximè probata, propter tenuitatem, salubritatemque. Tiberius Cæsar dicebat consensisse medicos, vt nobilitatem Surrentino darent, alioquin esse generosum acetum. C. Cæsar, qui successit illi, nobilem vappam. hæc Plin. A quo non multùm dissentit Athenæus lib. 1. de vinis Italicis, inquiens, συῤῥεντῖνος ἢ ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἄρχεται γίνεσϑαι πότιμος. ὢν γὰρ ἀλιπὴς καὶ λίαν ψαφαρὸς, μόλις πεπαίνεται, καὶ παλαιούμενος, σχεδὸν μόνος ἐστὶν ἐπιτήδειος τοῖς χρωμένοις διηνεκῶς, hoc est, Surrentinũ autem à quinque & viginti annis incipit esse potabile; & quia pinguedine careat, valdeque tenue sit, vix maturescit; & inueterascens pœnè solùm est vtile iis qui eo continuè vtuntur. In hanc sententiam scribit etiã Dioscorid. lib. 6. Surrentinum valde austerum est, quare intestinorum

&

& ſtomachi fluxiones cohibet: & quùm tenue ſit, caput minus tentat, inueteratum ſuauius redditur & ſtomacho vtile. *Columbino limum b.c.o.* συνεκδοχικῶς, pro parte totũ, ouum pro vitello, quem vult Catius ſecum voluere, hoc eſt, in fundum deuoluere, & deuehere aliena, nimirùm terrenam fecis materiam, ab aëria vini natura alienam: Qua in re Horatius Catium ſuſpendit adunco naſo (vt aiunt) vt res ipſa rationi conſona demonſtrat, non enim vitellis œnopotæ vina turbida clarificant, ſed albuminibus in dolia coniectis, vnáque cum vino concuſſis aliquanto tempore, vehementiúſque agitatis, quæ poſtea quieti tradita pro capacitate vaſis citiùs aut ſeriùs aliena ſenſim deorſum trahunt: cui quidem experiẽtiæ opitulatur ipſa ratio, nam vitellus frigore diffundi nequit, ſed ſpiſſatur contrahiturque, albumen verò nequaquã, ſed humectatur ampliaturque: itaque vitellus vino feculento mixtus, particulatim inſtar coaguli deorſum ſidit, nihil limi ſecum deducens; at album per vina diſperſum, ſecum defert quicquid eſt obuium. *Toſtis marcentem ſquillis.* Ex interrupto reuertitur Catius, quaſi poſt prolixũ quoddam hyperbatum, ad interpolitionẽ eorum verſuũ, nec ſatis eſt cara p.a.m.i.q.c.i.a. & quibus aſſis languidus in cubitum i. ſ. c. r. vnde vel ipſa luce clarius eſt Horatiũ planiſſimè mordere in homine glorioſo craſſam mẽtis & ingenij tarditatẽ, vt qui nullo ordine, nec vlla memoria effutiat quicquid primũ ſubit in animũ: Ait itaq. ſquillas & Afram cocleã cõmodè aſſari ad reficiendum languidum & luxu vinoque marcentẽ potorem, ſed & pernã & hillas elixas, ſiue ex iuſculo ſumtas idẽ præſtare beneficij. Ceterũ antiquũ obtinẽs, pro nobilioribus oſtreis, potori lãguido ſquillas proponit & cocleas aſſas, vt quæ minoris emãtur, immane credẽs vitium caros piſceis auerrere menſa piſcatoria, vt ſuprà dictum eſt. De ſquillis autẽ ſcribit Athenę. lib. 3. μνησίθεος δ' Ἀθηναῖος ἐν τῷ περὶ ἐδεστῶν, κάραβοί φησι καὶ καρκίνοι καὶ καρίδες καὶ τὰ ὅμοια δύσπεπτα μέν ἐστι, τῶν δ' ἄλλων ἰχθύων εὐπεπτότερα πολλῷ. πρέπει δ' αὐτοῖς ὀπτᾶσθαι μᾶλλον ἢ ἕψεσθαι, id eſt, Mnaſitheus Atheniẽſis in libro de edulibus, locuſtæ, inquit, & cancri & ſquillæ & ſimilia, difficilia quidem ſunt concoctu, ſed faciliora tamẽ q̃ alij piſceis quos aſſare magis q̃ elixare cõuenit. Sed & frigũtur in ſartagine, Athenæ. in eodẽ loco. Verũ quia nonnullis torrẽtur vtilius, & aliis ſalubrius elixãtur, ad eã controuerſiam paucis diluendã, hoc in primis noſſe opus eſt, aliud quidẽ gen⁹ eſſe expreſſa extẽſaq. cauda, quod elixũ ex aceto & pipere contu-

contuso in delicijs est fastidiēti stomacho, eáq. squilla Flādris Geernaert, nominatur, Narbonēsibus *Cinade*, aliis, *stille*, &c. quod genus quoq. nō inutiliter hecticis frigitur. Aliud verò genus squillæ est forma rotūda, cauda nimirū, quasi pro coopperculo ad alui exitū ita cōpressa, vt nulla caudę figura appareat, quod genus Græci καρκίνον, Latini transpositis litteris, Cancrū vocāt, Flandri, Crabbe; hoc etiam elixū ex aceto & pipere nō insipidè sumitur, sed delicatius est tostū. Plura de his legito apud Matthiolū in Dioscorid. *Afra potorē coclea.* De cocleis Dioscorides lib. 2. cap. 9. Terrestres cocleæ, inquit, stomacho vtiles sunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Africanæ, Astypaleicæ, &c. & paulò post: Marina stomacho idonea, & facilè aluo excernitur, &c. euoluito hic Matthiol. & Amatum Lusitanum. *nam lactuca innatat acri p. r. ἀπάντησις* tacita ab incommodo lactucæ post vinum sumptæ, nimirùm quòd ventriculum reddat ὀξυρεγμιώδη, hoc est, acidum eructare spiritum, ex cruditate natū: Innatās enim lactuca, & occludit os ventriculi, & impedit ingestum cibum salubriter concoqui, præsertim stomacho ita cibo potuque repleto, vt lactucæ recipiendæ, ad vini fumos suo frigore compescendos non sit locus. Quo argumento licet apertè demonstrare veteres frugaliores fuisse, animiq. & mentis studiosiores suis posteris, qui post cœnam lactucas esitabant, cùm vt de nocte suauiùs quiescerent (ea namque est ὑπνώδης, id est, soporifera) tùm ne cerebro nimis fortasse vini vaporibus incalescente (est enim ἀκραιπάλη, arcens crapulam) postridiè minus præsenti consilio obirēt sua munia; quo nomine Virg. eam mirè commendat, inquiens in Moreto: Grataque nobilium requies lactuca ciborum. Cuius etiam rei non ignarus Martialis non tam sciscitari videtur quàm conqueri, Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum, dic mihi cur nostras inchoat illa dapes? Animaduertebat enim omneis luxu perditos, & ab institutis maiorum præceptisque desciscenteis, plus operæ dare ventri farciendo, saginandoque corpori, quàm animo exercendo, rectéque colendo. Quos subsequutus Catius præcipit hic, reiecta lactuca, squillas & cocleas assas vorare: nō multò sanè post vinum copiosum lactucis salubriores: nam si lactuca ὀξυρεγμίαν, certè illa ἱδρῶτα καὶ κνισσώδη gignere possunt. Non eo inficias initio mensæ lactucas vtiliter edi posse, tàm coctas quàm crudas ex aceto & oleo, cū ad cholerā, & sitim restinguēdam, tum ad appetentiam cibi suscitandam, aluumque

leniter

leniter ducendam, iuxta illud Martial. Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo vtilis &c. Verùm ea vitę ratio nimia crapula sopitis ventribus, ne dicam oppressis, familiaris esse potest; non etiam sobriis & frugi hominibus, quales erant maiores famem obsonantes, non lactucas, & id genus inuitamenta gulæ. *perna magis ac m. h.* hoc est, si cocleis assis non recreetur, edat & reficiatur elixa perna in morsus & minuta frustula cõcisa, & hillis, hoc est, isitiis, tomaculis, lucanicis, & id genus intestinis ex confectis carnibus suillis & aruina fartis, potiùs quàm lactucis. Est autem perna πεπασῶνος μέρος, id est, pars petasonis, inquit Athen. Petaso autẽ est ipsa coxa, Flãd. een hespe/ een hamme. Quare perna Athenæ. est pes porci cum ea petasonis parte, quam nasum nominamus, het nuesken vander hamme metten voete. πτέρνα, Catoni & Plinio perna est coxa suilla salita. πτέρνα petaso, κωλῆ καὶ κωλῆν Athenæo, quamuis hoc propriè coxam cum pede anteriorem notet. Hillæ autem sunt intestina farta, quæ vel assa vel elixa ex aceto & mustarda, (vt sic loquar) morsicatim, seu cum buccellis (vt habet Apicius) comesa reparant appetentiam iis, quibus luxu ad summum vsq. refertis edere quidem minimè, sed morsicare conuenit, peuselen Flandricè. *quin omnia malit.* Colligit omnia vulgaria viliáq. gulam proritantia magis placere ganeonibus & esse gratiora quàm optima quæque. Conuenit autẽ hic locus cũ illo suprà, Ecloga. 2. Quãuis putet aper rhombúsve recens mala copia quando ægrum sollicitat stomachum, &c. *quin omnia.* id est, vt omnia malit, &c. *quæcumque immundis.* Hoc est, vulgaribus, nec ita mundis vt sunt popinæ nobilium & potentum. vt hic sit ordo & sententia: Ita potor languidus ad optimos cibos nauseat, vt quæcumque feruent & cocta sunt in popinis publicis, parumq. nitidis, optet sibi allata esse. Omnes, quos vidi, scripti codices, habent, *in mundis.* quæ lectio si placet (vt omnino certè displicere non potest, propter immunditiem, quam Catius ait postea stomacho mouere fastidia) sic eam interpretabimur, potor mauult omnia, quæcunque feruentia (per synchisin) & recens cocta feruntur in mundis popinis, hoc est, vasis popinariis, per metonymiã. Codex Mar. habet feruũt; Sil. habet, ablata. *est operæ pretium.* Reuertitur ad iuris componendi mentionem suprà positam, *Ignarum quibus est ius aptius.* quod duplex asserit, alterum ex oliuo simplici, alterum ex vino, muria, herbis, croco, & oleo Venafrano. Viri quidam doctissimi multùm laborant in declaratione huius compositionis, nec

ſatis aſſequuntur cur vinum pingue, & oliuum dulce, quũm contrà potiùs, vinum dulce diceret & oliuum pingue; ego certè id ab Horatio conſultò factum crederem, in eum putà finem, vt Catium vel imperitiæ, vel memoriæ parùm cõfirmatę notaret, niſi eandem compoſitionem fere Naſidienus referret vltima Satyra, ex qua tota hæc depẽdet: dulce itaq. oliuũ, eſt, non graueolens, corruptúmve (quali dixit huius lib. Satyr. 2. Auidienum in repotiis vti, cuius odorem olei nequeas perferre, &c.) ſed optimũ, & vetuſtate maturũ: Quomodo quoq. dixit vinũ pingue, quod ex Naſidieni (huius Catij fortaſſe magiſtri) cõpoſitione cognoſcimus eſſe quinquennale & Italicũ, non mutatũ, οὐκ ἐκτρόπιαν: Quali item Auidienus accipiebat amicos, quibus nõ niſi mutatũ defundebat. Cõmentator merum pingue habet pro muſto; alij mulſum interpretantur. *muriaq. decebit.* muria, id eſt, garo de ſuccis piſcis iberi, inquit Naſidienus. *nõ alia quàm qua Byzantia putuit orca.* hoc eſt, ea muria quã teſta marina remittit, interprete Naſidieno, cuius teſta marina eſt Catio orca Byzãtia, non etiã piſcis Orca, vt doctiſſimus quidã cenſet, ſed vas fictile aut ex lignis fabricatũ in formam Orcæ piſcis, vẽtricoſum, putà, & ore anguſto; quemadmodum apud Perſ. Satyr. 3. Mænáq. quod prima mundũ defecerit orca. De Orca autẽ piſce, déq. eius pugna cum Balena vide Plin. lib. 9. cap. 6. Cuius corporis vaſtitas & carnis durities immanior eſt, quàm quę ſale macerari & liqueſcere, eſuiq. poſſit & ad delicias aptari: quare neceſſe eſt muriam eſſe de Thunnis aut ſcõbris in orca Byzantina liquefactis, & putorẽ quemdam grauẽ redolentibus: Sic nãque habent codices ſcripti omnes, *putuit*, non etiã, *putruit*, vt legunt alij cum vulgatis cod. ad hunc quoque modũ ait Perſ. Satyr. 3. Nec inuideas quod multa fidelia putet in locuplete penu, &c. Vide Cõment. *Hoc vbi confuſum.* Nimirum vinum pingue cum muria, inſectis herbis & croco. *Sectis herbis.* Vtpote eruca & inula minutim cõciſis & incoctis, vt habet Naſidienus. *ſtetit.* feruere deſiit & ſubſedit. *Inſuper addes preſſa.* Poſtea ſuper infundes oleum Venafranum. ſic Naſidienus: his miſtũ ius eſt oleo quod prima Venafri preſſit cella. *Picenis cedunt pomis Tib. ſ.* Non iniuria certè venia digni ſunt viri doctiſſimi, qui variis diſtracti rebus minùs aptè crediderunt ea quæ ſubiiciuntur pertinere ad ſecundas Catij menſas, quas nullas hic ponit; quis enim primo obtutu cum illis nõ ſentiat, Horatiũ, putà, nõ ludere, ſed ab ouis ad mala vſq. progreſſum primas & ſecũdas ſub perſona Catij,

ferió defcribere. verũ quàm fit hoc à vero diffentaneũ, facilè deprehenderit, qui rifus Horatiani non ignarus, fingula diligentiùs examinat: non enim de pomis & vuis hic agit, vt ornet fecundas mẽfas, fed vt Catiũ in præceptis fuis inordinatũ, nec fui magis memorẽ derideat; quẽ poft infertã iuris duplicis cõponendi commentationẽ, inducit ex abrupto reuerti ad intermiffa τὰ εἰς ἀνασόμαιον βρώματα, id eft, ad edulia quę appetentiã irritant, cuiufcemodi funt cũ vuis & malis cõditis, fex, alec, & id genus acria, quæ laffum peruellunt ftomachũ, inquit Nafidienus. *Picenis cedunt.* Picena mala funt dulciora Tiburtijs; eadem puto à Nafidiéno nominari melimela, à melleo fapore: Muftea Catoni, Varroni, Columellę, inter cõditiua numerata. *namfacie præftant.* Rubent enim minorẽ ad lunã delecta Nafidieno auctore. *Vennucula cõuenit o.* Aliæ nãque vuæ funt ollares, feu cõdititiæ in ollis, quas Græci βοτρυώνας nominant. Mart. nec dignam toto fe botruone putat: Latini racemos appellant, quòd plura contineãt acina: aliæ funt penfiles, quas tigillis appendimus fumo indurandas: qualeis ait Catius effe Albanas. fic fuprà Ecloga 2. Tum penfilis vua fecundas & nux ornabat menfas. *Hanc ego cum malis.* Hos arbitror verfus fic ordinandos, ego primus inuenior hanc vuam cum malis, & fecem, & alec, & piper album cum nigro fale incretum, circumpofuiffe puris, nitidis & mundis catillis, ita vt in fingulis fingula pofita in circuitu mẽfę, multitudine ferculorum, & nouo apparatu (viliori tamẽ pro fordibus Catij) eã refertã magnificè ornarent; erat enim ea menfa rotũda, vt cõijcere licet ex triclinio & mẽfa Nafidieni, quo vidẽtur hæc præcepta referẽda: ait enim Fundanius, in primis Lucanus aper leni fuit Auftro captus, vt aiebat cœnæ pater, acria circũ rapula, lactucæ, radices, &c. nam quod circũ dicit Fundanius, hic circumpofuiffe exprimit Catius. *Cum malis.* Hoc eft, & mala Picena cõditanea erant in catillis nitentibus circũpofita. *ego fecẽ.* fex eft id quod ex craffamẽto vini pręcipuè tenuiffimũ liquamen in vfum fumitur: ex quo cũ pane affo & pomis elixis condimentũ vulgò cõfici folet apud Flãdros occidentaleis, præfertim in ieiunio quadragefimali, quod ʒwellijnghen nominatur. *alec.* funt qui fcribũt alec effe liquamẽ ex inteftinis pifciũ; ego certè arbitror effe ex halece pifce colliquato. Aut dici poteft hic effe ἓν διὰ δυοῖν figura, fecẽ & alec, id eft halecẽ fecatũ feu fece conditũ. *Inuenior.* Hãc lectionẽ videre eft in Bland. antiquiff. Buff. & Carr. cod. ceteri omnes habent inueni; fed inuenior aptius apparet.

piper

piper albū. de pipere albo, nigro, & longo; vide Dioscor. lib. 2. cap. 153. cū Matthioli cōmentariis, qui Dioscoridis & aliorū sententiā docet erroneā ex eorū ore qui nuper inuentas insulas perlustrarūt: nec à Matthiolo dissentit Amatus Lusitanus. Vide item Solinum cap. 64. *Cum sale nigro.* Vulgari, cōmuni. *incretum.* Purgatum per incerniculum, quod est cribri genus, ab incernendo, hoc est, pollinem, vel id quod est tenuissimum à furfuribus separando. Sunt qui incretum intelligunt permixtū. *Immane est vit.* Hęc quędam est clausula epiphonematica in laudem & commendationem tam frugalis inuenti; multis enim catillis & parui pretij ferculis, magnificentia quædam ostentatur minimè sumptuosa. *Angustoq. vagos pisceis.* hoc eò pertinet quod suprà dixit, *Tostis marcentem squill.* &c. Nam multò satius est piscibus modici sumtus reficere potorē languidum, quàm peregrinis obsoniis, remotorumq. marium coëmendis prodigiis apparandisque omnem censum, multáque sestertiûm milia turpiter insumere. Vtile certè est hoc Catij præceptum & consilium, ad euadendam pœnam legis sumtuariæ. *Magna mouent stom.* Hæc est ἀπολογία eius quod dixit, *puris circumposuisse catill.* nam quicquid immundum est & sordidum illotúmque, præterquam quòd oculos offendat, stomacho quoque nauseam non parùm mouet. Quod Nasidienus etiam non ignorans, iubet alterum puerum mensam acernam pertergere, & alterum tollere quicquid posset cœnanteis offendere. *seu puer vnctis.* Sordidatis, immundis, pinguedine, aut luto deturpatis; pinguedine quidem, dum furta eduliorum è catinis ablata ligurrit & vorat; limo verò & cœno dum contrectat veterem & limosam creterram. *furta.* Codex Carr. habet, frusta. *Veteri creterræ.* Sic habet Bland. vetustissimus, quam dictionem sibi incognitam corrupit sciolus quidā, substituens eius loco, *crateræ*. a. littera pro e. scripta, atque r. erasa; verùm non penitus hæ litteræ ita perierunt, vt ad primum obtutum in eo codice non appareant. Est autem creterra apud Noniū situla, quā vetustate cariosam rimosamque & limo oblitā, dum manibus incurij pueri negligentiùs cōtrectant, cœnosis manibus cōmaculant calices & pocula: vtitur autem eadem dictione Cicero lib. 2. de natura Deorum. Quòd autem τὸ, creterra, sit aptius quàm τὸ, cratera, lector doctus, vel me tacente, facilè subodorabit ex supellectili subsequenti viliore. *Vilibus in scopis.* Inculcat munditiem in primis curæ esse debere, idque à dissentaneis; nam vt sordes & cultus neglectior

oculis est fastidio, ita nitor & elegantia inuitant appetentiam. verùm quando nequit Horatius Catio nõ subridere, quòd tã magnifica promissa præceptorum & apparatus culinarij tam ridiculè finiat, plusque in contemta & vili supellectili detergenda nunc laboret, quàm adhuc pro ratione instituti & expectatione in nouis & lautis epulis describendis, præstiterit operæ, ex indignatione abrupta modò altiùs insurgit, Horatiumq. tangit ex obliquo, quasi minimè in re familiari curiosum, inquiens; *ten' lapides varios lutulenta radere palma?* perinde ac si dicat, te ne decet, ô Horati, lutulentis scopis detergere deturpareque lapides politos pretiososque, potiùs quã mundis? *& Tyrias dare circum.* Téne decet purpureas vesteis (tori discubitorij delicias) substernere toralibus illotis, easque circũdare tegereq. immundo substragulo, quo discumbẽtibus pro voluptate nauseam moueas? oblitus es & igneras hæc vilia si immunda sint & neglectim habita, eò iustiùs reprehẽdi, quò minoris sunt sumtus: contrà verò, ea quæ non nisi diuitibus contingunt, si omissa sunt, eò minùs in reprehensionẽ cadere, quò pluris constant? *lapides varios.* Glareanus ex Erasmo legit, parios: Commentator ait pauimentum variegatum: nec ego quidem dubito ipsum alludere ad λίθους πολυτελέας καὶ δαιδαλέους, hoc est, ad lapides pretiosos & artificiosos. *radere.* tergere, purgare, mundare. *palma.* pro scopis palmeis. *& Tyrias dare circum illota tor. vest.* Sensus est, te ne decet, circum Tyrias vesteis, dare illota toralia, hoc est, purpurea lectorum instragula circũdare & cõtegere substragulis impuris & immundis, & nõ potiùs contrà, tegere sordida toralia purpureis stragulis? Innuit autem Catius (vt conijcere licet ex præcedentibus) toralia non minùs debere esse munda lautaque, q̃ purpurea stragula, ne quid sit quod offendere possit. *toralia.* Toralia ab herbis tortis, aut vluis, aut paleis, &c. obtegi solebãt vestibus purpureis. Horat. Saty. 6. postea. Ergo vbi purpurea porrectũ in veste locauit. Virg. Stratoq. super discũbitur ostro. Ouid. in medio torus est de mollibus vluis impositus lecto sponda pedibusque salignis, vestibus hunc velant, quas non nisi tempore sacro sternere consuerant, &c. Nonius, Total, inquit, quo torus tegitur, vt quo solium, soliar. *Docte Cati per a.* adblanditur Catio offenso valdè iocosè, quò sibi desinat indignari, approbans eius doctrinam, & eum à quo tam doctè fuerat institutus. *nam quamuis.* Occupatio tacitæ quæstionis; poterat enim Catius dicere, non opus esse alio à se præceptore, vt qui ordine

& memoriter omnia iam recitasset. *adde vultum h. q.* subindicat Horat. recitationē discipuli, viuæ quidē vocis esse vmbrā, sed ei abesse corpus & vitā, vtpote, actum & motū, quæ sunt doctoris & inuentoris; non multò namq. amplius præstat is qui commemorat ab alio inuentum, quàm scriptura, quem mutum magistrum solemus appellare: hinc est illud Aeschinis de Demosthene, τί δὲ εἰ αὐτοῦ θηρίου ἠκηκόειτε, id est, quid autem, si ipsam audissetis belluam? *fonteis vt adire rem.* nouos & incognitos, nō omnibus expositos. Tota hæc allegoria plena est vrbanitate mirabili.

SATYRA QVINTA.

HOc quoque, Tiresia, præter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus, atque modis: quid, rides? iámne doloso
Non satis est Ithacam reuehi: patriósque penateis
Aspicere? ô nulli quidquam mentite, vides, vt
Nudus, inopsq́ domum redeam te vate: neque illic,
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus. atqui
Et genus, & virtus, nisi cum re, vilior alga est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres:
Accipe, qua ratione queas ditescere. turdus,
Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc,
Res vbi magna nitet domino sene: dulcia poma,
Et, quoscunque feret cultus tibi fundus honores,
Antè Larem gustet venerabilior Lare diues,
Qui quamuis periurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitiuus: ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
Vt' ne tegam spurco Damæ latus? haud ita Troiæ
Me gessi, certans semper melioribus. ergo
Pauper eris. fortem hoc animum tolerare iubebo.
Et quondam maiora tuli. tu protinus, vnde
Diuitias, ærísque ruam, dic augur, aceruos.
Dixi equidem: & dico: captes astutus vbique
Testamenta senum: neu, si vafer vnus, & alter

Insi-

Insidiatorem præroso fugerit hamo:
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
Magna, minórve foro si res certabitur olim:
Viuet vter locuples sine natis, improbus vltro
Qui meliorem audax vocet in ius: illius esto
Defensor. fama ciuem, caussáque priorem
Sperne, domi si natus erit, fœcundáve coniux.
Quincte puta, aut Publi (gaudent prænomine molles
Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum:
Ius anceps noui? causas defendere possum:
Eripiet quiuis oculos citius mihi, quàm te
Contemtum cassa nuce pauperet. hac mea cura est,
Ne quid tu perdas, neu sis iocus. ire domum, atque
Pelliculam curare iube. fi cognitor ipse.
Persta, atque obdura: seu rubra canicula findet
Infanteis statuas: seu pingui tentus omaso
Furius hibernas cana niue conspuet Alpeis:
Nónne vides, aliquis cubito stantem propè tangens
Inquiet, vt patiens? vt amicis aptus? vt acer?
Plures annabunt thynni: & cetaria crescent.
Si cui præterea validus male filius in re
Præclara sublatus aletur: ne manifestum
Cælibis obsequium nudet te: leniter in spem
Arrepe officiosus, vt & scribare secundus
Heres: &, si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perrarò hæc alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cunque legendum:
Abnuere, & tabulas à te remouere memento,
Sic tamen, vt limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu. solus, multis ne coheres,
Veloci percurre oculo. plerumque recoctus
Scriba ex quinqueuiro coruum deludet hiantem:
Captatórque dabit risus Nasica Corano.

Num furis: an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laërtiade, quidquid dicam, aut erit, aut non.
Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
Tempore quo iuuenis Parthis horrendus ab alto
Demissum genus Aenea, tellure, marique
Magnus erit: forti nubet procera Corano
Filia Nasicæ metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit: atque
Vt legat, orabit. multum Nasica negatas
Accipiet tandem: & tacitus leget. inueniétque
Nil sibi legatum, præter plorare, suisq;.
Illud ad hæc iubeo: mulier si forte dolosa,
Libertúsve senem delirum temperet: illis
Accedas socius: laudes, lauderis vt absens.
Adiuuat hoc quoque: sed vincit longè prius, ipsum
Expugnare caput. scribet mala carmina vecors?
Laudato. scortator erit? caue te roget: vltro
Penelopam facilis potiori trade. putásne?
Perduci poterit, tam frugi, támque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere cursu?
Venit enim magnum donandi parca iuuentus.
Nec tantùm Veneris, quantum studiosa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel vno
De sene gustarit, tecum partita lucellum:
Vt canis, à corio nunquam absterrebitur vncto.
Me sene, quod dicam, factum est. anus improba Thebis
Ex testamento sic est elata: cadauer
Vnctum oleo largo nudis humeris tulit heres:
Scilicet elabi si posset mortua: credo,
Quòd nimiùm institerat viuenti. cautus adito:
Neu desis operæ: néve immoderatus abundes.
Difficilem & morosum offendet garrulus vltra,

Non etiam sileas. Dauus sis comicus: atque
Stes capite obstipo, multum similis metuenti.
Obsequio grassare: mone, si increbruit aura,
Cautus vti velet carum caput. extrahe turba
Oppositis humeris. aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec ohe, iam
Ad cælum manibus sublatis, dixerit, vrge: &
Crescentem tumidis infla sermonibus vtrem.
Cùm te seruitio longo, curáque leuarit:
Et certum vigilans, quartæ sit partis Vlysses
Audieris, heres: ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est? vnde mihi tam fortem, támque fidelem?
Sparge subinde: & si paulum potes, illacrimare. est
Gaudia prodentem vultum celare. sepulcrum
Permissum arbitrio, sine sordibus exstrue. funus
Egregie factum laudet vicinia. si quis
Forte coheredum senior malè tussiet: huic tu
Dic, ex parte tua, seu fundi, siue domus sit
Emtor, gaudentem nummo, te addicere. sed me
Imperiosa trahit Proserpina: viue valéque.

COMMENTATOR.

INducitur Vlyssis persona Tiresię vmbram alloquẽtis apud inferos, interrogantisque quomodo amissas naufragio & per procos opes reparet: Quod ex Homeri Odyssea sumtum est. Horatius autem quasi aliud agens & hæredipetas lacerat, & quibus modis hæreditates captentur edocet; tangens Romanorum prauam consuetudinem, qui diuitiis omnia postponerent. *hoc quoque Tiresia*. Vlysses ad Tiresiam. *præter narrata.* vt alia quæ narrasti. Hoc significat aliud colloquium inter Vlyssem & Tiresiam. *artibus.* dolis. *modis.* obsequiis. *iámne doloso.* Astuto tibi, ô Vlysses, & ingenioso. *ô nulli quicquam m.* ô veridice Tiresia. Verba sunt Vlyssis ad Tiresiam. *te vate.* te vaticinante. *aut apotheca.* Maior quædam necessitas est comparandæ substantiæ, omnia namque procorũ turba consumsit. *& genus & vir.* sensus est, tametsi quis sit generosus & fortis, tamen si

rem non habet, vilior est alga. *quando.* quia. Tiresias ad Vlyssem. *missu ambagibus.* Omissis multis verbis, accipe quomodo diuitias compares. *priuum.* quasi priuatum & proprium. *τὸ ἴδιον*: cui opponitur publicum, quod est vniuscuiusque, & non proprium alicui. Plaut. Cilix, Licisce, Sosio, Stiche, Parmeno, exite & ferte fusteis priuos in manu. hinc priuilegium. *Cultus.* Bene aratus, fœtus. *ante larem.* Ante deos penates, hoc est, antequam primitias laribus offeras, mitte munera diuiti, quasi sit tibi ipsis diis venerabilior: nam veteribus ipsa consuetudo fuit, vt rerum primitiæ dijs laribus ponerentur. *sine gente.* ignobilis, sine nobilitate, libertinus, nam sine gente libertini, contrà, ingenui generosi dicuntur & gentiles, quòd sint ab vna gente, hoc est, stirpe & origine. *cruentus sang. f.* parricida. *fugitiuus.* seruus. *exterior.* à parte sinistra. *Spurco Da.* abiecto, nescio cui, seruo. Sunt autem Vlyssis tanquàm indignantis verba. *Troiæ.* ad Troiam. *Certans semper mel.* Græca locutio. certans cum datiuo casu, vt Maro. certent & cygnis vlulæ. &, Solus tibi certet Amyntas. *ergo pauper eris.* Verba Tiresiæ. *hoc.* Vlysses. scilicet vt tegam spurco Damæ latus, quasi dicat, aut subeundum dedecus est, aut amplectenda pauperies. *& quondam m. t.* Hoc item Virg. ô passi grauiora. Item, ô fortes peioraque passi mecum sæpe viri: sic Vlysses, malorum, inquit, consuetudine iam sum induratus. *ruam.* Eruam & congregem. *æris aceruos.* ingentem pecuniam. *dixi equidem.* Tiresias ait. *captes.* id agas, vt senes testamento suo te faciant hæredem. *Astutus.* Vafer, astutus in malis, acutus in bonis, vt acutus Scipio, astutus Annibal. *Insidiatorem.* Te, qui offeres munera nō honoris alicuius gratia, sed hæreditatis captandæ. *prærosō hamo.* Metaphora à piscibus, quod aptè subdit, quia dixit, *captes.* prærosō hamo, id est, vorata esca, consumtis tuis & perditis muneribus. *spē deponas.* iuxta illud Virg. Tu ne cede malis. *artem.* Obsequendi & captandi. *si res certabitur.* Impersonaliter, si res alicuius in certamen & litem venerit. *olim.* aliquando. *vter locuples.* Considera vter eorum, qui certant, sit locupletior. *improbus vltrò.* Quamuis sit improbus & peiorem causam habeat, si diues & sine liberis fuerit, eū defende etiam non rogatus. *fama ciuem.* Virum bonū. *priorem.* meliorem causam habentem. *Quinte putà.* Sic ei loquere honorifico prænomine. *Ius anceps.* ἐπίδηλον iuris, quod incertū est, nūc propter ἀμφιβολίαν, nunc propter ἀντινομίαν. *Cassa nuce.* fracta. *pauperet.* priuet, fraudet, spoliet, ἀποπενήσῃ. *iocus.* Ludibrium & contemtibilis alicui, & de-

& defensore vacuus, nam loca vacua facilè inuaduntur. *Pelliculam cur.* Iube eum sui corporis habere curam. *si cognitor.* esto patronus, sis causę defensor. *persta.* permane, perdura. *rubra.* Ardens nimio calore. *Infanteis st.* mutas, quæ loqui non possunt. *tentus omaso.* distẽtus, refertus, saturus. *omaso.* omẽto. omasum est intestinũ bubulum. *Furius hybern.* Fusius viuaculus in pragmatia belli Gallici sic exorsus est: Iuppiter hibernas cana niue cõspuet alpeis. *Hibernas.* frigidas. *conspuet.* Ridet durã metaphorã. *nonne vides.* Ordo est, aliquis prope se stantẽ tangẽs cubito dicet, nõne vides, q̃ patiẽs frigoris? *vt amicis.* quàm paratus amicis, quàm vehemens. *annabũt.* ad te cõfugient. *tynni.* pisces. pro hominibus. *cetaria crescent.* Tuæ res hoc modo augebũtur & commodũ. Cetaria loca sunt iuxta lacum vbi cete, tynni, & alij pisces capti saliũtur. *Tunni.* pisces delicati. metaphoricôs pro senibus diuitibus. *validus ma.* qui malè valet. *sublatus.* adultæ ætatis. *in re præclara.* in amplo cẽsu. sensus est, nõ solũ sectare diuites, qui nullos habẽt liberos, sed & eos qui habent sed infirmos, & per omnẽ pueritiã languidos. *celibis.* celebs pro orbo capitur. *obsequiũ.* officiũ quod in celibem impendis. *nudet te.* Prodat te & ostendat captatorẽ hæreditatũ. *leniter.* paullatim. *in spẽ.* hæreditatis. *adrepe.* προσερπύσον, serpe in eius amicitiam, ne te prodat manifesta blandities, & patrimonij causa id facere videaris. *Scribare s. hær.* Vt substituaris; quia in secũdo versu hęredes substituuntur. *egerit*, coẽgerit, impulerit mori. *in vacuũ v.* In possessionẽ vacuã hærede, & ex asse hæres fias. *hæc alea.* hæc ars. *fallit.* paucos frustratur. *Qui testamentũ.* In quo quis te fecit hæredẽ. *vt limis rapias.* Obliquis oculis raptim legas. *prima cera.* Prima tabula: nã in primę tabulæ secũdo versu hæredis nomẽ cõtinetur. *multi'ne coh.* supp. sis. *velper. o.* perlege. *recoctus.* denuo, sæpe refectus, & per hoc astutus: recocti autẽ dicũtur scribæ, qui sępius cũ procõsulibus ad prouincias missi, exercitatiores facti sunt vsu ipso & frequẽtia: Solent autẽ mitti quinque viri, qui quũ redissent, vendebãt decurias suas, & quinqueviri dicebãtur: quòd si voluissent iterũ pro magistratibus apparere, & fructus priores percipere, cocti dicebãtur, quiq. sæpius hoc factitabãt, recocti: Qualis Coranus fuit, qui Nasicæ filiã in vxorẽ accepit, & auaritiã ficto testamẽto delusit. itaq. vult hoc dicere, caue, ne sic captes, vt in impostorẽ incidas, qui te sub specie institutionis irrideat: homo enim exercitatus, facilè illudit auidos, & appetenteis rei alienæ. Nasica & quicumq. inhiant morti alienæ, amissa præda corui vocantur delusi, non minus

enim senibus inhiant ob diuitias, quàm corui sectantur cadauera. *scriba*. Coranus. *Coruum*. Socerum senem. *Captator*. Hæredipeta. *dabit*. Pro dedit, quia diuinatores de futuris tantùm loquūtur, & Horatius præterita narrat tanquàm futura. *num furis?* inquit Vlysses, vaticinaris an non? Quod Vlysses ait admirabundus, quia nō intelligebat ea dicta tam obscura. *ô Laërtiade*. ô Vlysses, inquit Tiresias. *aut erit, aut non*. aut verum dicam, aut mentiar. iocatur in ambigua responsa vatum, irridens Apollinē satyrico more. *donat*. donauit. *quid tandem*. Vlysses ait. *ede*. Explana quid hoc sit, coruum deludet hiantē. *tempore quo iuuenis*. Tiresias loquitur & explicat suum vaticinium. *Iuuenis*. Augustus, qui Parthos vicit. *ab alto*. nobili & magno. *magnus erit*. De præsentibus tanquā futuris loquitur. *nubet*. quia iam nupsit. *procera*. adultæ ætatis. *metuentis redd. sol.* nolentis dare integram dotem. *tum gener*. Coranus. *tabulas*. testamenti. *socero*. Nasicæ. *vt legat*. vt cognoscat quid contineant. *preter plorare*. Græcismus, præter ploratum, quia alium instituerat hæredem. *suisque*. filiæ. *adhæc*. præter hæc quæ dixi. *mulier*. quælibet. *dolosa*. astuta. *temperet*. ad arbitrium suum regat. *accedas so*. παραγγέλματα τῆς θεραπείας. *laudes*. fac vt laudes. *adiuuat*. ad habēdas diuitias. *Sed vincit longè*. id est, Multo est melius. *expugnare cap*. Vincere blanditiis & obsequiis tuis, vt capias eū cuius hæreditatē affectas. *scribet*. Si scribet insanus ineptos versus. *Scortator erit*. mœchus & adulter sectabitur matronas. *caue*. vide te ne roget. *vltrò*. non rogatus, sponte tua præueni petitionem eius. *Facilis potiori*. promtus quasi potiori deduc Penelopam ad eius domum. mirè hoc dicitur Vlyssi. *putásne*. Vlyssis verba ad Tiresiam. *recto depell. curs.* à recto castitatis tramite & disciplina morum. *venit enim ma. do.* Tiresias loquitur. *donandi*. Ad donandum. *culinæ*. popinæ & ventri, non inguini. *Lucellum*. à sene largiente acceptum. Lucellum diminutiuū à lucro. *absterrebitur*. recedet. *Me sene q. d. f. e.* Dum viuerem senex: nam apud inferos hæc narrat Vlyssi. Ostendit autem per hūc epilogum, insistendum quidem esse in spem captandæ hæreditatis, sed non nimis improbè. *anus improba*. astuta. *elata*. ad sepulchrum portata. *ex testamento*. In testamento præcepit, vt sic efferretur: nimirum vt nuda & oleo vncta à captatore nudo efferretur, ea videlicet cogitatione, vt vel mortua humeris eius elaberetur, cuius viua captionem euadere non poterat. *mortua*. vel mortua. *quod*. quia. *insiterat*. se ingesserat. *cautus adito*. eum cuius hęreditatem cupis. nolito esse odiosus importu-

portu-

portuno acceſſu, ſed moderata ſint tua obſequia. *operæ.* obſequiis. *moroſum..δύσκολον.* Oſtendit quomodo poſſit importunitatem loquendi vitare. apud auſterum & taciturnum ne nimis loquare, nec nimium ſis taciturnus. *Dauus ſis Comicus.* Aſtutus & callidus, qui loqui non nouit vbi tacito eſt opus. *obſtipo.* Fixo, immobili, triſti, vel, vt Scaurus dicit, inclinato in alterum humerum. *obſequio graſs.* Quantum potes obſequendo aggredere diuites, multus eſto in obſequiis. *increbruit aura.* Si ventus ſit impetuoſior & acrior. *extrahe turba.* Si fuerit populi concurſus, libera eum oppoſito corpore. *aurem ſub.* Subiunge, patienter eum audi. *importunus.* importunè. *amat laudari.* inſtanter eum laudato, donec dixerit, ohe, atque ita illum vincies tibi obſequio. *creſcentem tum.* Ineptis & magnificis verbis eum cumula, & quanto magis vides eum laudibus erigi, tantò magis eum præconiis effer, & falſis laudibus, velut vtrem ventis, inflare contende. *cum te ſerui.* morte ſua. *& certum vi.* iucundè. Solent enim homines, quæ vehementer optant vigilantes, per ſomnium videre. Ergo noli credere te hæredem ſcriptum eſſe, niſi illud vigilans audieris: Vlyſſes quartæ partis hæres eſto. *ergo.* ſupp. dic. *nunc Dama.* Verba ſunt flentis defunctum. *nuſquam eſt.* mortuus eſt. *Sparge ſubinde.* Frequenter dicito, vnde mihi tam fortem amicum inueniam. *Inlachrimare.* Pathos. *Eſt gaudia prod.* Prodeſt, vtile eſt, licet, iuuat. *Permiſſum.* teſtamento. *arbitrio.* tuo. ſi tibi teſtamento data eſt cura funeris. *ſine ſordibus ext.* magnificè, largè. *factum.* à te. *dic ex parte tua.* Huic dicito te libenter vendere, quicquid hæreditatis ipſe deſideret. *nummo.* pretio, quæ erat imaginaria venditio pro donatione. *Siue domus ſit.* Quia lege cautū erat, ne res, vel ager, vel domus in teſtamento relicta alicui donaretur; quare vt videretur emiſſe, nummum dabat. *Sed me imperioſa.* namque hæc omnia loquitur Tireſias apud inferos. *Viue, valeq.* ſic Virg. Iamque vale, torquet medios nox humida curſus.

CRVQVIVS.

Monitu Circes deſcendit Vlyſſes ad inferos Tireſiam vatem conſulturus de reditu in patriam: is reſpondit eum in patriam quidem reuerſurum, ſed res eius non fore ſaluas, ni bobus Solis parcat: à quibus, eo dormiente, quum in Sicilia ſocij eius non abſtinerent, ſed mactatos coctoſque vorarent, Solis ira factum eſt, vt & nauibus, & ſociis amiſſis, ipſe

nudus vix enatarit in insulam Ogygiam ad Calypso Horatius itaque ex obliquo notans impuros Romanorum mores in hæreditatibus captandis, eosque plus auaritiæ esse quàm virtutis amanteis, inducit Vlyssem iterum ad Tiresiam descendere sciscitaturum, qua ratione nudus in patriam reuersus, effugeret mendicitatem, cui Tiresias respondet, tutissimam ditescendi viam esse, diuites cuiusuis sortis & conditionis orbos, vel eos qui liberos quidem haberent, sed à primis vsque annis deploratæ valetudinis, senes muneribus delinire, subsequi officiosè, eis assentari, eorum dicta & facta licet improba sæpè & scelerata collaudare, in omnibus iis applaudere, & in primis Gnatonismis & Dauitismis vti: iis enim modis asserit Vlyssem vel ex asse, vel ex quadrante hæredem futurum. Is quæstus longè erat vberrimus, & ad diuitias conquirendas compendiosissimus. *Hoc quoque Tiresia.* Exorditur Vlysses ex abrupto, idque perturbatiùs, vt solent, quibus res iam sunt desperatæ. *Amissas reparare queam res.* naufragio perditas, ob Solis boues à sociis violatos, contra Tiresiæ oraculum. *Artibus atque modis.* πάσῃ τέχνῃ, inquit Hom. Odyss. πάντῃ τρόπῳ, πάσῃ δυνάμει, hoc est, prorsus, & quacumque ratione, iure vel iniuria: Iuxta illud Demosthe. πόλλα δ᾽ οὖν κακὰ πράγματα τοὺς ἐλευθέρους ἡ πενία βιάζεται ποιεῖν, id est, ad multa profectò mala paupertas etiam ingenuos adigit, eaque perpetrare cogit. *Quid rides?* ἀγανάκτησις Tiresiæ, non fert enim satis æquo animo, iterum se interpellari ab Vlysse, credens se ludi potiùs quàm consuli, præsertim quòd suis monitis, in repetenda patria, non fuisset obtemperatum. Ceterùm, quid, rides? hæc ita diuisim legenda sunt, nec Vlyssi, vt volunt alij, sed Tiresiæ danda. Huius autem vatis sepulchrum apud Tilphosam fontem, sub Tilphosio monte labentem conditum, vbi & templum Tilphosij Apollinis memoriæ prodidit Strabo lib. 9. quem etiam lib. 16. ex Odyss. Homeri lib. κ. scribit & viuum & mortuum dedisse oracula, cui dederat vita functo Proserpina mentem vt saperet, pariterque homines leuis vmbra iuuaret. De quo & Apollodorus lib. 3. Erat per ea tempora Thebis Tiresias vates Eueris & Chariclonis Nymphæ filius, ab Vdæi vnius Spartorum Satorúmve genere oriundus, oculis captus. Deque huius cæcitate & vaticinandi peritia varia est historia, &c. hunc legito. *iànne doloso non.* prudenti & astuto, πολυτρόπῳ.

perin-

perinde acsi dicat: Tibi viro ſapienti fortique & multarum rerum vſu experientiaque imbuto, ad rem parandam nullo conſilio opus eſt, quando pro voto in patriam, ad vxorem & liberos redire tibi ſit à diis conceſſum. Notat Tireſias in Vlyſſe molliciem animi, qui maluit immortalitate quàm patria carere auctore Homero Odyſſ. *α. αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι ἧς γαίης, θανέειν ἱμείρεται*, hoc eſt, atqui Vlyſſes geſtiens etiam patriæ ſuæ fumum exilientem videre, mori exoptat. *patriosque pen.* Vxorem, liberos, & familiam. *O nulli q. m.* δέησις à veritate reſponſi, ad animum Tireſiæ demerendum. *Vides vt nudus.* γυμνὸς à nuditate & inopia, tam rerum ſuarum naufragio amiſſarum, quàm familiæ à procis vxoris penitus exhauſtæ. *te vate.* cùm vtar te vate: monuerat enim ne boues Solis violaret, niſi perire cuperet. *Apotheca.* ἀποθήκη, horreum, repoſitorium, locus vbi quid in vſum ſeruatur reconditum. Vox peculiaris Columellæ & Plinio. *Atqui & g. e. v.* Occupatio tacitę quæſtionis, quæ ſequitur id quod ſuprà dixit Tireſias, iámne doloſo, &c. Nam qui ſapiens eſt, & nobilis fortisque, quid ei deeſſe poteſt ad vitam beatam? ad hoc reſpondet Vlyſſes, eo dementiæ & improbitatis ventum eſſe ab omnibus, vt virtute nihil ſit vilius, ſolos diuites & pecunioſos in foro eſſe, & magiſtratu dignitateque publica: nomen, genus, ſapientiam, fortitudinem, omnem denique honeſtatem cum ſuis comitibus haberi odio, exulare & latere. quod dictum eſt Satyricum in impuram ſceleſtamque Romanorum vitam. *Quando pauper.* Narratio technarum quibus vtuntur hæredipetæ in demulcendis ſenibus. *Turdus.* Eclipſis coniunctionis, ſiue: Gaudent ſenes vtili amicitia, quare ad animos eorum conciliandos palmarium eſt, munera grata mittere. Turdus auis eſt multum commendata ganeæ iuxta illud Martial. Inter aucis turdus ſi quis me iudice certet, inter quadrupedes gloria prima lepus. ea auis nominatur Flandricè een cramer / oft lijſter, κίχλη Græcè: cuius tria genera vide apud Ariſtot. Hiſtor. lib. 9. cap. 20. & Athen. lib. 2. *Siue aliud priuum.* Priuum hic non tam priuatum quid & proprium denotat, quàm peculiare & rarum ex auium genere: Quales apud antiquos erant gallinæ auctore Myrtilo apud Athenæ. lib. 6. quas ſolas appellabant ὄρνιθας καὶ ὀρνίθια. nec non apud Columellam & alios, qui de auibus ex profeſſo ſcripſerunt, gallina ſemper primum locum tenet.

Aut

Aut quia primum dicit, quod & domeſticum eſt, & cohortale, non ineptè reddi poteſt de feris & exoticis auibus, magna cura & opera iam manſuefactis conſeruatiſque: Sic & Lucil. inquit, abdomina Thunni priua dabo, quaſi peculiaria & in vſum proprium recondita. Porro codex Bland. antiquiſſimus habet ad oram paginæ characteres ipſa quidem forma Græcos; ſed eos aſſequi quùm nequeam, non inutile duxi ſtudioſis perſpicacioribus cruēdos appingere ἴΔιετατων ὀενιτην ιανειτ ѕοθεɴk. neſcio an initium ſic ſcribi debeat, *ἰδιοτάτην ὀρνίθην. deuolet illuc.* Appoſita feſtinationi metaphora ab auibus dono mittēdis deſumta, ne alius ſenem diuitem præoccupet: non raro namque nocuit differre paratis. *res vbi magna nitet.* Argumentum diuitiarum à nitore & cultu. *dulcia poma.* *μελιμῆλα, γλυκιμῆλα*: mala muſtea Varroni. 𝔓𝔞𝔯𝔞𝔡𝔦𝔧𝔰 𝔞𝔭𝔭𝔢𝔩𝔨𝔢𝔦𝔧𝔫𝔰. *honores.* primos fructus, honoribus deorum & ſacris debitos: Antiquitas enim laribus primos fructuum ſacrificare ſolebat. *qui quamuis p. e.* monet omnis generis diuites eſſe captandos, probos, improbos, nobileis, ignobileis, noxios, innoxios, ſeruos, liberos: nam valere debent pudor & probitas vbi de numaria re agitur, virtus enim poſt nūmos, vt ait Epiſt. I. Quod etiānum poëta quidā antiquus canit apud Plutarchū in cōmentario de poëtis audiendis: *τῦ μὲν δικαίου τὴν δόκησιν ἄρνυσο, τὰ δ' ἔργα τοῦ πᾶν δρῶντος, ἔνθα κερδανεῖς* hoc eſt, opinionē ſpernito iuſti viri, quiduis agentem ſequere, quùm ſpes eſt lucri. atq. hoc ipſum eſt quod ait, *ne tamen illi tu.* hoc eſt, ne pudeat te illum à ſiniſtris aſſectari, nam pudor inutilis eſt viro indigenti. *Vt ne tegam ſ. d. l.* Sic habent omnia ſcripta contra vulgatam lectionem. Eſtque *ἀγανάκτησις*. perinde ac ſi dicat, itáne me comitem ire iubes, vt ſpurco & vili genereque ſeruili nato Damæ claudam latus ſiniſtrum? *Haud ita Troiæ me g.* à geſtis rebus. Quàm difficile eſt egregia & bene nata ingenia, virtute deſerta, vitiis aſſueſcere. *Certans ſemper melior.* Helleniſmus. Certare cum melioribus, eſt cum fortioribus de virtute & gloria contendere. *Ergo pauper eris.* Clauſula Tireſiæ: qua ſignificat Horatius apud Romanos rectè factis & æquis honeſtiſque rationibus non eſſe locum, ſed largitione & aſſentatione rem omnem peragi: tale eſt illud epiſt. I. plebs eris. *Fortem hoc animum t. i.* Hoc ſumtum eſt ex Odyſſea ε. vbi ait Vlyſſ. *ἤδη γὰρ μάλα πολλ' ἔπαθον, καὶ πολλὰ μόγησα κύμασι καὶ πολέμῳ, μετὰ καὶ τόδε τοῖσι γενέσθω*, hoc eſt, iam tuli & ante mali multum, multumq. laborum fluctibus & bellis, age & hoc acceſſerit illis. *Tu proti-*

nus

nus vnde d. æ. r. Quandoquidem paupertas vrgebat, quæ hominem multa experiri iubet, animo iam nunc ad omnem euentum obfirmato hortatur Vlysses Tiresiã, vt in incepto pergat. *ærisq. ruam.* eruã & conquiram: alludit ad auarorum naturam, qui suum thesaurum solent humi defodere, aut in arcis conclusum diligenter adseruare. Aut ruam ęris aceruos, id est, mẽsurem: quemadmodum apud Plautum, æris aceruos ruit: ita vt ruere sit modio adæquare cumulum; hinc rutrum pro hostorio: Lucilius, frumentarius est, modium secum atque rutellum vnum adfert, &c. Cic. Attico lib. 16. De laudibus Dolabellæ, deruam cumulum. *captes astutus vbiq.* Propositio: hanc postea per parteis expolit. *neu si vafer v.* Præcipit in instituto esse obdurandum animum, nec confestim desperandum, si semel & iterum res ipsa non successerit ex animi sententia, nam qui lucrum cupit, damnum patiatur oportet. *prærosofugerit hamo.* metaphora à piscibus sumta: prærodunt enim pisces hamum, id est, escam prægustant, donec senserint hamum, ad cuius contactum exhorrent & fugiunt: ita senes vafri munera capiunt donec fraudem persentiscunt, verum pisces incauti vt vix effugiunt, vbi hamum vorant, ita senes muneribus inescati non facilè elabuntur. *artem ill. o.* dolum & insidias, τέχνην. *magna minórue f.* Expolitio propositionis à causa forensi: hoc enim primum & præsentissimum est consilium, vt pluribus innotescas, in publico versari, causas intendere, & defensare: vbi nãq. turba est, ibi quęstus est, iuxta hoc Homeri Odyss. ρ. πτωχῷ βέλτιον ἐστὶ κατὰ πτόλιν, ἢ κατ' ἀγροὺς δαῖτα πτωχεύειν, id est, mendico præstat populosa per oppida cœnã mendicare suam, quàm ruri. Quare si inter diuites orta sit controuersia de rebus aut magnis aut paruis, eum studio & officio prosequere, & eius parteis tutare qui liberis caret, quamuis sit improbus, iniquus & audax, alterum verò qui liberos habet & vxorem fœcundam desere, oppugna & insulta, etiam si probus sit & ciuis bonus, causaque nitatur æquiore. *certabitur.* verbum personale, ὀλοπαθητικὸν, ex eorum passiuorum numero quæ tertias vtriusque numeri personas habent, vt aratur ager, arantur agri. Lucan. Plus cinerũ Hæmoniæ sulcis telluris aratur. *vltrò.* αὐτομάτως, nulla de caussa improbus & infestus alteri. D. Woulardus per synchisin vult τὸ, vltrò, determinare τὸ, esto, hoc modo, vltrò illius esto defensor: cuius ego sententiam libenter amplector, si modo ei iungatur τὸ, improbus, pro epitheto dictionis, defensor, vt hic sit ordo, vltrò esto illiu

lius improbus defensor, hoc est, indefessus patronus, *audax.* nimia insolentia ferociens. *fama ciuem.* nomine & existimatione virum bonum. *Quinte puta aut P.* Aucupandi senis formula primo congressu, cum præfatione honoris: *molles.* delicatæ, teneræ, enerues, quales sunt diuitum & præpotentum, quæ obtrectationibus quidem & assentationibus sunt patulæ, sed obsurduerunt veritati. vide Adag. Auricula infima mollior. *tibi me virtus t.* ὑγωνσία, à virtute. *ius anceps n.* à iuris scientia, *causas def.* ab vsu & cognitione causarum forensium. *Eripiet quiuis o. c.* à fidelitate & diligentia patrocinij. *cassa nuce.* Omnes manuscripti habent, quassa, vetere scriptura, sicuti nonnũquam offendi quarere, pro carere. Cassa autẽ nux, vitiosa est & inani putamine, Adag. pro re nihili. *neu sis iocus.* Ridiculus. *ire domum.* præcepta Tiresiæ ad Vlyssem. *Pelliculam cur.* Curare cuticulam, indulgere genio, sunt eiusdem farinæ, pro eo quod est, animo obsequi, & genialiter viuere. *si cognitor ipse.* Sic habent 4. Blãd. Busl. & Carr. reliqui habẽt, sis. Cognitor, inquit Festus, est qui litem alterius suscipit corã eo cui datus est, Procurator autem absentis nomine auctor fit. Asconius Pedian. qui defendit alterum in iudicio, aut patronus dicitur si orator est, aut aduocatus si aut ius suggerit, aut præsentiam suam commodat amico, aut procurator si negocium suscipit, aut cognitor si præsentis causam nouit, & sic tuetur vt suam. *Seu rubra canicula.* χρονογραφία æstatis feruentis ab ortu caniculæ sideris. *findet infantes st.* Videtur notare vel ineptos iudices, qui causas non magis quàm statuæ cognoscunt, vel infacundos actores causarũ. *tentus omaso.* distentus pinguibus intestinis. Præcisum & omasum, inquit Nonius, partes carnis & viscerũ: Significatur Fusius obesus & crassus ventre fuisse distento & pingui: Qualis ille est apud Pers. cuius pinguis aqualiculus propẽso sesquipede exstat. *Furius hibernas.* Hic etiam M. Fusius ab aliquibus nominatus est, bibaculus dictus à nonnullis. At ego malim sequi annotationes Blandinias, quæ sine vllis maculis habẽt Fusius viuaculus, vt in Cõmentat. scribi curaui: Huic opinioni consentit is qui Macrobij locum restituit lib. 2. cap. 1. mihi ex libro Fusij viuaculi notus est, &c. inquit Macrob. Cõmendatur à Diomede & Quintilia. in iambicis, cuius hic est versiculus in Orbilium, Orbilius vbinam est litterarum obliuio? vixit vnà cum Cic. patria Cremonensis teste Eusebio in Chronicis. Horat. autem describens tempus hibernum ἐν παρῴδῳ iocatur in eum propter verborum ampullas in hoc carmine, Iuppiter

piter hibernas, &c. quòd niuem vocet ſputum Iouis. codex Tonſ. habet. Cōſpuet vndas. *Nónne vides.* Hortatur Vlyſſem Tireſias ad cōſtans propoſitū à cōmendatione in foro ei aſtantiū, & ſpe quæſtus opimioris. *plures annabunt tunni.* ἀλληγορικῶς. plures ſenes accedent, ſuam cauſam tuæ fidei cōcredentes. apta cōparatio Thynnorū prægrandiū ad ſenes diuites, craſſos & ineptos. Alij Thūni ſunt piſces minores, Tonnine vulgò vocitati: quorū captura copioſa eſt in Hiſpania ad columnas Herculis. *Cetaria.* cetaria, cetarij à cete grādibus dicūtur piſcatores, tam qui eos piſceis captāt, q̄ in cetariis ſaliunt & vendūt. *ſi cui praeterea.* Tranſit ab orbo ſene ad eū qui filiū quidem habet, ſed nō vitalē, vt qui ab infantia in adultā vſq. ætatē ſublatus & enutritus nihil q̄ elāguet: quod eo conſilio fieri ſuadet, ne pateſiāt hæreditati factæ inſidiæ: Qua ſuſpitione vulgò laborant, qui ceteris neglectis & cōtemtis, orbo ſeni tantū dant operam. *nudet.* metaphoric. declaret, & manifeſtet animū tuū dolis intectū celatūq. *arrepe.* ἡσύχῳ ποδὶ, hoc eſt, tacito pede & cautim, multisq. officiis eū demereri ſtude, quo ſperare poſſis te hęredē languenti filio ſubſtitutū fore. *orco.* codex Sil. habet, horco, ex Gręco, eſt enim, auctore Heſiod. ὅρκος τῆς ἐρίδος υἱός, litis filius: ponitur autē pro fatalib' inferis; itaq. agere orco, ſeu ad orcū: eſt cōcedere fato, mori. *hæc alea fallit.* Alea de ancipiti rerū euētu dicitur, nimirùm vbi res non ex arbitrio noſtro, ſed à fortuna dependet: qualis eſt hæreditatis captatio, & cetera ferè quæ ſunt humana. At hoc tamen homini pro ſolatio datum eſt, vt id quod minùs pro ſententia cecidit, arte corrigat & rectè diſtribuat. *Qui teſtamētum.* Conſilium de teſtamentariis tabulis ab Vlyſſe reiectādis, quas ei legēdas teſtator obtulerit, ne incidat in eas pedicas quas alij ſtruxerat, & captans capiatur. Quod multo antè tempore prædicit futurū Naſicæ ſocero captaturo Coranū generum, à quo miſer captādus venit. *Qui teſtamētum t.* τυχὴς, pro quicunq. teſtator. *abnuere.* Leui nutu quodāmodo recuſare, ita tamē vt quaſi aliud agēs & ex obliquo tabulas reſpectās, cognoſcas ſolúſne, an multis cohæres ſcriptus ſis. *prima ſecundo cera.* Prima cera pro prima parte tabulę cera illitæ, vbi in primo verſu nomen teſtatoris, in ſecūdo verſu, nomen hæredis, aut ſolius, aut cum cohęredibus; in ima verò cera, hoc eſt, in extrema parte tabulæ cetera pro teſtatoris voluntate notabantur. Veteres autem tabulis vtebantur ceratis, in quibus cū priuata tùm publica ſignabāt. *ſolus, multiſne co.* Hæc eſt interpretatio eius quod ſecundo verſu primæ tabulæ

ſcribi

ſcribi ſolitum erat, nimirùm, hæres vnus, aut cohæredes. *plerumq.* aliquãdo, olim. *recoctus.* de ſcriba recocto, vide Cõment. Is autem recoctus dicitur, qui longo rerum vſu & exercitio, quaſi igni ferrario mollitus ſubactusq. factus eſt callidus, aſtutus & verſipellis. ſumta metaphora à fabris aurariis, argẽtariis, ferrariis, qui maſſę ad incudẽ reuocatę, coquẽdę recoquẽdæque vnà cũ forma nomen variant: non aliter ſanè quàm vt belli tempore vomeres recoquuntur in arma & gladios, ita ſcriba temporis iniquitate inutilis, vel ad rem attentior, vt lucrum faciat amplius, curat ſe fieri quinqueuirũ: qui iterum negocio abſoluto, cuius gratia dictus erat atque creatus, ne ſine quæſtu priuatus viuat, ad ſcribatum reuertitur. Coquere, recoquere, fingere, refingere, cudere, recudere, mutare, incudi reddere, ad incudem reuocare, in eadem ſunt metaphora. Porrò fuere quinqueviri diuidũdis agris, muris, turribusque reficiundis, ſæpiùs vt plebem funebri pecunia leuârent, vtq. æs alienum pro his qui ſoluendo non eſſent, de publico ſoluerent, menſarij nuncupati: Quę res quantum ad patrum plebiſque conciliandos animos profuerit, difficile dictu eſt. Sed & fuere quinque viri creati cis & vltra Tiberim, qui poſſent veſpertinis horis vices magiſtratuum gerere, quùm magiſtratus ad id temporis in foro eſſe non deceret. &c. Alexan. Alexand. lib. 3. cap. 16. *Dabit riſus.* præbebit occaſionem ridendi. *num furis?* ἐνθουσιάζεις, μάντιν ἄγεις? Vatem & diuinatorem agis, afflatus numine & diuino furore raptus hæc loqueris, an ſciens & prudens me ludificas? fingit Horatius ea vaticinari Tireſiam, quæ multo poſt tempore futura erant: quę quum nihil ad ſe facere crederet Vlyſſes, ſe ridiculo eſſe opinatur. Quod quidem conſultò factum eſt ab Horatio, qui more ſuo nihil quàm & diuos & diuina omnia, vatesque ipſos pro rebus ludicris haberet, quòd ij multis ſæpe ambagibus vſi, primùm conſultores rei nouitate attonitos, deinde obliquitate reſponſi magis dubios nonnumquam à ſe dimittebant quàm acceperant: Quare ne quid tale de Tireſia ſibi perſuaderet Vlyſſes, inducit Horatius eũm (εἰρωνικῶς vt arbitror) nõ eſſe ex eorum numero, qui ambiguis oraculis ſolent animos tenere ſuſpẽſos, ſed vera dicere, vt qui Apollinem ſibi haberet auctorem: ait itaque, *O Laërtiade.* perinde ac ſi dicat, ô Vlyſſes neminem ludo, ſed certa loquor & indubitata, adeo vt quæ aſſero, ſint futura, contrà, quæ nego, non eueniant. *Diuinare &c.* αἰτιολογία ab auctoritate Apollinis, cuius

cuius oracula habebantur certissima: hinc illud, τὰ ἐκ τοῦ τρί-
ποδος, hoc est, hæc ex tripode profecta sunt. *mihi donat Apollo.* Apollo, putà, Tilphosius, qui templum suum habuit non procul à sepulchro Tiresiæ, vt supra diximus. *si licet, ede:* omnes cod. habent, ede, præter Siluium, qui habet, edam. *Fabula.* Vaticinium Tiresiæ habet Vlysses pro fabula, pro cõmento, pro ludo, nimirùm quòd ea res sibi esset incognita, & fabulæ propinquior quàm rei veræ. *Tempore quo iuuenis.* χρονογραφία, quando hæc res esset euentura: nimirùm eo tempore quo Parthi Augusto imperanti redderent signa militaria M. Crasso cum exercitu cęso & M. Antonio erepta anno ab vrb. cond. 726. Videto Orosium lib. 6. cap. 21. *Ab alto d. gen.* Laus Augusti Cæsaris à natalibus. *forti nubet.* Forti, diuiti, quemadmodũ Plaut. in trinummo: eũ sororem despondisse suã in tã fortem familiã, id est, diuitem & copiosam, inquit Nonius. Potest quoque εἰρωνικῶς accipi pro bono. *Metuentis.* παρατηρῶντος. Occasionẽ captãtis ne solueret vniuersum debitũ. *præter plo.* πλὴν τὸ οἰμώζειν. Nam plorare imprecabantur antiqui cui malè volebant. *suisq.* creditoribus, quibus erat obæratus & obligatus totã summã reddere. *Illud adhæc iub.* Aliud consilium captandi senis, à familiaritate cũ domesticis. *mulier.* γυνή. *delirũ.* Epitheton senis. *Sed vincit lon.* ἐπανόρθωσις: nã monet quidẽ nõ esse inutile familiaribus applaudere, sed magis approbat senis ambire gratiã. *Vltrò Penelopam.* Sub Vlyssis & Penelopæ personis insurgit in Romanos putidissimos, qui suas vxores matronas pudicas & honestas, hæreditatis assequendæ gratia, vel inuitas vltro perducebant ad senes adulteros: Quæ, prostituta semel pudicitia, lucrumq́ue vnà cum voluptate expertæ, postea non magis ad prius vitę genus honestũ redire poterant, quàm solet canis ab vncto corio semel gustato depelli. *potiori.* Quasi potiori amatori, & ad dandum potentiori: Sic enim Dorio leno in Phormione ait, mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum est. *Putásne per.* ἐρώτημα. à maiori: Nam si nobiles adolescentes viribus integris & firmo corpore, non valuerint vllis pollicitis, donis, muneribus, aut vlla gratia eius animũ flectere, inq. sui amorem pertrahere, quî nũc persuaderi poterit, vt, pudicitia valere iussa, perducatur ad senem vietum & exuccum. *tam frugi.* tam casta. *Venit enim magnum d. p. i.* αἰτιολογία per synchysin ei⁹ quod dixit, potiori trade. Nã iuuenes qui procos agebãt Penelopæ, tenuiores erãt, & in magnis muneribus dandis parciores minusq. liberales: Quod vel eo

argumento in confesso est, quòd Penelopam ditiorē plus ventris & curandæ cutis gratia procarentur, quàm eius potiūdæ; vt canit Elegiac. Turba ruunt in me luxuriosa proci: luxuria namq. & luxus non tam Veneris est, quàm in cibo & potu rebusque aliis nimia affluentia, definitore Nonio, apud quē luxuria est cōtra pudorē & supra modū profusio. Cic. 1. de Offi. intelligimus quàm sit turpe diffluere luxuria, delicatè & molliter viuere. *Sic tibi Penelope frugi.* ἀπὸ τῆς μικρολογίας procorum confutat Penelopæ castitatem, cui si multa elargiti & præclara fuissent, non minùs difficulter eius pudicitiam expugnassent, quàm cuiusvis alterius mulieris: eius enim natura stultior est & imbecillior, quàm vt suis oppugnatis affectibus imperare possit. Videtur autem hoc loco Horatius esse ex eorum numero, qui contra Homerum tradiderunt Penelopā se prostituisse omnibus procis. *de sene gustarit.* De sene gustare est eius dona experiri. *Vt canis à corio.* vide Adagium, χαλεπὸν χορίου κύνα γεῦσαι, hoc est, periculosum est canem intestina gustasse. *me sene quod dicā f.* Narratio facti, quo monet Tiresias Vlyssem, vt in officio seni faciēdo, neque sit importunus, neq. cessator, sed imitetur Dauum comicum. *Scilicet elabi si posset m.* Codices 4. Bland. Mart. Sil. Carr. habent sine vllis lituris expressam hanc lectionem, *scilicet elabi sic posset mor.* sed antiquiss. Blād. *scilicet elabi vt sic posset mort.* quæ lectio vt aperta & manifesta, ita certè perinde videtur approbanda quàm vulgata; verùm per me vtatur lector suo iudicio. Anus autem quùm viua nequiret vllis artibus effugere importunitatem hæredipetæ, testamento cauit, vt suum cadauer oleo copioso inunctum, ipse nudis humeris efferret ad sepulturam, vt vel mortua sic elaberetur captatorem. *Credo quod nimium.* causa conditionis testamentariæ de vnctione, & cadaueris elatione. *cautus adito.* consilium de moderato obsequio & callido in tractādis senibus. *Offendet garrulus vltrà.* Sic habent codices Bland. 4. M. Tons. Busl. Sil. Carr. & credo genuinam esse, ita vt τὸ, vltrà, sit idem quod Græcè dicitur ἐπιπολὺ: quod expressit epistol. 7. inquiens, ne te longis ambagibus vltrà quàm satis est morer. *Dauus sis comicus.* Induito serui personam, magis vt tibi commodes, quàm vt obsequaris seni, omnia simulans, omnia metuens, omnibus applaudens. De Dauo, Geta & aliis seruis, vide Alex. Alexand. lib. 3. cap. 20. *obsequio grassare.* sedulus & officiosus quouis obsequij genere ei adesto, eum comitare. hoc generatim dictum per parteis explicat. Grassari antiquū verbum

bum est pro frequenter adire, salutare, comitari, iuuare. Nonius ait significare supra modum sæuire nec non ambulare. Festus autem, antiqui, inquit, grassari ponebant pro adulari: Ergo grassare, id est, adulãdo non apertè, sed ex insidiis capta senem. *si increbruit au.* hæc lectio seruata est illæsa in antiquissimo Bland. Busl. Carr. reliqui verò omnes habent, *increpuit*, minus rectè, vt arbitror, nã licet increpare nonnunquã sit idẽ quod ferire, sonituque aureis verberare, auctore Nonio, tamẽ hoc alio quodã modo denotat, quã increbrescere, quod vehemẽtioris est venti, & increscẽtis auræ, quæ corpora plerumq. grauius percellit afficitque: Quod ne cõtingat, monendũ senẽ præcipit Vlyssi, vt in tempore caput tegat. *aurem substringe loq.* finge & compone te quasi attentè auditurum, quicquid dicere conabitur, idq. substrictis, hoc est, subrectis auribus: quasi sint omnia quæ dicit admiranda. sumta metaphora à brutis, quæ vbi quid eminùs audiunt, aureis surrigunt, quibus demissis obsurdescunt, vt habet Arist. lib. de Natur. animalium nono. Sic Epodo 6. agam per altas niueis aure sublata. Huic contrarium est alibi, Demitto auriculas vt iniquæ sortis asellus. Non me clam est hunc locum ab aliis exponi aliter, sed hæc sententia mihi visa est magis apta: At sequatur tamen lector alios pro arbitratu. *Importunus amat laudari.* τὸ, importunus, ab aliquibus iungitur verbo, amat, quam sentẽtiam etiamsi non improbem, tamen, mihi videtur habere vim maiorem si apponatur verbo, vrge, propter exclamationem senis, quasi iã tędio affecti importunitatis. Importunus vrge, hoc est, noli vnquam finem facere eius laudes in aureis occinẽdi, donec sublatis ad cælum manibus dixerit, ohe, iam satis est, per aposiopesin. *sublatis mani.* Hic gestus est præ lætitia & gaudio exultantis. *Crescentem tumidis.* appósita & faceta allegoria, vt per vtrem philautum stultumque & vecordem hominem; per sermones tumidos, ab effectu, laudes inaneis, ventoque simileis intelligamus, qui intumescere, supraque modum efferri faciant vanos animos. *cum te seruitio longo.* Transit ad præmium laboris ab Vlysse captatum, speratumque. *& certum vigilans.* Τὸ, certum, pro certò, aduerbialiter, per ἀντιμερίαν, vel participium, vigilans, vel verbum, audieris, determinat: equidem malim cum verbo ordinari: ad multa namq. vigilãtes sæpe obsurdescimus, ita vt id quod est certò audire nequeamus, est enim auditus sensus tardus: Sed & potest τὸ, certũ, esse nomẽ absolutè captum pro re certa, nimirum,

Vlysses quartæ partis hæres esto. *Vigilans.* ὕπαρ, inter vigilandum, cui contrarium est, ὄναρ, καθ' ὕπνον, per somnium, nempe quando ea res agitatur in cerebro, de qua vigilãtes aut egimus, aut vehementer cogitauimus: Quemadmodum apud Theocrit. piscator, πᾶσα κύων ἄρτως μαντεύεται, ἴχθυα κἀγὼν, hoc est, panes in somnis captat canis, ast ego pisceis. *Ergo nunc Dama s.* Post obitum senis, adeptamque hæreditatem, docet Vlyssem Tiresias vates, qualis persona, quę simulatio ei ex vsu fuerit ad alios diuites & propinquos defuncti captandos. *Dama sod. v.* querela à morte sodalis. Dama nomen serui apud Syros. *nusquam est.* Non est, nõ viuit, mortuus est, species metalepseos: exprimit gestus, voces, & lamentationes quibus vti solebant amici, propinqui, affines, & hæredes in funebri pompa: Sic ode 24. lib. 1. Ergo Quintilium perpetuus sopor vrget, &c. *tam fortem.* à fortitudine & fidelitate sodalis. *Vnde.* Quomodo. sic supra Eclo. 3. Vnde tam bene me nosti? Cic. pro Sylla. nõ recordor vnde ceciderim, sed vnde surrexerim. *Sparge subinde.* Alludit ad morem antiquũ funeris curãdi, quùm acerræ instratisq. lectulis solebant amici inspargere flores, corollas, vnguenta, odores, ramos, frondeis, & id genus alia dona, cum fletu, deploratione & lachrimis. Commentator & alij referunt hæc verba, *Sparge subinde*, aliò. quare liberum esto lectori sentire vt libet. *Est gaudia p. v. c.* licet non indicare vultu animi gaudium: vultus autem dicitur animi proditor, quod eius sit index: habent enim oculi, frõs & ipse vultus suum sermonem. *funus.* Pompam funeralẽ. *malè tussiet.* Mala tussis est, quę accedit aqua intercute laborãtibus, iuxta illud Hippocratis, βῆχα ὑδρωπικοῖσιν βὴξ ἐπιγινομένη, κακὸν, tollit enim omnem spem valetudinis, teste C. Celso lib. 2. cap. 8. Sed & mala tussis φθίσιν comitatur, quãdo pus excreatur, & nonnũquàm cruentum aliquid, quam subsequitur tabes. *malè.* vehementer & periculosè. *gaudentem.* Opinor τὸ, gaudentem, per enallagen pro aduerbio similis notæ poni χαρᾷ, libenter. *numo te addicere.* Addicere numo, inquit Budæus in pandect. est quod nostrates dicũt, frusto panis vendere; Quod donationis est instar, quũ obtentu venditionis rem donantes, inuidiam donationis vitamus, aut pudori accipientis consulimus. *Imperiosa trahit P.* nam post mediam noctem die aduentante per Proserpinam nihil vmbris fari concedebatur: quare significatio est noctis iam præcipitis.

SATYRA SEXTA.

HOc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus vbi, & tecto vicinus iugis aquæ fons,
Et paulùm siluæ super his foret. auctius, atque
Dij melius fecere. bene est. nihil amplius oro,
Maia nate, nisi vt propria hæc mihi munera faxis:
Si neque maiorem feci ratione mala rem:
Nec sum facturus vitio, culpáve minorem:
Si veneror stultus nihil horum: O si angulus ille
Proximus accedat: qui nunc denormat agellum:
O si vrnam argenti fors qua mihi monstret: vt illi,
Thesauro inuento, qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus arauit, diues amico
Hercule: si, quod adest, gratum iuuat: hac prece te oro
Pingue pecus domino facias, & cetera, præter
Ingenium: vtq; soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo vbi me in monteis, & in arcem ex vrbe remoui:
Quid prius illustrem satyris, musáque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus auster,
Auctumnúsque grauis, Libitinæ quæstus acerbæ.
Matutine pater, seu Iane libentius audis,
Vnde homines operum primos, vitæq; labores
Instituunt (sic dis placitum) tu carminis esto
Principium. Romæ sponsorem me rapis: eia,
Ne prior officio quisquam respondeat, vrge.
Siue aquilo radit terras: seu bruma niualem
Interiore diem gyro trahit: ire necesse est.
Post modò, quod mi obsit, clarè, certúmque locuto,
Luctandum in turba, facienda iniuria tardis.
Quid vis insane? & quas res agis? improbus vrget
Iratis precibus. tu pulses omne, quod obstat,
Ad Mæcenatem memori si mente recurras.

Hoc iuuat: & melli est: non mentiar. at simul atras
Ventum est Esquilias: aliena negotia centum
Per caput, & circa saliunt latus. ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad puteal cras.
De re communi scribæ magna, atque noua te
Orabant hodie meminisses Quincte reuerti.
Imprimat his, cura, Mæcenas signa tabellis.
Dixeris, experiar? si vis, potes, addit: & instat.
Septimus octauo propior iam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum.
In numero: duntaxat ad hoc, quem tollere rheda
Vellet iter faciens: & cui concredere nugas
Hoc genus: hora quota est? Threx est gallina Syro par?
Matutina parum cautos iam frigora mordent:
Et, quæ rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subiectior in diem, & horam
Inuidiæ: noster ludos spectauerat vnà:
Luserat in campo, fortunæ filius, omnes.
Frigidus à rostris manat per compita rumor?
Quicunque obuius est, me consulit: ô bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Nunquid de Dacis audisti? nil equidem. vt tu
Semper eris derisor. at omnes dij exagitent me:
Si quicquam. quid? militibus promissa, Triquetra,
Prædia Cæsar, an est Itala tellure daturus?
Iurantem me scire nihil, mirantur, vt vnum
Scilicet egregij mortalem, altiq; silenti.
Perditur hæc inter misero lux, non sine votis:
O rus, quando ego te aspiciam? quandóque licebit
Nunc veterum libris, nunc somno, & inertibus horis
Ducere sollicitæ iucunda obliuia vitæ?
O, quando faba Pythagoræ cognata, simúlque
Vncta satis pingui ponentur oluscula lardo?

O noctes, cenaq; deûm: quibus ipse, meíque
Ante Larem proprium vescor: vernásque procaceis
Pasco libatis dapibus. prout cuique libido est,
Siccat inæqualeis calices conuiua, solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula: seu modicis vuescit lætius. ergo
Sermo oritur non de villis, domibúsve alienis:
Nec malè, nécne Lepos saltet.: sed, quòd magis ad nos
Pertinet, & nescire malum est, agitamus: vtrúmne
Diuitijs homines, an sint virtute beati:
Quídve ad amicitias, vsus, rectúmne trahat nos:
Et quæ sit natura boni: summúmque quid eius.
Ceruius hæc inter vicinus garrit anileis
Ex re fabellas. nam si quis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, sic incipit. Olim
Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, veterem vetus hospes amicum,
Asper, & attentus quæsitis: vt tamen arctum
Soluoret hospitijs animum. quid multa? neque illi
Sepositi ciceris, neque longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens acinum, semesáq; lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia cena
Vincere, tangentis malè singula dente superbo:
Cùm pater ipse domus palea porrectus in horna
Esset ador, loliúmque, dapis meliora relinquens.
Tandem vrbanus ad hunc, quî te iuuat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem viuere dorso?
Vin'tu homines, vrbémque feris præponere siluis?
Carpe viam (mihi crede) comes: terrestria quando
Mortaleis animas viuunt sortita: neque vlla est
Aut magno, aut paruo lethi fuga. quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor, quàm sis æui breuis. hæc vbi dicta

Agrestem pepulere: domo leuis exsilit. inde
Ambo propositum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni subrepere. iámque tenebat
Nox medium cæli spatium, cùm ponit vterque
In locuplete domo vestigia: rubro vbi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos:
Multáque de magna superessent fercula cena:
Quæ procul exstructis inerant hesterna canistris.
Ergo, vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem: veluti succinctus cursitat hospes:
Continuátque dapes: nec non vernaliter ipsis
Fungitur officijs, prælambens omne, quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte: bonísque
Rebus agit lætum conuiuam, cùm subito ingens
Valuarum strepitus lectis excussit vtrumque.
Currere per totùm pauidi conclaue: magísque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. tum rusticus, haud mihi vita
Est opus hac, ait: & valeat. me silua, cauúsque
Tutus ab insidijs tenui solabitur eruo.

COMMENTATOR.

IN hac Satyra agens de iocunditate secessus sui, qua in agro suo Sabino fruebatur, & securitatem ruris laudat, & de incommodis vrbis loquitur, quæ passus est dum Mæcenati obsequitur: hoc autem cupit ostendere, vitam rusticam quietiorem esse vrbana. *hoc erat in vo.* Hoc optabam, nimirùm vt haberem aliquid agri, in eo hortum, fontem perpetuò fluentem, & siluam vicinam; plùs autem concessit fortuna, quàm semper optaui. *non ita magnus.* nõ valde magnus. *iugis aquæ f.* perennis, continuò fluentis. *super his.* Insuper, præterea. *foret.* Zeugma, respondet enim verbum singulis partibus. *auctius.* quàm optabam. *dij melius f.* Vicit quod optaui numinis fauor, vicit votum meum. *oro.* opto. *Maia nate.* ô Mercuri. *propria.* perpetua, rata, firma. *faxis.* facias: Mercurium præcipuè colit, quia in Cam-

Campis Philippicis eũ liberauit; vt, Mercurius denso pauentem sustulit aëre. *ratione ma.* auaritia. *vitio culpaq.* luxuria, profusione. *Si veneror*. si non habeo vota huiuscemodi stulta. *ô si angulus ille*. stultum votum. ille angulus qui terminat agrum meum. *denormat*. decurtat & inæqualem facit. Est autem norma ad quam mensores fineis æqualeis dirigunt, habita perpendiculi ratione. *ô si vrnam.* si non opto tale, ô si thesaurum inuenero. *fors.* fortuna. *quà.* aliqua parte. *diues.* factus. *amico Hercule*. Propitio. Hercules enim thesauris præesse dicitur. Sunt qui eundem incubum quoque, seu incubonem esse velint: vnde putant quod & res rustica sit in eius tutela: nam ei sacra faciunt rustici cùm iuuencos domuerint. Præterea traditur fabula, quòd fuerit mercenarius aliquis, qui semper Herculem sit deprecatus, vt sibi boni aliquid largiretur, quem Hercules ad Mercurium duxit, & obsecratum thesaurum fecit ostendi; Quo effosso, ille eundem agrum, in quo operam mercenariam faciebat, comparauit, & labori solito operam dedit: sicque probauit mercenarius quod Deus prædixerat Herculi, nulla re illum posse beatũ viuere, quùm in eadem opera etiam post inuentionem thesauri perseuerauit. Pers. Dextro Hercule pupillúmve vtinam, quem proximus hæres impello, expungam. *quod adest.* quod possideo. *gratum iuuat.* me. *domino.* mihi. *cetera.* segetes, vineta, & si qua sunt similia. *præter ingenium.* quod crassum nocet, animus enim cibis oppletus stolidus efficitur. *vtq. soles.* Ait in libris carminum, Mercurij se ope seruatum Philippis. *vbi.* postquàm. *in monteis & in arcem.* in villam in monte positam, quæ quasi arx est rustico, quòd ab vrbanis molestiis & curis arceat vindicetque: Qualem villam etiam Melibœus sua regna vocat, inquiens: Post aliquot mea regna videns mirabor aristas. *ex vrbe.* Roma recessi. *quid prius illustrem.* Inluminem, exequar Satyrico carmine. *Musáq. pedestri.* Stilo humili & communi, qui sermoni vulgari similis est. *Nec mala me ambitio p.* Quando scilicet in agro sum. *plumbeus.* grauis, noxius, pestilens. *Autumnúsq. g.* Quia per autumnum fructibus arborum grauati, plurimi moriuntur, à quo sibi dicit ruri non esse periculum. *Libitinæ quæstus.* Libitina lacus est in vrbe apud quem habitant qui efferenda corpora conducunt, & præbent funeribus necessaria, libitinarum dicti: Libitina etiam dea est, & lectulus cadaueris. *Matutine pater.* Inuocatio. Ianum autem inuocat, quòd temporum sit Deus, & præsit rebus incipiẽdis, quas matutino tempore recte incipere solemus, siue in vrbe,

siue ruri. *seu Iane libentius.* Ianus autem dictus, quod quasi ianua præbeat introitum in nouum annum. *sic dijs placitum*. vt tu sis incipiendarum rerum auctor. *Sponsorem me r.* vt spondeam. *ne prior officio*. Ne sit alius me officiosior, ne videar nolle officio amici in spondendo fungi. *respondeat.* satisfaciat. *vrge.* propera. *radit.* stringit, siccat, & suo flatu verrit. *niualem.* frigidum. *interior gyro.* circulo minore & breuiore. *diem trahit.* breuiorem facit, quia hieme dies sunt breuiores. *ire necesse est.* Ad spondendum. & est eclipsis cōiunctionis tamē. *quod mihi obsit.* quippe postquàm pro aliquo spondendo me obligarim. *Luctandum in turba.* mihi est. *tardis.* quos pulso & vrgeo. *quid tibi vis insane.* dicitis quem impello. *iratis precibus.* imprecationibus. *quod obstat.* tibi. *memori si mente.* si memor causæ eas ad Mæcenatem. *hoc iuuat.* hoc bonum est consilium. *melli est.* iucundum, dulce, suaue est. vt, diis pietas mea, & musa cordi est. *Aesquilias.* Aesquiliæ locus erat vbi peregrini & pauperes sepeliebantur: postea horti Mæcenatis. *atras.* propter funera mortuorum. *ante secum.* sic aiunt & mouent. *ad put.* prope. *puteal.* Puteal locus erat in foro, ad quem conueniebant mercatores & fœneratores, ad tradendum & recipiendū. alij dicunt fuisse pro rostris, vbi tribunal erat prætoris. *Re communi scr.* Horatius hic ostendit se fuisse de numero scribarum, & decuriam habuisse. *re communi.* republica. *meminisses Q. reuerti.* quasi ad locum condictum. *imprimat hisc.* cura vt subscribat. *dixeris.* supp. si. *experiar.* videbo, conabor. *duntaxat.* tantummodo. *rheda.* curru secum trahere. *nugas hoc genus.* huius generis nugas, purgat se apud eos qui putant eum apud Mæcenatem plurimùm posse, non sine tacita nota Mæcenatis, qui nihil serij communicabat Horatio: ita vt recte dixerit Pers. Omne vafer vitiū ridenti Flaccus amico tangit. *Thrax est gallina s.* Thræx gallina fuit sequutor: Syrus autem retiarius, vterque gladiator. *matutina pa.* hoc autumni tempore fieri solet. *& quæ rimosa b.* suppl. credebat mihi, hoc est, de iis loquebatur mecum, quæ sine periculo rimosis auribus, hoc est, garrulis, committuntur, eaq. mihi credebat, quæ prodita nocere nō possunt: auris rimosa, auris patula est, quæ nihil secreti continet: Sumtum ex eo dicto Terentiano, Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo. *Per totum hoc tempus.* per totū hoc septenniū & amplius quotidie magis ac magis subiacebam inuidiæ: Nam si quis me vnà cum Mæcenate in cāpo videbat, statim dicebat me esse fortunæ filiū, hoc est, fortunatū. Solebant autē Romani in cāpo Martio ludere pila trigonali,

noster. Verba sunt inuidorum de Horatio, sic enim solent dicere liberti, aut cliẽtes. *In diem & horã.* Per singulos dies & horas. *vnà.* cum Mæcenate. *omnes.* dicunt inuidi. *Frigidus à rost.* Hoc est, si aliquis rumor grauis & formidolosus manauerit per vicos & plateas, & dispersus fuerit, &c. *per compita.* Compita sunt multarum viarum concursus in vnum. *scire deos.* Augustũ, Mæcenatem, &c. Sic Virg. Nec tam præsenteis alibi cognoscere diuos. &, Namque erit ille mihi semper Deus, &c. *numquid de D.* qui tunc rebellabant Romanis. *vt tu.* quàm tu. *at omnes dij ex. m.* persequãtur. sic, inquit, cogor obtestari & iurare: exagitatur autem à diis, qui ob scelus perpetratum furore concutitur. *si quicquã.* audiui. *Triquetra.* Triquetra Sicilia, quòd in treis parteis seu promontoria diducta est: Græcè Trinacria, à tribus promontorijs Pachino, Lilybæo, Peloro. *militibus pro p.* An Cæsar sit daturus militibus promissa prædia ex Itala tellure, an Sicula? nam militibus emeritis vel dabatur stipendium ex ærario, vel assignabantur agri quos colerent. *altiq. silenti.* vnicè taciturnum. *perditur.* perit, consumitur. *hec inter.* Anastrophe. *misero.* in miseriis. *Votis.* desiderijs. *ô rus.* Istud est votum. *inertibus h.* in quibus nil agitur. *ducere soll.* viuere in iucũdo ocio. *ô quando f. p.* Pythagoras philosophus ab omnibus animalibus abstinens, etiam fabã non comedit; quòd ea viridis in pixide ænea diutius asseruata vertatur in sanguinẽ: vnde fertur maluisse in latrones incurrere, quàm per fabarũ segetem trãsire, quum aliundè effugium non haberet. *cognata.* dubitabat enim an in eo corpore lateret anima patris sui, an alterius propinqui; qua de re ridet eum & eius sequaces. *cœnæq. de.* Cœnas Deûm dixit securiores, & quæ sunt sine sollicitudine. sic alibi: Namque deos didici securum agere æuum. *meiq.* amici, familiares. *procaces.* petaces, qui confidenter loquuntur & liberè. *libatis dapib.* degustatis escis & diminutis, putà, vbi in rus meum veni. *siccat inæquales.* adbibit quantum lubet. *legibus insanis.* Insanas leges vocat Archiposian, quando capaces calices ebibunt ad æqualeis haustus. *Capit acria.* accipit grandia pocula. *modicis.* poculis. *vuescit.* vdus fit, inebriatur. *letius.* libentius. *non de villis.* de auaritia, vt vrbani. *Lepos.* nomen insignis saltatoris Cæsari grati: Archimimi, qui sic appellatus est, quòd iucundè & molliter saltaret eloquereturque. *& nescire mal.* ignorare non expedit. *agitamus.* disquirimus. *quidve ad amicitias.* quærimus quid nos trahat ad amicitias, vtilitas ne an honestas: multi dicunt amicitias propter

vtilitatem expeti, multi contrà. *Vsus*. vtilitas. *rectúmne*. honestas. *natura boni*. definitio. *summúmq. q. e.* Et quid sit summum bonũ: quod Stoici dicunt esse virtutẽ, Epicurei verò voluptatem. *garrit*. narrat, dicit. *ex re*. Commodum non sine causa, sed ad propositum pertinẽteis. aliâs, ex re, id est, ex vtilitate. *Arelli*. Auari & diuitis. *Sollicitas*. Ex effectu, quia census nimius sollicitos facit. *Ignarus*. nam diuitiæ non faciunt beatitudinem, sed animus paruo contentus, quæ virtus dicitur αὐταρχεία: Quæ quùm Latinè vno verbo dici non potest, αὐταρχεία, inquit Cic. est quę paruo contenta, omne id respuit quod abundat. *Paupere cauo*. In angustis latebris, angusto cubili. *asper*. parcus. *Attentus quæs*. Qui moderatè vtebatur quæsitis, ita tamen vt largus esset in accipiendo hospite. *artum*. angustum, tenacem. *solueret*. Curaret, laxaret. *Hospitijs*. hospitibus. *longæ*. habent enim glumum longum. *inuidit*. pepercit, sed omnia detulit. *Acinum*. Hic acinus & hoc acinum, propriè est hebeni, vel ederę botrus, sed hic pro racemo ponitur. *tangentis malè*. Vix, & fastidiosè cõtingentis. *Pater ips. d.* mus rusticus. *esset*. comederet. *horna*. hornotina, vnius anni. *prærupti*. alti. *ferus siluis*. desertis regionibus. *Terrestria quãdo*. Siquidẽ terrestria animalia habent animas mortaleis, ita vt mori debeant. *aut magno a.p.* nõ diuiti, nõ pauperi, non nobili, non ignobili. *quo bone circa*. tmesis, quocirca. *viue beatus*. Affectatio in re ridicula. *pepulere domo*. Sollicitauerunt animũ muris, vt domum suam desereret. *leuis*. citus, celer, quia facilis est transitus à peioribus ad meliora. *auentes*. gaudentes. *nocturni*. de nocte. *cùm*. quando, quo tempore. *canderet*. fulgeret. *superessent*. abundarent. *fercula*. fercula sunt & pulpita, in quibus deorum simulacra tolluntur, & vasa, quæ plena pulmentariorum ponuntur in canistris. hoc canistrum & hi canistri pluraliter. *exstructis*. compositis. *Vernaliter*. more vernarum & seruorum. *prælambens*. prægustans. *Lectis excussit*. iucundè. quasi à deliciis insperatis. *currere*. currebant. *trepidare*. trepidabant. *Molossis*. canibus epiroticis. à Molossa ciuitate Epiri. *tum rusticus*. mus. *Cauusq*. cauerna vbi antea habitauerat. *eruo*. eruum genus est leguminis.

CRVQVIVS.

STudiosis & doctis hominibus demonstrat Horatius à sua persona vitam rusticam multis nominibus vrbanæ vitæ pręferẽdam, iis in primis quibus dij immortales suo nutu adauxerint

auxerint vel relicta à maioribus, vel acquisita bona, ita vt ii
contenti moderatè iucundeque vitam transigant, nihilq. amplius optent: quibus ait ruri licere in summa quiete Lari sacra facere, genialiter viuere, philosopharique, quæ prima sunt & summa vitæ beatæ. Contrà in vrbe viris bonis ad honestum ocium nullum dari locũ, non domi, propter intempestiuũ sęp... & ingratum multorum concursum; non in foro, vt qui non norunt nisi suo plerumque magno malo pro amicis spondere, in turba patronorum versari, aliis iniuriam facere; non apud principes viros, à quibus non rarò pro ludo habentur & ioco, præsertim si aduertant eos nihil ambire, non adulari, non applaudere, sed suo more honestè viuere, philosophiæq. operam dare: Quã quũ in nugis ponãt, eius quoq. cultores nihil quàm nugari, nugisq. suis dignos censent: perinde ac si de reipublicæ statu cognoscere, nihil quicquã ad eos attineat; aut sint ineptiores quàm quibus tale quid credi possit: Qua nota nõ inurbanè pungit hic Mæcenatem, cui annos iã propè octo se nõ alia de causa gratũ & familiarem fuisse subindicat, quàm vt secum iocaretur & luderet. Qua nunc de causa vrbis & vrbani strepitus omnino pertæsus, vel inuito Mæcenate (à quo quasi ab vrbano mure fabulatur se, modò satis superq. splendidè, nõ sine metu tamen acceptum) magno animo tenueis opes in suo prædio, ceu cauo cũ mure rustico meditari significat, rebusq. vrbanis cum suo splendore formidoloso valedicere. Quẽ eius animum verè magnũ, & ad quemuis vitæ modum subeundũ, promtum paratũque, si quis magis ad viuũ cernere velit expressum, legat lib. 1. epistol. 7. ad Mæcenatem. *Hoc erat in votis.* Exorditur ab expositione sui voti, quod à diis immortalibus auctius factum quàm sperauerat, grato animo deprędicat: in quo ostẽdit se & virum bonum, & paucis contentũ. In votis autẽ esse, est optare ἐξ ἀκολουθία: vouemus enim diis immortalibus, vt impetremus quod petimus. *Modus agri non ita m.* Videtur alludere ad pręceptum vetus Afris celebre (Columella auctore lib. 1. cap. 3.) apud quos oportebat agrũ imbecilliorem esse quàm agricolam: Quod perpulchrè Virg. explicuit, inquiens, Laudato ingẽtia rura, exiguum colito: Nam si fundus sit amplior, quàm vt ipsi probè excolendo satis esse possint cultoris diuitiæ, plurimũ fit, vt is minus prosit, quàm angustior. Apud Romanos autem bina iugera viritim à Romulo diuisa fuisse scribit Varro lib. 2. de re Rustica. Q. autem Cincinnatus habuit 4. iugerum auitum hærediolum. Columella autem

tem lib. 1. cap. 3. ad finẽ; modus erit, inquit, sua cuique moderata voluntas facultasque; talem hic arbitror & paullò ampliorem significare Horatium agri modum sibi à diis concessum auctumq. *hortus vbi.* hortus hic villa est, antiquo more, iuxta illud Plinij lib. vndecimo: In duodecim tabulis legũ nostrarũ nusquã nominatur villa, semper in significatione ea hortus: in horti verò, hæredium. *Iugis aquæ.* fons & silua ad amœnitatem & elegantiam horti. *Super his.* Hellenismus. ἐπὶ τούτοις. *bene est.* gratias agendi, seu gratitudinis formula: Qualis ea est, qua vtitur lib. 1. epist. 7. benignè respondet, pro gratias agit, recusando oblatũ. sic etiam dicimus καλῶς ἔχω, quando alicui bene precamur. *Maia nate.* Habuit enim Mercuriũ sui suarũq. rerum tutelarẽ Deum, quemadmodum multis locis testatur: cum itaq. precatur vt hortũ deorum munere beneficioq. datũ auctumq. sibi faciat proprium, hoc est, sibi vni cõseruet dũ viuit, ne eripiatur, aut cogatur ipse aliqua de causa alienare, sed eũ sinat sibi, propinquisq. suis fieri hærediũ; nimirùm, vt se mortuo, vel transeat ad hæredes legitimos, vel ad eos quos testamento instituere lubitũ fuerit. In hanc sententiã ait Charinus Terentianus: Ego vitam deorum propterea sempiternã esse arbitror, quòd voluptates eorum propriæ sint, ita vt proprium cum perpetuo & immortali consentiat. *si neque maiorem.* τὸ, si, non accipitur vt conditionẽ notet, sed, causam, pro quia, vel, nam, &c. Nulla enim lege aut cõditione agit Horat. cum Mercurio, vt hæc bona sibi propria stabiliat fortunetque, sed causam ponit, vtpote, quod nullius iniuria, fraude, dolóve malo ea acquisiuit; deinde quòd nec luxu turpiter, nequitiáve dissipabit, præterea quòd non optet plura, ad instar eorũ, quibus nihil quicquã satis est, ad explendã habẽdi libidinem; postremò, quòd se iis iuuari fatetur cũ gratiarum actione: ob has causas supplicat Mercurio, vt se suaq. tutari firmareq. dignetur. *si veneror st. n. h.* Quia nihil tale religiosè, vehemẽterq. exopto quod solẽt auari. Venerari, τὸ εὔχεσθαι, Eras. pro veneror, placuit, venor, vt refert Glareanus. *o si angulus ille.* de variis agrorũ formis, angulis & dimẽsionibus videto Columel. li. 5. cap. 2. *denormat ag.* sic habẽt omnes cod. præter Carr. qui legit, deformat: verũ quod τὸ, denormat, rectiùs legi debeat, ostẽdit illud Vitruuij lib. 7. Longitudines ad regulã & lineã, altitudines ad perpendiculũ, anguli ad normã respõdentes exigãtur: Itaq. denormari, est ad normã nõ respõdere. *fors quà.* aliquà, alicubi, aliquo loco. *Vt illi.* codex Blãd. vetustiss. & Tõs. habet, vt ille

vt ille. *thesauro inuento*. Est autẽ thesaurus pecunia reposita cuius nulla extat memoria, ἀπὸ τοῦ ἄνρον, antiquo vocabulo, & τίθημι. erat autẽ ἄνρον, autũ pecunia; hinc ἀνρὸς Hesych. diues, abũdans. *amico Hercule*. Pers. dextro Hercule, ait, eadẽ sentẽtia. videto adagiũ amico Hercule. fingitur Hercules semper apud se habuisse Amaltheę cornu. vnde thesauris recludẽdis, & opibus largiẽdis pręesse creditus est. Lege Palephatũ in Amalthea, & Apollodorũ lib. 2. in laboribus Herculis. *Si quod adest gratũ.* hoc est, quia, quod adest, gratũ iuuat delectatq. *præter ingeniũ.* facetum & penitus Horatianũ verbũ. *Ergo vbi me in mõteis.* Precatus Mercurium rerum suarum conseruationem, paucis edocet, quid rustica vita, iucunda, simplex & nullis morbis obnoxia, differat ab vrbana, plena tædij, molestiæ & ambitionis laboriosæ, non sine valetudinis iniuria. Monteis & arcem fortasse nominat villam Tusculanam, quæ in monte sita procul spectantibus exhibebat arcis formam, de qua sic ait Epodo primo, nec vt superni villa candens Tusculi Circæa tangat mœnia. aliter sentit Commentator, hunc videto. *Quid prius inlustrem.* Quid potiùs carmine celebrare & decantare me par est, quàm Satyros & musas agresteis, hoc est, Faunos Siluanos, Panas, deos deasque campestreis, quos penes est meos tutari fineis limitesque, & pecoris agere curam: Non sum nescius alios aliter hic sentire, Satyrósque & musam pedestrem interpretari versus satyricos, qui suis pedibus sunt orationi prorsæ quam simillimi, ita vt hi sint quasi ablatiui instrumenti, Satyris, musaque pedestri; dubitetque Horatius quod argumenti genus Satyrico carmine describat. Ego profectò contrà sentio, eosque ablatiuos pertinere ad comparatiuum prius, exponique per quàm, hoc modo, prius Satyris, id est potiùs quàm Satyros & musam pedestrem, hoc est, μοῦσαν πεδίαν, ἢ πεδιαῖαν, musam campestrem, ἀπὸ τοῦ πέδον, campus, terra, ager, planities. &c. Quid enim prius fuerit ei qui rus colit, & magis proprium quàm diis rusticis sacra facere, eorumque laudes decantare? Itaque ab iis dissentio qui musam pedestrem volunt esse πεζὸν λόγον, id est, orationi solutæ carmen simillimum. Quin & τὸ, pes, etiam Latinè pro tractu, ora, limite ponitur apud Varr. vbi ait Meliboea in hoc pede cõputatur. Ausonius, quin etiã riguis humili pede cõdita pratis; pro loco cuius area est humilis. Huic autẽ interpretationi seruit illud quod ode 1. l. 1. dixit: Me gelidũ nem⁹ Nympharũq. leues cũ Satyris chori secernũt populo. *nec mala.* laboriosa &

cor-

corpori noxia: Est enim ambitio hic; non honoris, gloriæ, magistratus & imperij cupido, vt volunt quidã, sed ipsa ambientis actio, qui ambitus Vallæ nominatur, grauis & periculosus corpori: Nam qui non virtute contendebant fieri magistratus, iis opus erat in veste candida circuire singulos, prima hora salutare, comitari, occurrere, operiri, manus prensare, sedulò & multùm supplicare, populo munera largiri, ludos ad fauorem demerendum exhibere, ceterisque artibus & studiis vti, vt suffragiis iuuarentur, eaque petendi magistratus ratio auctumni tempore, propter austrum, imbreis & dubium cælum valetudini vehementer officit, & multos sæpè interimit: ab hac itaque ambitionis molestia ruri liber Horatius, neque austris aduersis obiectatur, neque aëris intemperie affligitur, sed ocium agens valetudini dat operam. *Libitinæ quæstus acer.* De Libitina lacu, vt habent codices Blandinij ad marginẽ, non memini quicquã me legisse apud alios scriptores: At lucum Veneri Libentinæ dicatum scribit Nonius Marcellus: Est autem Libitina funerũ dea, siue ea sit Proserpina, siue Venus, vt scribit Dionys. Halicarn. lib. 4. & Plutarchus, qui in vitis, instituit, inquit, Numa Põpilius Libitinam coli: Quæ dea inspectrix est eorum, quæ mortuis iusta persoluuntur, siue Proserpinam eã, siue Venerem credimus. Prçterea alio loco: Cur quę ad funera pertinent, vendũt in templo Libitinæ, existimantes Venerẽ esse Libitinã? hinc ex Cic. 2. de natura Deor. satis fortasse fieri posset, vt putà, multos nimia venere, libidine, luxu & voluptate, ante tempus è viuis eripi: ait enim, Quo ex genere cupidinis & voluptatis, & Lubẽtinę Veneris vocabula consecrata sunt, &c. Deinde ait, ea ipsa vitia naturam vehementius sæpe pulsant. Quare autem dicta sit Venus Libitina, seu potiùs Libentina, scribit Varro lib. 5. de ling. Lat. à libẽdo, inquiens, libido, libidinosus, libentina. *Matutine pater s. i. l. a.* Ruri rusticus in optata tranquillitate Musas colit: nunc in vrbe vrbanus Ianum inuocat actionum ciuilium præsidem, laborumque auctorem. Quia autem per Ianum credebatur accessus patere ad superos deos ceteros, precesque supplicum per eum tanquàm per cæli portas transmitti, Primus omnium semper inuocabatur: & quoniam idem cum Sole est habitus, Diespiter dictus est, quasi diei & matutinus pater. *Vnde hom.* Ad ortum namque Solis primos eius diei labores ordiuntur mortales. Sic Horatius ad opus eius diei, quod in foro sibi futurum erat, à Iano principium, suique carminis sumit exordium:

dium. Sed de Iano, qui & Ganus, ab eundo dictus est Ciceroni, à Cimbrico vocabulo, Gaen, ei incognito, & de aliis huc pertinẽtibus, diligẽter legito Ioãnis Becani nostri viri exquisitæ doctrinæ Cronia. *operum p. vitæq. l.* ἐν διὰ δύο; primos labores operum vitæ, id est, vitæ operosæ, negociosæ, molestæ, & difficilis; putà, vrbanę. *Romæ sponsorem me.* Viri quidã docti hæc verba referunt ad Ianum, adeò vt velint eum impellere Horatium ad officium in spondendo præstandum: deinde pro verbo, vrge, quod in omnibus manuscriptis est intemeratum, legendum censent, vrges, quam interpretationem etiamsi non penitus damnare velim; magis tamen vero cõsentaneum duxerim; secũdam personam, rapis; infinitè poni pro quauis tertia, pro, rapit me aliquis, vt pro se spondeam, eia, inquiens, vrge, ô Horati, insta, & da operam eam mihi vt primus spõdeas; ne, dum alij te diligentiores in hoc officij genere suis respondendo, primum locum occupent, nobis aut opperiendum sit; dum illi dimittantur, aut in aliud tempus differenda sponsio. *Sponsorem.* fideiussorem. de sponsionis duplici genere vide Budæ. in Pandect. *me rapis.* festinare iubet aliquis. *siue aquilo radit t.* Verba sunt Horatij, quibus edocet ab intemperie ventorum & aëris cælique rigore, valetudinis incommoda, quibus corpus obiectari necesse est, dum morem geris amico. *siue aquilo radit t.* depectit, & obuia quæque solo adæquat, metaphoricôs: tanto namque impetu ex alto incumbit aliquãdo in terras, præcipuè Circius, qui ab occasu æstiuo subordinatur Aquiloni, vt suo turbine villæ, arbusta, tecta, sata læta boumq; labores deuastentur: Qua de causa Augustus ei votum exsoluit, sacrumque fecit, ne Galliam rapidè infestaret. *seu brumæ ni.* Siue hiems diurno vrentique frigore corpora infestet. Bruma autem à breuitate dierum dicta, teste Festo, pro hieme ponitur: Est qui velit brumam dici à brumo, hoc est, Baccho; Βρομία, quòd in ea tempora, putà, sub solstitium hibernum inciderent Bacchi festa, Decembri mense. Ouid. 3. fast. Vester honos veniet quum Laurentalia dicam, acceptus geniis illa December habet: Sic & Poëta: inuitat genialis hiems. *Interiore gyro t.* breuiori ambitu diem cõtrahit; περιτροπῇ: Interior quidem dicitur, quòd suo puncto, putà, primo gradui Capricorni, ceu centro sit propinquior: breuior autem, διόπερ χειμερινὸς τροπικὸς κύκλος, inquit Proclus (quod in sphæra obliqua accipiendũ est, quæ nostra est) ὑπὸ τοῦ ὁρίζοντος τέμνεται οὕτως; ὥστε τὸ μὲν ἔλασσον τμῆμα ὑπὲρ γῆν γίνεται, τὸ δὲ μεῖζον ὑπὸ γῆν;

d hoc,

hoc eſt, quia brumalis tropicus circulus ita ab horizōte interſect⁹ eſt, vt minor pars ſupra terrā exiſtat, maior verò ſub terra. *trahit.* cōtrahit. ſimplex pro cōpoſito. *ire neceſſe eſt.* officij gratia. *poſtmodò quod mihi.* oſtendit damnū fortuitum, & fori moleſtias, quæ ſponſionem ſubſequi ſolēt, iuxta id quod dici ſolet, ἐγγύα πάρα δ' ἄτη, hoc eſt, ſponde, noxa præſto eſt, vide Chiliad. ſenſus autem eſt, poſtmodò, hoc eſt, poſtea mihi locuto clarè certumque, hoc eſt, poſtquam clarè, apertè & liberè de certa ſumma ſponſionem feci, quod mihi obſit, quæ damno eſſe poſſit, luctandum in turba, &c. Fiebat enim ſponſio interpoſita ſtipulatione certæ pecuniæ, quam perderet is qui ſponſione vinceretur. *luctandum in turba.* nimirùm, vt alios anteuertam, minus in rebus agendis alacres: In hoc conandum eſt, μηχανητέον ἐν τῷ πλήθει, magna arte & molimine opus eſt, ne repellar, ſed ante alios cauſam dicam, quod coram recuperatoribus aut alio iudice diſceptari erat ſolitum: Sic & Cic. pro Plancio. Equidem ſi quando, vt fit, iactor in turba, non illum accuſo, qui eſt in ſumma ſacra via, quū ego ad Fabianū fornicem impellor. *Quid vis inſane.* verba hæc ſunt (meo quidem iudicio) non eius qui in turba pellitur (vt volunt omnes) ſed cuius nomine Horatius ſponſionem fecit: is enim fingitur monere Horatium ei non eſſe luctandum in turba ad ſponſionis cauſam diſceptandam, ſed recurrendum ad Mæcenatem, apud quem facilè pellat quicquid obeſſe poſſit. *quid vis inſane?* verba monētis amici, & reuocantis Horatiū properantem ad arcum Fabianū. *quas res agis?* quid vis, quid cogitas, quò properas? *improbus vrget.* amicus ſedulus in ſua cauſa vſq. ad improbitatē, vt qui in vrgēdo Horatio nullā habeat rationē venti, aëris, tempeſtatis. *vrget.* inſtat, hortatur. *iratis precibus.* ab effectu, nimijs, quæ irā nonnumquàm vel amiciſſimo mouere ſolent. *tu pulſes omne quod obſtat.* Tu facile propulſare poteris quicquid nobis obſtat, hoc eſt, facilè efficies apud Mæcenatem, & impetrabis, ne is cui ſponſio facta eſt, nos laceſſat, ſi ad Mæcenatem abeas, eiq. non ex ſcripto, ſed memoriter narres rem omnē. *hoc iuuat, & melli eſt.* inquit Horat. hoc conſiliū placet & gratū eſt, mellis inſtar. *non mentiar.* Cōmemorabo Mæcenati rē omnē præſenti memoria, ſine dolo malo, aut fuco, nō agā rhetorē, quò captē Mæcenatis animū cum iniuria partis aduerſæ, vt ſolent calumniatores. Sed licet etiam τὸ, mētiar, Græco more interpretari, τὸ, vt; vt illi, τὸ ὡς ſubintelligendo; hoc modo, tua admonitio de adeundo Mæcenate, vt non mentiar, eſt mihi, quaſi mel,

mel, dulcissima, suauissimaq́. *atras ventum e. Ae.* ad domũ Męcenatis, qui in Aesquiliis ædificauerat. *aliena negocia. c.* perelegãs ὑποτύπωσις negotiorum: quæ sic describuntur ex omni parte insilire in Horatiũ, vt ea res, quasi ob oculos, fieri videatur. *ad puteal.* Puteal propriè est putei cooperculũ: erat autẽ puteus (à putore, vt notat Varro & alij) in Portia Basilica, iũcta curię Hostiliæ, nõ procul ab arcu Fabiano, vbi prætor ius dicebat. ei autẽ puteo, propterea ꝙ Scribonius Libo pr‍ętor superimpõni fecit cooperculũ magnificũ (vt est verisimile) & affabre celatum ornatũq́. vulgò dictus is locus est Puteal; queadmodum scribit Dionys. Halicarnas. lib. 3. antiqui. Vrb. Rom. ad finẽ, spectatáq; , inquit, est in foro (loquẽs de ænea statua Nattij Actij) vsq. ad nostra tẽpora, ante curiã, prope Ruminalẽ ficũ posita, mediocri statura, & operto capite: cotẽ quoq. atq. nouaculã nõ longè inde sub ara quadã sitas fuisse memorant, qui locus Romanis Puteal dicitur, &c. Itaq. adesse ad Puteal, est iuuare causam, iudiciq́. cõmendare. *de re cõmuni.* res communis, vt arbitror, est res aliqua ad populũ pertinens, à scribis primarijs publicisq́. excepta in Senatu aut iudicio & notata; Aut res cõmunis, ipsis, putà, scribis cũ Horatio. *noua te.* antiquiss. cod. Blãd. habet sine vlla litura, *nouatæ.* & adnotationẽ hãc, scribę & nouatę quibus spoponderãt. nouatæ, qui nouauerãt debitũ: vnde nouatio, cũ cõtractus, aut debitoris persona mutatur: quæ verba, quòd mihi somniũ quoddã viderẽtur, nolui Cõmentariis inserere: interim iudicet lector. *septimus octauo propior.* Narratio temporis, quo fuit Męcenati familiaris. *dũtaxat ad hoc.* Expositio causæ finalis familiaritatis cũ Mæcenate, qua facetè vtitur, non tã vt molestias pro alijs intercedendi apud Mæcenatẽ, & opinionẽ euitet, quid rerũ agant viri principes, cognoscendi amicisq́. cõmunicandi, q̃ vt significet quo ipse loco, suíq. similes viri boni doctique, qui nõ norũt χαρεγλωττεῖν, sint apud potenteis & nobileis. *nugas hoc genus.* Antiptosis, nõ licita modò, verũ etiã cõcinna & eruditis visitata, pro huius generis. *Threx est gall.* sic habent omnes, quos vidi, codices scripti. Canterus lib. 4. cap. 12. nouar. lect. notat se in veteri libro legisse, Thrax an. Gallina Syro par cui subscribit Lambinus: à quibus certè nolim dissentire, modo de tribus gladiatoribus cõcedamus haberi quæstionẽ, vtpote, Thræce, Gallina, & Syro. at si de duobus tantũ, putà Gallina Thræce, (ita vt Gallina sit nomẽ propriũ, vt habẽt adnotationes Blãd.) & Syro, malim stare cõsensui pluriũ codicũ in hãc sententiã, est ne Gallina

Thrax secutor, par Syro retiario? Atqui videtur antiqui quoque interpretes nonnihil hic subdubitasse, Gallina, propriũne esset an appellatiuũ: habet enim in Bland. alia adnotatio hæc verba: Thrax dicebatur secutor, retiarius Mirmillo gallinā. quare per me sit liberum vnicuiq. sentire pro arbitratu. Ceterum Bland. codices habẽt, *Thrax est Gallina*, vt Festus legit, Thræces, inquiẽs, gladiatores à similitudine parmularũ Thraciarũ: verùm Tons. Carr. Mart. Sil. habent, Thrax est gall. &c. de Mirmillone Gallo (quem fortasse ignominię causa gallinā nominat Horat.) & retiario, lege Festum in dictione, Retiario. *& quæ rimosa.* Clausula nugarum. *per totum hoc temp.* ab inuidia, ἐν παρόδῳ, nonnihil deplorat se Mæcenati nimis familiarem, adeò vt nonnumquàm videatur ei esse pro ludo: Qua in re mirabiliter insanit vulgus hominum, qui felices eos iudicat, qui nobilibus & præpotentibus viris familiariter vtuntur; quum nullũ vitæ genus sit molestijs omnibus magis obnoxium, adeò vt verè dicatur aulica vita, splendida miseria. *subiectior in diem & hor.* Græcismus καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν. *noster ludos spect.* Verba sunt eorũ qui de familia & clientela Męcenatis Horatio inuidebant tãtam felicitatem, vt vnà cũ Męcenate in foro, in theatro, in publico, familiariùs ageret versareturque. *fortunæ fil.* In hominem vndequaq. beatum & fortunatissimum. *frigidus.* ab effectu, quòd metus horrore concutiat & propè exanimet. *manat.* metaphor. pro vulgatur. *consulit.* interrogat. vt Eclo. 3: supra. *propius contin.* πλησιάζεις. *de Dacis* De Dacis legito quæ adnotauimus in 14. Od. lib. 4. *derisor.* μῶκος. *At omnes.* δήποτε. cod. Carr. Mart. & 3. Bland. derisor ad omneis? *quid?* attentio, *scilicet*, asserentis. *perditur.* perit sine fructu vtili & honesto, iucundoque, si conferatur ad ocia vitæ rusticæ. *ô rus.* εὐχὴ. *nunc veterum lib.* Tria enumerat vitæ rusticæ studiosis grata commoda: veterum lectionem, ocium siue lectionis intermissionẽ, & somnum: quibus in vrbe sine interpellatione frui non licet. Sic interpretor horas inerteis quas damus ludo & ioco, ad animos remittendos: quando, putà, non lubet vacare musis seurioribus. *ducere sollicitæ i. o. v.* vita sollicita hic est vita vrbana, plena operum, non bene grata Horatio, qui optat vitam sibi dari rusticam, vt à sollicitudine, & vrbanis molestiis, quibus sursum ac deorsum agitabatur, aliquando liberetur; itaque ducere iucũda obliuia vitæ sollicitæ, est viuere vitam rusticam, per quam iucundè licet obliuisci vrbanæ, quæ sollicitudine tædioq. plena est, ἐξ ἀντιθέτου: quã oderat Horatius

cane

cane peius & angue (vt aiunt) vt quæ suis moribus & ingenio penitus aduersaretur: Quare rectè dixit Socrates, *βίος ἁρμόζων, ἀλυπότερος*, hoc est, vita moribus apta, iucundior est. *faba Pythagoræ.* Vide, Comment. & Erasmi Chiliad. in Adagio, à fabis abstineto. *Vnctaq; sat. p.* Veteres lardum pro suilla carne salita, pingui macráue dixere. Plin. lib. 28. cap. vndec. lardum quoque pingue, &c. Quin & Marcellus medicus lib. de Medicamentis cap. 34. lardum coctum cum pingui suo, &c. Nonius, dicitur & succidia quod est laridum. Macrob. autem inquit, laridum, quasi largè aridum. Itaque Horatio hoc loco τὸ, pingue, epitheton ad discrimen addi videtur: Sic & Ouid. Pinguia cur illis gustantur larda Calendis. hæc itaque laus est vitæ rusticæ à simplicibus & inemtis dapibus; quæ naturæ moderatæ sunt amicissimæ. *ò noctes.* à tranquillo & suaui somno nocturno, qui non contingit vrbanis, iuxta illud Eclog. 1. lib. 1. Agricolā laudat iuris legumq. peritus sub galli cantum cōsultor vbi ostia pulsat. Cic. pro Muræ. Vigilas tu de nocte, vt cōsultoribus tuis respōdeas: vrbanis enim vt dies sunt laboriosi, ita nec noctes quietę. *cœnæq. Deū. ἐν δεῖν διὰ,* noctes cœnæq; , id est nocturnę cœnę, placidæ, quietæ & sine vlla sollicitudine, cuiuscemodi & dij gaudēt, & in tēplis Romæ deorū mēsis apponi solitæ, nō sumptuosæ, sed modicę, frugales & parabiles, quæ iucundè & suauiter reficerent animos, vt scribit Dionys. Halicar. Legito cap. 21. lib. 5. Alexā. ab Alex. *ante Larē proprium.* domesticum & familiarem: Lares proprij dicuntur ad discrimen Larum communium & publicorum; qui & dij patrij & penates nominabantur. videto quæ adnotauimus huius lib. Eclog. 3. *Vernasq.* Vernæ, inquit Festus, qui in villis verè nati, quod tempus, duce natura, fœturæ est: & tunc rem diuinam instituerit Marti Numa Pōpilius pacis concordięq. obtinendæ gratia inter Sabinos Romanosque, vt vernæ vincerent: Romanos enim Vernas appellabant, id est, ibidem natos, quos vincere pernitiosum arbitrium Sabinis, qui coniuncti erant populo Romano. hæc Festus. At Nonius, vernas veteres appellabant, ait, qui verè sacro fuerant nati: & habebatur nomen hoc pro vitabili & maledicto. *Procaces.* Festus, procari, inquit, poscere: vnde procaces meretrices, ab assiduè poscendo: & proci, vxorem poscentes in matrimoniū. M. Tull. lib. 4. de Repub. apud Nonium, à procando, id est, poscendo procacitas nominata est. Virg. lib. 1. Aeneid. penitusque procacibus austris, hoc est, sæuientibus procellis, ait Nonius.

pasco libatis d. Prisci moris erat inter epulas & pocula, primũ dijs libare, & conuiuis bene precari: & secundum precationem dapibus cum modestia vesci: libare autem diis seu libamina dare, erat ciborum particulas, cœnarum putà primitias, & vinum in ignem cõiicere. Quod autẽ id antiquis vsitatum ac religiosum fuerit, Varro significat in Manio apud Noniũ: quocirca, inquiens, oportet bonũ ciuẽ legibus parere, & deos colere, in patellam dare μικρὸν κρέας. *siccat inæqualeis c. c.* ab hilaritate & bibendi libertate, seu ἀρχιποσία, id est, bibẽdi principatu seu magisterio, in quo penes arbitru sorte lectũ, συμποσίαρχον dictũ, erat imperare cõuiuis & præfinire bibendi leges, vt aut biberent quantũ iuberet, aut potu abstinerent. quas hic insanas nominat, propter inæqualitatẽ fortassis, & nonnũquàm poculorũ capacitatem. Siccare itaq. calices inequaleis, est bibere pro arbitratu. *seu modicis*. modica & acria pocula dicta sunt ex antithesi. *Vuescit latius.* Vuescit habẽt 4. cod. Blãd. quod aptius est q̃ humescit, vt, habẽt alij: quod illud ad pocula magis pertineat, vt vuidus, à quo deducitur: Virg. Vuidus hiberna venit de glãde Menalcas. & Od. 5. lib. 4. Sicci mane die, dicim' Vuidi, cũ sol Oceano subest. *sermo oritur.* à sermone cõuiuali in cœna rustica, nõ de quæstu turpi, vt solẽt vrbani fœneratores, nec rẽ ludicra cũ luxu perditis & leuiculis homũcionibus, sed de re seria, honesta, & vtili cum grata, decẽti & lepida voluptate. *vtrũ ne diuitijs homines an.* Enumeratio quæstionũ sermonis conuiualis: prima est, an beatitudo in diuitiis, an virtute sita est? cuius prior quidẽ pars vulgò probatur, iuxta illud Timoclis, τἀργύριον ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς, ὅστις δὲ μὴ ἔχει τοῦτο, μηδ᾽ ἐκτήσατο, οὗτος μετὰ ζώντων τεθνηκὼς περιπατεῖ, hoc est, argentum hominibus sanguis est & anima: id quisquis non habet, neque possidet, is inter viuos mortuus obambulat: At posterior sapientibus accepta est, μακάριος γὰρ, inquit Xenoph. ὅστις ἑλόμενος τὸν βίον μετ᾽ ἀρετῆς, hoc est, beatus est, quicumque vitam eligit cum virtute coniunctam: πᾶν πλῆθος, καὶ πᾶς πλοῦτος, ἀρετῇ ὑπείκει, ait Plato, id est, omnis copia, & omnis opulentia concedit virtuti. Altera est, vtiléne an honestum sit amicitię causa? Hęc autem quæstio satis superq. disputata est à Lælio Cic. Aristo. autem cap. 3. tria ponit amicitiæ genera, ipsis amabilibus consentanea: nimirum bonum, iucundum, vtile: Senibus vtilem tribuens amicitiam, iucundam adolescentibus, bonam bonis & constantibus, virtuteque & morum probitate similibus; eaque sola vera est & perfecta amicitia; ψυχῆς μὲν ὅσων ἂν

εἴη ἀρετὴ τελειότης, καὶ συμμετρία τῆς ζωῆς, λόγου τε, καὶ νοῦ, καὶ διανοήσεως ἀκροτάτη, καὶ καθαρωτάτη ἐνέργεια, inquit Iambichus: hoc eſt, virtus certè eſt animi perfectio, modus vitæ optimus, rationisque & mentis, & cogitationis ſumma perfectiſſimaque actio. *& quæ ſit natura boni.* Tertia quæſtio eſt, quid ſit bonum, & quid ſummum bonum? Cuius quidem pro varia philoſophorum ſententia, varia eſt controuerſia definitioque: quare à Platone, Ariſtot. Cicer. ceteriſque petat neceſſe eſt, qui diuiniùs philoſophari deſiderat, fineiſq. bonorum & malorum determinare. *Ceruius hæc inter.* hic verſus variè legitur, Sil. codex habet, Ceruius has inter vicinos garrit anileis, &c. Mart. legit, Ceruius hic inter vicinos, &c. alij omnes, Ceruius hæc inter, &c. præterquam quòd omnes Bland. habeant, vicinos. qui nominandi caſus eſt (vt mihi videtur) antiquo more ſcriptus, pro vicinus: quæ ſcribendi ratio in iis codicibus frequens eſt, præcipuè in vultus, & vulgus: talem ego nominatiuum fuiſſe cenſeo viuos, in eo verſu Ennij, per eliſionem, s, litteræ, quem recitat Cato maior, cur? volito viuos per ora virûm, de quo perpulchrè diſputat vir doctiſſimus Suffridus Petrus, in ſuis caſtigationibus in Caton. Maior. Quare vulgatam lectionem ceteris prætulerim, inducit enim Ceruium vicinum ex conuiuis vrbaniorem garrire, hoc eſt, lepidè, voceque ſatis clara recitare fabellas anileis, non futileis, nulliúſve pretij aut frugis, ſed non planè philoſophicas cognitúque difficileis, at ex re tamen natas, hoc eſt, argumento quod controuertitur à conuiuis: idque ad grauitatem propoſiti thematis condiendam, deliniendóſque incaleſcenteis animos: vt ſi quis Stoicus diuitias neget cenſendas eſſe inter bona: contrà Peripateticus id acrius vrgeat, boníque nomine eas complectetur, Arellijque laudet opes, hic confeſtim Ceruius vicinus non alienum à re propoſita commemorat apologum, cùm ad voluptatem ſerijs immiſcendam, tùm ad iucundiùs perſuadendum, & quaſi ob oculos demonſtrandum (diuitias, putà, nihil in ſe habere boni pro Stoicorum ſententia, quibus addictior erat Horatius quàm Peripateticis) quod philoſophicis rationibus altercando dilucidè fieri nequibat. *Ceruius h. i. v.* Ceruius Vicinus cognomine, non etiam à vicinia dictus, vt arbitror. *garrit anileis.* neutrum hic in vitio ponendum eſt, ſed garrire eſt iucundè narrare, & familiariter, non grauibus, & à communi ſenſu remotis argumentis niti: Anilis autem fabella non eſt inepta, & quæ nihil in ſe habet rei, ſed vulgaris, & quæ à quouis facilè intelligi

potest, quales sunt Apologi Aesopici. *ignarus*. qui non est expertus, quantas curas secum trahant amplæ diuitiæ, vt qui tenuioris est fortunæ, & humilioris. *olim rusticus r.* Narratio Apologi, quę non caret aculeo; vt suprà in argumento scripsimus. *asper*. non delicatus & mollis, instar vrbani. *attentus*. Codex Tons. Carr. & vnus Bland. habet, intētus. *quæsitis*. partis per labores. *Vt tamen*: per eclipsin, ita. *artum*. sic habent omnes scripti codices, & genuinum arbitror; in iis enim nunquam aliter scriptum offendi. *hospitijs*. hospitibus; abstractum, vt aiunt Grammatici, pro cōcreto: sic & vigiliæ, operæ, præsidia, subsidia. &c. pro vigilibus, operariis, præsidiariis, subsidiariis militibus. *quid multa*. Attentio cum transitione. *sepositi ciceris*. Hellenismus. inuideo cum genitiuo casu: aiunt enim Græci φθονῶ σοὶ τούτου, inuideo tibi huius rei, pro hanc rem; sic habēt omnia scripta præter vnum Bland. codicem, qui legit sepositis cum vulgatis, sed ineptè. *longæ inui. a.* auenæ optimæ: est enim auena longa pretiosior curta. *Semesaq. lardi*. dicitur enim Homero μῦς πτερνοτρώκτης, mus perniuorus. *cupiens var. f. c.* πολυτελεῖ διαίτῃ, vtpote pro splendore & magnificentia rustica. *vincere*. expugnare, discutere varietate eduliorum: nam vnius generis fercula obtundunt potiùs delicatos quàm excitant palatum, vt ostēdit Catius. Hic vide quàm stultè is ludat omnē operam, qui tenuior frugaliorque studet accipere opulentiorem deliciisque assuetum. *tangentis m. f. d.* fastidientis omnem apparatum rusticum. *esset ador*. Ador farris genus, edor quondam appellatum; ab edendo: vel quod aduratur vt fiat tostum, inquit Festus; at Nonius, ador frumenti genus, inquit, quòd epulis & immolationibus sacris pium putatur: Vnde & adorare, propitiare religiones potest dictum videri. *Loliumq.* Zizania, vulgò dauick Fland. *yuroye* Gallis. Infelix lolium, Virg. *quid te iuuat*. Blandiloquentia facit ad persuasionem. *prærupti nemo.* ἐπιθετικά. Quàm, quæso, procul abludit hæc descriptio ab Horatiana villa in superno Tusculo, ita vt hæc verba muris vrbani delicati, sint quasi Mæcenatis Horatium pellicientis ad vitam vrbanam. *patientem*. à tolerantia & ruris tenuitate dehortatio vitæ rusticæ. *vis tu homines*. Ita offendi in omnibus, quos vidi, codicibus scriptis. Lambinus ex aliis cod. legit, Vin' tu. vtra sit alteri præferēda diiudicent docti: ego certè sequar cōsensum plurium codicum scriptorum, vis tu homines: quòd hæc ita interroget, vt ad rus deserendū inuitet: At Vin' tu homines? sic percontatur rusticū, perinde ac si iam diu apud se sta-

ſe ſtatuiſſet mus ruſticus, vt relictis ſiluis, in vrbem commigraret: eius enim ſenſus eſt, verè ne ita eſt, te velle præponere homines vrbemque ſiluis feris? Legito Vallam lib. 2. cap. 14. *carpe viam mihi co.* Comitare me in vrbem. Hortatur ad vitam vrbanam ſe duce. *terreſtria quando.* ab animæ mortalitate ex Epicureorum & Atheorum ſententia. *neq. vlla eſt.* à mortis imminentis neceſſitate: nam vt ait Metrodorus, πρὸς μὲν τὰ ἄλλα, δυνατὸν ἀσφάλειαν πορίσασθαι. χάριν δὲ θανάτου πάντες ἄνθρωποι πόλιν ἀτείχιστον οἰκοῦμεν, id eſt, aduerſus alia quidem tutamen parari poteſt, ſed quod ad mortem ſpectat, omnes homines ciuitatem immunitam habitamus. *quo bone circa.* tmeſis, pro, quocirca: In omnibus ſcriptis à me lectis habetur, quo, bene, circa: quam ſcripturam ſi putabimus idoneam, τὸ, bene, iungendum erit epitheto beatus. *rebus iucundis.* quales ſunt vrbanę & præpotẽtum virorũ. *quã ſis æui br.* à vitæ breuitate. *dicta.* Verba muris vrbani ſpe melioris vitæ plena. *Agreſtem pep.* Agreſti muri fidem fecerunt domicilij ruriſque relinquendi. *Mœnia nocturni.* ἀντιμερία, nocturni de nocte. *iamq. t. n. c.* χρονογραφία: pro nocte intempeſta. *rubro vbi cocco.* Argumentũ domus locupletis, ab apparatu & ſplendore lecti eburnei & toralis: lectus autem pro fulcro. *exſtructis caniſtris.* ordine collocatis, diſpoſitis, exornatis. Caniſtrum autem ſportula eſt panibus fruſtuliſque & reliquiis cœnæ excipiendis. *ergo vbi por.* ſtudium, ſedulitas & cura muris vrbani, vt apparatu, magnificentia, & dapibus hoſpitem ſuum accipiat, ad ruris odium inducẽdum, vrbiſque amorem perſuadendum. *porrectum.* exporrectum, extentum, accumbẽtem: alluſione ad antiquũ corporis ſitum, quo ſolebant maiores ex triclinijs cœnitare. *purpurea v.* in torali, ſeu diſcubitoria ſindone purpurea. *Veluti ſuccinctus.* ad inſtar ſerui diligentis & expediti, habentiſque veſteis ſuccinctas. *curſitat.* ſedulitas muris vrbani. *continuatq. d.* apparatus ferculorum omnis generis. *vernaliter.* officioſè & ſedulo, vernarum inſtar. Blandinij códices habent; *Verniliter*, quod & in Nonio legitur. Ego certè hanc dictionem expreſſiſſem, motus auctoritate veterum codicum, ſed malui prius conſulere lectorem doctum, quàm vetuſtatis nimis amans videri: Atqui tamen eius vocis, Verniliter, exilitas redolet neſcio quid officioli conuenientis tantillo animalculo, quod in miniſteriolo ita ſedulum eſt, vt [illegible] vernulam diligẽtia ſuperet, & in prægustandis cibis [illegible] parteis hoſpitis benigni, & vt hilariter comiſſetur ſedulò ſuadentis: Vernilitas enim Fulgentio eſt loqua-

 citas;

citas, à vernis garrulis. *ille cubans.* porrectus in stragula purpurea, vt suprà dixit. *mutata sorte.* in melius & lautius cõmutata vitæ cõditione. *bonisq́. rebus.* suprà, in iucũdis rebus. *cũ subito ingẽs.* hic vide momentaneæ fluxæq́. voluptati quàm parũ sit fidendum: Sed fere nobis sic vsu venit, vt, quùm omnia nostra in tuto esse, nihilq́. superesse aliud arbitramur, quàm vt dies lætos beatósque transigamus, repente suboriatur ingens aliquis, & plerumque non omnino panicus timor, terrórque, qui tam grauiter percellit & nos & nostra omnia, vt postrema gaudij luctus & dolor occupent: Ita namque natura comparatum est, ὡς ἡδοναὶ πᾶσαι βραχεῖαν καὶ ὀλιγοχρόνιον ἔχειν τὴν τέρψιν, inquit Apollonius Iuncus apud Stobæ. id est, vt voluptates omnes breuem & planè fugacem habeant delectationem: Quare nihil est consultius, quàm sic nos affici, vt in tranquillo, cum mure rustico, compositóque sensu constitutis nobis, voluptate nihil opus sit. *& valeas.* sic in omnibus manuscriptis quos legi. Lambinus legit, & valeat. iudicet lector.

SATYRA SEPTIMA.

IAmdudum ausculto: & cupiens tibi dicere seruus
Pauca, reformido. Dauúsne? ita, Dauus, amicum
Mancipium domino, & frugi, quod sit satis: hoc est,
Ut vitale putes. age, libertate Decembri,
(Quando ita maiores voluerunt) vtere: narra.
Pars hominum vitijs gaudet constanter: & vrget
Propositum: pars multa natat, modò recta capessens,
Interdum prauis obnoxia. sæpe notatus
Cum tribus annellis, modò læua Priscus inani
Vixit inæqualis, clauum vt mutaret in horas:
Aedibus ex magnis subitò se conderet, vnde
Mundior exiret vix libertinus honestè.
Iam mœchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
Viuere: Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquàm illi iusta chiragra
Contudit articulos: qui pro se tolleret, atque

Mit-

Mitteret in phymum talos, mercede diurna
Conductum pauit. quanto constantior idem
In vitijs, tanto leuius miser: acrior ille,
Qui tam contento, quàm laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendant,
Furcifer? ad te, inquam. quo pacto pessime? laudas
Fortunam, & mores antiquæ plebis: & idem,
Si quis ad illa Deus subitò te agat, vsque recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas rectius esse:
Aut quia non firmus rectum defendis: & hæres,
Ne quidquam cœno cupiens euellere plantam.
Romæ rus optas: absentem rusticus vrbem
Tollis ad astra leuis. si nusquam es forte vocatus
Ad cœnam, laudas securum olus: ac, velut vsquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amásque,
Quòd nusquam tibi sit potandum. iusserit ad se
Mæcenas serum sub lumina prima venire
Conuiuam? nemon' oleum feret ocyus? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, furisque.
Miluius, & scurræ tibi non referenda precati,
Discedunt. etenim fateor, me dixerit ille
Duci ventre leuem. nasum nidore supinor,
Imbecillus, iners, si quiduis, adde, popino:
Tu, cùm sis quod ego, & fortassis nequior: vltro
Insectere velut melior? verbísque decoris
Obuoluas vitium? quid si me stultior ipse
Quingentis emto drachmis deprenderis? aufer
Me vultu terrere: manum, stomachúmque teneto,
Dum, quæ Crispini docuit me ianitor, edo.
Te coniux aliena capit: meretricula Dauum.
Peccat vter nostrûm cruce dignius? acris vbi me
Natura incendit: sub clara nuda lucerna
Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,

Clu-

Clunibus aut agitauit equum lasciua supinum:
Dimittit neque famosum, neque sollicitum, ne
Ditior, aut formæ melioris meiat eodem.
Tu, cùm proiectis insignibus, annulo equestri,
Romanoq́ habitu, prodis ex iudice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacerna,
Non es quod simulas? metuens induceris: atque
Altercante libidinibus tremis ossa pauore.
Quid refert virgis vri, ferróque necari?
Auctoratus eas: an turpi clausus in arca,
Quò te demisit peccati conscia herilis
Contractum, genibus tangas caput? éstne marito
Matronæ peccantis, in ambos iusta potestas?
In corruptorem vel iustior? illa tamen se
Non habitu, mutátve loco: peccátve superne,
Cùm te formidet mulier: neque credat amanti.
Ibis sub furcam prudens: dominóque furenti
Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore famam.
Euasti? credo, metues: doctúsque cauebis.
Quæres quando iterum paueas: iterúmque perire
Possis. ô toties seruus. quæ bellua, ruptis
Cùm semel effugit, reddit se praua catenis?
Non sum mœchus, ais. neque ego Hercule fur, vbi vasa
Prætereo sapiens argentea. tolle periclum,
Iam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Túne mihi dominus, rerum imperijs, hominúmque
Tot, tantisq́ minor? quem ter vindicta, quatérque
Imposita haud vnquam misera formidine priuet?
Adde suprà dictis, quòd non leuius valeat. nam
Siue vicarius est, qui seruo páret, vti mos
Vester agit: seu conseruus: tibi quid sum ego? nempe
Tu mihi qui imperitas, alijs seruis miser: atque
Duceris, vt neruis alienis mobile lignum.

Quis nam igitur liber? ſapiens, ſibíque imperioſus:
Quem neque pauperies, neq. mors, neq. vincula terrent:
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in ſeipſo totus teres, atque rotundus,
Externi nequid valeat per læue morari:
In quem manca ruit ſemper fortuna. potéſne
Ex his, vt proprium quid noſcere? quinque talenta
Poſcit te mulier: vexat: foribusq́ repulſum
Perfundit gelida. rurſus vocat. eripe turpi
Colla iugo. liber: liber ſum, dic age. non quis.
Vrget enim dominus mentem non lenis: & acreis
Subiectat laſſo ſtimulos, verſatq́ negantem.
Vel cùm Pauſiaca torpes inſane tabella:
Quî peccas minus, atque ego? cùm Fului, Rutubæq́,
Aut Pacidiani contento poplite, miror
Prœlia rubrica picta, aut carbone: velut ſi
Re vera pugnent, feriant, viténtque mouentes
Arma viri: nequam, & ceſſator Dauus. at ipſe
Subtilis veterum iudex, & callidus audis.
Nil ego, ſi ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus, atque animus cenis reſponſat opimis.
Obſequium ventris mihi pernicioſius eſt cur?
Tergo plector enim. quid? tu impunitior illa,
Quæ paruo ſumi nequeunt, obſonia captas?
Nempe inamareſcunt epulæ ſine fine petitæ:
Illuſiq́ pedes vitioſum ferre recuſant
Corpus. an hic peccat, ſub noctem qui puer vuam
Furtiua mutat ſtrigili? qui prædia vendit,
Nil ſeruile gulæ pârens habet? adde, quod idem
Non horam tecum eſſe potes: non otia recte
Ponere: téque ipſum vitas fugitiuus, & erro,
Iam vino quærens, iam ſomno fallere curam,
Fruſtra: nam comes atra premit, ſequitúrque fugacem.

Vnde

Vnde mihi lapidem? quorsum est opus? vnde sagittas?
Aut insanit homo : aut versus facit. ocyus hinc te
Ni rapis: accedes opera agro nona Sabino.

COMMENTATOR.

INducitur seruus ex Comœdia, putà Dauus callidus, qui dicit se non posse ferre dominum suum alia laudare, & alia facere. Aliter inducit Horatius seruum loquentem cum domino suo de variis hominum moribus, libereque taxantem domini sui vitia, quódque aliter viuat quàm præ se ferat. *& frugi.* vtile. *quod sit satis.* non parùm, sed valdè frugi. *vt vitale putes.* hoc est, vt eum velis esse vitalem. *age liber. d. v.* habe licentiam & libertatem dicendi quæ velis. nam Saturnalibus festis libertas seruis cõcedebatur: & omnes tam serui quàm liberi exæquabantur, ad imitationem aurei sæculi quo Saturnus regnauit: Decembri autem mense Saturnalia celebrabãtur. *pars hominum.* Hæc verba sunt serui. *constanter.* valde pertinaciter. *vrget propositum.* perdurat & perseuerat in propositis vitiis. *natat.* inconstans, mutat propositum, incerti est propositi. *recta.* absolutè, in neutro genere. *prauis.* vitijs. *notatus.* visus & culpatus. *cum tribus anellis.* multis, nam annulorũ multitudo erat vitiosa: & nulli nisi certæ dignitatis homines annulos gestabant. Anellus diminutiuũ, ab anulo. *modo laeua.* aliquãdo sine vllo anulo. *vixit inaeq.* mutabilis & dubius. *clauũ vt m.* vestem Senatoriã. *vt mutaret.* adeò vt mutaret. *aedibus ex m.* supp. sic vixit inæqualis, vt ex superba & ambitiosa domo migraret in humilẽ, & talem vnde vix dignaretur egredi libertinus paullò liberalior. *honestè.* decẽter. *iam moechus R.* supp. sic vixit inæqualis, &c. ἀπὸ κοινοῦ. *iam.* aliquando. *doctor Athenis.* dicitur enim Priscus oratoriam docuisse. *Vertumnis.* Vertumnus Deus à vertendo dictus, Romæ colebatur pro Deo Tiberis, quòd verterit eius alueum: Etiam Deus est naturæ, eò quòd vertat & mutet sensus humanos cogitationésq; : Is autẽ dicitur iniquis Vertũnis natus, qui nescit imperare sibi & suos affectus regere. *quotquot s.* erat enim Vertũnus multiformis, positus in multis locis ciuitatis, & ferè in omnibus municipiis Italiæ consecrabantur simulacra, quibus essent ambigui vultus; qui pro habitus diuersitate in diuersas facies deorum vertebantur. *iniquis.* iratis. *scurra Volanerius.* exemplum constantiæ in vitijs. *scurra.* vrbanus. *Iusta.* grauis. *mitteret in Phymum.* in pyr-

pyrgum seu fritillum, ex quo agitatæ tesseræ mittuntur in tabulam: Est autem Phymus instrumentum ligneum stricti oris, ex quo conijciuntur tesseræ, ne possit falli is qui cum alio ludit. *constantior*. pertinacior. *idem*. Volanerius, qui quãto erat pertinacior in suo proposito, tanto felicior eo qui semper ad diuersa vertebatur. *leuius*. minùs. *prior illo*. quàm ille Priscus. *qui iam*. modò laxo, modò contento: vt, iamq. eadem digitis, iam pectine pulsat eburno. *contento*. nimis parco. *laxo*. luxurioso. *fune*. vitæ conditione. *non dices h. q.* verba sunt heri. *putida*. vetusta, inepta, odiosa. *furcifer*. scelestè. *ad te inquam*. seruus. *quo pacto p.* herus. *laudas*. seruus. *antiquæ p.* antiquorum hominum vitam. docet inconstantiam heri. *vsque*. valde. *aut quia non s.* duas reddit causas incõstantiæ, aut quòd non intelligit id quod asserit, aut quòd dubitat de eo num sit rectum. *non firmus*. inconstans. *cæno cupiens*. exire è vitiorum turpitudine. *rusticus*. ruri existens. *leuis*. inconstans. *laudas secur. ol.* cœnam rusticam & tenuem: dicisque nihil esse securius quàm prandere domi. *ac.* supp. si. *potandum*. epulandum. *iusserit*. supp. si. *serum*. serò. *sub*. paullò antè, vt, sub lucem exportant calathis. *lumina prima*. initio noctis apparentia. *nemon' oleum*. verba sunt domini festinantis ad cœnam: quæ seruus liberè inducit: oleum petit, vt lotus & vnctus abeat cœnatum. *ecquis audit?* nemon' audit? expressit velocitatem hominis ad cœnam accelerantis. *blateras c. l.* vociferaris, exclamas præter modum: hinc blaterones, clamosi: nam blaterare propriè est ineptè clamare. *Miluius & scurr.* quum ietis ad Mæcenatem, Miluius & ceteri parasitæ discedũnt, imprecati tibi ea quæ nolim te audire: quod ideo faciunt, quia dolent se priuatos cœna sui patroni. *precati*. imprecati. *me dixerit ille*. quicunque fuerit. *duci ventre l.* esse glutonem, luxuriosum. *nasum nidore*. nasum nidore supinari dicitur, qui nimium delectatur, & sectatur odores pulmentariorum. *nidore*. nidor, odor est gratus naribus. *popino*. Popino poninonis, amator popinæ. *tu quum sis q. c.* seruus liberè loquitur, propterea quòd herus ei potestatem fecisset. *velut melior*. quasi magis sobrius & integrior. *verbisque decoris*. de aliis bene loquendo & alios corripiendo. *deprenderis*. inueniris. *aufer*. desine, cessa. *manum*. verbera. *stomachumq.* iracundiam. *Crispini*. qui Stoicam sectam sequutus est. De Crispino iocatur Saty. 1. lib. 1. Ne me Crispini scrinia lippi compilasse putes. *te*. dominũ ostendit suum herũ esse nequiorem se seruo. *Dauũ*, me seruũ. *nuda*. quæcunq. meretricula prospectans

spectãs de fenestris. *turgentis ver cau.* ictus veretri. *clunibus.* dum superincumbo. *agitauit equum.* me succumbentem supercrissata est. *famosum.* mala fama laborantem. *sollicitum.* timentem ne alius ea vtatur. *Tu quum proiectis.* Inuehitur tamquam in equitem Romanum, in Horatium, qui deposito habitu equestri, ne cognoscatur, matronas sectatur, obtectoque capite adulteratur. *insignibus.* ingenuitatis. *anulo equestri.* Non licebat equitibus Romanis anulis vti, nisi à prætoribus eis donati essent. *ex iudice.* In adulteros iudices eligebantur. *Dama t.* Dama nomen est serui: vt, Dama est non tressis agaso. *odoratum c.* vnctum. *obscurante la.* tegente veste seruili, ne possis agnosci: In te itaque simul timor & libido pugnant, dum & metuis & cupis adulterium committere. *nõ es quod simulas.* hoc est, non es tu seruus, quem te esse fingis? quasi dicat, maximè. *induceris.* in domum adulteræ. *Altertante.* repugnante libidinibus. *quid refert vri virgis.* hoc est, nihil interest inter gladiatorem & adulterũ; nam gladiatores ita se vendunt, & cautiones faciunt: vri virgis, ferro necari. *auctoratus.* addictus, condẽnatus. Qui se vendunt ludo, auctorati vocantur: auctoratio enim dicitur venditio gladiatorum cum conditione emtoris. *an turpi claus. in arca.* id est, an in adulterio comprehensus claudaris in arca ab ancilla, quæ conscia est adulterij dominæ suæ, ne te maritus inueniat. *contractum.* propter angustias arcæ in qua es conclusus ab ancilla. *in ambos.* adulterum & adulteram. *est'ne marito?* erotema: *in corruptorem.* adulterum. *vel.* etiam: lex fuit apud Athenienseis, vt adulterum cum adultera deprehensum marito liceret occidere. hęc lex abolita est lege Iulia: quæ iussit cognitionem adulterij ad iudices referri, & ita adulterium puniri. *non habitum v. l.* id est, non deponit ingenuitatis insignia, neque se loco mutat, quia non exit domo sua vt ipsa sectetur te. hęc πρὸς τἀναντία dicta sunt: nam ipse herus deposito habitu ingenuitatis induit turpẽ, ne quis eũ cognoscat: & relicta domo sua ingreditur domũ alterius. *peccát ve sup.* non ascendit super adulterum: & ita hoc modo nihil cõmittit turpitudinis. *formidet.* refugiat. *amanti.* dicenti quod se ames. *sub furcam.* in seruitutem, aut pœnam; sunt tormenta seruilia: apud veteres serui in graui scelere deprehensi furcæ subiiciebantur. *prudens.* sciens, non insani consilij. *dominóq. f.* marito, aut amori & libidini. *committes.* quasi illi addictus. *rem omnem.* patrimonium tuum. *euasti.* euasisti. *metues.* quasi dicat, minimè metues; sed quæres iterũ committere adulterium, & in aliud periculum

lum incides punierisque. *paueas*. in adulterio deprehensus. *iterumq. p.* quasi adulter. *non sum mœchus.* si non palã sis adulter, putas te non mœchari? ergo nec ego fur ero, si palam non surripio argentum: Sed quemadmodum non furor metu supplicij, ita nec tu committis adulterium metu pœnæ: verùm si non metuam supplicium, furor, quo nomine fur sum dicendus, ita & tu adulter, quia timore pœnę abstines ab adulterio. *periculum*. pœnam. *prætereo*. non inuolo. *sapiens*. prudens. *Non sum mœchus*. contra Stoicos, qui animum plùs considerabant quàm factum. *frenis*. timore. *túne mihi d.* quasi dicat: tu potius dicendus es seruus quàm dominus, quùm toties liberatus à periculis, adhuc timori subiaces & conscientiæ malorum. *rerum imperijs*. cui pecunia, amor, libido, homines tot tántique imperant, dignum est te imperare mihi? *priuet*. liberet ab amore. *quem ter. v. q. q.* finitum pro infinito. *vindicta*. virga prætoris qua percutiebantur serui dum liberi fiebant, manumittebanturque capiti imposita: tribus namque rebus fit manumissio, vindicta, censu, testamento. *super dictis*. his quę superius diximus. *quod non leuius*. quod superioribus par est. *siue vicarius est*. Soletis vos, inquit, ingenui disputare, vtrum seruus serui sit vicarius dicendus an conseruus? ergo quum tu dominus meus aliis seruias, id est, vitiis & voluptatibus, ego certè tuus vicarius sum dicendus aut conseruus. *tibi quid sum ego?* interrogatiuè. *Vt neruis alienis m. l.* agitaris alienis neruis & viribus, sicut solent trahi neruis alienis ligna mobilia: notatur ludus quidam, quo simulacra lignea neruis moueri & agitari solet. *quisnã igitur liber?* herus. *sapiens.* seruus. *sibiq. imperios.* qui se regit, & nõ ducitur libidinib⁹, ἀρχικός. *resp̃õsare.* resistere; cõtradicere, repugnare. *teres atq. ro.* æqualis, cõstans. *externi nequid.* τῶν ἐκτὸς. externa & fortunæ bona. *per leue.* metaphora à leui ligno, siue marmore; cui si quid imponas, hærere nõ potest; ita nec sapientẽ vitia contingunt, sed ab eo decidunt, nullis enim blandimentis, nullis illecebris vincitur. *manca.* inualida, inefficax, quoniam sapienti nocere non potest, siue aduersa, siue prospera, quia fortunæ impetum non pertimescit. *noscere.* in te. *ex his.* quæ diximus esse in sapiente. *vt.* tanquam. *quinq. talenta.* docet eum non esse liberum, quòd non sit imperiosus, neque possit repugnare suis libidinibus. *vexat.* precando, excludendo, reuocando. *gelida.* aqua. *iugo.* seruitute, propter amorem. *non quis.* non potes dicere te esse liberum. *dominus.* libido. *subiectat.* subiicit. *lasso.* tibi. *versat.* regit & vexat. *negantem.*

tem. te ſeruire. *Pauſiaca*. Pauſias pictor fuit nobilis. *torpes*. obſtupeſcis, miraris. *tabella*. pictura. *qui*. quo modo. *atque*. quàm. *Fului Rutubaq*. nomina ſunt gladiatorum. *contento poplite*. Quoniam gladiator dum dimicat, extendit ſuum poplitem: aut quia qui attentus aliquid ſpectat, erigit ſe & extendit poplitem. *contento poplite*. vtrum ipſe, an illi gladiatores picti? *velut ſi reuera*. Laus picturæ. *vitentq. mo. ar. v*. vulnera, dum prœliari videntur. *nequam &c*. ſi forſitan, inquit, fuero delectatus ea pictura, & in ea ſpectanda moram fecero, ſtatim ſtomacharis, & dicor ceſſator, ac piger. *audis*. diceris. *nil ego*. audio, dicor homo nullius momenti & nihili. *ſi ducor*. delector: ita oſtendit quædam liberis quidem laudem, ſeruis verò culpam afferre. *libo fumante*. libum eſt placentæ genus. Virg. adorea liba. *tibi ingens virtus*. ironia. *virtus*. ſapientia. *reſponſat*. repugnat, renunciat, reſiſtit. omnia ironicôs: quaſi dicat, non ſpernis opimas eſcas, ſed vltrò eas appetis. *obſequium v*. Luxuria, nã luxurioſus ventri ſeruit. *pernitioſus eſt*. quàm tibi. *tergo p v*. nam vapulo ſi ſum luxurioſus. *qui tu im*. vnde, quo modo. *impunitior*. quo modo dicis te minùs puniri quàm me, quũ tu magis pendas luxuriæ pœnas, quàm ego: nã ego quidẽ vapulo, tibi autem multo cibo, & cruditate, vexatur ac debilitatur corpus. *paruo*. pretio. *ſumi*. emi. *nempe inamareſcunt*. quia neque concoquũtur, neque digerũtur. *ſine fine*. immoderatè appetitæ. *inluſiq. pedes* titubantes, vacillantes, tanquam decepti multo vino & cibo. *vitioſum*. ægrum cruditatibus: Ita quamuis exterior dominus non ſit, qui hæc mala in te puniat, tamen morbi qui naſcuntur ex ſuperfluitatibus, non ſinunt te impunitum. *mutat*. emit, dat ſtrigilem, vt vuam accipiat. *gulæ parens*. obtemperans: ſenſus eſt, ſeruus qui ſtrigilem furatur, atq. in vuam mutat, crimine luxuriæ notatur: at liber & ingenuus qui patrimonium vniuerſum luxuriæ impẽdit, non ſeruit gulæ, nec luxurioſus eſt? ſtrigil inſtrumentum eſt æneum, quo ſudorem ſolent in balneis homines detergere deradereq. *nil ſeruile*. ironicôs. *non horam*. dum duceris voluptatibus, non es tecum, id eſt, non es ſanus. *non ociar. p* ocia rectè ponere dicuntur, qui tempus ocioſum bonis artibus impendunt. *teipſum vitas*. quia malè tibi es conſcius. *vt erro*. errones hic ſunt, qui inopes recti conſilij vagantur: hic erro, ſicut popino popinonis, ganeo, onis. *comes*. luxuria. *Vnde mihi lap*. verba ſunt iraſcentis domini propter iniuriã ſerui. *quorſum opus*. verba ſerui. *vnde ſagittas*. dominus. *aut inſanit hom*. ſeruus ait. quòd oblitus ſit libertatis dicendi, mihi

pro-

prò more maiorum à se concessæ. *versus facit*. Poëtarum more furit, *ocius hinc te*. Dominus: quasi octo seruos herus miserit in ergastula agri Sabini.

CRVQVIVS.

HAEC Satyra viuam quandam imaginem præ se fert libertatis seruilis, qua festis Saturnalibus mancipijs vti licebat in dominos suos, quos hoc prætextu notat acriter: inducit enim seruum Dauum familiarem & Comicum, rerumq. herilium probè conscium (forsitan ex iis vnum quem rebus suis gerendis procurandisque præfecerat) de vita & moribus agere cum hero suo, eumque, impetrata licentia loquendi, vehementiùs increpare, quòd ita turpiter flagitioseque alea, luxu, ambitione & adulterijs rem omnem & nomen perderet, vt nec modum haberet nec honesti rationem vllam: Qua de causa, vitiis enumeratis, quasi ad oculum demonstrat, edocetque eum vel abiectissimis mancipiis esse viliorem, vt qui non reipsa, sed nomine tenus dumtaxat liber, cupiditatibus suis, & voluptati miseriùs multò, quàm quiuis seruulus hero suo pareret: Quod dilucidius vt faceret, vtitur honesti & ingenui partibus, quarum nulla quum in herum caderet, apertè inficiatur eum esse liberum. Verùm enimuerò vt iucundiora hæc fierent, videtur Horatius se quoq. velle castigari à Dauo, ab inconstantia, vitæ leuitate, à fuga commissationis simulata, & nimia cholera: Quæ res nonnullis argumento fuit, vt existimarent hic dumtaxat Horatium à Dauo seruo reum agi, quod non temerè mihi quis persuaserit.

Iamdudum ausculto. exordium Comicum, ex interrupto puta ab officio serui cordatioris, & in herum suum benignioris: ait enim se patienter audire quid dicat, imperet, velit: se quoque videre quid meditetur, quid agat, non audere tamen se ei, quod nouit, indicare: Hæc enim, præter obsequium hero debitum, complectitur in se verbum ausculto, vt non difficulter licet colligere ex verbis serui ad herum.

reformido. non ignorabat enim domino suo eam vitæ & morum turpitudinem auditu fore iniucundam, iccirco ait, seruus, id est, in seruitute existens, reformido: perinde ac si vellit significare libertate ei opus esse ad liberè loquendum.

amicum mancipium domino, & frugi quod sit satis, hoc est, vt vitale putes. Hic locus adhuc (vt mihi quidem videtur) viris etiam doctissimis est inexploratus, est enim ita in arduo positus,

vt eò nemo penetrauerit: quare si propiùs accedere, eumque perspicere coner, vix ausim mihi quicquam polliceri: At ne tamen dicar ceteris meticulosior, laudabilius duxero, nostrarum virium facto periculo, vel in præruptis hærere saxis, quàm ab incepto conamine pede retracto deflectere aliò, inq. ignauię comites dilacerandus incidere: quare vt paucis aliorũ commentationes coniectaneosque labores commemoremus: Lambinus, à quo Turnebus non dissentit, ait: Ita frugi, vt in vita retinendum ac seruandum, minimeque occidendum esse putes, &c. Vel sic cum Turnebo; frugi quantum satis est ad bonam valetudinem & salutem: Nam vt edaces, &c. hunc legito. A priori certè opinione dissentio, propterea quòd vetus lex de dominorum vitæ & necis potestate in seruos, lege noua tunc temporis annihilata erat: Posteriorem autem approbarem libentiùs, si de liberis potius & dominis esset controuersia, quàm seruis, quos scimus plurimũ ex dimenso victitasse: quare hæc verba, mancipium frugi quod sit satis, videntur mihi significare id quod maioribus dictum est mancipium frugi bonæ, nimirum quod sit satis frugi; hoc est, probum & consummatè officiosum, hoc est, sic satis frugi, vt vitale putes, hoc est, vt id merito suo iudicare possis dignum vita, nõ longiore modò, sed etiam meliore, vtpote libertate: hic herus volens videri Dauo gratum facere pro suo voto, confestim ait, Age, vtere libertate Decembri: verùm non temporaneam hanc, sed perpetuam visus est optare Dauus, quod summum erat beneficium, quod à domino in seruum conferri poterąt: vt Simo ille Terentianus, Quod habui (inquiens Sosiæ) summum pretium persolui tibi, &c. Nec iniuria libertas seruis talis erat vita, vnde vitales dicerentur, nam vita naturalis in rebus agendis dicendisque, eis ferè erat pro morte: iuxta illud Vlpiani ff. de regulis iur. Seruitutem mortalitati ferè comparamus. *libertate Decẽbri.* De Saturnalibus festis, & libertate seruorum in dominos ita copiosè litteris proditum est à Macrobio, vt non iniuria quis actum agat, qui post eum velit idem conari: quare hoc obiter hic adnotandum putaui: Saturnalia antiquitùs celebrata fuisse Decembri mense, vno tantum die, nimirùm decimo quarto Kalẽdas Ianuarias: mox triduo, postea diebus septẽ, ex quibus quinque habebantur festi: quibus diebus exęquato omnium iure, comissationibus, poculis, muneribus accipiendis missitandísque, regnis, imperiis, magistratibus designandis, aliisque pro arbitrátu rebus innumeris agitan-

tandis sine discrimine seruis & liberis æqua potestas fieba. Videto Macrob.lib.1.Alex.ab Alex.lib.2.cap.22. Lucianum in Saturnalibus epist. *pars hominum.* propositio distributiua morum vitæq. humanæ in parteis duas, quarum altera complectitur in vitiis pertinaceis, altera varios & inconstanteis, nunc malis addictos, nunc mutatis animis ad honestum propensos: An autem tertia quædam vitæ pars, in vna virtute constans, sit humana, & nō diuina potiùs, nec huius est instituti indagare, & negat Simonides, inquiens, *πάμπαν ἄμωμος οὔτις, οὐδ' ἀκήριος*, hoc est, omnino nemo est innocens, nemo bonus: & vt dici solet, *οὐδὲν ὑγιές. Vrget prop.* insistit vitiis. *pars multa natat.* Versatur in rebus humanis, nunc animi rectitudine sursum agitatus, nunc illecebris & voluptatibus corporis deorsum præcipitatus, ita vt affectibus perinde ac fluctibus vndisque marinis innatans, vel ad leuem fortunæ nutum rapiatur in omnem partem. *sæpe notatus cum tribus anellis.* Declaratio posterioris partis ipsius propositionis ab exemplo Prisci. *cum tribus anell.* Anulum gestare fuit equestris ordinis; hoc enim erat eius status insigne; vt & latus clauus Senatorij: verùm vt omnia præclara solent in peius ruere, tandem anuli vsus cœpit esse promiscuus equitibus, militibus, libertinis, fœminis, & postremo mancipiis. *modò læua Priscus in.* Prior ætas in sinistra manu, eiusque digito medico, seu *παράμεσῳ*, gestare solebat anulum ferreum; non tam ornatus, quàm signandi causa: verùm de anuli dignitate, iure, gestatione, numero, materia, videto Plin. lib. 33. cap. 1. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 19. Budæ. in Pandectas. hic monendus lector est vt dispiciat, nùm pro læua, malit legere læna, in hanc sententiam: Priscus ita vixit aliquando inæqualis & inconstans, vt in horas mutaret clauum aut latum aut angustum læna inani, veste militari, & viliori, minimeque forensi. De clauo Satyra 5. lib. 1. *ædibus ex mag.* vt inconstans in habitu commutando, ita & in ædibus fuit, adeò vt pro indumento & claui splendore habitaret magnificè; contrà, pro læna, aut amictu plebeio conderet se in ædiculas humileis & abiectas, qualeis incolere solent libertini fortunæ mediocris. *iam mœchus Romæ.* inconstantiæ nota ab instituto & vitæ modo, non sine obliquo crimine luxus Romani, & commendatione Athenarum à disciplinis liberalibus: ferè namque ita vsu venit, vt eorum, quibuscum viuimus, moribus nos accommodemus, *τῶν ἀνθρώπων γὰρ οἱ βίοι τοῖς χώραις*

tam putida. Metaphoricôs, à naribus ad aureis, pro ijs quæ auditu sunt iniucunda. *laudas fortunam*. Dauus ad herum sub persona Horatij. Multis, inquit, laudibus effers diuitias antiquas, non amplas & splendidas, sed modicas, quæ vitæ frugaliter sustentandæ satis esse possint: commendas antiquum viuendi modum simplicem, frugalem, tranquillum, non ambitiosum, luxuriosum, non auarum & inuidiosum, sed liberalem & in omneis benignum facilemque, adeò vt his ipsis fęlicitatem metiri videaris: at si Deus tamen aliquis, tibi è malis erepto, ea quæ tantopere laudas, largiatur vltrò, credo te recusaturum. *subito*. inexpectato, ἀυθωμάτως, sine tuis votis, &, vt fertur, ἀυθωμάτως ὁ θεὸς ἀνίησι τ' ἀγαθὰ, id est, vltrò Deus subijciat tibi hæc bona. *agat*. ἄγῃ, ducat. hic nō difficulter mihi persuaserit aliquis, hæc eò à Dauo in hero suo damnari, vt offensiotem Mæcenatis animum, aliosque fortasse potenteis viros sibi reconciliet Horatius: in superiori namque Satyra (quæ in codicibus Blandinijs & Busl. ab hac est indiuisa) in laude vitæ rusticæ, & vrbani strepitus vituperatione (præcipuè vbi se canit Mæcenati annos septem nihil fuisse quàm nugas (impotentiùs æquo sese gessit, vt non iniuria Mæcenas ei succenseat: Quare finit à seruo modò se castigari, quasi vel aliud sentiret ac diceret, vel loquacius impendio, suo ingenio indulgens, ab honesto sciens ac prudens discederet. *Aut quia non sentis*. ἀπολογία, à disiuncta, cuius pars prior; aut est ab ignoratione recti, quod magno tamen clamore conatur asserere; aut à simulatione, quòd aliud sciat & aliud doceat apertè: Posterior ab inconstantia; quòd rectum quidem cognoscat, propugnet tamen, seque ipse nesciat eximere, rectique tramitem ingredi. *non sentis*. non intelligis, nescis, ignoras: aut, non sentis esse rectius, id est, simulas: sed prior sententia magis arridet. *hæres nequicquam c*. hoc est, ita tecum pugnas, ita te tibi inuoluis, vt quid dicas, quid agas, quò te vertas, vt ex his te rebus vindices omnino tibi sit incertum: Vide adagium, in luto hæsitas. *Romæ rus optas*. Expolitio incōstantiæ à loci cōmutatione. *laudas securum olus*. domesticum & frugalem victū. *ac velut vsquàm vinctus eas*. τὸ, vsquā, nō etiam vsq. habent omnes scripti libri. *vsquàm*. aliquò. *amásq quod nus. t.* gaudes domi esse manendum. τὸ, amas, in omnibus scriptis adiūgitur sequētibus. *serū*. serò. ἀντιμεσγία. *sub lumina prima*. paullò ante stellarum exortu. Tale est illud vitim. Epist. lib. 2. Cędimur, & totidem plagis consumimus hostem lento Samnites

ad lumina prima duello, id eſt, ad noctem vſque. *nemon' oleum feret o.* διατύπωσις hominis feſtinãtis. cod. Mart. Buſl. Carr. habet, *fert. Blateras.* μωρολογεῖς: impatientia moræ. *furisq́.* ſic libri ſcripti, Bland. antiquiſſimus, Tonſ. Buſl. Sil. reliqui, *fugisq́.* alterum ſequimur, pro eo quod eſt, inſanis, excandeſcis, nimia cholera agitaris. At ſi cui, τὸ, fugis, magis placeat, nõ repugnabimus. *etenim fateor.* Hæc ἀντυπόφορα ſerui eſt: ne quis cum Pſeudacrone credat dominum interloqui: præoccupat enim Dauus ſe ventri quidem & luxui eſſe deditum, ſed herum coarguit multò eſſe nequiorem. *me dixerit ille.* τὸ, ille, accipitur infinitè pro quauis perſona, nomine quidem incerta, ſed re ipſa cognita: non enim dubium eſt, quin herum ſubindicet: ita vt τὸ, ille, reſpondeat huic infinito, ὁ δεῖνα. *naſum nidore ſupinor.* Synecdochicos, hoc eſt, habeo naſum ſupinum, patulum & ſublatum ad odorem gratum percipiendum. Sumta metaphora ab armentis. *ſi quid vis.* & ſi præterea aliquid aliud velis eſſe me, ſim popino, ſim ganeo, ſit mihi vitæ modulus ipſa culina. per conceſſionem. *Tu quum ſis quod ego.* Apoſtrophe in herum cum inſectatione amarulenta; ait enim ipſum & eſſe popinonem, & ſe nequiorem, hoc eſt, nequitiei & luxuriæ magis addictum. *inſectere.* modi eſt potentialis: pro debes ne me inſectari & verbis laceſſere, quaſi me eſſes probior? Imò melior ſum te, quòd fatear peccatum meum, quùm tu hoc non fatearis, ſed verbis potiùs decoris vitia tua contegere ſtudes. *verbisq́. deco. ob.* vocabulis honeſti virtutisq́. *Aufer me vultu t.* deprecatio minarum. *manum ſtomachumq́. te.* quieſce ab ira & verberibus tantiſper dum te conuincã me nequiorẽ ſtultioremq́ue, non penitus obſcuris Stoicisq́ue rationibus, cuiuſcemodi Criſpinus Stoicus vti ſolet (εἰρωνικῶς: Criſpinum enim nihil vbique quàm ridet) ſed apertis & vulgaribus, quæ vel ſeruis Criſpini ianitoribus perſpectæ ſunt & vſitatæ. Omnes interpretes hæc interpretantur nobiſcum de Criſpino philoſopho: ſed quid ſi referantur ad Criſpinum balneatorem, de quo ſcribit Perſ. I puer & ſtrigiles Criſpini ad balnea defer? *te coniux alie.* propoſitio futuræ diſputationis. *peccat vter. n. c. d.* punitionis enthymema feſtinatò collectum, ἐρωτηματικῶς. perinde acſi nullis argumentis aliis ſit opus, quàm, tu mœcharis, ergo cruce dignus es, eaque maiore quàm Dauus, qui nihil quàm meretricatur. *acris vbi me.* continuat narrationem eius partis, meretricula Dauum capit, &c. quando acris natura, ardens animus.

mus, & vehemens libido incendit me &c. 4. cod. Bland. Tonſ. Mart. habent, *intendit*. *ſub clara nuda lucerna*. De die, de luce, vel, vt alii volunt, ὑπὸ λύχνε, ἢ φανε, ἢ λαμπάδος. Tonſanus codex habet, *lacerna*. cui non grauatim aſſentior, ita vt lacerna ſit pallium lineum tenuiſſimum, τρίβωνιον, Ariſtoph. Quod non impedit, quin meretricula, vt nuda cernatur: quam Coam veſtem nominat Horatius ſub finem Satyr. 2. lib. 1. inquiens, altera nil obſtat, Cois tibi pæne videre eſt vt nudam, &c. Deinde Iſidorus lib. 19. cap. 25. Meretriciæ veſtis, inquit, ſignum fuit pallium lineum, quo & matronæ in adulterio deprehenſæ induerentur: Omitto quod paulò pòſt ait, illa tamen ſe non habitu mutâtue, &c. perinde ac ſi dicat meretricem mutare habitum in venere, matronam nequaquam, ſed ſtolam habere ad talos demiſſam, quæ non permittit eam purè apparere, vt ait Satyr. iam dicta. *quæcunque excepit tur. v. c.* tres Bland. cod. ſic habent, quæcumque excipit vrgentis ſe ver. cau. Mart. codex, quæcumque accepit, iudicet lector. Senſus autem eſt, quæcumque nuda me paſſa eſt incubum. *Clunibus aut ag. equum*. Indicat autem turpiorem Venerem: vt Martial. ad vxorem, Hectoreo quoties ſederat vxor equo. *meiat eodem*. Eamdem amplexetur, cumque ea rem habeat. *tu quum proiectis*. expolitio alterius partis propoſitionis, putà, te coniux aliena cap. *anulo equeſt*. Anulus inſigne fuit equeſtris ordinis, vt videre eſt apud Plin. *Romano ha*. toga. *ex iudice*. eligebantur enim tunc temporis iudices tam ex equeſtri quàm Senatorio ordine. *turpis*. infamis. *odoratum*. odoribus delibutum. periphraſis liberi hominis. *obſcurante lacerna*. quando vilius indumentum, & ſeruile tegit & mentitur te eſſe ſeruum turpem: eſt autem lacerna pallium obſoletum ad arcendam pluuiam. *tremis oſſa*. συνεκδοχικῶς. *quid refert vri virgis*. edocet herum non eum eſſe modò, quem ſe ſimulat, ſeruum, ſed etiam multò deteriorem ſeruo magiſque impium, vt qui gladiatore non melior, ſe quaſi pœnæ ſeruum libidini patiatur inauctorari. Viri docti hoc loco ex Acrone ſtatuunt auctoramenti gladiatorij conditiones tres, nimirùm vri flammis, virgis ſecari, & ferro necari. Turnebus autem lib. 2. cap. 20. priùs quidem duas recenſet, vtpote, virgis vri, & ferro necari: Sed pòſt paullò, Grammatici, inquit, veteres (Porphyrio fortaſſe & Acro) poſt vri, diſtinxiſſe videntur, & coniunxiſſe duo ſequentia, virgis ferroq. necari: in qua quidem ſententia tantiſper etiamnum fui, donec in manu-

scriptos codices incidi, in quibus non hanc solùm interpunctionem offendi. vri virgis, ferroque necari, cum hac adnotatione in codice Bland. vetustissimo: vri virgis, est vapulare: Et in Carr. vri virgis est verberari: verùm etiam legi in Tons. codice transpositionem dictionum hanc: quid refert virgis vri, ferroque necari: Ex quo tempore cœpi non temerè (vt opinor) conijcere ab Horatio binas tantùm conditiones notari, tertiam supposititiā esse à Pseudacrone, qui parū memor eius quod Episto. 16. ait, habes pretium, loris non vreris. non vidit τὸ, vri, hic quoque metaphoricôs accipi; sed opinatus est ad flammam & ignem pertinere: Hos itaque versus sic interpretabimur: quid refert, quid interest, vtrùm gladiator auctoratus pretio, eas vri virgis, hoc est, verberandus, & ferro gladioque necandus, an mœchus sis clausus in arca turpi, quò ancilla peccati herilis conscia demisit te ita contractum, vt genibus tangas caput? non minùs enim quàm gladiator, tu in periculum capitis venis, si maritus matronæ te deprehendat. *auctoratus eas.* Budæus ex lege secunda. §. sed etsi eum exauctorauit. ff. de iis qui notātur infamia, auctorare, inquit, est obligare: & auctorati milites, sacramento astricti, & quasi obærati, id est, ære stipendiario obstricti, ac iam non sui arbitrij: Itaque auctorare aliquem dicitur, qui suæ auctoritati & potestati dato pretio, eum subiicit iis cautionibus & legibus, vt verberetur, trucidetur, & quicquid imperatum aut opus fuerit, promtè subeat: cui cōtrarium est exauctorare, hoc est, obligatum dimittere, & suæ iterum potestati permittere: hinc milites exauctorati, qui accepto stipendio missi, ac rude donati sunt. Lucianus in Icaromenippo, ridet hoc miserum genus hominum, inquiens, τὸ καταλειπόμενον ἐστὶ γελοῖον, ἀνθρώπιον ἑπτὰ δραχμῶν ἐς τὸν ἀγῶνα μεμισθωμένον; id est, quod super est, ridiculum est, nimirùm homuncionē septem denarijs ad agonem esse conductum. Ceterùm cod. Tons. & Busl. habent hic, auctoratus eras, & ferè in omnibus ponitur τὸ, vt, post vocem contractum: quod etsi non omnino improbē, tamen mihi videtur adiectitium, quādo hic ordo verborum sit planissimus, quid refert, eas vir. v. &c. an clausus in arca turpi tangas caput pedibus? ita vt hæc per parenthesim quodammodo includantur, quò te demisit peccati conscia herilis contractum. *an turpi cla. in a.* ὑπαλλαγή, pro tu turpis, &c. *est ne marito.* hoc erotema Daui sumit expositionem ex lege Iulia de adulteriis. *illa tamen se non habitu.* sensus est, vt arbitror, tu quùm non seruo

viilissimo

vilissimo tantùm, sed etiam quouis gladiatore duriora patiaris, eò es miserior, quòd ea te nō ita redamet, vt amore tui velit esse meretrix, teque, relicto marito, comitari, adulterijque damnari: formidat enim ne amorem simules. Hęc autem tria, mutare habitum, mutare locum, peccare supernè, sunt meretricia: Matronæ autem adulterij dānatæ pro stola induebantur toga, vt suprà dictum est ex Isidoro: Sic & Epigrammatarius lib. 1. Coccina famosæ donas & Ianthina mœchæ vis dare quæ meruit munera? mitte togam. Item 10. Thetin viderat in toga spadonem damnatam Numa dixit esse mœcham. *peccátve supernè.* hoc est, non sit omninò abiecta, vilis, & impudica more meretricio: puto namque hoc pertinere ad infamē inuersamque Venerem, ad quam nequit matrona induci ab adultero delassato: & hoc ipsum est quod in Commentatore scripsimus, vix tandem ex barbarissimis characteribus codicum Blandiniorū erutū, πρὸς τἀναντία: adulter enim mutat habitum, illa nequaquā; adulter mutat domū, illa minimè; adulter nōnumquàm peccat infernè, illa, dum nō credit amāti, nō peccat supernè. Sed quid si per epexegesin peccare supernè, declaret, quid sit mutare loco, nimirū matronā succūbere, & nō mutare loco, hoc est, nō incūbere? frigidi⁹ enim mihi videtur, vt mutare loco, pertineat ad mutationē ædiū in matrona liberaliore, quę domi quidē suę pati potest suā pudicitiā expugnari, sed vt foris etiā impudica sit, non crediderim, nisi iā tota sit meretricia. Erasmus, supernè, accipit pro externè, quasi dicat, inquit Glareanus, nō peccat palā: conatur enim Dauus ostēdere mulierem imbecillitate peccare, nō dedita opera. Nannius lib. 4. Miscell. putat pro supernè olim scriptum fuisse supinè, id est, inconsultò, stultè. Turnebus lib. 2. cap. 18. aliam habet sententiam. Codex Carrionis habet (quantum licet conijcere ex notis vsu & vetustate tritis) non peccat supernè, id est, non resupinat adulterum. *ibis sub furcam.* Itaque consultò dabis te in miseram & detestandam seruitutem, quod nemo seruorum facit, imo ne gladiatorum quidem quisquam, qui non dato, sed accepto pretio se operamque suam addicit emtori: ire sub furcam, ferre furcam, genus erat supplicij seruilis: hinc dicti furciferi. vide Donat. in Andr. Plaut. in Casina. Deos quæso, vt quidem hodie camum & furcam feras. Aristoph. in Nebulis. φιμώσητε τούτου τῷ ξύλῳ τὸν αὐχένα, id est, hoc ligno constrinxeritis huius collum. *dominóque furenti.* libidini furiosæ, nullaque certa ratione tibi im-

imperanti concredes te tuaque omnia. Sunt qui per, τὸ, domino, signari malint, maritum matronæ: quod etsi non improbem, tamen crediderim potius hic accipi pro libidine; quemadmodum postea, vrget enim dominus mentem, &c. vbi furorem eius exprimit. *euasti.* euasisti periculum, quò te præcipitauit furiosus dominus? *credo.* εἰρωνικῶς: perinde acsi dicat, neque metues, neque cauebis donec pereas, hoc est, rem omnem, nomen, famam, & fortasse vitam amittas. *ô toties seruus.* exclamatio in indignitatem libidinis, quæ toties ex homine libero seruum facit. *quæ belua rup.* argumentum à maiori subseruiens exclamationi: si belua non reddit se catenis, vnde semel effugit, sed naturam sequitur, quî tu tibi tam es iniquus, tam inconsideratus, & alienus à mente, vt quum sis natura liber & ingenuus, posthabita turpi seruituti libertate, non vites ea pericula ex quibus aliquando vix euasisti? *praua.* malim legere priua, quemadmodum mihi videor legisse in codice Carr. *neque ego hercule fur.* confutatio à pari, vterque enim à maleficio abstinet metu pœnæ. *vbi vasa.* Bland. cod. antiquiss. habet visa. *túne mihi dominus.* colligit quod supra pollicitus est, nimirùm dominum suum, & esse seruum, & se stultiorem, atque adeò ne dignum quidem qui sibi sit dominus, vt qui turpiùs alij subsit: deinde se quingentis emtum drachmis vindicta liberum fieri posse, eum verò nulla vmquàm vindicta à formidine, quæ libidinis comes est, liberari posse: quibus argumentis, altero syllogistico, altero ab vsu & fori consuetudine docet Dauus herum se esse nequiorem, quòd & duriorem seruitutem pateretur & difficiliorem. *misera formidine.* ab effectu. *siue vicarius est.* Argumentum à notatione, quo nunc citra ambages docet herum secum esse seruum, hoc modo, Quicunque seruo paret, is est eius vicarius & conseruus, ego autem tibi seruo pareo, quid ni ergo sim tuus vicarius? assumtio autem certa est, nam tu, qui mihi imperas, alij seruis. *vti mos vester agit.* sic habent codices Tōs. Mart. Sil. & alij, quos sequuti sumus. *tibi quid sum ego? nempe.* Vnus codex Bland. habet, tibi quod sum ego, sine interrogationis nota. verùm sequutus sum vulgatam lectionem. *nempe.* subiectionis species: sibi namq. respondet Dauus & asserit se esse heri sui vicarium: ea enim huius aduerbij, nempe, vis est pręcipua, vt affirmet interrogationem: testimonio Vallę, Linacri, & aliorum. Sic & Epistol. 16. lib. 1. Respōdes ne tuo dic sodes nomine? nempe. *tu mihi qui imperitas.* eclipsis

hic est coniunctionis causalis, nam, aut similis. *alij seruis miser* sic codex Bland. antiquissimus cum duobus alijs, non etiam, vt ceteri omnes, aliis. quem nos sequuti sumus, ita vt sententia sit, alij seruis miser, nimirùm domino furenti libidini, vt suprà: & paullò pôst, Vrget eum dominus mentem non l. *duceris vt neruis al.* Muretus vir doctissimus grauius hic insurgit in interpretes, quos si volet esse Acronem & Porphyr. profectò non facit pro merito tantorum virorum; quorum si extarent incontaminati commentarij, neque cœcitatis eos argueret, & seriùs hanc interpretationem τ̃ νδρο-σπάστων pro sua euulgasset, vti lectori constare potest ex commẽtariis antiquis, in quibus ex scriptis libris adhuc superest antiquitatis miserabiliter laceræ vestigium. De νδρεσπάστοις, legantur annotationes Mureti & Lambini Commẽt. & aliorum. Equidem nescio quoque an alludat ad Silenos Alcibiadis, de quibus legito Chiliades Eras. videtur enim Dauus herum suum Sileno alicui similem fingere, vt qui multò esset alius intuenti propius, putà seruus, quàm summo habitu vultuque appareret: Non autem me latet Silenos imagunculas fuisse extrinsecùs quidem ridiculas, intrinsecùs verò diuinam quandam artem sculptoris celare: Sed quid vetat id etiam de præposteris Silenis interpretari? *quisnam igit. lib.* Erotema ex Stoicorum sententia. *sibique imperiosus.* sic codex Bland. antiquissimus cum Tons. & Busl. Quam lectionem Canterus quoque non improbat. reliqui cod. omnes habent, *sibi qui imper.* quam non damno. In hanc sententiam ait Claudius, si metuis, si praua cupis, si duceris ira, seruitij patiere iugum, tolerabis iniquas interitus leges, tunc ōmnia iura tenebis, si poteris rex esse tui. Sed hac de re latiùs in 1. Epist. lib. 1. *fortiù responsare.* Hellenismus. Hæc autem prolixior expolitio Stoicæ sententiæ, paucis hoc modo reddi potest: liber est, qui neque deijcitur aduersis (cuiuscemodi sunt paupertas, exiliũ, vincula, mors, &c.) neque prosperis effertur, vt sunt honores, libidines, fortunæ bona, &c. quibus solet humanus animus vehementer concuti rapique in omnem partem: oportet enim hominem liberum esse sapientem, regem, temperantem, liberalem, moderatum, fortem, continentem, &c. Virtus enim ex Stoico dogmate ita secum virtutem trahit, vt concatenati anuli. *vt proprium q. n.* ἴδιον κ̀ οἰκεῖον, possessiuè, hoc est, quod possis verè fateri tuũ esse? *quinq. talenta p.* regreditur ad intermissum propositum seruitutis herilis. *foribus repulsum p. g.* perpul-

pulchra præpositionum trāſpoſita commutatio, pro eo quòd eſt, perfuſum gelida repellit à foribus. *turpi colla iugo.* turpe iugum libido: ab effectu. *liber. liber ſum.* amara inſultatio per iterationem. *vrget enim do. m.* ἀπολογία, ex natura relationis: is enim non poteſt eſſe liber, quem vrget & impellit dominus. *Vel quum Pauſiaca t. i. t.* arguit herum ſeruitutis à nimio picturæ ſtudio. Sed & Cic. talem declarat eſſe ſeruum ineptiarum eo paradoxo, ὅτι πάντες οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, quem ſtupidum detinet Aëtionis tabula, aut ſignum aliquod Polycleti. *aut Pacidiani.* Codex Bland. habet hanc dictionem ſine vlla macula aut litura, quem ſequimur; nam & apud Cic. ſæpius hoc nomen occurrit. Sic legit Adria. Iunius noſter in Nonio Marcello à ſe caſtigato. *contento poplite.* eſſe contento poplite, quod gladiatorum eſt, ſic dixit vt Cic. 2. Tuſc. vt onera contentis corporibus faciliùs feruntur, remiſſos opprimunt, &c. & Virg. 3. Georg. Contenta ceruice trahunt ſtridentia plauſtra: Ita vt contentum idem ſit quod colligatum & coniunctum. *nequam & ceſſator.* ſupp. ἀπὸ κοινοῦ, audio; hoc eſt, dicor à te. *ceſſator.* ὀκνὸς, piger, ignauus, ſerui proprium. *ſi ducor libo.* de libi confectione vide M. Catonem de agricultura. *Obſequium ventris m. p. c. cur?* anaſtrophe ſigni interrogatiui, cur. vt hic ſit ordo, cur obſequium ventris mihi eſt pernitioſius in nidore fumantis libi, quàm tibi, cuius palatum vel delicatiſſima requirit: ſic namque facienda eſt interpunctio, vt, τὸ, cur, præcedentia, non etiam ſequentia reſpiciat. *tergo plector enim.* conceſſio: fatetur gulam eſſe in cauſa cur pœnas luat, ſed oſtendit hero ſuas illecebras multò difficilius adferre malum. *qui tu impunitior illa quæ paruo ſumi nequeunt obſonia captas.* ſic habent omnia ſcripta, nec quicquam immutaui propter apertam ſententiam. *inpunitior.* ἀντιμερεία, pro impunitius, ſiue impunius: vt ſenſus ſit, quo pacto impuniùs quàm ego, conſectaris illa obſonia, illas delicias quæ nequeunt paruo comparari? *nempe inamareſcunt epulæ.* non ſapiunt propter aſſuetudinem, aut generant ex ventriculi cruditate ὀξυρεγμίαν, ſeu ἀπεψίαν, ructum acidum. *Inluſique pedes.* per gonagram, quæ ex genuum debilitate, & humorum redundantium collapſu oritur. *an hic peccat.* argumentum à minori; ſi peccat ſeruus, gulæque criminatur, quòd pro ſtrigili vuam accipiat, quantò magis herus, qui vorat vniuerſum patrimonium? *qui puer vuam furtiua mutat ſt.* ſic legitur in omnibus ſcriptis, quæ mutare nolui, eſt enim hypallage,

lage, & oratio fluida. Vide epodo 1. pecúſve Calabris ante ſ. &c. *non horam tecum eſſe*. oſtendit herum ſe multò puniri acerbiùs, vt qui non corpore modò, ſed etiam laboret animo: hoc autem quod ait Dauus, non horam tecum eſſe potes, aut ad animum non omnino bene ſibi conſcium, aut, quod magis arbitror, pertinet ad inæqualitatem vitæ, cuiuſcemodi inconſtantiæ ſuprà damnauit Priſcum. *Te ipſum vitas fug* tecum pugnas, es præſens abſens. *fugitiuus*. Epitheton ſerui, qui fugit eo animo vt ad dominum non reuertatur. *& erro*. ſic ſcriptum eſt in antiquiſſimo Bland. Tonſ. Carr. Buſl. Nan. Mart. Sil. in tribus alijs Bland. *vt erro*. diiudicet lector. Eſt autem Erro, auctore Vlpiano, ſeruus nugator vagabundus, ſed ad dominum tandem rediens. Atrianus de re militari, leuius itaque delictum emanſoris habetur, vt erronis in ſeruis: deſertoris autem grauius, vt in fugitiuis. *comes atra*. ipſa nimirùm cura. *Vnde mihi lapidem*. perpulchra & lepida διατύπωσις, heri infenſi & ſerui illudentis herum. *inſanit*. non eſt ſanus, non eſt ſanæ mentis. *aut verſus f.* furit. Cic. 2. de natura Deorum, iam Apollo verſus facere deſierat: alludit ad furorem diuinum, ἐνθουσιασμὸν. *accedes opera agro n.* S. Sententia eſt, niſi citiùs hinc abeas, tantùm abeſt, vt te libertate donem, vt ex ſeruo vrbano & honorario efficiam te vilem & abiectum. In ea namque ſignificatione τὸ, opera, vſi ſunt optimi quique auctores, Cic. præcipuè, qui pluribus in locis contumelioſè ſatis appellitat operas, ſordidos abiectoſque & vilis conditionis homines, vt pro Sextio: Quùm per tribunum aliquem & ſexcentas operas ſe fortunis ſpoliari videant. & alibi: Operarum, inquit, ſuarum gladiis & lapidibus obiecerit. Item pro Flacco: operæ faceſſant, ſeruitia ſileant.

SATYRA OCTAVA.

VT te Naſidieni iuuit cena beati?
Nam mihi quærenti conuiuam, dictus here illic
De medio potare die. ſic, vt mihi nunquam
In vita fuerit melius. da, ſi graue non eſt,
Quæ prima iratum ventrem placauerit eſca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Auſtro

Captus,

Captus, vt aiebat cenæ pater. acria circùm
Rapula, lactucæ, radices, qualia lassum
Peruellunt stomachum, siser, alec, fæcula Coa.
Hic vbi sublatis puer alter cinctus, acernam
Gausape purpureo mensam pertersit: & alter
Sublegit, quodcunque iacêret inutile, quódque
Posset cenanteis offendere: vt Attica virgo,
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes
Cæcuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.
Hîc herus, Albanum Mæcenas, siue Falernum
Te magis appositis delectat: habemus vtrumque.
Diuitias miseras. Sed queis cenantibus vnà
Fundani, pulchrè fuerit tibi, nosse laboro.
Summus ego, & prope me viscus Turinus, & infrà,
Si memini, Varius. cum Seruilio Balatrone
Vibidius: quos Mæcenas adduxerat vmbras:
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infrà,
Ridiculus totas simul obsorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, siquid forte lateret,
Indice monstraret digito. nam cetera turba,
Nos, inquam, cenamus aueis, conchylia, pisceis,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Vt vel continuò patuit, cùm passeris, atque
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere minorem
Ad lunam delecta. quid hoc intersit, ab ipso
Audieris melius. tum Vibidius Balatroni:
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poscit maiores. vertere pallor
Tum parochi faciem nil sic metuentis, vt acreis
Potores: vel, quòd maledicunt liberius: vel,
Feruida quòd subtile exsurdant vina palatum:
Inuertunt Allifanis vinaria tota

Vibidius, Balatróque, secutis omnibus: imi
Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter murana natanteis
In patina, porrecta. sub hoc herus, hæc grauida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne futura.
His mistum ius est oleo, quod prima Venafri
Pressit cælla, garo de succis piscis Iberi,
Vino quinquenni, verùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium sic conuenit, vt non
Hoc magis vllum aliud: pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnæam vitio mutauerit vuam.
Erucas virideis, inulas ego primus amaras
Monstraui incoquere, inlutos Curtillus echinos,
Vt melius muria, quam testa marina remittit.
Interea suspensa graueis aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulueris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti, postquàm nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus posito capite, vt si
Filius immaturus obisset, flere. quis esset
Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret? heu fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? vt semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappa compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Hæc est conditio viuendi, aiebat: eóque
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Téne, vt ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum ius apponatur? vt omnes
Præcincti rectè pueri, comtíque ministrent?
Adde hos præterea casus: aulæa ruant si,
Vt modò: si patinam pede lapsus frangat agaso.

Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res
Aduersa nudare solent, celare secunda.
Nasidienus ad hæc: tibi dij, quæcunque preceris,
Commoda dent: ita vir bonus es, conuiuáque comis.
Et soleas poscit. tum in lecto quoque videres
Stridere secreta diuisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectasse: sed illa
Redde, age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quòd sibi poscenti non dentur pocula: dúmque
Ridetur fictis rerum Balatrone secundo:
Nasidiene redis mutatæ frontis, vt arte
Emendaturus fortunam. deinde secuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis sparsi sale multo, non sine farre:
Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi,
Et leporum auulsos, vt multo suauius, armos,
Quàm si cum lumbis quis edit. tum pectore adusto
Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes
Suaueis res, si non causas narraret earum, &
Naturas dominus: quem nos sic fugimus vlti,
Vt nihil omnino gustaremus: velut illis
Canidia afflasset peior serpentibus Afris.

COMMENTATOR.

FVndanium amicum suum interrogat Horatius qualis cœna Nasidieni diuitis fuisset apud quem ipse cœnauerat: quam ex ordine describens, ostendit eum in lautitiis suis & apparatu magnifico iactando fuisse putidiorem. *vt*. quomodo, qualiter. *iuuit*. delectauit. *beati*. mire beati, diuitis. *conuiuam*. te scilicet Fundani. *here*. pro heri. *Illic*. apud Nasidienum. *de medio die*. à meridie. *sic*. supp. acceptus sum in cœna, sic ea me iuuit, ait Fundanius. *vt nihil num*. vt numquã fuerim acceptus iucundius. *da, si g. n. e*. dic, ait Horat. *iratũ*. esurientem, famelicũ. *Lucanus*

nus aper. valentiſſimus. ſpecies pro genere. *fuit.* ſupp. qui. *leni auſtro.* amœno, non æſtuoſo. *cœnæ pater.* paſtor, pater familias, cœnæ præbitor, ἀρχικὸς τοῦ δείπνου, συμποσίαρχος. *acria c.* aut quia habent quandam acrimoniam, aut quia cum aceto condiantur. *rapula.* neutro genere, & diminutiuè, pro rapis, ſeu napis. *radices.* ῥάφανοι. *laſſum.* faſtidioſum. *peruellunt.* cum quadam delectatione pungunt & exſuſcitant, vellicantque & permouent ſtomachum faſtidientem ad ὄρεξιν. *ſiſer.* genus oleris vtile ſtomacho. *fecula Coa.* diminutiuè. *his vbi.* vt, poſtquam. *puer.* ſeruus. *alter cinctus.* notat eius ſeruos incomtos, inornatos, & rudes. *acernam.* de acere confectam, τὸ σφένδαμνος Græcè dicitur arbor, vnde fiunt tabulæ: & hoc notat eius ſorditiem, quòd pro diuitijs non habuerit menſam citream aut vermiculatã. *Gauſape.* mappa villoſa. hic Gauſapes. *alter.* poſt illum qui terſit. *ſublegit.* ἀνελέξατο. *iaceret.* remaneret. *inutile.* ſordidũ. *offendere.* lędere viſum, mouere faſtidium. *vt.* tamquam. *Attica virgo.* ſacerdos Cereris: illas vult quas Tullius in Verrinis κανηφόρους ait, quæ ſacra Cereri ſublatis ſupra caput manibus, in ſportulis portare ſolebant. *Fuſcus Hydaſpes.* ridet nimiam pompam in tenui apparatu: Hydaſpes, Alcon, nomina ſunt ſeruorum Naſidieni. *Chium m. e.* ſine marina aqua. Græci namque ſolent vina miſcere aqua marina, vt non facilè corrumpantur: vnde inſtitutum tradit Varro, vt Delphini circa Liberum pingerentur. *aut maris expers.* id eſt, non mari aduectum, ſed in Italia natum & factum. *Hic herus.* tunc Naſidienus ait. *te magis appoſitis.* ſi vinum Albanum aut Falernum magis te delectat appoſitis, id eſt, quàm quæ appoſita, & in conuiuio præſto ſunt, ſcilicet Cecubum & Chium. *diuitias miſeras.* ſupp. narras, inquit Horatius. quòd ſollicitè & magna cura ſeruabantur, & non apponebantur. *ſed queis cænant v.* valdè ſcire cupio, qui tecum cœnauerint hilariter & iucundè: *ſummus egò.* in cornu, in ſumma parte lecti, ſuppl. eram vel fui. *Thurinus.* aut proprium eſt, aut gentile, nimirùm de Thurio oppido Calabriæ. *Cum Seruilio Bal. Vib.* hi erant in altero lecto cum Mæcenate. *vmbras.* paraſitos. *Nomẽtanus erat.* in tertio lecto; Nomentanus autẽ erat Decumanus. *ſuper ipſum.* ſupra Naſidienũ. *Portius.* Publicanus. *ſimul obſorbere placentas.* notat paruitatem placentarũ: quare ridiculus obſorbere, hoc eſt, in obſorbendo & deuorãdo totas placẽtas. *Nomentanus ad hoc.* ad hanc rẽ erat ridiculus. *lateret.* Portiũ: ꝙ Portius nõ aduerteret, ſed eum ſubterfugeret. *indice monſt. dig.* alluſit ad morẽ licitationis: erat enim

Nomentanus Decumanus & Portius Publicanus: Publicani autem sublato digito licitationem vectigaliū faciebant. *nam cetera turba nos in*. ἐπεξήγησις. verba sunt Fundanij. *longè dissimilem*. meliorem. *noto*. vsitato. *celantia*. intra se continentia. *succum*. saporem. *patuit*. probatum est. *passeris*. passer est genus piscis. *ingustata mihi*. à me, quæ antea non gustaueram. *docuit* Nasidienus. *melimela*. suauissima mala, χυδόντα μῆλα. *rubere*. esse rubicūda. *minorem ad lunam*. ad incrementū lunæ, quādo luna crescit. *delecta*. ex arbore. *quid hoc intersit*. quid hoc sit, & qualis sit differentia, quòd melimela crescēte luna rubent, ipse melius te docebit quàm ego, qui mihi narrauit. *Vibidius Bal.* supp. ait. *damnosè*. hoc est, ita multùm, vt damnum sentiat, qui conuiuium præbet. *moriemur inulti*. quasi miseri: hoc execrantium est cibos, & comminantium in pocula, ad vindictam. *Vertere*. Enallage, pro vertebat, mutabat: vel est eclipsis verbi cœpit. *Parochi*. Nasidieni, domini ipsius conuiuij. *vt*. quàm. *liberius*. per ebrietatem. *subtile*. tenue & purum. *exsurdant*. surdum reddunt, vt iam non sentiat saporem. *allifanis*. calicibus & poculis maioribùs: est autem allifanum dictū ab Allife oppido Samnij, vbi maiores calices fiebant: alij volunt fuisse vicum Campaniæ, vbi fictiles & latiores calices fiebant. *inuertunt*. exhauriūt: aut est hypallage, vt sit sententia, inuertunt allifanos calices toto vino ebibito, vt vinaria tota ponantur pro vino: vel inuertūt vinaria, id est, οἰνοφόρα κατὰ κεφαλῆς τρέπονται, id est, vasa vinaria in caput vertunt, ita vt ore terram tangerent. *imi conuiuæ lecti*. Nomentanus & Portius, qui in imo lecto erant accumbentes, nihilum nocuere lagenis, id est, nihil biberunt. Alij sic legunt, *sequutis omnibus imis: conuiuæ lecti*. id est, electi viri, Mæcenas & alij nobiles nihil biberunt. *natantes*. in iuscello. *sub hoc*. in hoc missu allato. *heros*. dominus conuiuij. *hæc grauida*. quasi tunc sit melioris saporis quum grauida est. *his*. murenæ & squillis est iusculum commistum, in quo natabant squillæ. ζωμὸς, Græcè. *prima*. optima. *Venafri*. Venafrum ciuitas est Campaniæ, vbi nascitur optimum oleum: sed hoc tamquam fictum ridet Fundanius. *cella*. olearia. *garo*. cum garo liquamine. *Piscis Hiberi*. Hispani. *Vino*. cum vino. *Verùm citra m. n.* vino Italo. *dum coquitur*. ius. *cocto*. iuscello. Italicum & Chiū vtrūq. aptum est iusculo. *hoc magis v.* supp. conueniat. *pipere*. cum pipere & aceto ius mixtum est. *quod*. acetum. *Methymneam v. m. v.* Methymna oppidum in Lesbo insula. *vitio*. suo. *mutauerat*. dum mutatur, acidam fecerat, & vitiauerat. *erucas*. eruca nomen

men eſt herbæ, quæ ἴυζωμον Græcè dicitur. *Inulas.* Inula, ἑλένιον Græcè, nomen herbæ. *incoquere.* in iure illo. *echinos.* piſceis docuit incoquere. *vt melius.* ſupp. ſapiant. *muria.* cum muria. *testa marina.* peregrina, Græca. *interea.* dum hæc narrat Naſidienus. *aulæa.* cortinæ, vela: Apud veteres tenſis aulęis exercebantur conuiuia: vnde permanſit conſuetudo militibus, vt tentoria habeant: ſub cameris autem tendebantur, vt ſi quid pulueris caderet, ab ipſis exciperetur. *pulueris atri.* ſup. tantùm. *Campanus.* in planis locis plus eſt pulueris quàm montoſis: Campania autem in campis ſita eſt, vnde etiam nomen accepit. *nos maius v.* ruinam domus timentes. *poſtquàm nihil eſſe.* poſtquàm ſenſimus ſtare domum. *erigimur.* apparet hic cõuiuas in lectis diſcubuiſſe. *poſito capite.* in lectum. *Rufus.* Naſidienus, erat enim binomius. *immaturus.* adoleſcens obiſſet. *flere.* flebat, vel flere cœpit, quaſi perculſus orbitate filij. deſcribit luctum Rufi. *quis eſſet f.* flendi, quàm diu ille fleret? *ſapiens.* ſimulans ſapientiam. ironicôs. *tolleret.* conſolatione fletum mitigaret. *heu fortuna.* Nomentanus ad conſolationem Naſidieni, ſic conqueritur de fortuna. *te Deus.* fortuna Deus. *vt.* quomodo, qualiter. *compeſcere riſum.* ne audiretur ridere: mappa namque os occludebat. *ſuſpendens o. n.* omnia irridens. *hæc eſt cond.* vt etiam in proſperis aduerſa non deſint. *eóq.* ideóque. *fama.* gloria. *labori.* in exhibenda cena. *ten' vt accipiar l. ὡς ἐυφϱάνθῶ.* ſupp. oportet. Ita apud Terent. in Phorm. Téne aſymbolum venire vnctum atque lautum è balneis, ocioſum ab animo, cùm ille & cura & ſumtu abſumitur? *accipiar.* vt, Illos porticibus rex accipiebat in amplis. *agazo.* is propriè eſt qui iumenta tractat, hic autem ſatyricè ſignificat eſcarum miniſtrũ, quem vulgò nominant infertorem. *ſed conuiuato.* Quemadmodum, inquit, dux exercitus in aduerſis rebus probatur, vtrum nouerit opitulari tutaríque ſuum exercitum, nam felicitas in militia celat imperandi ſcientiam; ita conuiuatoris prudentia in aduerſis cernitur, quemadmodum poſſit ſelari & tractare ſuos conuiuas. *nudare ſ.* demonſtrare, probare. *Naſidienus ad h.* ait. *comis.* facetus, elegans. *ſoleas.* calopodes, nempe ad reparandum conuiuium. *in lecto.* in vnoquoque lecto. *ſtridere.* poſtquam Naſidienus diſceſſiſſet, cœperunt conuiuæ ſuſurrare in aurem ſciſcitantes, quaſnam putarent eſcas allaturum Naſidienum: & notandum eſt, quòd in ipſo verſu ſit imitatus ſonitum ſuſurri. vt: Lento ducunt argento. &, ſale ſaxa ſonabant. *nullos his m.* ait Horat. *his.* quàm hos. *redde age.* dic, refer. huic eſt reciprocum

illud Virg. ſacra refert Cereri, id eſt, redde. *Vibidius.* Verba Fundanij. *videtur fictis.* iocis; quia qui vult mouere riſum, ſe fingit aut mœſtum, aut iratum, aut hilarem, &c. inſtar mimorum, aut ridetur propter figmenta Naſidieni & eius ſordeis. *Balatrone ſecundo.* hypocritam agente, ſubſequente, ſubſeruiente, pocula etiam poſcente, ſecundabat omnia iocis ſuis. *Naſidiene r.* apoſtrophe ad Naſidienum redeuntem. *mutatæ front.* iam lætior. *Mazonomo.* Mazonomus genus eſt lancis capacioris, in quo deferuntur eſcæ, magna ſcutella. *diſcerpta.* diuiſa. *quàm ſi cum l.* Lumbi plus habent carnis, armi verò duriores ſunt: oblati igitur nobis ſunt armi ſine lumbis, quos commodius eſt ſolos eſſe, quàm ſimul cum lumbis, quia lumbi habent aliquid tetri odoris, & ſaporis minùs iucundi. *quis edit.* ſubiunctiui modi, edim, edis, edit: nunc edam, edas, at. *aduſto.* aſſo. *palumbes.* Silueſtreis columbas. *narraret earum.* ſi nobis non recitaſſet cauſas non allatarum clunium & lumborum. *ſic fugimus.* abceſſimus illinc. *guſtaremus.* quia Naſidienus fortaſſe dicebat ſe inueniſſe vermeis in cæteris partibus quas non attulit. *velut illis.* cibis.

CRVQVIVS.

SI Catium Satyra 4. huius lib. induxit Horatius in præceptis ſuæ cenæ recenſendis, ſui quodámodo immemorem, ineptum, turbatum, & pro hominibus ſui ordinis monſtroſè philautum: hic videas à Naſidieno, Catij fortaſſe pręceptore, vel potiùs, ipſomet Catio Naſidieno, apponi cenam Mæcenati, Fundanio, ceteriſque conuiuis nō magis ordinatam, ſed planè cōfuſam, inſulſam, craſſam, & inde à primis ad extrema vſque fercula fœtide ſordidam, nec minùs vana quadam oſtentatione ridiculam, ad improbitatem, credo, auaritiæ celandā: inſtituit autē menſam tripatinam, ad maiorum, arbitror, imitationem, ex apro Lucano, muręna patinaria, & venationis aucupijque particulis in mazonomo allatis. Initio quidem, contra omnem cenæ rationem modumque, apro Lucano corrupto rancidoque circumponi iuſſit, non quæ famelicum, ſed qualia ſtomachum laſſum, nimiaque crapula languidum recreēt, vel ex pręcepto Catij Saty. 4. his deinde ſublatis, vinoq. in triclinium magna pompa allato, oſtētatóque, cum placentulis, & paſſeris rhumbique conditis ilijs, melimeliſque, allata pòſt muręna eſt inter ſquillas in iuſcello natanteis, quod ſuum inuentum, aut ſaltem compoſitum mixtumque mirè

præ-

prædicat. ſed eam quùm non guſtarent, vel propter inſipidum condimentum, vel ob caſum aulæorum repentinum in patinam: tandem poſt largum Naſidieni fletum, in mazonomo (neſcio an Græco more cum cantu & tibicine) comportata ſunt auium variarum leporumque fruſtula putida, redolentiaque aduſtionem: quæ vnà cum Naſidieno conuiuasait Fundanius perinde fugiſſe atque venenum præſentiſſimum. Ceterùm hæc conuiuij narratio tam iucundè concinnata eſt, vt, actioni alicui ſimilis, per omnia ſibi lepidiſſimè reſpõdeat: Exordio namque cenæ malè compoſito, tamquam protaſi, ita ſubſeruit commemorationis epitaſis ex aulæorum ruina puluerulenta, vt epilogus exitum habeat planè facetum & ludicrum: Præterea quantum præſenti commentationi condiendæ commodent Nomentanus, Portius, Vibidius & Balatro. *vt te Naſidieni. c. b.* ſic habent duo codices ſcripti, puta, Sil. & Mart. cũ vno & altero vulgato, quos ſequuti ſumus, indignũ rati Horat. cenſere paucis in verſibus ſui oblitum eandem ſyllabam nunc produxiſſe, nunc contraxiſſe citra omnem neceſſitatem, nimirùm, ſecũdam in dictione Naſidienus, cũ ſynæreſi tertiæ & quartæ dictionis eiuſdem: Taceo genium Horatianum clariùs eluceſcere, taceo carminis numeros vulgato ſermoni propinquiores hoc in ſitu: vnde Deſpauterius etiamnum in cæſuris hoc modo legens, vt te Naſidieni, &c. adfert pro exemplo carminis omni cæſura carentis. De Naſidieno equéſne Romanus fuerit, vt vult Pſeudacro, nihil, quod con ijciam, habeo; præterquam quòd opiner eum eſſe Catium qui Saty. 4. noua conuiuandi præcepta cum ſuis rationibus ſibi vendicat. Naſidium cum Caſſio Parmenſi, & aliis factionis Pompeianę defeciſſe ad Antonium ſcribit Appianus ad finem lib. 5. bellor. Ciuil. hinc fortaſſe format Horatius Naſidienũ. *vt te Naſid.* exordium ab erotemate, quod continet argumentum futuræ narrationis. *beati.* εἰρωνικῶς, quaſi infelicis & miſeri, vt qui neſciat rebus ſuis vti, ſed eas corrumpi potiùs, & perire, quàm frui velit. *nam mihi quærenti.* ἀνθυποφορά. *de medio pot. d.* ridiculè hoc ſubiicit: quid enim illic de medio die potare liceret, vbi id ne cenanti quidem conceditur ſine pallore parochi, vt ait Fundanius. *ſic.* ἀποσιώπησις. *da ſi gra. n. e.* omnes ſcripti libri habent, dic. *iratum vent.* ab effectu, iuxta illud, fames & mora bilem in naſum conciunt. *Lucanus aper.* Synecdochicôs, totum pro parte: at legimus tamen Seruium Rullum primum Romanorum totum aprum vna menſa appoſuiſſe,

 hinc

hinc Iuuenal. Quanta est gula quæ sibi totos ponit apros. *leni fuit Austro.* Amœno temperatoque cælo, non exæstuante Austro, quo non mollescere tantùm, verumetiam ferina facilè putrescere atque corrumpi solet: quemadmodum ait Saty. 2. huius lib. At vos ô Austri, coquite horum obsonia: quare leni Austro captum dicit, quò celet eius fœtorem. *cœnæ pater.* præfectus, quasi τραπεζοκόμος. *acria circum.* hæc εἰς ἀνασόμωσιν faciūt omnia, non autem ad stomachum famelicum placandum: quare hæc non suo loco apposita ridet Fundanius: sed fortassis opinatus est Nasidienus his ἐυσομάχοις tollere se posse aut mitigare nauseam rancidítatis apri Lucani: Solebant quidem Romani cibos delicatiores herbis condire, sed non nisi conuiuis iam exaturatis & edendo languidis, ad orexin prouocandam: hinc est illud Martialis, Dum turtur mihi pinguis erit lactuca valebis. Quod autem circum, dicit, satis ostendit in triclinio cœnam fuisse appositam in orbiculari mensa: Sic & Catius Ecloga 4. puris circumposuisse catillis. *siser.* herba, cuius radix decocta ori grata, & stomacho vtilis, vrinam ciet. & inuitat appetentiam ait Dioscorides. Flandris suycker wortelkens / oft Serille. Gallis *Cheruy*. *alec fecula Coa.* de halece & fece, vide quæ adnotauimus Satyr. 4. huius lib. hoc tantùm hic apponendum putaui, feculam condimentum esse ex eo genere quod ἀκροῖδον Plinio dicitur lib. 11. cap. 15. quod ex crassiori sedimento purum profluit. Quî autem nunc vsus inualuit, vt fæx & fæcula cum diphthongo, æ, scribantur, quum omnes manuscripti libri, e, simplex ostendant, disputent docti; mihi certè, æ, diphthongus suppostitia videtur, nam & Græcum φέκλη (quod à Latino deductum ostendit Galenus κτ̃ τόπυς lib. 1. inquiens Ϡευγὸς ὄινυ κεκαυμένης, ἣν ῥωμαῖοι φέκλην καλοῦσι, per, e, scribitur. *puer alter cinctus.* sic habent duo cod. Mart. & Sil. quos sequuti sumus propter ἀκολουθίαν, τοῦ. alter, subsequentis. *mensam pertersit.* quid si pertexit, legamus? is enim vsus gausapis apparet fuisse ex illo Martial. Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum *& alter subl.* hoc enim moris erat in cœnis solemnibus, vt ex toto famulatu astante, alter reliquias colligeret quæ de mensa cadunt, alter murmur compesceret, alius sputa è pauimento, & si quid præterea esset immundi, verreret. *Attica virgo.* periphrasis κανηφόρου, hoc est, canistriferę virginis; quę quasi pertęsa virginitatis, sacra Cereri ferebat in canistro, vt, quasi exauctorata, viro nuberet. Vide Halicarnass. lib. 2. antiquitatis Romanæ: & Adagium

gium, ingredi Iunonium. *Cecuba v. f.* de vino Cecubo & aliis Italicis vide Athenæ. ad finem lib. 1. *Alcon Chium m. e.* maris expers, id est, non Græcum, neque ex Chio insula nauigio per mare in Italiã allatũ, sed in Italia natum factumq. & pertenue, vt quod marinã non ferret. De vino Græco factitio, lege Catonem, de vino autẽ marino cõficiendo, Dioscorid. *hic herus.* Quũ Nasidienus aduerteret Mæcenatem, vel auersari, vel non gustare allata vina propter acerbitatem fortasse vel tenuitatem, satis arroganter quidem iactitat se habere nobiliora si ea desideret, Albanum, putà, & Falernum, sed adeò miserum describit eum Horatius, vt eis vti non audeat, inquiens, per exclamationem. *diuitias miseras.* nimirùm ab effectu, quòd hominem miserum, infelicem, & in maximis fortunis efficiant infortunatissimũ, còrpore quidem, quòd in omnium rerum affluentia egeat, animo verò, qui perpetuò cruciatur habendi libidine, *sed queis cen. v. f.* percontatur Horatius qui fuerint alij conuiuę cum Fundanio benè accepti; ad continuationẽ narrationis. *summus ego.* narrat Fundanius quo ordine in triclinio conuiuæ discubuerunt: summus, inquit, eram in primo lecto, &c. Romanis nonnumquàm locus honoratior summus in mensa fuit; aliquando verò in medio discubuisse magnificentius putabant: at in imo conuiuij dominus accumbebat: quod hic ab Horatio videmus obseruatum: Nam in medio lecto Mæcenas cum suis vmbris Balatrone & Vibidio, Nasidienus in imo discubuit cum suis conuiuis Nomentano, Porcióque. *quos Mæcenas adduxerat v.* vmbræ Mæcenatis fuere Seruilius. Balatro, & Vibidius, vt habẽt adnotationes Blãdiniæ: à quibus nõ dissentit Gregorius Gyraldus in re nautica: quas vmbras metaphoricôs ἐφόλκια nominat à nauibus minoribus, quæ maiores comitantur. Apud maiores autem (vt hoc ἐν παρόδῳ dicam) diligenter obseruatum fuit, si quis ad cœnam benignius inuitatus accederet, vt, de beneuolẽtia hospitis cõfisus, alios veluti comites & vmbras secũ duceret. Legito Adagium, vmbræ: at sua sponte conuiuio alijs parato, sese adiungerę non licebat: at si tamẽ ita vsu veniret, vt non inuitati, sed αὐτόματοι aduentarent, ij in imam lecti spondam deduci iubebantur. Præterea si fortasse conuiua seriùs & ad præscriptam horam non adesset, eum non admittebant, aut discumbere patiebãtur nisi triclinio circuito. *prope me.* cod. Bland. antiquiss. habet, pro me; quam lectionem ego prætulerim vsitatæ, vt sit pro me, id est, ante seu supra me: ei namque ex opposito re-

spondet, τὸ, infra. atque ea lectio clarè demonstrat Fundanium discubuisse medium. *super ipsum.* Nasidienum. cõtemtim, tacito videlicet nomine cõuiuatoris. *simul absorbere pl.* in Busl. Bland. vno, & Carr. cod. legitur, semel: in aliis, simul. deinde in Busl. & duob. Bland. ponitur, obsorbere; in reliquis, absorbere. *indice monst. digito.* In auctione & locatione attollere digitum, se emtorem & conductorẽ, in certamine & pugna, deditionem: Manum verò protendere, pacẽ peti significabãt. Vide Cõment. Totus autẽ hic locus iocis lepidissimis aspersus est: nec vlla persona est, in qua nõ sit suum decorum obseruatũ: Nã Portius in eo risum mouet, ꝙ & solus, & totas placẽtas obsorberet; cui rectè subseruit Nomẽtanus, tanquàm Decumanus, indice designãs, qui ex cibis reliqui essent nobiliores: vt qui insignis helluo, scilicet, certò dignosceret quæuis pulmẽtorum, condimentorũq. genera: Adhæc Fũdanius inuitatus à Nasidieno, nos, inquit, cetera turba cenamus, hoc est, cenare solemus aueis, cõchilia, pisceis, quæq. longè meliorẽ habent saporẽ, noto vobis Epicureis helluonibus, quibus nihil bene sapit, nisi quod nobis vulgoq. penitus est insipidum: qualia erãt cõdita ilia passeris & rhumbi, quæ à Nasidieno porrecta reliquit ingustata Fũdanius: quod aduertẽs Nasidienus, sermonem diuertit ad melimela, nõ sine risu Fũdanij; quare ad omnẽ Nasidieni apparatũ, quũ ipsi (cetera turba) accũberent nauseabundi, neq. quicquam gustarẽt, Vibidius cõmodùm inuitabat Balatronẽ & ceteros, præter Nomentanũ, Nasidienũ, & Porciũ, ad pocula: nos, inquiẽs, fœtore propemodũ enecati, moriemur inulti, nisi largiter bibendo damnũ demus Nasidieno, nosq. ita de eo vlciscamur: hæc enim verba, moriemur inulti, sunt execrantis saporẽ condimentorũ planè putidum. *damnosè bibimus.* Damnum à Græco δαπάνη, dapnũ, vt ὕπνος, sopnus, deinde mutato, p, in m. fit damnum, somnus: est autem damnũ propriè ἀνάλωμα, pernities, ἀπὸ τοῦ δάπτω, deuoro: vt ὀδυσ. ξ. κτήματα δαρδάπτουσιν, dilapidant: Sic & Iuuenal. Nulla viri cura interea, nec mentio fiet damnorum: Ita hic damnosè bibere, est prodigè, profusè & largè bibere, citra parcimoniam, ἀφειδῶς. *porrexerit.* Tons. habet porrexerat. *poscit maio.* sic omnes scripti libri, non etiam poscunt. *Vertere pallor.* pallor metum subsequi solet: verùm opinor, τὸ, metuentis, non tam accipi propriè, quàm denotare latens odium cum iracundia: oderunt enim & execrantur auari potores egregios, suo vino malè formidãtes. *parochi.* de parocho vide ecloga 4. lib. 1. *acreis.*

strenuos.

ſtrenuos. *vel quod liberius* cauſa metus à παῤῥησίᾳ, ſeu dicendi licentia potoris, metuebat enim Naſidienus ſuas ſordeis propalari. *vel feruida q.* altera cauſa ab immoderato vini potu: redditur enim palatum ad bibendum potentius, & ad ſapiendum ineptius, vbi vini calore obtunditur. *alliſanis.* per l. duplicatum habent codices ſcripti. lege Commentat. *Imi conuiuæ lecti.* In Commentatore duplex notatur lectio, ſed nos priorem ſumus amplexati ex 4. codicib. Bland. veluti probatiſſimam: vulgata namque, ſequutis omnibus imis, id eſt, diſcumbentibus in imis lectorum partibus, nobis penitus habetur abſurda: Sic enim & Porcius, vnus ex imis, inter potores numerandus veniret, qui cum Nomentano & Naſidieno nihil quàm helluabatur appoſitas delicias, quando Vibidius Balatronem prouocabat ad pocula: deinde quàm hoc eſt ridiculum conuiuas lectos interpretari delectos & honoratiores, quos Fundanius ſecum velut eiuſdem loci & ordinis ſocios nomine turbæ comprehendit? Quos certè ſi credimus vt condimētorum faſtidio propè extinctos, ita & ſitienectos diſceſſiſſe, mirum in modum deſipimus; vt quos facile coniicimus omneis potaſſe largiùs (præter Nomentanum & Porcium cum Naſidieno in imo lecto lurcones Epicureos) ad nauſeam depellendam. Prætereo quàm commodè reſpondeat imus lectus ſummo, in quo diſcumbebat Fundanius *imi conuiuæ lecti n. n. l.* nec mirum ſi lagenis non nocuerunt, erant enim exhauſtæ, vacuæ vino, & inuerſæ, interea dum paſſeris & rhumbi vorarent ilia ceteraque. *affertur ſquillas inter mur. na.* Altera menſæ patina, nimirùm muræna patinaria, inter natanteis in iure à Naſidieno compoſito, ſquillas. De ſquillis vide adnotata in Eclog. 4. huius lib. De muræna quæ & lampetra, & Oppiano echeneis, vide Plin. lib. 9. cap. 20. & 23. *deterior poſt p. c. f.* Conſtantinus in re medica ait ferinas omneis eſſe illaudabilis, & melancholici ſanguinis, niſi vicinas partui: an idem de piſcibus, iudicent medici. Sed arbitror Horatium hic ludere phyſicā Naſidieni rationem. *quod prima Venafri.* Scribit Columella tres eſſe labrorum ordines, quorum vnus primæ notæ capit oleum, alter ſecundæ, tertius poſtremæ: prima itaque cella pro prima preſſura ponitur, quando videlicet oleum nulla ferè vi, ſed vltrò, quaſi lixiuium, defluit: De laude verò olei Venafrani Strabo lib. 5. laudem, inquit, habet olei totus maximè Venafranus ager, &c. *Garo de ſucco piſ. ib.* De Caniaro & garo vide Iulium Scaligerum exercitation. 303. 3. ex quo ingratiàm ſtudioſorum

dioſorũ pauca hęc notare libuit, Muriæ tria eſſe diuerſa genera: duo in primis, garũ è ſale & inteſtinis, muriã è ſale & viru piſciũ ſalitorũ: quod etiã manat ab integris, à Græcis ἅλμη. Tertiũ muria nõ exquiſita, ſed cũ fece quæ Plin. dicitur alex, vt vulgò ſcriptum eſt: alij ex Horatio alec. hactenus Scaliger. Quod autẽ hic garũ eſſe vult ex ſuccis piſcis Iberi, cũ eo conuenit quod Satyra Catiana dicit, Muriaque decebit non alia q̃ qua Bizantia putuit orca, vt ibi declarauimus. *vino quinquẽni.* Vinum quinquẽne, ſatyra dicta vocat pingue merum. *quod Methymnæã v. m. v.* vitiũ pro acore, vua Methymnæa pro vino. *erucas virides*. Erucas virideis & inulas amaras in hoc iure coquere, eſt eas macerare & emollire, πεπαίνειν καὶ μαλακύνειν: quod idem Catius docuit, inquiens, hoc vbi confuſum ſectis inferbuit herbis &c. hęc autem iuris non ſimplicis compoſitio cum ea ferè reſpondet, quam Catius Ecloga 4. commemorauit Horatio: quæ certè ex ſua commiſtione non ineptè nominari poteſt ὀξελαιόγαρον. *mutauerat.* mutauerit habẽt omnia ſcripta. *inlutos Curtillus echinos.* hic locus non caret obſcuritate, veruntamen conabimur pro ingenio eum explicare & elucidare hoc modo: Curtillus (vnus ex hoc genere Epicureorum) monſtrauit incoquere echinos inlutos, hoc eſt, è vaſis vbi ſale conditi & repoſiti fuerant, cum ſua ſalſugine exemtos in hoc iure coquere, vt melius, id eſt, tamquam hoc ſit ſapidius, quam cum ea muria, quam teſta marina, id eſt, orca Bizantia (vt habet Catius) ad nos remittit: perinde ac ſi echinus illutus in eo coctus, non tantùm ſuppleret vicem muriæ ſeu gari ex ſuccis piſcis Iberi, ſed id etiam ſapidius redderet ex ſententia Curtilli. Alij aliter interpretantur hæc verba Horatij, quare per nos liberum eſto cuiq. ſentire pro arbitratu. *inlutos.* ſic in codicibus Bland. & aliis quos ſequutus ſum propter antiquitatẽ. *quam teſta marina r.* remittit, habẽt plura ſcripta; deinde τὸ, quam, expoſui relatiuè, ſed non ſine eclipſi vocis quàm partis alterius. Ceterùm lectorem monitum volui in omnibus ſcriptis poni, *quod teſta marina remittit.* præter quàm in vetuſtiſſimo Bland. vbi legitur, *quo teſta marina r.* & ſuprà notatum, eo. quam equidem lectionem non probo, verum tamen mihi diffiſus eam lectorem celare nolui, vt diligentiùs locus hic euolui poſſit. *interea ſuſpenſa g.* digreſſio à repentino caſu aulæorum, ad riſum quoque captandum ab immunditia & denſitate pulueris, quæ res arguit Naſidienum in cura rei familiaris negligentiorem quoque fuiſſe. *aquilo.* turbo. *erigimur.*

ſubito

ſubito caſu perculſi, inque lectos collapſi. *flere.* captatio riſus ab indecenti fletu Naſidieni, per enallagen. *quis eſſet finis.* perinde acſi diceret, non deſijſſet, nec finem feciſſet flendi, niſi ſapiens, &c. *heu fortuna.* exclamatio ridicula in fortunæ crudelitatem & inconſtantiã. *hæc eſt conditio.* vt mala ſunt vicina bonis. *reſponſura t. n. ειρωνικῶς. téne, vt ego acci. l.* ἀνακεφαλαίωσις ridicula totius apparatus, laboris & pompæ menſalis. *ſed conuiuatoris.* argumentum à ſimili planè ludicrũ. *tibi dij quæcunq.* gratiarum actio ſeria ſubiuncta conſolationi ridiculæ. hinc conijce ſtupiditatem Naſidieni. *ſoleas poſcit.* Solebant veteres depoſitis cœnare ſoleis, ne lecti ſtragula fœdarent, quibus toralia contecta erant. Terent. in Heaut. aſſideo, accurrunt ſerui, ſoccos detrahũt, video alios feſtinare, lectos ſternere, cœnam apparare. &c. Mart. Depoſui ſoleas, affertur protinus ingens inter lactucas oxygarumque liber. talis iocus eſt eiuſdem in Cottã, qui ſoleas amiſit dum cœnaret, pueri negligentia. *nullos hu m.* interloquitur Horatius, quò Fundanium commodè reducat ad intermiſſam cœnæ narrationem. *Vibidius dum q.* continuatio narrationis. *fracta lagena.* caſu aulæorum. *vt arte.* ὀψοποιία. ridiculè. *emendaturus fort.* caſum aulæorum fortuitum infauſtumque. *deinde ſequuti ma.* Epilogus nõ minùs ad riſum facit, quàm exordium: nam vt illic ineptam puerorum pompam in lagenis geſtandis inſtar Caniferarum, ita hic illudit, quod & fœtenteis & aduſtas ferarum auiumq. particulas comportarent in Mazonomo lance, in quo nefas erat deferri alios à delicatiſſimis cibis, velut acipenſere, attagene, &c. idque à pueris coronatis præcedente tibicine. vide Adag. Amazonum cantilena. *pinguibus & f.* recentibus: vel ab effectu, quòd impinguãt. Apud veteres autem magnis in deliciis erant anſeres, præcipuè gratia iecinoris, quod fartilibus quibuſdam in ventre, vt creſceret, excogitatum fuit, exemtumque lacte & mulſo magis augetur: quod ficis paſtum συκωτὸν, id eſt, ficatum nominatur. *Anſeris albi.* Bland. codex antiq. & Tonſ. habẽt albæ, quod non diſplicet. *& leporum auulſos.* duo codices Bland. habent, vulſos. Vide num hoc cum præcepto Catij conſonet, fœcundæ leporis ſapiẽs ſectabitur armos, æquè ridiculè. Legito adnotata in hoc præceptum. *vt multò ſuauius armos.* tamquàm multo delicatius, & gratiori ſapore quis armos leporinos ſolos edat quàm cum lumbis. *ſuaueis res.* epexegeſis, merulas & palumbes exiſtenteis res ſuaueis & delicatas, ſi non cauſas, &c. hunc etiam in modum de anate ſcripſit Martial. Tota tibi ponatur

natur anas, sed pectore tantùm & ceruice sapit; cetera redde coquo: Quasi in particulis maiores sint deliciæ, quàm in totis aut feris aut auibus. Verùm quòd Horatius nihil quàm rideat, vel hinc manifestum est, quod dicit, *nisi causas narraret earum & naturas dominus*, hoc est, per ἐν διεξόδῳ, causas naturales, cur partes essent totis sæpe, & integris corporibus, aut aliæ aliis præferendæ. Quid? an nõ hoc consentiat signis Catianis, quibus noua sua præcepta ὀψοποιΐας stabilienda, cunctisque aliorum præceptis præponenda iudicat? Quinetiam Plinius lib. 10. cap. 50. (quod huc facere videtur) hæc scribit: Postea culinarũ artes, vt clunes spectentur, vt diuidantur in tergora, vt à pede vno dilatatæ repositoria occupent, dedere & Parthi cocis suos mores: nec tamen in hoc mangonio quicquam totum placet, hic clune, alibi pectore tantùm laudatis.

FINIS SATYRARVM.

Nihil his Commentarijs in Horatij Satyras continetur, quod fidei Catholicæ aliquatenus aduersetur, aut lectorem Catholicum queat offendere. Actum 25. Septemb. 1570.

Ita adtestor

Iacobus Pamelius. S. Theol. L.

LOCA QVÆDAM AB IPSO AVCTORE partim emendata, partim aucta, cum erratis operarum.

Pag. Linea,

5. 25. ex tempore docendo.
12. 19. familia nomine &.
25. 39. simul ac, mox.
31. 40. propiora. &c.
34. 24. Plautinarum quæst.
35 24. altera, quæ Græc.
39. 1. *Quod si comminuas.*
43. 17 caussam ipsis.
56. 35. væpallida.
59. 22. Dumbebe.
61. 31. horum fœneratorum.
64. 31. ἔνδον.
65. 18. ἐργαζόμενοι.
67. 21. μυττίδι.
77. 28. γῦναι.
77. 40. væpallida.
78. 7. mulctabatur.
79. 10. *minus aptus.*
79. 11. *rideri possit,*
81 11. *laborant Quum ventum.*
82. 12. *Alfinius.*
83. 3. & Sardum nom.
84. 1, 4. 10, 11. Menius.
84 14. inunctis oculis.
84. 31 *tibi cont.*
87. 13. iudicium de ipso erit.
89. 33. 35. Alfinius.
93. 33. Diastolen.
94. 27. sententiam habent.
96. 4 Menij
98. 32. diligenti cultura.
99. 22. et si taceri.
100. 15. ἀπειροκαλία.
103. 17. *post* 125 *adde*: & Gabrielem Rumelbergium in Apicium lib. 10. ad finem. Quem.
108. 25. ἐπισκεπτικῶς ἐπέχειν
113. 35. Vinitio.
113. 36. Vinuiio.
110. 7. *num quid*
130. 28. sed 6. alia.
138. 8. & minus.
138. 25. *post* πρέπει *adde*: Sic & illud Iuuenal. Saty. 14 Mitem animũ & mores modicis erroribus æquos præcipit atque animos ser uorũ .i. præcipiẽdo docet: ita, *insuevis* .i. insuescendo docet me hoc. D. Ar.
139. 5. nulla arte cuiquam.
144. 22. *Pane macros arsit.*
140. 16. tintinialas
147. 16. pasci.
149. 28. eam expecto.
162 20. verrucæ.
163 15. Velanium.
164. 11. ἀπαλλέλια.
164. 25 tabulis geogra.
166. 29. quo, nostri?
175. 24. Cantherij
194. 21. conuitiator, insol.
205. 34. nigra & furua.
207. 5. *post* operam dare *adde*: Eam autem veneficæ eliciunt susurro magico canibus comitantibus. Tres autem dij magici seu inferi, Pluto, Proserpina, & Hecate. *altera.*
221. 26. *post* vacationem *adde*: Iuuenali teste Satyr. 14 cui septima quæque fuit lux ignaua, & partem vitæ non attigit vllam.) &.
236. 34 modulabor.
239. 38. *post* describere *adde*: ita vt interrogationis continuitas vsque ad τὸ, fuerit, perduret. Lamb.
241. 39. Mæcenas Cilnius.
276. 17. κεκραμένος.
282. 4 ad os versis.
282. 14 glanium.
285. 2. vrguet lupus.
287. 9 τὰς στήσεις.
287. 23. *post* hesternis *adde*: nisi mauis legere *hesternis vinis*; quod mihi multum probatur, sed sine exemplo, hoc est.
287. 32. *post* ῥυπτεσθαι *adde*: Sic & Plinius de cane libro 8. cap. 40. donec assidua rotatum vertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa. *diuina,*
288 7 quo parcus.
288. 21. ἕωλα.
290, 9. γίγνονται.
290. 14. νήπιον.
305. 21. Catienos.
30 . 18 *emas Citha.*
315. 14. *post* didicisset, *adde*: Stertinij more.
315. 16. *post* Stertinio, *adde*: hoc modo.
332. 6. *post* & optima, *adde*: Sed tamen, vt hoc addam tamquam auctariũ contra Lambinum, habet Cic. ad P. Sestium Procõs. Omnino semissibus magna copia est. Deinde Festus in verbo peculatus: Quæ pecudes, postquam ære signato vti cœpit P. R. Tarpeia lege cautum est, vt bos centussibus, ouis decussibus æstimaretur.
343 8 Velabrum.
346. 9. Ominibus mentem.
346. 38. *post* agitatus, *adde*: δημαγωγικός.
359. 39. remanere.
358. 29. *post* innoxios, *adde* (modo aliqui sint tales)
371. 41. λάλος.
372. 35. ingruenteis per.
375. 26. quibus & nem.
375. 19 fœcundæ.
379. 8. œnopolæ
378. 19. *post* vina, *adde*: Massica.
379. 13. *post* frigore, *adde*: vini, suoque lentore.
390. 17. eignis.
398. 24 *post* sideris, *adde*: aut per caniculam notatus clamosus aliquis & mordax orator.
399. 10. in cetariis.
414. 7. *post* hæredium, *adde*: Sic Iuuenal. Sat. 14. Nec modus hic agri nostro non sufficit horto.
415. 17. Epodo prima.
416. 38 *post* pater, *adde*: à Matuta i. Aurora.
417. 14. ô Horati festina &.
419 5 Pueri labrum: erat
419 9. fecis labrum mag.
419. 13 Nauij.